

**KAREL ČAPEK**

**OD ČLOVĚKA K ČLOVĚKU I<sup>1</sup>**

---

<sup>1</sup> Převzato z: Čapek K., *Od člověka k člověku I*, Praha 1988 (redakčně upraveno).

## ZE STUDENTSTVA O STUDENTSTVU

Uveřejňujícíe dnes první úvahu o našem studentstvu, tak jak vyplynula z péra studenta pozorovatele, – předesíláme jenom několik slov úvodem – slov ne teoretických. Uvádíme jen jeden fakt.

Do taneční “školy” pana C... chodí čeští studenti. Pan C... dělá Němce. Kdysi přiběhl mu pod okna houfec hochů – snad studentů – a nelichotili zrovna. Pan C... řekl hodně hlasitě: Český student? Co je český student! Český student je u mě chátra a luza. Dáma, jež měla mítí jakýsi dozor nad oddělením, v němž se pan C... tak vyjádřil, řekla mu, co zasloužil, a vícekrát nepřišla, a nepřišla ani její dceruška. Ale studenti? Chodí dál. A dokonce je mají někteří v podezření, že nechtějí od pana C... z důvodů tuze “praktických” – aspoň prý pořadatelé.

Takové studentstvo máme ve hlavním městě markrabství. Patnáctileté děvčátko má víc mužné hrdosti než studenti. To je přece už jen příliš veliká degenerovanost, příliš veliká zrůdnost. Kdo je vinen? Je nutno, aby studentstvo mluvilo samo.

Tu tedy první – a jistě ne málo zajímavý hlas:

“Nová generace má vždy znamenat novou krev v artériích národa, krev žhavější a čilejší. Má stvořit mladou svou silou cosi nového, většího v životě národním, a má znamenat vždy krok kupředu. Ale zůstává to při pouhém ,má‘, ke skutku má ta generace příliš daleko.

Vytýká se mládeži, zejména studentské, že už nemá toho ohně vlastenectví ani toho nadšení jako dřív – kdysi –, že nemá chuti, ani síly, ani vůle do národní práce, že je vlažná, sobecká atd. To je stereotypní stesk našich dobrých stařečků. –

Nu je to třeba svatá pravda. Ale kdo je vinen tímto nedostatkem sil a nadšení? Jedni praví, že mládež sama. Druzí, že škola. Ale to není pravda.

Vinen je život, speciálně náš český. Škola i mládež jsou jen spoluviníky. Život je vinen tím, že příliš záhy odnímá všechny ideje a iluze. Škola chybuje, že žádných nedává. A vina mládeže je v tom, že je příliš slabá a poddává se.

Dříve – prý snad – to bylo jinak, dřív byla láska a oheň a vůle a síla – tj. hodně ohnivě se psalo a mluvilo, nu, hroby se nám zodpovídat nemohou. Ale tolik pravda je: mládež tenkrát byla žhavá a vlastenecká, silná, a u nás, u mládeže inteligentní, začíná prosakovat blazeovanost a snobismus. Jde to teď pěkně dolů, pomalu, ale jistě – snad se cesta ještě jednou obrátí vzhůru!?

Tehdejší podmínky životů byly ale jiné než dnes. Národ byl nucen k odporu, protože se naň příliš zvenčí tlačilo; čím větší tlak, tím byla větší expanzivnost v něm. Veřejnost kladla své naděje do mládeže, a tak ji připravovala na její životní úkol. To byla výchova okolností.

Tenkrát nevlastenectví bylo rouháním. Burziánský obchod s vlastenectvím byl hříchem.

Dnes jsme od těch časů daleko. Epocha tvůrčího ohně v našem národě minula. Vnitřní oheň zhasl a zůstaly jen vnější formy jím kdysi za žhava vytvořené a ty formy ztuhly a zůstaly nám – co dokument minulosti. Teď žijeme podle těch starých forem; hrajeme si s nimi. Je tohle vlastenectví?

A do toho pohodlného života vnikli noví lidé, kteří se rouhali. To byli rouhači, kteří místo ideje vlastenecké, tedy takřka lokální, vynesli ideu všelidskou, sociální. Byli to rouhači, kteří z květnatého luhu vlasteneckého vynesli navrch spodní hnůj, jímž načichl český vzduch. Byli to rouhači, kteří žádali místo pěstování vlasteneckých květin silnou a pravou práci. Ti se rouhali: neboť mluvili pravdu.

A v tom pohodlném životě hověli si lidé, kteří hřešili. To byli vůdci lidu, kteří zavedli užitečný obchod vlastními bratry. To byli ti, kteří z vlastenectví utvořili výnosný kšeft, jenž jim plnil břicha i kapsy. To byli ti, kteří z vlastenectví vypěstili nechutný druh loajality. To byli pasáci, kteří dovedli nejvíc křičet, takže národní stádo dobytka sledovalo jejich směr. To byli velkohubí vlastenci a demagogové a hejslovani a vlastenečtí sportsmeni a ty celé legie lidí vlastenců po všech koutech naší dobré vlasti. Ti hřešili víc, protože lhali.

A tož teď máme takovou divnou atmosféru. Ve vzduchu tkví nehybně nad našim životem těžký a otravný dech těch tisíců před námi, co z nás udělali ten národ smutné postavy, a ten vzduch dusí veškerý nový ruch životní a zde zaniká každý nový paprsek... Z národního luhu je tak příliš cítit hnilobný zápach zahrady, která se ponechává ‚vůli boží‘. A lidé si lhoun, ukrutně si lhoun do očí o svých ideálech a podobných problematických veličinách: Máme dobu politických augurů. Nedívejme se sobě do očí!

V tomto vzduchu vyrůstá nová generace.

Je pravda, naše mládež vlastenecká není. Je na to buď příliš povrchní, nebo příliš vyspělá. Ta první část vlastenecká není proto, že té velké ideje vlastenectví dosud nenabyla; proto jí nemá. Ta druhá část jí měla – a už jí pozbyla.

Proč takoví mladí hoši ztrácejí tak záhy ideu vlasteneckou? Kvůli českému životu. Takový student, v mládí z četby vystupuje mu před oči bílý obraz matky vlasti, a on jí miluje nadšeně, uboze a krásně, cítí bezmocnost svého mládí a příští svou sílu a těší se, ‚... až já budu velký...‘. A pak, když trochu vkročí do života, vidí vlast tu bíle oblečenou a zkrvavenou, jak laxivně se válí v blátě a nadává, vidí ten augurismus a farizejství a velkohubost, vycit’uje tak příliš málo tepla v našem životě a reaguje. Uznává pravdu těch rouhačů. To mu odejímá vsecky ideje. Není to bolestné, jenom nepříjemné. Není to rána, je to sprcha. Život, náš život, je tady vinen. –

Ještě jedna příčina je: Mládež je školou příliš sešněrována, a tož z toho úzkoprsého okruhu přirozeně sahá co do názoru až do extrémnosti: kupříkladu co do politiky je mezi studenty většina socialistů a teoretických anarchistů. Mládež vždy znamená extrém života národu. Vždy stojí na nejkrajnějších mezích. To je spoluviniectví školy. Škola jen hledí, aby student měl zavázané oči, aby neviděl, co nemá, a ruce spoutané, aby nedělal, co není třeba, a nohy svázané, aby nešel, kam nemusí. K tomu se dá napsat: Morální výchova. Tak se vyrábí ve velkém příští generace. Ale – škola je sice skoro všemohoucí – leč v jednom bezmocna: nemůže zformovat názory mládeže do svých formiček. A tak čím těsnější kabátek mládeži obléká, tím dále se vystřeluje její smýšlení, až daleko za meze morálního žití. Takto chybuje škola: nedává nových idejí, zůstává při starých formách. Není s to zreformovat celou mladou generaci. Vedle jejího vyučování má být i vychovávání, jež vede ke zbudování idejí. Ovšemže i ve škole mnozí katechetským tónem mládež napomínají, ale ona má zvláštní, neobyčejný

intelekt, že rozeznává, co mluví profesor z přesvědčení a co z fráзовitosti a povinnosti. Naši profesori nevzpomínají, že probudilejší mládež intenzívně hledí si vybudovati své životní názory. Oni myslí, že musí stačit to, co podává škola. Proto potírá u mládeže individualismus. Ale mládeži se tak promítá v duši revolta tím větší. Kupříkladu škola vychovává příliš nábožensky: proto je mezi studenty tolik ateistů. Škola otcovským tónem káže o vlastenectví, a dociluje tím opaku. A tak to je s lojalitou a s literaturou a se vším. Škola neposkytuje idejí, a pak si je mládež hledá sama. Snad po nich sahá příliš daleko.

A ještě jedna příčina je: Probudilí studenti bývají poetičtí snílci až abnormní. Život pak je začne ochlazovat. Zklame je ctižádost, víra, školské vzdělání, poetičnost života. Jsou ještě jiné závažné okolnosti: bídné poměry rodinné, první mizerná láska atd. Takoví lidé jsou příliš záhy vším zklamáni a srazeni ze své vzestupné linie. Nuzně se schoulí do sebe, pak zvykají pomalu a rezignují a v takových rostou lidé slabí, blazeovaní, bez cíle a chuti k životu...

Zde je chyba mládeže. Nemá dost energie a síly, aby odolala těmto životním sprchám, první rána je zhroučí a pak už nemají dost síly, ba ani dost vůle, aby se vzchopili. Poddávají se příliš. Těch pár zkušeností jim stačí, aby se vzdali ctižádosti a všech ideálů a lásky k vlasti a všeho, co máme v tom lidském životě světlejšího a abstraktnějšího. V této slabosti je jediné vina mládeže.

Pravda, studentstvo není vlastenecké. Onehdy měl jsem zajímavé výsledky pozorování, jak se hýbe studentstvo v takových horkých dnech demonstračních.

Bylo vidět: Mají zlost na Němce, zlost to atavickou, vštípenou do krve, vzniklou přemýšlením, a pak hledali v ruchu bouřlivých dnů jakousi indiánskou romantiku, která jejich teplé krvi se líbí. A tážu se, je tohle snad také vlastenectví?

Ale ne, mládež vlastenecká není, to už říká celý národ – ale můžeš snad ty, národe, hodit po ní proto kamenem?”

Podáváme zatím jen tento hlas ze studentstva. Po rozšíření Moravského kraje budeme přináseti častěji hlasy ze studentstva samého. Ve studentstvu je přece kus naší budoucnosti. A chceme-li mu rozumět, musíme je samo slyšet. – Není snad hloupějšího nařízení nad to, které zakazuje studentu psát a zakazuje povědět poctivě a bez obalu, co mu hatí život.

Jakápak výchova tam, kde paragrafy ubíjejí už napřed veškeru upřímnost v člověku, jenž má býti vychováván!

Moravský kraj 3. 11. 1905

## DEKADENCE

To, co chci dnes psát, nevztahuje se speciálně na studentstvo, ale na mládež vůbec. Jedině na ni myslím, když to píšu, a jen jí to dedikuji, protože to o nejbolavější její stránce psáno. Myslím, že věc sama je velice důležitá, protože je tak strašná. A píšu o ní já, student, protože ti staří nedovedou o ní psát upřímně, nedovedou o ní psát proto, že už je čas mládí dávno za nimi. Chci dnes psát o pohlavním životě studentů.

Nikterak nehodlám jednat snad o tom, jak si má mladý muž počínat, nechci psát lékařské rady, nechci dávat s pózou svatého kazatele výstrahy a výčitky – to mým cílem není. Má stat' má býti jen konstatováním nutných fakt, má ukázati vnitřní hnilobu mládí – a to tuším není bezúčelné.

Tak ve čtrnácti letech, v době puberty, po předchozí fázi sentimentality a neurčité touhy, nastává pro mladého hochu doba zoufánlivého boje s jeho tělem, rozpáleným mládím a touhou. Není dlouhý ten boj, tělo musí zvítězit. Mládež už nemá pevnosti. Nemáme už svatých Aloisů.

Po úmorném sedění ve škole při své práci je mladý člověk tělesně unaven, že tělo nedovede hlásit se o své požadavky. A tak uteče suchopár dne. Ale pak přijdou noci, ty hrozné noci na žhavém lůžku, pod černým stropem, na němž vytřeštěné oči hledají krásnou ženu, krásnou a strašnou ve své nahotě, ty noci, v nichž rozžhavené tělo křičí po svém právu neodvratném a nehezkém, ty noci, co v nich hlava pálí a pukají vyschlé rety, co se v nich tělo svíjí a ruce se křečovitě zatínají, co v nich přepálené nervy umdlévají v nasládlé otupělosti – – v těch nocích rozhoduje se zoufalý boj těla a duše. Člověk cítí nad sebou nepřemožitelnou moc, surovou a hnusnou, která vyvstavši z tmy dusně mu leží na prsou a rozpaluje atomy jeho krve. Ta ohromná moc, privilegovaná mládím, přesahuje lidské síly. A pak – *iacta est alea*. Mladý

hoch s horečnatou hlavou a rozdivočenou krví a vypráhlým mozkiem padne— je to také jakési drama.

Čili řečeno krátce a reálně: Pohlavní napětí v tom jistém čase přesahá vůli, a tož člověk klesne. Musí klesnout, protože je mladý a tak žhavý a tak slabý. Je to přirozené; a nutné je to. Touha pohlavní je hlad. Co s hladem? Musí býti ukojen. Třeba byl ukojen blátem. Je to tak všední, tak přirozené. Jaký to nepěkný obraz člověka!

\* \* \*

Tož mladý člověk podlehne. Podlehne na žhavém lůžku, vysílen zápasem s tou strašnou mocí, v onanii. Ale jak šeredné! řeknete. Ale mladý člověk nikdy neklesá bez zápasu. Nejprve toužebně hledá spásu, utíká z kruhu samčích myšlenek, prchá před sebou samým. A pak vidí, že je to marné. Krev sílí v žilách a hlava zblbla. Řekněte, jak smutné je to! Je člověk zvíře, sebou nevládnoucí...

Nebo mladý člověk zapadne v úzkých uličkách do toho jistého domu, nemocen touhou a vášní. V té chvíli, kdy tam jde poprvé, je “unzurechnungsfähig”. Nechápe, co činí. Jen cítí, že tam musí jít, ubohý náměsíčník, bez vůle a síly. A pak tam jde podruhé, věda už, co hledá. A pak už utone v té “kloace lidstva”, ponoří se do toho života, v němž se tak lehce zapomíná na ten život druhý, nevládný a studený.

Já nechci nijak omlouvat. Víím, že mnohdy mladí lidé sybaritsky se kochají v touhách svého těla, že je podporují. Víím, že lidé ti nemají studu před sebou samými, že se ani nechtí přemáhat, třeba často mohou. Ale v této zvířeckosti lidstva je přimíseno hodně mnoho tragiky. Vždyť i tato zvířeckost vyrůstá ze životních okolností, i na těch lidských mrzácích lpí vina života.

Je to něco strašného. A hrůzně zní čísla poměrná, jež nijak nepřeháním: onanistů jsou tři čtvrtiny; zbytek zůstává na lidi prostituované a na výstředníky. V existenci nevinných nevěřím. To je mládež, jak já ji znám.

\* \* \*

Och, jak jsou žhavé ty noci, co v nich tělo žilo jednou svým životem! – – Ty noci, vášní dobřela rozpálené, nabitě divokou rozkoší a láskou, jsou jako tůně, do níž člověk klesnuv zapomene na ten svět nahoře – –

A pak přijde probuzení. S bahnitou duší, bolavou, rozteskněnou hlavou, s tělem jako vyprázdněným, vysíleným, s nepochopitelným hnusem a steskem tkvícím v srdci vrací se člověk do toho druhého života, studeného a suchopárneho. Znechuceno je všecko, všecko má příchut' bahna, jímž je těžká hlava a jež se usazuje zvolna do duše. Člověk je slabý v práci, je impotentní k myšlení, je chorý přesycením a vysílením. Zde na tom životě není krásy a není radosti a není tepla – tož co má člověk dělat s tou rozmrzelou duší a tesknou hlavou? Hle, člověk sestoupí zase na ten dolní život, co je hluboko, hluboko pod náma – – Už je pozdě vytrhnout se!

A pak se člověk vleče dál životem, přesycený, otrávený, otupělý až k blbosti a vysílený až k smrti a vychladlý jako stáří – nebo jako požitkář nejhnusnějšího zrna, samec s vlhkýma prasečíma očima a bakchovskými rety. Mládí probito, cit probit, rozum probit – – ejhle člověk!

Můj bože, můj bože, jak je to strašné! Tento obraz pochmurný a ošklivý maje před očima proklínám moje mládí a bojím se svých příštích dnů. Hluboko pode mnou je ten dolní život a z té tmy svítí červené světlo. Nebe nade mnou je bezhvězdne a nemá bohů. Jsem člověk a bojím se sebe a o sebe.

Proč to jen tak je? Nedá se mluvit o příčinách, jež do duše vtisknou ten nesmazatelný cejch vášně. Je to – život, život, jak modeluje mladou duši. Okolnosti duševní od útlého mládí utváří povahu lidskou. A tak aji vášeň je jen výslednicí životních podmínek v dřívějším mládí. Proč proklínat ty lidi výstřední, ty mrzáky? Vždyť jsou to ubožáci, kteří za svou nízkost a špatnost nemohou. Je to vrozené. To ovšem vede k úplné negaci zločinů – ale ta snad je nejpravdivější.

Je mnoho teorií, jak si máme upravit život, abychom byli lepší. Ale jsou to jen – teorie. Payot hledá příčinu toho strašného zla ve slabosti vůle. A má pravdu. My ten zápas nedovedeme vybojovat. Má se prý vychovávat vůle. Síla vůle dá spásu. Ach utopie, utopie! S vůlí to jde v



lidstvu od věků hodně dolů, je dávná dekadence vůle. A pak – vychovejte ji! Je ten Payot idealista!

Moravský kraj 2. 12. 1905

**1911**

### ŽIVOT VZORNÉHO OBCĀNA

Čehona byl občan pilný. Kdo ví o něm bližší podrobnosti, ať oznámí svou adresu redakci. Za svého života byl Čehona veřejnosti téměř úplně neznám; neví se ani, kde je pohřben; dědice svého jména nezanechal.

Ant. Čehona se narodil císařským řezem jakožto manželský syn loterního kolektanta. Jeho mládí je vylíčeno ve známé básni:

Hodné dítko časně vstává,

lenosti se nepoddává;

řádně myje se a strojí,

říká modlitbičku svoji.

K rodičům vždy ráno spěje,

dobrého jim jitra přeje;

do školy pak řádně kráčí,

nehuláká, neskotačí.

Věci své vždy chová čistě,

každou na pořádném místě, atd.

Pěknou anekdotu z jeho dětství zachoval nám Vincenc Zahradník v Čítance pro školy obecné; nadepsaná je Hodný Antonín a zlý Dětrich a obsah je zhruba tento: Do městečka přišel cizinec a ptal se hrajících si dětí, kudy vede cesta do Říma. “Každá cesta vede k Římu,” smál se zlý Dětrich. Avšak hodný Antonín (Čehona) povstal, smekl a dovedl cizince až za městečko, odkud mu ukázal nejkratší cestu k Římu, totiž přes Konopiště. Za to dostal od cizince peníz, který uložil do poštovní spořitelny.

Více o jeho životě známo není. Zde ještě několik rysů jeho povahy:

O Katonovi Starším se praví, že nikdy nevyšel z Říma; to je směšná maličkost proti katonovské ctnosti Čehony, který nikdy nevyšel z Rakouska.

Jeho politickým ideálem bylo, aby Čechy byly povýšeny na císařství se sídelním a hlavním městem Vídní. Nejraději jedl císařské řízky a takzvaný kajzršmorn.

Zvláštní zásluhou jeho je, že nikdy nekandidoval za poslance, ani za vládního ne; za to obdržel zlatý záslužný kříž s korunou.

Nejšťastnější byl v plnění občanských povinností. Při volbách se dostavoval vždy první k urně, svátečně oděn a povznešen důležitostí chvíle, a čekal třeba dvě hodiny, než byl povolán k osudí, aby odevzdal svůj vždy prázdný hlasovací lístek.

Vojákem nebyl; veteránem byl. Kdy zemřel, není známo. Nyní dlí v císařství nebeském.

Jakže, vám se zdá, že tento život nestojí za popisování? Je to život vzorného občana. Čehonovy občanské ctnosti, klid, plnění povinností a píle, došly uznání i na nejvyšších místech; ba Čehonovi se dostalo po smrti pocty naprosto ojedinělé; neboť podnes zpívají tisícové dítek i dospělých v nejslavnostnějších dnech prostá slova vznešené písně:

Čehona byl občan pilný.

1913

## ÚVAHY AMERIČANA

Četba Wilsonovy knihy *Jen literatura může nás uvést v mnohonásobné zájmy*, politické, historické i literární; ale vedle toho vybavuje se z ní interes zcela speciální, rýsuje se v ní povaha Američana, typ nejen kulturní, nýbrž i nacionální. Wilson výslovně mluví o americké národnosti, o Američanu, jenž není ani Anglosas, ani přistěhovalý d'éraciné, nýbrž Amerikán, rasa, národ, typ čisté kultivace, produkt puritána a kovboje, Nové Anglie a Divokého západu; je to člověk tvrdého a praktického myšlení, nadaný duchem naděje a důvěry, pokrokový, "optimistický pokrokový, nepedantický, neprovinciální, nespekulativní, nevyběravý a činný; zakladatel států bez formalismu; moralista, u něhož ctnost ztrácí všechn zženštilý charakter; dle Giddingse "duch toužící po změně, milující pokus a vážící si podnikavosti". Tuto základní charakteristiku pravého Američana Evropa již dávno musela oceniti; evangelium činnosti, praktické podnikavosti a disciplinované energie, jež přišlo k nám z Nového světa, počíná silně působiti v hospodářském životě evropském, a lze si jen přát, aby působilo šíře a hlouběji: jmenovitě v Čechách, jež stále ještě jsou aspoň zčásti zemí východní a nedospěly dosud k svému věku inženýrskému, obchodnímu a pokusnému. Ale tento energický typ houževnatého a odvážného pracovníka a rekordmana tělesného cviku, který hledí se realizovati v Evropě pod jménem amerikanismu, není ještě integrálním typem Američana; tento je něco zcela jiného než strašný "mechanický člověk s vyměnitelnými částmi", jež vymyslili futuristé. Woodrow Wilson rýsuje tohoto Američana jen implicitně, ale tahy velmi čistými a hladkými, se zřejmou tendencí; tendence tato byla nazvána dosti nesprávně "kulturou srdce", kdežto Paul Adam tutéž tendenci amerického člověka pojmenovává přesněji "duchem syntézy" (*L'esprit de la synthese* v revui *La vie des lettres*, II. sv., a J. F. Fraser, *L'Amérique au travail*).

Dle Paul Adama Američan zkonsumuje nejvíce knih ze všech národů; nejkrásnější budovy, jež zřizuje tato země málo dbalá krásy, jsou univerzity; dle Fräsera americký dělník proto vyniká mnohonásobně nad evropského, že je školen, a sice ve vysokých školách technických, že je schopen všech prací bez úzké specializace. Hle, praví francouzský autor, v čem spočívá

pravá síla nových Američanů: je cele v jich účtě k duchu, ale k duchu jednajícimu právě tak jako meditujícimu. Tuto účtu k duchu ve stálých variacích nalézáme v knize někdejšího profesora, nynějšího prezidenta Spojených států. Wilson klade Američanům na srdce: čtěte; ale čtěte srdcem a fantazií, unikněte školštině, zbavte se suchosti ducha, filistrovství a těžkopádnosti; stále vracejí se mu na jazyk slova cit a fantazie, mluví o “sociální fantazii” politika, o živém citu, jenž má plnit dílo historika, neboť holá fakta nejsou historií. Nejmilejší postavy jsou mu “literární politik” jako Bagehot nebo filozoficky politik jako Burke. A zde je nutno se zastavit: Wilson, státník, neobdivuje velké praktiky politické činnosti, nýbrž vůdce, kteří byli zároveň teoretiky, filozofy politickými, muži zásad a vědomostí.

To jest, co lze nazvati pravým duchem syntézy. Lidský typ, jenž mluví z Ameriky, není jen monstrum praxe, jak se rádi domníváme, tvor složený z chapadel a nástrojů činnosti, výkonné zvíře dravé a energické; neskonale humánnější, než myslíme, duch Ameriky realizuje člověka duchového, kompletního a vyrovnaného, hotového člověka zcela jiné harmonie, než byl anticky soulad krásy a dobra, ale přesto harmonického rovnováhou myšlenky a akce, ducha a jeho rozložení v činnostech. Pokrok, v nějž Američan typicky nekonzervativní věří, je veden duchem, ne horečnou činností arivismu, kulturou, a ne praktikami, věděním, a ne penězi. To jest pravý příklad Ameriky, jež Evropa přehlízí.

Američan ctí ducha, kde Evropan ctí osoby, praktiky anebo gesto moci. Evropská kultura je hermetická, zjemnělá, školská, kdežto americká je hygienou. V Evropě trvá něco středověkého, kdežto Amerika středověku neměla.

Je pravda, že charakteristikou Američana je praktická činnost; dokonce jeho typická filozofie, pragmatismus, je filozofií činnosti. Avšak to neznamená jen, že praktická energie Američana pronikla až do jeho stanovisek filozofických; nýbrž zároveň je důležité, že životní neúporná činnost Američanů vyžádala si filozofii akce, kdežto u nás veškerá skoro činnost děje se bez filozofie. [\* Bostonský profesor Lester Ward navrhuje, aby byly na univerzitách zřízeny stolice vynalézání: tedy Amerika potřebuje nejen vynalézání, nýbrž i metodologii a teorii vynalézání, jakousi vynálezeckou odbornost ve filozofickém smyslu slova.] Nejen intenzita práce charakterizuje Američana, nýbrž i to, že pro činnost si našel filozofii, jakousi logiku své aktivity. Filozofie, teorie, myšlení a vědění, to jest integrující součást amerikanismu, americké hmotné energie a aktivity i amerického pokroku. To jest kompletní, řekl bych klasický amerikanism, kterým Amerika, když už se pozvedla nad limity našeho dosahu

praktického, slibuje realizovati kulturní úroveň ne vyšší, než je evropská, ale solidněji založenou a schopnou vydati velké činy duchové tvorby bez krizí a bolestného tření, jež postupně se zvyšuje v kultuře evropské: neboť co Evropě schází, je právě duch syntézy.

Přehled 12. 9. 1913

## 1914

### FRANTIŠEK TUČNÝ: O MOUDROSTI VZRŮSTU, UCELENOSTI A SÍLY

Je obtížno pročísti tuto malou knížku, ne pro její obsah, ale pro její špatnou češtinu, pro její tón, jakým se tu mluví o “kuňkání Feuerbachově” nebo vyhlašuje, že “není českého národa, je jen česká luza”, – snad se bude autor sám jednou červenati za takové boucharonství; dále pro neřád filozofického jazykového barbarství, jako “dění sebe k sobě”, “zjáovění”, “nepojáověn”, pro dekretování historických faktů, jako že “Napoleon... není myslitelný leč za nepřátelství proti bohu, leč za usilování o jeho bezživotí”, nebo že Německo se bouřilo roku 1848 proti vládě ne z pohnutek sociálních, nýbrž z reakce proti “nutnému rozumu” hegelíánskému – “bylo věcí pouhé náhody, že boj ten byl i bojem sociálním”.

Ale to vše jest snad vedlejší. V podstatě autorovi jde o polemiku proti Šaldovým “nadosobním hodnotám”, o obhájení Stirnerova individualismu a konečně o jakousi metafyziku “já”. Dle F. X. Šaldy je nutno překonati individualism nadosobními hodnotami; ale je možno, rozumuje Tučný, něco nadosobního, nějaké “nadjá” (autor píše “ja”), je možno “nadjá”, aby tím nebylo zároveň zrušeno “já”? Nemůže existovati “nadjá”, jako nemůže existovati nadsoucnost; tedy nadosobní je iluze, nihilismus atd. – K čemu, táži se, je celá tato polemika? “Nadosobní hodnoty” je patrně totéž, čemu se běžně říká též “kulturní hodnoty”, “duchové statky” atd.; tedy naprosto ne nějaké “nadjá”. Tučného polemika je zcela zbytečná, protože útočí na neexistující tezi, protože danou tezi zaměňuje jiným pojmem a pak vyvrací tento.

Za druhé autor hledí obhájeti Stirnerův individualism jako “spásu světa” a klade svůj vlastní, svou víru v suverénnost “já”. Zde není místa na to, hádati se o individualism a Stirnera; otázka je, jaký individualism míní autor. Jednou (str. 86) zdá se jím míniti “vůli k já”; máme chtít být “já” (90); ale zároveň “učiniti sebe egoismem není v naší moci” (91) a “bytí a nebytí jeho (individualismu) není věcí chtění lidského” (75). Ale horší je to s “já”: Nejprve (str. 9)

paráduje “já” jako “plnost noetická”; avšak noetické “já” je jenom protiva objektu a noetický individualism je ostatně jen solipsismem. “Já” v moderním individualismu je však především sociální, jako protiva společnosti, státní svázanosti atd.; u Tučného se “já” třští: je už tvořitelem světa (str. 79), “stávání se já je tvoření vnějška”, “já” bylo dříve než svět (107), tedy i dříve než společnost. Tučný nerozumí individualismu, domnívá-li se, že může “jedince” učiniti beze všeho metafyzickým “já” nebo libo-li absolutnem, jež předcházelo světu. Bylo-li Tučného “já” dříve než svět, jak se mohlo rozdrobiti ve Stirnerovy “jedince”? Jak je možno dojíti od noetického subjektu, jenž “tvoří svět”, k sociálnímu jedinci? Je zřejmo, že Tučný nepracuje s určitým pojmem “já”, nýbrž se slovem “já”. Slovo “já” může znamenati jednou sociálního jedince, jednou noetický subjekt, jednou metafyzický poslední pojem a jednou morální postulát; to jsou velmi různé věci, ale Tučný šidí se jednotou slova “já” a nevědomky se protlouká mezi těmito nesrovnatelnými významy, z čehož nemůže vzejít ani nic moudrého, ani uceleného.

Abychom pomohli Tučnému, zkusme abstrahovati od tohoto změnění a pojmuti jeho “já” jako postulát, jako ideál individualismu. Ani zde však nejsme na solidní půdě, která by umožnila diskusi. Pravé “já” je dle autora naprostá svoboda; tuto svobodu dekretuje celou řadou “musí se” a “nesmí se” – poroučení zdá se vůbec býti force individualismu. Především musíme se zbaviti idejí, abychom se nestali jich otroky; dále musíme překonati city, jež jsou prvek otrocký; pravé slovanské “já” je síla, děláni, tvoření. A toto vzniká z citu: musím dělati, protože cítím (99); “musí se” je patrně poslední slovo celé této svobody. – Ale co jest to “já”, jež “má se uskutečniti”? “Já”, uklidňuje nás Tučný, nechce vyhladiti ani pud, ani cit, ani rozum (92), nýbrž podrobiti si je; především musí překonati cit tím, že si jej uvědomí (98), přirozeně ne jako cit (neboť tím by nebyl překonán), nýbrž jako živé “já”. A tím je bludný kruh uzavřen: “já” se tu definuje jakožto “já”, “já” jest uvědomění čili “zjáovění”, “já” jest “já”, tak jako Alláh jest Alláh, a věřícímu není třeba dalších důvodů.

Ale přece nám Tučného definice napovídá něco určitého: Uvědomiti si sebe jakožto “já” neznamená nic jiného než učiniti sebe sama předmětem svého vědomí, obrátiti svou pozornost na sebe sama, učiniti ze sebe sama obsah svého vědomí čili svou ideu. Je pravda, že ideu, kterou máme o sobě, že své “já” rádi formulujeme podle svého citového života; ale koneckonců je to vždy produkt reflexe a výsledek činnosti abstraktivní, nikoli však bezprostřední datum žití. “Já” je jedna z idejí, kterými se subjekt občas zaměstnává, nic více; a protože podle radikálního individualismu Tučného musíme se zbaviti všech idejí, měli

bychom se vlastně zbaviti i své ideje o sobě čili ideje svého “já” Avšak Tučnému se stále mate “já” jakožto obsah vědomí a “já” jako vědomí samo, jako subjekt sám, jako člověk sám. Proto jeho etický postulát “já” znamená jednou více vniternosti, jednou více sebekontroly; jednou “já” egoistické a jednající (praktické), podruhé “já” reflektované (teoretické); a tak nevycházíme z rozporů a protismyslností, které konečně propukají až zábavně v jeho metafyzice “já”.

V této “metafyzice” se omezím na několik juxtapozicí. Jádrem člověka je “já”: duch náleží vnějšku (!) stejně jako hmota (102). [\* Toto bizarní tvrzení je důsledek právě naznačeného změní: “Já” jakožto idea není totožné s duchem, neboť duch obsahuje mnohem více než “já”; a ježto “já” je Tučnému zároveň subjekt sám, je všechno duchové, co není “já”, nutně i mimo subjekt, tedy je zevní, tedy duch je právě tak “zevní” jako hmota. Takové změní lze sledovati všude.] Hmota i duch jsou činnosti “já”, nebo přívlasky, nebo i výtvoř “já” (102); ale zároveň (104) člověk je musí ze sebe vymýtiti (vymýtiti ze sebe své vlastní funkce, své atributy!), musí se z nich vyzouti, neboť je protikladem jich (111). “Já” znamená dokonce negaci vnějška, totiž ducha i hmoty: má-li tu býti “já”, nesmí tu býti vnějšek (111); ale přitom “hmota a duch budou tu nejvíce, když ,já‘ tu bude nejvíce, a ,já‘ tu bude nejvíce, když hmota a duch (sc. vnějšek vůbec) tu budou nejvíce” (104). To tedy jsou přímé rozpory. A dále: “Stávání se ,já‘ je tvoření vnějška” (104); a přece “já” už tu bylo dříve než světy, dříve než vznikly ohnivé plyny, takže teprve okolo “já” začal svět vznikat (107)! Bylo-li “já” dříve, než vznikl svět, bylo už, kdy ještě nebylo vnějška, kdy nebylo pro ně žádného objektu; ale (104) samo “já” není přece nic jiného než absolutní rozlišení subjektu a objektu! A dále, na str. 105 “já”, duch a hmota jsou, ale jen v mysli, v duchu lidském, v rozumu – ve skutečnosti (zatím ještě) ne! Dále doufám není ničeho zapotřebí. Dovedu sice oceniti horečný a vsutku zcela osobní temperament, se kterým Tučný filozofuje; jeho předností je, že nemyslí knižně, ale jeho chybou je, že myslí verbálně, že myslí slova, a ne věci. Pěkné je, praví-li Tučný: “Než proto, že páli něco člověka uvnitř, není tím ještě řečeno, že musí být tento problém rozřešen... Což... kdyby právě bylo největší nutností zrovna dnes setrvati při palčivém nitru, a ne mu unikati? Což kdyby bylo zrovna největší škodou sobě pro nesnesitelnost podléhati pudům rozřešiti ten problém? Ano, v tom je to.” Ano, v tom to je, že sám bez hlubšího promyšlení podlehl špatným pudům řešení; v tom to vězí, že se nepoddal dobrým pudům tázání, hledání a pomalého poznávání.

1917

## SMUTEK VAŠKŮV

Oslněn stanul Vašek na dvoře, kde se pekl dobřela polední žár; ani vrabec neslétl na rozžhavenou zemi, ani list se nepohnul, ani starý pes nevstal, jen zavrtěl zahanbeně ocasem a zívł, až to páchlo.

Z kuchyně třískavě řinčelo nádobí: tu se pozvedla ve Vaškovi tupá a vyčítavá nechuť, divé zhnusení z jídla, ze špinavých, vlahých talířův a tučných skvrn na ubrusech – jak chladivě čisté byly, když ráno je přejížděl dlaní, a chladné, zrosené sklenice s fialkami, těžké korunky, skropené studenou vodou –, horký hnus zalil Vaška; zpocen, ponížen a rozladěn loudal se po dvoře, aby si sedl pod lipou. Ani list, ani list se nehýbe; Vaškovi je tíž a tíže, zdá se mu, že něco není v pořádku, že se mu lepší prsty, že se mu špatně sedí: – Vždyť jsem nejedl, myslí si znepokojen, nejedl jsem tak neobyčejně mnoho; byl jsem jen trochu veselý; och, jaké horko!

Z jídelny se zatřepetal dívčí smích. To jest ona, bodlo Vaška trýznivě, děvčátko v bílých šatech s pěknými kadeřemi na šiji, bože, tak tenkými na bílé šiji; chudinka – myslí si neklidně – proč se tak směje? jaký špatný a starý vtíp udělal její soused? Snad se jí dvoří, přišlo mu útlačně na mysl; ale vždyť je to špatný a prázdný člověk, mluvka a nemrava, panenka, prašpatný člověk! Což abych šel za ní? je tak svěží; po celý oběd se smála, když se dívala na mne. Líbezné modré oči, nejsem jako jiní; chtěl bych se nadýchatí vlhkých květů jasmínových, chtěl bych, aby byl večer; šel bych s vámi a... Jste tak zamlklý, řekla byste, jste tak zvláštní, och povězte, co vás svírá?! Slovo dá slovo...

Na ruku Vaškovu slétla moucha; sedí a lechtá, čistí si čile hlavu a nožky; teď pobíhá a žere, bezcitně ožírá Vaškovy prsty. Nesmírný hnus a lítost zaplavily Vaška; zoufalý odpor sevřel mu hrdlo, když prchal do zahrady a vrhl se do trávy v nejhustším stínu. Sotva se uložil, bylo mu, jako by na něho ulehlo něco nesmírně těžkého; i vstal, točil se, opět si lehl a dlouho se ukládal, aby našel pohodlnou polohu; ale vše ho tlačilo. Znova se zvedl a sedě na bobku trhal dokola trávu; připadal si maličkým a bezmocným jako dítě, slzy lítosti mu zalily oči, i klečel a trhal, až si natrhal pěknou hromádku trávy. Pomalu, přepečlivě uléhal na zemi měkce



vystlanou, podložil si záda, zavřel oči a... bolestně se vytřeštil Vaškův pohled. Nelze tak ležeti. Strašně to tlačí. A žaludek jako by se obracel, hlava jako by se točila – Bože, co dělati, co si počítí?!

Bezcílně se motal Vašek zahradou. Kopretiny svítí v trávě udivenými, nevinnými pohledy. Nehleď tak, dusný jasmíne, neopadávej, koule pivoňková; motám-li se, je to závratí ze slunce, hořem, myšlenkami a láskou; nemyslete, že jsem příliš jedl. Chtěl bych se jen maličko osvěžiti; kde je něco tak chladného, abych se k tomu přitiskl čelem a zaplakal, kde jest okno tak studené a čiré, kde je taková nevinnost, kde je láska tak liliová, abych se občerstvil? Neukojen a vyčerpán se převalil Vašek do trávy.

Bylo mu tak špatně, že byl jako opilý. Ponenáhlu se mu vyjasnilo. Jakživ jsem tak špatně neležel; Kriste, vždyť ležím v kamení a bodláčí, hlavou dolů a tváří ve slunci; Kriste, ať vstanu! Ale síla ho opustila; cítil se beztvarou hromadou, kusem neživé, těžké, neohebné hmoty; byl tak strašně ponížěn, že počal v tom cítiti zoufalé zadostučinění. Bože, pohlédni, jsem-li ještě tvůj obraz! Viz, je-li co bídňějšího a opuštěnějšího nade mne! Tu pozvedl Vašek slzavé oči k nebi, aby tam hledal Boha; ale dříve než ho našel, spatřil vysoko nad hlavou se vznášeti chvějivé listí olšové. Lehýnce se třáslo v neviditelném, vítězném vánku; chvělo se tak nehmotně a odpoutaně, že s Vaškem počala se houpati země. V úzkostech se chytil trávy; cítil se tažena vzhůru volným, stoupavým, nesmírným pohybem letu, a zároveň těžce a bezmocně padal k zemi, bezedně dolů; bylo mu hrozně a závratně, chtěl se něčeho zachytiti, chtěl křičeti, ale všechno mu unikalo; na smrt zápasil s prostorem jako tonoucí s hlubinami. Náhle ho prozářilo podivně určité pochopení: kdybych měl myšlenku! Kdybych měl jedinou myšlenku, všechno by stanulo, všechno by utkvělo bez hnutí a bez úzkosti! Jedinou myšlenku! Abych zastavil tu závrať! Jedinou jasnou myšlenku!

Horečně se jal Vašek vymýšleti nějakou myšlenku. Něco o Bohu, umiňoval si; úsilovně se soustředil, vraště čelo a hýbaje rty; vtom si představil, jak v dětství ministroval: preck v komži, myš pod oltářem. Habemus ad Dominum... A usmívaje se Vašek usnul.

Moderní revue 8. 7. 1917

OSLAVA

Už ráno vtrhl vítr do města dvěma proudy. Jeden, chladný a letmý, shromáždil se na pláni u Pankráce, přeskočil údolí a vrhl se Václavským náměstím dolů do ulic, nadouvaje prapory jako plachty k odjezdu; tak veplulo Václavské náměstí do širého dne jako krásná vyzdobená paluba. Druhý proud se vyhříval na rovině u Braníka a prosycen sluncem, záře stříbrným třpytem Vltavy rozlétl se dolů po řece. Za zvonění všech parníků, vyšnořena regatou všech klubů, Vltava táhla triumfálními oblouky mostů. Celé město ji pozdravovalo vlajícími prapory; tu se rozhoupaly všechny zvony, věž od věže se vlnil jejich kovový chorál, a z bašty zazněla rána hmoždíře. Teď se to začíná. U nás na Malé Straně rázem vylétla a vysoko v slunci zakroužila hejna holubů.

Na mé okno usedl bělásek. Kam jsi to zapadl, bílý praporku? Jak jsi sem zalétl, jarní kvítku, jenž jsi se utrhl někde z rozkvetlé louky? Ozářená hračko, zatřepetej se nad ulicemi jako papírek, na kterém je napsáno, co všechny těší; zamávej nad zástupy svůj drobný pozdrav a slétni tam na červený květ geranie, do okna dítěte, které dnes nesmí ven. A ty dítě, jež nesmíš ven, zda není dnes pouti na náměstí, zda tam nekvílí frkačky, nebečí trubky a nepláčí malé děti, a ty tu máčíš rty a slzami svou ubohou, špinavou dřevěnou fujarku, která již dávno pozbyla hlasu, a přece do ní foukáš, abys konečně vydobylo divuplného, neslýchaného tónu útěchy?

Po ulicích táhnou sokolové s hudbou, měšťanská garda a cechy se svými muzikami; řezníci, sládci, bandéria, moravští studenti, Slavia a Sparta se svými míči, spolky, odbory, pořadatelé a venkovské školy; všechny sbírky, věže a parky jsou každému otevřeny; a nikdy nebylo tolik dívek, tolik tak hezkých a veselých dívek na ulicích jako dnes. Jako tluk mocného srdce zvučí starý Zikmund.

Přitlačen k zábradlí mostu a naslouchaje do dále – –

Z celého průseku ulic od Národního divadla po Prašnou bránu zaléhá slavný, nesčíslný křik demonstrací jediným vysokým hukotem. Úsečně a plamenně zaznívají slova politického řečníka ze Střeleckého ostrova, na Petříně zpívají učitelé kolem Máchovy sochy oslavnou kantátu; a nyní pomalu jde, drobně cinká stříbrnými zvonky veliké procesí. Univerzitní pedelové, ministranti v komžích a s korouhvemi, pochodně, řády, infulovaní opati; kanovníci zpívají Svatý Václave, a konečně sám světící biskup s berlou a mitrou pod zlatými nebesy; po

dvou, štíhlí v bílých rochetkách, jdou v průvodu alumnové a zpívají mladými hlasy Lauda Sion Salvatorem. Ach ne, něco jiného. Já jsem majstr seminárský, píseň teskná a rozmarná jako mladé víno. A nade vším vysoko letí kovové vlny zvonův a houkání hmoždířů.

Přitlačen k zábradlí mostu jsem hleděl na zářivou Vltavu. Nejkrásnější z řek, hlubino třpytně se smějící! po jaké žalné věky, s jakou láskou, jakou silou celé země obeplouváš toto město, že nyní, ve chvíli slávy, se zachvívá a nadzvedá jako člun, jež jenom houžev víže ku břehu? Jsme na velikém prámu, jenž plyne po řece? Celé město se vzdutými prapory se houpá pomalým, vznosným hnutím...

Z lodžie Národního divadla vzlétla jásavá árie pěvkyně do andělské výše; jasný vítr zanáší až k Vyšehradu slavnostní chorál De profundis za pohřbívaného velkého muže; a nahoře, zcela nahoře, stopen v nebeském světle blankytu, skřivánek drmolí nekonečnou píseň radosti. Tu prostřed náhlého ztišení se rozezvučí kovově kamenně celé město, průvody se zastavují, dav smeká, strážníci s rukavicemi zcela novými salutují, a za úderů praporů ve větru, jakoby velikých nadšených křídel, vznáší se a vzlétá Praha vzhůru k nebi neskonaleho jasu.

Moderní revue 8. 9. 1917

## MUŽ DAVU

Je nás osm, deset tisíc; snad i více.

Muž davu stojí na špičkách a přehlíží zástup; chtěl by být na dvaceti místech současně, aby mu nic neuniklo, ale je pevně vezděn a nemůže se hnout; i stojí na špičkách potě se štěstím a horlivostí, neboť plní svůj zvláštní úkol.

Také Vašek se přišel podívat a přešlapuje tísněn zástupem; je mu už nevolno v davu a celá věc trvá tak dlouho. Ale když už tak dlouho čekám, myslí si, počkám ještě chvílku; jen malou chvílku, jestli se něco stane. Ostatně nelze se ani dostat ven.

Deset, dvanáct, třináct tisíc.

A náhle se odevšad zvedl veliký křik “sláva”, a co se zdálo pevnou zdí, běží i s Vaškem kupředu, kde –! konečně! – přichází se smeknutým kloboukem ten, na něhož všichni čekali (ale je vidět jen zardělé čelo pod bílými vlasy); všichni křičí “sláva” nebo “nazdar”, vysoké národní “a”, které se valí a rozlévá, trhá se a znovu propuká; dobrých deset tisíc hlasů, nepočítáme-li Ozvěnu.

Muž davu stojí na Vaškových nohou a rozhazuje svou jásavou radost oběma vztyčenými rukama; je malý, ale čím výše hodí rukou či zamává kloboukem, čím dále a výše dohodí svým jarým hlasem (“nazdar!”), tím více (“nazdar!”) roste a rozlévá se v prostoru. “Vítám tě,” ječí Muž davu a necítě se nadšením, tanče po Vaškových prstech vyhazuje klobouk k nebi.

Pomalou, z mnoha stružek, z různých výšek a poloh slévá se národní hymna v širý veletok.

Těž Vašek (poněkud v rozpacích, ale patrně tak musí být) smekl klobouk a pokusil se zavolat “sláva” (“nazdar”, myslil si, je příliš důvěrné); tedy “sláva” jaksi nepodařeně a chabé, jež ani nevzlétlo a po dvou třech tempech kleslo bezvládně pod nohy davu. Vašek se ostýchavě rozhlédl. Nikdo se o něho nestará; každý zpívá nebo volá, patrně rád, že slyší sebe sama. Muž davu promlouvá jakési oslovení, jehož nikdo neposlouchá; tyká někomu, křičí, otírá si zároveň oči i nos, až konečně, stržen hymnou, splývá tělem i duší s její pomalou vlnou.

Slabým, nejistým hlasem pokusil se Vašek zazpívat. Vždyť jde o společnou věc, myslil si; něco se tím má projevit a dokázat, “voda hučí po skalínách”, národní pohotovost a jednota, “a to je ta krásná země”, spustil Vašek tuším hlasem, a náhle přestal: tak cizí, nepřirozený a falešný zdál se mu jeho vlastní hlas.

Muž davu zpíval s očima přivřenými a kolébal se, jako by s celým světem se držel kolem krku a houpal se dokola, dokola nekonečnou vlnou písňě; i ruce rozhodil a zpíval s hlavou na stranu – Nemohu, vzdychl si Vašek a váhal; zdálo se mu, že Muž davu zpívá příliš nahlas a příliš falešně, a náhle mu bylo, jako by prohlédl: dělej co dělej, je něco směšného v těch špatných, nadšených hlasech, v těch obnažených lysinách, lesklých čelech, projevech, řečích, v tvářích bezpočtu – Vaškovi bylo trapně i směšně; hleděl se aspoň v sobě soustředit na vážnost chvíle, ale když Muž davu náhle zaryčel “Ať žije”, Vašek se zasmál.

Muž davu se náhle obrátil a jeho uchvácené, čilé oči se setkaly s výsměšným pohledem Vaškovým; tu zarazil se Muž davu, vytřeštil oči a chtěl něco říci. – Ale Vašek už zmizel. Muže davu zamrazilo; nějak se zastyděl a zasmušil, a nevěda ni proč, prodíral se ven ze zástupu.

Zatím už Vašek loudal se domů. Krok za krokem se v něm hromadil nespokojený a temný zármutek. Nemohu, opakoval si, nejsem s to; nedovedu snad tak cítit – – Proč, proč bdí ve mně neustále ten zlořečený, nekouzelný, neplodný hlas kritiky? proč nedovedu se slepě vzdát praničemu? Není, ach není ve mně daru nadšení; jsem úzký, malý, střízlivý, vlažný, jsem ten, který se nedává ani nebratří; nemohu prostě, tesknil Vašek, a nikdy nebudu schopen.

Zatím Muž davu se vypletl ze zástupu a ubíral se opačným směrem. Bylo mu v duši neladně a tísnivě. Jak jsem se rozkřičel, myslil si; hr, hr, hrom a peklo, jako všichni ostatní. Ale kdo se to tak na mne díval? Kdo to byl? Snad nějaký politik. Někdo, kdo mnoho zkusil. Kdo něco ví. Kdo mnoho prohlédl a mnoho si promyslel. Chtěl bych znát jeho myšlenky; jsem tak špatně orientován!

Nikdy nebudu schopen oběti, přemýšlel Vašek cestou a cítil se bezmezně opuštěn. Ó Bože, dej mi sílu a rozpal mé srdce! Přidruž mne k ostatním! Učiň ze mne kus lidu!

Ne, k ničemu nejsem, vyčítal si hořce Muž davu. Dnes je třeba jiných lidí. Těch, kteří se ovládají. Strašně klidných a silných lidí. Lidí vůle a chladného činu.

Vašek se zastavil: A kdyby přišla chvíle, napadlo mu v zoufalé pochybnosti, kdyby nastal okamžik, že by bylo třeba vojáka, odvahy, krve či slepé oběti, co potom? Dovedu to? Bez úvahy? Tak prostě jako jiní? Vašek pohlédl k nebi, nenašel však na něm odpovědi.

Ale Muž davu se zastavil: ten výsměšný, neúčastný pohled, kterým on mne zdrtil, zda není to pohled člověka ke všemu odhodlaného? Ach, chtěl bych se tak... tak střízlivě dívat v hodině nebezpečí! Tu tiše, slabě se v jeho srdci pohnulo nadšení pro střízlivou a nevzrušenou smrt hrdiny.

Zatím z daleké dále letí hlas deseti tisíc; už není to zpěv ani křik, ale jediný dlouhý, vysoký a širý tón jakoby velikých varhan. Vašek stojí a naslouchá: nyní, nyní je mu volněji, ani neví

proč: trochu bolně, podivně a velce; nebylo by přece tak těžko, nebylo by nijak těžko žít se všemi nebo umřít pro společnou věc. Třeba sám mezi všemi.

Muž davu naslouchá nehnutě stoje. Přese vše je to krásné. Hlas tisíců v dáli, a hlas vlastního srdce silně a pokojně tlukoucího. Ať tedy umřít, nebo žít; byť i konečně sám: jen když, třeba daleko, zní hlas jásajících tisíců.

Národní listy 22. 10. 1917

## NOVINY A VĚDA

Dnes, v hodině jedenácté, když vrcholí obavy i naděje, úzkost i energie národa, ve chvíli, jež předchází rozhodnutí, ohlížíme se po všech jednotkách národa a revidujeme své síly. A tu přímo se vnucuje otázka: máme-li svou vědu, svou vysokou, k sobě přísnou a pilnou kulturu, byli-li jsme kdy na ni pyšní, vkládali-li jsme do ní část své národní ctižádosti i naděje, – bude nyní, v tomto napjatém okamžiku, mlčet, vzrušena stejnými city jako my, ale bezmocna? Neřekne a nemůže také ona říci pomocné a posilující slovo? Není pro ni místa nebo není naší povinností jí místo učinit? Pravda, potkali jsme své učence v plném národním boji; mnozí, v hloubi duše snad všichni zazoufali si v těžkých chvílích u svého pracovního stolu; někteří vskutku jej opustili a stali se dobrými, statečnými politickými vojáky. Avšak věda se svým vlastním přemýšlením a svými zvláštními zkušenostmi nemá patrně příležitosti k činnému spolutvoření dneška. Neboť uhodila hodina politická.

Jímavě řekl to nedávno český učenec: Před válkou jsem neznal než své knihy a práci, stejně jako všichni moji přátelé; ale když uhodila válka, zavřeli jsme knihy, scházeli jsme se spolu a ve svých úzkostech jsme horoucně hledali v novinách, nenajdeme-li tam slova, které by nás posílilo a povzbudilo. – Tehdy učenci čekali pomoci od novin; dnes přichází čas, aby noviny čekaly oplátkou pomoci od nich.

Už v dobách míru se často a právem žádalo, aby byla pozdvižena kulturní úroveň novin. Jak mnoho se v tom hřešilo, je až příliš známo. Je však dnes na místě rozvíjeti kulturní program? Vždyť každá myšlenka teď musí platiti svobodě národa, a jen jí! Svobodě národa, ano; ale

zároveň jest dodati, svobodě vzdělaného, duchově volného národa. A po té stránce nejsme zcela pohotovi.

Boj o národ není partikulární; je to světový boj. Ve svém nynějším úsilí vybojováváme otázku světovou, a máme ji cítiti opravdu světově. Nejde jen o nás, nýbrž o celé lidstvo, o veškerý život. Avšak dnes už skoro nevíme, co je to život, lidstvo a svět. Stlačen materiální hrůzou dneška, uštván aprovizací, strachem a nouzí, nezná dnešní člověk jiného života než toto protloukání, jiného lidstva než to, jež děsí se o vlastní bytí, a jiného světa, než je tento tvrdý a zpustošený. Veškerá existence je znehodnocena. A tu mělo by se zrovna křičeti, že je ještě život, lidstvo a svět kromě tohoto hmotně uničeného. Je třeba rozhledu po světě. V minulosti i v přítomnosti jsou události, osobnosti i myšlenky, jež činí svět hodnotnějším a větším, jež život posvěcují. Jsou ideje, jež svědčí o hodnotě člověka. Svět dějin i přírody je pln příkladů a... symbolů pro dnešní život. Neboť musíme si býti vědomi, že náš národní zápas je bojem všelidským, jež vedeme spolu s celým světem a pro celý svět, a že tedy můžeme a musíme hledati své spojence všude, i ve světě dějin, i ve světě duchů a myšlenek.

V nynější době, kdy každé "já" je nejhůře ohroženo na statcích i životě, dovedli jsme se spontánně vyšvihnouti k stále širšímu "my" českému a slovanskému; nic snad nedokazuje jasněji životnost našeho národa. Ale ani zde nesmíme se zastaviti v poslední chvíli před rozhodnutím; dnes, nebo nikdy musíme dostoupiti k "my" světovému a v plném smyslu humánnímu. Chceme, aby svět byl s námi; pak máme také my býti se světem a po jeho boku, aspoň všude tam, kde v dějinách i v přítomnosti se svět zasazoval o svobodné a ideální statky lidské.

Zde tedy publicistika očekává pomoc od vědy, od jejích zkušeností a ideálů. Sebeodbornější věda má v zásadě jistý obecný, čistě kulturní smysl; všechny vědy vyrostly z prvotní potřeby životní moudrosti a koneckonců se k ní vracejí. Kdysi říkali filozofové, že "poznání buduje svět". Nuže, i když vědecké poznání nebuduje skutečný svět, může nám stavěti před oči lepší a vyšší svět, bez něhož by žádná práce, ani vědecká, neměla smyslu. Není vědy, která by k tomu nebyla povolána. Tak třeba po stránce přírody není lhostejno pro vitalitu národa, jaká je jeho láska k přírodě a jaké jsou jeho názory o ní; hmotářský národ bude z ní čerpati jiné povzbuzení než národ, který je proniknut úctou k tvořivé a svobodné přírodě. Právní věda vždy může vychovávatí právní a liberální svědomí národa. Lékařství může alarmovati lidstvo před sebevraždou války. Historie vždy je s to dáti povzbuzující příklad: byly a zašly veliké

imperialismy, byly a jsou malé národy, byla a bude jejich svoboda. Sociologie vždy může budití úctu k lidskému boji o lepší bytí a otevřítí výhled na přítomné proudy a ideje, jež k němu cílí. Biografie velikých politiků, reformátorů, revolucionářů, myslitelů, umělců a filantropů otevře srdce pro heroismus a sebeobětování. Národopis zjeví nám náš vlastní život v minulých i nově tvořených formách a přiblíží nám bytí jiných národů. Každá věda je povolána. Chce-li se zavřítí ve svou nepřístupnou odbornost, nehřeší; její práce nebude pro národ ztracena. Ale ohlédne-li se někdy na silný děj této chvíle v neodbytném pomyšlení, že bylo by lépe mít na něm účast těsnější než citovou, pak může tak učiniti: nepřijde jistě s prázdnýma rukama a před prázdnou posluchárnu. Před válkou mívala česká věda před sebou adepty nebo laiky; dnes bude mítí národ, k němuž a pro něž může mluvití.

Národní listy 28. 10. 1917

#### FRANTIŠEK TUČNÝ: V BOJI O NÁROD

Knížka tato (vytištěná už v roce 1915, ale vycházející teprve nyní, ve změněných poměrech cenzurních) už svým podtitulem “Myšlenky bludaře” vyvolává především otázku: Je toto tak otevřeně doznané “bludařství” upřímným sebepoznáním, nebo jen bojovným gestem? Nikdo přece, jak poznamenává Chesterton, ať učí a věří čemukoliv, nepovažuje v hloubi srdce svou víru za blud nebo kacírství. Patrně tedy i náš filozofický “bludař” hledá po svém způsobu pravdu, a nikoliv blud; avšak kdo jde někudy sám, skoro samotářsky, a kdo jde směrem, kde není vyšlapané a schůdné cesty, může sám o sobě říci, že bloudí. Fr. Tučný říká to o sobě právem. Nepochybuji, že jeho duchový, řekl bych aristokratický nebo nadčlověcký individualism, v němž vidí rozhodnutí boje o národ, je bludem. – Tučný přehlíží předem ideový vývoj našeho národa. Praví, že zprvu jsme žili náboženstvím, ale náboženství “vyžírání život”; pak vědou, ale “vědecký idiotism” a realism umrtvuje život; konečně estetismem a subjektivismem, jež život vyžívají, ale netvoří ho. A tak všechno, co se u nás dalo, vedlo jen k pustotě; nežili jsme svým a silným životem, volným a nezotročeným, a končili jsme dobou hmotařskou. “A tu, když tak v smutku a tesknostě znechucen a znepokojen skutečností ohledl jsem se kolem, jako by čehosi chtěl jsem se zachytiti, blesklo najednou v hlavě, rozjásalo se a vzkřiklo cosi ,já‘... Národ se musí státí ,já‘, musí nabýti ,svojskosti‘, maxima sebepocitu: individualism je spásou... Člověk bude svým, když bude ,já‘. Udělat ho takým jiný nemůže, jedině každý sám sebe. Takovým se stane, když se každý stane sám svým.” Opravdu každý?



Nikoliv. Dav nemůže být individualistický. “Činné, tvořivé ‚já‘ je... něco velkého... V dobrém smyslu individualistickým bývá jen génus.” A tedy jen génus filozofický a umělecký může spasit národ a učinit jej svým. “Filozof a umělec: toť znamená národa, toť jeho sebeprojevy. Ti jsou jeho ‚já‘;... Jen oni mohou naplnit, co se chce dosáhnouti v každém národě. Ne vědec, ani kněz, ani estetik.” Avšak nemyslete si pod filozofem šedého teoretika. “Filozof bude tvůrcem idejí a determinací prvků, jež jsou nejživototvornějšími a nejživotaplnějšími bude chytrostí a maximem pravd nejdokonalějšího života... Filozof je nejvyšším teoretickým kladem ke všemu, je kladnost pudů a tužeb lidských, je ochránce duchových i smyslových hodnot: jsoucnosti vůbec.” A dále musí být “maximem čistoty světskosti; musí zůstat světským. V něm “musí vrátit se podstata a složení pohanského Čecha”, jenž ztělesňuje samu světskost a bujnost jsoucnosti. Jeho úkolem není pravda, nýbrž cíl; “filozof je... tvořitelem cíle”. Ale “národ musí zrodit nejen filozofa, nýbrž i umělce. Umělec je další částí národního ‚já‘. Filozof je ‚já‘ národa se uvědomujícího, umělec výkonného... Když vytvoří filozof nový svět abstraktní, umělec ho zhmotní. Umělec... cit jsoucna mění v jsoucno samé, duchovní mění v hmotné... Umělec musí vnější svět, nový svět udělat podle vnitřku člověka. Svět musí být cosi úplně vlastního člověku – jím samým, ‚já‘ zmaterializovaným... Umění je jediné to, co budí, vyvolává, zapaluje a rozdmýchává pocit bytí, jsoucna, života, co má přímou moc tuto, co je principem života.” – “Člověk aby mohl tvořit velké hodnoty, musí stvořit nejdřív sebe... Národ, aby stvořil sebe, musí se stát ‚já‘: filozofem a umělcem.” – “Miluji jen to, co je věčné: život a ducha. Neb duch a život je totéž.” – “Tedy dobře, duch je naším cílem, ne člověk, – neb aby vám to bylo bližším a snesitelnějším jako lidem: váš vyšší typ, váš duchový průmět.” Potud “myšlenky bludáře”. Jistě nikomu se nebude zdát bludem víra, že je ještě možno dojít vyššího, moudřejšího a krásnějšího typu lidského; ať je jeho jméno nadčlověk, filozof nebo umělec, je konečně jedno; záleží jen na důvěře, že my se svými slabostmi a svou ubohostí nejsme poslední stanicí ve vývoji lidstva. Avšak bludem myslím je řešit boj o národ tímto aristokratickým ideálem. Národ jsme my všichni; každý je povolán k boji o národ a může v něm spolurozhodovati, i kdyby byl sebeméně filozofem nebo umělcem. Bylo by strašným znehodnocením těch nesčíslných snah a činů, ve kterých se aspoň zlomkovitě a omezeně uskutečňuje kus národního a lidského vývoje (– a takových činů je každý z nás schopen –), kdybychom v nich viděli jen ukládající se popel, z něhož se zrodí fénix génia filozofického nebo uměleckého. Myslím, že aspoň dnes, kdyby nějaký bůh nám dal volit mezi zrozením génia a štěstím a svobodou všech, nebyla by nám volba těžká. Nejsme tak zoufalí, abychom čekali jen a jen

geniálního mesiáše. Jsme skutečně v boji o národ, a boj je událostí demokratickou; jakákoliv idea “boje o národ”, jež není výzvou opravdu ke všem, je marná a prázdná.

Národ 20. 12. 1917

**1918**

## CHVÍLE ODDECHU

Všechno, co nás ještě včera trápilo, starosti, obavy, špatné zprávy, boj o živobytí a úzkost o národ, se milosrdně odsunulo; jsou to bolesti loňského roku. Za maličko, jistě už dnes, dolehnou znovu; ale než přijdou, dopřejte si mezi loňskem a letoškem chvíle oddechu.

Víte to dobře; tato válka jest nám hroznou bolestí. A tak trochu, abychom se ohlušili a zároveň si stavěli most do budoucna, jsme se hleděli zaměstnati – ještě včera; a dnes, za malou chvíli, znovu začneme přemýšlet, mluvit a psát o tom, čeho nám je třeba a co jsme zanedbali, co nám zůstal dlužen život, co nám odepřely vlády a co všechno si musíme sami opatřit, až přijde naše chvíle.

Školy, muzea, ústavy, divadla, knihovny, nadace, organizace, průplavy, železnice, veřejné budovy, společnosti, reformy a zákony.

Slovo “úkol” stalo se naším heslem. Pěstujeme svou vůli, stanovíme národní povinnosti a budoucnost, kterou si kreslíme, je budoucnost práce, úkolů a musení. Národní život si představujeme jako osnovu pilného a dobře organizovaného díla. Je něco nekonečně svůdného v takovém ideálu: vidíme do budoucnosti aspoň tak daleko, jak jsme vytýčili tyto úkoly; vrýsovali jsme do ní pracovní linie a to nám stačí, aby už pro nás byla tak trochu skutečností. A bůhví, je nám toho upřímně třeba.

Čtenáři, i já bych rád tuto lepší budoucnost učinil pro tebe trochu skutečností; ale marně se namáhám vymyslet úkol ještě neřečený nebo novou instituci. Mohu si jenom myslit, že jdu roku 1950 po pražské ulici a dívám se na pěkný veliký dům. “Pane,” ptám se kolemjdoucího, který si vesele píská, “k čemu je ten dům?” “Ale je to nějaká škola,” praví budoucí chodec.

“Hezká škola,” pravím, “k čemu vlastně je tak krásná?” “Nevím,” praví budoucí člověk, “to se tak někdy podaří; ten, kdo ji stavěl, měl šťastný den.” “Tak tak,” říkám, “ale vy máte hezké šaty.” “To můj krejčí,” odpovídá chodec, “má šťastnou ruku, že tak dobře šije.” “Ale,” divím se, “nejsou k tomu krejčovské akademie a muzea, aby každý dobře šil?” “Jsou,” praví muž budoucnosti, “ale málokdo má šťastnou ruku.” “I vy,” pravím, “se zdáte šťastný; aspoň jste si pěkně pískal.” “Proč bych nebyl rád? Hled’te, pane, právě mi napadla šťastná myšlenka, a proto jsem si pískal.” “Jaká myšlenka?” “Ale něco jsem zrovna vynalezl; víte, něco ve zdokonalení klavíru.” “A tak, vy jste technik.” “Ne, já jsem typograf, absolvent grafického učení.” “A co dělají naši moderně školení technicové?” “Také vynalézají. Tamten pán s dámou, vidíte? to je technik, ale píše romány. Teď vydal nový román, náramně šťastnou a podarenou věc. Ten má šťastné nadání!” “Děkuji, pane, děkuji!” “Prosím, velmi šťasten.”

Nepochybuji, že bych v roce 1950 mohl potkat také méně šťastné případy; ale myslím-li jen na šťastné, je to proto, že věřím: Ne, úkoly a povinnosti, které si klademe dnes, nejsou nadarmo. Nejsou však cílem. Všechny naše projekty a plány v budoucno mohou vytvořit jen podmínky lepšího života. Všechny ústavy, prostředky, školy a regulace, které chceme dát budoucímu národu, nejsou samy o sobě štěstím; věříme jen a doufáme, že přispějí k nějakému příštímú štěstí. Štěstí samo však není úkol ani povinnost; zdar, myšlenka, láska, báseň, invence nejsou povinnosti; to nejkrásnější, čím může vykvést život národa, nejsou úkoly. To nejlepší nezrodí se z našeho chtění; my můžeme jen změkčit a svlažit půdu, jež byla pro nás příliš tvrdá; květ z ní vyrosté sám mocí našeho života, a ne mocí naší vůle.

A tak ve chvíli oddechu můžeme – beze zrady na svých zásadách – otevřít uši duchu pokušiteli, jenž šeptá: Ano, vůle je dobrá a povinnost je nejlepší vůdce; ale nejlepším tvůrcem je svoboda ducha a srdce, a proto tvůj poslední úkol budiž svoboda člověka.

Národní listy 1. 1. 1918

BENJAMIN FRANKLIN:

VLASTNÍ ŽIVOTOPIS

Je to (jen v úryvku) kus života a něco málo úvah; je pozoruhodno, jak živé zůstaly velikému americkému člověku až do stáří jeho skutky, a přece byl to moralista, řečník a vzdělanec, jakých málo; má-li však s jistou marnivostí, již doznává, vypravovati sám o sobě, tedy nemluví o svých zásadách a idejích, nýbrž o svých činech. Sen jeho života byl napsati Umění ctnosti; co však napsal, je příklad životní praxe, a jistě není to pouhá náhoda, že napsal spíše toto než ono. Tož vypravuje, čemu se od malička učil; jak stal se tiskařem a ze sebevzdělání novinářem; jak vydělával si chléb v Americe i Anglii, poučoval se neustále, organizoval jednu školství, jindy hasičství, čištění ulic, národní obranu, nový typ kamen, zakládal tiskárny, tvrze a spolky, byl poslancem, vynálezcem, delegátem Ameriky – a zde rukopis přestává, právě na prahu velkého amerického boje o svobodu; je to fragment života nekonečně pilného, jímavá směs vůdčí energie a pedanterie, vědy a víry, kvakerské prostoty a selfmademanské pýchy. Privil jsem “veliký americký člověk” – a je to vskutku překvapující, jakým typem amerikanismu je Franklin. Pro nás “amerikanism” je projevem rychlého, horečného života Brooklynů a Chicag; zde však mluví týž amerikanism, ano přímo americký pragmatism z nesmírně patriarchálního, klidného, primitivního života kolonií krále Jiřího. Zbožný Franklin, například, nechápe vůbec náboženských dogmat jako zatracení, vyvolení, věčné úradky boží atd.; jeho tabule ctností vykazuje pořádek, šetrnost, přičinlivost, tělesnou čistotu, mlčelivost, odhodlanost; nejmilejší službou Bohu je dobře činiti bližnímu. Činiti, stále činiti; proto pomýšlí na zvláštní mezinárodní organizaci ctnostných lidí, Spojenou stranu ctnosti, tak jako organizoval hasiče nebo domobrance. Nechápe ani dobra, ani zla bez praktického rozumu. Skutky zlé, praví, nejsou škodlivy proto, že jsou zakázány, nýbrž jsou zakázány, protože jsou škodlivy. Je tedy ve vlastním prospěchu každého, kdo chce býti šťasten již na tomto světě, aby byl ctnostný. Šťastí je ve ctnosti a ctnost je činnost, usilování a práce; to je formule amerikanismu a tuto formuli ukázal Franklin svým životem; vskutku není krásnějších slov, jež by výmluvněji doporučila příkladný život Franklinův, než slova, která píše sám v úvodě: “Z chudoby a zastrčenosti, v nichž jsem se narodil a prožil své dětství, povznesl jsem se k blahobytu a jisté míře světové slávy. Trvalý zdar provázel mě až do pozdního stáří... Přemýšleje o tomto zdaru, řekl jsem leckdy, že kdybych mohl voliti, nenamítal bych ničeho prožiti tentýž život ještě jednou od začátku.”

Národní listy 13. 2. 1918

## ÚLEVA

### K psychologii českého člověka

Vašek se vrátil domů bezmezně unaven a s těžkou hlavou. Rozsvítit lampu bylo nad síly jeho odhodlání; svlékal se tedy potmě, křečovitě zívaje a cítě po ramenou růsti dlouhé, plíživé mrazení. Co to jenom je, mrzel se nepokojně a rozvazoval si boty chvějivými prsty; ale nohy mu tak poskakovaly po zemi, že musil nohu po noze vzít do náručí jako nemocné dítě a rozhořčeně přetrhávati zadržlé tkanice. Konečně se mohl ponořit do peřin, a v tomtéž okamžiku se nad ním zavřela strašná závrať.

Když se z ní probрал, cítil palčivé horko ve skráních a třas v údech; a tma byla taková, že byl skoro křičel hrůzou. Zavíral před ní víčka, ale ta ho dusila tak, že vytřeštil oči hledaje, na čem by utkvěl. Nic, jen útláčné, nedýchatelné a bezprostorné temno. Vašek zaúpěl. Přemýšlel, že by měl vyskočit a rozsvítit. Že by se chtěl napít vody. Že si musí přestlat. Ale zůstal ležet, přimáčknutý a zoufalý, s očima vyjevenýma do tmy. Nic, cítil, mi nepřijde ku pomoci.

Nevěděl, jak dlouho zápasil s mocnostmi temnot, ale posléze přitom napolo usnul. Zdálo se mu, že jde po ulici jaksi neúplně oblečen, bál se, že nemá kalhot, a ohlížel se po dveřích, kudy ven. Nohy mu zábly, avšak tisíckrát horší byla trapnost jeho položení, neboť neblahý osud ho vedl přímo do žofínského sálu, kde se konala jakási neobyčejná slavnost. Vašek pocítil, že sem nepatří a není pozván; tu dal se na útěk východem z nouze a nahoru po nekonečných točitých schodech. Když doběhl osmdesátého pátého patra, našel tam jen malou plošinu a dolů nové točité schody; ale již slyšel za sebou dupot pronásledovatelů. Okřídlen hrůzou letěl dolů, nekonečně dolů; v každém patře byla dvířka, avšak když je otevřel, spatřil malou kobku a v ní se už tísnil zástup stíhajících. Pak letěl Vašek ode dveří ke dveřím a neměl síly, aby si ušetřil jediného zastavení. Náhle schody končily u černých dveří; na trámci bylo napsáno křídou + K + M + B a za dveřmi ozval se hlas jeho otce. Vašek chtěl se do nich vrhnouti, ale nemohl, musil běžeti dál, pořád dokolečka, dokolečka, dokolečka přede dveřmi, jako v motolici; tu zaskučel v temném děsu a probudil se promočen studeným potem.

Když se sebral, bušila mu krev ve spáncích bláznivě rychle. To je horečka, pochopil. Nachladil jsem se. Snad je to zápal plic, myslil, ohmatávaje si prsa, a vzpomínal, kdo z lidí, jež znával, zemřel zápalem plic. A nikdo mi nepřijde ku pomoci. V náhlé hořkosti chtěl

polknout sliny, avšak pocítil, že má hrdlo zpuchlé a zjitřené. To je záškrť, napadlo mu. Do rána se mohu udusit. A nikdo mi nepřijde pomoci. Bylo mu k smrti líto vlastního mládí, až k pláči líto, ale což, řekl si (byl také příliš omámem horečkou), je to už jedno; umru klidně, a do rána je ještě několik hodin k prožití.

Opatrně zkusil polknouti. Nešlo to. Zkusil přemýšlet, má-li co ještě uvést do pořádku, ale pletly se mu do toho stále ty točité schody a pronásledovatelé. Tu upadl v mračné zoufalství vzteku a lítosti, že byl až mráкотně opit; a k tomu začala ho bodati v čelisti ukrutná, pulsující bolest nespraveného zubu. Ještě to! chtěl Vašek zaryčeti do bezcitné tmy, zatínaje pěsti s planoucí zběsilostí. To jsou poslední hodiny života! Bože, dej mi aspoň bezvědomí! Ať tak příliš netrpím! Nebo ať mohu myslit na to, co opouštím! Na čele mu vyběhl chladný pot: Co opouštím, bože! Zítřa, ano zítřa měl by se obrátit můj celý život! Zítřa se mám sejít s tou, která – se kterou – na které – –

Vaškovy oči se zalily slzami: Vše to je ztraceno. Celý život, celé štěstí, celá kvetoucí, spanilá naděje. Co všechno jsem chtěl, co jsem mohl, všechno, co jsem miloval, – ztraceno; všechna víra, všechna odhodlanost – nadarmo! Proč mne to postihlo, proč zrovna mne, proč zrovna dnes? Proč mám umřít? Hrůza a bolest rozryla jeho srdce, když se nakláněl nad propast svého neštěstí.

A tu z této propasti dýchla mu do tváře hluboká úleva: když už neštěstí, tedy měj své zadostiučinění v tom, že je tak bezmezně veliké! Na dně Vaškova srdce se pohnulo podivné, ale živé a vděčné uspokojení: hůře už býti nemůže; a to, co prožívám, je, Pane Bože, tak strašné, že to už stojí za to. Takové neštěstí, tak veliké neštěstí. A na dně jeho paměti se pohnula prastará vzpomínka: když jednou doma u nich hořelo, bál se nesmírně a zároveň cítil mučivou naději: snad shoří vše, celé městečko, celé lesy kolem, i řeka – – Ano, řeka, divoká horská říčka, jež roste každého jara! Jak často ji viděl vylévat se z břehů a plazit se k domečkům! Tu horáci s dýmkami stáli u kraje divé vody a čekali, co bude dále: Poleze? Nepoleze? Jednou však příliš polezla a odnesla jim všechno. Bylo to hrozné neštěstí pro celé údolí; lidé se potkávali a naříkali si, aby si nakonec řekli s hlubokým, osvobozujícím zadostiučiněním: Ale byla to velká povodeň!

Tak veliké neštěstí, opakoval si Vašek s tichou, nekonečnou úlevou, tak veliké – –

Ale než mohl jasně změřiti jeho velikost, usnul klidným a posilujícím spánkem.

Národní listy 20. 2. 1918

## TAJEMSTVÍ

Vašek nevěděl, jak k tomu přišel; ale stalo se, že si ho sám vůdce dal zavolat, a nepouštěje jeho ruky ze svých obou, spaluje ho svými mocnými, světlými očima, sdělil mu rychle a tiše velikou akci, která se má rozvinout a v níž Vaškovi připadne úloha učinit jisté kroky, kamsi jeti a cosi připravit. “Ale,” řekl vůdce, “záleží především na tom, aby věc zůstala v naprosté tajnosti; spoléhám na vás,” končil rychle, tiskna mu ruku ještě silněji, a nyní tedy Vašek jde již po ulici, okřídlen neznámou silou a s tváří planoucí, a opakuje si slavnostní ujištění, které by byl velmi vhodně mohl říci vůdci, ale jež mu napadlo teprve teď. “Vždyť jsem za tu celou dobu neřekl nic než dvakrát ano,” vzpomněl si náhle s horkým studem a ukryl svou tvář v nejbližší výkladní skříni; “stál jsem tam jako chlapec nehodný veliké důvěry, beze slova, bez vůle, bez významu – bože, co on si o mně pomyslí? Měl jsem něco říci, ukázat, že chápu, oč jde, zeptat se na něco, ujistit ho, ó, aspoň něco říci! Jistě něco ode mne čekal, nějaké slovo, nějaké statečné, činné, veliké slovo, ach, co to čekal, že mi tak tiskl ruku? Proč jinak by mně tak hleděl do očí? A já,” děsil se Vašek, “jsem sklopil oči! Řekl jsem ‚ano‘ jako školák a lezl jsem ven špatnými dveřmi... Všechno je zmařeno,” cítil Vašek zdrceně a díval se nevidomě do výkladní skříně, nevěda, jak se propadnout.

Trvalo chvíli, než pochopil, že v zrcadlové výkladní skříni vidí sebe sama. Tu změřil s nelibostí svůj obraz a pokusil se o pohrdavý, zdrcující úsměšek. Zrcadlo vrátilo mu jej tak hbitě a silně, že ve Vaškovi procitl životní zájem. Zkusil nyní přísný výraz, pak energický, pak sebevědomý; přesvědčiv se, že se nikdo nedívá, vzal na se tvář muže činu: kolmou vrásku mezi obočím, unavená víčka, tvrdá ústa a napjaté žvýkače. Tu se radostně zastyděl a uspokojil a šel opět svou cestou, okřídlen neznámou silou.

Mám poslání, těšil se nyní, a nic tedy není zmařeno. Já vám ukáži, jak provedu svou věc! Uvidíte, kdo jsem, vyhrožoval neznámým pochybovačům a cítil v sobě růsti nesmírnou odhodlanost. Nastala doba činu. I já jsem povolán, a pokud na mně je, půjdu až do konce. V dějinné chvíli mám své poslání, a splním je, řekl náhle hlasitě se zuby sevřenými a rozhlédl

se, není-li už zde, na ulici, v neklidném zástupu nějaký úkol k vykonání. Avšak nic, pranic nebylo; lidé šli po svém, jako by se nic nemělo stát.

Šel rychle, “pádný jako pěst”, myslil si, s očima v nekonečnu a hlavou plnou plánů. Bylo mu nesmírně lehce a voluminózně, zaujímal celou ulici a nesl se jako gymnasta; dívky mohly na něm nechat oči, ale nic; “nastala doba činu”, jdu, abych jednal. Hravě, zázračně snadno rozvinul se mu celý plán, jak vykonati uloženou věc; byl by pořídil stokrát tolik, pomýšlel na neuvěřitelné úkoly, na nejasný a dobrodružný román heroismu. Vysnil si politickou epopej, v níž on hrál roli anonymní a ohromnou; byl postupně řečníkem, vojákem, odsouzcem a diktátorem. Umíraje dýkou zákeřného vraha, slyše ještě hučeti perutě slávy a triumf tisíců, vracel se skoro neochotně k úkolu, který mu nastával. Je to tak málo a tak snadné, bez rizika, bez nejmenší nemožnosti! Hrot zklamání se zaryl do Vaškova sebevědomí. Mohli mne, myslil si, vybrati k něčemu většímu. Čím déle myslel na celou věc, tím drobnější se mu zdál jeho podíl; pouhá ochota, skutek beze slávy, prostřednictví bez iniciativy, všední, mizivé nic. Vašek šel stále pomaleji. Pouhé nic. Kdybych přitom aspoň nemusil jednati s cizími lidmi!

Citelně zklamán uchýlil se Vašek do své kavárny. Lidé tu seděli a četli noviny, jako by v nich něco hledali. Co tam hledáte? myslil si Vašek; je ve světě tajemství, které nestojí v novinách. I když je mi uloženo pouhé nic, znám aspoň celé tajemství; jsem jeden z vědoucích. Pomalu a silně prožíval Vašek zasmušilou, osamělou pýchu zasvěcence; zvažněl a ztichl nesmírně, bylo mu, jako by ve své hrudi nesl něco nesmírně hodnotného, o čem nemá nikdo tušení. Vážnost chvíle vtiskla mu až výraz utrpení. Přišli kamarádi, seděli s ním a vesele hovořili. Vašek ani nedutal, přetékal mlčením; na jeho rtech hrál smutný úsměv: “Ubozí přátelé, vy neznáte velikého tajemství. Kdybych jen začal, – ach, jak byste strčili hlavy dohromady, ani nedýchající! Jak by nás sjednotilo společné tajemství!” Zármutek Vaškův počal růsti do nekonečna. “Přátelé, o všechny radosti jsme se sdíleli, vše bylo nám společné. Ale já rozbívám ten kruh přátelství, nedělím se s vámi a nechávám to největší, to nejhlubší pro sebe. Běda mi, že přetínám shodu nejdůvěrnější! Běda mně, že mám před vámi tajemství, zatímco vy nemáte tajemství přede mnou! Hledíte na mne tak jako včera, jako vždycky; ach, ubozí přátelé, jak jsem se vám zatím odcizil!”

Tu pokusil se Vašek prozraditi tajemství, ale polkl naprázdno, zarděl se a mlčel. “Spoléhám na vás,” řekl mu vůdce, a Vašek cítil s mračnou zoufalostí: ano, ještě jest ve mne spolehnutí. Sbohem, sbohem přátelství bez výhrady!



Tu jeden z přátel zívá a řekl: “Slyšeli jste, že se chystá jakási akce?” – a několika slovy, bože, jak všedními, vrhl celé veliké tajemství doprostřed stolu.

“Slyšel jsem už o tom,” řekl druhý.

“Včera o tom mluvili tam a tam,” dodával třetí.

Vašek zamžikal očima. “A já,” řekl rychle, “vím o tom už týden.”

“Proč jste nám nic neřekl?”

“Ale,” namítal Vašek skromně, “to bylo tehdy ještě velikým tajemstvím.”

Cesta 7. 6. 1918

\* \* \*

MAĎARSKÁ POSÁDKA, VÍDEŇŠTÍ AGENTI A JINÉ vymoženosti této velké doby stvořily v Praze kus Vídně a kus Pešti. Je to jednoduché: vezme se lokál, najme se cikánská kapela nebo vídeňský šraml, a hle, hned jsme o krok blíže modrým břehům Dunaje s jeho primáši a valčíky, s jeho repertoárem, s jeho večery... Praha se změnila. Bývala tišší a přitom jakoby hudebnější. Jen vltavské ostrovy zněly do noci hudbou – bylo to někdy, jako by hrála sama řeka, jako by zvučely oblouky mostů; znělo to ryčně, kovově, a nějak to z dálky probouzelo vzpomínku na venkovské šumaře, na bandu s klarinetem, trumpetou a basou, jež hraje před hospodou pro celé městečko. Na maloměstské bály a slavnosti, na muziku, která jde z pohřbu, na vojenské kapely v manévrech – – Šumařská sláva je u konce, a nikomu nenapadá, že v ní byl kus českého svérázu a starého muzikantství. A zatím přišla válka, důstojníci, papírová měna, strašná žízeň po zábavě a ohlušení; přišli šramlové, primáši a divže ne také tyrolští zpěváci; dům za domem, lokál za lokálem polévá chodce posledním repertoárem podunajským. A lidé poslouchají, aby nemusili mluvit, nebo mluví, aby nemusili poslouchat; a za doprovodu sterých šramlů umírá pověst a tradice muzikantského národa.

Cesta 2. 8. 1918

## LÉTO V PRAZE

Nevím, není-li Vltava nejkrásnější za modrých jarních večerů, kdy, celá zčeřená, se mihotá třpytem stříbra skoro nehmotného. Ale jistě je dokonale a hluboce krásná právě teď, prostřed léta, při nízkém stavu vody. Nezčeřená, klidná, skoro nehybná zrcadlí nebe do nekonečné hloubky. Nebesa nahoře, nebesa dole: tak celá Praha zdá se proložena vzdušnou, nesmírnou propastí, hlubinou klidu, tajemnou prostorností, jež nemá dna ani vrcholu. Bez míry rádi mluvíme o Praze staré, barokní, kamenné; a skoro zapomínáme na tuto svrchovanou krásu Prahy, na krásu, jež nemá jiné historie než věčnou proměnlivost.

Cesta 16. 8. 1918

## KAPITOLY Z NOVÉ ČESKÉ FILOZOFIE

### I. Františka Mareše Pravda nad skutečnost!

Skoro třicet let myšlenkového vývoje shrnuje Marešova kniha; a jest skutečně zvláštní radostí, kterou pocítí snad každý filozoficky trochu zaujatý čtenář, sledovati zde ustavičný, živý růst myšlenky do hloubky a šíře. Počátkem Marešovy filozofie je odpor proti přírodovědeckému materialismu; zbraň k tomuto boji našel, jako druhdy F. A. Lange, v Kantově kritice poznání. Ale toto noetické jádro vyrůstá organicky dále; postupem času rýsuje Mareš proti mechanistickému materialistickému pojetí přírodní vědy zcela jiný a řeknu hnedle zbožnější, básnivější názor vitalistický; na druhé straně překračuje okruh vědy, stále důtklivěji vidí ve vědě jen služebný nástroj života a povznáší svou mysl k nejvyšším účelům života, k dobru, kráse a svobodě. Slovem, je to růst od noetického, akademického idealismu k idealismu mravnímu a osobnímu.

Předem dlužno vzpomenouti, jaká to byla věda, proti které Mareš bojoval; sám jmenuje ji materialismem, naturalismem, realismem. Byl to názor založený na triumfálních úspěších přírodních věd. Tehdy se zdálo, že věda, a v první řadě přírodověda, může podati definitivní

poznání světa ve všem všudy, a nejen poznání: i ovládnutí a praktické uspořádání světa. Mechanická fyzika a chemie dodělala se ve světě hmotném výsledků nekonečně přesných a cenných; tož i věda o životě, biologie a fyziologie, věda o duši a člověku, psychologie a sociologie, a konečně etika se domnívala, že se musí státi mechanistickou přírodovědou, aby došla stejné přesnosti. Život organismu pojat byl jako složitý úhrn číře hmotných, mechanických dějů; cílem biologie zdálo se prokázat veškeren život jako pohyb atomů. Velkolepá hypotéza přírodního vývoje byla rozšířena na veškeren život, na člověka, společnost, kulturu; člověk je zákonitým produktem přírodních sil, mravnost je jenom forma boje o život, život pro život je přírodním zákonem lidství. To zdálo se nevyhnutelným důsledkem vědeckého naturalismu, a tu počíná prudký, nepochybně morálně založený odpor Marešův. Jakže – tak opakuje se v jeho statích neustále – což je ta vaše hmota, síla, pohyb jiného než pojem, výtvar ducha, idea člověkem vytvořená? Hmotu vidíme, slyšíme, hmatáme: ale právě toto vidění, slyšení, hmatání je zkušenost duševní, vniterná, ideová; “skutečno bezprostředně prožívané, a tudíž jedině jisté a nepochybné, jest povahy ideové”. Tu však přírodní věda naivně položila tyto pojmy jakožto objektivní skutečnosti, a nejen to: jakožto jediné skutečnosti, a své teorie pojala nekriticky jako fakta. Věda, která studuje svět jakožto hmotný, mechanicky příčinný, fyzikální a chemický děj, nevystihuje pravého bytí, není poznáním pravdy, nýbrž hmotářskou metafyzikou, materialistickou pověrou a logickým klamem, a sice potud, pokud považuje své poznatky za absolutně “pravdivé” a objektivní. “Věda o vnějším světě není v pravém smyslu možná; neboť existence vnějšího světa je postulátem vůle, předmětem nutné víry... Věda v pravém smyslu je možná jen o vlastních prožitcích a zkušenostech... Kdo spatřuje v pozitivních vědeckých faktech objektivné skutečno samo nebo pokládá vědecké teorie za pravé poznání tohoto skutečna; kdo má za to, že úkolem vědy je poznati pravdu a že tato pravda vysvitne objektivním pozorováním vnějšího světa...: ten hlásá bludnou víru, a ne vědu. Úkolem vědy není a nemůže býti poznání pravdy vnějšího světa ani vypátrání podstaty a základu života; neboť úkolem vědy je sloužiti životu... Věda nemůže odhaliti pravdy, ale poskytuje mnoho vědomostí užitečných pro život. Otázka pravdy je ve vědě nejen nerozluštitelná, nýbrž iluzorní a nesmyslná. Nejvyšší lidský intelekt je zařízen ku potřebám života, ne k hledání pravdy... Život sám je tvůrcem hodnot; cena pozitivné vědy řídí se podle její služby životu... Věda jest služebná životu, a život jest tvůrčí síla... Život je tvoření. Člověk tvořící, činný, dávající, poeta naplňuje život. Člověk věřící, trpný, přijímající, učenec vyprazdňuje a znehodnocuje život... Je-li pravda v dosahu člověka, dosáhne jí spíše tvořící než věřící.”

Tu vidíte, jak noetický odpor Marešův proti materialistické vědě vyslovuje se konečně morální věrou v život; tu nabývá myšlení jeho ladné, útěšné, řekl bych pragmatické důvěry. Avšak mravní základ, na kterém Mareš staví, je kantovský, a zde právě vzniká, řekl bych, nepřekonaný rozpor mezi Marešovou vitalistickou vřelostí a jeho přísným duchovým idealismem. Hned uvidíme dále.

Podle Kanta je možna jen věda o zkušenosti, nikoliv o věcech o sobě čili o nepodmíněné, objektivní skutečnosti. Vlastní určení vědy není odhalit pravdu, tak to vyjadřuje Mareš. Ale co je potom pravda? Na to jest kantovská odpověď: Pravda jest, co bezpodmínečně platí; tedy především mravní zákon uložený v lidském nitru. Kantův mravní zákon je vskutku příkaz povinnosti: konej to, co konati máš. Odtud dospívá Mareš ke své definici: Pravda jest to, co býti má, nikoliv to, co prostě jest. “Vědecká pravda jest jednostranná; osvětluje jen způsob existence věcí, vykládá... to, co se nachází, co jest. Vědecká pravda odhaluje skutečnost [\* Jest snad rozuměti: empirickou skutečnost.], a v tom smyslu nesluší jí vlastně ani název pravda. Pravda jest něco jiného; ne to, co se nachází, co jest, co existuje; nýbrž to, co platí, co má hodnotu, co se oceňuje podle ideální míry toho, co býti má. A po této pravdě, která neexistuje, ale platí, táže se lidstvo... Avšak jsou ještě jiné otázky, na které neodpoví pozitivní věda, ale na kterých každému člověku velice záleží. Otázky ty jsou: jaký smysl, jaký účel, jakou hodnotu má tato existence, zejména lidský život?... Otázka po smyslu života jest otázka po hodnotě... Plniti úkol života jest tvořiti hodnoty, kterými vývoj života postupuje dále nad člověka; pracovati na obrození člověka v syna božího, na vývoji božství v člověčenství; překonati konečně bestii v člověku... Tento účel, odpovídající smyslu života, nemůže býti v přírodě, dlužno jej hledati nad přírodou, a snad docela stojí proti přírodě, která jím má býti překonána... Lidská mysl buduje proti natuře kulturu... zavádí proti přírodnímu vývoji kulturní rozvoj... Cena a smysl života nezakládá se v tom, co příroda podává k užívání, nýbrž co život sám vytvoří nad přírodou.”

“Tu jest naznačen vlastní vysoký cíl životního vývoje: hledati pravdy, tvořiti hodnoty, konati, co býti má... Kulturní tvoření prýští z citu a vůle, rozum podává k němu prostředků... Tvůrčí život vychází ze srdce, ne z mozku; z onoho vzniká přesvědčení o hodnotě účelů, odhodlanost a obětavost k jejich uskutečnění... Přesvědčení o hodnotě účelů svobodně kladených a úsilí o jejich uskutečnění ke zušlechtění života: to jest pravda. Pravda není v tom, co jest, nýbrž v tom, co býti má... ač neskutečná, působí v myslích, až přece dojde uskutečnění. Pravda stojí nad skutečností; nenalézá se, nýbrž uznává a oceňuje se v myslích... Ve skutečnosti není

pravdy. Brutální příroda jest ukrutná, nezná soucitu ani lásky, není v ní spravedlnosti ani svobody. To vše má život teprve vytvořiti... Království boží není z tohoto světa, nýbrž jest království ducha a pravdy, jest v nitru našem... Pravda se zakládá v duchovém řádu, podle něhož člověk... myslí a jedná, dáváje vznikati skutečnostem, které by jinak nikdy nenastaly. Pravda jest, bytuje jakožto nezměnitelná, věčná. Hmotná skutečnost však plyne v neustálé proměně... A na tomto proudu hmotné skutečnosti, která nastává a mizí neustále, lidský život tvoří trvalé hodnoty podle pravdy duchového řádu.” Pravda nad skutečnost! Tento název je zároveň vrcholným kamenem myšlenkové budovy Marešovy.

Snad i z tohoto nárysu cítíte ryzost a ušlechtilost myšlenky Marešovy. Je to plný idealism nejen důrazem, který klade na ideový základ bytí, nýbrž i horoucí věrou v ideály, v nepomíjivé hodnoty lidství, a tu není si ničeho přáti více, než aby Marešova povzbuzující slova došla sluchu a víry všech, především u mládeže, k níž se nejvíce obracejí. Nicméně řekl jsem, že je tuším nepřekonaný rozpor mezi jeho vitalismem a přísným idealismem. Život je tvůrčí činnost, praví vitalista Mareš, a tu lze snad, ne neprávem, pokračovati v této myšlence: Tedy život sám je nekonečnou hodnotou, neboť tvůrce je více než dílo; bůh je více než stvořený svět, člověk je více než jeho chrámy a domy, tvůrčí život je více než svět hodnot a účelů jím stvořený. Ty nic netvoříš, motýlku třepetající se ve slunci, ani ty, kvetoucí kři hlohový, ani ty, dívko plná života a úsměvů; a přece i vy jste tvůrčí život, a více než to, krásný, šťastný, zdárný život, a nevím, co nutí člověka vás zahrnovati svou láskou. Vitalism sám je naturalism, byť zbožnější a nadšenější než naturalism hmotařský. Bergson je naturalista, jeho intuice je vpád přírody do nejvyšších oblastí ducha. James je naturalista, touží-li, aby zdroje a důsledky jeho filozofie byly tak bohaté, nekonečné a vlídné jako příroda. Máme duševně posud nepoměrně blíže k naturalismu minulého století než k supranaturalismu středověku. “Království boží není z tohoto světa,” – to jest jen poloviční zbožnost; plná zbožnost však praví: “buď království tvé jako v nebi tak i na zemi.” A o toto “na zemi” se jedná nejvíce.

Stane-li se už člověku, že přemýšluje o smyslu života, tu nevím, dojde-li plného uspokojení v tom, co býti má, ale není. Je-li v nás nějaká láska k věcem, k lidem a národu, k čemukoliv konečně, tu, nepochybně o tom, tato láska předpokládá, že tu jest něco skutečné lásky hodného, přítomného a nevýslovně cenného. A kdyby to, co býti má, bylo samo království boží, šťastni můžeme býti jenom v tom, co jest; a štěstí, jak každý snad přisvědčí, je nikoliv poslední a nejmenší z ideálů lidských. “Brutální příroda jest ukrutná, nezná soucitu ani lásky,

není v ní spravedlnosti ani svobody,” – tak konečně odsuzuje přírodu vitalista Mareš. Ale láska, štěstí, mateřství, družnost a soucit – jest příroda; láska k domovu, statečnost, tisíceré pohnutky odvahy a dobrodružnosti, vášnivosti a veselí jsou přírodou našeho nitra. Co jest tu tedy překonávat, co vyvrhovati z této podivné, ale nicméně převelmi živé, poutavé, samorostlé bohatosti lidského nitra?

A vskutku, Marešův boj proti materialismu je přece jen velikým činem; ne však proto, že materialism povýšil hmotu na trůn světa, nýbrž proto, že ji bezpříkladně ponížil. Tu je třeba, abych nešel pro příklad daleko, moderní, materialistické město. Jeho ulice jsou lež hmoty; jeho domy, slepené ze špatných cihel, lživého štuku a špatného, nedbalého, nepoctivého řemesla, jsou jediným znehodnocením hmoty. Uvnitř žijí lidé – ten třeba se oddává materialistické spekulaci, a ten jiný, v lacinějším a horším patře, snad buduje idealistický systém nebo království boží, jež býti má; avšak oba stejně a – ubezpečují vás – se stejně naivní spokojeností jsou obklopeni ubohými náhražkami hmoty a práce, strašnou ledabylostí a povrchností zdoby a pohodlí, bez krásy a pravosti, bez úcty a lásky k věcem. A abych šel ještě dále: jejich jídlo je stejně bez radosti a piety jako jejich byt; chvatný surogát, k němuž se nepojí ani modlitba, ani tradice, ani potěšení. A nejstrašnější surogát hmoty jsou konečně peníze; tamerlánovské poklady, rubíny a perly, čelenky a číše jsou aspoň krásné, jsou ryzí a ušlechtilou hmotou; nebo zahrady, sochy, vyřezávané skříně, díla dokonalé a pietní práce jsou krásnou a poctivou hmotou. Nač materialistické století sáhlo, tam ponížilo, znectilo hmotu; moderní člověk ve většině svého života se už vůbec neseťkává s hmotou v její ryzosti a pravosti. Snad vám toto mé velebení hmoty připadá jenom estetické. Pravda, i na tom záleží; avšak více záleží na tom, že materialistické zneuctění hmoty je zneuctěním lidské práce, jež děje se ve hmotě. Odvykli jsme si pojímati skutečnost jako statek hodnoty nesmírné. Dokonalost díla hmotného je nám neznáma, a s tím i radost z práce, dělné a tvořivé uspokojení. Je tomu tuze dávno, že kovář Héfaistos byl bohem a přadlena Arachné aspoň mýtem; dnes kovář a tkadlec je nespokojený otrok, a nikdo nevidí v jejich dovednosti a práci dědictví a podobenství bohů. Sud’te sami, je-li to jejich vina!

Ano, je nadmíru potřeba lidí, kteří budou snít o tom, co býti má, aby stavěli cíle vyšší než to, co jest. Ale dnes, ne sice na nebi, ale na zemi, je svrchovaně třeba lidí, kteří by z pohnutek idealismu ukazovali na to, jak špatně se hospodaří s tím, co tu jest: s hmotou samotnou, prací, životem a člověkem. Je třeba lidí věřících, že jest pravda ve skutečnosti, byť zastavěná lží a povrchností. Rodina a práce, vlast a bližní jsou skutečnosti nejen morální, nýbrž současně i

přírodní a hmotné. Účely, hodnoty a pravdy můžeme si mysliti, tak jako platónské ideje, v onom pomyslném světě, kam se může povznést jen abstraktní idealism; ale potkati je můžeme “tak i na zemi”, jakožto štěstí, bolest, zdar nebo nezdar, jako zážitek, jako skutečnost prchavou a nekonečně krásnou. Ale takováto setkání posvěcují skutečnost a život.

Není to jistě náhoda, že šťastnější národové románští nemají ve své filozofii toho boje proti materialismu, který byl a jest nutný ve filozofii “středoevropské”. Duch a hmota, ideální potřeby myslí a hodnocení hmotného životního prostředí neutkaly se tam v protivě tak bolestné jako v zemích, jež nejvíce se odcizily svobodě a štěstí. Celý život až po skutečnost nejvšednější o tom svědčí. Románská filozofie nebuduje “říši ducha” nad “říši skutečnosti”; národu, který žije svým plným a volným životem, je skutečnost a přítomnost pravou, pravdivou vlastí, z níž není mu unikati do čisté, ale žel neskutečné oblasti hodnot. Takovému národu skutečnost i se svou hmotností, se svými nedostatky, se svou prchavostí stojí za to.

Cesta 20. 9. 1918

## PÍSEŇ VÍDEŇSKÉHO PARLAMENTU

Byt u ministra stálým hostem

a přitom plnit slavný dům,

pomáhat státním nezbytnostem

a zachraňovat dekorum,

vypadat jako konstituce

a pořád muset mejt si ruce

– ach mordije, ach mordije,

stav poslanecký těžký je,

ach mordije!

Ba dandovská je to práce,

ovládat problém rakouský,

musíme říci – slovem – krátce,

je na kousky, je na kousky;

hraničním žalujme to horám,

nejde jen o věc, jde i o rám

– ach mordije, ach mordije,

stav poslanecký těžký je,

ach mordije!

Nám stačilo by jednat s vládou,

nač třeba ještě sněmoven?

Vždyť zabývat se každou zradou

nás přivede jen do hoven;

netřeba vědět, co kdo brouká,

svět slyší to a svět pak kouká

– ach mordije, ach mordije,



stav poslanecký těžký je,

ach mordije!

Pro čestný mír jsme (bravo! bravo!),

pro dokonalou svobodu,

pro sebeurčovací právo

a samostatnost národů,

pro odzbrojení, pro obrodu

a pro všech sakra čtrnáct bodů

– ach mordije, ach mordije,

stav poslanecký těžký je,

ach mordije!

Však kdopak by se s vámi hádal,

vy zrádci plní odboje,

at' Svoboda se rodí nadál

jen svatou cestou oktroje;

at' vyjde c. k. nařízení

o svobodě a obrození

– ach mordije, ach mordije,

stav poslanecký těžký je,

ach mordije!

Národ 24. 10. 1918

## KAPITOLY Z NOVÉ ČESKÉ FILOZOFIE

### II. Národnostní filozofie Emanuela Rádl

Ve své stručné a přehledné přednášce uvádí dr. Rádl především rasové teorie, které definují podstatu národa jeho fyziologickým typem. Takových typů rozeznává se mnoho; vždy však vkládá se do nich i rozdíl hodnoty, například zdatnosti, schopnosti, bojovnosti. Jmenovitě bojovný, plavý, dlouholebý Germán býval považován nebo považoval se za panskou rasu, již je dáno vládnout nad jinými. – Tyto teorie jsou příliš tendenční, než aby o nich bylo třeba dlouhých výkladů. Jsou však i jiné náhledy: “Vedle rasovosti, tj. společného původu a společných tělesných vlastností, se uvádějí za vědecké znaky národa půda, kterou národ obývá jako své historické vlastnictví, společná historie, jednotný jazyk, jednotná literatura, jednotné umění. Tyto znaky, dané přírodou a minulostí, dávají prý také národu právo na existenci... Každá věc přirozeně daná má posvátné právo na existenci... Necítí čtenář, jak, dovolávaje se toho, že jeho národnost jest dána půdou, rasou, historií, kulturou a že jest povinen za toto dědictví po předcích všecko nasaditi, jak se tím dovolává jen konzervativních důvodů, které se vesměs obracejí do minulosti...?”

“Vlastenectví,” praví dále Rádl, “které žádá každou oběť za uchování dědictví po předcích, jest správné; stačí však toto vlastenectví, jehož jedinou starostí jest neumřítí, svobodnému národu? Pravá svoboda v tom záleží, nepodrobiti se ničemu vnějškem danému; svobodný muž řídí se jediné tím, co sám za správné uzná. Národnost však, daná půdou, rasou, jazykem, historií, jest koneckonců jen osudem člověku uloženým, kterému podléhá, nemaje vůle vytvořiti jej podle svého rozumu. Tu člověk jest odsouzen milovati vlast, protože se v ní

zrodil, milovati národ, protože jest s ním pokrevně spřízněn, milovati jazyk, protože v něm byl vychován... Svobodný národ se nepodrobí žádnému osudu, nýbrž chce svobodně rozhodovati o předmětu své lásky; proto neuzná, že by jeho podstata byla navěky uzavřena do nepřekročitelných hranic pudy, rasy, jazyka, tradice, čehokoli, co se lidem ukládá jako věc už hotová, daná přírodou nebo historií; není svobodného národa bez svobodné volby rozumných lidí; život svobodného národa tkví v cíli, který si uvědoměle ustanovil. Svobodný národ jest dán budoucností, ne minulostí. Roste zajisté z toho, co jest minulostí dáno, z vlasti, z řeči, z tradice, z instinktu, ale neslouží jim, nýbrž vládne. Idea vede národ.” Avšak “ani idea..., byť sebeelementárnější, není poslední pravdou národního života, protože i oddanost ideám může býti porobou. Teprv idea uvědomělá a odůvodněná, rozvinutá v teorii, jest způsobilá, aby byla cílem svobodného národa. Uvědomělá a odůvodněná idea sluje programem a jeho zásady slují stanovy nebo zákony... Není svobody bez idey, ale nejohavnivější a nejaktivnější idealista může býti otrokem idey špatné; jedině v programu vyvinutém z přirozených podmínek národního bytu, formulujícím správnou ideu a rozloženém v zákony, jest záruka svobody, a v něm jest vyjádřen pravý smysl života uvědomělého národa. – Protože jedině život v poznané pravdě jest pravou svobodou, jest nejvyšším a jedině rozhodujícím kritériem národního programu jeho správnost. Rozumové odůvodnění národního programu jest tedy důležitější než jeho odvozování z historie, z rasy, z instinktu národního... Důvody pro národní program mají u svobodného národa vyšší cenu než fakt..., že tento program jest přesvědčením celého národa!”

“Ve světle tohoto praktického pojetí národnosti národ zajisté pozbude mnohého romantického rysu: není mystickým dílem přírody, ani rasy, ani génů, ani posvátnou stavbou, přetrvavší tisícileté bouře, ani nedotknutelným dědictvím po předcích, ani nám jej nesvěřil Bůh náš hromovládny, nýbrž jest výtvořem rozumných lidí, sestrojený k daným účelům podle daného programu; jest organizací lidí podřizujících se jednotným zákonům, aby dosáhli určitého cíle; mění se nejen slepými vlivy historickými, nýbrž jest vědomě přetvořován energickými lidmi, kterým staré programy nevyhovují; národ není dán, nýbrž pořád vzniká podle plánu svých lidí, žije, kdykoli lidé proň pracují, a mizí, když lidé naň zapomínají. I na nás jest, abychom český národ podle svých zásad vytvořili; abychom ideou přetvořili ten materiál, který jest nám dán rasou, tradicí, jazykem; a svobodni jsouce, ne-li jinak, aspoň ve svém rozhodování pro pravdu, pro lásku k bližnímu, pro úsilovnou práci, abychom po příkladu velkých národů dob minulých i dnešních, po příkladu velké doby z vlastní minulosti, popřípadě svých

nejlepších lidí vložili smysl českého národa v program tak pravdivý, aby státi se Čechem bylo touhou, a uskutečnitelnou touhou, všech nejlepších lidí na světě.”

– Vývody Rádlovy mají neobvyklou cenu jasnosti a určitosti. Proto myslím stejně jasně a určitě se vynoří v leckoms pochybnosti o nich. Abych nešel daleko: má-li Vašek určitý národní program a Mašek jiný, smí – dle Rádlových vývodů – Vašek vylučovat Maška z národa? Může snad někdo jiný říci: mně se holandský program líbí zrovna víc než český, i nejsem už Čechem, nýbrž Holanďanem? Proč, záleží-li jen na programu, by pak neprodal vše, co má, neopustil otce svého a ženu svou a nešel žít podle pravdy někam do Haarlemu či Zwolle? Ano, a přece tak neučiní; nebo snad půjde stopami Komenského, ale žádná pravda mu nevytrhne jakési zoufalé, nerozumné češství ze srdce, češství bez programu a důvodů.

Proč je to? Nemám na to teorie; nevím nic rovnocenného a rozumného, co bych postavil proti nevšední, vznosné myšlence Rádlově. Myslím však, odvolávaje se na všední zkušenosti, že jedná-li se o definici a smysl “národa”, musel bych se obrátiti k výkladům daleko temnějším a iracionálnějším. Poznal jsem v cizině Čecha rozeného v Americe, který už ani neznal slov “vesna”, “pupenec” a tisíce jiných, ze kterých se skládá poezie; a přece ten člověk plakal, když uslyšel česky mluvit. Je tu myslím cit slepější a čistší než jakékoliv vědomí programu, vyjádřený ve slovech “otčina” nebo “mateřská řeč” – nepřemožitelný cit rodinný. Je tu i cit cti; nevolil jsem sám svůj národ, tak jako jsem nevolil svou existenci; obojí je mně dáno, ale z obojího činím si věc cti. Je tu snad i entuziasm družnosti; národ jest “my”, jež je duši tak blízké jako “já”, ale je vyšší a světější. Nechci tím podávat definici národního citu: míním jenom, že jest přehluboko v lidské duši podivuhodná schopnost přeměňovati to, co jest “dáno” přírodou, náhodou nebo osudem, v hodnotu, ve statek nevystihle cenný. “Dána” je rodina i láska, vlast, povolání, víra – aspoň ve většině případů; ale běda člověku, který by tím chtěl pohrdnouti proto, že to vše je mu “dáno” bez svobody a předběžné volby! Sama existence nepraví člověku “vol!”, ale zajisté zve “ó pochop, zhodnoť, rozmnož a posvěť to, co je ti dáno!”

Rádlův člověk, který z rozumné úvahy se připojuje k národu jakožto ztělesniteli ideového programu, je, promiňte, maličký světa pán; zdá se mi, jako bych ho slyšel: “Jsem Čechem, poněvadž je to rozumné.” Což je asi podobné, jako by řekl: Mám dvě ruce, protože jest to účelné, a oči chráněné víčky, jelikož je velmi rozumné si chránit zrak. Ano, ale skromnější i... moudřejší by bylo říci: Tyto oči jsou mi dány, tyto ruce mi dal osud; na mně jenom jest jich

použití k nejlepšímu dílu. Stejně je mi dáno i češství, příslušnost k národu; nuže, nemohu i z tohoto faktu svobodně vykonati nejlepší dílo? Rasa, jazyk, kultura, tradice – nejsou jen materiál; příroda kolem nás rovněž není jen materiál, leda snad materialistovi: Duše tu objevuje krásu, štěstí, hodnotu, a již to je svobodným činem, kterým obohacuje svět. Na “danost” odpovídá duše svým velikým slovem: “oddanost”. Bůhví, nechci se tím proti Rádlovi ujímati pohodlného konzervatismu; ano, národ vzniká, tvoří se, musí stále býti budován – ale především žije, a na toto slůvko plné přítomnosti zapomínají Rádlovy úvahy, znající jen “danou” minulost a plánovitou budoucnost. Sama přítomnost však, sám život však v sobě slučuje “danost” i cíl; žijeme “danost” vrhající ji do budoucnosti; a žijeme silně, s národní plností, bude-li zítřejší přítomnost námi prosycena: budeme-li budoucím generacím “dání” ve všem, z čeho se jejich svobodný život bude těšiti.

Cesta 25. 10. 1918

#### DESATERO PRO TYTO VELIKÉ DNY

I. Radujte se – to netřeba říkati; ale radujte se tak, aby radost vaše byla hodna tří set let čekání, aby vyvážila třistaleté utrpení vašich otců, aby byla velikou a krásnou událostí našich dějin.

II. Chopte se vlády; chopte se především vlády nad sebou samými; svobodný člověk není otrokem davu ani vášně.

III. Buďte poslušni naší národní vlády, našeho Národního výboru; buďte poslušni výkonných orgánů, jež ona ustanoví. Jen vaše poslušnost vloží moc do rukou lidové české vlády.

IV. Ať jakékoliv dílo vychází z vašich rukou, vraťte se k němu. Z každé nepřerušené práce plyne nekonečný užitek svobodné vlasti. Každá skutečná práce buduje život českého státu; jednou každou se účastníte vy osobně na jeho zajištění.

V. Šetřte majetku – šetříte tím majetku českého státu. Neničte ničeho. Každou rozbitou tabulkou ubíráte něco z majetku veřejného.

VI. Nepovažujte se za pány nad druhým zemským kmenem; budou našimi rovnoprávnými spoluobčany. Každou nacionální urážkou, každým sebemenším příkořím hřešíte proti spravedlivému duchu míru Wilsonova.

VII. Budte trpěliví; nepůjde, nemůže vše jíti hladce; přejímání těžkopádných aparátů bývalého státu způsobí mnohý průtah a mnohé tvrdé obtíže. Nereptejte, sečkejte; netrpělivost vede jen k nepořádku.

VIII. Důvěřujte! Důvěřujte naší národní vládě, jež jedná ve shodě s českou vládou zahraniční. Důvěřujte mezinárodnímu mírovému dílu, jež urovná práva národní a lidská. Nežádejte řešení všeho už ode dneška. Naši bratři za hranicemi musejí spolurozhodovati s námi.

IX. Použijte této doby k sblížení. Odstraňte hranice tříd, stran a názorů, nikoli abyste hledali kompromis, nýbrž abyste hledali a našli vzájemné bratrství. Dnes, nebo nikdy musíte dojít k národní solidaritě a jednotě. Vší silou, s nejpřímnějším srdcem hled'te se sblížit.

X. Vzájemná pomoc budiž největším příkazem. Ať není hladových a vyděděných mezi námi, v zemi české! Ať láska učiní konec nesmírnému utrpení, jež zavinila válka i předválečný tvrdý, dnes překonaný život!

Národní listy 29. 10. 1918

KARBANÍK

Kule jsou trumfy. Hraju durch.

Trumf! Kule! Eso! Páni, nesu,

kladu si pěkně eso k esu,

Antverpy, Brusel, Varšava,

koukejte, jak se vyhrává.

Kule jsou trumfy. Páni, nesu!

Srdce jsou trumfy? Nemám jich,

jen trochu nízkých červených.

Jen hrejte, páni, to je k smíchu,

já přeju vám pár vašich štychů.

Směju se vám jen potají,

kule to zase vyhrají.

Červené eso je váš štych.

Žaludy trumfy. Hraju, hraju,

dosti je nových pěkných krajů.

Náš starý dub je plodný stále,

i esa, kluky míti budu,

jsem zamilován do žaludů;

vynáším žaludského krále.

Zelené trumfy? První nesu,

já nevím, kdo z vás přišel k esu,

trumfy zas trumfy vyženou,

já znova nesu zelenou.

Nedáte eso? Ale ale,

což budu muset vydat krále?

Jdu se zelenou ratolestí,

snad nezradí mne moje štěstí.

Ta zelená mně karty spletla.

Zelené trumfy. Hraju betla.

Nebojsa 31. 10. 1918

## PŘEKŘTĚNÍ ULIC

S osvobozujícím převratem celého národního života vytryskla přirozená touha dáti i zevní výraz nové svobodě. První hnutí ulice bylo: odstraniti vše, co připomínalo starý režim. Druhé hnutí bylo: pohnutka vděku a oslavy. Rázem vynořily se názvy Wilsonovo nádraží, Wilsonova třída, náměstí Republiky, Masarykova třída a podobné. Nuže, věřím až pověrečně, že každé lidové hnutí obsahuje kus hlubší pravdy. Piši-li dnes článek nesouhlasu, není to proto, abych se stavěl napříč onomu lidovému hnutí, nýbrž abych se pokusil naznačiti, že jest nutno se ho chopiti stejně ve velkém jako opatrně.

I. Předně ve velkém. Dnes nebo zítra se uskuteční Velká Praha, a rázem budeme tu míti aspoň pět Palackého tříd, Riegrových tříd, Havlíčkových, Žižkových, Jungmannových a nevím ještě jakých ulic. Některá jména objevují se až desetkrát, většina ulic ve Velké Praze se vyskytuje v duplikátech, a vcelku lze čítati přes sto, snad až dvě stě ulic stejnojmenných. Tato stejná jména je samozřejmě nutno přeměnit, nejraději rázem; neboť lepší je krátký chaos než dlouhotrvající zmatek. Nedovedete si ani představiti, jaká to bude radikální revoluce; jenom



část pražských ulic podrží staré jméno – a přece je prakticky výhodnější hnouti celou budovou jmen najednou než po léta přištipkovati a opravovati to, co natropil lokální patriotism pražských měst během desítek let.

II. Při překřtění Prahy musí se aspoň ve velkých rysech bráti zřetel na Prahu budoucí s novými čtvrtěmi, s novými velikými komunikacemi a ústředími, s řadou nových ústavů. Nevyčerpávejme veškeru nomenklaturu slávy na dnešní ulice. Vzniknou městské části univerzitní, nemocniční, vojenské, dělnické. Je nutno šetřiti jmény, i kdyby nám byla sebedražší, pro tuto budoucnost.

III. Tímto dvojím rámcem, Velkou Prahou a budoucí Prahou, rozšiřuje se program pojmenování ulic měrou neobyčejnou. Tu je snad záhodno trochu uvážiti, je-li jméno vzhledem k ulici něco zcela nahodilého a libovolného nebo jsou-li nějaké důvody pro to určité jméno v tom určitém místě.

1. Prvním důvodem je tradice, která má vždy hlubší základ. Naši pradědové nechodili pro jména daleko, ale vždy pro ně šli do skutečnosti a do života. Tu pracovali pasíři, tu platněři; tady byl senný trh a zde se prodávaly calty; zde býval můstek, skalka, rybníček, tu stojí svatý Apolinář a dává jméno svému okolí. Na plánu starých měst můžete čísti povahu půdy, denní život, zaměstnání, zvyky tehdejších lidí; proto jsou staré názvy tak pitoreskní a živé jako kronika. Ta ulice připadala zakladatelům široká a ta zase dlouhá, i nazvali ji tak; my, zvyklí jiným měřítkům, máme míti úctu k měřítkům minulosti. Zde končilo město hradbou a příkopem; Příkopy vyjadřují historickou topografii Prahy před půl tisícem let. – Odtud konkrétní požadavek: nejen šetřiti těchto starých, památných názvů, nýbrž obnoviti je všude, kde překřtívací nešetrnost minulých let je odstranila. Výjimky z tohoto pravidla lze připustiti jen z důvodů vyššího a bezodkladného rázu.

2. I nové části města mají býti pokud možno pojmenovány podle povahy půdy, podle objektů, které tu stávaly. Budiž dbáno toho, aby ani v názvech uniformita velkého města nepohltila krajinnou bohatost půdy.

3. Ulice mají svůj ráz: jsou intimní nebo rušné, starosvětské, monumentální, pracovní. Pokud je to možno, přiléhaj název ulice k jejímu krajinářskému a architektonickému rázu. To žádá pieta k ulici i ke jménu. Chcete-li oslaviti něčí jméno, dbejte toho, aby nebylo jen prázdnu,

libovolnou etiketou přibitou na nárožích, nýbrž aby bylo něčím více: duší ulice, důvěrným, skoro osobním přívlastkem místa.

4. Vedle motivace charakterové padá stejně na váhu motivace věcná. Dáte snad jméno velkého politika té ulici nebo tomu náměstí, kde bude státi vysoká škola politická; chcete-li s úctou vzpomenouti Focha, dáte jeho jméno objektům vojenským. A tak podobně. Tím učiníte z oslavené osoby patrona, nikoliv pouhé jméno.

5. Nutno pamatovati, aby jména největších osob nebo nejvyšších pojmů byla dána těm ulicím nebo náměstím, kde bude možno postavit jejich pomník.

6. Dlužno míti na paměti celek města; dlužno dávat jména podle celkové koncepce. Nebylo by tuze důmyslné, kdybychom třeba třídou Fochovou došli na náměstí Chelčického nebo kdyby třída Českých legionářů končila náměstím Boleslava Jablonského. Město není skladiště jmen. Je tu stejně třeba soustavy jako rozmanitosti. Vinohrady jsou únavné jako slovník, Smíchov je neladný ve jménech jako inzertní stránka novin. Nomenklatura budoucí Prahy však budiž řízena kompozicí velkého slohu. Vždy jest dávat přednost jménům věcným před jmény osobními.

7. Vcelku: Pojmenování pražských ulic není jen práce verbální; jím má se spolutvořiti krajinný, organický a slavný ráz Prahy. A jako při každé tvorbě, musí tu býti zákonem pravda, a nikoliv libovůle. Má-li býti Praha hodna jmen, jež bude nositi, musejí se tato jména státi něčím více než rožními tabulkami. Chceme viděti Prahu vděčnou, ale chceme ji také viděti malebnou a krásnou i ve jménech, pravdivou a ladnou. Budiž nová nomenklatura zároveň přestavbou Prahy!

Cesta 8. 11. 1918

## ŽALOPĚV FILANTROPŮ O ČERVENÉM KŘÍŽI

To jsou k nám hosté! Siehe hin,

pan hrabě und Frau Baronin!

Císařský rada! dvorní rada!

tuhle pan opat! baron! kníže!

Ach bitte, bitte,

jezte a pijte,

tadyta dobrá čokoláda

od Červeného došla kříže.

Naposled plním vaše šálky,

die letzte Tasse Chocolate.

Ach, přeškoda té pěkné války,

des schönen Krieges Jammerschade!

Dnes o Červeném půlměsíci

si několik slov máme říci.

Na prospěch jeho lazaretů

jsme pořádali Gartenfest...

Ach bitte, bitte,

jezte a pijte,

venzte si prosím cigaretu,

od Červeného kříže jest.

Tož slavnost: Jeder Offizier

kytičku dostal aus Papier,

und für Soldaten, für Soldaten

Herr Hofrat sprach von Heldentaten;

pak sbírka mezi vojáky

vynesla peníz nějaký,

a – hlavně – každý z našich hostí

přispěl svou vzácnou přítomností.

Byť našich zásluh nepřepínám,

z nás každý, hoff ich, přisvědčí, že...

Ach bitte, bitte,

jezte a pijte,

ty cukrovinky upekly nám

sestřičky Červeného kříže.

Než k podrobnostem: Různé dary

rozdílí J. E. sestra Máry

a o zrnkové pravé kafe

se stará hlavně sestra Taaffe.

Nemusím ani mluvit dál,

z nás každý něco na se vzal;

neb každý pravý aristokrat

vždy Vlasti slouží, by ji...

... stokrát

chránil a řídil obětavě,

jak nás to válka učila...

Ach bitte, bitte,

jezte a pijte,

prokažte čest té pravé kávě,

Červený kříž ji posílá.

Ba veliká to doba byla,

my chopili se pilně díla.

Z nás každý ve svém srdci nalez

so einen warmen, edlen Reiz...

Ach bitte, bitte,

jezte a pijte,

Alles ist echt und gut ist Alles,

denn Alles kommt vom Roten Kreuz.

Naposled plním vaše šálky,

die letzte Tasse Chocolate.

Ach, přeškoda té pěkné války,

des schönen Krieges Jammerschade!

Nebojsa 14. 11. 1918

PÍSEŇ BEZ KONCE

“Promiňte, pane, běžím v chvatu,

kdes běží teď o zájem státu.

Až z Vídně jedu, honem, zbystra,

musím to přednést u ministra...”

– Lituji, ale v okamžení

pan ministr tu zrovna není,

pan ministr teď někde řeční,

ti lidé jsou tak za to vděční!

Schůze je schůze, lid je lid,

pan ministr tam musí být.

“A já zas, pane, mám tu čest

sem důležité zprávy nést.

Řekněte panu ministrovi,

že svědek očitý mu poví...”

– Občane, žel, v tom okamžení

pan ministr tu zrovna není,

pan ministr teď někde řeční,

ti lidé jsou tak za to vděční!

Schůze je schůze, lid je lid,

pan ministr tam musí být.

(Zpívá se dále.)

Nebojsa 5. 12. 1918

RADOSTNÁ PÍSEŇ JEDNOHO MINISTERSTVA

Jsem páně ministrova ruka pravá,

taková ruka, to je skoro hlava.

O zásluhách je snadná kritika:

kdekdo si dnes už na nás naříká.

Nám je to fuk; vždyť, pane, víte-li,

pan ministr mně říká “příteli”.

Ať agenda si trochu zapláče,

jen když jsem přítel pana – pardon!

A já bych snad moh u vás místo dostat.

Mám tisíc chutí pracovati pro stát.

Jsem člověk záslužný a vyprubovaný,

po léta letoucí jsem chodil do strany,

a – nechci chlubit se – tož zkrátka, víte-li,

pan ministr mně říká “příteli”.

Jsem jinak skromný. Snad to postačí,

že dobře znám jsem panu – pardon!

A já bych rád tu dělal portýra.



Vím dávno, jak se klika otvírá.

Jsem celkem střízlivý a vůbec zachovalý,

znám sloučit národní a třídní ideály,

a hlavně mohu říci, slovem, víte-li,

pan ministr mně říká “příteli”.

Když na tom nesešlo by, tedy na čem?

Po léta jsem už sloužil pod – pardon!

Nebojsa 5. 12. 1918

## NĚKOLIK OTÁZEK VELKÉ PRAHY

Nejnaléhavější otázkou Velké Prahy jest otázka bytová. Hlavní město republiky vyroste měrou nebývalou. Bude nutno vybudovati úřady, školy, ústavy a alespoň v plánu musí se pamatovati na budoucí rozměry a potřeby kvetoucího národního života. Bude nutno odsunouti veliký průmysl za okraj města; vyhraditi veliké rozlohy pro komplex nemocniční, pro vilová města dělnická, pro sportovní stadion, pro sady. Avšak na prvním místě dlužno řešiti krizi bytovou. Střední město bude se stále více obracet ve čtvrt' obchodní, kontory a ateliéry, a zatím nebude kam vrhnouti tuto přibývající vlnu obyvatel. Nebudou-li získány prostory pro celé nové čtvrti, stanou se předražené byty palčivou sociální otázkou.

Nelze donekonečna nastavovati domy na dalekých okrajích města. Villegiatury mohou se ovšem odsunouti libovolně daleko, avšak pracující člověk nemůže mrhat časem tím, že by jel hodinu do města. Nezastavěné plochy jsou: 1. za Vinohrady po Olšany plocha už neveliká; 2. plochy za Žižkovem a Karlínem, příliš vzdálené, potřebné pro dělnické kolonie; 3. Letná, jež bude patrně vyhrazena veřejným budovám a školám; 4. temeno Petřína až po Bílou horu, mezi Břevnovem a Košířemi, prostora ohromná, avšak bez komunikace, zdravá, bytelná, ale

těžko přístupná. Na této ploše záleží nyní nejvíce. Je to jediná mohutná prostorová úleva pro příští Prahu.

Deset minut vzduchové čáry od středu města (od Vltavy) je konec světa. Projektovali tu stadion a lidový park: stadion bez komunikace, místo pro státní slavnosti s nejhorsším myslitelným přístupem; zvláštní věru myšlenka. Každý moderní velkoměstský projekt je především projekt komunikační. Bez vydatné a krátké komunikace může vzniknouti kdekoliv jen ubohá periferní pustota. Petřínská a bělohorská pláň má tyto přístupy: 1. komunikační kanál košířským údolím, už nyní dosti zatížený, znamenající při jakémkoliv provozu okliku (od středu města) skoro hodinovou; 2. úzký, větší frekvence vůbec neschopný přístup Karlovou ulicí (pod Kinského sady); zde nelze ničeho podniknout; 3. úzký, provozu neschopný přístup Ostruhovou ulicí po Strahov; 4. ohromná oklika přes Letnou, Dejvice atd., přičemž nesmí se přeceniti komunikační význam letenského průkopu, jemuž stojí v cestě celé komunikačně neprostupné Staré Město, jeho jediná provozní ulice, Celetná, je už dnes přetížena do nemožnosti. Odpočítávám Chotkovu silnici, která stěží stačí Hradčanům a jež už z důvodů bezpečnosti se nemůže státi provozní tepnou. Prakticky nejvíce padá na váhu spojení "Eliščinou" třídou přes "Eliščin" úzký a už nyní přetížený most – myslete si nyní ten obrovský oblouk z Václavského náměstí na petřínskou pláň! Zbývá jediná možnost: lanovka na Petřín.

Zvláštní terén Prahy vyžaduje svých zvláštních a smělych řešení. Jest využití nejen všech možností, nýbrž i všech nutností a přiměti je k monumentální a krásné výstavbě Prahy. Dosavadní lanovka na Petřín, vyšinitá z osy, ostýchavě úzká, napolo skrytá, je jenom nepěknou štěrbinou v zeleném svahu Petřína, a jistě nevzbudí v nikom valné sympatie pro velikou lanovou (správněji: ozubenou) komunikaci na Petřín. Vzpomeňte si však na letní večery v míru, kdy tato malá lanovka byla vroubena šňůrou obloukových světél. Kdo (mimochodem) někdy viděl Zámecký vrch v Pešti, přisvědčí, jakou krásou jsou světla na svazích.

Je tedy nutno z důvodů bytové politiky vybudovati velikou lanovou komunikaci na Petřín, a sice komunikaci osobní i nákladní; nyní záleží na tom, aby byla monumentální a krásná. Prakticky musí ústít přímo do Chotkovy ulice, jelikož Újezd se nehodí pro větší provoz. Tedy nutno si mysliti lanovku, která by byla přímým pokračováním "Ferdinandovy" třídy, mostu u Národního divadla, Harrachova náměstí a Chotkovy ulice, přes levé křídlo nynějších

újezdských kasáren. Pro pohled od Národního divadla by tato dráha šla osou Petřína k jeho nejvyššímu bodu; byla by architektonickým prodloužením velkého koridoru tříd a ulic tak říkajíc do nebe. Byla by to chaussée stejně široká jako tyto třídy; falešnou perspektivou, nahoru sbíhavou, by se opticky zmenšila příkrost vrchu a získalo optické připojení k perspektivě ulic.

Tato velická chaussée by nesla čtvery koleje: dvě linky osobní, dvě nákladní. Nákladní vagóny by byly zařízeny tak, že by do nich vjela celá drožka, automobil, nákladní vozík a že by tyto byly vytaženy nahoru, kde by z vagónů vyjely a pokračovaly ve své jízdě – za pět minut byl by vůz z dolejšího města na pláni petřínské. Tato nákladní linka by v noci sloužila zásobování nových čtvrtí.

Tato čtyřkolejná dráha byla by dlážděna nejlépe temnou žulou, jejíž tón harmonuje se zelení sadů; po stranách zdůrazněna monumentálním architektonickým vroubením, schodištěm, zábradlím, velikými dekorativními motivy ze světlého kamene. Bude-li už přerušením sadů, budiž přerušením výrazným a velkorysým.

Z Chotkovy silnice byl by dvojitý vjezd na staniční terasu. Stanice sama byla by otevřenou, velikou arkádou, která by nepřerušila souvislost ulice s ozubenou drahou. Rovněž konečná stanice byla by arkádou, lehčí ovšem a drobnější (pro falešnou perspektivu).

Za dne působila by krásná, široká, přímá linie, prodlužující hlavní pražské ulice, slavnostní podjezd, světlá dekorativní architektura, vroubicí celou dráhu, vzosné oblouky konečné stanice a na nejvyšším bodě stojící veliká socha (Svobody, Republiky) zvedající do výše pochodeň.

Na “nejvyšším bodě” rozuměj při pohledu z pravého břehu Vltavy a z mostu. Těsně pod svahem Petřína se pohled mění. Zde vystupuje z boku Petřína ostrožina korunovaná čtyřhrannou věží Hladové zdi nalevo od osy dráhy; odtud je nejvyšším bodem tato věž, i potřebovala by při řešení celého svahu pohledového akcentu, který by nekonkuroval s architekturou dráhy. Nejlépe akcentovati toto vysunuté místo vlajkovým pavilónem, odkud by prapory republiky, prapory národů, prapor práce mluvily symbolickým jazykem o dnech a událostech. Bohužel přespříliš jsme odvykli mluvě symbolů.

Za noci by tato trať byla dvoj- či trojnásobnou šňůrou lamp, nádhernou dýmantovou ozdobou, jež by prodlužovala až k nebi skvělý řetěz uliční a mostní iluminace. Vysoko na nebi, jako nová hvězda, by svítila majáková pochodeň v ruce sochy nad celou Prahou.

Nevím, je-li možno krásněji užítí zvláštní, jedinečné půdy pražské. Jsem však přesvědčen, že přímé spojení s velikou plání petřínskou, tato naprostá a jinak neřešitelná nutnost sociální, může a musí se státí triumfální ozdobou Prahy, – bude-li jenom provedeno nebojácně a ve velkém. Čím horší bude komunikace na Petřín, tím architektonicky chatrnější čtvrť tam vyrostě; a dráha sama může a musí býti moderně, technicky, monumentálně krásná, tak jako krásná jsou veliká nádraží, veliké mosty, veliké inženýrské zázraky.

Na deset minut od samého středu města bude moci vyrůstí zdravá, pohodlná bytová čtvrť, bohatě rozvinutá v zahrady, zahradní náměstí a široké ulice na prostore rovné a skoro bezhraničné. Osmnáct hodin denně pracoval by výtah, stačící na frekvenci dvaceti tisíc osob a čtyř set vehiklů denně.

Jsou-li proti tomuto projektu námitky technické, mohl by na ně odpovědětí jenom technik. Co se týče námitek estetických, naskytne se zajisté toto: že touto drahou bude přerušena zelená plocha Petřína. Ano, tedy přerušena. “Císařská” silnice na venkově přerušuje kraj co nejradikálněji; a toto přerušení je novou, velikou, zvláštní krásou kraje. Krásná je železnice v krajině, krásné je veliké a smělé splnění velikých nutností; ošklivé je jen maskování a polovičatost. Nynější člověk by se snad bál postaviti i Hradčany, aby neporušil linii hradčanské výšiny. – Trať vedla by parkovou strání, zarostlou divoce křovím, kde nejsou vůbec pro neschůdnost terénu procházkové stezky; teprve cesta vedoucí z Kinského zahrady na Nebozízek přetíná tuto trať a musila by ji křižovati tunelem nebo mostem. Hladovou zeď prorazila by ozubená dráha na samotném temeni kopce. Žádný přírodně nebo historicky cenný objekt by tedy nebyl zničen.

Předkládám tento projekt k odbornému posouzení.

Cesta 6. 12. 1918

## PROFESOR FRANTIŠEK ČÁDA

Před týdnem odešel mladý filozof český, Čádův žák a spolupracovník Gustav Tichý, skromný pracovník v noetice; nyní skončil hlavní reprezentant noetického bádání v Čechách, univerzitní profesor, člen České akademie, výtečný učitel František Čáda. Zemřel náhle a nečekaně, zrovna v době, která navýsost potřebovala jeho znamenitých zkušeností. České učení filozofické, zbavené většiny svých docentů (prof. Masaryka, Beneše, Slovince Rostohara), ztrácí v něm učitele, jehož magistrální kolegie přitahovala a poutala nesčetné posluchače. Česká filozofie v něm ztrácí ducha kritického, mnohostranného a pilného. Český život veřejný v něm ztrácí šlechetného a svědomitého pracovníka na charitativním poli péče o mládež.

Profesor František Čáda se narodil v Praze 1865, studoval zde klasickou filologii a filozofii, pak psychologii (u Wundta) v Lipsku a Halle a habilitoval se v oboru filozofie 1896. Už předtím vydal spis *Noetická záhada u Herbarta a Stuarta Milla*, kde v jádře je obsažen celý ráz jeho filozofování. Byl "probabilistou" v nauce o poznání, to jest relativistou; neuznával možnost poznání dokonalého, absolutního. Lidský rozum je schopen poznání jen v jistých mezích, s jistou přibližností; dosahuje pravděpodobnosti, aniž by kdy mohl bezpečně prohlásiti, že dosáhl plné pravdy. Ale tato pravděpodobnost dostačí citu, rozumu i vůli lidské; dále nelze, ale také netřeba jít. Nuže, není pochyby, tento náhled není obsažný a prof. Čáda nikdy se nepokusil vybudovati jej v myšlenkovou soustavu světového názoru, avšak celá duchová osobnost Čádova mluví z této skromné noetiky probabilismu. Čáda byl duch eklektický v nejlepším slova smyslu; vládl úžasnou a spořádanou spoustou znalostí, byl sčtělý jako málokdo, zajímal se o vše. Jeho všestranná erudice a bystrá kritičnost mu nedovolila pojmout kterýkoliv fakt, kteroukoliv otázku jednostranně. Nic nepřičilo se mu více než dogmatická tvrzení, byť sebeefektnější; vždy přihlížel k faktické složitosti toho, čím bylo se mu zabývat, nic nezjednodušoval, neznal přímočarosti v řešení. "Otázka není tak jednoduchá," toto jeho nejstálejší slovo je přímo klíčem k filozofické osobnosti Čádově. Leckdy mohlo se zdáti, že tento výtečný filozofický vychovatel nemá vlastní filozofie, vlastního originálního systému. Chcete-li za filozofii považovati jen ucelený, poměrně jednoduchý systém, který z jedné základní zásady vybuduje teoretický obraz světa, pak budiž; takovým filozofem Čáda nebyl. Tento podivný kritický myslitel věřil, jak se zdá, tím nejprostším katolickým způsobem; ale tato osobní konfesijní zbožnost jako by vůbec neměla vlivu na jeho filozofování. Nikdy neslyšel jsem ho mluvit o Bohu, o duši, o nesmrtelnosti;

mluvil-li z katedry o duši jako psycholog, tu měl před očima jen tu nesmírnou spoustu faktů, teorií a hypotéz, kterými odborně a kriticky prováděl své posluchače. Všechny ty poznatky, ať seberozpornější, jsou mu relativně oprávněny, v každém pietně hledá “zrnko pravdy”, ale tato zrnka se nikdy nestanou stavebními kvádry: každé to tvrzení prozkoumá a shledá je jednostranným, ale nikdy nestává se velkým bořitelem. Naivní posluchač čeká jasný klad nebo rozhodný zápor; místo toho však učitel rozestře před ním sterou odpověď vzájemně se vyvracející, a sám? sám za sebe praví vždy jen: “Otázka není tak jednoduchá.” Tímto svým kritickým eklektismem dával Čáda svým žákům přísnou lekci; otevíral jim rozhled tak široký a matoucí, že samozřejmě plynula odtud jediná nutnost: detailní odborná práce. Nikoli vzletu učil Čáda, nýbrž práci.

Sám byl jí ušlechtilým příkladem. Jeho univerzitní přednášky mohou být nadlouho ještě vzorem důkladné, soustavné propracovanosti a světového rozhledu. V nich je uložen studijní materiál, který se nesmí ztratit; je dlužno žádati, aby hlavně jeho kolegie psychologická byla vydána jako kompendie. Vlastním polem Čádovým byla vedle noetiky psychologie dítěte; řada spisů a přednášek, jakož i celý ráz jím řízených Pedagogických rozhledů dávají litovati, že nezanechal zpracování soustavného. Zde odborný zájem vedl jej přímo do života; z nauky o duši dítěte došel k péči o život dítěte, a ochrana i výchova mládeže našla v něm pracovníka nejobětavějšího. – Konečně dlužno zvláště vzpomenouti jeho pozornosti k domácí filozofické tradici; jeho studie o Komenském, o zapomenutých filozofech Hynovi, Klácelovi, Vincenci Zahradníkovi jsou díla veliké piety.

Nyní sám nechává za sebou nesmírné dílo nedokončené – a nevydané. Jsme mu dlužni, aby toto moudré a pilné dílo, plné nevyčerpatelných podnětů, bylo vydáno. Bude to pomník práce. Ti, kdo měli štěstí býti jeho žáky, mu zachovají nejvděčnější vzpomínku; byl jim vzorným učitelem a přítelem. Ale širší veřejnosti a příštím pokolením budiž zachován tím, že z jeho veliké práce nebude nic ztraceno. Avšak co vše mohl ještě vykonat v našem novém životě – želbohu, želbohu!

Národní listy 15. 12. 1918

## O HERODESOVI

Je tomu rok, kdy v den Mlád'átek jsem napsal pro tento list lokálku o králi Herodesovi; o tom, jak dal prolítí krev nevinnou, aby udržel svůj trůn, a jak – dle lidové hry, která svou lidskostí ještě zkrášluje krásnou legendu – konečně vojáci mu vrhli své krvavé meče pod nohy: “Ne, ukrutný Herodesi, ne, tvými pochopy už více nebudeme!” Tuto lokálku ovšem cenzura zabavila. Cenzor věděl dobře, co je v Herodesovi nebezpečného. Věděl, co je nebezpečného v bibli, v historii, v přírodě. Chápal strašnou významnost například odcházejícího ledu, a zabavil o něm lyrickou lokálku. Chápal, že Forum Romanum tají aktuální kritiku státu, a proto si přednášku o něm dal předložit k předběžné cenzuře. Cenzor byl muž s jemným smyslem pro zákeřnost a tajuplnost starých faktů.

Dnes, bohudík, ani noviny, ani řečníci nemusejí zahalovati svůj smysl do takových jinotajů. Dnes možno nazvati Němce Němcem, Herodesa císařem a vládu rachotou. Kniha historie se opět zavírá. Odchod ledu nebude již úkazem hlubšího smyslu. Forum Romanum propadá opět zkáze a archeologii. Čtenář, který ve starých faktech nalézal odpovědi na úzkostné otázky svého srdce, potkává se v novinách již jen s fakty novými, kterým nemůže tolik důvěřovati.

Kdybych si nevzpomněl na loňský rok, vím, že by Herodes letos ani nepřišel do novin. A přece bylo v tom něco silného, že nám historie připadala tak palčivě aktuální. Četli jsme až s mrazením “slova minulosti”; viděli jsme v nich prorocství, jež se splňují. Každý kus historie, který ožívujeme vlastním životem a jeho otázkami, stává se prorocstvím. Sámova říše, Žižkova vítězství, Komenského modlitba, to vše bylo pro nás více než fakty; byla to znamení věštebná, plná vztahů. I ten Herodes byl hrozivým věštěním, ptakopraveckým kouskem o červech, jež budou žráti tělo císařovo. Vše se splnilo. Ale tou chvílí se knihy Sibyliny zavírají.

Noviny dnešní a budoucí se svými telegramy a půtkami, referáty a zprávami budou opět obrazem dne a hodiny; budeme si libovati v jejich dochvilné aktuálnosti, již nebude lze už předstihnouti. Avšak tu zrovna vzpomínám na válečné noviny. Tehdy to jediné aktuální v nich byly věštby. Tehdy nebylo životem novin, co se stalo přede dnem nebo před hodinou, nýbrž to, co se stane za rok. S tím jsme dnes hotovi. Už neumíme prorokovat. Nedočkáte se o Herodesovi v den Mlád'átek, ale také ne v budoucnosti. To nejnovější, to nejaktuálnější, to příští bude v novinách scházeti.

Národní listy 25. 12. 1918

## INTERVIEWY

S Vilémem

Má nečinnost mne věru lechtá.

Snad udělám ze sebe architekta.

Dejte to vědět na vše strany,

že umím dělat zvláště slavobrány.

Teď píši celé dějiny,

že na válce jsem zcela bez viny.

S jeho chotí

Zde v Holandsku je příliš zima.

Není tu člověk mezi svýma.

Zimu tu máte. Zima je mi.

Člověku zima v cizí zemi.

S Černínem

Nuž čestné slovo sama Černína:

My věděli, že válka ztracena je.



Však přišla na nás hrozba z Berlína.

Mohu jen říci dále neváhaje:

Má vláda byla na všem nevinna.

S kronprincem

Už v roce čtrnáct, zrovna v září,

jsem poznal, že se nám to nepodaří.

Radil jsem tehdy k míru; božínku,

pročpak se nevzdal Elsas-Lotrínků?

Ať napíší jen vaše noviny,

že na válce jsem zcela nevinný.

S Hindenburkem

Pochválit musím svoje vojíny.

Skvěle se tloukli, byli hrdiny.

Ve válce trochu krve téci musí.

V Mazursku prostě zaplavil jsem Rusy.

Zavedl jsem palbu bubnovou a jedovaté plyny

a pumy letecké a různý pokrok jiný.

Na válce samotné však nemám viny.

Nebojsa 26. 12. 1918

Z ALBA MONARCHŮ

V kryptě u kapucínů

Už příliš jsem stár. Nechte mne spát.

Cože má dobrá Vídeň tak hlučí? Snad

zas nové vítězství. Raději spát!

Ty sny, ty sny, můj bože! Žena, syn,

bláznivá žena, světem bloudící stín,

já neměl ji rád.

Jen ze sna

mne děsí ta rána: úzká, děsná,

krvavá rána. Nemohu spát.

Rudolfe, Rudolfe, synu jednorozený,

já neměl tě nikdy rád;

pro hanbu zabítý vztekem kuběny,

opilý, nahý, šílený,

– Rudolfe, slyšíš? Spí. Byl ještě mlád.

A výstřel. Tos ty, synovče následníku? Běda,

rodina vlastní spát mi nedá.

Já neměl tě rád, byls příliš jiný,

věřil jsi v slávu, v Boha, v činy,

bah!

Má dobrá Vídeň dnes hlučí; snad

zas nová válka. Mám vám ji podepsat?

Dejte sem dekret. Co jsem s ním chtěl? Ano.

Jen škrtnout pérem: Franz Josef. Dokonáno.

A nyní mne nechte spát.

Epitaf Vilémovi

Zde, Němče, tiše stůj: to hrob je prokletý.

Já měl se za krále a byl jsem pouze Ty.

Rci nyní: Tyran byl. Vojácký. Surový.

A rcete cokoliv: já vždy byl jako vy.

Já hnal vás do boje, po něm jste léta řvali.

Já Tobě roven byl, Ty roven svému králi.

Má sláva byla Tvá, mé vady Tvoje vady.

Já věren zůstal Ti. Tys dopustil se zrady.

Kdo nejvíc tleskal mně, dnes proklíná a viní.

Otroku hystericky, odlehči si nyní!

Tvou pýchou zběsilou já zprotivil se bohu.

Tož, teď si štěkni, pse, a zvedni svoji nohu!

Mikuláš II.

Nad zemí letím, matný stín.

Nevíte, kde je Rasputin?

Och, jak je ta Rus širá, širá,

na konec sahá všehomíra;

všude to žehne, pálí všude,

prapory všady vidím rudé,

debaty, pušky, řeči, zmatky,

sověty, židy, dlouhé hádky,

něco se rodí, více zmírání --

Och, jak je ta Rus šírá, šírá!

Album monarchů, 1918

**1919**

PLOCEK SÁM SOBĚ

Pokryla se země, potáhlo se nebe

uplakanou šedí.

Plocek doma sedí,

slova nedí,

lituje sám sebe.

Kde je tvá kronika, kde jsou tvé rýmy,

ty, jenž tu kašleš plný rýmy?

Chtěl bych, ach chtěl bych jet na kongres míru,

vysekat chtěl bych do nebe modrou díru,

chtěl bych dnes vidět svou panenku,

chtěl bych mít jedinou rozumnou myšlenku,

chtěl bych naléztí rým na slovo Plocek,

rým čistý a hladký, jak by ho sekrou odsek,

chtěl bych, aby napadl sníh

na bídu nešťastných,

abych už neviděl

smutné nebe.

Nebojsa 23. 1. 1919

## KAPITOLY Z NOVÉ ČESKÉ FILOZOFIE

### III. Dr. Vladimír Hoppe: Příroda a věda

(Noetika přírodních věd)

Svou Noetiku přírodních věd nepíše dr. Hoppe ovšem pro laiky; i filozofovi ztěžuje četbu kupením nesnadných pojmů a výstavbou knihy, jež je přetížena opakováním a postrádá jednotné, konstruktivní linie. Nicméně základní stanovisko je jasné; potkáváme se tu přímo s typem moderní protiracionalistické filozofie, a i když jádro myšlenky rádi pokládáme za osobní koncepci autorovu, tož přece krok za krokem shledáváme, že na formulaci jeho názorů měli rozhodný vliv ti filozofové a učenci, kteří znamenají filozofickou školu dnešku: tak především Bergson, Boutroux, pragmatisté, kritikové exaktních věd Poincaré, Duhem, Mach, dále Vaihinger a jiní.

Základní myšlenka této moderní filozofie je asi ta: Příroda, jak ji smyslně a vnitřně zažíváme, je nekonečně bohatá, plynulá, pohyblivá; vše je ve stálém přerodu, každý přírodní fakt je individuální, proud tohoto věčně původního dění je celistvý a nerozdělený. I my ve svém nitru jsme takoví; náš duševní život je stejně dynamicky nekonečný, nečleněný, plynulý a tajuplně

bohatý; je mohutným proudem kvalitativních zážitků, je stálým přerodem a neopakovatelnou přeměnou. Tuto, abych tak řekl, nekonečnou melodii života podrobuje nyní vědecký rozum svému zpracování. Chce být "poznáním" přírody a života, ale ach, jakýmiž nástroji chce zachytit tuto proudící rozmanitost? Především pojmy, mrtvými, nehybnými, umělými; dále definicemi, jež jsou koneckonců strnulé slovní tautologie; dále tříděním, jež plynulé děje tříští a zavírá do pojmových škatulek; dále axiomaty, teoriemi, hypotézami, které vesměs, jak je zjevné na dosavadní přírodní vědě, obracejí život ve formule, v symbolické, neživé výrazy, v umělé a konvenční konstrukce, které se již ničím nepodobají žité skutečnosti. Školským příkladem je tu atomová teorie: trvání krystalu, růst květiny, živoucí pohyb člověka, veškeru tuto nekonečnou a mnohotvárnou rozmanitost převádí přírodní věda na mechanický pohyb atomů, jež by v ideálním případě bylo možno vyjádřit několika matematickými vzorci nebo obecným zákonem mechaniky.

A tu vzniká otázka: Má přírodní věda pravdu? Je život, příroda, skutečnost opravdu mechanickým, věčně stejným, absolutně zákonitým procesem? Kritika věd ukazuje, že přírodní věda nemůže mít pravdu: prostě proto, že sama v sobě není s to podat celkový obraz světa, že je plná rozporů, násilností a zřejmě falešných umělostí; nebo, řečeno s krajním ostřím, je soustavnou chybou čili fiktivní konstrukcí, která nám zjednodušuje chudým a fragmentárním sice, ale vhodným, průhledným a užitečným způsobem skutečnost, aniž by se kdy mohla státi jejím pravdivým zobrazením. "Svět..., jak jej zkoumá věda, jest konstrukcí našeho ducha... Její ráz jest naprosto formální... Poznání není než skrytým srovnáním neznámé, příliš složité a ustavičně se přetvářející skutečnosti s našimi zjednodušujícími fikcemi."

To tedy ukazuje kritika věd; jsou však ještě jiné zdroje poznání, intuice a imaginace, které nám proti mechanickému, bezduchému obrazu světa, jak jej podávají přírodní vědy, odhalují plnou realitu, především ve vlastním nitru. V něm postihuje intuice živoucího, bezhraničního ducha, "Daimonion", jež je sama dynamická, tvořivá schopnost; je to "fiktivní, nekonečný a ideální svět iracionálních možností, jichž nepatrným zlomkem jest námi vnímaná skutečnost... Duch jest projevem neobmezeného tvoření..., budovatelem nesčetných vzdušných plánů, jež nás nutkají tužbami, aby se ztělesnily co nejdříve ve skutečnost... Intuice a fantazie jako vlastní orgány ducha neznají žádných překážek a mezer...; jakékoliv hranice, jež bychom se pokusili postavit svým intuitivním a imaginativním schopnostem, prokáží se být směšnou překážkou, již rozmetá neobmezený rozmach našeho ducha...

Nekonečno nemá být hledáno mimo nás..., nýbrž v nás samých. A objeviti onen svět nekonečných, iracionálních možností, onen svět dynamického tvoření, znamená poznati procítěním nevystižitelnou, bohatou tvářnost své duše, jež jest syntézou námi bezprostředně prožívaného světa kvalit.”

Tento tvořivý život je život génia. “Ať umělec, filozof nebo vynálezce, všichni pohybují se v onom ničím neobmezeném... světě možností... Skutečnost sama, jak ji prožíváme, není než zvláštním případem onoho neobmezeného světa možností... Tajemstvím geniální tvorby jest právě vědomí, že při dostatečné a vytrvalé experimentaci není hranic mezi světem možností a skutečností... Proměnit celou statickou skutečnost v dynamický, ničím neobmezený akt tvoření, přenést tvořivé přívlastky duše, jež stále sama sebe překonává, na veškeré okolí, s nímž jsme ve styku, jest vysokým cílem naprosto oduševnělé filozofie... Svět filozofie jest světem neobmezeného duševního tvoření.” Pramenem geniality je podvědomí. “Býti ve spojení s podvědomými mohutnostmi naší osobnosti znamená býti ve spojení s nesmírnými a neznámými zdroji přírodních sil.”

A tvořivý duch je nakonec totéž co tvořivá příroda. “Vyčerpání problém poznání až do jeho základů znamená vlastně dospěti k přesvědčení, že duševní svět jest základem vnějšího světa, jenž jest duševnímu obzoru naprosto podřízen a dle něho se řídí.” Naše tvořivá, intuitivní představivost modeluje přírodu dle našich tužeb, a “plastická příroda prokáže se býti vděčnou žákyní svého tvořivého ducha”. V této neomezené říši žádný sen není příliš vzdušný. “Duševní náš život jest totiž tak bohatý a jest schopen tak nesmírných proměn, že mu není nic nedostupné.” “Až jednostranná kvantitativní (přírodovědecká) rozumová projekce ustoupí rozvoji veškeré naší duševní reality, pak bude člověk tím, čím vskutku jest: neomezeným tvůrcem a vládcem v transcendentální duševní říši, kteroužto vládu dovede pak s výhodou uplatnit též ve světě fyzickém, jenž není než naším velmi omezeným duševním výtvořem.”

Přestávám sledovati autora, abych poznamenal za sebe a snad i za mnohé čtenáře: Jaká bezbožná pýcha! Nikdo ovšem nemůže vyvracet, co filozof intuicí a imaginací našel v tajemném světě vlastního nitra; ale zváží-li člověk vlastní život nikoliv v nějakém okamžiku exaltace, nýbrž jako celek dnů a let, osudu a práce, zváží-li tu trochu úspěchů, tu přemíru starostí, tu řadu těžkých nezdarů a obětí, jež skládají jeho osobní historii, jak, ach jak se sevrknou ty “neobmezené možnosti”, jak jinak přeměříme tu “dynamickou, tvořivou schopnost ducha, pro niž všechny hranice jsou směšnou překážkou”? Ať jsme dosáhli v životě



sebeméně, můžeme s plnou upřímností říci, že zápas našeho života byl těžší, hrdinnější, a snad tedy i záslužnější než “neobmezené tvoření”, které nenaráží na hranice a dělá, co chce, – flat, ubi vult. Ve světě oné bezhraničné, všemohoucí tvořivosti intuitivního filozofa není místa pro konflikt, pro těžký úspěch nebo těžké ztroskotání, pro obětavost a odpovědnost, pro moralitu jedním slovem; není tu místa pro hodnoty statečnosti, pokory, soucitu, lásky, práce a skromnosti. Vše je v tvém dosahu, tvůrčí duchu! Toto vše, praví Daimonion, bude tvé, jestliže padna budeš se mi klaněti. A ejhle, intuitivní filozof se klaní Démonu.

Vskutku Démonu, neboť nelidský, člověku cizí, démonický je ten “neomezený rozmach ducha”, ten iracionální chaos “nekonečně proměnlivý a bohatý”; jednoduchost, uzákoněnost života, pevné a poměrně stálé formy světa, to vše není přece jen dílem rozumu. Nejen člověk rozumový, nýbrž i člověk pracující, morální, milující potřebuje a skutečně nalézá v životě určitý jej omezující, solidní, fyzicky i mravně závazný řád. Ve světě iracionalistů nebylo by vědy, ale také by nebylo setby a žní, práce, tvorby, ničeho; neboť každá lidská práce je kompromis mezi osobním rozmachem a odporem zevního světa. Svět, ve kterém žijeme, je jen zčásti, z pramalé části výtvořem našeho ducha; je stejně pravdou, že člověk je tvorem nebo dítkem světa, a je s podivním, jak velice zapomíná abstraktní teorie poznání na tento příbuzenský svazek. Všechny ty noetické protivy “subjektu a objektu” zapomínají na tu úžasnou reciprocitu člověka a světa. Intuitivní filozof, pohlížeje na přírodní vědu, vidí v ní naprostou “deshumanizaci”, odosobnění přírody, obraz světa, do kterého člověk nevdechl svou duši. Ale naopak pravdou je, že zcela nelidský, člověku zcela nepodobný je právě jeho svět, nekonečně proměnlivý, nepodrobený pevnému řádu, čistě beztvary. I geometrie je zpovědí lidského nitra; krychle a kužel, pravidlo, počet jsou obrazy lidské osobnosti; jinak by na ně byl člověk nepřišel a nestál by o ně. A přece tyto subjektivní obrazy nemusejí býti zcela cizí vůči skutečnosti; vždyť člověk je krev z krve její a kost z její kosti a jeho výpočty i básně mají tu pěknou a lidskou vlastnost, že se vždycky v nějaké míře srovnávají se skutečností, jsou-li jen dobře udělány. Matematický přírodovědec není o nic protinaturálnější nežli truhlář; oba jsou poslušni geometrie člověku vrozené. Mezi přírodou a vědou není protivy hlubší nežli mezi přírodou a technikou.

Pročítáte-li výklady intuitivního filozofa, případně vám snad jiný výrok Démonův:

“Verachte nur Vernunft und Wissenschaft,...

so hab ich dich schon unbedingt.”

I moderní Mefistofeles šeptá tato slova, sváděje člověka k pýše iracionalismu. Rozum má své meze, tož sem s neomezeností! sem s Absolutnem! sem s nekonečným rozmachem beztvarého ducha! Ale na to odpovídá lidstvo, a věřím, že odpoví i příště: Jsou-li tu meze, je tu bohudík i výkon k udělání; pohneme mezemi o něco dále. Jsme hraničáři s puškou a sekerou; razíme cesty a víme, že i dobrodružství je pracovní výkon. A i kdybychom nepřišli dále, odkazujeme práci budoucím. Netřeba se zahleděti do vlastního pupku, abychom upadli v exaltaci. Vaše blízkost, ó bratři, mne exaltuje, že nehledám už nekonečnost a neomezenost ve své hříšné duši, jak žádal na mně tuhle pan filozof, nýbrž v ideálech, které se týkají vás. Jaká, řekněte mi, je to filozofie, když mi neřekla ani slova o vás?

Cesta 14. 2. 1919

## PRAVIDLA MÍROVÉHO CHOVÁNÍ

(Nemohouce popírati, že Veliká válka zbavila lidské mravy mnohé zbytečné přecitlivělosti, domníváme se přesto, že aspoň některé staré společenské formy se snesou s pravou, rozhodnou, zásadní demokratičností. Přecházíme pomalu k mírovému životu a s mírem oživuje potřeba zjemnělých mravů. Této potřebě mají sloužiti následující řádky.)

Potkáš-li někoho na ulici, není nevyhnutelně třeba, abys ho porazil, ale učiníš-li tak, žádá mírnost, abys ho nechal ležet a nezbil ho ještě holí. Zbiješ-li ho, řekni pak aspoň “pardon”.

Chceš-li někoho zabít a oloupiti, učiň tak raději večer a na místě málo frekventovaném; pohoršuje to ostatní chodce.

Porazíš-li někoho, odkopni ho, ale nešlapej po něm.

Svého souseda v tramvaji můžeš umačkat, ale nespílej mu přitom; nemůže za to, že má tak tuhý život.

Není nutno závoditi v drsnosti mravů se ženami; ve slušné společnosti jsou ženy privilegovány, mohou si více dovolit. V nutném případě skol ženu bez hněvu.

Jsi-li bohatý, nemusíš to dávat každému najevo příliš špatným chováním; pozná se to i bez toho. Jsi-li proletářem, nedávej to najevo stavovskou pýchou; stačí několik dobře míněných hrozeb.

Mluvíš-li s ministrem, nemusíš přitom klečet, ale také ho netahej za knoflík. Ve vážném jednání ho nezastrašuj; stačí, když mu klekneš na prsa a dáš mu na krk smyčku provazu. Mírnost šlechtí muže.

Jsi-li úředníkem republiky, spílej na ministerstva, na úřady, na všechno, ale učiň výjimku u sebe sama. Vzbudí to ve tvých posluchačích uklidňující dojem, že není ještě vše ztraceno.

Nejsi-li však úředníkem republiky, není tvému hněvu mezí. Tu vylož své mínění klidně a důstojně, zab jen toho, kdo ti odporuje, a utři si chvílemi pěnu u úst.

Jsi-li bolševikem, buď blahovlnný k vládě a úřadům; neboť rytířský duch je mírný a šetrný k slabým.

Jsi-li poslancem, řid' se aspoň všemi předchozími pravidly.

Jsi-li členem mírové delegace v Paříži, tu padají na tebe zvláště těžké společenské povinnosti; neboť ne všechny naše národní zvyky jsou sdíleny cizinou; například jísti nožem, smrkati do ubrousku, polykati oheň a vidličky, drbat se nohou, mluvit německy, všude žádati knedlíky, nositi k fraku vikle a jinak nic nedělat.

Jsi-li však politickým straníkem, nemáš společenských povinností pražádných; tu svlékni šaty, chop se kyje, běhej po čtyřech a řvi strašně v houští.

Nebojsa 20. 2. 1919

## JEDEN ROK

Mám v rukou *La nation tcheque*, ročník 1917–18, udatnou revui našich pařížských bojovníků, a obraceje listy nalézám tu vzrušující historii, první kroniku našeho boje o svobodu. Víím, že měl bych především složit nejupřímnější poklonu znamenité redakci Benešově; měl bych citovati všechna ta slavná, drahá jména, která z české pařížské revue učinila vážný list vysoké mezinárodní politiky: Masaryka na prvním místě s jeho články tak slavnostně jasnými a důraznými; statečného a velkého přítele Čechů Arnošta Denise, jenž krví a ohněm svého prudkého srdce píše měsíc za měsícem obžalobu Rakouska a Německa, vášnivý až k invektivě, neúprosný až k výsměchu, pranýřující s českým hněvem “le vieux Prochazka”, “šlechtice beze cti”, “křivopřísežníka a arcivraha”, i Karla Nepředvídaného; měl bych uvésti Alberta Thomase, H. W. Steeda, Seton-Watsona, Italy Torre, Agnelliho, Arcu, Canepu a jiné, francouzské přátele René Pichona, J. Chopina, A. Mathieze, E. Fournola, de Quiriella, dále Vesnice, Luja Vojnovice, Trumbice, Draghicesca a tolik jiných ušlechtilých spolubojovníků našeho Beneše, Osuského a ostatních. Víím, že bych měl na prvním místě vyzvednouti velkorysou slovanskou politiku našeho pařížského orgánu, jeho znamenitou službu informační, vše to, co mohlo a muselo cizině vnukati vážnost k naší věci. Avšak nemohu si pomoci: probíraje se ve stránkách *Nation tcheque* byl jsem nadevše upoután něčím jiným: tím, co je tu psáno o nás, o těch, kteří jsme prožili válku zde.

Sešit první: každá stránka hledí dokázati, na které straně je srdce Čechů; s úsilím, jež nám až svírá srdce, musí se dosvědčovati austrofilským kruhům Dohody, že český národ chce svému osvobození. Nebylo patrně k tomu valné důvěry, a tehdy visel ve vzduchu separátní mír s Rakouskem. “Jisté citáty z českého tisku” působily strašné zlo; dohodové listy psaly o “věrnosti rakouských Slovanů k monarchii” a krom politické perzekuce – ostatně až do dna vyčerpávané – nebylo proti tomu hrubě průkazného materiálu. Kdybyste četli toto číslo, ovanula by vás – i dnes – úzkost nesmírná. Jak nasnadě bylo tehdy vše zkazit, celou tu zoufalou práci zahraniční, veškeru propagandu českých exulantů! Cítíte zrovna jejich pohled upřený na nás: co teď, v této chvíli, učiníte, zda nás nezradíte?

Nebyla to náhoda, že v tom okamžiku vyšel manifest českých spisovatelů. “Ne, není již pochyby,” volá ve druhém čísle Beneš, když otiskl tento manifest. “Po dvě léta česká akce v cizině usilovala dokázati národům a kompetentním úřadům spojeneckých zemí, že Čechoslováci, všichni Čechoslováci jsou zajedno s těmi, kdož pracují ve vyhnanství za

osvobození své vlasti. Po dvě léta ustavičně tvrdíme, že Rakousko je odsouzeno k smrti národy, jež je skládají, a že Čechoslováci nechtějí s ním mít ničeho společného. Musíme doznati, že přechasto jsme se potkali s pochybnostmi, ať již co do citů, které připisujeme svému národu, ať co do nepřátelství ostatních slovanských národů vůči Rakousku... Nalézáme drahocennou posilu v tomto neočekávaném slavnostním a jednomyslném potvrzení našich přátel v Čechách. Po dvě léta jsme stále opakovali i v Rakousku, i v Evropě, že my, kteří pracujeme v cizině, jsme byli v těsné shodě s politiky, stranami a celým národem československým." A jinde píše redakce o manifestu spisovatelů: "Toť skutečná vyhláška revoluce československé!"

Současně přinesla Nation tchèque zevrubné zprávy o znovuzahájení říšské rady a květnovou deklaraci Českého svazu. Čteme v ní s pocity velmi smíšenými slova: "V důsledku toho je nevyhnutelné, aby se habsbursko-lotrinská monarchie přeměnila ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných států národnostních za tím účelem, aby se pro budoucnost zabránilo národnostnímu nadprávní a zajistil dokonalý vývoj každého národa ku prospěchu celé říše i dynastie." (Cituji dle francouzského překladu.)

Nation tchèque se zřejmě vyhýbá rozboru této deklarace; s mnohem větším zadostučiněním zaznamenává bouři odporu, kterou vyvolala u Němců a Maďarů i ve vládních kruzích, a pídí se po každém novinářském slově, které žalovalo české poselstvo z velezrády a protirakouské politiky. Bohudíky, německý i rakouský tisk jí nad očekávání pomohl.

Ale i zprávy z Čech a z říšské rady se stávají stále více triumfálním nástupem myšlenky osvobození. Náš francouzský orgán neopomíná ani slova mluveného či psaného, z něhož volá žaloba, útok a zjitření. Krvavé interpelace o rakouské justici, řeči Stránského, Kaliny, Stříbrného, Zahradníka a jiných, amnestie osmnácti tisíců, návrat Kramářův, demonstrativní promoce doktora Rašína na pražské univerzitě, vše to zapisuje s radostí a podotýká: "Netřeba komentáře." Ach věru, kdybychom byli věděli, čím jsou pro vás, zahraniční bojovníky, tyto projevy, byla by bývala naše radost z nich stonásobná. Pro nás byly osvobozujícím výkřikem srdce; pro vás byly činem a propagandou.

Nicméně ještě v prosinci 1917 musí Ed. Beneš dokazovati nemožnost federalizace Rakouska. S pohnutím čteme čtvrtý, apologetický bod jeho důkazů: "Československý stát bude vzorem moderního státu demokratického: velmi zdatný z hlediska národohospodářského a

osvětového, nemaje šlechty a živ jsa v demokratických tradicích své národní historie, maje více než s dostatek úředníků, techniků, lékařů a profesorů z lidu vyšlých, může vejíti v život již zítra.” Právě po roce bylo nám dáno ukázati to...

Promluvil Staněk a Udržal, Kramář uvítán v Praze, došlo ku přeměně Národních listů; konečně 15. prosince 1917 s radostí Izmaela ohlašuje Beneš, že Republika francouzská se odhodlala zříditi samostatnou armádu československou. “Náš veliký sen je tedy uskutečněn. Po tři léta zaujímalo nás stvoření této armády. Ustavičně jsme si opakovali: Ach, kéž bychom mohli skutky dokázati Spojencům, že nechceme, aby jen jiní se bili za nás, že si chceme sami dobýti své svobody!... Děkujeme nekonečně těm, kdo přímo či nepřímou přispěli k této snaze a urychlili dílo, jež od nynějška znamená rozhodnou etapu v našich národních dějinách.” Ano, bylo tu konečně právo mřít za svou vlast! A jako by týž dech nadšení zavál k nám, vyšly na Boží hod vánoční velké projevy pro sjednocení národa, 6. ledna koná se památný sjezd tříkrálový, jež La nation tcheque nazývá českou konstituantou a jehož deklaraci může otisknouti teprve 15. března, se stokrát podtrženým výkřikem: “Tot’ jasná revindikace československé samostatnosti. Tot’ vyhláška neúprosného boje proti Rakousko-Uhersku a panovníčímu domu. Tot’ nezapomenutelný, historicky památný apel ke svědomí Evropy a Spojenců.” Teprve nyní je jasno; Seidler prohlašuje Čechy za nepřátele státu, Zahradník hodil slovo, že “pro Čechy neexistuje vlast rakouská”, čeští socialisté zajatí v Itálii vrhají manifest, že poslušni slov svých vůdců Pika a Habrmana berou na se boj za osvobození vlasti. Tehdy Nation tcheque otiskuje slavnostní přísahu československých dobrovolců na Rusi: “Ve jménu národní cti, ve jménu toho, co je nám nejdražší jako mužům, my, Češi a Slováci, s plným vědomím přisaháme, že budeme bojovati do poslední kapky krve po boku svých spojenců proti všem nepřítelům, pokud nedosáhneme plného osvobození svého národa československého... Zavazujeme se slavnostně, že v jakémkoliv nebezpečí, za jakýchkoliv podmínek bez bázně a váhání nikdy a nikde neopustíme svatý cíl našeho zápasu. Věrní a čestní bojovníci, dědici slavné minulosti, pamětlivi hrdinných činů našich nesmrtelných vůdců a mučedníků Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova, slibujeme, že zůstaneme jich hodni, že nikdy neprchneme z boje, budeme poslušni rozkazů vůdců, budeme ctítí své prapory a odznaky, nikdy a za žádných okolností nebudeme se dovolávati milosti nepřítelů a nikdy se nevzdáme se zbraní v ruce, že budeme své druhy milovati jako bratry a přispěcháme jim na pomoc v nebezpečí, že nebudeme se báti smrti a zasvětime i svůj život svobodě a vlasti.”

Tehdy právě bylo přímo ve vzduchu přísahati. 4. února prohlašuje pražská municipalita, že “přejde se od slov k činům”. Na schůzi lidu v Praze volá Sís: “Deset miliónů Čechoslováků stojí za námi. Nesložíme zbraně, pokud nedostaneme náš neodvislý stát, a my jej dostaneme!” Téhož dne Sokol: “Nás nepoděsí šibenice ani kanóny.” 13. dubna, skoro současně s kongresem potlačených národů v Římě, předčítá Alois Jirásek velikou přísahu národu československému: “Vytrvejme až do vítězství, vytrvejme až do založení nezávislosti svého národa. Národe československý, buď pevný a rozhodný, až přijde tvá hodina. Vzdurtejte se a kveť svobodně ve své vlasti... Plni posvátných vzpomínek na naše předky přísaháme, že vytrváme až do vítězství!” 23. dubna žádají čeští poslanci okamžité uzavření míru. A poslední číslo Nation tcheque přináší nadšené zprávy o kongresu potlačených národů v Praze, 16. května, o divadelních slavnostech; vzestup národní myšlenky je dosažen, nastává léto a červencovými bitvami počíná se řízení moc centrálních říší. Přichází katastrofa a počátek nových dějin.

Ten rok 1917–18 byl rokem slávy; snadno, přesnadno mohl být rokem hanebné rezignace. Vzpomeňte na mír brestský, na německou ofenzívu z jara 1918. Teprve nyní lze si to říci: byl to statečný čin, že jsme vytrvali přes to vše. La nation tcheque podává českému národu zrcadlo; a hle, trnová koruna se zelená vavřínem, noční čepice zbabělcova se mění v přilbu hrdiny. Tento obraz je krásný, tato kronika jednoho roku je čestná a slavná; ale vzpomeňte si, zda nám občas nebyvalo k smrti úzko? Vítězství nebylo jisté, ale – jak to říci? – ani statečnost, ani víra nebyla jistá; a když čtete Nation tcheque, cítíte neustále, až k zamrazení, ty veliké, přísné, úzkostné a udatné oči zahraničních Čechů: Zda nás nezradíte?

Ano, byl bych měl spíše s pozorností a úctou vypsati činy naší zahraniční akce, tu velikou práci organizační, diplomatickou a vojenskou: na každé stránce našich politických dějin posledních let cítíte její silnou, obezřelou a statečnou ruku. Zatím jsem jenom opakoval, co ví každý; ale neví každý, a necítí dnes dodatečně s hrůzou a zachvěním srdce, jak strašně snadno bylo tehdy vše ztratit. Do ráje moslemínů se vstupuje po mostě ostrém jako břitva; krok vpravo či vlevo, a ráj je ztracen. Rok 1917–18 jsme přešli po ostří nože. A než půjdeme dále, je dobře se ohlédnout. Bude nám každý nový krok tím vzácnější.

Národní listy 23. 2. 1919

## PO STOPÁCH SLÁVŮ

Autor přesvědčivě dokazuje, jaké mají býti příští hranice našeho státu, aby nebyl nedochůdčetem. Stačí jen připojit k němu pruské Slezske i s Vratislaví až po Brankobrod (dříve Frankfurt n. Odrou), po Berlín a zpátky k Labi; ze Sas jen maličkost, kousek pod Drážďany, zato více Bavor, až po čistě slovanské řeky Lučnavu (dříve Heide Naab) a Vletnavu (dříve Naabu), ovšem Řezno a celý levý břeh Dunaje i s Pasovem až po Hlinec (dříve Linec), pak i jižní břeh Dunaje až po Vídeňský les a v Uhrách Budín a mnoho jiných slovanských měst. Důvody, pokud rozumím, jsou strategické.

Ale kdybychom šli po stopách Slávů, jak je vidíme na mapách autorových, došli bychom mnohem dále. Především v Alpách po průsmyk Branarský (dříve Brenner), kde se Slované patrně bránili proti nepřátelům; po průsmyk Chodarský (dříve Gotthardský), kudy chodívali, jak svědčí jméno; ve Francii po řeku Dub, kterou Francouzové píšou Doubs, a pevnost Velbor, jejíž jméno je neprávem romanizováno v Belfort. V “německé rezervaci”, kterou autor příliš vlídně pro Němce nechává třeba bez přístavu k moři, sahá oblast slovanských jmen daleko přes slovanský hrad Stutgrad (dříve Stuttgart) až po Rýn, kde jméno Kobylance (druhy Koblenz) svědčí, že nebyl-li tam Slovan sám, nechala tam stopy aspoň jeho kobyly. Ale musíme ještě dále za hranice; takzvaný Štrasburk je vlastně Stražburek, kde konal Slovan stráž, a holandský Haag je – což to nepoznáte? – náš ryze český háj!

Zde autor se zastavuje, i táže se, zda právem. Slované šli mnohem dále, dále než tušíte; a je už načase, abychom uvedli své územní požadavky v soulad s někdejší osídlením Slovanů. Tak už, jsme-li v Nizozemí, samo jméno Holandsko ukazuje na Holany (zemi holou!), Friesland na zemi vřesovou (ještě dnes se tam vyskytá vřes!), ostrov Zeelandský na zemi zelenou! A jezero Zuiderské? Zuidar, Zvidar, ano, toť kraj pevniny, kde bylo nutno zvidati, neblíží-li se po moři nepřítel. A ostrov Helgoland? Českému uchu zní tu Halgolan, Hlaholan... Smíme z toho hádati, jakým hlaholem oznamovala pobřežní stráž nepřátelskou loď? V pradávných dobách zaneslo sem moře někdy lodi Vikingů (Vikuňů?) z jejich skandinávských Bregů (Bergen); snad chtěli se podívati do přístavu, jenž pro množství zboží slyšel pod jménem Břemeny (Bremen)... Než moře nám toho již nepoví; vraťme se na pevninu.

Ne, řinoucí se veletok Řin (Rýn) nebyl hranicí Slovanstva! Podnes nalézáme v Belgii Malín (Malines), Lješí (Liège), Turnov (Turnon), na hranicích Francie tvrz Hrubá (Roubaix) a tolik,



tolik jiných jmen. Co značí Boulogne jiného než Poloň? Nalezneme tam jako v Čechách Lány (Laon), Rovné (Rouen, Rhône), potkáme Našince (Nancy) i milé české Tursko (Tours); Orléans, Rolany, leží zajisté prostřed rolí. Nizza svým jménem napovídá níži své polohy, poblíže něho Grasse mohlo bývatí Gradcem a o maličko dále, na hranicích vlašských, zdraví nás městečko Ventimiglia, Vendická Míle na přechodu k Vendům italským. A na západě, již u oceánu Atlantického, stojí Brody (Bordeaux), kde přecházeli řeku, kdo putovali na jih přes Búrné hory (Pyreneje) do slunného Španělska, staré Iberie, země Obrů. Zda špli do přístavu Lysé (Lisabon), do vinných Oprt (Oporto), do Borků (Burgos), do důvěrné Slamjanky (Salamanka), či ještě dále, do skalních hranatých hor granadských? Jména by o tom svědčila.

Zamyslete se nad mapou. Slovan jistě našel bratry v zemi, již nazval Bratinou (Bretagne); ale pakrazil si též cestu mořem k národu Bratů (Britů), kteří postavili si svou loděnici, svůj Lodín (Londýn) proto, aby brázdili moře. Kdo byli tito Brati? Historie nazývá je Anglové, ale nepraví, proč se vystěhovali z teplejší pevniny. Byli to Anglové, Hangelové, Hanělové, tedy jacísi nespokojenci slávského jazyka, kteří si hledali nové domovy prostřed anglických borů (tolik jmen měst končí tu na – borough!), vzdělávali holé pole, Hole (Hull, Goole), a bojíce se nebezpečí ze severu, stavěli své stráže na Postojnu (Boston) a budovali pro ně kamenné věže, hlásky, jak svědčí Hláskov (Glasgow) a tolik jiných glasů (Douglas, Gloucester, Glossop). Byli to snad Valaši (Wales), pastýři skotu (Skotsko), věštecký kmen Trutů (Druidů), tak jako na protější straně moře kmen haličský (Gallové)?

Než vraťme se na pevninu. Pod průsmykem Branarským a Chodarským vítá nás slunná země Vendů (Venezie). Tážete se, zda žili Slované od pravěku všude, kde táhne se horstvo Vápeniny (Apeniny)? Zdá se, že nikoliv; že byli tu jen hostmi, kteří přicházeli od severu se svou vyšší kulturou, srdečně vítáni plemenem Vítalů (Italů), zakládajíce jim města jako Beroun (Verona, stejně Bern ve Švýcarech), Tursko (Turin), Křemošnou (Cremona), Polanu (Bologna), Rovinu (Ravenna), Lúku (Lucca), Černou nebo Sernu (Sarno) na úpatí soptícího Velzubu (Vesuvius), ba ještě doleji Mezinu (Messina) u průplavu mezi Itálií a ostrovem Sokolským (Sicílie, dříve Sicilia). Není divu, že Vítalové ctíli pak tyto severní učitele, tyto Venety nebo Benáty, jako bohy, pode jménem penátů!

Než tito učitelé lidstva nepřicházeli jen ze severu. Měli daleko jižněji svou zemi Oteckou (Atika), kde žili, ctěni jakožto Junové, junácký národ (Jónové), haleni bílou tógou (Heléni) ve svém rodném Hradecku (Graecia). Měli svou vysokou kulturu, zčásti již protkanou vlivy

východními, jak svědčí jméno malíře Abeles (Apelles). Byli národ bojovný, jenž sídle u moře patřil čili vyhlížel po nepříteli (Patras, Patřín, Petřín). I v moři měli svůj Grad (Kréta), a vedli obchod s palestinskými Venéty (Féničany), jichž africká kolonie Cartago podnes jménem prozrazuje Gradek, Hrádek. Jich bohové Divous (Zeus, Diaus, též Dionýs) a Haraš (Arés), nazvaný dle rachotu zbraní, svědčí o národu hrdinném. Pronikali do Malé Asie i dále; nezastavilo je horstvo Turské, Tuří vrchy (Taurus) ani vysoké Kavčí hory (Kavkaz). Památkou nechali po sobě jméno Labanů, polabského kmene, skryté podnes ve slově Albánie.

Než tento výbojný kmen neomezil se jen na pobřeží Středozevního moře. Pronikaje do vnitrozemí založil bohaté město Bohotaty (Bagdad) a v Egyptě pevný Grad (Chartúm); ještě jižněji ovládl horské Výšiny (Abesinie, Habeš) a daleko na jihu, u jezera Njasa, připomíná podnes jméno černošského kmene Wanindi někdejší jejich pány a vládce Vendy. Než nestačilo jim táhnouti na jih; ovládli i Dálný východ, kde podnes řeka Indus a celá veliká Indie čili Vendie, Vineta, vzpomíná svým jménem na bývalé vendské vladaře. Měli tu své Klokoty (Kalkuta), v bažinatém ústí řeky Hané (Ganges) stávala Mokrá (Bóghra); posvátná Ágra zněla tehdy zvučnějším názvem Zagreb, v Knížectví majsúrském poznáváme podnes slovanské Mazury, pohoří Madrás vyvolává nám slovenskou Matru. A dále ještě ve východní Vendii přístav Singapore, náš Žihobor, dodnes svědčí, že žihali tu ohně, jakési majáky pro lodí plující nebezpečnými úžinami; v samotné Kočinčině město Žahuň (Saigon) nazváno bylo po horkém podnebí tamním. Máme i ve jménu Peking vzpomínku na to, že pekli cihly, úrodný Hunang-kian připomíná naši žirnou Hanou... Než nejděme již dále, sledujme dráhu lodí, jež vyplouvaly ze Žihoboru dále na jih a východ. Smělí plavci našli na přečetných ostrovech domorodce nízké kultury; zhrdali jimi, nazývajíce je lidožrouty, Papáči (Papue) nebo Hovady (Havaii); jen na pevnině austrálské založili stálý přístav Osídlenej, Sídlo (Sydney) a vládli svým poddaným vlídně, ctěni od nich jako Tátové (novozélandský a polynéský bůh Atua).

Než není pochyby, že smělí Brati a Vikuňové na západním břehu Evropy nezůstali zatím nečinní. Na západě Afriky obsadili ostrovy, aby odtud měli zor, pozor na širé moře (Azory); Hronsko (Grónsko) bylo jim lodní stanicí, odkud pluli dále na pevninu velikou, osídlenou rudochy, kteří na počest dobývatelů přijali a udrželi si jméno Vend'anů (Indiánů). Tuto pevninu proběhli křížem krážem, zakládajíce města a státy. Přístav Baltimore připomínal jim památku dálné otčiny, moře Baltského; zlatonosná Valaška (nejzazší Valachie, Aljaška), nová Vendie (Venezuela), pralesní Hojná země (Guinea) a širé Bratožily (Brazílie) zvučí podnes

jejich jménem; zde našli Lány (Llanos) a Blata (La Plata) jako doma a založili i svou Velraguzu (Vera Cruz). Pověstné Eldorado bylo jim známo; bylo to jejich pohádkově zámožné sídliště Veleldrzy, podnes neobjevené od hrabivých Španělů! Tak i podnes zůstává neobjevena mytická Atlantis, Oltana, Voltavna starých Slávů! – Než jejich touha nebyla ukojena; chtěli ještě stanouti na dvou vrcholech světa, aby rozhlížejíce se mohli říci: Zde jest severní polovina nebo půle, puol, pól světa, zde jižní puol! Kraje věčného sněhu nenechaly stop po těchto slávských objevitelích – jen jméno zůstalo...

Jděme po stopách předků, zeměmi, jichž oni dobyli pro nás. Dnes přichází chvíle, abychom nastoupili v jejich dědictví. Žádáme pouhou restituci svých práv.

Nebojsa 10. 4. 1919

#### PÍSEŇ O TĚ ODPOVĚDNOSTI

Pánové, chvíle nemilá:

ulice v Praze plenila.

My sešli jsme se... zkrátka... inu,

na věci má snad někdo vinu.

Plenila ovšem ulice,

však někdo jí dal podnět, kdoví?

O věci nám svůj náhled poví

ministr naší justice.

“Já nic, já nic, já, páni, pranic,

toť lži jsou nepřátelských štvanic.

Já že to schválil? věru, čím?

Já přece za nic neručím.

Když nevyhoví úřad, div-li,

že lid se posléz k soudu zvedne?

Mé řeči nejsou zodpovědné.

Byly tu zkrátka temné živly.”

Zlu zabrání, kdo rychle čelí.

Bylo by pozdě jednat zítra.

Snad tuhle ministr nám vnitra

o věci té svůj náhled sdělí.

“Já, páni, nic, já vskutku pranic,

já nevybočil z klidných hranic.

Jsme vláda silné ruky sic,

však strkáme ji zatím v kapsu;

při prvním povážlivém lapsu

jí nevyndám přec z nohavic.

Když přestalo to, bylo po všem.

Trvalo to jen dopoledne.

Úřady nejsou zodpovědné.

Toť dílo kalných živelů ovšem.”

Tož případ vyloží nám v klidu

zde občan Soudruh, přítel lidu.

“Já muzikant, já, páni, pranic,

zde stojím čistý jako panic.

Já neplenil, já ved jen řeči,

předem jsem tušil nebezpečí,

a říkám nyní, po pátku,

že plenit není v pořádku.

My neštvali jsme, my jen kývli,

za další nejsme zodpovědni.

A ostatně je nabíledni,

že spáchaly to temné živly.”

Nuž tedy, páni obchodníci

proč plenilo se, mohou říci.

“My nic, my nic, my vskutku pranic,

my nejsme zodpovědni za nic.

Boty jsou vlastně laciné,

drahá je jen ta kůže na nich.

Na mzdách je vina, kůži, daních.

Jen nechte už nás nevinné.

Kdo za drahotu vinu nesou,

jen živly nezodpovědné jsou.”

Tu všichni kývli, všichni zívli:

“Čert nezodpovědné vem živly!

My všichni, páni, jsme tu jedni,

že nejsme za nic odpovědni.

My nic, ty nic, on nic a já nic,

každý je čistý jako panic.

Jsme bez úhony. Bez bludu.

Jen národ má z toho ostudu.”

Nebojsa 29. 5. 1919

## LETENSKÁ KOMUNIKACE

V Technickém muzeu (na Hradčanech) vystavuje stavební úřad města Prahy svoje návrhy na řešení letenské komunikace. Jak v Národních listech sděleno, byla prvotně zamýšlena výstava všech návrhů k této veliké otázce se vztahující; ježto však nebyla obeslána, zůstalo jen na výstavce stavebního úřadu, takže zde schází srovnávací materiál. Nelze tedy pronést konečného úsudku o přednostech toho kterého návrhu; pamatuji se sice na uveřejněný projekt arch. Kouly, nemohu však srovnávat starou vzpomínku s dojmem zcela čerstvým. Snad se brzo dočkáme velké ideové soutěže na řešení všech stěžejních stavebních otázek Velké Prahy; pak bude možno srovnávat a volit.

Podnes není definitivně rozhodnut spor, má-li se letenská komunikace vésti tunelem či průkopem. Pro tunel mluví nepoměrně menší odkop, a tedy snazší a daleko méně nákladná proveditelnost, jakož i zachování velké stavební plochy na letenském plató, což zvláště padalo na váhu, jakmile byla na Letné projektována novostavba české techniky. Průkop má proti tomu nepopíratelné přednosti pohledové, je vzdušnější, elegantnější, stavebně efektnější; i když klade pracovní úkoly pro dnešní dobu skoro nepřekonatelné (neboť nejde jen o dělníky, nýbrž i o potahy pro odvoz hlíny), nabývá právě dnes zvýšené svůdnosti našim novým snem o vybudování parlamentu v samotné ose komunikace letenské, v průseku přímých drah od radnice i od Hradu. Má-li se tento sen uskutečnit, pak stojíme před novou skutečností, s níž projekt stavebního úřadu ovšem nepočítal.

Stavební úřad města Prahy řešil tunel i průkop. Na výstavce vidíme vývoj celé myšlenky; nejprve myslilo se na prostý, velmi dlouhý komunikační tunel, od r. 1912 projektuje stavební rada ing. Vilém Dvořák a architekt Vlastislav Hofman kombinaci krátkého tunelu s mělkým průkopem. Vchod do tunelu je šťastně a mohutně řešen obloučitou architekturou, schodové serpentiny a terasy spojují architekturu se sadovou strání hladkým a bystrým přechodem, vysoký pylon nad tunelem na temeni Letné dává vzletný a vítězný akcent technickému dílu. Temeno Letné zůstává zachováno hříštím a sadům, sady odívají nízké, táhlé boky průkopu, jenž po krátkém stoupání ústí v nové náměstí, střed budoucí čtvrti letenské, na němž dominuje jakási veřejná budova v ose komunikace. Načež projekt rýsuje ještě elegantní, odvážně

rozvrženou regulaci velkých uličních koridorů a spojovacích tepen nové čtvrti; zde s radostí tušíte bohatství průhledů a ladnost velkoměstských prostorů nově otevřených. Skutečná přednost tohoto projektu je šťastné uchování dlouhého parkového pásu letenské stráně, do něhož je tunel vsazen diskrétně i odvážně, takže není ani pustou černou dírou, ani se nepřikládá k zelenému úbočí těžkou a honosnou architekturou.

Roku 1914 vypracovává stavební úřad alternativu komunikace průkopem překlenutým branami. Oku se ovšem snadno zamluví rovný, volný, slavnostní průhled dlouhým průkopem, jenž prodlužuje velký koridor od Staroměstského náměstí Mikulášskou třídou přes most Svatopluka Čecha až k dominující budově na konci průkopu – právě tam, kde se nyní mluví o příštím parlamentu. Přitom se poněkud zapomíná na velikou délku této trati, úzké poměrně, takže bude koneckonců vypadati jako dlouhá silnice; bylo by věru třeba aspoň šířky Václavského náměstí, abychom tu získali průhled opravdu monumentální. Sám průkop je ovšem krásnější než tunel; lehké brány s pergolami a věžovitými výtahy spojují přetrženou stráň půvabně a vznosně; architektura, jež nesmí zde působiti ani velikou hmotou, ani dekorativním detailem, omezuje se na energické, vzletné vyznačení dobře proporcionovaných článků. Jako u tunelu, tak i zde se rozšiřuje projekt v regulaci celé čtvrti.

V letech 1915–1917 vypracovává stavební úřad třetí alternativu. Vrací se opět ke krátkému tunelu, jenž ústí v otevřený a mělký průkop. Jde však o nové řešení pláně letenské, kde se projektuje novostavba české techniky. Právě nad tunelem ční ústřední budova s věžovitým středem, před ní socha s vyhlídkovou terasou, od níž sbíhají schodové serpentiny. Plán zastavěna je rozlehlými křídly techniky, takže nyní je možno i na plochách nad boky průkopu postaviti činžovní bloky. Tím je dosaženo nejúplnějšího zastavění letenské plošiny, průkop sám stává se jakýmsi podzemním náměstím, kolem něhož jako na zelených terasách se vypíná nová městská čtvrť. Jest to řešení nesporně monumentální a bohaté, pokud hledíme od Letné; pro pohled od Vltavy zůstává stráň vcelku neporušena jako při prvním projektu tunelovém, ale tunel je nyní korunován budovou techniky. Nuže, nemohu si pomoci: třebaže architekt navrhl tuto budovu skutečně nevtíravě, ve výškových rozměrech, jež nijak nebijí do očí na táhlé horizontále Letné, je tato korunující budova něčím příliš těžkým pro tunel; kde jehlanec prvního návrhu byl jako výkřik lehkosti nad tunelem, jako lucernová věžička nad chrámovou bání, tam široká, nevyhnutelně nízká fronta techniky utlačně tíží právě to místo, kde přirozený cit by hledal výraz lehkosti a ničím nepřerušeny, dokonale plynulý průběh podvrtané roviny.



Spíše bychom čekali, že právě nad tunelem fronta techniky ustoupí zpět, aby vytvořila volný vzdušný prostor.

Výstavka stavebního úřadu města Prahy, neobyčejně důkladná, uvážlivá a zralá, je tak trochu protějšek Urbanovy Ideální Prahy. Nyní jest naléhati, aby došlo k srovnání a případnému sloučení těch přečetných projektů a abychom co nejdříve byli postaveni před přibližný obraz budoucí Prahy, aby se pak už, jménem Páně, mohlo začít se stavěním; neboť pokud nejsme hotovi se základními otázkami městské regulace, nemůžeme vyčarovati ze země nové městské čtvrti, o kterých se už tolik mluvilo.

Národní listy 30. 5. 1919

### PROHNILÝ BARÁK

Tak jmenuje člověk nad jiné statečný, J. Stivín, říjnové provizorium; tak jmenuje koalici, jež v podstatě jest, či vlastně má býti trvajícím výrazem dvacátého osmého října. Dvacátého osmého října vznikl útvar dosti podivný: revoluční vláda, která jen zčásti byla složena z revolučních mužů. Nepolitický člověk – a dovoluji připomenouti, že každý z nás má v sobě kus nepolitického nitra, – se trochu podivil této nové společnosti; neboť nepolitický člověk hledal očima především strůjce a vůdce čtyřleté revoluce, ale našel náhle v docela první řadě jiná jména. Dobrá, bylo to tajemné početí, jež se jmenovalo “klíč”, a klíč vysvětloval vše. A za sedm měsíců nepolitický člověk, byť v mnohém zmoudřel, ztrácí i ten klíč, vida něco, co nečekal: že ti, kdož revoluci strojili, mizí nejdříve z revoluční vlády; že strana, která si položila národní revoluci jako jediný cíl, se ocitá v opozici; že jakýsi Rakousku věrný šikovatel tančí vítězný tanec nad “prohnilým barákem”, jež sám nestavěl, který byl prvním krovem naší svobody a k jehož postavení bylo třeba něčeho více, než co dnes platí v politice: osobní odvahy až na smrt. Snad v politice je vše možno; ale člověk nepolitický není schopen tak pružného vývoje; ani tak pružného svědomí; ani tak divné paměti.

Národní listy 30. 5. 1919

## KRONIKA PESTRÁ

Mluvílo se, volilo se

v celém českém národu.

Také Plocek musel jít

k volebnímu odvodu.

Plocek není politik,

není mastný ani slaný;

co se týče stranictví, je

příslušníkem Malé Strany,

věří v čtyry strany světa,

sám má různé stránky věru,

a když chodí na stranu,

nehledá v tom kariéru.

Vázanou sám řečí píše,

myslí, že to pěknější je;

vázaná však kandidátka

není žádná poezie.

Ale jedno republika

u něho má nyní v kontu:

po dvě hodiny že musel

volky nevolky stát frontu.

Za Rakouska odvody,

kolkování za Rašina,

k tomu teď akt volební,

každou chvíli rána jiná,

nemluvě... o jiné frontě,

jež se srdce dotýká...

Bez radosti, ve starosti

končí Pestrá kronika.

Nebojsa 19. 6. 1919

“NELIDSKÝ NACIONALISM”

Z úst spisovatele, jehož básnické dílo samo mluví o češství sytě prožitém, padla hrozná a krutá slova o “nelidském nacionalismu”. Řekl-li on tato slova, nelze je odbýti křikem o demagogii; je v nich spíše vybičovaný utopismus než heslová radikálnost, jiným dnes tak pohodlná. “Nelidský nacionalism”, dobrá; avšak muž, který napsal tato slova, byl za války jeden z nás a žil s námi v úzkostech a nadějích, se srdcem plným neklidu a hoře, byl jeden z

těch, kteří nejstrašněji cítili osud národa a věřili s nejzoufalejší odhodlaností, proti všemu zdání, přímo už proti rozumu. V letech války bývala naše víra vsutku až protismyslná; vše mluvilo proti ní, den za dnem ji podrýval. Co ji udrželo, byl český nacionalism; bez nejhlubšího nacionalismu byli bychom dávno ztratili tuto víru a možnost jednati podle ní, byli bychom ztratili svůj revoluční boj a s ním i své osvobození. A tento nacionalism – byl nelidský? Lidské by bylo ochabnouti; lidská byla i nestatečnost těch či oněch; avšak náš nacionalism za války byl, bez nadsázky, nadlidský. Nadlidsky nacionální byl i básník, který dnes vrhl do světa své kruté slovo. Byly to doby národního heroismu. Myslí-li básník, že tohoto heroismu není dnes už třeba, mýlí se osudně. Tak jako tehdy bylo by nám třeba i dnes nadlidského nacionalismu; běda, zapomeneš-li na to, co velikého jsme žili za války – jež trvá!

Národní listy 20. 6. 1919

## NÁVRAT

Dnes o hodině polední vrací se první tisíc z těch slavných sedmdesáti tisíců, předvoj naší sibiřské armády. Tak jako na “via triumphalis” po pařížských Champs Élysées v těchto dnech před četami vítězů, před maršály Francie, před výkvětem všech národních vojsk, které měly podíl na slavných bojištích Evropy, na prvním místě postupoval průvod invalidů, vojáků dvojnásob slavných slávou boje i slávou utrpení, tak i triumfální návrat našich sibiřských pluků se dnes zahajuje příchodem invalidů, nemocných, rekonvalescentů a demobilizovaných vojáků naší národní armády ruské. Pozdravte je s úctou nejhlubší; právě tito, poznamenání hrůzou a útrapami války, jsou elitou našeho národního vojska; jsou vyvoleni mezi všemi, aby nám reprezentovali naši válku, naše slavné vítězství, ale také nesmírnost obětí, statečnosti a utrpení, potoky krve, rány dávané i snášené, krutost moderní války a mravní velikost těch, kteří šli do ní dobrovolně. Jejich rány křičí o jejich činech, jejich nemoci mluví o nekonečném strádání úžasného boje, jímž prošli. V nich pozdravte bolestnou, krvavou hodnotu národního osvobození.

Vy bratří, kteří se vracíte, nečekáte od nás jenom slov uvítání. Zítřka, pozítří se začnete ohlížeti po tom, co jsme vykonali my doma. Dělníci války, budete se rozhlížeti po dělnících míru. Nejste soudci, jste vojáci. Ale opět jste daleko více než jiní vojáci; jste vojáci političtí, dobrovolníci revoluce, mužové, kteří z vlastní úvahy, ze své statečné víry, podle svého srdce

volili svůj cíl a prostředky k němu. Jeden každý z vás, dobrovolci, vykonal veliký politický čin; vstoupiv do revolučního vojska, jednotka vedle jednotky, voják vedle důstojníka, podřídív se kázni, jda na smrt, bojuje a vítěze, neučinil ze sebe jen vojáka vlasti, nýbrž politického, revolučního tvůrce našeho státu. Vy spolu s prezidentem Masarykem jste vrhli českou otázku na zelený stůl mírové konference; vy byli jste vojáky a diplomaty, každý z vás, dobrovolci, vykonal veliké poslání politické. Svět uviděl naši udušenou vlast v jiskření našich zbraní. Byli jste hlasateli, byli jste výkřik národní vůle po svobodě. První mezi národy bývalého Rakouska jste vetkli svůj meč do jeho praskajících základů. Toto vaše prvenství je největší diplomatický skutek českého národa od staletí.

Političtí vojáci, první naši mluvčí, kdyby nebylo ničeho více než této zásluhy, byli byste nesmrtelní v našich dějinách. Avšak vy jste učinili daleko více. Nestačilo vám zvednouti prapor červenobílý před zrakem světa. Chtěli jste, musili jste jej pokrýti slávou. Se zatajeným dechem jsme čítali kusé, Rakouskem potlačované zvěsti o vašich činech mezi Zborovem a Vladivostokem. Se slzami úžasu jsme četli slova prezidenta Francie, když našim bratřím ve Francii připomínal naši hrdinnou sibiřskou anabázi, jež, jak pravil, překonala hrdinství starověku. Byla to pýcha na vás, děti Žižkovy, která nás posílila k statečnosti a vytrvalosti v temných dobách. Oživili jste jméno husitů, vzkřísili jste dějiny, vrátili jste našemu národu sebevědomí.

Byli jste diplomaty, byli jste vojáky; nyní se vracíte do vlasti a najdete ji ochromenou ještě, plnou bolestí nevyhojených a slabostí nepřekonaných; najdete ji v těžkém přerodu. Nesud'te nás ukvapeně. Po týdnech, po měsících shledáte, že není jen tak lehké u nás pracovat. Byli jste diplomaty a vojáky; buďte dnes dechem národní duše. Byli jste ukázněné, skvostné těleso; nyní rozejděte se mezi nás, prostupte nás jako kvas těsto, posilněte naše slabosti, povzbuďte naše národní sebevědomí. Byli jste legií národa; učinite nás národem legií. Nestačí nám, abyste přišli mezi nás; je třeba, abyste vstoupili do nás všech, do jednoho každého z nás, neboť dílo osvobození není ještě hotovo v našich duších.

Národní listy 12. 8. 1919

## ARNOŠT HAECKEL

V těchto dnech oznámili jsme úmrtí slavného německého učenice, starce Arnošta Haeckela, kdysi lékaře a profesora zoologie na jenské univerzitě, ve stáru zakladatele Monistenbundu a populárního filozofa. Pravím “slavného” učenice; tato sláva jen z menší části znamená uctivé a trvalé uznání vědeckého světa mezinárodního. Jeho ohromná studijní píle a vědecká zkušenost nechránila ho před ukvapenými závěry a smělymi hypotézami, jež střízlivá kritika brzo rozvála. Zato dostalo se mu hlučnější slávy populárního učitele a – budiž to přímo řečeno – myšlenkového demagoga. Haeckel byl mužem své doby; zrozen v prvních dnech filozofického materialismu německého, dospívaje v době, kdy přírodní vědy, studium hmoty a sil se strhujícím úspěchem otevíraly nové průhledy na svět, stal se zrovna ztělesněním této jednostranné, přírodovědecké, naturalistické kultury minulého století. Tehdy vskutku přírodní věda se zdála povolána, aby se stala celou moudrostí a celým životním názorem moderního člověka. Haeckel to byl, který dal této dobové a davové potřebě výraz aspoň zdánlivě vědecký, odvážný, efektní a zvláště sebevědomý. Jeho spisy, radikální v tónu, křepce proticírkevní, postavily zjednodušený obraz světa, který se zamlouval jeho současníkům. Nač rozumovat o duši, o “podstatě” a podobných mozkových strašidlech? Haeckel udělal veliký škrt přes veškeru filozofii, přes “neplodné hloubání” a počal – jenže nikoli fakty, nýbrž nejodvážnějšími hypotézami. Prý není rozdílu mezi duchem a hmotou, obé je nerozlučně spojeno. Kde je hmota, je i duch: i atom má svůj duševní, třeba bezvědomý život, má vůli i pocity, cítí radost a nelibost; už přitažlivost atomů je záblesk pohlavního života. Veškerá hmota je oduševněna, duševní život je prostě jedna z funkcí hmoty. U vyšších organismů pak, u člověka, je tato činnost soustředěna v mozkové “duševní hmotě” (psycho plasma). Haeckel domníval se, že dokázal, jak živé buňky vznikají praplozením (archegonií) z neživé hmoty; jeho “praplozený” živočich, *Bathybius Haeckelii*, ukázal se ovšem jako krutý omyl, ale přesto ve svých populárních výkladech Haeckel trval na podstatné jednotě zjevů hmota-život-duch, na hypotéze, která se zdá tak jednoduchá, a je přece tou nejdivočejší metafyzikou. Od tohoto naturalistického základu je krok k materialistickému panteismu: že bůh a svět jsou jedno, že bůh je zkrátka úhrn světové energie. To je nejkratší výraz náboženského monismu, jež založil Haeckel a vyvrcholil fyzik Ostwald v Monistenbundu. Monistenbund měl vysvobodit člověka z náboženství i z nevěry, dát mu novou morálku, dát mu vše, po čem srdce touží, dokonce i církve a obřady... Zde konečně věda a vědecký názor se zvrhly v polosměšný útvar vzdělaneckého filistrovství. Přišla válka, a německá monistická církev i se svými veleknězi se ukázala ve své národní podobě; monisté, uctívající světovou energii jako boha, poklonili se

bohu pruské energie. Ostwald odešel, nedočkav se plného zhroucení starého světa; Haeckel jej přežil, ale jest otázka, jak dlouho přežije monismus svého staříckého zakladatele. Rozhodně potřebuje lidstvo ke svému životu víry vnitřnější a morálnější než surogát, který mu podávala z kritických cest zbloudilá přírodní věda.

Národní listy 13. 8. 1919

## SLOVENSKÉ LÁZNĚ

Nechci vás zde zabavit cestopisem slovenských lázní; nejsou pro mne objevenou zemí, znám je dávno před válkou i za války; ostatně hojivé Píšťany, krásné, nadmíru léčivé Trenčínské Teplice, Lubochňa, velkolepé lázně tatranské mají u nás svou zaslouženou pověst, a jak ukázala letošní sezóna, český zájem obrátil se ke kraji i lidu měrou neobyčejnou. Zde však jedná se mi o určité potřeby těchto lázní, o povinnosti, které k nim na sebe musíme vzít.

Především slovenské lázně jsou zařízeny z doby maďarské skutečně ve velkém a zčásti s přepychem; z návštěvníků byl sotva jeden ze sta Čech, jinak maďarští magnáti, uherští židé, bohatá Vídeň, Poláci, říšští Němci. Majitelé hotelů a obchodů židé a něco málo Maďarů. Slovenský element omezoval se na sluhy a podomky, ale i zde silně zasáhla maďarizace; sklepníci Maďaři, vládnoucí řeč němčina. Slovenské lázně byly, jedním slovem, luxusní ostrovy maďarsko-židovských Fajáků uprostřed slovenské bídy.

Šlechticko-židovská společnost přinesla s sebou nesmírné ceny bytů, penzí i koupelí. Českému člověku byly slovenské lázně prostě již nedostupné. Ostatně se s námi ani nepočítalo. Rozmařilý život pešťských a vídeňských hostů odcizil lázně jich vlastnímu účelu. Tatranské lázně už nebyly pro turistiku, povážské Teplice pro koupele; byla to drahá letní sídla nových i starých boháčů. Otázka je, čím budou nyní.

Štrbské pleso a Tatranská Lomnice, majetek maďarského státu, přešly automaticky v náš státní majetek. S nevýslovnou radostí našel jsem v nich lázně opravdu československé, dokonale zařízené, vypravené ve světové úrovni. Státní režim československý započal zde velikou redukcí cen – proti loňskému roku. To je první podmínka pro založení zdravé turistiky. Nutno provést značkování cest, dosud velmi nedokonalé. Hlavně však bude třeba

zahájiti velikou reklamu zahraniční; vlastními prostředky stěží udržíme podniky tak přepychové. Je třeba využití dnešní konjunktury, kdy se zejména v Anglii a v Americe agituje proti německým lázním alpským. Ztratit tuto příležitost by bylo hříchem. – Z hlediska národnostního počestění těchto lázní bylo poměrně snadné; jsou to centralizované podniky prostřed horské pustiny. Internacionalizace tatranských lázní je nejbližší úkol, jež může a musí náš stát prostřednictvím zahraničních styků provést.

Jiné jsou poměry ve Smokovci. Je to majetek soukromý, šmahem maďarský, ostatně na polovinu znehodnocený ohromnou smrští, jež letos zjara jednoduše oholila horský les, v němž Smokovec byl postaven. Je pochybné, zda dosavadní majitelé udrží své vily a hotely; v každém případě poškozené lázně ztrácejí na desítky let svou přepychovou hodnotu. Dnes nebo zítra mohl by stát koupiti pod cenou tyto objekty a přeměnit je v lidová klimatická sanatoria pro tuberkulózní. Pokácený starý les otevřel cestu slunci. Nemocenské pokladny, úředníci, učitelé mohli by tu míti své domy pro choré členstvo. Jinak Smokovec zůstane ostrovem maďarským, jako jím je, a zcela nepřátelský, dnes.

Jiné úkoly nastávají v přirozených léčivých koupelištích, v lázeňských městech Trenčinských Teplicích a Píšťanech, podnes majetku maďarsko-židovských akciových společností, ovšem pod československou státní sekvesturou. Tato státní správa nařídila v Trenčinských Teplicích redukcí cen o polovinu, ceny v Píšťanech nejsou mi známy; provedla očistu personálu od židovských a maďarských živlů, uvedla velké hotelové podniky do československých rukou, umožnila zříditi Sokol, ochotnický spolek atd., zkrátka za první rok vykonala ohromný národnostní převrat. Je však otázka, zůstane-li při tom. Je to existenční otázka slovenských lázní.

V programu vlády i všech stran je postátnění přirozených léčivých zdrojů. Nevím, mají-li se takové programy bráti vážně; zatím faktum je, že přirozené léčivé zdroje Slovenska, světového významu, nadto připravené ku postátnění trvajícím státní sekvesturou, mají se znovu uvést do rukou akciových společností, dokonce prý za účasti našich peněžních ústavů. Tak by interesovaný židovsko-maďarský kapitál byl zachráněn a podržel svůj rozhodující vliv na slovenské lázně. Důsledek by byl dvojitý. Předně, po stránce sociální, nucená redukce cen by byla zrušena; staré kmenové obecnstvo z uherských a haličských nížin se na ceny neohlíží a český i slovenský pacient se svou nehlubokou kapsou by mohl zase zůstat doma; málo je u nás těch, kdo mohou platit za jedinou koupel deset až dvanáct korun, za pokoj denně dvacet



korun atd. Po stránce národnostní bychom slovenská lázeňská místa ztratili úplně – a to zrovna místa hospodářsky tak významná.

Musíme co nejrozhodněji trvati na postátnění přirozených léčivých zdrojů Slovenska. Především z důvodů sociálních. Fronta v poli a fronty před obchody poznamenaly bezpočtu lidí vleklými revmatismy; tito pacienti války, většinou chudí, potřebují lázeňského léčení bezplatného nebo co nejlacinějšího. Stát jako majitel lázní může otevřít ve svých koupelištích domy lidové, invalidní, dělnické, úřednické a učitelské ve vlastní režii. Při nejkolidnějším sociálním vývoji bude z prvých starostí lidu, aby jeho zdraví platilo tolik jako zdraví bohatých. Dnes lze to provést nejhladčeji a nejdříve.

Avšak i z důvodů národnostních nutno důtklivě varovati před novým připuštěním kapitálu většinou cizího do slovenských lázní, jež přirozeně svým zvýšeným společenským životem budou kulturními středisky Slovenska. Zejména získá-li se pro slovenské lázně klientela mezinárodní, budou tu důležitá obchodní střediska lidové umělecké práce, jež je schopna vývozu. Již proto je bezpodmínečně nutno udržeti čistý etnický ráz těchto míst.

Kdo prošel aspoň kouskem Slovenska, vidí, že by bylo hříšno ztrácti tam jedinou hospodářskou a národní pozici. Nejsem antisemita; ale kdo zná poměry, dosvědčí, že osvobození Slovenska z panství Maďarů je jen zlomek vykupující práce. Slovensko musí býti osvobozeno z hroznějšího a nebezpečnějšího panství: z panství židovského kapitálu, židovského obchodu, židovské korupce, židovské hospodářské všudypřítomnosti. Co to znamená, o tom čeští anti- i filosemité nemají skutečně ponětí.

Národní listy 21. 8. 1919

## SLOVENSKÝ VZDUCH

Požehnaná, krásná země je Slovensko. Každý, kdo měl letošního léta příležitost shlédnouti malebné údolí Váhu, rozervané štíty Tater a slavnostní, široce rozlitou hladinu Dunaje u Bratislavy, neubráníl se hlubokému, radostnému pohnutí. My doma, sevření do každodenních starostí, zápasů a politické vřavy, nedovedli jsme plně zažít radost z naplněného dějinného snu naší samostatnosti, nedovedli jsme ani pochopiti zázrak našeho druhého vzkříšení. Ale na

Slovensku, kde dříve byla nepřátelská cizina a nyní je náš domov, září ještě zázrak svou plnou mladostí. Český voják, česká známka, české dráhy vše tu zcela jinak rozradostňuje než u nás doma. Rychlovlak ujíždí, a vy spatřujete viničné stráně, nesmírné lány polí, malebné vesnice, svěží louky; a cítíte, že to vše nyní je naše, že dohovoříte se všude rodným jazykem, že není třeba zapírání sebe, že nikdo vás nemůže více ponižovati ani urážeti. Pociťujete poprvé s plnou intenzitou, jak jinak se dýchá svobodnému člověku ve světě, co je to býti občanem samostatného státu. Cítíte, že jediné mezi svobodnými lze mluvit o rovnosti a bratrství, že není sociální svobody bez svobody národní. Přál bych všem, kdož působí v našem politickém životě, aby mohli takto projeti rychlíkem po Slovensku: jistě by pochopili všichni, že národní sebevědomí není umírajícím slovem, ale žhavou součástí života, že pro hrdého člověka nemůže býti svobody těla bez svobody ducha. Přál bych toto putování Slovenskem všem, kdož v drobném stranickém boji ztrácejí smysl pro celek: zde by jistě pocítili radost, že jsou občané vlastního státu, ale i stud, že často naň zapomínají pro zájmy stran a tříd. Slovenský vzduch, kdyby mohli se ho všichni nadýchat, jistě by vnesl do naší politiky více toho, co především jí chybí: více státního citění.

Národní listy 24. 8. 1919

## MÍSTO PESTRÉ KRONIKY

Denně hůř a denně tíže.

Nečekej nic od Paříže.

Těšín s Oravou a Spiší

nekřičte a buďte tiši,

lépe nepsat, lépe nepsat!

Monarchické spiknutí

romantické příchuti

zhatilo se, chytli sice

Flögly, Síse, Lobkovice

– lépe nepsat, lépe nepsat!

O úrodě Rašín míní,

že je krásná velice.

Jaký omyl! Zpozdila se

– agrárníkům teprv nyní

kvete pšenice.

Lépe nepsat, lépe nepsat!

Stará píseň sedá na rty:

hrály dudy, hráli karty,

celá vlast to slyšela

– lépe nepsat, lépe nepsat!

Vilnohrady, k hrůze světa

vzbouřila se opereta;

obscéna teď k světa hrůze

dělá zaslána a schůze...

Lépe nepsat, lépe nepsat!

A ty, jenž tu verše lepíš,

nečti noviny.

A nepiš!

Nebojsa 18. 9. 1919

## ČESKÉ HOUBY

Pan Zdeněk Viktor nás provedl zoologickou zahradou a představil nám různé cizokrajné druhy zvířat. Avšak nemá i náš český les své zajímavosti? Obráťte jen oči k tajemnému, málo prozkoumanému světu hub! Co zvláštních forem, prudkého jedu, ale i výživy vyskytá se v těchto zajímavých rostlinkách! Nuže, zde některé vzácnější druhy naší mykologické květeny:

V hlubokých lesích, na temných místech, vyrůstá pořádku neveliký zdeněk nejedlý (*Sidonium inedulius*), nápadný svou rudou barvou; je-li naříznut, zezelená. Jak už jméno naznačuje, není pro svou ostrou chuť požitelný, ano ve větším množství působí velmi otravně. Spíše krásná než užitečná je šalda veliká, ztepilá houba barvy dosti proměnlivé, jež při naříznutí černá. Roste na poetických místech mezi lesními velikány; v mládí jedovatá, dá se později požívat, ač je těžko stravitelná. Hřib polabský jež dykologové zovou krátce dyk, jedlý a dosti chutný, vyznačuje se nožkou velice tlustou a takovoutěž hlavičkou (kloboučkem). Roste zřídka o samotě; podobně jako hřib červený čili křemenáč mívá vždy poblíže, jak říkají houbaři, "bratříčka". Miluje vlhká místa. Bakule nebezpečná (*Hilaris neronicus*) liší se od jiných bakulí tím, že u některých lidí působí prudké příznaky otravy: třas, křeče, veliké bolesti, ano i dávení krvavé pěny. Jiní lidé mohou ji požívatí beze škody, a činí tak dokonce s obzvláštní chutí. Podivín třásnitý, lidově "židák", něm. *Weinerpilz*, jedlý, je jediná česká houba, která ukládá své výtrusy ve zvláštních třásničkách, podobných plísni. Každému známá svou tlustou nožkou a úhledným kloboučkem je bolenka durasová, v čerstvém stavu chutná a oblíbená. Roste tam, kde chodí mnoho lidí. Před několika lety vyskytoval se hojně na trhu zemánek

obecný, který však dle novějších nálezů je zdraví škodlivý, a proto se nemá prodávat. Pýchavka vlhká čili vodák je zvláštní houba, cele prosáklá inkoustově černou zásaditou kapalinou. Hojně vyskytá se u nás podivuhodná třída hub “písařek”, jež mají plodnice zcela nahoře v kloboučku čili na hlavičce a vyznačují se výtrusy dosti hojnými; tak anomalie tylšová, rostoucí v tylšových lesích, růžena, mařka a jiné houby, jež náš lid označuje vesměs ženskými jmény; vědecká mykologie k nim počítá ještě jiné houby, které lid nazývá jinak, např. téver, sumín a jiné odrůdy. Pěkná a výživná houba je šusta veliká (*Boletus historicus*) s masitou bílou nožkou a hlavičkou trochu zarůžovělou, jež se vyskytuje ve dvou podobách: náš venkov sbírá a pojídá jenom její drobné výrůstky, jež se obnovují co týden, kdežto na pražském trhu jsou hledány její veliké, plně vyspělé “mnoholisté” plodnice, jež se hodí k sušení. Vysoká, vznosná houba je kvapas jarní (*Quapillus slavicus*); nachází se jen náhodou, neboť roste na nejrůznějších místech, a zajisté ten, kdo by jej chtěl nalézt, se vrátí s prázdnou. Je třeba ho požívat opatrně; lidé věci znalí ujišťují, že způsobuje běhání. Do čeledi chorošů patří jaroš (lat. *Gamma*), který se usazuje na pních lesních velikánů. Pro hořkou chuť a houževnatost není požitelný; má občas neobyčejně mnoho výtrusů a potmě světélkuje; odtud pověra, že v něm přebývají duše mrtvých. Největší množství výtrusů má však houba latinsky zvaná arne novum – náš lid má pro ni jen místní přezdívky, neboť ji nesbírá; tato arne vystřeluje své výtrusy v celých oblacích, takže zdálky se zdá, jako by tam bylo něco živého; přijdeš blíže a nalezeš jen drobnou, kulatou plodnici uprostřed suchých listů, kterými se tato podivná, ryze česká houba živí.

Nebojsa 8. 10. 1919

## FILOZOF NA BÍLÉ HOŘE

Dne 8. listopadu 1620 bojoval na Bílé hoře pod mariánským obrazem císařských mladý francouzský voják, seigneur du Perron, který se dal do služeb Maxmiliána Bavorského, aby našel poznání a zkušenost v širém světě. Historie nepraví nic dál o jeho vojenské kariéře; nekonečně známější je světu jakožto filozof René Descartes.

O pár let později opouštěl svou vlast, ztracenou na Bílé hoře, jeho o čtyři roky starší vrstevník Jan Amos Komenský. Dějinná náhoda postavila Descarta do tábora těch, kteří zvítězili nad českým protestantismem. Stejná náhoda křižovala jejich putování v Holandsku a Švédsku.

Ani Descartes nezavdělčil se církvi, pod jejíž korouhví bojoval, a zemřel ve Švédsku, kde krátce předtím Komenský pracoval na své Pansofii.

\* \* \*

“Cogito, ergo sum”: přemýšlím, tedy jsem – to je nejznámější axiom filozofie Descartovy. Protože nás klamou i smysly, nevíme nic s plnou jistotou; předpokládejme, že sám zly duch si umínil nás klamati ve všem všudy. Tu tedy filozof musí pochybovat o platnosti každé pravdy, o skutečnosti každé věci; snad se nám všechno jen zdá jako ve snu; ale tu zůstává jisté aspoň to, že pochybuji, že přemýšlím, a ježto přemýšlím, nemůže býti pochyby, že jsem. Jsem-li já, jest i všechno, co jasně a zřetelně poznávám, a tak dále; na tuto první jistotu navazuje celá “matematická” filozofie Descartova.

Když Descartes “hledal zkušenost” na Bílé hoře, byl ještě mlád; tehdy snad k němu mluvila skutečnost naléhavěji než později, kdy, samotář vratkého zdraví, hledal jistotu poznání na své pohovce, obložen spoustou polštářů. Tehdy, na pláni bělohorské, by spíše snad cítil: “Je příliš časně a spal jsem bídne u hořící vsi; je mi zima v té kacířské zemi, o tolik studenější než Francie; jsem špatně placen, mám hlad a nechce se mi přemýšlet o zajímavých problémech; ale ježto mrznu a hladovím a zlobím se a trpím, je zřejmo, že jsem; je to existence nepochybná a zatracená.” A kdyby dějinná náhoda ho byla postavila na druhou stranu, do toho hloučku Moravanů, kteří do jednoho byli pobiti u zdí Hvězdy, byl by našel ještě strašnější jistotu bytí: hrůzu před smrtí, vztek, víru a bolest; byl by snad cítil, že jest, nepochybně a bezpečně jest nesmírně mnoho věcí: mračné nízké nebe nad ním, žlutý a rudý háj, přátelé, jež opouští, mládí, jež ztrácí, daleká rodina, čest, náboženská pravda, povinnost – a co vše ještě; a pln těchto nepochybných jistot by padl s ostatními, nenechávaje o tomto poznání žádný Discours de la méthode, žádný nesmrtelný axiom, tak jako všichni, kteří kdy padli a zemřeli.

“Přemýšlím, tedy jsem.” Domyslete si k tomu filozofa v polštářích, jak hledá důkaz sebe sama. Žebrák na rohu ulice takového důkazu nepotřebuje. Cítí příliš důrazně své “mrznu”, než aby musil ještě vysoudit, že také opravdu jest. Ale miluje-li nadto někoho, svou ženu nebo své dítě, ví stejně bezprostředně i něco více: že také jeho žena a jeho dítě bezesporně jest. Přesvědčuje se o jejich skutečnosti nejen očima a hmatem, ale také svou vlastní láskou, jejich hladem a svým žebráním; ví “jasně a zřetelně”, že existují ještě jiní lidé, protože jsou hodní

nebo krutí; žije v celém pralese nepochybných jistot. Ale kdo jde ještě dále a miluje vlast, pravdu, lidstvo, boha nebo kterýkoliv ideál byste jmenovali, přesvědčuje se, že existují ještě jiné věci; existují “jasně a zřetelně”, neboť vyžadují lásky a nadšení, práce a obětavosti, hrdinství a služby. Avšak takový “diskurs o metodě” není ještě napsán, který by začínal slovy: “Petr či Pavel existuje, protože ho mám rád, jelikož jsem mu prospěl a ježto musím pro něho ještě mnoho a mnoho udělat. A kdybyste mi svázali ruce, abych nemohl pro něho hnout prstem, budu mu ještě účastně kynout očima; kdybyste mi zalepili oči, budu ho ještě milovat a budu v něho věřit, a tím se jasně a zřetelně přesvědčím, že existuje. Pokud věřím, není žádná skutečnost, třeba sebevzdálenější, ztracena...” I toto jest metoda, i toto jsou “evidentní” jistoty, a jest třeba velmi opuštěné filozofické pohovky a velmi hlubokých polštářů abstraktnosti, aby filozof hledal jistoty ještě pevnější.

\*

Zatímco bývalý bělohorský ligista vymýšlel svou matematickou metodu, bloudil Komenský po světě, věřil v Boha bratří, v humanitu, v pansofii, v zušlechtění lidstva, v celé množství ideálů, a nad to- což ho snad ještě více filozoficky kompromituje – ve věštby. Několik hysteriků nebo taškářů, jako byli Kotter, Poniatowská nebo Drabík, vylévalo své vidiny dobrému, nekritickému učiteli národů, který živen nadějí, touže po domově, věře úsilovně v lepší budoucnost, bral vážně jejich proctví o pádu Valdštýnově, o vyvrácení babylónské nevěstky Vídně a potrestání habsburských faraónů. Snad právě tato dojemná naděje vložila do úst ošálenému exulantovi slova věštecká: “Bud’ živ, národe požehnaný, a neumírej – vláda věcí tvých k tobě se navrátí...” Bůh mu odpusť, že se dal ošálit; ale pomohlo to žít jemu i nám, a Kotter i Drabík žili tak trochu mezi námi ve dnech nejtěžších. S objektivní jistotou jsme si sotva viděli na špičku nosu, ale s jistotou víry jsme viděli o léta dopředu. A pokud člověk věří, není žádná skutečnost ztracena.

“Myslím, tedy jsem.” Budiž. Není to jen axiom, nýbrž i zpověď filozofa: Mé myšlení je mé bytí; abych byl, abych naplnil svůj den, stačí mysliti. Ale tu opět vzpomínáme na bludného učitele, který jde od země k zemi, skládá slovníčky, shrnuje vědomosti i polovědomosti své doby, učí, touží, agituje politicky a přiklání své ucho dychtivě k čemukoliv, co potvrzuje drahé interesy jeho srdce. Descartes, skeptický racionalista, je z těch, kteří rozhodně zahájili vývoj moderní vědy. Položiv pochybování v čelo poznání, připravil cestu modernímu kriticizmu. Komenský, praktický idealista, položil víru v čelo jednání; neboť první jistota ve

světě jednání a osudů je víra. My pak dnes dobře nevíme, je-li třeba, aby naše doba byla dobou kriticizmu, anebo jednání. Cesty vedoucí z Bílé hory se před námi rozbíhají.

Národní listy 9. 11. 1919

**1920**

NEBOJSA KANDIDUJE

1. U Státních nezaměstnanců

Soudruzi a soudružky, náš třídně nejuvědomělejší stav, třída Státních nezaměstnanců, je ohrožena ve své existenci. Uvádím vám strašný příklad z nedaleké Vídně. Tamní Syndikát Státních nezaměstnanců se usnesl žádati pro každého nezaměstnaného novoroční nákupní přídavek 1000 K; ale námezdníci kapitalismu a vykořisťovatelství, vládoucí dnes na Ringstrasse, dali odpověď neuvěřitelnou: zamítli tento požadavek!

Táži se vás: zachovala by se vláda Tusarova, zaprodaná Rašínovi, Dykovi a jiným velkofabrikantům, jinak? Nikoliv! Občané,

volte mou kandidátku!

Volte ty, kdo vám

zaručí vaše práva

a postarají se o

reformu zákona o nezaměstnanosti,

jejíž program je tento:



1. Budiž bezpodmínečně zrušen odíózní název “nezaměstnanci” a nahrazen slušnějším, třídě uvědomělejším názvem “ministerští úředníci”, “zřizenci ministerstva veřejných prací”, “veřejní dozorcí” apod.

2. Budiž zaveden minimální plat pro nezaměstnané 1000 K měsíčně, mimoto příbytečné ve výši 25% ročního platu, dva nákupní přídavky po 2000 K, novoročné 1000 K, k svátku a narozeninám každého člena rodiny po 1000 K, 50 % celého příjmu jako příplatek na každé, i nemanželské dítě; nezaměstnanost o každém církevním nebo občanském svátku honoruje se zvlášť.

3. Trienálky po 300 K měsíčně, při třicetileté nezaměstnanosti plná penze; v létě 6 neděl dovolené.

4. Bezplatné lístky na tramvaje, dráhy, mosty a záchodky, do všech biografů a kabaretů, zrušení port, kolků, poplatků atd. pro nezaměstnané; zřízení zahradních měst pro tytéž.

5. Zvýšený přiděl potravin do konzumů nezaměstnaných.

6. Denní nezaměstnanost 6 hodin, ostatek času věnován odpočinku, vzdělání a osvěžení; při delší nezaměstnanosti 6 K za každou hodinu přesčas.

7. Pojištění pro případ nezaviněné zaměstnanosti.

8. Zaměstnanost budiž stíhána ztrátou aktivního i pasivního volebního práva, progresivním zdaněním, těžkými poplatky atd.

Nebudou-li tyto minimální požadavky přijaty, zahájíme o ně

boj všemi prostředky,

přičemž každá hodina tohoto boje bude zvlášť honorována: 10 K za hodinu boje pod střechou, 20 K při boji pod širým nebem, diety, pojištění proti úrazu, přídavky dle počasí a bezplatné přímé zásobování (menáž) na samotném místě boje.

## 2. U inteligence

Dámy a pánové,

my, pracovníci duchem, odmítáme zásadně každý teror, za prvé proto, že bychom žádný ani vykonávat nemohli, a za druhé proto, že prvý důvod sám o sobě docela postačí. Proto vzhledem k nastávajícím volbám formulujeme svůj politický a sociální program, za kterým budeme státi všemi prostředky, jež nám poskytuje naše politická bezmoc.

### 1. Budeme na prvním místě žádati, aby cestou milosti

byla zrušena, lépe řečeno prominuta a promlčena všechna naše maturitní a jinaká školská a odborná vysvědčení a všechny jejich následky a sociální nerovnosti z nich plynoucí. Většina z nás bez vlastní viny, nátlakem poměrů a předsudkem minulých, neosvícených generací upadla do nezaviněného vzdělání odborného, zač nyní pyká obecným opovržením a bídou hmotnou. Žádáme tudíž věc slušnou a spravedlivou, aby obecnou amnestií bylo vymazáno naše nezaviněné vyškolení a abychom byli povýšeni na úroveň tříd méně těžce postižených.

2. Budeme se domáhati toho, aby naše práce nebyla znehodnocována jakožto prý práce výhradně duševní; aby konečně byla po zásluze oceněna jako práce ruční, jako práce zadkem, nohama, hlasem atd.

3. Nezaviněné, krutým rozmarem přírody udělené mimořádné schopnosti nebud'těž nadále překážkou v postupu a snížení sociální úrovně; stačí přehlížeti je blahovolným okem a zakročiti jen v případě schopností vskutku neobyčejných, kteréž bud'těž pokládány za úplnou invaliditu s nárokem na skrovnou penzičku nebo na umístění v humanitních ústavech.

4. Při ucházení se o nějaký úřad nebo místečko není uchazeč povinen přiznati vzdělání, kterým je postižen; zatají-li své předběžné školy, nebudiž to považováno za podvod; dobrodiní zákona, jež dovoluje zapíratí obviněnému před soudem, vztahujž se také na inteligenci.

5. Budiž překonán nedemokratický řád, který vylučuje školené odborníky z nejvyšších míst úředních; nemůže každý za to, že není politickým parvenu.

6. Nebudiž vzdělání úředně považováno na reakcionářskou tendenci.

7. Člověku, kterému je dokázáno, že má vysokoškolské vzdělání, nesmí býti proto plat snížen pod minimální plat učňovský.

Tyto programové požadavky nechceme uplatniti naráz, ničivou revolucí, nýbrž evolucí, proniknutí důvěrou, že takzvaná třída inteligence zmizí pokrokem času sama sebou.

3. Na program agrární

P.T. republikáni českého venkova, nebudu vám vykládati nějaké obecné ideje, protože to se nás netýká. Chci jen přesně vytknouti úkoly, které nás čekají v řádně zvolené sněmovně, pokud se nás ty úkoly týkají.

1. Budeme pro zvýšení všelijakých daní, jako například ze služného, z divadel a koncertů, z obratu a tak dále, protože nás se to netýká.

2. Budeme pro socializaci a všelijaké jiné sociální tento, protože to se nás netýká.

3. Budeme proti jakémukoliv pomáhání takzvaným ruským Slovanům, protože se nás to netýká.

4. Vyrovnání s Němci se nás zajisté taky netýká. Chtějí-li brambory, ať přijdou k nám.

5. Socialistům necháme volnou ruku, protože to se nás netýká. My to platit nebudeme.

6. Budeme pro maximální ceny, protože to se nás netýká. My už nic prodávat nechceme, a když, tak –

To je náš program; jak všichni vidíte, je jasný, republikánský a splňuje všechny předpoklady, abychom byli stranou vládní a vládli s těmi ostatními – jak, to se nás docela nic netýká.

4. Mezi českými socialisty

Bratři! Sestry! Nebudu se šířiti o věcech zásadních a přejdu hned k jádru věci.

Pohleďte na naše odpůrce! Kdo je to ten doktor Kramář? Muž, kterého za války Rakousko živilo, který se nechal po měsíce hostit od Habsburků! A tento muž chce něco vytýkat Švihovi? Chce zapírat, že dostával peníze z dispozičního fondu?

A stejně doktor Rašín! (Bouře souhlasu.) Stejně Dyk, Machar a tůty kvanty; všichni jedlí rakušácký chleba! (Frenetický potlesk.)

Mohu dokumentárně dokázat, že profesor Mareš byl od rakouské vlády placen! (Vzrušení.) Stejně Engliš, Matoušek a všichni ostatní. (Volání hanby.)

Mám svědky na to, že doktor Brabec má ještě dnes ve své kanceláři viset na stěně jakousi listinu, na které je psáno: “sub auspiciis Imperatoris Francisci Josephi I.”, což znamená “pochválen buď císař František Josef I.” Stejnou dynastickou listinu skrývá doma dr. Herben a ostatní ta mladočeská “inteligence”! (Ohromné rozčilení.)

J. S. Machar udržoval ve Vídni důvěrné styky s pověstným Premingerem. Dr. Kramář jel na začátku války do Vídně se dvěma tajnými, pod záminkou svého zatčení! Celá vazba dr. Kramáře měla jenom ten účel, aby dr. Kramář byl uchráněn před spravedlivým hněvem českého lidu, zejména Choce, Vojny, Johanise atd., za svou austrofilskou politiku! (Nadšený souhlas.)

Národní demokracie se neostýchá ani dnes projevovat své monarchistické city; v čele strany je Karel Kramář, František Mareš, Josef Machar – samá dynastická jména; žádný republikánský Václav! (Výkřiky: Pověsit je!)

Další senzační odhalení přinese náš výborný Večerníček! (Bouřlivý potlesk. Všichni zpívají Kde domov můj.)

5. Na program strany živnostenské

Občané živnostníci a živnostenky,

jen naše strana je demokratická, neboť na její kandidátce jsou jenom malí lidé. Volte malé lidi! Pryč s velkou politikou! Velká politika je úhlavní nepřítel politické živnosti, tak jako velký průmysl je nepřítelem malých živností! Zavedeme do parlamentu pravý duch malé politiky.

Naše politika je naší živností! V politice vidíme malý obchůdek, a tento náš program zasluhuje tudíž podpory všech obchodníků.

Jsme nejenom strana malých lidí, nýbrž také malá strana. Musíme překonati přírodní předsudek, že jenom velká strana potřebuje sedadel. My, malá strana, chceme seděti v kabinetě a prohlašujeme slavnostně, že uděláme právě tolik jako každá pořádná a úspěšná velká strana.

Pročež volte malou politiku!

Nebojsa 22., 29. 1., 5. 2., 25. 3. a 1. 4. 1920

## EMIL SVOBODA: MYŠLENKY O PRÁVU, ETICE A NÁBOŽENSTVÍ

Kniha Svobodova mohla by se spíše jmenovati “etika práva, veřejného života a náboženství”; neboť nehledá, co je v právech právnického, nýbrž co je v nich etického, neptá se, co je to náboženství, nýbrž co je v něm mravního. Jediný mravní zájem, jediná etická víra sjednocuje tyto rozptýlené kapitoly v pevný celek morálního vyznání, v soustavu osobního idealismu, který se právě nejnázorněji osvědčuje ve svém užití na nejrůznějších oblastech života. Chcete podati jeho nástin. Nemohu sledovati všechny jeho aplikace na různé otázky veřejného života, na politiku, manželství, prostituci, sociální péči, výchovu atd.; ale upozorňuji na to, že právě v nich najde čtenář prubířský kámen ryzosti a účinnosti morální víry, kterou autor filozof neustává vřele a důrazně hlásati.

Myšlení Emila Svobody je napojeno Schopenhauerem a ruskými básníky-mysliteli Dostojevským a Tolstým, duchem buddhismu a vřelostí evangelia; specifického zabarvení dává mu právnické povolání autora, profesora juris civilis, v jehož rukou se etika prakticky

přeměňuje v občanskou nauku. Avšak nic není učenému právníkovi cizejší než právnícký racionalismus; právo je mu příliš úzkým rámem pro potřeby lidského srdce, nebo abych užil jeho obrazu, jenom sochařským lešením, jež má pokryti živá a bohatá modelace lidského života. Tvůrčí práce, praví, není na poli právním, nýbrž v mravním obrození, bez něhož ani právo nesplní svého poslání. Právo a etika se stýkají v tom, že v obou koná se soud nad činností lidskou; avšak soud etiky je vnitřní, jeho měřítkem je svědomí; soud právní je zevní, jeho měřítkem jsou životní zkušenosti a kategorické příkazy povahy čistě praktické. Nemohou se oba ty soudy ocitnouti v rozporu? Odkud čerpá právo své mravní oprávnění, k jakému etickému ideálu tíhne? Tu ukazuje Emil Svoboda na klasických příkladech z literatury, že právně nezávadný skutek může býti hluboce nemravný, nebo že čin protiprávní může býti mravním hrdinstvím. Právo nelze ztotožniti se spravedlností a mravností; etika konečně je příliš soucitná, než aby se omezovala na souzení. Nemá-li však právo kladné hodnoty etické, nemá-li hodnoty tím, co uskutečňuje, má zato velkou hodnotu mravní i životní tím, čemu zabraňuje. Ne že by mohlo zabrániti svými tresty všemu zlu; potlačuje však pomstu, spoutává pud po odvetě a uvádí jej v meze lidskosti. Trestá, aby netrestal poškozený; uvádí rovnováhu mezi křivdou a odvetou. “V tomto pojetí není obrácen hrot práva proti křivdě. Jinému soudci je ponecháno, aby zvažil vnitřní etickou hodnotu činu. Právo obrací se proti odvetě a určuje, zda a pokud je v daném případě srovnatelné s jeho vlastním, relativním, na životní zkušenosti založeným pojmem spravedlnosti, aby se poškozený hojil na škůdci.” Proto se právo omezuje na případy významu praktického, jen “těch otázek se... dotýká, jež samo pojalo ve svůj dosah”. Proto dále musí býti nadáno mocí výkonnou, musí dávatí záruku, že samo obhájí ohrožený životní zájem; konečně tíhne přirozeně k nenáhlému vývoji, k jisté konzervativnosti, aby posílilo vědomí práva a důvěru k němu.

Posléze potřebuje nedotknutelného dodržování jistých forem. To jsou nutné zevní znaky práva; ideálem jeho jest, aby ti, kdo jsou mu podrobeni, žili ve znamení příkazu: Neubližuj nikomu. Ideálem práva jest tudíž etická spravedlnost a celý vývoj právních řádů děje se v tom směru, aby se právo přiblížilo skutečné, materiální, etické, ne pouze formální spravedlnosti. Až bude násilí nahrazeno láskou, až na místo práva nastoupí etická spravedlnost, tehdy nebude třeba ani státu, ani práva to jest idealistický anarchismus, který až překvapuje v ústech právníka. Právo není ideálem mravním, ale směřuje k němu s tím jasným uvědoměním, že se stane zbytečným a samo sebou odpadne, bude-li dosaženo toho, aby mravní zákon panoval svrchovaně a nezrušitelně mezi lidmi a mezi národy. Zákon právní nesmí se postavit místo zákona mravního; nesmí se porušiti úcta k zákonu, ale to nestačí k životu mravně

hodnotnému. Právo je stejně tak dobrem i zlem jako sám život, i právo možno ctíti, milovati v něm to, co velikého a krásného vyjadřuje, je možno chápati je jako nástroj v rukou tvůrčí vůle života, která připravuje dráhu k ideálu spravedlnosti a lásky.

Co je však mravní ideál spravedlnosti? Zde Emil Svoboda se přiklání k etice Schopenhauerově a vidí jediný mravní ideál: soucítění, a jediný mravní příkaz: nikomu neublížuj a pomáhej každému, seč jsi. Metafyzický důvod etiky jest jednota veškerenstva; tož prolom úzké hranice osobního zájmu, soucit' se vším, poznej vlastní já v každém a ve všem, co v životě potkávaš. Rozprostři náruč a obsáhni všechno láskou bez účelu a bez mezí. Milovati člověka znamená – milovati jej tak, jak jest, s vlastnostmi dobrými i zlými, s přednostmi a slabostmi. Běda člověku, který druhého přestane milovati proto, že nemůže učiniti jej shodným se svou představou. Běda tomu, kdo zemi dovede milovati, jen stane-li se rájem! Jediný jest na světě všelék proti zlu a bolesti, a to jest láska. Nevěř ve formule příliš růžové nebo černé. “Skepe se nezavírá oči před stíny života. Odhaluje špatnost a bídu všude tam, kde ji nalézá, i tam, kde tradiční nazírání viděti jí nechce. Ale neodvrací se od světlých míst, otevírá se radostně trsům paprsků pronikajících na životní dráhu... z neznámých zdrojů světelných.”

Tyto neznámé zdroje světelné jsou zároveň zdrojem náboženství. “... v oněch zasvěcených okamžicích, kdy se člověk rozhoduje pro skutek etický, promlouvá hlas boží v jeho srdci... Hlas Jeho tajemným způsobem popírá odvěké zákony přírodního dění. Hlásá spravedlnost a soucit uprostřed přírody, v níž není spravedlnosti ani soucitu... Skutek etický proráží otvor do hráze dění živočišného, dává vyhlédnouti do oblasti, kterou zevní pozorovatel nazve Neznámem, ale která pro vnitřní život člověka jest oblastí nejbližší a nejdůvěrněji známou, oblastí nejvyššího... nenahraditelného štěstí.” Nejprve znepokojovalo člověka tajemství zevní, tajemství světa a přírody. Není však spásy v dokonalém poznání, nýbrž v přerodu vůle. “Na této cestě obrací se člověk od marné práce hledati Boha mimo sebe pomocí smyslové zkušenosti a rozumových dedukcí k práci plodné a plné naděje: hledati Boha v sobě, ve vlastním nitru, uvědoměním v podstatě etickým. Na pomoc přichází nové tajemství nedozírného významu a uchvacující síly – tajemství etického činu. Nedivím se již hromu a blesku, nedivím se větru ani ohni, nezbožňuji těles kosmických, je mi mnohé jasno, co člověka dříve plnilo úžasem. Ale mystériem zůstává etický čin. Čin, který se přiči všemu přirozenému, který je vzpourou proti přírodě a jejím zákonům, který... prozrazuje tajemnou svobodu – možnost obrácení vůle novým směrem. Z něho rodí se nejvyšší štěstí, jediné, které

nebude vystřídáno zklamáním, které se nikdy nepřesytí... Každý z nás nosí v srdci svého, ale zároveň jediného a všem společného Boha, v každém z nás se ozývá jeho hlas jako hlas svědomí.”

Tato náboženská víra uzavírá kruh názorů etikových; i náboženství je jen prohloubením mravního života, jeho promítnutím do nekonečna. Zde Emil Svoboda, jemný eklektik filozofický, postupuje souběžně s pragmatismem, jenž zmoralizoval celou oblast filozofie. Kritika názorů Svobodových musela by počítí kritikou jeho etiky, jež je podkladem všeho ostatního; vskutku etika vůbec je pole navýsost problematické: v praxi dohodneme se spíše o tom, co je mravně dobré, než bychom našli v teorii nesporný zákon etický. Nemyslím, že mravnost soucitu vyčerpává faktický obor mravního života lidského; považujeme-li všecken praktický život za morální, pak napočítli bychom ještě jiné motivy než soucit. Leč na tom nezáleží; což není v přítomné chvíli lidstva soucit ideálem dosti vysokým, abychom se v něm všichni shodli? Knihu Svobodovu měl by čísti každý; neboť její nejvyšší hodnota je v konkrétním užití názorů ušlechtilých a horoucích na otázky našeho vlastního života národního i soukromého. Jsem tak dalece pragmatista, že věřím, že dosah filozofie jest v jejím užití; mravní filozofie Emila Svobody zasluhuje, aby ti, kdo ji přečtou, docítili její hluboký, nejlidštější dosah ve svém mravním životě; aby sdělila čtenářům více než své myšlenky: i svůj vážný, vřelý, slovanský cit lásky a družnosti.

Národní listy 28. 5. 1920

## Z TŘETÍHO DNE

Tohoto slavného dopoledne staly se ulice pražské vskutku tepnami; rytmickými rázy pochodu pulsoval jimi rudý, živoucí proud sokolů, proud ohromný, nekončící, úchvatný ve své veliké pravidelnosti; vskutku krev národa, mladá a svěží, horoucí a silná. Jediný táhlý křik radosti prostoupil celou Prahu. Byloť to cosi víc než podívaná; tento ohnivý proud krve neprocházel jen očima diváků, nýbrž i jejich srdcem, omlazoval je, rozohňoval je. Lehkým, skoro tanečním krokem okouznil duši pochod sokolek; bylo to defilé mladosti, byl to proud květů, byly to živoucí hračky, rytmická pěna radosti, jiskření očí, nesčíslný úsměv svítivých zubů, sama lehkost, samo mládí, něco opojného a rozjařujícího, lehkého a nesmírného, něco, co se dá přirovnati jen k dojmům z přírody, k radostné bystřině, k rozkvetlým stromům, k šumění



kvetoucích korun. Hmotně, tvrdě nastoupil pochod mužů; a nyní zavřel se sad žen a ulicemi se valilo něco méně podobného snu. I tato ohromná masa byla unášena tepem radosti; ale stačilo, aby vedle standarty Těšína zablýskaly bodáky, abyste pocítili, že po tanci přichází vojsko. V tu chvíli všichni jsme se stali vojáky; tohle promluvílo k něčemu, co je nejstarší a nejušlechtlejší v člověku, k bojovné hrdosti mužství. A nyní podívaná přestala být podívanou; srdcem Prahy valila se těžká a roznícená krev, unášející v sobě pud obrany, tragický akcent podtrhl rudou záplavu sokolského proudu, po defilé mléka rozlilo se defilé krve. Radost a síla, tanec a boj: to dvoje bylo smyslem toho nádherného národního pochodu, který omladil a rozohnil srdce naše.

A odpoledne na Letné ve slunném stadionu odehrálo se skvělé divadlo žen a mužů. Tolik řeklo a napsalo se už o prostných cvičeních žen, a přece nikdy nejsme spokojeni popisem, hledáme nová slova pro nevyjádřitelné, marně se pokoušíme zachytiti něco, co slovům uniká: krásu pohybu. Ze dvou bran proti sobě řine se široký mléčný proud, unášející ohnivé květy; plyne lehce, s plavností skoro neskutečnou; je to tanec masy. Oba proudy splývají, znovu se dělí, dělí se mnohonásob, vzniká kříž, hvězda, rovnoběžky, turecký koberec, utkaný z pohybu deseti tisíc plavných, vlnících se těl. Útlé nožky tančí v úžasné geometrii; vidíte drobné hračky, hotové panenky, nesmírně zdrobnělé rozlohou stadionu; každá je jen květný uzlíček na tom živoucím koberci, který se mění každým okamžikem. A přece každá ta drobounká panenka dává té veliké geometrii mas něco teple živého, svého, žensky osobního; dává mu pružné zvlnění, měkkost pohybu, rozmarnost tance. V tom je překvapující paradoxie ženského nástupu: že celá ta geometrie, v níž je jedinec jen tečkou, je nešena pohybem tak líbezně osobním, že není srovnatelný s ničím ve hmotné přírodě. Krása geometrické myšlenky s krásou volného lidského pohybu splývá v dokonalou a ohromující jednotu. Konečně sama prostná: desetitisíce paží vnesou se nad hlavy se vzdušným zašuměním; desetitisíce nožek provedou lehýnký krok, náhlým úklonem těl celý stadion zbělá košilkami nebo ztemní suknicemi; máte dojem větru, jenž obrací listy háje nebo čeří obilní pole, ale opět ten dojem opravujete; je tu řád, jenž překročuje kterýkoliv přírodní dojem, a přitom každý jednotlivý pohyb, každé gesto tanečních rukou, každý krok toho nesmírného gymnastického baletu má tolik ženského půvabu a duchovnosti, ano, v plném smyslu duchovnosti, že cítíte mrazení jako při nějaké přeslavné bohoslužbě. Ale není tu boha: touto ukázněnou masou je zbožštěn sám člověk. Je třeba desetitisíců lidí, aby dali svědectví a zároveň oslavu tělesné dokonalosti člověka.

Ve slitých masách, v mocných pravoúhelnících děje se nástup mužů. Již se nezdá, že něco vtéká do stadionu; je to vskutku pochod, tažení těl; zlatý prach, stěží zčeřený odchodem žen, se zvedá ve sloupech pod krokem desetitisíců, jež cítíte zrovna tížiti a dopadati na rovinu cvičiště. Dojem je nepoměrně příznivější a mechaničtější; jedinec mizí ještě více pod tíhou masy, ale nestává se hračkou; připomíná vojáka. Když rozestup uskutečnil čtrnáctipaprskový zákryt, když se suchým třeskem se ruce rázem připažily, poskytlo slunce podívanou, jež scházela dosavadním dnům sletovým. Každý cvik, každý pohyb změnil naráz barvu stadionu. Vzpažené ruce zalily celý prostor snědostí těl; předklon dal veškerému cvičišti rázem zasvítiti bělostí košil; obrat proti slunci rozbil naráz záplavu modrého stínu. Vše bez přechodu, s geometrickou náhlostí kaleidoskopu. Nelze si představití něco, co by mohlo oči více ohromiti. Pohyb této cvičící masy byl hmotnější než u žen, ale také rychlejší; každý cvik hučivě otrásl vzduchem. Vše zdálo se vypočítáno, aby podalo impulsivní obraz síly; bylo to staccato, jednotlivé cviky přímo explodovaly z pohovu a zatřeskly konečným upažením, místo ženského plynutí pohybu bylo zde předvedeno samo vybavení pohybu v jeho energické okamžitosti. Nikoliv už vláčnost, nýbrž ráz: nikoliv nekonečná ladnost, nýbrž výbušná energie. Ženy a muži na letenském cvičišti podali mnohem více než gymnastiku; jejich cviky jsou zároveň symboly, je to divadlo, jež v klasické velikosti a dokonalé kráse, zidealizované počtem, poskytlo našim duším obraz a vzor života, neboť předvedlo v hluboké typičnosti – ženy a muže.

Národní listy 30. 6. 1920

#### DR. OTAKAR PERTOLD: ZÁKLADY VŠEOBECNÉ VĚDY NÁBOŽENSKÉ

Knihla docenta Pertolda hledí podati první orientaci po vědě náboženské a zároveň vstup do vědecky uspořádaných faktů náboženských. Činí tak jasně, kriticky, s důkladnou pramennou dokumentací; je to u nás první soustavné dílo toho oboru, a tím spíše dlužno uvítati její přesné a břitké vypracování.

Nicméně tento vstup do vědy náboženské ukazuje dosti zřetelně na skutečnost, že tato věda je dosud ve svých začátcích. V tomto stadiu je přirozeno, že k faktům tak nitrným, tak individuálně odstíněným, jako je život náboženský, přistupuje metodou přírodovědeckou, a sice morfologickou klasifikací. Hledí definicemi určití obecné typy a formy náboženského

života; celková definice náboženství musí potom vzít v počet všechny tyto formy, počínajíc nejprimitivnějšími a končíc vlastně ateistickými. Tak dospívá dr. Pertold k definici, jež je sice velmi obsažná, ale zároveň tak povšechná, že se stěží ještě dotýká toho, co snad každý může nalézat v sobě jako živý motiv náboženský. Tato definice zní: “Náboženství jest city provázené a jimi určené vědomí závislosti na něčem, co na onom stupni kulturního vývoje člověka přesahuje jeho schopnost poznávací a které pod vlivem oněch citů vede ke snaze buď obměnit onu závislost, nebo aspoň vykonávat nějaký vliv na předmět oné závislosti.” Nuže, s touto definicí nelze se přití; ale právě její základní pojmy, jako ty jisté “city”, “vědomí závislosti”, “přesahování” atd., jsou prázdná schémata, za kterými teprve bylo by dlužno hledati skutečný, konkrétní, živoucí obsah náboženské funkce. Tam ovšem se končí morfologická popisná třídící metoda; zde musila by přikročiti neobyčejně zjemnělá metoda historická a psychologická, aby deskriptivní pojmy nahradila samotným obsahem náboženského života.

Bylo by snad možno srovnati vědu o náboženství s vědou o umění. Obé je zároveň fakt sociální i hluboce individuální; obé zahrnuje jak jistou společenskou kulturu, tak také vrcholné stavy a výkony ducha lidského. Kde jest hledati pravou podstatu umění? V jedinečných, geniálních dílech, nebo v jisté obecnější poloze estetického života? Stejná otázka klade se vědě náboženské. Kolektivní víra kmene nebo národa, objektivovaná v určité dogmatice a ritu, je zajisté jednou stranou náboženského problému; avšak druhou stranou zůstávají jisté vrcholy citu, exaltace, mysticismus a stavy nadpřirozené. Obě tyto skupiny faktů neleží v jedné rovině a nelze jich obsáhnouti jedinou úvahou, jedinou metodou. Nebo spíše popisná a etnografická metoda mohou býti jen přípravou k vlastní psychologické vědě o náboženství, jaká se rýsuje u filozofů, jež dr. Pertold snad vědomě pomíjí: u Durkheima a Henry Jamese. Deskriptivní věda náboženská, jakou podává dr. Pertold, je vlastně výsekem etnografie; nuže, není pochyby, že etnografická stránka nevyčerpává význam náboženských jevů, a že má-li se vůbec klásti otázka po významu, nutno pronikati do nejtajemnějších končin osobního života a samotného lidství.

Zatím kniha dr. Pertolda a nová stolice pro vědu náboženskou, kterou zaujal na Univerzitě Karlově, mohou dáti základ k dalšímu a dalšímu studování náboženské otázky, jež byla u nás dosud spíše citově žita než soustavně myšlenkově zpracovávána.

## 1921

### NÁBŘEŽÍ

Nechci mluvit o jeho kráse; Vltava, Hradčany, Národní divadlo činí z tohoto nábřeží místo symbolické a skoro svaté. Válečná léta přidala mu nadto jeden rys; bylo klubem vlastenců, nebo jak se za války říkalo, zkratkou za “velezrádce”, “velasů”.

Dychtivost zvěděti ústní, třeba sebenehoráznější novinky, kritizovati úřední zprávy a hlavně věřiti, stůj co stůj, děj se co děj, věřiti v porážku Rakouska, v úspěchy Dohody, v zázrak, v cokoliv dobrého, tato dychtivost dala vznik několika přechodným, tajným, mlčky uzavíraným sdružením. Byla “harapanda” před vývěskou úředních depeší na Národní politice; byli to lidé, kteří denně, buď jak buď, čekali mezi 6. a 8. večer na vylepšení posledního komuniké. Sotva bylo vylepeno, už tu bylo lidí jako včel u česna, někdo předčítal – s neúředními poznámkami, jiní rozevřeli mapy a hledali: kde je Beaumont, honem, kde je Moulin Laffaux, kde je to a ono... Odtud rozlévala se vlna potměšilého, tvrdošíjného defétismu po celé Praze. Byla jiná, divočejší harapanda ve schodové hale Národních listů; společnost pestrá, nikterak stranická, vášnivá a debatérská. Lidé, kteří se ani neznali, se takto sešli, v šeru demokratické anonymity zajiskřil škodolibý vtíp, rozlétla se divoká pověst, živila se posedlá nedůvěra ke všemu, ke všemu, co se říkalo a nařizovalo shora. Nemluvím o maličkostech. Tato neznámá shromaždiště mají své, byť sebeskromnější, místo v historii. V létech, kdy novinám byl vyrván jazyk a politickým vůdcům jakákoliv svoboda, byly tyto populární hloučky avantgardou revoluce.

Takovou harapandou, jenže vybranou, bylo nábřeží. Literáti, politikové, univerzitní profesoři, zkrátka lidé skoro vesměs veřejně činní, utvořili tu tradici každovečerních procházek; tyto politické peripatetiky hledejte dnes z dobré části v lavicích Národního shromáždění a třeba i v lavicích ještě povýšenějších; jiné byste potkali v mírové delegaci, opět jiné v čestných úřadech republiky. Tehdy však, v letech války, byl to hlouček lidí těsně spojených potřebou sdílet své myšlenky, své novinky, svou úzkost, svou překypující radost, podle toho, co přinášela situace. Byla tu jakási zpravodajská centrála pro celé Čechy; z úřadů, z novin, z bank a hospodářských ústředí stékaly sem podrobné a tajné informace o stavu věcí. Byly-li

zprávy dobré, nehřešilo se přílišnou kritičností; optimism byl jakoby smluveným heslem a podmínkou klubovního členství. Každý přinášel své; přicházel s tváří okázale tajemnou, věděl-li něco, a raději by si jazyk ukousl, než aby to neřekl. Zde byly redigovány ústní noviny revolučně protirakouské a šířeny s ohromující rychlostí. Sem se sbíhaly zprávy ze zahraničí, a nebylo-li zpráv, tedy pověstí; konečně nebylo legendy tak dobrodružné, aby sem nebyla stažena, zredigována a dále kolportována. Buď blahoslavena tato lehkověrnost; vykonala svou velikou službu mezi námi všemi. Byly doby, kdy bývalo přetěžko udržeti svou víru neotřesenu. Když selhávala nejstatečnější strategie a nejspolehlivější dohady vlastenců z nábřeží, zbýval vtip. Český válečný vtip není bohužel sebrán; býval bezuzdně drsný, ale ulehčoval. I když už nebylo do smíchu, bylo v něm vylití vzteku. Ústní noviny redigované na nábřeží měly svůj pravidelný koutek zuřivého humoru.

Nikdo nespočte kroků prochoděných za dlouhých večerů na nábřeží. Bývaly líbezné jarní večery plné nadějí; horké letní večery, napjaté; trýznivé ve dnech velkých letních ofenzív; a opět pliskavice, bouře, mrazy a mlhy... Co jen bylo těch kroků okřídlených nadějí, těžkých úzkostmi, neúnavných, neochabujících! Někdy mihl se osamělý muž, sledovaný po deseti krocích jiným. Coudenhove. Jednou přišel Dyk z vyšetřovací vazby eskortován detektivem. Zde rodily se časopisy a články; avšak věřím, že ústní noviny nábřeží, neseškrtané cenzurou, byly důležitější a historičtější. Byly večery, kdy bylo by stálo za to obklíčiti nábřeží kordonem policie; nikoho vskutku by nemusili propustit. Nezůstalo jen při slovech. Mužové z nábřeží nezaháleli.

Nebyla tu tvořena česká historie, ale byla zde žita s největší intenzitou. Avšak i to byla, v mezích možnosti, spolupráce s těmi, kteří zatím kráčeli na svobodné půdě krokem svobodného činu. Věřit a roznášet víru – to není snad veliká zásluha, ale i toho bylo dějinně třeba.

Národ legiím, 1921

ŠAVLÍNŮV DŮM

Kolem půlnoci zatahuje policejní razie poslední okraj Košíř. Je studená březnová noc zaklopaná mraky. Asi osm strážníků a několik civilistů vystupuje k cihelnám. Po měsíce se v

nich nepálilo, jsou pusté, a strašně zebou jejich klenuté ochozy; a přece tu najdete lože člověka. Je to kus dehtové krytiny zvalené do jakéhosi žlabu; a je to lože. Tuhle v koutě malá hranička dříví; přiložit jen ruku, a pěkně by hořel červený ohýnek ve sklepní temnotě cihelny. Ale dnes je tu mrtvo. I lidská bída má své sezóny.

Šťára se obrací jinam. Do Šavlínova domu. “Zapalte si cigaretu,” radí komisař, “nevydržíte tam dýchat.” Strážník bouchá na okno: “Policie.” Za chvíli přijde otevřít kašlající domovník; docela nic se nediví noční návštěvě. “Máte tam někoho?” “Prosím, já nevím.” Vidíte dlouhou chodbu, hustě vedle sebe dveře jako do vězeňských cel. Komisař tluče na první dveře: “Otevřte, policie!” Je slyšet bosé tlapy, dveře se otevrou a vyrazí z nich teplá vlna zápachu. Jsou v tom hadry, štěnice, jídlo a něco trouchnivého, co páchne z každé bídy. “Jen pojdte dál,” nutí komisař, “to stojí za to.” Žena v košili, která přišla otevřít, beze spěchu navléká spodničku. “Koho tu máte?” “Prosím, to jsou mé děti.” “Kde máte muže?” “Já jsem vdova.” “A koho máte na posteli?” “Prosím, to je má sestra.” “A ten, co s ní leží?” “To je její muž.” “Ukažte konskripční list.” – Zatím se můžete rozhlédnout; jít není kam, prvním krokem zakopnete o hromadu hadrů. Vůbec zdá se, že hadry tu jsou hlavním nábytkem; visí na kamnech a na provazech, leží v koutě a před vámi – ne, to je hromada dětí; zpod té úžasné špinavé kupy cárů vykukuje bez údivu dvanáct dětských očí. Konečně najde žena žlutý lístek. Komisař posvítí na papírek. “Všechno je v pořádku.” Ano, tak tedy – – všechno je v pořádku! Pojdte do druhých dveří.

Na posteli se zvedá muž. “Co tu chcete? Proč nenecháte člověka spát? Co sem lezete?” Komisař si toho tuze nevšímá. “Nemáte tu někoho?” “Prosím, to všechno jsou naše děti,” vpadne honem žena; je jich asi osm, leží na zemi pod jedinou peřinou; vidíte jen hlavy a marně se pokoušíte domyslit si to klubko těl pod peřinou. A poslyšte, ta ženská má souchotiny, strašno vidět! “Proč nedáte pokoj? Kdopak vás sem volal?” roztrpčuje se muž. “Ale tak přestaň, mlč už,” vrhá se k němu žena v divoké úzkosti. “Páni, neposlouchejte ho, to on jen tak mluví.” Komisař trochu zahubuje; jinak je tu skoro čisto. “To je dobrá partaj,” kašle domovník.

A ještě jedna dobrá partaj, hned vedle. Dva staří, hromada dětí na zemi, hadry a úžasná spousta švábů. Zpod duchny na posteli čouhají pěkné, mladé ženské paže položené v rozčuchaných vlasech. “Kdo to tam leží?” “To je naše dcera.” “A u ní?” “Prosím, to je její milý.” “Je tady hlášen?” “Prosím, už dva roky.” Ti dva mladí v posteli se vůbec neráčí

probudit; usnuli si v náručí. “Čí je tohle dítě?” “Její.” “Co mu je?” “Nevíme, nějak stůně.” Nu, všechno v pořádku.

Další číslo. “Prosím, to je taky dobrá partaj,” hlásí domovník. Otevírá mladý muž velmi hezké tváře. Komisař strčí hlavu do dveří. Žena v posteli a jinak skoro nic. Mladý muž sleduje ironickými očima odcházející patrolu; pod těma očima se člověk trochu shýbne. Jen dál!

Špatná partaj. Otvírá žena, a sotva uvidí stráž, pustí se do velkého pláče. Ukazuje dlouhý nůž; tím ji chtěl prý zrovna před chvílí její muž zapíchnout, pak jí sebral peníze a šel pít. “Koho tu máte?” “Prosím, to jsou mé děti.” “Kolik?” “Prosím sedm.” Jinak strašlivý zápach, švábi a hadry, ubohé špinavé hadry, a mezi nimi dětské hlavy. Ó bože, těch dětí všude!

“Tady něco uvidíte,” hlásí komisař a tluče na dveře. Otevře žena, ale dovnitř vejít nelze. “Kolik vás tu je?” “Prosím, třináct. My dva a jedenáct našich dětí.” Představte si místnost asi tři metry širokou a pět hlubokou. Lampička kmitá po ubohých hromádkách cárů, které jsou lidmi. “Pozor na vši,” šeptá komisař. Jedna židle, postel a sporák; žádný stůl. Tohle svírá hrdlo jako na pohřbu. Rychle dále!

Ještě deset partají má Šavlínův dům. Díváte se na něj zvenčí, je černý a strašný; je to pochodeň západu; je to kaverna souchotí; je to skladiště hadrů. A v tom jediném domě žije přes padesát dětí!

“Je snad v celé Praze ještě horší bída nežli tohle?” “Snad na Žižkově,” míní komisař, “na kraji Žižkova je to ještě horší. Půjdeme do čísla 251.”

Lidové noviny 9. 4. 1921

## ČÍSLO 251

Policejní razie se zastavuje před velkým činžovním domem. Prohlídka se začíná sklepem; kupodivu, tady ve sklepě je zase “dobrá partaj”; dokonce záclonky, něco obrazů na stěnách, a ovšem velmi mnoho dětí. Číslo 251 má asi třicet partají, a v každé komůrce skoro stejný obraz: mračna švábů, na zemi hromady dětí, nejstarší dcera v posteli se svým milým. Někde

dvě tři rodiny v jedné komůrce; zpod peřin jako divné kaktusy vyrážejí řady chodidel. Hned vedle nejsou dveře ani zamčeny; vejdete dovnitř; není tu jediného kousku nábytku, u jedné stěny na holé zemi, s hlavami opřenými o zeď, spí muž a žena pod jediným roztrhaným hadrem, a to je vše: ani provaz na prádlo, ani provaz na oběšení. “Jak dlouho tu jsou?” ptá se stráž domovnice. “Prosím, už tři roky.” – A ještě jiná partaj: v jedné posteli dva párky, na zemi asi dvanáct dětí. “Čí jsou ty děti?” “Tyhle jsou naše a tyhle sestřiny; a tyhle,” ukazuje do kouta, “jsou chudinské.” Čtyři děti, chlapci a holčičky, spí úplně nahé pod ubohou duchničkou. Couváte ze strašlivého zápachu. Ó bože, což nemá lidská bída vůbec mezí?

Tak tedy, především, snad žádné divoké zvíře nemá doupěte tak hrozného, tak bídného jako člověk. Všechno, co si jen dovedete představit na ubohosti, špíně a sešlosti, je ještě dosti dobré pro nešťastné lidské zvíře a jeho mláďata. A tahle bída není organizována, žádný socialismus jí nenese k lepšímu bytí; nejsou to “dělníci a sedláci”, je to kus lidstva stejně zapomenutého buržoazií jako těmi druhými. Všude, kde byl nájemník dělníkem nebo řemeslníkem, bylo hned vidět slušnou životní míru; ale tihle lidé bez určitého zaměstnání, podělkující pobudové, drobní zloději, pijáci, lidé bez práce, vdovy, tahle spodina kriminální i nevinná, ta by nám ukázala takový obraz člověka, takový průhled do lidského života, že byste se zhrozili a zastyděli za ten strašlivý rozdíl, který je mezi lidmi.

A za druhé: jsou tu děti, příliš mnoho dětí. Nelze říci, jsou-li ti lidé tak příšerně chudí, protože mají tolik dětí na krku, nebo mají-li proto tolik dětí, že jsou tak chudí. Snad ta hrozná plodnost chudiny je následek souchotí a pijanství; ale vidíte-li tu bezútěšnou bídu, vidíte-li ty lidské dvojice ustavičně k sobě přitisknuté pod jedinou hubenou peřinou, hřející se sebou samými, zamrzla by vám na rtech poznámka, že “to přece nemusí být”. Ale myslíte nyní na to, co z těch dětí vyroste mravně i fyzicky, nezemrou-li včas, aby zachránily svět od nového výhonku bídy; je těžko si představit, že se povznesou nad prostředí, ve kterém rostou. Do příštích pokolení ponese tu nevýslovnou nuzotu, žádná revoluce jich nenaučí čistotě, žádné politické spasitelství jich nezvedne z hlubiny ubohosti, jež zahazuje člověka pod zvíře. Budou to zase zloději a pijáci, prostitutky a pobudové; jejich pelechy se posunou trochu dále, na nové okraje města, ale budou stejně žalostné a nelidské. Problém bídy je především problém těchto dětí.

Chtěl bych, aby všichni naši zákonodárci viděli zblízka tuhle propast bídy. Věřím, že by pak nemohli myslet na nic jiného než na to, jak zachránit ty děti. Řekli by si, že všechno ostatní by



snad mohlo počkat, že tento křik bídy je to nejprvnější na světě, co si žádá odpovědi. A tu by uvažovali o dětských koloniích někde v horách, kde je co nejzdravěji; o pěkných, veselých koloniích, kde by se tihle nejubožší maličci naučili lidskému životu; o dětských obcích, o školách, jež by vústily v řemeslnické kursy, o internátech pro děti zkažené a sanatoriích pro ty, které stůňou z bídy, o mléce a čisté postýlce pro ty zavšivené kloučky, o čemkoliv, proboha, o čemkoliv, co by vyrvalo ty dětské červy ze špinavé, páchnoucí, smrtelné ohavnosti bídy. A já věřím, že by řekli: na čemkoliv raději ve státě šetřit, čehokoliv raději si odepřít, jen aby se rychle, naléhavě začala odstraňovat tahle největší hanba lidstva, ta rána nejjitřivější: zkáza nevinných skrze bídu. A vy politikové, kteří tolik řečníte, kteří vymýšlíte tolik zákonů, interpelací, podpor a nevím čeho ještě, přidržte si šátek k nosu a dejte se dovést do Šavlínova domu nebo do čísla 251; pravím, stojí to za to; jářku, jsme snad opravdu všichni lidmi!

Lidové noviny 20. 4. 1921

#### NA DEN SVATÉHO VOJTĚCHA BISKUPA

Nedívám se na to ze stanoviska katolického ani protikatolického, nýbrž prostě lidského: řekněte, nenapadlo vás nikdy, jak málo sympatičtí jsou naši čeští svatí? Už jako kluk v první třídě jsem nemohl ani cítit svatého Václava, pokorného svatouška, který posílal voly do Němec a pekla hostie; nebo svatého Vojtěcha biskupa, který držel s Němci a s latinou a neměl ani jednoho bujnějšího rysu krom nějakého hašteření s monarchou. Svatí Cyril a Metoděj jsou přec jen drobátko cizí, a tak nám zbývá jediný svatý, opravdu sympatický pán, který je přitom kupodivu na všech křtinách opomíjen. Je to svatý Prokop, dobrý a jadrný patron, jehož všechny legendy dýší jistým přírodním a chlapským kouzlem. První turista na Sázavě, demokrat, slavjanofil – co ještě byste chtěli? A přece to nic, přes pěknou Vrchlického legendu zůstal málo populární. Je v tom docela jakási nešikovnost katolické církve; tento sázavský poustevník byl spíše s to mluvit k lidové obraznosti než ti knížecí Václavové a Vojtěchové a krom toho se libozvučněji jmenuje. Myslím, že svatý Prokop byl Římu vždycky trochu moc slovanský; proto ta jeho neoblíbenost a proto ono favorizování jiných svatých, daleko nudnějších.

Lidové noviny 23. 4. 1921

## TRYZNA DVAAČTYŘICETI

Na rampu Muzea Království českého sune se krok za krokem nekonečná řada lidí; portál Muzea ji bez přerušení vtahuje, a přece jí neubývá. Nekonečný řetěz postupuje mezi čestnými strážemi, vine se po schodišti, a tu hle, v mramorovém vestibulu rozsáhlý katafalk. Dvačtyřicet rakví zahalených červenobílými prapory, zatopených věnci a stuhami, nesčetynými věnci, nesčetynými stuhami. Tiše, jako zmrazení, stojí na stráží italští legionáři. Dvačtyřicet popravených legionářů. Čteš nad rakvemi jejich jména: Václav Bradna, Hynek Horák, Hrdlička, Kubeš, Matějka, Řehák, Tomaides, Vaculík – dvačtyřicet takových jmen, prostných, důvěrných, jako bys vzpomínal na staré kamarády. A nyní si uvědomíš úzkostné ticho, které vane nad těmi rakvemi. Připomeneš si truchlivé hrdinství těch, kteří byli vystaveni hrůze a potupě popravy. Ale něco, co zrovna stahuje hrdlo: zbožné mlčení toho nekonečného průvodu, který od rána nepřetržitě se sune na rampu, stoupá po schodišti, obchází po špičkách katafalk dvačtyřiceti rakví a zase sestupuje, náhle potrhán, rozptýlen, mizející beze stopy. Je to drtivé a přitom slavné ticho veliké tryzny; nekončící ticho, a na něm pluje dvačtyřicet rakví pod červenobílými stuhami. Horáku, Hruško, Bušku, Kučero, Nováčku, Svobodo, Vrbo, stateční a nešťastní hoši, v té strašné chvíli, kdy vám kladli smyčku na krk, nikdo z vás nemyslel na tu velebnou a mlčelivou oslavu, která poputuje u vašich nohou. Tiší oslavenci, dnes se před vámi sklání nekonečný, mlčící, pobožný řetěz lidí; zítra, pozítří vaše jména zapadnou v mlčení dějin; budete opět jedni z tisíců, kteří zahynuli. Ach, jak krásné by bylo, kdybyste z onoho světa viděli svůj svatý dnešní svátek!

Lidové noviny 24. 4. 1921

## NA POPELKÁCH

To je poslední štace razie. Co ještě vám mám popsat? Kůlnu, kde už po léta bydlí rodina se šesti dětmi? Baráčky, které se ani na noc nezavírají? Můžete volně vejít; jen nešlápněte na lidi, kteří přespávají hned na chodbě. Ano, tady nalevo to bylo: stará bába, dcera a hromada dětí; probůh, těch deset skeletů se ještě hýbá! Jakže, lidské stíny s velkýma očima, vy vskutku žijete? Což se tak nesnadno umírá zoufalstvím a bídou?

Bože, jsi-li nějaký nad Popelkami a není-li toto místo zavrženo a opuštěno tebou samým, vysvětli a omluv se, co jsi dovolil učiniti s těmito lidmi! Anebo koho žalovati za tuhle hrůzu? Lidskou společnost? Ta neví o Popelkách a neprojde tudy ani náhodou, cesta skrze Popelky nikam nevede; zde se končí svět. Nebo žalovat humanitu? “Těm lidem není pomoci,” vykládá komisař. “Děti dostanou ve škole šaty a boty, a staří to hned prodají. Nedá se nic dělat. Polovička rodičů sedí pro zlodějství. Je to bída.”

Myslím, že žádná dobročinnost by nestačila, aby odklidila tu nejkrajnější bídu ze světa. Dobročinnost soukromá i veřejná pamatovala nejprve na staré chudáky; stavěla azyly a chudobince pro starce a stařeny práce už neschopné. Moderní humanita rozšířila svůj úkol o sirotky a o mrzácké děti; počala se starati o slepé a rachitické, skrofulózní a idiotické. To všechno je málo. V jediné rodině na tomto dně života vyrůstá šest, osm, deset dětí; snad jsou jakžtakž zdravé tělesně a jistě duševně; a tyto děti, plně schopné života, budoucí práce a příštího plození, nechává dosavadní humanita bez rozpaků a výčitek růst v prostředí bezmezného, špinavého, ohavného bída. Nemyslete si, že škola sebemodernější stačí, aby těmhle dětem otevřela lepší život, než jaký žijí jejich rodiče; člověka utváří život daleko více nežli škola. A hlavně nemyslete si, že tahle bída má něco z evangelické ctnosti; podobá se všemu spíše než ctnosti; podobá se strašné nemoci, kletbě a ještě něčemu jinému: jako byste se dívali na jakousi jinou rasu, na jiný přírodní druh, na něco skoro mimolidského.

Máme mnoho pěkných a tuze zajímavých statistik degeneračních. Různé tabulky nám ukazují, že tolik a tolik kriminálních subjektů pochází z rodičů pijáckých, toulavých, zlodějských. Nuže, dříve než uvěříte v dědičnost zla, jděte se podívat, v čem rostou ti příští “degenerovaní”; pochopíte pak, že hlavním dědičným a degeneračním zlem je bída. Dobří lidé, nedovedu si představit, co by bylo z vás, co by bylo ze mne, kdybychom se zrodili a od malička žili v žalostné bídě dejme tomu na Popelkách. Kde by se v nás nabraly ušlechtilé zásady, důvěra ve společnost, sebeúcta a všechno to pěkné a lidské, co nás šlechtí. A kdyby si ty děti neodnesly z domova docela žádné mravní zkázy, odnesou si dvoje: nenávist a bídu.

Problém bída je problém bědných dětí. Žádná sebeštedřejší almužna nestačí, aby zvrátila život nejbědnějších. Nestačí pomáhat ze dne ke dni. Nemluvme o tom, že se bídě má milosrdně pomáhat; bída se má nemilosrdně odstranit. Má se potírat tak, jako se potírají infekce. Není možno zabránit člověku, aby neupadl do bída, ale je možno mu zabránit, aby nerostl v bídě a pro bídu. Je to možno výchovou. Ne školou, ale přesazením do jiného života.

Máme ústavy pro děti krtičnaté; budiž, ale bída je strašnější a nebezpečnější nemoc než skrofulóza. Myslím a věřím, že jednou bude společnost lidská stavět pedagogické sanatoře pro děti bídy; věřím, že už dnes bylo by možno, – cože, jen možno? zdá se mi, že je to nutno; vždyť přece tahle bída není něco menšího a lehčího než siroba nebo křivice! Ale ovšem, já vím: je tu otázka nákladu a tak dále. Promiňte, že nedovedu mluvit o této otázce; viděl jsem více, než dovedu napsat, a příliš mne děsí otázka bídy, než abych mohl uvažovat o otázce nákladu. Nevím, skutečně nevím, jak to řešiti; prosím vás všechny, abyste mi pomohli myslet; vím jenom – a není to nový objev, ale chtěl bych to křičet, aby to každý slyšel –, že není lidsky snesitelné, aby se udržel tento strašný hřích nás všech: bída lidských mláďat. Proboha, mluví se o tom, že lidstvo je pánem světa, moře a vzduchu a kdesi cosi; bylo by žalostně bezmocné, kdyby nemělo prostředků k ovládnutí bídy. Řeknete, že není v naší moci napravit tenhle úžasný stav; běda, jak ubohé je tedy lidstvo, když nestačí na ty nejbližší a nejnnutnější úkoly!

Lidové noviny 25. 4. 1921

#### TEDY K PRVNÍMU KVĚTNU

Uznávám oslavy, ať se už oslavuje cokoliv: vynášení smrti, vánoce, stříbrná svatba atd. Proto uznávám také První máj čili oslavu práce. Mám-li něco proti Prvnímu máji, tedy je to jen to, že je strašně málo oslaven. Dovedl bych se rozehrát pro to, aby toho dne hrály všechny muziky, aby bylo pro každý stůl předepsáno kůzle se salátem nebo naopak přísný půst, aby se tančilo pod lampióny nebo se zapalovaly ohně na výšinách; ale jít dvě tři hodiny v průvodu, mlčet, poslouchat pak jednu nebo dvě hodiny řeči, které si mohu přečíst zítra v novinách, a pak se v důstojném klidu rozejít a pak už nemít kam jít a čím se mimořádně pobavit, to, odpusťte, není žádná oslava, to je nuda veřejně nepřiznaná. Celý První máj nemá ani trochy slavné a jaré veselosti; je to veliký úvodník, je to mítink, je to školní průvod, je to všechno, jenom ne slavnost. Nemusím být prorokem, abych s určitostí mohl tvrdit: až bude První máj tak veselý jako císařské posvícení, tak potěšující jako Štědrý den, tak slavný a zvučný jako (pro mne a za mne) vzkříšení, bude na světě dobře. Zatím jsme odsouzeni k tomu, aby se práce, užitečná a dobrá lidská práce, oslavovala chmurně, nevlídně a jaksi nakvašeně. Dejte Prvnímu máji trochu víc upřímné sváteční lidové veselosti, a změníte celý uměle zachmuřený pojem proletářství. Hrejte veselé kousky, postavte na estrády americké výstředníky, vypište

ceny na skákání v pytlích, a provedete velikou vnitřní revoluci. Bohužel, tak brzo se to nestane.

Lidové noviny 1. 5. 1921

## PRAŽSKÁ NEDĚLE

Tentokrát nutno lišiti dvě velmi různé věci: I. Neděle Pražáků. II. Neděle v Praze. I. Co se týče správných, zaručených Pražáků, tedy a) buď si vyjeli někam ven a leží na zádech, popřípadě na břiše v trávě, ovívání slunným větrem a Duchem svatým, který má zrovna svátek; nebo b) sedí zavřeni doma a nechávají Prahu těm, kterým je vzácnější; což činí také pisatel těchto řádků.

II. Co se týče Prahy, měla dosti co dělat, aby strávila průvod agrárníků; proces trávení trval tři hodiny; mimoto musí chudák strávit přes půl tuctu sjezdů, několik set řečníků, hospodářskou výstavu, kopanou s Holanďany, dostihy, Šárku a nevím co ještě; je tedy strašně napapaná. Leží v slunci a myslí si, že se jí to v břiše nějak divně hemží a že to musí zítra zase vyndat; jinak prý by pukla. Co jinak o ní říci? Nepatří jedině nám Pražákům; nechali jsme ji hostům z venkova, ale měli byste vidět, jak s ní hezky nakládají; žádný si neutrhne kus štukového průčelí na památku, tak jako Pražané si natrhají kvetoucích třešňových větví, když jsou tam venku na návštěvě. Chodí způsobně a trochu se strachem, jako školní děti; každá vesnice se drží pohromadě, a kdybyste se vrtli, kam chtěli, všude potkáte ty modrooké hloučky: na Hradčanech, u rozhledny, v Muzeu, všude. A my usedlí Pražáci máme chuť jim říci: “Jen si berte, děti; ta Praha je vaše – a věřte, že vaše, i když v ní nejste.”

Lidové noviny 16. 5. 1921

## ÚTRŽKY

(Už staří Římané –) Diskutujeme o výhodách klasického vzdělání; dobrá, diskutovat lze o všem, zejména o věcech, které jsou “mimo diskusi”. Nic není tak mimo diskusi jako výhody

klasického vzdělání; jeho největší výhodou je, že nám při každé příležitosti dovoluje říci: Už staří Římané... dělali to a to.

Nedávno jsme četli v novinách (nebylo to zrovna v Lidových?), že “už staří Římané vařili pivo” a říkali mu prý cerevisia; za půl roku se snad dočteme objevu, že už staří Římané pivo také pili. Přednáší se o chovu králíků; klasicky vzdělaný řečník vás ujistí půlhodinovým historickým úvodem, že “už staří Římané znali králíky”. – Tlačí vás kuří oko? “Už staří Římané trpěli kuřími oky.” Jste snad, promiňte, v okamžité tísní? “Už staří Římané znali děláni dluhů.” Máte škytavku? “Už staří Římané znali škytavku.” Chtěl byste si zakouřit a nemáte náhodou co? “Už staří Římané kouřili...” Dost, dost už příkladů; nechci vás nuditi – Cože? Už staří Římané se prý nudili!

Diskutujeme o výhodách klasického vzdělání. Dobrá; už staří Římané zajisté diskutovali o výhodách klasického vzdělání.

(Pevné zásady) jsou určité věty, které ustavičně opakujete, aniž byste se za to styděli. Je k tomu třeba: a) jisté paměti nebo aspoň cviku; b) jisté zapomnětlivosti, která vás zbaví nepříjemného pocitu, že jste tutéž větu říkali témuž člověku už včera, předevcírem a tak dále; c) jisté obratnosti nalézt v hovoru co možná nevhodnou příležitost k udání věty zvolené za pevnou zásadu; d) konečně moudrého omezení co do počtu pevných zásad; neboť je-li jich víc než tři, nutně si navzájem odporují.

Vy však, mladý větroplachu, který máte příliš mnoho nápadů, než abyste se opakoval, a příliš málo sebeúcty, než aby vám stálo za to pamatovat si, co jste už jednou řekl, vy nejste a nemůžete být mužem pevných zásad.

(Politická nutnost) se říká věcem, které nejsou jaksi docela v pořádku, ale o kterých to nechceme říci. Je špatným vysvědčením pro politiku, že se jí užívá jako omluvy. “Morální nutnost” nikdy nic neomlouvá a “matematická nutnost” nezakrývá žádnou mezeru v důvodnosti; jen “politická nutnost” má asi takový přízvuk, jako bychom řekli: Je sice prašpatné, co děláme, ale děláme to na mou čest jen proto, že nedovedeme udělat nic lepšího.

(Světové měřítko) v domácí politice záleží ve vyšším poznání, že jinde to dělají také tak.

(Nesnesitelný útisk nebo neudržitelné poměry) se obyčejně říká věcem, které trvají velmi dlouho. Je to zvláštní. Buď tedy mají neudržitelné poměry zázračnou schopnost udržet se, nebo mají lidé zázračnou schopnost je snášet déle než kterékoliv jiné.

(Počestné mravy) mají svou zápornou protivu v nepočestných mravech. Jsou také počestné nemravy, ale ty asi nejsou v záporném poměru k počestnosti.

(Predestinace) v církevní nauce znamená, že člověk má sice svobodnou vůli, ale že vždycky udělá to, co mu Bůh ve své nevystihlé moudrosti předem od věčnosti usoudil. Něco podobného je rezoluce: když se sejde politická strana, jedná, debatuje a soudí sice podle své svobodné vůle, ale nakonec vždycky dojde k rezoluci, kterou jí výkonný výbor ve své nevystihlé moudrosti předem usoudil.

Lidové noviny 21. 5. 1921

## NOVÉ MAMINKY

Nevím, změnily-li se naše oči proti dobám mírovým nebo je-li to skutečně pravda, – ale nikdy nechodilo tolik budoucích maminek jako teď. Na každém stém kroku jednu potkáte: pluje vznešeně, trochu prohnutá v kříži, lehce se kolébající jako loď dobře naložená; je mladičká a hezká, dvojnásob hezká svým potěšeným, pyšným, patrně prvním mateřstvím. Můj bože, za války to přece nešlo, vdávat se! a pak přišla shánka po existenčních místech, dražota, nouze o byty a všechno možné; po šest let, zdá se, ženství bezmála jenom čekalo, a teď dohání ztracená leta. Pak aspoň si můžete vysvětlit to množství a tu ruměnou radost nových maminek, které tak dlouho čekaly; ale snad je v tom také hlubší znamení, hlas člověčenstva, které opět, konečně!, začíná důvěřovat v život a už si zase troufá poslat do něho nové, křehké, bezbranné životy. Je to pěkné; je to tak krásné jako kvetoucí stromy a jako celé to horlivé a živobytné jaro, které nás zaplavilo. A já už nebudu sedět doma a psát; půjdu po ulici alejí požehnaných maminek, jako bych se procházel sadem.

Lidové noviny 24. 5. 1921

## ZÁKON A NÁHODA

Předem musím požádat, abyste si nemyslili, že mám něco proti porotám. Je to ctihodná a zábavná instituce a opravdu nevím, mohla-li by se nahradit něčím lepším. V soudnictví znamená porota logické rozčlenění úsudku. Napohled to vypadá jako parádní sylogismus. Trestní zákon formuluje obecně: takový nebo makový druh jednání je zločin. Soudní dvůr dokazuje: obžalovaný C se dopustil takového či makového druhu jednání. A tu tedy porota vyslovuje sylogistický závěr: ergo obžalovaný C je vinen zločinem. Čili podle cvičebnice logiky:

První návěst (zákon): Každé  $A = B$

Druhá návěst (soudní řízení):  $C = A$

Konkluze (verdikt poroty): Tedy  $C = B$

Bezvadný sylogismus, vzor řečený Barbara, jak se snad pamatujete z formální logiky.

Ale tak jednoduché to není. Většinou se sylogismus poroty děje podle vzoru Darii. Naprosto pevná, kategorická je jen návěst trestního zákona: Takový nebo onaký čin je zločin čili:

Každé  $A = B$ .

Soudní řízení dokáže, že obžalovaný C se pravděpodobně dopustil činu A. Tedy jediný přípustný sylogistický závěr jest podle vzoru Darii, to jest, že obžalovaný C se pravděpodobně dopustil zločinu B. Ale tento logický závěr porota učinit nemůže. Má jedinou volbu: Buď prohlásit, že se obžalovaný C rozhodně dopustil zločinu B, nebo že se ho rozhodně nedopustil. Což oboje je výsudek sylogisticky nemožný.

Ale ani tak jednoduché to není. Jenom v menšině případů je sylogistický závěr dvanácti porotců souhlasný. I když celý sylogismus probíhá (výjimečně) bezvadně podle vzoru Barbara, najdou se dva nebo tři soudcové z lidu, kteří prohlásí, že C není B, totiž že obžalovaný není vinen. Prosím, nepochybujte o jejich zdravém rozumu; vysloví-li se takto, znamená to jejich pochybnost vůči některé z návěstí: buď k druhé návěsti (soudnímu řízení),



že totiž obžalovaný C se opravdu dopustil činu A, dejme tomu krádeže, nebo – a to častěji – ke kategorické návěsti první, že totiž každé A jest B, v našem případě, že každá krádež je zločin, jak prohlašuje trestní zákon. Avšak neplatí-li první návěst kategoricky, je v první skupině sylogismů (jež jediná je logickým modelem porotního řízení) jakákoliv sylogistická dedukce nemožná.

Ale ve skutečnosti probíhá porotní sylogismus daleko složitěji. Ovšem, zákon tvrdí, že “každé A = B” čili že každá krádež je zločin; ale jak víte, část sylogizujících porotců má v pochybnosti kategorickou platnost tohoto soudu. Dále soudní řízení hledí dokázati, že trestní, jinak lhostejný subjekt C se dopustil A čili krádeže nebo zcizení majetku; dokáže však nevyhnutelně, že se dopustil krádeže za zcela zvláštních, v první návěsti neobsažených okolností, což se dá logicky napsati: C = Y Adefgh. A nyní porotci soudí o obžalovaném; ale pro ně to není lhostejný trestní subjekt C, nýbrž určitá sympatická nebo protivná, ubohá nebo zvrhlá lidská osobnost určitých vlastností, jež jsou také souzeny v konečném verdiktu, takže sylogismus poroty vypadá takto:

I. Každé (?) A = B (?)

II. C (?) = (A) defgh

Závěr: mnop (C) = ?

A nyní se pokuste řešiti tento sylogismus!

A vidíte: právě ty otazníky a pochybnosti, ty doprovázející skutkové faktory a osobní pohnutky, to vše znamená zlidštění a jaksi i demokratizaci zákona. Jinými slovy, humánní pokrok soudnictví přivádí rozvíklání pevné sylogistické stavby trestního práva a pouští do ní činitele zcela alogické a iracionální. Je to, jako by zákon, nahlížeje trochu skepticky na sebe sama, couval před vlastní odpovědností a uzavíral kompromis s náhodou.

Lidové noviny 17. 6. 1921

MALÝ ČERNÝ PSÍK...

Četli jste v novinách o strašné smrti děvčátka v drápech medvěda; četli jste, že stará medvědice dostala čtyřiačtyřicet kulí z revolverů, než byla mrtva; že to byl psík, “malý černý psík”, neznámo čím, bezejmenný, který se prvý vrhl na ohromnou bestii, zaměstnával ji, drásal jí hřbet a nepřestal útočit, když všechno prchalo. Nemluvme o hrdinství “malého černého psíka”; takových velkých slov není ve psím slovníku. Byl to jen zvířecí pud, slepé, šílené vydráždění malého zvířátka, procitnutí nějakého divného prapudu v krotkém tvorovi, který se denně choulí před malým pohlavkem. Ale nás lidi může zajímat ten kousek neznámého pudového života, který tak často nabývá rázu (aspoň pro naše oči) úžasné ženerozity a vášnivého rytířství. Malý černý psík... sám proti zuřivé medvědici: to je ve světě instinktu něco stejně podivuhodného jako ty největší lidské heroismy, které se zapisují zlatým písmem do dějin člověka. A snad právě v lidském hrdinství je také něco nesmírně pudového; snad i to nejušlechtlejší v člověku se zvedá někde v hlubinách instinktu, aby vymrštilo lidského tvora slepě do velkých činů.

Lidové noviny 23. 6. 1921

## REPUBLIKÁNSKÁ TERMINOLOGIE

Konečně tedy byl úředně zrušen hrozně nedůstojný titul “sluha” a zavádí se krásnější hodnota “zřízenec”. Vždyť už první počín republikánského ducha byl, že se začalo místo “služka” říkat “pomocnice v domácnosti” a že ústřední organizace babiček se domáhala jména “asistentka při porodu”. Dobrá, jak se komu líbí; mně pro mou osobu se pořád líbí slovíčko “sloužit”, a dělám-li to nejlepší, co mohu, myslím si, že tím konám jakousi službu. Ale “sloužit” se stalo patrně úhonou na cti; lepší je “pomáhat”, aby to vypadalo jaksi dobrovolně, ne-li dokonce blahosklonně a milosrdně. Jen odstranit jména, která připomínají povinnost! Ani papež už aby se nesměl nazvat evangelicky “sluhou sluhů božích”, nýbrž patrně božím zřízencem. Ani král Jan by si nenapsal na štít “Sloužím”, nýbrž nanejvýš “Asistuji”. Bůhví, nekárám ty, kteří se chtějí zbavit jména, jež cítí jako nedůstojné; smutné jenom je, že ta stará dobrá slova ztratila svůj mravní přízvuk a stala se břemenem. Měla by raději být cti.

Lidové noviny 25. 6. 1921

## NÁHODA A ZÁKON

Vykládal jsem minule porotu jako parádní případ sylogismu z formální logiky. Je to snad trochu nudné, ale potud správné, že každý soud znamená užití obecné věty (zákona) na konkrétní případ (trestní čin). A tu vidíme, že porotní řízení rozvíklává logickou stavbu sylogismu a nahrazuje ji úsudkem formálně velmi zmateným a logicky vlastně nemožným.

Ale nelogičnost poroty je možno si znázornit jednodušeji. Dejme tomu, že celý úkol poroty je konstatovat prostý fakt: obžalovaný je vinen, ano, nebo ne. Nuže, fakt, má-li býti faktem, musí býti nepochybný; jest prostě a samozřejmě, nebo stejně prostě není. O faktu nelze hlasovat. Nehlasujeme o tom, že kámen padá k zemi nebo že pan Neff je obchodníkem. Je možno, kdyby se o takovém faktu hlasovalo, že by se vyskytl některý vážný hlas, který by to popíral. Nebo nehlasujeme o tom, je-li Gaurisankar vysoký 8 841 metr nebo jen 8 838 metrů; není-li to docela jisté, hlasováním se to nespraví. Není-li vina obžalovaného samozřejmým faktem, nestane se jím, odhlasuje-li to nějaká většina.

A přece úkol poroty je, aby se došlo pevného přesvědčení o vině nebo nevině obžalovaného. Byl-li středověký soudce v takovém případě v pochybnostech, nechal rozhodnouti Boha – nebo vlastně náhodu. Dal hodit obviněného do vody; utopil-li se, byl vinen; neutopil-li se, byl nevinný, nebo případně naopak. Moderní soud dává rozhodnouti jiné náhodě: hlasování poroty. Víte přece, jak svrchovaně nahodilé jsou výsledky hlasování, jak při každém hromadném vótu hraje nálada, sugesce atd. Tato nahodilost je u poroty ještě pointována tím, že hlasující jsou voleni losem, tedy čistou náhodou. Stejně by se mohla porota ustavit tím způsobem, že by se pan vězeňsky profous postavil na roh ulice a každého stého mimojdoucího, přesně stého, poslal na lavici porotců. Neschází tuze mnoho k náhodě tak bezvadné, jako když například sirotek táhne los v loterii nebo bílá myš v planetách.

Mluvím proto tolik o náhodě, že podstatný rys náhody je neodpovědnost. Za náhodu nikdo nemůže odpovídat; stane se, a není koho za ni kárat. Kdyby o těžké vině rozhodoval sám soudce, mohl by se dopustit omylu; jeť “subjektivní, dejme tomu i předpojatý, otupělý zvykem a tak dále – tedy i jeho rozhodnutí o vině je psychologicky nahodilé. Nikdy však morálně; neboť mravně je soudce odpovědný za svůj verdikt. Proti tomu porota je nahodilé sdružení, které se po verdiktu rozejde; jeden porotce svým “ano” nebo “ne” nerozhoduje o

celém vótu, a nestojí tedy pod osobní odpovědností. Z tohoto stanoviska porota je vynález, jak přesunouti v soudnictví osobní odpovědnost soudcovu na neosobní, neurčitou a vlastně vůbec neskutečnou odpovědnost netrvalé a nahodilé skupiny lidí.

Konečně jsem tam, kde jsem chtěl býti. Vždyť je tomu stejně u celé demokracie! Položte si místo soudce monarchu nebo diktátora a místo poroty parlament. Je to jistě ohromná a slepá náhoda, že ten nebo onen lidský zárodek se narodí monarchou nebo vyrostе v diktátora; jeho rozhodování je osobně nahodilé, možnost omylu neomezená a nekontrolovatelná; avšak je tu osobní mravní ručení i za ty nahodilosti a omyly. Proti tomu u moderního parlamentu je daleko větší kontrola a menší možnost omylu; ale volby samy jsou ohromná, miliónová tkáň náhod, osoby poslanců (zvláště při vázaných listinách) jsou zcela náhodné, a samo rozhodování sněmu závisí na nahodilé situační majoritě. Odpovědnost za parlamentní vládu se rozplývá z poslanců na strany, na straníky, na celý národ, tedy vlastně na nikoho; není tu nakonec ani památky po osobním ručení. Osobní nahodilost nahrazuje se nahodilostí kolektivní; případný osobní omyl případným omylem hromadným; případná odpovědná vina samovládce neodpovědnou bezvinností všech.

Je v tom pokrok? Filozoficky vzato, zajisté. Postup demokracie znamená postup relativismu. Nahodilost, se kterou pracujeme, je otevřenější; dále hromadná náhoda vylučuje výjimečnost, a tím se blíží pravidelnosti; zbavujeme se “vzácných náhod” v dobrém i zlém smyslu. Náš systém není geniální, ale rozšiřuje kontrolu; diktát samovládného rozumu se nahrazuje drobnými, ale navzájem se opravujícími zkušenostmi. Lidská společnost zůstává pod vládou nahodilých činitelů jako vždy a navěky, ale moderní nahodilosti jsou aspoň netrvalé, proměnlivé, neustrnulé. A to je více než útěcha.

Lidové noviny 29. 6. 1921

JMÉNO

Měl bych nyní příležitost běhat rozčileně po všech redakcích a žádat o uveřejnění, že ačkoliv jsem “jakýsi elegantní muž”, ač se “seznamuji s dámami” a jsem právě 31 let stár, “nejsem totožný” s Karlem Čapkem, podvodníkem, který si “pod různými záminkami vypůjčoval

prsteny” a byl tuhle zatčen. Mohl bych; ale počkám, až bude protestovat vážený K. M. Čapek Chod, který je rovněž elegantní muž přibližně nad 31 let.

Místo toho prohlašuji, že naprosto s mou osobou nemají co dělat všechny ty značky kč, které vidíte ve výkladních skříních; stojí-li vepřové někde 22 Kč, nemám s tím nic společného; nebo nesou-li dámské punčochy nápis 85 Kč, nejsou proto ještě ode mne. Prohlašuji, že přes shodu jména nejsem Koruna Československá a nemám ani příbuzenského, ani autorského vztahu k této mizerné tiskovině; protestuji proti podvodnému zneužití mého monogramu na všechno to špatné, drahé, nepovedené a neprodejné zboží, vyrudlé ve výkladních skříních a uvádějící chodce v omyl, že snad pochází od mé osvědčené, solidní, už 31 let existující firmy. kč.

Lidové noviny 2. 7. 1921

## SŇATEČNOST

Nevím, mám-li jen já takové štěstí, ale potkávám v Praze denně aspoň dvě svatby na jednokilometrové cestě. Počítám-li, že všechny vnitřní pražské ulice měří dejme tomu 100 kilometrů a sňatečná doba trvá od 10 do 13 hodin, tedy šestkrát čtvrt hodiny, docházím aritmeticky k počtu 1 200 svateb denně, což je rozhodně trochu mnoho. Dívám se na tuto endemickou sňatečnost trochu svrchu, totiž obyčejně z plošiny tramvaje. Skoro vždycky svatební průvod se nějak připlepe přímo pod tramvaj, spoléhaje na anděle strážce; a opravdu řidič vždycky zabrzdí se shovívavým výrazem: “Pro tentokrát vás, děti, ušetřím a nepřeježu vás, abych vám nezkazil svatbu; ba dokonce ani nevynadám vašemu kočímu, ani vám, ani celému světu.” – Svatební kočár s bílým obláčkem-nevěstou odhrčí, řidič trhne klikou a za chvíli se ozve: “No, jen ať se to žení.” Ticho. A po chvílce z kouta plošiny někdo přisvědčí “Ba jo.” A třetí hlas řekne: “Však byla vojna.” A řidič: “Chudáci, taky na to čekali.” Všichni ti strýcové na plošině nechají na chvílku politiky a hubování, tahají úsilovně na svých tabákových dudáčcích, vzpomínají si na něco; udělá se docela zvláštní lyrická chvílka, tak jaksi citová, že je až těžko ji unést. Teprve na nejbližší stanici se řidič s rozkoší pustí do staré baby, která se hrne s nůši na plošinu. Sňatečné kouzlo je zlomeno, strýcové se vrhnou do pozemkové reformy, tramvaj s úlevou vyjede, aby se v nejbližší chvíli zase zastavila před ofábořenými a omyrtěnými kočáry.

## BARVIČKY A BARVY

Místo úvodu: nový život; nebývalý rozmach; Praha hlavní město; budujeme a přestavujeme; odrakouštit; reprezentace; velkoměstský ruch; jedno z nejkrásnějších měst Evropy; a tak dále – to už si každý doplní sám. A nyní se táží: proč se na ulicích pražských tak tuze bojíme barev? Pročpak máme pořád melancholickou zálibu v barvách kalných, špinavých a zasmušilých? Kdopak vlastně vymýšlel barvy, kterými se natírají věci, jež vtiskují ulicím ráz?

Například poštovní schránky jsou u nás oficiálně natírány bledě modře a poštovní vozy “feldgrau”. Bledě modrá zdálky ovšem mizí; je to barva neviditelnosti, a snad proto ji zvolili za barvu poštovních schránek. Ale já myslím, že poštovní schránky mají být naopak viditelné. A přece je tradiční, skoro symbolická poštovní barva: barva pečeti vosku, oranžově rudá, silná, statečná barva, která by se v ulicích uplatnila jako fanfára “poštovního panáčka”. A tato barva by měla být barvou poštovních schránek a poštovních vozů, poštovních vývěsek, tabulí poštovních úřadů, měla by se ozvat na uniformách pošťáků, měla by vždy ohlásit, že tu je něco od pošty, měla by být čistě typická, účelná, výmluvná, zkratka poštovní.

Vůbec, všechny úřady republiky se barevně zunifomovaly po svém vnějšku. Stejná bělomodročervená tabule ohlašuje policejní strážníci, berní úřad, ministerstvo, kasárny, nebo já nevím co. Není tu barevné orientace. Co se mne týče, natřel bych tabule policejních úřadů černě, veskrze černě s bílým nápisem, na znamení vážnosti a důstojné pochmurnosti. Už tato tabule by udržovala na ulicích pořádek mezi strakatou havětí soukromých tabulí. A samosprávné úřady, jež jsou povahy naveskrz veselejší, by měly nést celou trikolóru, politické úřady červené písmo na bílé tabuli, písmo střízlivé a mocné; soudy bílé písmo na červené tabuli, kterýžto souzvuk je přísný a výrazný; školy modrý nápis na bílé tabuli; ministerstva černé písmo na bílé tabuli a tak dále. Každý úřad by měl už zdálky mluvit svou barvou; bylo by to veselejší a pomáhalo by to orientaci; a naše ulice by tím jen získaly.

A když už mám štětku v ruce, nenatřel bych kandelábry a stojany elektrických drah ohavnou blátivou, nazelenalou a nahnilou šedivinou; namaloval bych je červeně, suříkově červeně, a příčné římsičky na nich bych natřel koptovou černí; ani nevíte, lidi, oč by ulice rázem byly pěknější. A mřížky z kovových prutů, jež chrání pražské stromy, bych, bůhví, nenatíral tou

olejnatou plesnivou zelení; zelené, a mnohem pěkněji zelené jsou stromy, a ty mřížky bych chtěl vidět bílé nebo raději okrově žluté, bílé a žluté jako košíčky, ze kterých roste kytice zeleného stromu. A železná zábradlí u řeky nebo parků bych natíral bíle, žlutě, červeně, někdy vícebarevně, pro potěšení chodců.

A zakázal bych pod strašnými tresty, aby obchodníci natírali plechové žaluzie svých výkladních skříní beznadějnou šedou. Vidím už žaluzie ohnivě žluté, červené, modré a zelené s krásnými nápisy. Potom bych mírným hrdelním nátlakem přiměl domácí pány, aby jasnými, upřímnými barvami potáhli fasády svých domů, černých, jako by byly ulepeny z podzimního bláta. Zřídil bych úřad barevného diktátora.

Umřeli jsme, co se týče barev. Jen ženské šaty, plakátiště a sportovní dresy udržují starou a věčně moderní rozkoš barevnosti. Z Prahy stal se lept, ukoptěný, černý, staropražský lept; a přece bychom z ní mohli mít moderní, krásně malovaný obraz.

Závěr: rozmach hlavního města; estetická stránka svobody; příliv cizinců; nové poměry; optická kultura atd.

Lidové noviny 12. 7. 1921

## SION

Jistě mezi funkcionáři a kapacitami sionistického kongresu v Praze nesedí jeden typický pražský žid, třebaže po leta je nejokázalejším a nejnáruživějším sionistou. Pražani znají tu trochu potřeštěnou figurku s podivuhodně vysedlou bradou a habsburským dolením pyskem, s velikánskou sionistickou hvězdou v knoflíkové dírce, sem tam s nějakým papírovým řádem na prsou, s vlající kravatou, figurku groteskně spěchající po ulici, jako by stíhala nějakou hvězdu. – Jednou se zastavil na Václavském náměstí reklamní vozík tažený moudrým oslem. A tu ten človíček se sionistickou hvězdou zničehonic vzal osla kolem krku a líbal ho; hned se nakupili lidé a smáli se, smáli, smáli se až do slz. Dobrák žid se otočí, vidí lidi smát se, a nepouštěje krk oslův z rukou smál se s nimi, trochu blažen, trochu udiven, ale neobyčejně dojemný v té chvíli. Tam na kongrese je jistě někde v koutě, neznámý a nejvášnivěji věřící.

Lidové noviny 15. 7. 1921

## VÝKŘIK

Protože nechci nikoho urazit, adresuji svůj výkřik všem. Neboť nikdo na sebe osobně nebere, co někdo káže, vytýká nebo doporučuje “všem”. Kdybych zde ohnivým perem uložil “všem”, aby byli obětaví, slušní, štedří, loajální nebo jakýmkoliv jiným vynikajícím způsobem ctnostní, doufám, že každý čtenář si s uspokojením řekne: Ano, má docela pravdu, patří jim to, těm všem ostatním, a bylo by na světě dobře, kdyby ti ostatní byli takoví, jak míní tuhle pan pisatel.

Pročež káži dnes všem: Buďte struční!

Nemíním tím vás, spisovatelé, kteří máte tolik co říci světu; ani vás, páni poslanci a slavnostní řečníci, kteřížto poslední máte snad jedinou odměnu za svůj výkon, totiž radost slyšeti svůj vlastní hlas; ani vás, milenci, ani vás, páni faráři na kazatelkách a pohřbech, nýbrž tentokráte toliko a jedině všechny ty, kteří konají nebo přijímají návštěvy.

Nemluvím za sebe, ale za všechny redaktory a ministry a úředníky a funkcionáře a obchodníky a lidi podobných zaměstnání, kteří jsou nuceni připouštět k sobě strašnou skutečnost zvanou “návštěva”.

Hle, přijde k vám a má něco na srdci; jste-li slušný, nabídnete jí židli; nejste-li slušný, sedne si na ni sama. Pak čtvrt hodiny mluví o tom, že se osměluje, že obtěžuje, že vás připravuje o váš drahocenný čas a tak dále. Teprve když vyčerpá všechny variace omluv, přinutíte ji obratným nátlakem, že vyklopí svou důležitou záležitost. Vyklopí, to jest, začne o ní mluvit, ale hned po třetím slově odbočí: Já totiž, račte prominout, jsem už před léty... Já totiž jsem toho názoru, že poměry u nás... Já totiž se velmi dobře znám s... Já totiž jsem kdysi napsal... Já totiž se neobyčejně zajímám o... Dobrá, po každém “totiž” připomenete návštěvě: Pak tedy vy jste si přál...? Ano, vpadne vám návštěva radostně a živě do řeči; já totiž jsem přišel ve velmi naléhavé věci; totiž, dovolíte-li, já jsem už před léty...



Nu, konečně je věc venku; odpovíte na ni (nebo ji raději “odšibrujete”) tak asi za půldruhé minuty. Ale nyní návštěva nejde; patrně chce dát najevo, že vás nevyhledala jen pro svůj osobní, sobecký zájem na té věcičce, naopak! chce ukázat, že ta “věc” byla jen malou záminčičkou k návštěvě, k pobesedování, k výměně názorů a zkušeností –

Zkrátka věříte, že jsem tomu chlapci musel desetkrát podat ruku, než konečně šel?

To tedy je jedna třída lidí. Druhá třída jsou ti, kteří mají věčně nějakou návštěvu. Chcete od nich něco, zeptat se na něco, požádat o něco; za dvě minuty, myslíte si, to bude odbyto. Vstoupíte do předsíně; služka (úřední sluha, tajemník) vám řekne: Prosím, počkejte chvíli, pán (pan rada, pan ředitel, pan sekční šéf, pan redaktor) má nějakou návštěvu. Nu dobře, čekáte čtvrt hodiny, půl hodiny, hodinu. Sakrujete v duši, že ta maličkost, pro kterou jste přišel, vůbec nestojí za to, ale že když už tu jste a když už tak dlouho čekáte, počkáte ještě tu chvíli... Za pět čtvrtí hodiny se vyřítí ze dveří návštěva, která byla u pana rady (šéfa, profesora) s rudýma ušima a zapoceným nosem. Změříte ji s nejvášnivějším nepřátelstvím (ty chlape, jsi se tam rozžvanil!) a vejdete. Pan rada (ředitel nebo podobně) vás roztomile přivítá; počne s nářkem na spoustu práce, odbočí na společné známé, zeptá se, kde jste byl v létě... Cože, na Krkonoších? Můj ty bože, spustí radostně, tam jsem byl před třiceti léty, to bylo roku jednadvadesát, s nebožtíkem Matouškem – – Cože, vy jste neznal Matouška? Vždyť on byl z Kutné Hory a my jsme spolu studovali pod profesorem X – –

Zkrátka: věřili byste, že jsem u toho člověka seděl půldruhé hodiny na zadku doruda rozžhaveném, potě se na nose a s ušima hořícíma, než jsem se mohl pěti slovy zeptat na věc, kterou jsem potřeboval, a o které ten člověk nadto vůbec nic nevěděl?

Pročež píši dnes jen toto: Buďte struční!

Lidové noviny 24. 9. 1921

## ZNAMENÍ

Ne, já nejsem pověřivý ani tmář, nevěřím kartářkám ani dr. Janu Bartošovi, když mi čte z dlaně budoucnost, a vykládám si karty jen tehdy, když se musím rozhodnout ve velmi vážné

věci (knoflíky však nepočítám, protože nespolehám na svého krejčího); nejsem tedy ani trochu pověřivý, ale vykládám pouze svou zkušenost. Jsou některá znamení, která se osvědčují s osudnou pravidelností. Myslím například, že obava potkat starou paní (babu) je nedůstojná, barbarská a zatemnělá pověra; ale jsou jiné pokyny, které nám osud posílá v cestu, aby nás varoval.

Začne-li se například den tím, že mi tramvaj ujede před nosem a že následující vůz přijede (pro nějakou tajemnou a pravidelnou poruchu v provozu) teprve za dobrých dvacet minut, a k tomu tak přeplněný, že mne do něho konduktér nepustí, a krom toho mi, i v tom poslušen osudu, vynadá, je to neomylné znamení, že toho dne se mi nebude nic, pranic, docela nic dařit. Že mi ujede také tramvaj, do které mám přesednout. Že bude plná a bude mít poruchu. Že mne tam pomačkají, pošlapou, zasmradí a urazí. Že najdu svou práci zmotanou nepředvídanými překážkami. Že ke mně přijde návštěva. Že telefon bude obsazen nebo bez proudu, kamkoliv zavolám. Že se v něčem hrozně hloupě a nemístně zachovám. Že se někoho dotknu, byť proti němu nemám toho nejmenšího. Že budu mít zkažený oběd. Že budu muset něco napsat a že přitom všemi deseti prsty si nevydrbu z hlavy nejmenší myšlenky. Že zmoknu, přijdu někam pozdě, šlápnu do něčeho ošklivého, něco zkazím, někde nepochodím, potkám nevlídné a zarputilé lidi, hranaté, pochmurné a nemotorné, zkrátka uvidím vše, co může udělat Alcesta z nejhodnějšího člověka, a nakonec i v noci že budu mít děsné sny. Tento den osudně předznamenáný mně přinese neúspěch, starosti, ostudu, útržky a nezdary. Bude nehostinný, zlomyslný a škaredý až do večera a nebude v něm spásy, ani prospěchu, ani ctnosti.

Ale nazítří vyjdu lehkým krokem z domu, a hle, tramvaj úslužně přispěchá a vsrkne mne s rozkoší do prázdného nitra; posadí proti mně hezkou holku a vesele řinčíc poletí jako blázen k cíli. A sotva jsem na místě, přiběhnou ke mně úkoly, které mám splnit; a vida, pouhým slovem, mocným mrknutím všechno je rozřešeno, vyřízeno, odšibrováno, a všichni se divíme moudrosti a velkému množství toho, co za tu chvíli vykonám. A venku už čeká nová tramvaj, aby mne horlivě dodala dál; jsou v ní neobyčejně milí lidé; vůbec, lidé jsou dnes samá ochota, a kdybych to připustil, jistě by se rozkrájeli, aby mně prokázali nějakou příjemnost. A oběd se obzvlášť povedl, a při práci se myšlenka sama vyloupne pěkně jako oříšek a nemůže se ani dočkat toho, abych ji napsal. A ještě mne potká mnoho příjemných věcí, kde se nějak vyznamenám nebo potěším z přátelství lidí nebo uvidím něco krásného a pojmu pěkný plán,

nakonec usnu ctnostně, vesele a energicky, abych vešel do vlídné říše snů. Ano, byl to dobře předznamenáný den, den darovaný.

Opravdu nejsem pověřčivý a nevěřím ani v telepatii, ani v třináctky, ani v pátky, ale jsou dny sterým způsobem dobře nebo špatně předznamenané. Netřeba být pověřčivým; ale střeďte se, začne-li se den špatně. Neboť nepříjemnosti mají náklonnost sdružovat se. Nevěřím ve znamení, ale s tou tramvají a jinými úkazy je to svatá pravda. Není to u vás náhodou také tak?

Lidové noviny 15. 10. 1921

#### PŘÍSPĚVEK V ANKETĚ JAK NEJRADĚJI UŽÍVÁTE SVÉHO VOLNÉHO ČASU?

Jak nejraději užívám svého volného času? Když mám volný čas, tak pracuji. Váš Karel Čapek

Národní listy 25. 12. 1921

#### PŘÍSPĚVEK V ANKETĚ ČEŠI A NĚMCI

Vážená redakce!

Odpusťte, že na vaši otázku odpovídám docela nepoliticky. Otázka soužití je pro mne otázka styku. Styku osobního, společenského, kulturního. A tu jsem pozoroval, že vzdělaní Němci, kteří s námi tento styk mají, se u nás necítí tak tuze utlačeni nebo ujařmeni, či jak se tomu říká, že tu jsou jako doma, a ne jako v cizině, že nežijí vedle nás, ale s námi, tak jako my s nimi, a že to zkrátka jde. Pokud obě rasy žijí cize a netýkavě vedle sebe, je marno konstruovati politická pravidla soužití; vždy budou jako dva nepříjemní spolubydlíci v jednom kvartýře, kteří spolu nemluví a dělají si navzájem schválnosti. Doposud je větší vina této cizoty na Němcích; přezírají český život, žijí mezi námi izolovaně a v neproduktivním sebepřecenění, jako asi zchudlé panstvo mezi zbohatlou čeledí. A přece je možno soužití, protože mezi námi lidmi je vždycky možný styk; je k tomu jen třeba na jedné straně snad o něco více ohledů, ale na druhé straně daleko, daleko více zájmů.

Tribuna 25. 12. 1921

## KONEC RAKOUSKO-UHERSKA!!

Konec nebožky monarchie vešel sice v obecnou známost 28. října 1918 a od té doby častěji; jak se zdá, nebyl úplný, protože ještě mockrát se volalo po odrakouštění, protože máme ještě rakouské šestáky, protože jsou ještě Němci, aby nás zlobili, a berní úřady, abychom na ně sakrovali, protože ještě konduktéři chtějí na nás jízdní lístky a policajti zakazují v noci zpívat na ulici, – pravím tedy, jsou ještě nějaké zbytky, přežitky, stíny a odkazy nebožky monarchie, ale jářku, jednou přejdou i ty. Někdy však ta převeliká změna politických poměrů přece jen člověka praští do čela. Říkají a dějí se věci, které by dříve nebyly myslitelné. Ano, v parlamentě a ledaskde. Ale to všechno ještě nic není proti úkazu, který jsem vlastníma očima viděl včera na Vinohradech. Běžel tam kluk, obyčejný umazaný a potahující kluk, a měl na sobě rakouské generálské kalhoty: černé ofícírky s červenými lampasy jako dlaň širokými. A prosím, nikdo je už nepoznal. Nikdo se ani neohlédl. Nikým to uctivě netrhlo. Kluk prostě přešel s generálským zbytkem a ani se nenafukoval. Ano, to tedy už je definitivně konec nebožky monarchie.

Lidové noviny 29. 12. 1921

## 1922

### O TOM JMÉNĚ

Buď je na to příliš pozdě, anebo příliš brzo, ale rozhodně je nečasové povídat to; byla to představa, která nás těšila v prvních dobách po převratu a která se nám tuze často vrací dodnes. Byl to takový sen, jak by se měla jmenovat naše republika. Dnes má jméno, tedy je nečasové mluvit o tom; ale to jméno není docela podařené, a je vždycky časové myslit na něco lepšího, než je to, co je.

Naše republika se totiž, ať to víte, jmenuje Československo, Tchécoslovaquie, Czechoslovacchia, Czechoslovak Republic, Tschechoslowakei, Tjekoslovakie a podobně.

Libozvučné to není, pro cizince má to zvuk dokonce trochu šprýmovný, a ve francouzských šantánech užívají toho slova jako něčeho ukrutně humorného, co samo sebou musí každého rozveselit. Ale nadto má toto filologicky podivné slovo horší vady: je to slovní slepenec docela jako Rakousko-Uhersko, což budí dojem také politického slepence. Řekněte sami, zda byste měli valnou důvěru řekněme k státu belgickovalonskému. Řekli byste, že je to politické dvojspreží, které se příležitostně může zase rozdělit a je dočasně spojeno jen nějakým ústavním řemenem. Je to jméno dvou národů, a nikoliv jednoho státu. Není to vůbec jméno teritoriální, a není to také jméno národa. Ani Čech, ani Slovák není Čechoslovák; a je docela pochopitelné, že Němec z Liberce nebo Maďar ze Žitného ostrova, i kdyby zvláštní náhodou byl loajální, se také necítí zrovna Čechoslovákem, protože to jméno je etnografické, a nikoliv teritoriální. Toto filologicky nesprávné a zvukově neladné jméno je tedy ke všemu ještě politicky chatrné. Nereprezentuje ani nějakou státní jednotu, neboť je dvojaké, ani státní území, neboť je národopisné, ani historii, neboť je novopečené. Je to jméno, které bylo utvořeno jistě ze silných politických důvodů a bylo pro první čas patrně nutné. Ale je otázka, je-li ušito k neroztrhání.

A tak tedy se nám tehdy zdálo, že je kdesi v minulosti jméno, které má pěkný zvuk a zvláštní náhodou označuje v dějinách teritorium naší republiky. Je to Velká Morava, říše Svatoplukova. Velká Morava, v minulosti jediné delší spojení Čech, Moravy a Slovenska, název ryze teritoriální, jméno zvučné a reprezentativní, Grande Moravie, Great Moravia, tato firma by nezněla špatně za hranicemi, nezněla by nelibě nám Čechům, ani sebeautonomnějším Slovákům, ani slovenskému lidu, který se naivně cítí bratrem “Moravců”, ale nikoliv Čechů, a nezněla by nepříjemně ani našim jinonárodním menšinám, neboť by je etnograficky neškrtila z povrchu zemského, jako to činí naše nynější státní firma. Náhodou nejsme vůbec z Moravy a nemluví z nás lokální vlastenectví; ale krása jména Velká Morava, jména jednotného, nerozštípnutého, historického a slavnostního, jména značícího střed, svazek a jaksi společný stůl obou národních větví, těšila nás tehdy nesmírně. Říkejte si stokrát po sobě Velká Morava, Moravia Magna, Grande Moravie, abyste přišli na chuť tomu zvučnému, širokému, jednotnému slovu, slovu bez kazu a trhlinky, oblému a hrdému, sytému a srostitému, názvu, jenž je světový i důvěrný, beze stínu směšnosti, velký a sladký, nový a prastarý.

A když už jsme tak milovali toto zapomenuté slovo, těšili jsme se i z jeho graficky tak pěkné iniciály V M, iniciály, jež sama o sobě se podobá ornamentu; z jeho zvuku, jenž je prost

nepříjemných sykavek a pohodlně vyslovitelný každému národu na světě; z jeho zevní důstojnosti, jež by mladému státu získávala “na první pohled” důvěru. A mysleli jsme na to, jak by toto jméno samo dalo znak novému státu; znak nesešitý z heraldických vzorků, nový a republikánský, výmluvný a srozumitelný:

Svatoplukovy pruty, svázané jako liktorská hůl, obepínající místo liktorské sekery meč nebo ještě raději lopatu jako odznak práce; znak sesterský k státnímu znaku Republiky francouzské, připomínající nejstarší republikánský emblém, ale přitom ideou čistě domácí a historický, značící státní útvar jednotný a soudržný daleko výmluvněji než heraldická koperdeka skládaného erbu, znak plný vážného smyslu a poučení. A krom toho jednoduchý, krásně užitečný pro pečeť, mince i známky, vojanské knoflíky a úřední listiny, elegantní a čitelný, podobný dobré tovární známce.

Mysleli jsme i na to, jak by přívětivě, bez odiózních historických zbytků vypadala mapa střední Evropy, kdyby se místo Maďarsko říkalo Panonie, místo SHS kdyby se vzkřísil Napoleonův název Ilýrie a místo německého Rakouska byla na mapě stará alpská Récie; co třecích ploch by odpadlo těmito klasickými názvy, jež by navázaly na minulost dávno už nezjitřenou. Ale to je záležitost jiných. Tehdy se nám zdálo, že aspoň u nás by se dobře a jednotně žilo pode jménem, jež by nebylo fonetickým strašidlem a politickým konglomerátem, jež by zkratkou obsáhlo prastarou soudržnost státního útvaru zbrusu nového a pojmenovalo nesourodé obyvatelstvo názvem, jenž by nikoho národnostně nejítřil. Neboť nepodceňujte jméno, že je jenom jménem; jméno je zároveň kus pýchy, jméno je reprezentace, a kdyby kdokoliv z nás stál najednou před úkolem, aby si pro sebe sama vymyslel zbrusu nové jméno, jistě by to udělal náramně vážně pod měřítkem vkusu a důstojnosti.

Dobrá, byl to sen z roku 1918. Líbí-li se vám jenom trochu, řekněte aspoň, že ani dnes není pošetilé a docela zbytečné vzpomenout si na něj.

Lidové noviny 1. 1. 1922

## O VESELÉM KONDUKTÉROVI

Jezdí vám v Praze na dvojce takový starý konduktér, který stojí za zaznamenání jako vzor konduktérských ctností. Neboť povolání konduktéra nese obyčejně s sebou jakousi pochmurnost povahy a uzavřenost; proti tomu starý pán z dvojky je sama srdečnost a radost. Přivítá vás na prahu svého vlečňáku a hned začne vesele: “To je dneska čásek, co? Tak pojed’te dál. Slečno, není vám zima v těch punčoškách? Koukněte, jaké já nosím holinky; panečku, v těch je teplo. A nazdárek, pane, to jsme se dávno neviděli. To je vaše holčička? Kšš, na, nechceš ty kleštičky? Ja, ty holinky jsou ruské, ty mám od legionáře. Tak odkad’pak, matko? Ale ale, tak z daleka? Za synem? Já mám taky syna doktorem. Dnes nám to pěkně jede, že? Rovnou? Jezus, vy máte krásný zimník.” Ke každému novému pasažéru starý pán si na chvílku přisedne, pochválí mu něco kupodivu, že vždycky najde něco k pochválení. A každého už zná, s každým poseděl; snad nikdo na světě nemá tolik známostí jako on. Je jako hospodský, který vítá hosty do svého lokálku; z každého má radost, každému hledí říci něco milého. A proč o něm píšeme? Protože je bezmála jediný. Protože zrovna vnucuje myšlenku: kdyby každý zaměstnanec měl tak účastný poměr k “svému” podniku, kdyby se cítil tak doma u svého stroje, kdyby měl takovou radost ze svého provozu, jak by se snadno řešila otázka sociálního spoluvlastnictví! Pročež až přijдете do Prahy, sedněte si do vlečňáku dvojky; snad vás náhodou přivítá starý pán s brejličkami a něco vám pochválí, aby se vám veseleji jelo.

Lidové noviny 5. 1. 1922

## VELKÁ PRAHA

Staré, hodné, maloměstské Praze narostla periférie, cosi jako džungle dosud neprozkoumaná; teprve z úředního seznamu nových čtvrtí se dovidáme o lokalitách, jež pouhým jménem mohou nahánět domostrojnému a svěstojnému Staropražanu husí kůži. Jistě něco strašného lpí na Strašnicích a něco zlého slibuje svým názvem pokojný jinak Zlíchov; v době drahoty neblaze zní jméno Dejvice a ne zrovna hostinné jméno je například Podbaba. Libá, radostná jména jako Veleslavín, Libeň, Liboc a Smíchov jsou v mizivé menšině; příšerná Hnusle, válečnický Prosek a Bráník, vrahounské Hrdlořezy a kanibalská Hostivař, to je nová Praha, jež nalézá i Břevnov v oku svém; nějaké divné zvířectvo naznačuje jméno Kobylisy a rozlohu nového města, v němž se už nevyznáme, jméno Záběhlíce. Hrdelní nebezpečí tkví i na jméně

Krč a Motol neznamena jistě nic lepšího než motolici, kterou nám působí naše obrovské novorozené velkoměsto.

Lidové noviny 20. 1. 1922

## MALÝ REFORMÁTOR

První reforma, které by na tomto světě bylo zapotřebí, týká se divadel. Abych to řekl co nejstručněji: dejte nám mužským v divadle nějakou kuřárnu nebo kuřárničku! Když taková místnost může být například ve francouzských divadlech, proč tomu u nás brání dětinsky úzkostlivý požární řád? Jakživo nechytlo žádné divadlo od hlediště; a kdybyste kouřící části lidstva poskytli nějakou místnůstku dobře dlážděnou, co by v ní, prosím vás, mohlo chytnout? Kamenná část divadla by tím byla snad v hrozném nebezpečí, kdybyste si někde v oddělené místnosti hodili šluka, zatímco za oponou... nu, nemluvme o tom. Ale ujišťuji vás, že tato požární přísnost je jedním z největších pokrytectví na celém světě.

Dejte nám sebeprostší koutek, neboť: buď se člověk v divadle nudí, a pak nesmírně potřebuje si zakouřit, aby se probudil; nebo se mu to líbí, a pak nesmírně potřebuje si zakouřit, aby se uklidnil; nebo je rozveselen, dojat, vzrušen, napjat, i potřebuje nesmírně atd. Za strašných dnešních poměrů musí tedy vylézt před divadlo, aby si honem zakouřil; nachladí se, dostane rýmu, zápal plic, revma a nefritidu, je lazarem, umírá. A to vše proto, že požární řád věří v přírodní div, že by mohly chytit dlaždice od pohozeného špačka.

Ale když už od této pověry nelze ustoupit, dobrá: poskytněte kuřákům v divadle nějaký lokálek a do jeho dveří postavte hasiče s hadicí, provazy a sekyrkou. Protože v takové kuřárně jediná hořlavina je mužský sám, ať dává hasič pozor: kdyby si nějaký hořící kuřák chtěl sednout do hlediště, ať ho skolí požární sekyrkou, sváže požárními provazy a nakonec postříká. Slavná divadla, o toho jednoho hasiče víc by se vám vyplatilo; budete mít jednu tak velkou návštěvu.

\* \* \*

Jiná reforma je poštovní. Všim na světě bych snad byl rád, dokonce i ministrem, ale jen listonošem ne. Myslet si, že musím vylézt do čtvrtého nebo pátého patra, abych někomu



odevzdal tiskopis, že pan “Vendelín Záruba dovoluje si upozorniti, že jeho chvalně známý krejčovský závod přesídlil z Vladislavské ulice do Štupartské, specialita raglány, ceny mírné, též na splátky”, nebo abych v šestém patře odevzdal pohlednici třeba z Chuchle “Srdečný pozdrav Tvůj synovec Pepa”, to bych, dovolte, nesl nejtíže.

Oč by bylo jednodušší, humánnější a – lacinější, kdyby každý výše položený nájemník měl dole v průjezdě solidní zamčenou skříňku se svým jménem, do které by listonoš strčil jeho poštu. Do osmi ráno by listonoš oběhl svůj rajón, a panička nebo služka by mohla přinést poštu hned s ranními rohlíky. V Paříži jsem viděl místo skříněk dokonce jen otevřené přihrádky, a nikdo se nebál, že mu soused nebo domovník sebere například účet od ševce. Ale u nás, nu dobrá: pořádný klíček by snad stačil. Považte, kolik tisíc schodů by si listonoš denně ušetřil. Nahoru by lezl jen s penězi, balíky, doporučenými listy a ovšem i s novoročním blahopřáním.

Předkládám tento návrh povoláním činitelům atd.

\* \* \*

Jiná reforma, speciálně pražská, je hygienicko-cirkulační a zní zkrátka tak: učiňte pokus svést pražské promenády na místa hygienicky a cirkulačně příznivější. Mládež, která nemá jinak co dělat než se okukovat, vrhá se co večer v davech na Národní třídu a Příkopy a v neděli krom toho do pasáže Lucerny a považuje tuto několikahodinnou promenádu v nejzaprášenějších ulicích a průchodech patrně za užívání květu mladosti. Dobrá, nechme je při tom, ale hledme je odvést někam, kde by dýchali aspoň čistý vzduch, a hlavně nepřekáželi nám, kteří máme něco na práci a nemůžeme se ani protlačit jejich zatracenou promenádou.

A přece náprava je nejsnazší věc na světě: dejte několik obloukových lamp do některého volného sadu, ale hodně mnoho lamp, aby mládenci a panenky co nejlépe viděli na své reciproční krásy. Světlo je hlavní. Krom toho můžete tam povolit nějakou letní kavárnu nebo něco podobného, kde by ti lepší seděli, cucali grenadinu a užívali květu mladosti. Navrhuji buď některé pražské podběří (po pešťském vzoru), nebo Žofín, Střelecký ostrov, Karlovo náměstí. Dáte-li tam dosti lamp, ručím vám za to, že za půl roku zachráníte Národní třídu, Příkopy a Václavské náměstí pro skutečnou frekvenci. Krom toho si získáte nesmrtelných zásluh o zdraví příštích generací.

Lidové noviny 21. 1. 1922

## V DOBĚ CHŘIPKY

nabývá neobyčejné důležitosti ve všech řádných rodinách pravý léčivý teploměr. Je to nástroj, který vnuká pacientovi vědomí, že je o něho dobře postaráno, a tomu, kdo strká nemocnému ten teploměr pod paždí, ještě příjemnější vědomí vlastní důležitosti a odpovědnosti. Onehdy si jistá Máry stěžovala, že ji bolí hlava a že jí je nějak horko. Panička ji poslala do postele a jako nejlepšího prostředku proti chřipce se chopila teploměru. Čtvrt hodiny držela Máry teploměr pod paždí; pak se sešla celá rodina a bez dechu koukala na teploměr. Ukazoval 37° C. Máry se skoro urazila: “A to zas ne,” prohlásila, “to je moc málo. To by byla jen zvýšená teplota, a já mám horkost.” Dobrá, dostala tedy teploměr podruhé, a pak se na ni jaksi zapomnělo, a teprve za hodinu si panička vzpomněla na Máry s teploměrem. Máry pokojně spala a teploměr ležel vedle ní. Znovu se celá rodina bez dechu nakloní k teploměru, a hle, rtuť ukazuje 43° C a ještě něco víc, neboť tam už stupnice vůbec končí. Nastalo zděšení; podle všeho lidského vědění by měla být Máry už mrtvá. Koná se válečná porada, má-li se ještě teď v noci poslat pro doktora, nebo aspoň pro nový teploměr, který by ukazoval do 50° C. Při bližším prozkoumání faktů se však ukázalo, že dotyčný teploměr má svou zvláštnost: když se s ním šikovně zatřepe, vyskočí rtuť, jak vysoko jen dovede. – Proto opakují: v době chřipky není nad teploměr; ale krom doktora zavolejte k zvláště horečnatým případům také nejbližšího optika (či kdo jiný je specialista na teploměry), aby vyšetřil váš teploměr.

Lidové noviny 31. 1. 1922

## VZNEŠENOST PŘIROZENOSTI

Pod tímto názvem opěval kdysi Milota Zdirad Polák moc a velebu přírody; mnoho jsem už pozapomněl z této dřevní lyriky, tane mi na mysli všeho všudy jeden verš, popisující, kterak krátké utišení v mořské bouři

“... bledost v tváři

nezčervení marináři.”

Ale myslel jsem na vznešenost přírody v posledních dnech, kdy jsme tak ukrutně, bezúčelně, nesmyslně mrzli a křehli. Nebylo to k ničemu dobré; pečené kaštany jaksi vůbec zanikly, párkařům bylo zima a odnesli své kotýlky, led byl už dávno nasekán, sáňkovat jsme nemohli, Vltava zamrzla tak nějak drsnatě, chrapatě, hrbolatě a strupatě, že z toho nic neměli ani hokejisté a kluci, zkrátka byl to holý luxus, rozmar vznešené Přírozenosti, hrubá a velkopanská zábava Povětrnosti, jež myslela patrně jen na vlastní legraci bez ohledu k sportům, ozimi, katarální chřipce, šetrnosti a tak dále. Nadávali jsme na mrazy ze všech hledisk: osobního, agrárního, hygienického, národohospodářského, populačního a veřejného; kašlali jsme, kýchali, potahovali, smrkali, chrchlali, křehli, mrzli, ozáblí, oznobili se, prostydli, naříkali, sakrovali, topili, příkládali, proklínali kamna, lezli do postelí, nahřívali košile, ucpávali štěrbinu a zkrátka měli celý den a celou noc co dělat se zimou, pro zimu a proti zimě. A ať jsem lhář, křivopřísežník a falešný svědek a nactiutřač, není-li to všechno pravda.

A přece se vyskytli lidé, kteří chtěli hanebně těžit z této zlořečené mrazové konjunktury na náš úkor; jmenuji je veřejně: jsou to inž. Rotnagl, náměstek pražského starosty (!), ředitel inž. Vancl, architekt Šimáček, inž. J. Tille, inž. Polák, inž. Machek, inž. Michal, prof. dr. Felix, dr. techn. Kavan a inž. Pokorný. Tito lidé se neštíteli v nejkřutějších mrazech (podle novin právě dne 29. ledna) utvořit Československé sdružení zimné jakožto člena jakési mrazové internacionály (Assotiation international du froid); členy této mrazové internacionály mohou být prý jenom suverénní státy, a tak si pánové pospíšili, aby se naše republika přiorganizovala k Mezinárodnímu mrazovému ústavu; jako by u nás nebylo dosti mrazů už za starého Rakouska. Účelem této pěkné společnosti je “podporovati výzkumné práce v oboru zimy přírodní a umělé, usilovati o zvelebení průmyslu zimostrojného, propagovati a popularizovati užívání zimy” a tak dále. Ano, “propagovati užívání zimy”, když našinec má v pokoji 12 stupňů C; zvelebovati “zimostrojná zařízení”, když člověku cestou do redakce zalézá za nehty; zavádět “umělou zimu”, když ta přírodní zrovna dělá svých 10 stupňů pod nulou jakobysmet, s takovými cynickými, nestoudnými, necitelnými hesly vystoupila nová internacionála, patrně potají udržovaná a podplacená od uhlířů, kožešníků, pletáren, doktorů, kamnařů, pana Balleje, American Heatingu, kořalečnicků, rukavičkářů, bačkorářů, nakladatelů a vůbec všech, kdo tyjí z toho, že nám je zima a že se tlačíme zády k domácímu krbu. A je to svědectví úžasné otrlosti, že se neostýchali veřejně se přihlásit k strašnému plánu podporovat,

zvelebovat a popularizovat zimu všemi prostředky, přírodními, umělými a zimostrojnými. Ano, také symptom doby!

Ale vznešená příroda rázem ukázala, že si nedá mluvit do své soukromé zábavy, a že dělá-li zatracenou zimu, nedělá ji proto, aby z ní těžilo takové nějaké Zimné sdružení. Řekla “stop” a udělala hned 29. ledna oblevu. Nejdříve padal sníh, potom saze a pak to roztálo. Tak to bývá: pýcha předchází pád, tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne, a člověk míní, Pánbůh mění. A kdyby se ti páni inženýři rozkrájeli, přijde tak asi za měsíc jaro navzdor všem internacionálám, ovšem nepokazí-li nám to tíž páni tím, že přistoupí k nějakému Mezinárodnímu tepelnému sdružení.

Lidové noviny 3. 2. 1922

### PRVNÍ KROK NA DRÁZE NEŘESTI

učinil pisatel těchto zarmoucených řádků; dokonce nebyl to ani krok, ale hned napoprvé skok, a sice skok z rozjeté tramvaje, která ovšem byla jen docela maličko rozjetá, tak maličko, že nás vyskočilo šest rovnou do náruče strážníka č. 2 031. “Tak, pánové, to je po dvou kačkách,” řekl strážník potěšen a dal nám každému “potvrzení na 2 Kč pokuty za rušení nočního klidu” (ačkoliv se to stalo za šedivého dne). Tak postihl první trest člověka odmalička bezúhonného a ničím se neprovinivšího, leda svého času velezradou; člověka, který nikdy neměl konfliktu se zákony kosmickými, občanskými, přírodními a mravními. První skvrna ulpěla na tabuli dosud nepopsané. A kdyby dnes nebo zítra tento člověk až do věčejška nevinný (nedej bože) umřel a byl postaven před soudnou stolicí boží, zeptá se ho Hospodin: “Čím jsi se provinil za svého života?” A hříšník by zahanben mlčel a chtěl by se studem propadnout zpátky na svět. “Čím jsi se provinil?” zahřímá by Hospodin podruhé, a tu by strážný anděl č. 2 031, s hvězdným pendrekem v ruce, otevřel knihu života a četl: “Dne 8. února 1922 pokutován dvěma kačkami za rušení nočního klidu.” – “To je vážné,” řekl by Hospodin. “Rušit noční klid, to je hřích, neřádstvo a vzpoura. Za to, bídná duše, dostaneš čtyřiaadvacet tisíc let těžkého očištění nepodmíněně, s temnou šatlavou každé ho tisícého roku, načež budeš dána pod andělskou dohlídku.” A provinilá duše by hledala cestu do očištění, ale nenašla by jí nikdy; neboť by se bála skákat z rozjeté planety na jinou “v pohybu se nacházející”, a tak by zůstala stát až do skonání světa, amen.

Lidové noviny 12. 2. 1922

## NÁVRH NA ZŘÍZENÍ STÁTNÍHO HRDINCE

Myšlenku, kterou dnes sdělujeme s veřejností, měli jsme již za starého Rakouska; tehdy jsme ji z vlasteneckých důvodů zamlčeli, neboť kdyby Rakousko založilo tento ústav, bylo by to asi ve válce vyhrálo. Jde totiž o to, aby byl založen a vybudován

### Státní hrdinec

čili Ústav pro výchovu hrdin, cosi obdobného jako Státní hřebčinec, neboť i zde je konečným účelem zlepšení rasy, pokud k tomuto cíli nestačí kadetka.

Státní hrdinec by zkrátka byla škola pro výchovu k hrdinství. Přijímali by se do něho zdraví chlapci s vyloženou nechutí k latině, pravopisu, počtům atd. a s dobrým eugenickým rodokmenem. Teoreticky by se učili anekdotám o Leonidovi, Scaevolovi, Bruncvíkovi, Garibaldim atd., ze zeměpisu o smělých mořeplavcích a cestovatelích, z přírodopisu o lvech, turech, medvědicích, o žule, démantu a oceli, o třech mušketýrech, o Buffalu Billovi, o Edisonovi čili Hrdinovi práce a jiné podobné věci. Prakticky by se učili plovat, skákat, šplhat, boxovat, jezdit na všem možném, střílet, běhat, mlčet, nebát se strašidel, psů, splašených koní, ohně, bouřky, vos, zlodějů, chřipky, nepřátel, smrti, zubních doktorů a jiných věcí, dále nosit na ruku dívky, krotit šelmy, stát v dešti kulí, nechat si veřejně nadávat, zápasit, břemena vzpírat, chodit po provaze, skákat z rozjetého vlaku, vydržet na představení Meropy nebo Lorenzaccia, potápět se, vrhat se do propasti, chodit v čele, křížit zbraně, zvedat korouhev, nosit neposkvrněný štít a tak dále, vše to se zvláštním zřetelem k různým rytířským a hrdinským funkcím. Tak by se vychovali hrdinové vodní, kteří se vrhají do zpěněných vln, aby zachránili tonoucí; hrdinové požární, kteří zhrdajíce smrtí v šílené odvaze vnikají do hořících domů a zachraňují kdekoho; hrdinové dopravní, kteří uchopí splašené koně, zachraňují pasažéry při železničních katastrofách, konají divy statečnosti v pádu zemětřesení nebo konce světa a podobně; dále rekové vojenští, civilní hrdinové svého povolání, národní hrdinové, hrdinné oběti, rytíři salónní, mužové cti, rytířské charaktery a podobná povolání.

Úkolem Státního hrdince by bylo vypěstovat tyto zvláštní schopnosti, soustavně a plánovitě je rozvíjet a tím založit stav úředně oprávněných, výborně školených a odborných hrdinů.

Absolventi této školy by mohli...

Absolventi této školy by směli...

Absolventi této školy by byli oprávněni provozovati...

Ano, to je jediná stránka poněkud nejasná: co vlastně s absolventy této školy. Ale taková otázka je snad vedlejší vedle velkolepého plánu školy samotné. Mohli by dostat uniformu, pragmatiku a jakési postavení u okresních politických správ. Mohli by být šikovatelé ve vojsku. Mohli by mít přednost při šoférské zkoušce, jako četníci, portýři, úřední sluhové atd. Mohli by být honorováni za každý jednotlivý hrdinský výkon. Mohli by vyučovat tělocviku a hrdinství na obecných školách. Mohli by být plavčíky na plovárnách, nočními hlídači, zřizenci soukromých ústavů detektivních, popřípadě si přivydělávat nějakým skromným řemeslem (košíkářství, kolorování pohlednic, trafika neb pod.). To nám ostatně může být lhostejno; hlavní a naléhavé je pouze to, aby tu byla škola pro jejich výchovu, náš Státní hrdinec.

Jinak se to přece nedělá. Založí se dejme tomu Vysoká škola žurnalistická; absolventi této školy mohou sice být žurnalisty v míře skoro stejné jako absolventi všech jiných škol, počítajíc v to i školu obecnou, ale rozhodně s horšími vyhlídkami; neboť pravý, schopný, fládrový žurnalista je vždycky člověk, který zběhl z jiného povolání. Nebo se založí Konzervatoř pro výchovu herců; ale praví herci jsou ti, kteří byli vychováváni k čemukoliv jinému a jednoho krásného dne utekli tatínkovi a mamince. Nicméně nemyslete, že tyto školy jsou bezúčelné; například z Vysoké školy žurnalistické může někdy zběhnout výborný herec a z Konzervatoře pro výchovu herců může vyjít znamenitá síla kancelářská. A mají-li se zakládat nové školy, nesmíme se ptát, kam s jejich absolventy; neboť to, pánové, by byl konec zakládání.

Lidové noviny 28. 2. 1922

## KABÁT

Nechci se sice míchat do řemesla panu dr. Guthovi-Jarkovskému, který psal svého času, že jde-li republikán na návštěvu k svému panu prezidentovi, vezme si černý kabát, má-li nějaký; a nemá-li, inu, tak přijde v tom nejlepším, co má. Ale vzpomněl jsem si na dobrého pana ceremonáře onehdy na slavnostním představení v Národním divadle na počest narozenin prezidentových. Dobře dvacet republikánů v parteru přišlo oslavit prezidenta, ale docela ne v černém kabátě, nýbrž v kabátech “sůl a pepř”, špenátových, hnědých a všelijakých. Jsem sice demokrat až po ten kabát, ale myslím si, že 1. mám-li dvacet nebo čtyřicet kaček na křeslo v přízemí, mám mít černý kabát; 2. nemám-li černý kabát, nemusím si nutně kupovat křeslo v přízemí; 3. chci-li už sedět v přízemí a obléknout se “jako doma”, nemusím jít do divadla akurát toho dne, když slouží státní oslavě. – Otázky společenské formy nejsou tak nadobro zbytečné ani v demokracii; při vši prostotě mravů nám nemusí čouhat sláma z bot. Nedoufám sice, že tyto řádky dojdou do rukou všech těch dvaceti republikánů, kteří přišli očumovat pana prezidenta v den jeho narozenin a neuznali ani za vhodné se k tomu převléknout. Ale snad dojdou do rukou intendantce Národního divadla, jež zapomněla na jednu svou povinnost: nepustit při výjimečně slavnostních příležitostech na placená místa jisté cenové výše lidi, kteří neuznávají, že určité dny a místa zavazují k jisté společenské úrovni. Tady nestačí kapitola o slušnosti, nýbrž prostě – zákaz.

Lidové noviny 10. 3. 1922

## O LIDSKÉ ZVĚDAVOSTI

Lidská zvědavost má své podivné zákony. Tak například jistá firma promítá večer ve své výkladní skříni obyčejnou laternou magikou obrázků motorového pluhu. A na chodníku stojí pár set lidí a kouká. Každý se zastaví, chvíli se dívá s podivem na mlhavý obrázek, a pak uspokojen putuje dál. Kdyby v tu chvíli jel vedle něho po ulici skutečný motorový pluh, snad by se ohlédl, co to je za řinčivou potvoru, ale jistě by se nezastavil. – O posledních volbách promítaly se na ulicích filmové podobizny populárních kandidátů. Tisíce lidí se tlačily po celé hodiny a koukaly na filmového dr. Herbena a dr. Vaňka a poslance Votrubu a já nevím koho ještě. A kdyby se v tomtéž okamžiku živý dr. Herben nebo Vaněk nebo Votruba chtěl tím zástupem protlačit, nikdo by se na něj ani nepodíval a neuhnul by ani o píď; snad by ho

dokonce rýpl do žeber za to, že ho vyrušuje. A vsad'te se, oč chcete: promítejte na Václavském náměstí velkou fotografii Muzea, a za chvíli se zastaví veškerý provoz, třicet tisíc lidí se natlačí přes celou šířku Václaváku a bude oddaně koukat na fotografii Muzea, které stojí tamhle dál, na které se nikdo ani nepodívá a v němž dosud nebyl. Nebo promítejte film kráčejičího muže, a buďte si jisti, že tisíc kráčejičích mužů se zastaví a zatarasí cestu několika tisícům jiných kráčejičích mužů, aby se dívali na obrázek kráčejičího muže, o kterého by neměli špetky zájmu, kdyby tu kráčel živý.

Z toho hned vidíte jeden zákon lidské zvědavosti: že není reální, nýbrž imaginární; že neplyne ze zájmu o věc, o danou skutečnost, nýbrž z potřeby obrazivosti. Představa věci, obrázek věci působí na zvědavost mocněji nežli věc sama. Dejte do výkladu rozšlápnutou švestku a k ní cedulku, že na této švestce si zlomila nohu paní Holoubková z Vysočan, a způsobíte sběh lidu; přitom by chudák paní Holoubková ve skutečnosti nikoho nezajímala. Když se v čp. 77 v Dlouhé ulici otráví krejčí s pěti dětmi, bude několik tisíc lidí putovat do Dlouhé ulice, aby se podívali na čp. 77. Na celém baráku čp. 77 není sice docela nic zvláštního, ale je pro tentokrát nadívaný nějakými představami. Dvacet tisíc lidí běželo se podívat do Bráníka na pohřeb zavražděné rodiny hodinářovy; ani rakve nemohli pro tlačenci dostat do hrobu. Nuže, byl to stejný pohřeb, jako když někdo řádně umře na souchotě nebo ledviny; nikdo snad nečekal, že mrtví najednou vyrazí víka rakví a ukáží prstem na přítomného vraha. Věcně se tento pohřeb neliší od tisíce jiných pohřbů; jeho zajímavost je jenom imaginární.

Obyčejně se říká, že se zvědavost pojí k něčemu novému, neobyčejnému nebo z jakékoliv příčiny mimořádnému. Ano, tramvaj, která zrovna dobře jede, nezajímá nikoho; ale vysmekne-li se jí kladka, je tu najednou pohnutka k zvědavosti. Ale tuze často je pohnutka spíše jen záminkou. Nemusí být porušen normální mechanismus skutečnosti, nýbrž jen mechanismus naší duše. Vidíte tamhletoho člověka na druhém chodníku? Nu dobrá, tedy ten člověk je kovář. Prosím, není to docela nic mimořádného, a přece jste se na něj trochu zvědavěji koukli; neboť jsem vás vytrhl z mechanismu lhostejnosti a připojil k vašemu vidění nějakou představu, imaginární článek, který se připne k normální bezmyšlenkovitosti.

Vidíte, že zvědavost není tak tuze potřeba něco poznat, ale spíš něco si představovat, a že neplyne z chudoby zajímavých událostí, nýbrž z chudoby zajímavých představ. Proto je dav tak zvědavý, že nemyslí.



Lidové noviny 22. 3. 1922

## VAŠEK PŘED PANEM PREZIDENTEM

Stalo se Vaškovi při jakési víceméně slavnostní příležitosti, že se s několika pány ve fraku octl poprvé ve svém životě před panem prezidentem. Než k tomu došlo, cítil slabý neklid, zda něco neprovede; ale v rozhodné chvíli, když pan prezident pěkně přišel po červeném koberečku, nechal se Vašek zcela odhodlaně strčit kupředu několika rukama, jež ho představovaly. V tu chvíli ho zaměstnávala jediná otázka: zda pan prezident a páni ve fraku také tak hrozně cítí benzín z jeho (Vaškovy) čerstvě vyčištěné vesty. Zatímco se marně hleděl dopídit nějaké jistoty v této otázce, konaly se obvyklé řeči; bylo to, jako by četl noviny. Tu tedy měl Vašek dosti času podívat se na tváře kolem dokola; shledal, že civilní výraz úcty záleží v jistém vystrčení hlavy vpřed, mírném uchýlení k jedné straně, velmi potlačeném mrkání a podobně. Vašek si nebyl jist, je-li to docela slušné, ale začal si prohlížet pana prezidenta. Vždyť ho viděl tak zblízka poprvé.

A tu, na první pohled, přímo užasl: jak je ten pan prezident podoběn svým podobiznám! Vždyť to ani není, jako by tady stál živoucí člověk; je to jako nový obraz nebo nová socha, která má být někde veřejně a slavnostně instalována. Vašek s výtvarným zájmem porovnával rys po rys s tím, co viděl na tolika obrazech, a byl živě potěšen podobností tak dokonalou. Byl by ji určitě nahlas pochválil, kdyby zrovna nemluvili jiní.

Znovu se Vašek rozhlédl dokola po přítomných; mírně pokyvovali k pronášeným řečem a tvářili se tak neobyčejně místně a hodnostářsky, že Vašek teprve nyní si uvědomil: vždyť tady stojí pan prezident, hlava státu, představitel republiky! Výtvarný smysl Vaškův rázem ustoupil zmatenějšímu vědomí čehosi abstraktního; hlava státu, představitel, republika, to je něco obecného a symbolického, a ten, kdo tady stojí, není skutečný v tom smyslu, že by si na něho bylo možno sáhnout; je to spíše představa, obecnina, pojem, formule či co, a to, co se k němu mluví, jsou zas jen abstraktní pojmy a formule, celá událost není nic skutečného a opravdického; tohle kolem také nejsou skuteční lidé, nýbrž sami představitelé a reprezentanti čehosi veřejného a já sám, Vašek skutečný, soukromý a vaškovitý, jenž nejsem abstrakce ani představa, sem jaksí nepatřím... V tomto vědomí své zdrcující nepatříčnosti tuhne Vašek

úctou a zaujímá výraz, o kterém předpokládá, že vypadá i veřejně, i slavnostně jako ty ostatní tváře.

Nyní mluví pan prezident. Vašek zvedne oči, ale ne až nahoru; neboť nechce být opovážlivý; upře je pouze tam, kde asi se končí běloučká brada pana prezidenta. Je tam bílá kravatka, čistá a klidná jako maminkino prádlo. A nad ní, vida, to je koštěný knoflíček. Obyčejný koštěný knoflíček, žádný veřejný reprezentant, ne, zrovna takový knoflíček jako má sám Vašek na krku. Vašek k němu rázem pojme důvěru; oddechne si, je jako doma na půdě staré známé spolehlivé a intimní skutečnosti. Tenhle knoflíček nemá nic abstraktního a slavnostního; dívá se na Vaška po očku a přátelsky. A nyní Vašek, ani sám neví jak, začíná také sám něco povídati; už se tu necítí nepatřičný, skáče kdekomu do řeči, vykládá své rozumy a stěží pustí k slovu samotného pana prezidenta. Ale ten už se uklání a odchází; a Vaškovi je najednou líto, že si nemohl víc popovídat a že už je po parádě.

Lidové noviny 1. 4. 1922

## O ŠKODLIVOSTI ČAJE

Čaj je, jak známo, nápoj původu čínského; a chcete-li to vědět, tedy podle staršího badání se rozlišuje čaj černý, zelený, žlutý a cihlový, kterýžto je méněcenný; dále čaj čínský, jehož je sedmapadesát druhů, a to peko květový, peko oranžový, suchong, kongo, ulong, kaper, bohe, haysan, kterýžto má odrůdy hysanskin a čaj císařský, dále čaj prachový čili perlový, sulong, tongkay a tak dále; dále čaj japonský, indický, ceylonský, jávský, ruský karavanní, Ivanův čaj, připravovaný z listí vrbovky, čaj kavkazský, čaj batumský čili abcházský z listů Vaccinium arctostaphylos, bourbonský z rostliny Angrecum fragrans, obsahující cumarin, rogoškinský, který se dělá z čaje třikrát vyvařeného, paraguayský, který se připravuje z jakési cesmíny a chutná přiboudlinou, a mnohé jiné druhy. Čaj je nápoj dráždivý, neboť obsahuje tein, jenž podle starších výzkumů povzbuzuje nervy k větší činnosti, zvyšuje počet tepů, zmenšuje počet dechů, způsobuje pocit tepla, zahání spánek, povzbuzuje duševní činnost a zvyšuje vylučování moči; mimoto obsahuje silici čajovou, jež působí opojně, tříslovinu, všelijaké fosforečnany a drobet bílkoviny. O stupni škodlivosti se údaje rozcházejí; někteří myslitelé přisuzují například dnešní úpadek Ruska a rozvrat ruské inteligence nemírnému požívání čaje;

mnozí lékaři varují vůbec před čajem pro jeho zhoubný, dráždivý účinek na činnost nervovou a srdeční.

Nuže, věnoval jsem mnoho času studiu různých čajů a jich následků, takže mohu s vámi sdělit své zkušenosti; jsou bohužel dosti ponuré po stránce zdravotní i v jiných ohledech. Především co se týče druhů, nesrovnávám se se staršími badateli (Feistmantel, Ball, Schwarzkopf, Money atd.); snad je v Číně sedmapadesát druhů čajů, ale čaje u nás běžné jsou: čaj společenský, čaj zvaný jourfixe, thé dansant a čaj prezidentský, kterýžto druh je nejvzácnější. Všechny tyto čaje krom tříslovin a fosforečnanů mají četné jiné součásti; tak zejména obložené chlebičky, citrón, koňak, různé cukroví a mnoho jiných. Rovněž bezprostřední následky se jen zčásti kryjí s těmi, jež uvádí medicína jako otravu teinem (zvláště opojná rozčilenost, jež přechází v omámení, závrať, třesavka, neklid, bezesnost, pomatenost mysli, delirium i mdloba, znesnadněné dýchání, zvýšený tlak krve, zrychlený tep, nával krve do dutiny břišní, mocné puzení na moč, strnulost, až i smrt). Účinky podle mých zkušeností jsou různé, jednak podle druhů čaje, jednak podle jich užití, případně habituálního nadužívání.

1. Čaj společenský a jourfixe při mírném užívání má následky mírně rozjařující, močopudné a slabě opojné; záhy po rozjaření dostavuje se však pocit únavy a ospalosti s křečemi svalů žvýkacích (tzv. zívání). Druhého dne tyto následky obyčejně pominou. Jinak tomu je při častém a zejména denním užívání těchto čajů. Tu se dostavují záhy nejrůznější nervové poruchy; logické myšlení ochabuje, pacient plete páté přes deváté (paranoia), mluví mnoho a nesouvisle (logorhoe); u mladých jedinců snadno vzniká takzvaný zázračný talent, pokusy básnit, umělecky se vyznamenat a květnatě mluvit (hebefrenie). Tyto vzrušené stavy jsou obyčejně vystřídány stavy ochablosti (cyklická mánie!), zejména úplným otupěním, pocitem palčivosti na sedacích částech, zamlklostí, mdlobným polospánkem; vědomí se kalí, pacient naříká na otravu a je nucen se uchýlit na lůžko. Někteří náruživí požívači společenského čaje nebo jourfixu propadnou této neřesti jako kuřáci opia nebo alkoholické; nedostane-li se jim některého dne společenského čaje, upadají v neklid, strnulost, ano i v zuření. Ale i ti, kdo jsou proti své vůli nuceni častěji požívat tohoto zhoubného druhu čaje, naříkají na malátnost, otravu, ba i neschopnost konati vážnou práci; jsou popudliví, upadají až v zuřivost, jakmile jsou nuceni požití nového jourfixu, špatně tráví, trpí nespavostí a záhy umírají.

2. Ještě škodlivější druh čaje je tzv. thé dansant; jeho účinky jsou hlavně afrodisiakální, vyvolávajíce erotické předráždění, ano i pohlavní zběsilost. Po požití tohoto prudkého čaje dostávají se trhavé, křečovitě pohyby, pacient sebou zmítá, poskakuje, točí se v závratí, somnambulně kráčí, rychle oddychuje; jeho chůze je skákavá, třesavá, paralytická, což zřejmě ukazuje na rozrušení míchy (tzv. shimmy, boston, tanec sv. Víta apod.). V dalším průběhu otravy následují těžké obrny, paralýza, tabes a smrt; u žen grande hystérie, ano i šílenství.

3. Poměrně neškodný je tzv. čaj prezidentský. Vzbuzuje lehké rozčilení, zvýšený tlak krve a chvění, ale před požitím; při požití mírně rozjařuje. Vážnější nervové poruchy budí jen u těch, komu se ho nedostane (zvláště nespokojenost, kverulantství, někdy až melancholii). Jelikož se ho užívá pořádku, nepůsobí trvalých škod; jeho zvláštní následek toliko je, že po něm bolí nohy.

Tolik o účincích čaje na naši nervovou soustavu.

Lidové noviny 15. 4. 1922

## PRVNÍ PAVUČINA

Kterýsi cizí list uspořádal letos anketu u svých čtenářů na téma: v kterém okamžiku si poprvé uvědomili, že nejsou mladí. Odpovědi byly všelijaké a zajímavé. Vzpomněl jsem si při nich, co se nedávno přihodilo panu V. Č., známému českému publicistovi. Přišel do naplněné tramvaje; a tu vám vstalo pěkné mladé děvčátko a nabídlo mu své místo. Dobrý publicista se nejprve hrozně začervenál a pak si sedl jako zařezaný. Byl to patrně jeho okamžik první pavučiny. Tehdy si neodepřel pisatel těchto řádků jistou škodlibou radost. A nyní si představte, že jemu, který se cítí v nejtěplejším květu mladosti, který těch svých pár stříbrných vlasů považuje za hříčku přírody, který ještě někdy sní o hře ve fazule a tak dále, jemu že přinesla pošta jmenování – za protektora studentských majáles. Ne za zábavního výbora, ani za předtanečníka, ale za protektora. Není-li tohle pořádná první pavučina –

Lidové noviny 25. 4. 1922

## CO BRNU SLUŠÍ

To se rozumí, že jaro; ale vtip je v tom, že Brnu sluší jaro jaksi mimořádně, podstatně, osobně a charakterně. Nu ovšem, Praze přepěkně sluší ta čupřina bílých květů na Strahově a jinde; ale i pod pěnou květů je Praha stará, monumentální, mlžná a elegická; a tato elegičnost roste do léta, a na podzim Praha stává se plně sama sebou podzimní krasavicí zamlžených očí a bohaté krásy. Krása Brna není vůbec bohatá; Brno vlastně není krásné ani výstavně, ani půdorysně, ale je mladé; jeho nové čtvrti jsou načrtány daleko pružněji a volněji než nové čtvrti pražské, jeho sady jsou mladé a řidší, všude, kde vyjdete z klubka starého města, jako by vám proudil nějaký lehčí vzduch mezi prsty. Brno je intimní a přitom mladé město; jeho intimita není ani dost málo romantická, je střízlivá, novopečená, svěží a prostá. A proto tak obzvlášť mu sluší jaro mladých stromků a dětských trávníků; je to trochu jako kvetoucí prut vedle novostavby, kdežto pražské jaro je jako starý a schýlený strom bohatě kvetoucí v starém barokním koutě. Pražské jaro rozteskňuje, brněnské jaro rozjařuje. Praha je pohádkovější ve věnci květů, Brno je holčičkovitější. A abyste věděli, sluší mu to.

Lidové noviny 18. 5. 1922

## TATRY LETOS

Tak si vzpomínám na jednoho velmi vlasteneckého poslance, který div neplakal, když slyšel, že se má Stavovské divadlo navrátit Němcům; a když jsem se ho ptal: “Prosím vás, byl jste aspoň jednou ve Stavovském divadle?” prohlásil promptně: “Jakživ ne!”

Něco podobného se děje s Tatrami. Přes tu chvíli někdo zvedne ruku a hlas volá: “Vydat Javorinu? Nikdy! Tuto nejkrásnější část Tater? Turistickou a přírodní perlu naší republiky? Hrom a peklo, nikdy!” – Nuže, zrovna před okny mi stojí Lomnický štít, dosud poprášený sněhem; tam za ním, to je Javorina, za dvě hodiny jsem tam kočárem; a tady od toho okna se ptám “protestující, rozhořčené” veřejnosti české: “Prosím vás, byli jste někdy v Javorině?” Prosím nebyli, protože jste v Bansinu a Cirkvenici a čertví kde všude; jenom ne tam, kde nám to berou a kde bychom měli pořád, pořád zapouštět kořínky a nervy, aby se to nemohlo jen tak odtrhávat...

Naše publikum je... já nevím; ale vydejte heslo, že letos v létě všechno a každý musí být v Chvalech-Počernicích – budou obsazeny i prasečí chlívky ve Chvalech-Počernicích. Před třemi a dvěma lety se tak nějak rozšířilo heslo “každý na Slovensko”; nahrnulo se sem tolik hostů, že to už nebylo hezké; docházelo k trapným scénám, lidé překáželi lidem, jak to právě jen lidé dovedou, spalo se ve vanách, nadávalo se uštvaným sklepníkům, zkrátka boží dopuštění. A dost. Letos je těch tatranských štítů stejně mnoho a jsou stejně nepojatelně krásné jako dřív; nebyly roznešeny na kopytech turistů; houby a divoké lilie rostou jako blázni; všechno je tady zas tak hojné, divoké a sličné jako jindy, ale vy jste na Alpách nebo v Dubrovniku nebo na Rujaně, protože... protože to je letos móda!

A protože jste valutoví spekulanti. Myslíte, že vám to v ožebračených zemích přijde bůhvíjak lacino. Nu, já nevím; oni si ti nízkovalutní lidé na vás vymyslili všelijaké taxy, přírážky, daně a já nevím co, a mají ostatně dobře. Následek zatím je, že naše lázně, zejména slovenské, ať je to Lomnice, Štrba, Lubochňa, Teplice nebo jiné, jsou prázdné; hosté ze zemí s nízkou valutou sem nemohou, Američané to mají přece jen trochu od ruky, a vy, vy ostatní, vy domácí, jste kdekoliv jinde, jenom ne doma.

A přece jsou to tady státní lázně, je to státní majetek. Představte si, že by Lomnice nebo Štrbské pleso zůstaly v rukou maďarských; jak by se křičelo, že tyto perly republiky, tyto klenoty, drahokamy atd. jsou cizím majetkem! Ale že se ten státní majetek děj se co děj nemá znehodnotit a nechat pustnout a upadat, na to se nemyslí. Jsou to státní lázně; fatální následek toho je, že se nedělá reklama, že se nehne rukou, že se to nechá milému Pánubohu a snad ještě milému ministrovi financí, aby doplatil deficit. Neboť státní lázně musejí zajisté mít deficit jako státní dráhy. A zatím německo-maďarská letoviska, Smokovec, Matliary, jsou velmi dobře obsazena.

Za nějakých pár let porostou takhle na chodbách pohodlného hotelu Praha hříbky a lilie; a odvážný turista, vnikne-li až do někdejší jídelny, nalezne pod mladými smrčky bílou kostru posledního vrchního, ještě s černou kravatou na krku. Snad ho sežral medvěd, řekne si; inu, byla to kuráž, usadit se v takových horách. – Anebo pražská vláda si řekne: Nač pohodlný hotel na Tatrách pro hosty, kteří jsou v Cirkvenici a Bansinu? Uděláme z toho kasárna pro horské baterie, a basta. – A pak někdo v novinách zapláče, že býval kdysi u nás... evropský hotel, jeden z těch nemnoha evropských, a že ho už není.

Uprostřed vši té horské krásy se člověk dívá trochu sklíčeně: náš majetek – a neumíme si ho vážit, neumíme jej udržet, ani si ho plně, trvale přisvojit. Pouštíme ho bezmála z ruky jako dítě hračku rok starou. Před dvěma třemi lety vymýšleli turisté na Tatrách nové útulny, české chaty, nové cesty a kdesi cosi. Nač? Pro koho? Ale až budete hodně, hodně daleko za hranicemi, spustíte z plných plic “Kde domov můj?” a “Nad Tatrou sa blýska”. Tím dokonale a skvěle splníte svou národní povinnost. A jestli vám cizí sklepník řekne po česku “děkuju”, můžete si prasknout pýchou: rosteme! Und die auf der Tatra werden halt auf andere Herrschaften warten müssen.

Lidové noviny 9. 7. 1922

## JEŠTĚ TATRY

Můj článek Tatry letos podnítil různé odpovědi, jednak v novinách, jednak v soukromých dopisech; a to se rozumí, že jsem v nich byl upozorněn na různé příčiny, proč naše obecenstvo bezmála bojkotuje tatranské lázně. Nemohu se všemi zabývat; nejsem ostatně žádným advokátem tamních podniků – ale zdá se mi, že v podstatě námitky zasahují státní správu lázní.

Hlavní námitkou mých čtenářů je drahota tatranských lázní. Dobrá, je tam draho. Ceny pokojů letos zvýšeny; ale pokoje pronajímá přímo státní správa. Horší je, že se státní správa nepostarala, aby vedle bytů opravdu luxusních, které si může zaplatit, kdo na to má, byly tu také zcela laciné turistické pokoje. Láci nechává náš demokratický stát patrně jen soukromému podnikání. Proto jsou byty v soukromých vilách o dobrou polovičku levnější. Ty vily jsou ovšem maďarské. První podmínkou sanace tatranských lázní je řádné odstupňování bytových cen.

Píše se mi, že i penze je příliš drahá. Podle mé zkušenosti bych v prvotřídním restaurantu pražském utratil denně za stravu stejné kvality 40 korun; v Tatrách 50 korun. Rozdíl proti Praze není veliký; nápadný ovšem je proti soukromým lázním například krkonošským. Počítejte však, že nájemce dvou kuchyní v Tatrách platí státu roční nájem 120 tisíc korun, nepočítajíc světlo a vodu. Při krátké horské sezóně musí vydělat denně jen na nájem – nehledě k jiné režii – tisíc korun v jedné kuchyni. To ovšem velmi zdražuje ceny. Přitom zase není ve

státních hotelích lacinější a jednodušší penze pro méně náročné turisty; ti mohou jít... do soukromých kuchyní maďarských. Úhrnem hodně přes polovinu naší denní útraty na Tatrách inkasuje stát. Rád bych věděl, co mu to čistě vyneslo.

Dále příliš drahá je cesta do Tater. Na ohromně frekventované trati Praha–Bohumín–Košice jezdí jen jediný přímý vlak každým směrem, a to jako naschvál jen noční rychlík, aby pasažér byl nucen vzít si druhou třídu, nalézt ji obsazenou a s nářkem i klením doplatit na první. Železniční správu ovšem nenapadne buď rozmnožit přímé vlaky na trati, nebo aspoň tento jediný přímý vlak zavést striktně jako dálkový, tj. vydávat lístky jen na přespoloviční trať. Pochopíte můj špatný rozmar, když jsem v Popradu o půl osmé večer vlezl do druhé třídy a našel obsazena i sedadla na chodbě; když se mi konduktér zadušoval, že všichni ti lidé jedou až do Prahy, doplatil jsem si hodně nerad na první třídu – a v Bohumíně byl vlak napolo prázdný. A přitom tato nestydatě drahá trať vede náhodou ke všem našim “státním” lázním; Sliači, Lubochni, Štrbě, Lomnici, Herlanům. Kdyby státní správa náležela k inteligentní části božího tvorstva, vymohla by zajisté na železniční správě slevu pro návštěvníky státních lázní; myslím, že by se jí to finančně vyplatilo. Stokorunová sleva na jízdním lístku by jí vynesla několik set korun za pronajatý pokoj ve státních lázních. Ale k tomuto praktickému náhledu je třeba jistého stupně inteligence.

Dále: žádná reklama. Jediná inzerce státních lázní je v revui Parlament a v loajálním listě B. Z. am Mittag – čili zakrytá subvence. Jinak nikde, nikde, nikde ani slovíčka, zatímco například maličká Tatranská Poljanka (maďarská) inzeruje téměř denně ve všech málem českých listech – a je dobře obsazena.

Dále: žádné investice. V Tatranské Lomnici je například objekt mnohamilionové ceny, totiž bobsleighový výtah pro zimní sporty. Prý by oprava stála šedesát tisíc; než je vyšpulit, raději se nechá bobsleighová dráha úplně shnit a zruší se vůbec zimní sezóna ve státních lázních. Beztoho prý minulé zimy zanic nestála.

Bůhví, často v životě pozoruji, že mi v mozku jaksi chybí hospodářské ganglie: ale hospodářské zásady, kterými je podle všeho z Prahy řízena správa státních lázní, připadají i mně trochu hloupé. Nemožno plánovitěji ruinovat státní majetek, než se to děje tady. Nemožno si počínat pitoměji – odpusťte příkrému slovu; ale natírají-li se hotely olejovými



barvami teprve v plné sezóně, nemohu to jmenovat jinak. Musilo se totiž čekat s natíráním, až dojde – příslušný akt z Prahy.

Sanace tatranských lázní? Rozumní lidé říkají: dlouhodobý pacht, aby nájemce mohl sám investovat a provést reklamu. Dále zlepšení a zlevnění osobní frekvence. Dále rozvrstvení cen. Jinak... jinak škoda tatranských lázní. Škoda toho drahocenného státního a národního majetku.

Lidové noviny 23. 7. 1922

SPAS SE, KDO MŮŽEŠ!

Potřebuje člověk spasení? Podle všeho ano. Přes všechno ujišťování básníků o kráse a radosti života jsme úhrnem velmi nešťastní. A kdo spasení nepotřebuje, ať si jede do pekla ve své pýše a zatvrzelosti; nebudiž mu v tom bráněno. My ostatní však chceme být vykoupeni.

Idea spásy (abych začal učeně) má dvě verze: subjektivní a objektivní. Subjektivní se ptá: Jak a čím budu já sám spasen? Objektivní se táže: Kdo bude spasen? A protože jsou tu dvě otázky, jsou tu s matematickou jistotou možny dva omyly. A pokud je možno se o věci mýlit, je možno o ní také filozofovat.

1. Jak a čím budu já sám spasen? Patrně něco ke mně z milosti boží přijde; nějaká pravda, nějaký apoštol, nějaké zjevení zatluče na mé dveře a vejde, aby mne spasilo; já sám mohu jen čekat a v nejlepším případě vyhlížet oknem, zdali se už odněkud neblíží něco velkého a vykupitelského. Důraz je na slově “odněkud”; odněkud z nebe, z východu, z lidu, z univerzity nebo já nevím odkud přijde ten, kterýž přijítí má, a zmocní se mé duše a udělá z ní svou duši a já budu spasen; odněkud zvenčí musí přijít Mesiáš, aby mé duši dal věčnou spásu nebo aspoň garantovanou naději na ni. I spočinu vykoupen dejme tomu zavedením eugenického manželství; nebo laickou morálkou; nebo diktaturou proletariátu; nebo prohibicí; nebo osvětou; nebo Volnou myšlenkou; nebo nějakým novým náboženstvím; nebo nějakým starým náboženstvím; nebo já nevím čím. Ale vždycky spása je něco, k čemu mně někdo nebo něco musí pomoci, co dostanu darem, co ke mně přistoupí. Co není já sám. Co není ze mne samo. Co jsem já sám neudělal.

Nuže, chápu docela dobře, že člověk čeká spásu zvenčí; prostě proto, že spása musí být něco jiného, než je on sám. Protože nemůže věřit v sebe, věří v “něco” a v “odněkud”. Je-li tu omyl, tedy je to ten, že člověk chce být cele a naráz spasen.

Dejme tomu, že “býti spasen” je tolik jako “dostat se nahoru”. Snad každý z nás jako dítě zkoušel uzvednout sebe sama. Když uzvednu tuhle Frantu nebo Andulu, myslí si, vyzvednu i sebe sama. A dítě se chytne za kalhoty a chce se nadzvednout. Bohužel (k velké nevýhodě pro lidstvo) to nejde. Člověk nezvedne sebe sama do výše. Člověk nemůže spasit sebe sama. Musí se mu shůry spustit nějaký provaz nebo podat nějaká zvedající síla. Se spásou je to patrně stejné.

A přece může člověk “zvednout sebe sama”. Když to nejde kolmo nahoru, jde to šikmo. Když se nemůže chytit za kalhoty a vytáhnout nahoru, může si postavit žebřík a stoupat. Každým krokem nahoru vlastní silou “zvedá sebe sama”. A snad je možno i spasit se vlastní silou. Jenže to nejde kolmo, ale šikmo; ne naráz, ale krok za krokem, stupňovitě, v malých, každodenních a částečných spásách. Snad je možno nahradit absolutní vykoupení tisícero spásou relativní. Třebas i každého dne lze se trošičku spasit. A na každém místě. A v každé obyčejné všednosti. Snad celý omyl spasení je v tom, že jsme zvyklí říkati “býti spasen” místo “spasit se”. A snad i ten žebřík osobní a relativní spásy může být Jakubovým žebříkem, po kterém k němu sestoupí andělé.

Chci tím jen tolik říci: jistě je spasení možno, neboť ho potřebujeme. Proto spas se, kdo můžeš. Spas sebe sama.

2. Kdo má býti spasen? Obyčejně se věří: je-li nějaká spasitelná myšlenka, tedy spasí celé lidstvo, a každý ji musí přijmouti. A nechce-li se někdo od ní nechat spasit, tedy zlořečeně skolte ho! Je to divné, jaký zuřivý altruismus je v každé spasitelné víře. Každá chce mocí mermo vykoupit celý svět. Laciněji to nedá. A nehodí-li se bližnímu do krámu, není chyba v ní, nýbrž v bližním. Neboť patří to jaksi k definici spásy, že je univerzální a pro všechny.

Patřím k těm krátkozrakým, kteří pro stromy nevidí les a pro samé lidi nevidí lidstvo. Nedovedu si představit myšlenku, která by současně spasila dejme tomu profesora Mareše a profesora Krejčího. Nedovedu si představit velkou myšlenku, která by kromě zázračné moci

spojovat lidi neměla ještě zázračnou moc rozdělovat je. V tomto stavu věci je možno jen dvojí; buď zatratiti všechny psy nevěřící, jichž hlava se nevejde pod můj klobouk spásy; to se děje obyčejně; nebo si konečně říci, že na tomto roztodivném světě je dost místa pro nejružnější spásy. Koneckonců nemluvme o “lidstvu” a “celém světě”; to jsou slova, pod kterými se nedá vůbec nic myslet. Mluvme o kterémkoliv člověku a jeho spasení. Neboť i on chce být spasen; nuže, záleží jen na tom, aby byl spasen čím, to je z hlediska čisté lásky k bližnímu zcela lhostejno. Ale nemůže nám být lhostejno, čím se má spasiti “celé lidstvo”; to je tak strašně vážná otázka, že... že by se konečně měla nechat ležet. Komunismus, to je snad hřích proti lidstvu; ale je to docela dobrá věc dejme tomu pro Jiřího Wolkra. Eugenika je trýznivý nesmysl pro lidstvo; ale má jistě mnoho krásného pro docenta Brožka. Náboženství spasí Jakuba Demla a prohibice profesora Foustku; duše profesora Krejčího se po smrti rozpadne v prach, kdežto duše profesora Velenovského bude ještě třicet tisíc let klepat stolky. Ale je hrozné žádat na lidstvu, aby se všechny duše rozpadly v prach nebo naopak byly po smrti obtěžovány hloupostmi spiritistů.

Z toho neplyne nějaká rezignace nebo lhostejnost v otázce spásy. Naopak můžeš hledat spásy vášnivě, bezoddyšně a s celou svou horoucí láskou i nadějí; ale hledej ji především pro sebe sama. Spas se, kdo můžeš. Nehledej svého spasení ve spasení jiných. Dej jenom svůj příklad: i to je mnoho.

\* \* \*

Kdyby v tuto chvíli někdo zazvonil u mých dveří a já mu šel otevřít a byl to Kristus na své pouti světem; kdyby mi řekl: “Jak vidíš, jdu ještě jednou spasit lidstvo,” – jistě bych zaplakal zdrcen svou nevírou a malostí, ale jistě bych řekl (nebo si aspoň myslel): “Pro Ježíše Krista, nedělej to, není to k ničemu dobré. Kdyby to bylo sebekrásnější, sebeúžasnější – Lidstva nelze spasit; snad proto, že vlastně žádného lidstva není, že je jen tolik lidí. Lidstva nelze spasit; ale člověku lze pomáhat. Snad je to nízký ideál, jenom pomáhat, místo spasit; pomáhat jen někomu, na tomto místě, v tomto ubohém okamžiku, místo rázem spasit navěky celý svět. Snad je to maličký ideál, jen krejcarový podnik spasení, ale jak možno zachránit svět, není-li vše v pořádku tady, na dosah ruky?”

Cesta 18. 8. 1922

## FORMY

Byl jsem letos na mši v přepěkné vesnici Žďáru, tam na druhé straně Tater, ve Spiši. A když šli lidé do kostela, nejdříve klekli u hřbitovní zdi a pomodlili se k mrtvým, pěkně pohansky; už zdaleka šli muži zvlášť, ženy zvlášť, a potom u kostela se rozestoupili, do jednoho hloučku ženáči, a ti hovořili tiše a rozumně; na druhé straně ženy a nevěsty s očima hezky sklopenýma; a kus nahoře, na schodech dřevěné školy, chasníci a mládenci, a ti se smáli a mluvili hlouposti. Nic se nemísilo, nikdo nevstoupil na místo, které mu nepatří. Stejně v kostele; nalevo sedí vdané ženy, napravo ženáči, v ulici děvčata, na kruchtě hoši; a v chrámové předsíni kojné – matky. Klidná, samozřejmá hierarchie; něco, co nesmírně připomíná zřízení australských klanů s jejich čistým a nábožným dělením pohlaví a věků. Děje se to dosud víceméně všude na našem venkově; ale tam, ve Žďáru, kde mladice nosí flórové závoje a ženy barevné šátky, kde mládenci jsou vyšití, pošívání a pozamentýrování vším možným a nemožným, kde šaty jsou stejně formalistické, stejně řekl bych rituální jako zvyky, mne to přece jen překvapilo svou primitivní, divošskou důstojností, svou tisíciletou a velice vážnou obřadností.

Ale kdybych měl kinoaparát, filmoval bych to místo u hřbitovní zdi, kde každý domorodec poklekl a pomodlil se k mrtvým. V tom sklonění kolena, ve výrazu tváře, v krátkém a jakoby předepsaném zamyšlení byla taková neobyčejná stejnost, taková starodávnost a posvátná uniformita, že jsem se nemohl ani vynadávat. A tam na hřbitově křížek jako křížek, každý rúvek stejně vysoký, bez nápisu, který by ještě po smrti ty nebožtíky individualizoval. A s touto rovností mrtvých se konfrontuje rovnost živých; jeden jako druhý, chlupatý jako holý, bohatý jako chudý (jsou-li tu vůbec bohatí), ten, kdo žije dnes, jako ten, kdo žil před sto lety, plní posvátně cosi stejného a přísně identického. Neděli jako neděli, nevím po kolik set let, se tu děje to identické. A jejich křtiny a pohřby a sňatky jsou po sta let stejné, a tisíce zvyků, a bezpočtu malých tradicí. A tu mně bylo nějak trapno pro mou odlišnost.

Primitivní život liší se od moderního a civilizovaného hlavně tím, že tento je beztvary a chaotický, kdežto primitivní je prostoupen samými slavnostními formami. Je jimi přímo proset; v každém rytmickém článku času, v každé pravidelné životní situaci přímo už čeká na primitivního člověka hotová životní forma, aby do ní vstoupil a zaujal tvar totožný s tvarem tisíců lidí před ním a po něm. V tu chvíli odpadne od něho vše, co má jiného než jeho bližní;

je s ním identický; a až umře, bude tu jiný identický, který nezměněně vykoná posvátnou funkci zvyku. Životní formy, to je sama stejnost a kontinuita života.

Každá uniforma má snad ten smysl, že budí soudržnost; modří drží s modrými, a kanonýři s kanonýry, a červenobílí s červenobílými. Životní formy, to je slavnostní uniformita lidí, to je nejkrásnější symbol sociální soudržnosti. Životní formy jsou projevem primitivního, to jest velmi silného a ohromně vytrvalého společenství; jimi každý jednotlivec pokaždé vstupuje v obecnost, v symbolickou jednotu se všemi ostatními. Sociální zvyk praví prostě, že všichni jsme stejni. I když nemáme stejně a nežijeme stejně, jsme stejni před Bohem a obcí. Životní formy přeměňují život v náboženský obřad společenství.

A já to vše povídám proto, že náš život, náš moderní, velkoměstský a světoobčanský život má ve všem a všude jedno předznamenání: rozplývání, oddrobování, sesouvání všech životních forem. Nechuť k obřadnosti, odpor proti uniformě, strach z formalismu, pohrdání zevními zvyky, to vše je snad jen výraz hlubšího mravního rozvratu naší společnosti: nedružnosti, nesoudržnosti, etické nesociálnosti, kterou jen maskujeme socialismem hospodářským a ideovým. Snad jsme tohle vynalezli, protože už nemáme jiné cesty ke společenství a rovnosti. Vynalezli jsme rovné právo pro ženy, protože už neumíme nábožensky třídit muže a ženy. Jsme pomíchaní a beztvaří. Tam od kostelíčka ve Žďáru se mi zdál náš život hodně rozplizlý a pustý.

Lidové noviny 10. 9. 1922

## CO JE PRAVDA?

Před několika dny se konal proces Licht–Boček. Nechci mluvit o jeho jiných stránkách zajímavých psychologicky i historicky; o meritu věci nevím více než kterýkoliv čtenář novin; nač bych rád obrátil vaši pozornost, to jsou svědectví pronesená v tomto procesu.

Co bylo úkolem svědků? Řada vážných, velmi autoritativních mužů měla v podstatě sdělit svůj osobní soud o člověku, kterého víceméně blízce poznali v jeho úřední funkci, tedy po jedné přesně vymezené stránce. To je otázka tak jednosměrná, jako kdybych se ptal na barvu

svého psacího stolu. A tu se ukázalo, že na takovou zcela určitou otázku byly odpovědi křiklavě rozdílné, ano protichůdné.

Všichni snad svědkové byli vážné a vážené osobnosti; jistě si velmi dobře rozmyslili svůj posudek, vědomi své veliké mravní odpovědnosti před soudem i před lidmi. Dovolte, abych aspoň teoreticky vyloučil u všech úmysl prospěti nebo uškoditi vědomou nepravdou některé osobě v procesu interesované. Předpokládejme, že mluvili ze svého stanoviska nejčistší a dobře uváženou pravdu, dokonce pravdu v jistém až slavnostním smyslu. Opakuji, že mluvili o jediné funkci jednoho člověka; a sice o jeho funkci úřední, ve které každý člověk jedná – mezi ostatními životními funkcemi – poměrně nejstáleji, nejukázněněji a nejméně náladově, poněvadž je si vědom stálé veřejné kontroly a odpovědnosti. Chci tím říci, že nemluvili o různých chováních, různých příležitostech, různých skupinách projevů jednoho a téhož člověka, nýbrž zcela určitě o jednom jeho chování. A přece jejich názory se lišily způsobem opravdu překvapujícím. Jak je to možno?

Tato otázka má vážný dosah pro veškerou naše souzení, pro praktický život i pro teoretické poznání. Soudíme ustavičně, devětadevadesátkrát za den; na každém kroku měříme, hodnotíme, kritizujeme, odsuzujeme s naivní vírou, že “máme pravdu”. Zdá se nám, že bezprostředně vidíme, uchopujeme, potězkáváme hodnotu věcí nebo lidí, jejich dobrotu nebo špatnost; toto hodnocení se nám zdá docela jednoduchým, přímo intuitivním aktem našeho rozumu. A přece naše hodnotící soudy jsou prakticky až neslušně různé. Odkud se bere ta různost? Kdepak je její vlastní zdroj? Jak to přijde, že je tak bizarně veliká? Jsme my lidé (myslím vážné, rozumné a odpovědné lidi) opravdu tak duševně různí, že jednomu je táž věc černá a jinému bílá? Bylo by filozoficky zoufalé, kdyby tomu tak bylo. V jádře se zdá, že se vlastně rozcházíme daleko méně; ale rozcházíme se nikoliv na jedné křižovatce, nýbrž na několika. V tom asi je celý vtíp té noeticky špatné situace.

Běží o nějakého člověka. Já říkám, že je to hodný, čestný, vlídný člověk; někdo druhý tvrdí, že je to špatný, nečestný a brutální člověk. Nuže, místo abych se hádal s tím druhým, mohu jít ke kořenům toho rozporu.

1. Mé osobní ladění je asi jiné než osobní ladění toho druhého; beru věci a lidi trochu jinak, trochu různověji. Snad jsem toho člověka poznal ve chvíli vlastního dobrého rozmaru, kdežto

ten druhý v náladě deprimované a rozladěné. Zkrátka měli jsme o nějaký odstín různý dojem, což je něco svrchovaně osobního, nahodilého a proměnlivého.

2. Ten člověk mně snad přivodil nějaký praktický užitek, kdežto tomu druhému praktickou škodu. I když na to nyní už naprosto nemyslíme, hodnotíme toho člověka podvědomě podle měřítko osobní výhody a ve směru osobní odvety.

3. Pro mne je ten člověk “vlídný”, ovšem ve srovnání s jinými lidmi dejme tomu stejného povolání; pro toho druhého je “brutální”, ale ve srovnání s nějakým ideálním typem vlídnosti. Oba jej srovnáváme s něčím podstatně jiným, takže náš soud obsahuje proměnlivou relaci.

Ten člověk udělal na mne dobrý dojem, byl mi nějak na prospěch a zkrátka – ve srovnání s jinými horšími – je to výtečný muž; ale na někoho jiného udělal trochu horší dojem, ublížil mu (třeba nechtě) a krom toho – srovnán s nejvyššími mravními zásadami a hodnotami – má ty a ony vady. Nuže? Ten výtečný muž je špatný chlap. A přece i já, i ten druhý říkáme o něm svatosvatou pravdu.

Všechno naše hodnocení a souzení, chvála i hana, naše dějinné a politické soudy mají ty tři křižující se, rozbíhající se, proměnlivé momenty: citový, utilitární a ideový. Je těžko některý z nich potlačit. Klameme sami sebe, když třeba řekneme: “Ten chlap mně sice ublížil, ale na to nemyslím; docela objektivně, je to špatný chlap.” Tady jsme zdánlivě potlačili fakta odvety; zato se znovu vynořila ve formě citové a ideové. Je jen jedna cesta k spravedlivému souzení: rozlišit úzkostlivým sebezkoumáním ty tři složky; ptát se sebe sama: 1. Líbí se mi “pudově”, to jest ryze subjektivně ten člověk? 2. Udělal něco mně nebo mému životnímu okruhu, mé třídě nebo mému národu? 3. Které určité a formulovatelné ideové měřítko na něho kladu? Kdybychom se naučili lišiti to troje, soudili bychom o lidech i věcech méně radikálně; snad bychom vůbec méně soudili; rozhodně bychom méně křivdili. A méně nenáviděli.

Ale bojím se, že tato poslední položka se nám v praktickém životě nejméně hodí do krámu.

Lidové noviny 1. 10. 1922

## TO A ONO

2. října psaly noviny: “Propagační obec československé církve pořádala včera na Žofinském ostrově o 10. hodině manifestační schůzi... Ke schůzi odebrali se účastníci v hojném průvodu ze seřadiště na Malém náměstí Jilskou ulicí, Perštýnem a Národní třídou... Po schůzi účastníci prošli v průvodu Národní třídou na Václavské náměstí, kde u sochy sv. Václava zapěli obě národní hymny a po krátkém proslovu se rozešli.” Téhož dne: “Sociálně demokratické jubilejní oslavy v Praze. Včera... průvod Prahou... se ubíral z Purkyňova náměstí, přes Václavské náměstí na náměstí Staroměstské.”

V neděli totiž přšlo s náruživou vytrvalostí; a měl-li jste někam cestu, pospíchal-li jste na dráhu nebo (nejsa manifestantem žádné církve) dokonce po své práci, mohl jste si posedět pár půlhodinek v elektrice, v nekonečné řadě stojících tramvají, a myslet si to a ono o počasí, o manifestačních průvodech a podivuhodném komunikačním plánu hlavního města Prahy.

Ano, podivuhodný plán. Z patnácti pražských tramvajových linek jich dvanáct křížuje Václavské náměstí; a z veškerých manifestačních průvodů se ubírají po Václavském náměstí vůbec všechny, ne-li ještě více. V té chvíli se zastaví provoz dvanácti tramvajových linek; za pět minut dosáhne zácpa vozů až k Perštýnu, a v tom okamžiku se zastaví také dvojka a čtyřka, a v celé Velké Praze si vesele cinká jenom maličká dvanáctka běžající od Smíchova do jatek a čerta se starající o “dunivý krok tisíců” tamhle na pravém břehu.

Zatím kolem Václavského náměstí stojí kilometry vozů a nějaký průvod se sune nahoru nebo dolů, kouká na stojící tramvaje a trochu dlouhé tváře jejich usedlíků, a každý ten dunivý jedinec dává najevo s celou vahou svého třídního, náboženského nebo politického vědomí všem čekajícím a zastaveným: “Heč, patří vám to; když my couráme po ulicích, jste utřeni; když my manifestujeme, celý svět se chvěje a stojí; když nám se zachce – a co nám je vůbec po vás a po vašich záležitostech? Hled'te, jak my jsme důležití!”

Já myslím, že vůbec hlavní účel všech průvodů je zastavit pražskou komunikaci a dopálit co možná nejvíc lidí. Proč nechodí průvody po Bílé hoře? Proč se nedělají mítinky na Letné nebo v Motole? Proč se nezapějí obě národní hymny dejme tomu na Petřském nábřeží? Patrně proto, že by to nikomu a ničemu nepřekáželo, a to by nebyla žádná legrace. Mohutnost kolektivního projevu je přímo úměrna času, který se tím promarní jiným lidem. Já se divím,



že se nemanifestuje hlavně na kolejích Wilsonova nádraží. Já žasnu, že propagační obec československé církve dovolí, aby v hodině její manifestace vyjel rychlík do Brodu nad Lesy. Divím se, že nikdo nejde zaspívat obě národní hymny na železniční most u Vyšehradu. Hrome, mohly by se dělat ještě větší poruchy než dosud! Proč ne? Když pražské dopravní policii nenapadne prohlásit Václavské náměstí za komunikační uzel, když nemá odvahy dirigovat průvody a manifestace nějakým méně rušivým směrem, když se nechá běhat kdokoliv, kudy mu libo, tak ať se toho užije! Kde jste, spolky, organizace, zájemci, družiny, mítingy, korporace, strany, tábory, skupiny, církve, schůze, sekce, besedy, průvody a tak dále, kde se skrýváte, proč nenastoupíte na své pravé místo, proč nestojíte na kolejích Václavského náměstí? Vždyť ten náš pražský Kocourkov snese denně nějakou tu hodinku zácpy!

\*

Četli jste onehdy projev kulturních pracovníků proti zfilmování Smetanovy Prodané nevěsty čili proti zneužití a znehodnocení génia Smetanova. Neviděl jsem ten film, ale věřím ochotně, že je hloupý; protestuji tedy dodatečně, ale nejenom proti zneužití Smetany, nýbrž proti té hlouposti. Myslím však, že už jsem viděl hloupější české filmy; že už jsem mezi nimi potkal horší hrubosti a nechutnosti, než je zneužití velikého jména. A proti tomu se – kupodivu – nikdo neohradí. Nikdo se veřejně nestydí za úroveň českého filmu. Nikdo se nezarazí nad tím, že až na málo výjimek je český film oblastí kýče, neliterárnosti, plytkosti a maloměšťáctví. Jen se podívejte, kdo jsou u nás autory filmových libret; jen se podívejte, jak se ve filmové branži u nás vyvíjí téměř bojkot herců-umělců ve prospěch nicotných filmových “hvězd”; jen se podívejte na tu převažující literární a hereckou ubohost, páchanou bez nejmenší umělecké ctižádosti, a dokonce aspoň bez slušné kultury. Jsem dalek toho, abych podceňoval film v jeho významu na jedné straně pro literáty a herce, na druhé straně pro lidové obecnstvo. Naopak český film by nepochybně mohl mít úroveň, jaká se ponenáhlu za hranicemi přisuzuje českému divadlu, v němž se vidí jeden z nejvyšších projevů soudobé evropské kultury. Máme tu deset nebo dvacet filmových společností nebo společenstev, jež jsou v rukou já nevím jakých lidí. Obyčejně po jednom nebo dvou ubohých kýčích taková společnost bohudík zanikne. Žádná se nemůže odvážit na větší a nákladnější dílo. Tedy se vuřtluje. A vuřtluje se k necti naší národní kultury. Prosím, proč nikdo neprotestuje? Proč jsou i naše noviny tak shovívavé k tomuto znehodnocujícímu řemeslu? Bylo potřeba urazit Smetanu, abyste sebou hnuli, zatímco se už řadu let hřeší na duchu nás všech. Tolik literátů podepsalo protest, ale žádný se nepokusil o vlastní iniciativu na filmovém poli. Poznal jsem mezi filmovými výrobci

a pracovníky několik lidí vyšších aspirací; snad by se jich našlo více, kdožví? Bylo by lépe hledat nějakou cestu k filmu než platonicky protestovat.

Lidové noviny 7. 10. 1922

## SE VŠEMI

Někdy tě omrzí tvá vnitřní osamělost a výlučnost, to, čemu se říká “originalita” nebo “samostatný názor”; někdy jsi přesycen tím, být stůj co stůj svůj, odlišný, jiný než všichni jiní. Někdy už nechceš myslet, cítit a jednat v pyšném a uzavřeném individualismu, a chtěl bys raději myslet a mluvit, cítit a jednat jako všichni, jako ti nejprostší a nejskromnější. Tu pocítíš, že přes rozdíl tříd a názorů, věr a politických stran, náboženstev a jazyků, zájmů a povah je něco společného ve všech lidech, jakési všelidské obcování, nějaká nevýslovná vzájemnost. Já, ty, kdokoliv venku, člověk v Židenicích a člověk v Žižkově nesou v sobě cosi společného, cosi, v čem se navzájem mohou srozumět. Nuže, vyslov to, co je pro všechny stejné a vnitřně sociální, co vychází prostě a jednomyslně ze všech srdcí. Chceš, ó chceš to vyslovit?

Postav se tedy k oknu a řekni: “Zatracené počasí!”

Lidové noviny 11. 10. 1922

## CO JE MEZINÁRODNÍ

Mezinárodní je prý proletariát, kopaná, katolická církev, kubismus, Bergsonova filozofie, řeckořímské zápasy ve Varieté, Alhambra, komunismus a jiné věci. Nuže, s tou mezinárodností to není tak zlé. Chcete-li se přesvědčit, co je opravdu mezinárodní, přečtete si časem policejní seznam cizinců přicházejících do Prahy. Nenajdete tam zpravidla ani kubisty, ani atlety, ani tanečnice; povím vám na chlup přesně, že mezi cizinci u nás je 78 procent obchodníků, 21 procent diplomatů a o to mrzké zbývající jedno procento se dělí žurnalisté, divadelní ředitelé a soukromnice z Vídně. Můžete to po mně přepočítat. Z toho je vidět, že jedinou opravdu existující, skutečnou, podstatnou a pravou internacionálou světa je obchod.

Všecko ostatní, co se vydává za mezinárodní, je vedle obchodu hotová slabotina, chamrad' a ubohý odpadek. Teprve hodně daleko za obchodem pokulhává se svou mezinárodností diplomacie. Jenom v Ženevě a nějaké Mudanii snad hraje prim, a i to je pochybné. Obchod rozhodně vede. A co se týče mezinárodních podvodníků, ti se patrně skrývají mezi 78 procenty obchodu a 21 procenty diplomacie.

Lidové noviny 17. 10. 1922

### SLABŠÍ POHLAVÍ NA CESTÁCH

Tak tedy vlezete do vlaku, hodíte kufřík do sítě, pověsíte svrchník na své vyvolené místo u okna a běžíte si koupit na peron noviny. Když se vrátíte, sedí na vašem místě dáma s patrným rozhodnutím napoleonského slohu: “J’y suis, j’y reste.” Dobrá, nejste surovec, sednete si na jiné místo a ani nemuknete. Dáma si pěkně upraví váš svrchník, aby se o něj lépe opíralo, podívá se na vás s ohromným přezíráním a zavře oči: teď budu spát. Ale váš svrchník je méně snášlivý než vy; praskne mu trpělivost, chci říci poutko, a poroučí se dámě na hlavu. Dáma na vás vrhne zcela uražený pohled; vy se začervenáte, zakoktáte nějakou omluvu, že jste jaksi nemínil atd., a hodíte svůj svrchník do sítě. Ze samých rozpaků vytáhnete doutník, neboť jste v kupé pro kuřáky; dáma zakašle, zakroučí slabě hlavou a vzdychne. Dobrá, jdete si vykouřit cigáro na chodbičku; a když se vrátíte, sedí na vašem druhém místě jiná dáma s napoleonsky odhodlaným výrazem: “J’y suis, j’y reste.” Dobrá, nejste nevychovaný člověk; seberete se a jdete si sednout do vedlejšího poloprázdného kupé. Za chvíli přijde konduktér a zdvořile vás vyhodí: “To je prosím kupé pro dámy.” Nu budiž, řeknete si; zůstanu stát na chodbě. Za chvíli jde po té chodbě dáma z vašeho místa; vrhne na vás zdrcující pohled a zase zakroučí hlavou, dávajíc najevo: “Ten chlap musí všude překážet!”

Prosím vás, nebylo by možno zavést zvláštní vlaky pro dámy?

Lidové noviny 20. 10. 1922

## EGYPTSKÁ RÁNA

Návrh zákona o potírání pohlavních nemocí podnítil pozoruhodnou diskusi, zejména jeho § 13, jímž se má zrušit reglementace prostituce, to jest policejní evidence a policejně zdravotní dozor nad prostituovanými. Toto zrušení dozoru se totiž považuje, jak se zdá, za sociální pokrok. Dovolte mi říci, že ten pokrok se mi zdá tuze pochybný.

Především nejde mi do hlavy, že by se povinné hlášení venerických nemocí prakticky vyrovnalo povinné lékařské prohlídce prostituovaných. Ale o tom se přití je věc lékařů a praktiků. Chci se jen tázati, není-li koneckonců přísná reglementace dosti dobrým prostředkem k omezení prostituce. Jeden spisovatel v diskusi dovozoval starou pravdu, že prostituce se vyskytuje všude a ve všech dobách, snad už od kamenouhelné doby; z toho plyne, že prostituce je nutná, a z toho zase plyne, že chtít ji potlačovat je zbytečným podnikáním.

Nuže, snad je prostituce nutná, ale opovažte se říci, že je nutna jako sociální úkaz! Ano, je nutna individuálně; jsou rozené prostitutky, jako jsou rození klienti prostitutek; jsou ženy, které se prostituují i na trůně, a mužové, kteří s nimi patří do jednoho koše. Ale zkuste to, zastavte prvního chodce na ulici a řekněte: “Pane, ruku na srdce a pěkně za svou osobu: je pro vás veřejná prostituce naprosto a neodvolatelně nutná? Pravím, osobně a zvláště pro vás: je, nebo není?” Nedá-li vám ten člověk prostě pohavek, vsázím se, že v devadesáti případech ze sta vám řekne v jakýchsi rozpacích: “Nu víte, pokud mne se týče, já... nikterak... právě naopak; pro mne by to být nemusilo.” Stavte své teorie o prostituci na tomto rozumném předpokladu; bohdá dopadnou jinak.

Klientela prostitutek v ohromné většině není přiváděna nevyhnutelnou potřebou, nýbrž prostě příležitostí. Kdyby ten a onen mládenec na své cestě domů nebyl zrovna chytán prostitucí za šosy, vyspal by se patrně docela dobře ve svém mládenectví a nic by se mu nestalo. Kdyby toho večera seděl doma místo v hospodě nebo v Sect-pavilonu, rozhodně by ho žádná potřeba nevyhnala o půlnoci na ulici. Kdyby si zrovna toho večera nelíznul alkoholu, nebyl by za nic na světě klientem prostitutky. Alkohol a takzvaný “noční život velkoměsta” uměle zvyšuje poptávku po prostituci; a nadto nabídka prostituce – aspoň dnes – ohromně převyšuje poptávku.

Přísná reglementace a striktní omezení prostituce na veřejné domy aspoň lokalizuje nabídku. Je něco jiného putovat za červenou lucernou než potkávat příležitost v kavárně či na cestě domů. Omezit a ohraničit příležitost, to je smysl reglementace. Sprostota erotického obchodu ve veřejném domě má pro trochu slušného člověka trapnou a odstrašující chuť, kdežto volná prostituce se maskuje lživou pikantností dobrovolného dobrodružství; hlupák si připadá jako vyvolený, a nikoli jako kavka. Nechte erotickému obchodu jeho ohavnou trapnost. Je to lépe z mnoha příčin. A buďte tak kruti, tak středověce kruti, a odsuďte prostitutku k starému otroctví veřejného domu; je to strašné, ale toto bílé otroctví, toto vytřídění z lidské společnosti může zachrániti tisíce děvčat od zprostitutování; neboť k takovým okovům řemesla se odhodlá přece jen málokterá.

Ale má-li mít reglementace smysl, musí být drakonická; nebo řekněme správněji, prostě brutální. Brutalizujte tajnou prostituci, netrpte instituci animírek; jinak je reglementace jen nedůstojným pokrytectvím, jako je nedůstojným pokrytectvím novin, když v úvodníku diskutují o pohlavní hygieně a v inzerátech lákají: Kam dnes večer? Inu, do kavárny Ideál, ženská obsluha, šámby; nebo do City-baru, Sect-pavilonu a tak dále; kupodivu, že noviny nepřinášely inzerci závodu Goldschmiedova nebo Hametova.

Tady už přestává sociální sentimentalita z vyšších sociálních ohledů. Trochu jednostranně jste stočili diskusi na hygienickou otázku klientů prostituce; je tu druhá stránka, je tu otázka děvčat, která po zrušení starých bariér nebudou tak ostře varována od pohodlného řemesla prostituce. Jednou napsal přísný a ušlechtilý český básník: “Ta, kterou nejvíc pohrdám, alkoholička-prostitutka...” Pohrdat je příliš kruté; nepohrdejte jí, ale oběťte ji; bez opovržení a třeba se srdcem sevřeným ji spoutejte zákonem, aby budila hrůzu, soustrast a výčitky těch, kteří mají být varováni: mužů i žen.

Lidové noviny 25. 10. 1922

## DRUHÝ SVĚT

Když čtu články lidí, kterým se říká teoretikové (všech oborů), reformátoři, kritikové, problematikové, zásadní myslitelé, programní řešitelé atd., vzpomenu si vždycky na Pánaboha, že pochybil, stvořiv jenom jeden svět. Měl by stvořit dva dokonale paralelní; jeden

(totiž ten náš dosavadní), na kterém by mužové praxe nachlup jako dosud páchali své omyly, polovičatosti, nedůslednosti, chyby, kompromisy, Franty z nouze a jiné teoreticky rozhodně nedostatečné počiny, a v němž by výše zmínění teoretikové a ideální řešitelé věděli přesně, jak by to mělo být, aby to bylo dobře, jak řešit tohle a napravit onohle, zdokonalit tamto a založit tohleto. To by byl jeden svět; a druhý svět (který by byl o kus dál) by sloužil jen k tomu, aby si tam řečení teoretikové vyhrnuli rukávy a realizovali prakticky své lepší a hlubší a programové náhledy. Neboť mám slabost pro teoretiky; strašně rád bych je viděl v praxi; nesmírně by mne zajímalo přikukovat k jejich spásnému dílu. Ale v tomto jednom jediném světě... Tohoto jednoho, byť velmi chatrného, nouzového, bídně zařízeného a vůbec pochybeného světa by v jejich reformních rukách bylo přece jen škoda, že?

Lidové noviny 14. 11. 1922

#### KLAD A ZÁPOR ČILI ČTENÍ PRO PESIMISTY

Chcete ještě jeden důkaz, že tento svět a zejména jeho lidstvo je něco špatného, nepovedeného a hříšného, a že v něm naprostou převahu mají různé vady, nedostatky a úhony? Nuže, o tolika lidech můžete říci, že jsou nemehlo, nešika, nemotora, nebo dokonce nekňuba; žádný však není mehlo, šika, motora nebo kňuba; patrně takových na tomto světě není. Kdo není zrovna nekňuba, je zase snadno nemrava, necuda či nestyda; ani jednou o někom neřeknete, že je cuda a styda a mrava, ani kdyby se tvářil sebesvětěji. Žádné dítě na světě není posedný zbeda; nenajdete člověka vrlého, mravů urvalých, schopného jen samých vázaností a pravostí, omaleného, odbytného, tečného a vůbec japného; člověka, který by byl dbalec, douk, cita a nasyta, duživec, mluvně a božák. Nikdo nemůže mít tolik duhů a mocí, jako má neduhů a nemocí. Vejdete-li ven, potká vás možná nehoda nebo nesnáz, ale nikdy hoda nebo snáz. Neboť lidé nejsou schopni vole, nýbrž jenom nevole, a umí-li každý na vás nevražiti, vražiti není s to nikdo. Marně byste se ohlíželi, kde je na světě nějaká řest nebo plecha či švar; vše je nešvar a neřest a neplecha. Potrefí vás neštovice, ale nikdy ne blahodárné štovice. I nebe je záporné, a jsou-li lži světa prostě nehorázné, není jediné mírné, přijatelné lži horázné. Budiž vám v této zdrcující převaze záporu nad kladem a špatností nad dobrem útěchou aspoň to, že můžete být stvůrou nebo naopak nestvůrou, a přitom na žádné straně nic neztratíte.

Lidové noviny 17. 11. 1922

## O RŮZNÝCH SOUDCÍCH

Každému člověku se někdy stane, že – dejme tomu zkrátka do něčeho šlápne a táhne to s sebou na botě. Není to o sobě žádné neštěstí a také to nevrhá žádného stínu ani na osud, ani na charakter postiženého; ale osvětluje to jeho bližní, neboť se v takovém případě projevují několikerým způsobem.

Tak například jeden druh lidí si všimne nehody, a dokonce se na ni podívá co nejnápadněji neúprosným a vítězným pohledem; načež přistoupí k postiženému a řekne mu hodně hlasitě (s takzvanou nádhernou přímostí) asi toto: “Člověče, vy jste do něčeho šláp; no, vy jste to rozmáz! Ale ovšem, je to vidět, to máte marné; čím více to schováváte, tím je to horší. Fuj, já s vámi ani nebudu stát, vždyť se každý po vás ohlíží.” Načež uspokojen a hrd sám na sebe vás opustí zdrceného a nadobro zahanbeného.

Druhý druh lidí se k vám v tomto trapném případě ani nehlásí; mine vás širokým obloukem a v nápadném spěchu a přitom si myslí: “Bodejť, budu si s ním dělat ostudu! Ostatně mu to patří; to je švanda, jen ať si s tím běhá; to bych byl blázen, abych ho na to upozorňoval! Co tě nepálí, nehas, a máúcta.”

Třetí druh lidí (na které nyní obzvláště myslím) si všimne vašeho úrazu a začervená se v náramných rozpacích. “Ježíšmarjá,” řekne sám sobě tento druh lidí, “já ho v tom nemohu nechat! Ale říci mu to také nemohu, protože předně se to jaksí nehodí a za druhé by ho to uvedlo do rozpaků a mrzelo a trápilo. A chudák, on o tom neví! A chudák, on to raději vůbec nesmí vědět!” Tu vás tento člověk vezme pod paži a táhne vás někde stranou a řekne třeba: “Poslouchejte, to je hrozně příjemné šoupat nohama po zemi; prosím vás, zkuste to, uvidíte, jak se vám to bude líbit. Nebo takhle trochu se brouzdat trávou; pro všechno na světě, zkuste to!” A když tak nebo jinak zbaví konečně vaši botu hanebné poskvrnny, uleví se mu a pln štěstí se vám poroučí a nechá ve vás dojem člověka trochu divného a dětinského; neboť to už je osud dobrých úmyslů, že jsou obyčejně zneuznány.

Každý člověk v životě do něčeho chtě nechtě šlápne; každý někdy udělá chybu, hloupost, nešikovný krok; každý se někdy nějak zamaže a zaneřádí a zahodí. A každý pak pozná ten trojí druh lidí: jedny, kteří s “nádhernou přímostí” a osobní rozkoší přidrží váš nos rovnou do toho trapného a kormutlivého, co vás potkalo, kteří vám, jak se říká, “nastaví zrcadlo”; druhé, kteří s lehkou ironií a tajným dostiučiněním vás “nechají v tom”, hlavně potěšeni tím, že jim se to nestalo; a konečně ty třetí, ty rozpačité dobráky, kteří váš úraz, vaše pokoření, váš špatný krok hledí zamluvit a zastříit ne před sebou, ale před vámi samotnými.

První typ s celou křepkostí své lásky k pravdě vám řekne na setkání, že jste špatný a neschopný chlap a že jste provedl tuhle či onu pitomost, ačkoliv to vše do jisté míry sám víte, nebo vědět nikterak nechcete. Druhý typ vás jakýmsi podezřelým úsměvem, nějakou oklikou nebo obecnou narážkou jenom znepokojí a tiše se pase na tom, jak jeho hrot sedí; nechce vás ani napravit, ani urazit, nýbrž jen kochat se na své osobní převaze; tito mlčící soudcové jsou ti nejkrutější. Třetí typ bere jaksi na sebe vaši chybu nebo slabost; stydí se za ni, trpí jí a namáhá se zoufale nějak ji zahladit nebo odčinit: jako by byl spoluvinen na vaši úhoně, jako by na něm bylo za ni se omlouvat nebo ji odpykat. Jsou takoví lidé, byť si myslíte, že jich je málo.

A jednou, na posledním soudě, vyjde najevo vše, do čeho jsme zaživa špatně šlápli. Pak budeme stát buď před nekonečným samosoudcem, o jehož jurisdikci nehrubě mnoho víme, nebo snad před tříčlenným senátem, jak se domnívali staří Řekové. Ale pak by bylo možno, že by ti tři, totiž Mínós, Aiakos a Rhadamanthys, měli rozděleny úlohy docela tak jako naši soudcové zde na zemi. Mínós, fanatik pravdy, nám zahřímá rovnou do očí všechny naše hříchy, viny, chyby, hlouposti, špatnosti, volovinky a krajně nedůstojné poskvrny, kterými jsme pokryti od hlavy až k patě; nesmlčí nic, a my budeme stát jako polití jeho posmrtnou a bezohlednou hrubostí. Aiakos se bude jen ušklíbat a prohodí něco o “jistých lidech” a “jistých činech, o kterých se netřeba šířit”, a studeně nás propíchne svým nebeským a neskonálním opovržením. Ale Rhadamanthys se bude za nás červenat a za nás se trápit a potit se, a potom v nebeských rozpacích, místo aby nás vinil či soudil, řekne dejme tomu: “Koukejte se, jak krásně tamhle svítí ta hvězdička, jak se honem jmenuje, Procyon,” nebo něco podobně zbytečného a dobře míněného, a my budeme cítit, že v něm jediném máme zastání.

Nuže, ať jsem cokoliv kdy provedl nebo do čehokoliv šlápl, odvolávám se k soudci Rhadamanthovi.



Lidové noviny 22. 11. 1922

### JAKÁ JE MODERNÍ ŽENA?

O tom povídá v Čs. republice nějaký pan O. Filip toto: “Nemá již času, aby dlouhé hodiny v nedbálkách strávila... v budoáru... Stará se jen o věci vážné, a není-li jich, pěstuje sport. A není-li duše její ještě uspokojena, vstupuje do automobilu, aby v něm na kilometry cesty prchla před všedností, domácí nudou a banálností... Milenec stal se přítelem či druhem v povolání, s ním hovoří o životních otázkách, hraje tenis, závodí v plavbě a podniká předepsané rozjížděčky autem. Toť moderní romantika...” Tak vidíte, milostpaní, jak to máte dělat. Nač v nedbálkách ležet v budoáru, když můžete hovořit o vážných věcech, a není-li jich (jakože jich není), vstoupit prostě do svého auta? Není-li auta, zbývá přítel či druh v povolání, se kterým můžete hovořit o životních otázkách; a není-li jich, podniknete s ním předepsanou vyjížděčku autem nebo soutěž v plování – je to snad dosti prosté? To prý je moderní romantika. Ba ne; moderní romantika, to je mít na to dost peněz. Neboť hleďte, je to trochu drahé, být moderní ženou!

Lidové noviny 2. 12. 1922

### ŘEŘAVÉ SRDCE DOMU

Řeřavé srdce domu svítící noc a den, den a noc za slídovými dvířky; klidné, žhoucí, mírně praskající srdce, jež vydechuje vlídné teplo horkou klenutou hrudí, zatímco venku se střídá první listopadový sníh s prvním prosincovým deštěm; radost domova, teplý útulek, věčné uctívání ohně a tak dále. Rozumějte, mluvím o amerických kamnech.

Tak mně je dva odborníci postavili do pokoje, jedna dvě v nich zatopili, a já jsem si před ně sedl na bobek a vymýšlel jsem všechna ta vděčná slova, kterými jsem výše začal. Teď, řekl jsem si, budou hořet a svítit až do jara, jako věčná lampa, jako oheň vestálek, jako nějaký domácí oltář. Ráno a večer se do nich něco nasype, to už udělá Tonička, a já budu vedle nich psát a chvílemi je uctívat. A je to.

Nuže, hned prvního rána běžím k řeřavému srdci domu: a hledíme, je černé a studené. Cítím se ošizen, volám bouřlivě odborníka a trpce si stěžuji: řeřavé srdce mi zhaslo. Odborník chvíli zasmušile poslouchá, pak se podívá na kamna a řekne: “No jo, když jste nezavřeli komín a protitah...”

Dobrá, není nad poznání. Omlouvám se kamnům i odborníkovi a už se těším, jak na noc zavru komín i protitah; což jsem také bezvadně provedl, s poněkud hrdým pocitem strojvůdce, který řídí rychlíkovou lokomotivu. A ráno běžím nejprve k řeřavému srdci domu. Svítí skutečně a hřeje; svítilo věrně celou noc, zatímco já jsem spal. Teď jenom nasypat koks, a rozžhaví se to živým a horoucím plamenem. Tak tedy jsme nasypali koks; a řeřavé srdce pokojně zhaslo.

Volám bouřlivě odborníka a žaluji na něj i na kamna. Odborník poslouchá s lhostejností, jež se mi zdá cynická; pak se jen zdálky podívá na kamna a procedí mezi zuby: “No jo, když jste nechali zavřený komín a protitah...”

Bože, nic není jednoduššího než tohleto: večer se to zavře, ráno se to zase otevře, a je to. A kamna skutečně hoří jako blázen. Srdce domu řeřaví za slídovými okénky a dýše klenutou hrudí. Není nad poznání. Jenomže čtvrtého dne se to nechce a nechce nějak rozhořet. Bliká to ospale a skomíravě pod vlašnými plechy; vypadá to povážlivě jako pacient. Volám bouřlivě odborníka a zahrnu ho prudkými protesty. Odborník mlčí, saje svou mokrou cigaretu a pak povídá: “No jo, ale to musíte někdy vynést popel; máte rošt docela zacpaný.”

Právě co tyto řádky píšeme, nechce to zase nějak hořet. Šilhám od psacího stolu ke kamnům, jež dnes bohužel po mně nechtějí šilhat svým červeným pohledem. Už nevolám odborníka; chci, aby si zvykla na mne, a ne na cizího člověka. Nevím, která maličkost jim schází tentokrát; věřte, nejtěžší ze všeho je vynalézt samozřejmosti. Nebo se řeřavé srdce domu rozpálí z nějakého vlastního vnuknutí; není radno zasahovat do věcí tak citlivých.

A je to vlastně jako s lidským srdcem. Nejčastěji je poraníme tím, že zapomeneme na nějakou maličkost. Něco se ráno nebo večer mělo stát, a nevzpomněli jsme na to: tu to něčí lidské srdce potemní a pohasne, jako by stonalo. Něco se mělo otevřít či zavřít, něco přidat nebo ubrat, čert si to pamatuj; ale srdce se nemůže jaksi dostat přes tu opomenutou maličkost nebo zanedbanou samozřejmost.

Hle, hasnoucí kamna začala sama od sebe praskat. Čekal jsem to od nich; věděl jsem, že jejich rozladění přejde samo sebou, jako u hodných lidí. Ještě chvíli potrvá, než zapomenou na to, co jsem jim dnes zůstal dlužen; ale pak se rozhoří jako domácí oltář a vše bude neskonale v pořádku: já i moje kamna.

Lidové noviny 6. 12. 1922

### TAK TEDY

Víte, co člověk nejdychtivěji hledá v novinách? Věci a události, při nichž byl “očitým svědkem”. Například jde po ulici a vidí, že se z nějakého sklepa kouří; stojí tam pár lidí a uvažuje, že tam asi hoří uhlí a že to asi chytlo od pohozeného cigára a že prý už strážník telefonoval pro hasiče. A už tu jsou hasiči, pustí do sklepa trochu vody, a je po všem. Nuže, nazítrá náš očitý svědek nehledá ve svém listě nejprve řeč dr. Kramáře nebo velezrádný proces nebo kurs Kč v Curychu, nýbrž petitovou lokálku, že “včera o 16. hod. vzňalo se uhlí ve sklepě domu čp. 443; oheň uhasili přivolaní hasiči... vznikl asi od pohozeného cigára”. Nenajde-li to tam, mrzí se na špatné noviny, které zanedbávají zajímavé zprávy. Podobně je tomu, ukradl-li někdo v naší kavárně někomu zimník, zlomila-li si v naší ulici domovnice nohu, srazila-li se naše tramvaj s ručním vozíkem a tak dále. Nuže, už celý týden jsem očitým svědkem toho, že se blíží vánoce, že na “našich ulicích vyrostly přes noc smrkové lesíky”, že “zářící výklady obchodů” vyluzují “touhy v závistivých očích chodců” a tak dále. A noviny nic, ani slova. Hledám to v nich, dříve než spolknou první sousto snídaně; nic, jakobysmet. Tak tedy pro pokoj vlastní duše to vše sám sděluji veřejnosti; a zítra ráno si polibují, že přece jen ty Lidové si všimnou všeho, co se děje ve světě. Což jim připočtete k dobru.

Lidové noviny 16. 12. 1922

### PENÍZE

Každý bankovní krach se odehrává jakýmsi stále stejným způsobem: založí se nějaká zbytečná banka (pro nějakou veledůležitou veřejnou potřebu), několik lidí se neznámo jakým způsobem a jakou kvalifikací dostane nahoru, a pak už to jde jako čtyřspřežím: samé podniky,

báječná iniciativa, filiálky, tuhle nová továrna, tamhle nová skvostná exploatace, zkrátka peníze si vyhrnou rukávy a ženou se do práce. Pak se provede přestavba bankovní budovy, schodiště se vyloží mramorem, dole nádherný portýr, nahoře lift, ředitelé mají svá auta a kočáry, a tomu se říká reprezentace. Pak nějaké divné pověsti, nezlomná důvěra správní rady, run vkladatelů, revize, několik sebevražd, bouřlivá valná hromada akcionářů a snad nějaké trestní řízení; tomu se říká bilance. Za několik let se to bude zase opakovat. Ale během těch několika let se založí ještě několik bank s hesly ještě lákavějšími, vyloží několik schodišť mramorem ještě lesklejším a několik bankovních velmožů si pojezdí v autech ještě lépe olakovaných. Tomu se totiž říká rozmach peněžnictví.

Tři sta tisíc na tantiémách dostal za rok takový ředitel pomenší banky. Nevím, jaké zázračné geniality je třeba k vedení všelijakých peněžních kšeftů, ale rozhodně je to genialita, která se nejlépe vyplácí. Za ty peníze byste mohli vydržovat deset univerzitních profesorů nebo třicet básníků; třicet malířů by malovalo, třicet hudebníků skládalo hudbu radosti i smutku po celý rok, kdyby se jim rozdělil příjem pana bankovního velmože. Je velmi málo továren, které by tolik nesly majiteli, jenž je vydupal ze země, jenž vyrábí, jenž vyváží a jenž konečně nese všechnu ztrátu; a nevím, je-li jediné dominium, které by tolik neslo svému feudálnímu držiteli. A přece továrna nebo dominium je osobní vlastnictví, kdežto banka není osobním majetkem pana bankovního velmože. Pan bankovní velmož nedisponuje svým kapitálem, neriskuje svůj majetek, neručí za ztráty; riskuje vaše peníze, disponuje vaší kapsou, ale vykáže-li ciferně náramné zisky, vydělá tolik jako žádný sebezdatnější člověk jiného oboru. Nerozumím hospodářským věcem; ale tyhle úžasné tantiémové prezenty bankovním machrům musejí nutně mít dvojí následek: předně horečku zakládat nové a nové banky a za druhé ještě divočejší horečku vykázet se co největšími, byť docela neskrupulózními, byť velmi povážlivými zisky. A pak to tady máte, a nemusí to být jenom v Brně.

Odpusťte, mám snad primitivní názory; myslel jsem vždycky, že peníze jsou jen článkem mezi prací a životní potřebou. Zdá se však, že peníze jsou tu proto, aby dělaly nové peníze; že si založily svůj vlastní život, svůj vlastní podnik, že se “udělaly pro sebe”. Peníze se vrhly na výrobu peněz, jsou tu pro množení peněz, vzniká horečný a obludný kruh; primitivní smysl peněz, prostřednictví mezi prací a potřebou, je najednou přerušeno novým článkem: peníze slouží vydělávání. Bojím se říci, že je to něco nezdravého; patrně byste se mi vysmáli. Ale že se to děje v takovém rozsahu, že tolik lidí se ocitá v horečném kruhu peněz, to má v sobě něco děsivého. A za takový bankovní krach nejsou koneckonců odpovědni jen ti tři nebo čtyři

machři nahore; je tu spoluodpovědná celá ta spekulativní nálada, ta honička po papírech, které “jdou nahoru”, ta náramná chuť svézt se na báječných nebo pochybných ziscích, jež dělají peníze. Střádal ustoupil drobnému spekulantovi; šetření našich otců uhnulo našemu vydělávání. Ale nakonec je to skoro vždy střádal, majitel hubené vkladní knížičky, dobrák, který je rád, že má v bezpečí svou kuličku, který si to nejhůř odnese. “Vklady buďte svaté!”, ano: neboť není-li na penězích hodno ohledu aspoň to, že patří někomu jinému, nenašli byste na nich jiného svatého docela nic.

Nuže, několik set lidí přišlo o své peníze, několik pánů ředitelů si bude hledat tantiémy v jiné báječně užitečné bance, ale jinak se nic nezmění. A přece takový případ, jako se stal nyní, by měl být mementem pro všechny nás: výstrahou osobní i sociální. Čím více lidí se bude drápat na burzovní a peněžnickou houpačku, tím prudčeji se bude kývat nahoru a dolů; a časem, snad brzo, snad náramně brzo to zase někde praskne, a zas se bude plakat pro “přílišnou důvěru”. Snad opravdu není lidem pomoci.

Lidové noviny 17. 12. 1922

JOHN, JOE, FRANK ET CIE

Jménem čtenářstva protestuju rozhořčeně proti tomu, aby Sýkora, vítěz nad Willy Spörlem, dosavadním mistrem republiky střední váhy v boxu, ne, dosavadním mistrem republiky v boxu střední váhy, ne, dosavadním mistrem střední váhy v boxu republiky (nebo jak se to proboha řekne), byl uznán za mistra střední váhy. Ne proto, že by jeho vítězství bylo pochybné, nýbrž proto, že se jmenuje Václav. To je odborně nepřípustné: není to fair, není to sportovní. V boxu můžete být Fredem, Jimmiem, Joem, Frankem, Billem, amatérem, profesionálem, vítězem, poraženým, surovcem, džentlmenem nebo čím chcete, ale nikdy ne Václavem, Břetislavem, Vojtěchem, Metudem, Cyrilem, Přemyslem, Vítězslavem, Bohumilem nebo něčím podobným. Jaksi se to nehodí. A dáte-li už někomu facku, nedávejte ji Janu Patrčkovi, nýbrž mistru Johnu Patrčkovi nebo Franku Oščádalovi od těžké váhy. Ale jste-li náhodou Václav nebo Metud, nechte sportu a pěstujte králíky, poezii nebo zlaté rybičky; neboť při tom se nemusíte stydět za to, že jste Čechem.

Lidové noviny 19. 12. 1922

## POLITICKÉ ZVÍŘE

Byl to myslím Aristoteles, který definoval člověka jako politické zvíře. Myšlenka je náramně moudrá; není jenom docela jasno, mínil-li tím Aristoteles, že člověk je podivné zvíře, které dělá politiku, nebo že člověk, který dělá politiku, je s odpuštěním zvíře. Obojí výklad má něco pro sebe.

Promiňte, obvykle se do politiky mnoho nepletu, jelikož se v ní prakticky nevyznám; což ovšem je důvod neobyčejně slabý. Řeknu-li tedy něco příliš nemístného, ať to padne na hlavu toho, kdo mne k tomu přiměl. Udělal to politický redaktor, a politikové bývali skoro vždy pověřiví. Například starořímscí politikové si časem dávali věštit ze zobání posvátných kuřat nebo z vnitřností zasvěcených hovad. Dnes, zvláště ve vánoční době, se k tomu cíli užívá už jenom literátů, patrně proto, že mají k politice stejně neosobní poměr jako posvátná kuřata k starořímskému válečnictví.

Málo sleduji politiku, ale více sleduji lidi. A tu mne překvapuje, jak ohromnou abstraktní důvěru a jak náruživou konkrétní nedůvěru mají lidé k politice, vládě, společenskému řádu a podobně. Obecně a zásadně věří každý člověk fanaticky, že je možná nějaká vláda nebo politická forma, která by “to dala do pořádku” a smetla vše, čemu se říká zlořád, byrokracie a nespravedlivost a mizérie, zavedla rázem “ty pravé poměry”, vše rozřešila, upravila, spasila, vybuodovala a zkrátka ze své moci zařídila takový jakýsi ráj na zemi. A čím radikálněji lidé věří v nějaký politický nebo hospodářský ráj, tím radikálněji se konkrétně a prakticky utrhují na vládu, která má to neštěstí, že té chvíle zrovna vládne. Konkrétně každá vláda je špatná, slabá, prodaná, zpátečnická, katastrofální a prostě prašivá. Každá zklame. Každá bude nenáviděna. Nakonec zklame a bude nenáviděna i ta, od níž si ten který straník slibuje, že “to dá do pořádku”. To je nevyhnutelný koloběh.

Prosím vás, zkuste jej obrátit. Mějte zásadní a abstraktní skepsi k politice vůbec. Věřte, že žádná politika to nedá jedna dvě do pořádku; že žádná nemůže čarovat, řešit, převracet svět a dělat divy. Že ze všech možných vlád bude jedna za osmnáct a druhá dejme tomu za osmnáct a půl. Ale pak buďte uznalí i za tu vyhranou půlku. A je-li už nějaká vláda u vesla, řekněte si, že nestojí sice za mnoho, ale že dělá, co může; že je asi tak dobrá jako třeba váš krejčí,

kterému se také všechno nepovede, a že si konečně bez dlouhého vztekání lze najít jiného krejčího, a že ten minulý byl ještě horší. Pokud šijete u svého krejčího, je oboustranně lepší mu důvěřovat a nehrdlit se s ním pro jeden knoflík. Pokud si platíte tuhle a nejinou vládu, je oboustranně lepší nenadávat jí počínajíc ranní kávou nebo ranními novinami.

A přece, hleďme, je tu vláda, která se pokusila převrátit svět a založit ráj na zemi; je to sovětská vláda. Nerad mluvím o věcech, kterých neznám; ale vypadá-li to v Rusku tak špatně, jak se říká a píše, myslím, že není vina jenom na zásadách komunismu; že snad větší vina je v tom, že tam kdekdo dělá bolševictví na vlastní vrub. Patrně místní sovět v nějakém takovém Permu nebo Čuchonově se náruživě zajímá o bolševictví a eserství; kdyby se náruživě zajímal o místní kanalizaci, bylo by tam méně tyfu; kdyby se fanaticky zažral do otázky lokálních drah, byl by z toho také nějaký prospěch. Kdyby se všechny místní sověty a komisariáty a sojuzy, a jak se to vše jmenuje, ve všech městech a vsích s vášnivou chutí chopily těchto lokálních kopyt, myslím, že by tím nejenom ledacos získala všechna ta města a vsi, nýbrž že by se také ukázalo, že se vlastně nestal žádný tak velký převrat; že takzvaná ústřední vláda není ani tak strašně důležitá, ani tak nesmírně zajímavá, aby se celý národ točil kolem těch několika pohlavárů, kterým by nakonec připadl užitečný úkol nahradit starou byrokracii. Koneckonců nejde tu o Perm ani o Čuchonov; i u nás jsou města a vesnice, kde se dělá politika nebo politická kanalizace nebo politická škola, místo aby se náruživě, soustředěně a s láskou dělala dobrá kanalizace, správná škola, místní průmysl a tak dále. Kdyby u nás vypukla takováto náruživost užitečné činnosti a praktické dokonalosti, byla by každá politika rozumná a každá vláda dobrá; aspoň proto, že by lidé mysleli na něco jiného.

Je vůbec podivno, že tolik lidí unese život v poměrech tak nekonečně špatných. Posloucháte-li je, dovíte se, že republika je prodána židům nebo Němcům, úřady jsou zkorumpované, parlament shnilý, katastrofa za dveřmi a vůbec že nastává konec světa. Kdybych tomu uvěřil, musil bych se jít oběsit na první osice v nejčernějším zoufalství. Ale myslím si: kdybych byl jenom metařem a chystal se jen k tomu, že dnes večer spravím kouskem drátu své koště, aby lépe metlo, musil bych věřit, že není vše ztraceno: prostě proto, že mohu ještě spravit své koště, aby lépe metlo. Ale kdybych věřil, že je vše katastrofálně ohroženo a že “zítra se to sesype”, nemohl bych už spravit své koště a čekal bych na nekonečnou pohromu se špatným koštětem (jako emblémem strašné situace) u nohou. Nuže, je dobře pro metaře i pro stát myslet na koště. Kdyby každé koště bylo dobré a mohlo být zítra ještě lepší, hleďte, pak nejsou poměry tak špatné. Kdo vede svou věc, byť její obecný užitek byl sebeomezenější, s

nějakým úspěchem, musí být tak trochu politickým optimistou. Defetismus je vlastně praktická lenost.

A nyní mi řekněte: Nu, s takhle malicherně praktickým loktem se na politiku nesmí jít; politika, to jsou velké a všelidské ideály, to jsou národní hodnoty, sociální problémy a ideje humanitní a samé ohromné věci a zásady, o které se tu krvavě bojuje. Pryč s politickým utilitarismem, ať žije politika zásad a ideálů! – Máte pravdu, nic v životě není důležitějšího než zásady a ideály; jenom je, proboha vás prosím, nesvěřujte jen a jen politice; jejich místo je především v osobním životě. Věřím v ideální hodnotu nacionalismu; ale chtěl bych, aby ji bylo vidět v mé osobní práci. Věřím v ideální hodnotu socialismu; ale chtěl bych ji využít ve svém poměru k lidem svého okolí. Ideály, hodnoty, zásady – promiňte – to jsou ryze mravní a řekl bych dokonce náboženské věci; jsou lží, neposvěcují-li a nevykupují-li náš soukromý a osobní život. Nevěřím v nacionalismus člověka, který dělá nečistě svou práci, neboť každá práce je národní. Nevěřím v socialismus člověka, který má nečisté vztahy k lidem, neboť každý vztah je sociální. A chce-li kdo spasit a polepšit svět svým velikým politickým ideálem, ať nejprve spasí a polepší sebe sama a ten úzký okruh života, který osobně vyplňuje. Pro mne veřejná činnost řezníkova je dobrá distribuce dobrého masa, a nikoliv jeho plsní nacionalismus; ten je jeho osobní předností, pro kterou může přijít i do nebe. Avšak jeho politická zásluha je dobře krájet a vážit. Politická zásluha literáta je dobře psát. Každá živnost, dokonce i sama politika, může být nesporně politicky užitečná.

A to vše je cokoli spíše než politická lhostejnost. Naopak: dělám-li svou denní práci i svůj osobní život s vědomím, že to není něco národně a sociálně bezcenného, a s pilným úsilím, aby to nebylo bezcenné, dělám tu nejlepší a nejúčinnější politiku; rozhodně účinnější, než kdybych se rozčiloval na Beneše nebo na Rašína. A ten starý, trochu vágní optimismus o “chudé pastuchově chýšce” můžeme přijmout s několika výhradami: aby ten pastucha nebyl chudý a aby vyráběl prima sýr; pak rozhodně “více pro vlast může činiti” než půl tuctu táborů falešných Žižků.

Lidové noviny 24. 12. 1922



## KOMÍNY

Místo abys na něco pořádného myslil, díváš se z okna; a protože bydlíš trochu vysoko nad prahem země, vidíš Pánaboha, a kousek pod ním oblohu, a kousek, kousíček pod ní střechy, samé střechy a komíny. A náhle si vzpomeneš, že jsi zrovna tak se díval na komíny v Paříži, ale tam jsou jinačí: jsou jako sokl, a z něho čouhají dvě nebo tři tenké roury s jaksi zakroucenou hlavičkou, a vypadají, jako by tam stáli dva nebo tři mužičkové, kroutili hlavami a mluvili o holkách neb o politice. U nás jsou komíny krátké a zavalité, podsadité a jaksi nahrbené; proto se tolik v české literatuře vyskytuje přirovnání k staříkovi, který sedí na střeše a kouří faječku. A v Němcích, tam jsou komíny vyčouhlé, rovné, hranaté, dlouhánké; nevypadají ani jako zakroucený mužiček, ani jako stařík; nevypadají nijak, jenom jako komíny. A to je i na komín trochu málo.

Lidové noviny 28. 12. 1922

## ŽENA A POVOLÁNÍ

Přes tu chvíli se dočtete v novinách o nějaké té “první”: o první advokátce, starostce, zvěrolékařce, geometřici nebo já nevím jaké první odbornici kterého divného mužského řemesla. To tedy dokazuje, že buď nejsou mužská řemesla tak tuze těžká, nebo že ženská dovede totéž co mužský, dá-li se jednou do toho; což obé není ostatně tak důležitým objevem. I já si myslím o sobě, že kdybych se byl do toho včas pustil, uměl bych být advokátem jako třeba dr. Bouček nebo zámečnickem jako třeba mistr Šafus; ale zajímavé právě je, že to nedělám, že vyrábím něco jiného než oni, a že je tolik různých možností a činností pro nás lidi. Ale ženám nepřipadá zajímavé dělat něco jiného než muži; zdá se jim romantičtější dělat totéž co muži. Pokud to činí z důvodů výdělečných, mlčím; neboť každý chce být živ. Ale protestují, činí-li tak z důvodů ideových, a myslete si o mně třeba, že jsem zpátečník.

Muž je – z vrozené hlouposti – specialista; zakousne se do svého métier nebo do své vášně a pak nevidí napravo ani nalevo; jeho osudem je stát se odborníkem, ať už v bakteriologii, nebo ve výrobě koženého zboží, nebo konečně v literární historii. Jeho duše má puzení se do něčeho zažrat a to ostatní pustit; zajímá se jen o svůj výsek světa a krom toho snad ještě o politiku, a právě proto tu a tam vykoná na svém poli něco náramného: zrovna pro tu

omezenou, jednostrannou, chlapskou a náruživou zažranost. Nuže, kdyby byli na světě jenom muži, bylo by to prostě k utečení, z nesčetných jiných příčin, ale také proto, že by na světě byli sami odborníci, kteří by si koneckonců neměli co říci: každý by myslel na to své a už by se ani nesrozuměl s člověkem jiného odbornictví; neboť specializace je nedružná, nekulturní, jaksi zrovna nespolečenská, je to taková jistá izolace nebo výlučnost nebo druhová odlišnost. Dejme tomu králík se zajímá o zelený chřást, ale nezajímá se o žirafu nebo orla, protože s nimi nemá nic společného. Pravý zámečnický se zajímá o zámky, ale ne o archeologa nebo o lyrika, protože s ním také nemá nic společného. To tedy jsou mužská řemesla.

Žena je – nevím z které vrozené nectnosti – duch univerzální, všestranný, nezažraný a plný podivuhodných zájmů. Je-li to dáma, jaksi by vás na ní mrzelo, kdyby řekla, že ji vůbec nezajímá hudba nebo literatura nebo že neví, co je to box; má ji zajímat vše, má něco vědět o všem, má umět vyjít vstříc každému našemu zájmu, a běda, mluví-li mocí mermo s vámi, lyrikem, o uvolnění obchodu, nebo s vámi, aviatikem, o středověké diplomacie.

Od ženy čekáte něco povšechného a sdružujícího, co vás zapne do obecných souvislostí společenského života. Na ní je, aby jaksi korigovala jednostrannost vašeho povolání, aby přenesla sebe i vás přes úzké meze vašich profesionálních zájmů, aby – aby – jedním slovem, aby udržovala společenskou kulturu nebo ještě spíše společenství kultury mezi vámi, omezenými a zatvrzelými specialisty. Řekl jsem, že se pravý zámečnický zajímá o zámky, ale ne o archeologa nebo o lyrika; nuže, je velmi správné, že se jeho žena zajímá méně o zámky, ale více o archeologa nebo o lyrika, který náhodou bydlí v téže ulici, a poví třeba svému zámečnickovi mezi polévkou a masem, že u archeologů budou chovat a lyrik že má dluhů jako kvítí; i to překonává úzké zámečnictví mužovo a staví mosty mezi jeho dílnou a světem. Vidíte, že žena má něco společného se vším, co se děje kolem ní; jste svědky, jak instinktivně chápe své kulturní a společenské poslání; uvědomte si, jak univerzálně se zajímá každého rána o víceméně široký okruh lidského života kolem dokola. Koneckonců, je to čestné a důležité poslání, na něž muž není příliš vážný, nýbrž příliš omezený.

Hleďte, v Americe už provedli takovou jistou dělbu práce: muž se shání po živobytí, je specialistou, vynálezcem, obchodníkem nebo vůbec něčím praktickým; pak přijde domů a žena mu poví, co je nového v kultuře, co musí číst nebo vidět, a dobrý Sam nebo Bill čte, kouká a dovídá se o věcech, o které by se jinak čerta staral. Ale bude-li žena sama

specialistou, vynálezcem nebo něčím praktickým, kdo bude pak ji vřadovat do univerzální zajímavosti světa, a kdo nás?

Ano, kdo nás; neboť nezapomínejme, že vůbec v takzvané ženské otázce jde o mužské zájmy.

Lidové noviny 31. 12. 1922

## 1923

### KMOTŘI

Nejkmotrovštější kmotři na světě, to jsou pražští radniční páni. Posuďte jen: “Ústřední správní komise hl. m. Prahy schválila v plénu návrh užší správní komise, aby ulice Mariánská byla pojmenována na Lützowovu a Sadová na Hooverovu. Dr. Bloch žádal, aby ulice Hybernská byla přejmenována na Ferrerovu... Plán nového pojmenování jest provizorně rozvržen tak, že ve jménech ulic smíchovských a ulic ve vnitřní Praze budou uplatněna jména našich domácích slavných osobností, ve Vinohradech uctěna bude Dohoda, v Karlíně slovanské přátelství a na Žižkově slavná historická doba husitská.” – Nu, jen pomaleji s tím křtěním, páni kmotři! Víte, že ve Velké Praze je po dobrém tuctu ulic Palackého, Jungmannových, Riegrových a tak dále, že tedy je nutno překřtít asi dvě stě ulic? Propána, proč překřtívat takovou Mariánskou ulici, když už vešla do dějin (skrže Mariánskou houfnici), nebo Hybernskou, jež říká kus místní historie, proč poctívat Dohodu just na Vinohradech a Slovary zrovna v Karlíně, jaký vůbec rozumný smysl má překřtívat ulice, jejichž jméno nemá ve Velké Praze duplikátu, jaký orientační smysl má dělat z jedné čtvrti literární lexikon, z druhé mapu národů a ze třetí příručku dějin husitských válek? Prosím vás, nedělejte hlouposti; oživte ve starém městě podle možnosti staré názvy topografické; jména slavných osobností tu- i cizozemských, mapu Evropy, literární a jiné dějiny nechte laskavě jako rezervoár jmen (když už neumíte vymyslet názviska lepší) pro nové čtvrti nebo na pokřtění ulic, jež musejí být pojmenovány, abychom nemusili nikoho hledat dejme tomu ve čtrnácti Palackého ulicích Velké Prahy. Nahrnout jména jednoho rázu (třeba osobní, nebo zase národní) do jedné čtvrti, to už je, s odpuštěním, dokonalé vrtáctví; takové nomenklatuře se jakživ pak nenaučí ani člověk s maturitou. Mimoto je to nevkusné. A banální. A kmotrovské. Po převratu byl několikrát svolán “poradní sbor pro přejmenování ulic”; bohudík zatím zmizel, neboť užíral

příliš mnoho času svým účastníkům, mezi něž patřil i pisatel t. ř. Ale řečený sbor vypracoval jisté rozumné a odborné “směrnice” pro překřtívání ulic. Páni kmotři, nechte si je vyhledat a přečíst. Bude to pro město Prahu tuze užitečné.

Lidové noviny 12. 1. 1923

## NOUZOVÝ SLOUPEK

Co je to sloupek? Sloupek je to, co tady následuje. Je to tištěno v Lidových novinách vždy šikmým písmem, aby byl zdůrazněn obzvláštní význam těchto sloupků vůči ostatnímu obsahu politickému, národohospodářskému, kulturnímu i ze soudní síně. Sloupek je také již proto velmi důležitý, že vychází každý den jako slunce. Kdyby nevyšel, byla by na světě tma.

Co je to sloupek nouzový? Sloupek nouzový je takový sloupek, který nezbytně musí být napsán, aby vyšel, a aby tedy nenastala na světě tma. I musí se tedy honem napsati sloupek, který je s velikým důmyslem zhotoven třeba z ničeho, nebo z látky velmi řídké, která se musí šikovně roztáhnout, aby vydala na příslušný kus sazby. Z těchto nouzových látek vznikají pak ony sloupky nouzové, jež jsou u čtenářstva velmi oblíbeny, neboť jsou nejkrásnějšími důkazy pisatelova vtipu a jeho obzvláštní bystrosti a pohotovosti; ba může se takřka říci, že odhalují pisatelovu duši, neboť vpravdě bývají vyraženy z nejdivnějších záhybů jeho duše, jsouce plně duševné, nemajíce se sloupkově nevydatným vnějším světem vlastně už nic společného.

Tak jako třeba dnes se to přihodilo, že brněnská redakce telefonuje redakci pražské, že naléhavě potřebuje sloupku. Zde v Praze však, přísámbohu, žádného sloupku není, a zdá se v této chvíli, že na celém světě není, nikdy nebylo a běda, snad i nebude ničeho, z čeho by bylo možno udělati sloupek. Tato strašlivá situace je pak onou situací, v jaké běrou původ nouzové sloupky. Vznikajíť právě z chaosu, tak jako kdysi vesmír, jemuž i Lidové noviny i jejich milení čtenáři vděčí za svůj původ.

Jelikož Brno na sepsání tohoto sloupku v zájmu všeho tohoto vesmírného čtenářstva velmi naléhá, aby byl v době nejrychlejší zhotoven a dodán sloupek, zasedli na tuto naléhavou práci dva Čapci, doufajíce tímto způsobem rychleji býti hotovi. Vězte tedy, že toto jsem psal já, Čapek I., a že vidím, že už jsem napsal slušný kus rukopisu, aniž bych musil vytahovati

vetché a odložené, ba ani ne nouzové látky. Ba naopak, na sloupky je tolik nápadů, že by jich v tomto čísle mohlo vyjít třeba šest i více, a ještě bychom nebyli vyčerpáni ze všech pozoruhodných věcí, jež by zasloužily dovedné odborné úpravy, obecné pozornosti i podivu.

Tedy co se mne týká, mohl bych se tu třeba rozepsati vhodně o tom, že třeba konec masopustu je přede dveřmi; mohl bych třeba psáti o dveřích, o dveřích, které vržou, nebo třeba nevržou; ale mohl bych psáti velmi dobře třeba také o vrzání; vrzání je věc, o níž dosud málo bylo psáno, věc opomíjená a povržená, jíž si dosud skoro nikdo nepovšimnul, neboť ostatně vrzání je dost nepříjemné. Mohl bych psáti sloupek i o věcech nepříjemných, jichž je na světě až dost, a mohl bych udělati sloupek i o tom, co to je, když je dost. Je to skoro vždy dobré, když je dost. Přeji každému dost, neboť s uspokojením pozoruji, že mám na sloupky nápadů dost. Rád uvidím, kolik jich má tuhle doleji Čapek II. Možná že nemá zrovna žádný nebo se akorát zmohl jen na jeden. Jestli má jen jeden, mohl z toho napsat sám celý jeden sloupek a nemusili jsme psát oba dva. Posuďte sami.

(Čapek II.) Mozkový ústroj je zvláštní. Řádný, zdravý, libový mozek se neustále – krom spánku a vlastně i v něm – něčím zabývá, o něco se zajímá, něco rozkousává, mele a zpracovává. Ale dejte mu rozkaz: teď něco myslí a pověz to – a v té chvíli se mozek zastaví. Přestane myslet. Nic neví. Stojí a mrká, tváře se, jako by usilovně chtěl pochopit, co divného se na něm chce.

Je jakási ostýchavost myšlení. Vidíte děvčátko; jde – tančí, nožky mu hrají, ruce letí, celé tělo jiskří pohybem. Ale pak mu povězte: Jářku, děvčátko, tvá chůze je tanec, tvé ruce jsou písnička – nu honem, udělej ještě několik pěkných kroků, ano? Tu stojí děvčátko, vážne, červená se; má nožičky najednou přilepené k zemi, ruce jí překázejí, a ani neví, jak to udělat, aby se to vše vůbec hýbalo. Nejde to. Na rozkaz to nejde. Ale poručte děvčátku: Je tělocvik; tak tedy vpravo v bok, pochod, jedna dvě, jedna, dvě. A jde to. Jedna dvě.

Poroučet lze vlastně jen mechanismu; nikdy bezděčné, z nitra se deroucí akci, ať je to myšlení, nebo tanec. A proto je třeba zmechanizování, kde je třeba poslušnosti; proto je tolik třeba zmechanizovat mladá těla na vojně a mladé mysli ve škole; proto my muži se mechanizujeme odbornictvím a profesionalismem, aby naše mozky poslouchaly a fungovaly jako stroje. Tvořivý zapisovatel by byl špatný zapisovatel; tvořivý krejčí by špatně sešil

kalhoty, i když by dobře vybásnil nádherný šmyk-šmyk nůžkami. Tvořivý mozek je jankovitý. Praxe potřebuje mechaničnosti, protože potřebuje pohotové a hladké poslušnosti.

A hle, ani jsem se nenadál a rozepsal jsem se: jedna dvě, jedna dvě. Není-li to tanec lehkých rukou a nohou, spokojte se s tím, že to je aspoň marš; za dvacet minut jsem došel, jedna dvě, dokonce až na druhou stránku.

Lidové noviny 22. 1. 1923

ROKU 43 571

To už si leckdo pomyslí: Kdybych tak mohl jen štěrbinkou, jen štěrbinkou nahlédnout do budoucnosti! Jen po jednu hodinu bych chtěl vidět, jak bude za sto, za tisíc, za jedenačtyřicet tisíc let vypadat svět! – Čtenáři, ani já vám to nepovím; ani Shaw, ani Wells, ani Verne vám to nevyličí. Ale chcete-li se podívat docela úzkou štěrbinkou, dobrá: Nyní, slyšte, je rok právě 43 571, a vy, přenesení do této podivuhodné budoucnosti, náhodou zrovna prohlížíte noviny; řádky, jež právě čtete, píše tuto poslední novinku: že... právě napadl čerstvý sníh... pro radost starých i mladých; svěží mrazík... tváře zdravě zardělé... na hřišti se koulují děti... učiněno sto šedesát ohlášení pro nesypané chodníky... sklouzla na dětské čundrače a – – Stop! Štěrbina se opět uzavřela; již se nedočtete, jak vypadá politika a sport a divadlo roku 43 571; vrhli jste jen jediný kratičký pohled, ale věřte, že je správný. Bude to tak, docela jistě to tak bude. Hled'te, není tak nesnadno viděti budoucí věci.

Lidové noviny 23. 1. 1923

NOVÝ LES

Chcete-li jej viděti, přivstaňte si a jděte tak kolem sedmé v neděli ráno v Praze na Wilsonovo nádraží. Uvidíte tam menší mlázi, nebo takové jakési pole, nebo hodně vysoké strniště, nebo, jak to říci: zkrátka hustě vedle sebe nějakých tisíc nebo dva tisíce trčících lyžařských dřev, pod nimiž a mezi nimiž po prvním víceméně ohromujícím překvapení objevíte přiměřený počet lyžařů a lyžařek. Jakživ jsem neviděl něco bizarnějšího než tento živoucí les lyží a holí;

trčí to zježeně, špičatě a ohnutě, je to husté jako ohromný trávník a hlaholí to, jako když tisíce špačků zapadnou v rákosí. Cítíte se najednou sám drobným, spěchajícím mravenečkem, který si splašeně razí cestu mezi stébly dvakrát tak vysokými jako on. Nejprve je to k smíchu, pak je to hezké a za chvíli, kdy vás už vlak nese za vaším jiným cílem, dokonce krásné. Vždyť před deseti lety takto vyrazil z Prahy s dřevy na ramenou jen nějaký podivín, výstředník a blázen; dnes vidíte všechno, co cítí trochu mladosti v nohou, hnát se ven, do bílých hor, do jiskrného vzduchu. Vidíte naráz nový svět, novou generaci, nové a veselejší lidi, a řeknete si: Pane bože, jen houšť, ať vyrostete ještě hustší mlázi lyží a ať těm lidičkám jde ta neděle hodně k duhu!

Lidové noviny 23. 1. 1923

## FLAŠINET

Především si nemyslete, že je tak docela snadné hrát na flašinet; jednak od toho bolí ruka, jednak je třeba jakési soustředěné, cílevědomé souvislosti, jistého přednesu a – ano, a jistého citu, to je to slovo. Jako tolika jiným věcem učil jsem se také hrát na flašinet: a nešlo to. Flašinet zůstal sice celý, ale písnička se rozbila, rozsykala, rozklížila, potrhala na nesouvislé cáry; bylo to, jako bych se pokoušel stříhat na frak nebo montovat šicí stroj. Například nesmí se v točení zadržnout, zrychlit ani zpomalit; klika musí běžet plynule, oble a při každé písničce jiným tempem; někdy se sluší trochu protáhnout tremolo, jindy podškrtnout pauzičku, zkrátka je tu celá řada dovedností a odborných klíčků jako při každém řemesle.

Píši to proto, že zrovna dnes je v naší čtvrti flašinetový den. Už hodinu poslouchám, jak se blíží a zase vzdaluje babička flašinetářka; chtěl bych vám zapískat všechny její písničky, neboť už je dovedu zpaměti. Jednu z nich musí každý člověk zpívat s sebou; zpívám ji tedy, a zpívají ji zároveň všechny služky v okolí, a dole truhláři, a za dvorkem ševcovi tovaryši; i stoupá naše píseň k nebi a líbí se Bohu, neboť ji zpíváme společně. Jiná, jakási starobyle taneční, má tajemnou moc, že se při ní musíte houpat v kyčlích, a při jedné obzvláště silně melodické klíčce hodíte zadkem v jarém a starosvětském plesání; nuže, všichni v dosahu babiččina varyta vykonáme současně tento radostný pohyb, ať žehlíme, píšeme nebo prodáváme za pultem nitě. Jiná píseň, toť Osířelo dítě v transpozici poněkud nezvyklé; ale každý z nás obyvatelů jednoho bloku někdy a po nějaké stránce osířel, každého někdo nebo

něco češe hřebenem do krve rozdírajícím, každému život jaksi bije nožičkami o škopíček a každý konečně má proč a kde plakat; a tedy flašinet mluví k nám osiřelým dětem a ujímá se naší opuštěnosti. Jiné jsou písně, při kterých si vzpomenete na lásku, a jiné se pijí jako alkohol, a jiné jsou jako veselá holka, a jiné jako souchotinářská švadlena; pravím, na každé je něco, co stojí aspoň za evangelický groš.

Jsou drtivé parní flašiny, hotové gigantofony řvoucí, řinčící a třeštíci, že jediný zvukový chrlič zaplaví celé předměstí; a jsou flašinetky bezzubé a dýchavičné, jež třeslavě vrkají v neděli u cest; flašiny, jež jásají, a kolovrátky, jež úpěnlivě vzlykají nadlidským steskem. Ale všechny mají jednu krásu, a to je basování. Žádná muzika světa nemá tolik kudrlinek, tak divné přizvukování, tak rozmarné basy, tak tajemně nesouvislé doprovody jako flašiny. Někdy to nepředvídaně zakvílí, někdy jako by si to z vás dělalo legraci; někdy to tak hrozně zakličkuje, jako by uvnitř byl zavřen nepokojný duch. Naslouchejte vždy také druhému hlasu věcí!

Já vím, že nemáte rádi flašiny, neboť jste lidé nervózní, blazeovani a nevděční; přepadne-li vás kolovrátek někde v ohybu vaší nedělní procházky, zabručíte něco o žebrotě, a zahraje-li vám pod okny, zavřete dokonce okno a řeknete cosi strašného. A přece tichý a samozřejmý předpoklad všech flašinetářů je, že vám působí určitou libost, že vám prodávají něco stejně dobrého jako třeba pouliční prodavač limonády; že vaše žíznivá duše potřebuje napojení a vaše srdce apollinského povznesení. A tak točí klikou, aby vybudovali v ohybu cesty nebo na dně přesmutného dvora jakýsi ostrov rozkoše, libosad hudby uprostřed pouště hrubých a všedních zvuků. A třeba jejich flašinet už píská jen jedinou píšťalou nebo bezhlase brouká a vrní, zůstává předpoklad, že vás to má těšit a že za takový požitek budete ochotni něco dát; že vás snad dokonce tato čaromocná hudba léčí z melancholie, že zahání od vás duchy zlé, nudu i stesk a prokazuje vám vůbec něco ocenitelného. Pro svou osobu – nemohu si pomoci: ale když dole hraje babička flašinetářka, odložím péro i knihu a zdvořile poslouchám, až dohraje; neboť nesluší se nenaslouchati něčemu, co se k nám obrací o slyšení.

Lidové noviny 7. 2. 1923



## PODLOŽKA

Mám-li začít definicí, tedy: Podložka je... zkrátka taková podložka z pijavého papíru, pokud možno nepromokavého a umazaného, sloužící zřejmě tomu, aby se o ni rozmazal každý rukopis; neboť ještě jsem neviděl podložku, na které by se skutečně mohl inkoust osušovat. Podstatné na každé podložce je dále to, že je vždy popsána; čím je popsána, tot' písemný druh dosud neprozkoumaný.

Člověk sedí zamyšlen nad podložkou, respektive nad listem papíru; má něco psát, a neví, jak do toho; přemýšlí, hledá výraz, a přitom něco bezděčně, z hlubin podvědomí načmárá na kraj podložky. Jindy zase zastrčí do násadky nové péro; a dřív než se rozežene po rukopise, zkouší péro na kraji podložky. Na podložce se obvykle sčítá; někdy se na ní zamyšleně kreslí. Na podložkách můžete rozlišit typ kreslířský a typ psavý; například kde usedne František Sís, vznikají podivné kresby, podobné mediálním obrázkům. Podobné dokumenty můžete sbírat na všelijakých poradách, anketách a důvěrných schůzích, kde každý přítomný dostane list papíru, na němž by si zapisoval "body" a nápady. Pravidelný výsledek takových anket jsou různé a dosti podivuhodné obrazce, hvězdice a ornamenty; většinou propuká tu geometrický pud, typický pro samotné začátky lidské civilizace. Tento atavický úkaz je rozhodně nejzajímavější výtěžek většiny anket a porad.

Prohlédl jsem si všechny redakční podložky, abych sbíral dokumenty redakčního podvědomí. Narazil jsem většinou na psychologické záhady. Zcela dobře chápu, je-li na podložce u telefonu napsáno slovo "Ančí"; nevím dobře, nač se vztahuje nápis "Anna Vocásková, skorochoť". Zcela záhadný je mi hromadný výskyt cifry "300" nebo několikrát se opakující "Jakub", který se vyskytá také ve formě "Jakube ze Zahr..." (Zahraničního ministerstva?). Třikrát objevuje se "Waldstein", jednou "Dominik"; vůbec křestní a vlastní jména (vedle číslic) na podložkách převládají. – Jiný dokument: "PPPPeters", "Poslanecký", "Představ...", "PPPPPraze"; zřejmá je tu chorobná záliba v písmeně P, kterou by snad mohl vysvětlit profesor Freud – já ne.

Jiná podložka: asi dvacetkrát "Garroni", desetkrát "Gar" a dvakrát "Slavné". Nevím, co si myslit o povaze tak houževnatě oddané slabice "Gar". – Na jiné podložce nakresleno srdce (velmi častý motiv na podložkách) a slovo "Václav", nic víc. Jinde třikrát stenograficky napsáno "Množství", pak kaligraficky nakresleno slovo "Polák", dále dvakrát "Štenc", třikrát

“Anebo” a jednou “Provádění”. Jak se zdá, jeví se tu jistá neurovnanost povahy a nejistota v cílech.

Záhadná je například podložka Kazetkova. Zde nakresleno “Z” a “S”, pečlivě proveden nápis “Řecká”, načrtnuto “Sušice” a “Ehrenfels”; nějaký osobní vztah má zřejmě nápis “včera”, na nějž se v druhém koutě podložky rýmuje tajemné slovo “Sklera”.

Není to veliká kořist na tolik podložek; ale hleděte, každý ten nápis je vlastně nevysvětlitelný; ptám se pisatelů, a nikdo z nich neví, co tím mínil a nač vůbec myslel. Jsou to nápisy stejně záhadné, jako kdybychom je našli v hrobce Tutanchamónově. I přítomnost, jak vidíte, je nezbadatelná.

Lidové noviny 9. 2. 1923

## ÚSMĚV

“... vědomí se kalí, katastrofa je blížká.” Tomu, kdo znal dr. Rašína, je divno při této zprávě. “Vědomí se kalí...” Bylo málo tak inteligentních, břitkých očí jako Rašínových; lze si představit, že v nich zhasíná vědomí? Neznám druhé tak ostře řezané tváře; vidím ji znova nalévat se krví v záchvatu hněvu. Něco se tomuto skvělému dravci staví v cestu; velké paličaté čelo rudne, ostří se, rozjiskří zpod mušketýrských vousů, vybuchne křik podrážděného tygra. Je strašný ve svém hromování; vyděsí, zakřikuje, zdrcuje, ale někdo se nedá, postaví se mu na odpor; všichni přítomní tají dech, co se teď stane, jaký výbuch, jaká hrozná scéna; hlavaté čelo rudne k prasknutí, a najednou se dr. Rašín usměje neobyčejně milým, srdečným, mužským úsměvem, křik rázem utichá, hněv je tentam; muž proti muži, pravda proti pravdě, tvrdost proti tvrdosti, to byly chvíle, kdy v dr. Rašínovi zajiskřilo, zasvítilo, zazářilo jeho nádherné, přímo hrdinské a dobrácké chlapství. Málokdo si snad všiml jeho pěkného, trochu zahryznutého úsměvu, který mu hrával na rtech při všem tom příkrém hartusení, jímž býval pověstný. A tento úsměv, tuto skvělou životnost, prudkou, a pak to chytré a mohutné čelo, ten nejsilnější a nejohnivější temperament našeho veřejného života, to vše tak nesmyslně zničit! Člověk je více než program, a dr. Rašín byl – neboť, žel, tento minulý čas se zdá již neodvratný – z nejlepších našich mužů, kladete-li důraz na slovo muž.

Lidové noviny 18. 2. 1923

## Z PTAČÍ PERSPEKTIVY

Dva nekonečně dlouhé, černě namačkané zástupy, a mezi nimi prostora jako vymetená: tudy půjde pohřební průvod. Veškerý život města se zastavil; natiskl se do těch dvou řad a čeká. Hodinu, dvě. Jen v postranních ulicích ještě cinká tramvaj, funí auto, mladá maminka provází v kočárku své maličké jiskřivým odpolednem; penzista ťuká hůlkou a kouká zdálky na hustou frontu, do níž si netroufá. Půl třetí, tři; zástup zdá se neustále houstne, na kandelábrech visí hrozny kluků, po modré obloze brousí světloučká eskadra dvojplošníků. Konečně, konečně! Dlouhý, šedivý průvod sokolů, uniformy, cechy, vojsko; spolky, spolky, spolky, nekonečný had táhnoucí rychlým pochodem. Dlouhá přestávka; dav se staví na špičky a celý se zvlíná napětím: teď to přijde. Ale ne: opět spolky a organizace, nekončící se průvod mužů a žen. Mnoho okukovačů už ozáblo, rozmrzelo se a vydírá se z davu. Ach, nyní přicházejí věnce; není ani vidět, kdo je nese, ale putují rychle, a teď už jedou věncové vozy přetížené vavříny a stuhami, malá pauza, eskadra jezdců, a něco černého pluje středem ulice. Není ani dobře vidět, co to je, ale jde za tím kdosi červený, patrně pedel, několik drobných postaviček, čestná sokolská stráž, jízdní policie, vozy. – Jakže, to bylo vše? A najednou obě ty přehusté řady se slily a vytékají z nich potůčky lidí; teď se to rázem šine poklusem, proudí to jako mravenci, kutálí se to všemi směry jako rozsypaný hrášek. Teď už zvoní na všech stranách tramvaje, kočí všech vozů křičí “hyje”, život se pohnul, zachytil svůj normální tep a klidně, jasně pulsuje, bzučí, praská bičem, zvoní a pospíchá. Jak lehce by každý z těch běžících lidiček přeskočil hromádku popele, jež byla před chvílí ještě člověkem.

Lidové noviny 22. 2. 1923

## JMÉNO

“Nebo když byl učinil Hospodin Bůh z země všelikou zvěř polní, i všecko ptactvo nebeské, přivedl je k Adamovi, aby pohleděl na ně, jaké by jméno kterému dáti měl; a jak by koli nazval Adam kterou duši živou, tak aby jmenována byla. I dal Adam jména všechněm hovadům, i ptactvu nebeskému, a všeliké zvěři polní.” (Gen. II, 19–20)

To stojí v Písmu; ale co tam nestojí, je nesporný fakt, že od té chvíle, kdy Adam dal jména všechněm hovadům i všeliké zvěři polní, si rozhodně myslel, že o nich něco ví a že je jaksepatří poznal. Pokud nějaká věc nemá jména, znepokojuje člověka, tyčí se před ním záhadná a uzavřená, nepřístupná a neovládnutelná; ale má-li jméno, tu je člověku najednou, jako by ji znal a nemusil se jí už bát; je jaksi vřaděna mezi jiné věci, poznamenána, a dokonce jakoby ovládnuta; člověk je s ní tak nějak hotov. Hle, jaká přemocná a kouzelná věc je jméno!

Jděte k doktorovi se svou nemocí; proklepe vás, napíše recept a řekne, abyste přišel za týden zas. Vsaďte se, že odejdete naprosto nespokojeni; chtěli jste slyšet od doktora, že máte dejme tomu hyperaciditu zažívacího traktu a že ty kapky, které máte užívat, jsou glyceramidomethylethyltoluol; teprve pak má duše pokoj, neboť nyní dokonale víte, co vám schází, kde to vězí a co je nutno dělat. “Ani mně neřekl, co mně je,” slyšel jsem často si stěžovat pacienty. Ano, jakpak má člověk s důvěrou stonat, když neví, jak se jeho nemoc jmenuje?

Jedete vlakem a vidíte překrásné holštýnské městečko; dokola rybník, uprostřed červený betlém s červeným kostelem a nahoře na kopci červená zřícenina hrádku. Vylétíte z dřímoty: To je to krásné! jak se jmenuje? A místo abyste koukali po červeném městečku, sháníte se po někom nebo po něčem, co by vám řeklo jméno. Konečně letí kolem stanička s nápisem Mölln. “Tak tedy to byl Mölln,” vydechnete si s úlevou, a je vám docela dobře; ne proto, že jste viděl něco pěkného, ale proto, že víte, jak se to nazývá.

Putujete cizím městem a stanete před gotickým kostelem. Koukáte na něj, obcházíte jej dokola, nemůžete být s ním jaksi hotovi: jakýpak tohleto medle je kostel? Konečně vám někdo řekne, že to je dejme tomu kostel svatého Egidia. Nu dobrá, teď už se k němu můžete obrátit zády: vždyť je to jen kostel svatého Egidia. Kdyby to byl kostel svatého Panteleona, taky dobře, nic to na věci nemění; ale jen když tu je jméno, které zažehná váš nepokoj z neznámosti.

Vidíte stroj, jak živi jste něco podobného nespátřili; dole to má takové tento a nahoře čertvíco, a nějaké hejble tuhle a nějaká kola tamhle; co to, pro všechny svaté, může být? Inu, řekne vám znalec, je to zkrátka Rüdnerův rotační panteichostat (prosím vás, nehleďte to jméno v

naučném slovníku!), a vám se v tu ránu uleví. Heleme, řeknete si, tedy panteichostat je ta potvora. K čemu slouží, je vedlejší; ale má-li jméno, jistě má taky nějaký smysl.

Koneckonců, každého člověka mučí pocit neznámosti, ať je to před čímkoliv. Jméno, pouhý zvuk, pouhé slovo stačí, aby věc byla vřaděna mezi známé. Sám Hospodin pokládal za důležitější, aby Adam dal nejprve jména všem hovadům a teprve potom aby mu z žebra “učiněna byla pomoc, kteráž by při něm byla”. A když pak stvořil Hospodin Evu, řekl honem Adam: “Tato slouti bude mužatka, nebo z muže vzata jest.” Tedy nejprve Evu pojmenoval; pak jedl zapověděné ovoce a byl vyhnán z ráje, a teprve potom “Adam poznal Evu ženu svou, kterážto počavši, porodila Kaina”. To ještě byl Adam aspoň v počátcích – asi obzvlášť důkladný, že si dal práci poznat Evu ženu svou; v běžném životě se spokojíme obyčejně pouhým jménem. Jen to, co má jméno, pro nás plně a uspokojivě existuje; bezejmenné věci jsou příšerné, neboť jejich skutečnost není zařaděna do pohodlné třídy slov. Bezejmenné věci jsou nepoznané; toť přirozeno. Ale že pojmenované věci se nám zdají eo ipso poznané, to je svědectví magické moci slova, jíž podléháme stejně jako divoši; nebo jako starověcí platonikové; nebo jako Adam, který se chápal vlády nad světem tím, že pojmenoval veškerá hovada i zvěř polní. A tak se zdá, že jsme více ovládáni slovy než jimi vládneme sami.

Lidové noviny 25. 2. 1923

## VIZIONÁŘ

Byl to mladý Švéd, kterého jsem poznal ve vlaku. Měl na řemeni velikou, těžkou koženou brašnu. Nu, asi nějaký pěkný kodak, myslil jsem si. Chlapík spal, jedl a povídal; zkrátka milý člověk. A pak se začal starat, dostane-li na hranicích československé vízum. Pak tedy otevřel brašnu a vytáhl z ní místo kodaku strašně tlustou knihu. Tuto knihu začal otevírat a rozkládat, až z toho byla plachta metr široká a dva a půl metru dlouhá, pokrytá několika sty razítky, kolky, zápisy a podpisy; byla to samá víza, a ta strašně tlustá kniha byla jeho pas. Byl to velepas, arcipas, pas všech pasů, kompletní sbírka světových víz, katalog všech států, zeměpisný lexikon či co; zkrátka muzejní kus. Tento Švéd tak náramně ovízovaný a orazítkovaný jel z Londýna rovnou do Cařihradu a z Cařihradu do Oděsy; a z Oděsy do Haagu. Tvrdil, že je obchodník; ale myslím, že jezdil po světě, aby sbíral víza; zdál se být jenom nosičem svého velkolepého pasu. Nuže, tohoto světoběžníka jsem se ptal, kde na celém

světě se dnes nejlépe jezdí ve vlaku. Švéd se zamyslel a povídá: “V Rusku. Jedu tam za poslední rok potřetí, ale tam se vůbec nejpřesněji jezdí. Tam dostane strojvůdce prémii, předně když vůbec dojede a za druhé když dojede včas. Následkem toho dojede skoro vždycky včas.” A ještě jednou dokládá: “V Rusku se teď vůbec jezdí nejrychleji.”

Lidové noviny 6. 3. 1923

## V NĚMCÍCH

(Berlín) Na první pohled se mnoho nezměnilo od předválečné doby; snad dopravní ruch hodně slabší; velmi mnoho žebráků; místo tlustých a ruměných policajtů hubení a ustaraní “Schupo”. Ale vnější lesk, paráda výkladních skříní, zevní rytmus práce a chvatu, to vše se hrubě nezměnilo; pořádek, komfort, čistota, vše jak bývalo. Čistě zvnějšku souzeno, je u nás vše jaksí nouzovější, válečnější, balkánštější. V mnohém ještě vaříme z vody, ale u svého stolu už vaříme z masa. Za pár dní máte v Berlíně plné hrsti důkazů o strašném ochuzení většiny tříd. Na vnějšku setrvačností pokračuje starý vzorný pořádek; ale zaškrábejte prstem, a najdete pokles, stísněnost, chudobu, náhražkové hospodářství. V restauraci dostanete jídelní lístek jen s úředně stanoveným počtem jídel; ale číšník, který ve vás pozná cizince, vám předkládá v notýsku seznam lahůdek, které můžete mít... nad úřední povolení. Všude, až po poslední putyku, vyhlášky, že se Francouzům a Belgičanům nic nepodává.

(Hamburk) Zde cítíte docela jiné Německo: sytější, sebevědomé, opět bohatnoucí. Žádné stopy války, ochuzení, poklesu. Vidíte to na porcích, na cenách, v obchodech; všude hojnost, drahota, skvělost a ruch hodně předstihující Berlín. V přístavě pozorujete, komu nadešla obchodní konjunktura: Japonsku a Španělsku. Ve vlcích v každém vagóně najdete aspoň jednoho Japončíka; je to hotová invaze. Jinak se teď špatně v Německu cestuje; polovina vlaků zrušena, šetří se; mezi Berlínem a Hamburkem, na nejživější trati říše, jezdí jediná dvojice rychlíků; také budete pravděpodobně stát po celou cestu na chodbě, což konečně můžete vydržet vzhledem k zdvořilosti a ochotě všech cestujících. Po této stránce se v Německu jezdí lépe než u nás.

(Ceny) Obecně se myslí, že v Německu lze náramně lacino nakupovat a žít. Nu opravdu, pokud se jídla týče, je vše nepoměrně levnější; v Němcích patrně není státotvorná agrární

strana jako u nás. Zboží – podle okolnosti; stane se vám, že v nejlepším obchodě vám, zřejmému cizinci, prodají rukavice za 36 tisíc marek, a zároveň Berlíňáčce vedle vás řeknou: “Pro vás jsou za osmnáct tisíc.” Hotely laciné, jenže pro cizince platí dvěstěprocentní přírážka; tedy vlastně jsou drahé. Ostatně jste pořád okrádání při směně peněz; stojí-li marka na 620, dostanete 500; říká se tomu ažio, měníte-li pak marku u nás, dostanete za 500 marek dejme tomu osmdesát haléřů. Jediná věc se vám vyplatí, a to je jezdit v Německu drožkou nebo taxametrem. Za dvě nebo čtyři koruny sjezdíte celý Berlín, kdežto u nás doveze vás drožkář z nádraží za čtyřicet korun, a ještě vám vynadá. Proč jsou u nás drožky tak drahé, nevím; patrně proto, že v nich nikdo nejezdí; ale nikdo v nich nejezdí právě proto, že jsou příliš drahé. Ostatně zdá se, že na valutní houpačce marky vydělávají docela jiní lidé než ti, kteří chtějí “lacino nakoupit”.

(Češi a Němci) Zvláště je nutno zaznamenati pěkný společenský styk, který navázali reprezentativní Češi v Berlíně s německou společností, zejména literární a uměleckou. Zde vzniká jistá obec, skutečně vybraná; jsou to ovšem z větší části... Negermáni, ale jména dobrého zvuku a ušlechtilých snah. Nesmí se to podceňovat; naše nejbližší kulturní cesta do světa vede až dosud přece jen přes Berlín, a pro tuto stránku svého úřadu má, jak se zdá, pan vyslanec Tusar dobré pochopení a v tiskovém řediteli Kamilu Hoffmannovi také dobrého spolupracovníka a organizátora. Ovšem i tady se vaří z vody, tj. téměř z ničeho; neboť na tuto formu zahraniční propagandy se u nás mnoho nedá hmotně ani morálně. Vcelku není poměr Berlíňáků k nám příliš vlídný; o tom bych mohl povídat jinou kapitolu; ale tím spíše dlužno oceniti taktní a velmi užitečnou práci, kterou naše zastupitelstvo v Berlíně koná po společenské a kulturní stránce. Znal jsem Berlín roku 1910; tehdy jediní Češi, které jste tam mohli potkati, byli krejčí a sklepníci. V tom ohledu se nyní velmi mnoho změnilo a ještě změní; dnes jde už o jistý prestiž, na kterém právě v Berlíně mnoho záleží. Což znamená určité povinnosti a... také prostředky.

Lidové noviny 9. 3. 1923

## PSÍ RÁJ

Že nevíte, kde mají psi ráj? V Hamburku. Hamburk je jediné středoevropské město, kde smějí psi běhat bez řemenů a bez náhubků. Mohou si čuchnout, kde chtějí, a seprat se, kdy jim je

libo; žádný košík nestaví svou věžeňskou mříž mezi jejich mokrý, veselý čumák a rozkošný svět vůní. V žádném městě neviděl jsem tolik pěkných rasových psů jako v Hamburku. Nikde jsem neviděl tak málo psích rvaček; a když už se dva vořeši tak dalece zapomněli a pustili se do zápasu ve volném stylu, stačilo křiknout na ně a nechali toho s překvapující ochotou. Ba bylo vidět, jak se usmívají, jak je baví koukat po světě, pěkně mlčet, zachovávat čistotu a vůbec chovat se jemně a vybraně. Zkrátka psí ráj. Není tam patrně vzteklých psů; a kupodivu, zrovna v Hamburku je z celého Německa také nejméně vzteklých lidí.

Lidové noviny 9. 3. 1923

### DÁTE SE SPÁLIT?

Tuhle otázku vám už jistě někdo položil, a hned vám ukázal příjemnosti a přednosti toho, býti spálen: Předně, je to jaksi pěknější. Za druhé, ten a onen se také dá spálit. Za třetí, je to jistější: jakpak kdybyste umřel jenom zdánlivě a pochovali vás zaživa? Například tetička švagra od sestřenice, když byla malá, viděla prý sama, jak vykopali na hřbitově jednoho ještě živého atd. atd.; tyhle hřbitovní historky jistě znáte. – Je zvláštní, že každý, s kým jsem dosud mluvil, znal někoho, kdo sám viděl a zažil, že někdo pod zemí oživil; ale doposud jsem nepoznal nikoho, kdo by to viděl na vlastní oči. Člověk si neumí náležitě představit, že umře; proto si představuje, že bude třeba pochován zaživa. Proto – pro jistotu – se chce nechat spálit; nebo nechce-li si to rozházet s církví, přeje si, aby mu doktor po smrti propíchl dýkou srdce. Zemřela jedna paní, a i po smrti zůstal jí na tváři slabý ruměnc. Přivolaný doktor konstatoval smrt; tu příbuzní prosili, aby nebožce “pro jistotu” probodl srdce. Doktor rozhořčeně odmítl: “Jen ji pochovejte tak, jak je.” – “Nu ale,” prosili příbuzní, “snad byste přece mohl...” – “Ne ne,” protestoval doktor, “jakpak kdyby byla ještě živa?”

Lidové noviny 10. 3. 1923



## ZÁKONY A HLOUPOST

Právě se nadělalo dosti hluku se zákonem na ochranu republiky. Byl nazván “zákonem náhubkovým”; pravilo nebo křičelo se, že je to znásilnění politických svobod, konec volnosti slova a tisku, a jiné, ještě horší věci. Dobrá.

Lze si ovšem představit daleko drakoničtější zákony na ochranu nynějšího politického řádu; lze si je představit ještě liberálnější; ale kdyby byly sebe lepší a blahovolnější, je docela dobře myslitelný případ, že se s nimi někdy utká některé z nejlepších hnutí lidstva; že jimi bude vázáno nebo umlčeno nějaké překrásné a osvobozující slovo; že i ten nejpružnější zákon bude železným poutem nějaké budoucí mladé a životné myšlenky. Bude-li zas jednou chodit Kristus Pán po světě, je možno, že bude mít potahování s úřady pro své veřejné projevy; narodí-li se ještě jednou Žižka, bude možná sedět šest až deset let pro ozbrojené povstání; Harmodios a Aristogeiton dostanou místo pomníku na Akropoli dvacet let těžkého vězení (vzhledem k svému mládí a dosavadní zachovalosti). To vše je možné, neboť zákon je tvrdý; ale –

Ale tím hůře, je-li nutný. Svoboda slova je pěkná věc; míň pěkné je, že přitom je – mimochodem ovšem – také svobodou žvanění a drzosti. Svoboda tisku je krásná a drahocenná věc; bohužel, že přitom je také svobodou lhaní a sprostoty. Z osobního přesvědčení jsem pro naprostou svobodu tisku; ale čtu-li někdy ty nebo ony noviny, cítím proti vlastním zásadám, že tohle či onohle by se přece jen nemělo pouštět na světlo denní, ne proto, že je to příliš statečné, ale proto, že je to příliš pitomé. Volnost slova, ano! volnost pro každou velkou, a třeba divou, a třeba drtivou myšlenku; ale co nás přitom ochrání před volnou a surovou hloupostí? Volnost mínění, zajisté! ale co nás uchrání před omezeností a zdivočilostí fanatiků kterékoliv politické polopravdy? Volnost politické akce, bravo! ale – znamená to i volnost šílenství či bídosti?

Divokost, hloupost, bezohlednost v politickém životě, ta konečně nemůže zůstat neomezená. Jsou huby, které nemohou běhat bez náhubku; kde je vzteklina, musí být kontumace. Náhubky se nevynalezly proti lvům, nýbrž proti něčemu jinému; dává-li je náhubkový zákon také lvům, je to sice trapné, ale nutno uvážit, je-li toho času dosti důvodů na kontumaci. A tu je až divné, že nikdo z těch, kdo prudce protestovali proti ZOR, nešel na věc z téhle stránky. Každý se zásadně oháněl volností a svobodou; nikdo však nevstal, aby řekl: “Vždyť toho,

odpusťte, není třeba; u nás jsou politické mravy tak mírné, všechny veřejné akce tak důvodné a nenásilné, nikde žádné úklady a podkopy, všechno nabíledni, zkrátka kampak na nás s takovou flintou? Lidí, vždyť u nás nikde a na žádné straně, v žádném popisném čísle, na žádném konci vesnice není nikoho a ničeho, co by se musilo nějak vázat nebo mít na mušce nebo ozákonit nebo ochraňovat. Zkrátka poměry jsou u nás nesporně lepší, než jak předpokládá ten váš zákon.” To neřekl nikdo. A byl by to nejsilnější argument.

Každý zákon má dva konce. Kolik velkých umělců už mělo úřední tahačky pro otázky mravopočestnosti! a budou je vždy mít, pokud bude nutno se chránit proti řemeslné pornografii; a vidíte-li, jak hloupé a hrubé svininky se tisknou i hrají, zdá se vám někdy cenzura až příliš blahovolná. Každé zneužití svobody je zárodkem omezení svobody; vlastními otci zákonů jsou lumpové, a nikoliv právníci.

Zákon na ochranu republiky je zásadně nesympatický, je dokonce trapný; avšak trapný je skutečnostmi, které jej vyvolaly. Ti, kdo jej tak tuze odmítají, mluví o jeho následcích; nemluví o jeho příčinách. Pravda: snad někdy bude náhubkem velkému aktivnímu člověku; ale co se má zatím dělat s malými, lhouchými, střílejícími, štvoucími, pletichářskými, korumpovanými nebo omezenými fanatiky? – A že takových je dost, už laskavě dosvědčíte; čím tedy jinak ucpat tu širokou mezeru v rozumu a slušnosti, která se otvírá všude tam, kde jak se říká – “vysoko planou politické vášně”?

Špatný svět musí mít nepěkné zákony.

Lidové noviny 18. 3. 1923

## CHVÁLA ZAHÁLKY

Chtěl bych dnes zahálet: snad proto, že je tak obzvláště krásně, nebo že na dvoře pracují truhláři, nebo že slunce svítí, nebo z tisícerych jiných příčin: chtěl bych zahálet.

Nechtěl bych jít někam ven, neboť jít není už zahálet; ani číst, ani spát, protože ani to, ani ono není zahálka; ani se bavit, ani odpočívat, protože zahálka není ani odpočinek, ani zábava. Zahálka, čistá, dokonalá zahálka není ani kratochvíle, ani dlouhá chvíle; zahálka, toť něco

negativního: je to nepřítomnost všeho, co člověka zaměstnává, zabavuje, rozptyluje, zajímá, zaneprázdnňuje, trápí, těší, váže, vyžaduje, baví, nudí, okouzluje, otravuje, zabírá nebo zaneřád'uje; je to nic, zápor, neúčel, bezcíl, nevím už jak to říci; zkrátka něco dokonalého a vzácného.

Především: zahálka není maření času; mařil bych čas, kdybych dejme tomu nabíral sítím vodu; ale když zahálím, tak to právě nedělám, nedělám nic zbytečného, jelikož nedělám vůbec nic.

Za druhé, zahálka není matkou hříchu; nemůže být vůbec matkou, jsouc dokonale neplodná. Netouží po ničem; zahálka, která touží, už nezahálí, už něco dělá, už má někam zaměřeno.

Za třetí, zahálet není lenošit. Lenošit je opomenout dělat něco, co by člověk dělat měl, a místo toho chtít si hovět. Zahálet, to je nedělat vůbec nic, a přitom vůbec nic nechtít.

Zahálet není ani odpočívát. Kdo odpočívá, dělá něco užitečného: připravuje příští práci. Zahálka je bez vztahu k jakékoliv minulé a budoucí práci; nemá následků a nečeká na nic.

Zahálet není také požívat klidu. Hřát se na slunci, mhouřit blaženě oči, příst jako kočka, to vše je činnost případně velmi účelná, nebo je aspoň příjemná; a příjemnost sama o sobě už je cosi jako účel. Zahálka je naprosto bezúčelná; nedomáhá se ani klidu, ani libosti, prostě ničeho.

Klid, toť pomalu a stále plynoucí proud, jenž tiše šplouná a zkolébává; odpočinek, to jest temná a pokojná tůně, na níž odplývá rmut a pěna zlých nebo prudkých chvil; lenošení, toť zátoka pokrytá zelenou řasou, slizem a žábími vajíčky; ale zahálka jest utkvění. Nemá rytmu ani zvuku; stojí, nepostupuje. Nedává život plevelu, ani řase, ani komáru. Voda mrtvá a průhledná. Byť stojí, nezahřeje se. Stojí a neobrustá. Nemá směru, ani obsahu, ani chuti.

Chtěl bych dnes zahálet; ne, chce se mi nechtít nic. Chce se mi – čeho vlastně? Ničeho; neboť to právě jest zahálka. Být jako kámen, ale bez tíhy. Být jako voda, ale bez zrcadlení. Jak oblak, ale bez pohybu. Být jako zvíře, ale bez hladu. Být jako člověk, ale bez myšlenky. Dívat se na bílý papír, prázdný a hladký; nepsat a dívat se, až by se (z vlastní iniciativy) pokryl černými písmenky, slovy, větami, řádky odshora dolů: první list, druhý a třetí; a pak, pak to nemuset číst, pak to s ohromnou samozřejmostí pravé, hluboké zahálky vůbec nepřečíst a

obrátit oči k první jarní mouše, která leze po okně, dívat se na ni a nevidět jí; a pak – nu, což zahálka potřebuje nějakého programu? Neboť vždy lze nalézt něco k nedělání, k nevidění a k nesledování.

A když člověk dozahálel, vstane a vrací se jakoby z jiného světa. Vše je trochu cizí a daleké, protivné jaksi a napjaté; a člověku je tak... tak divně, že... zkrátka si musí po zahálce odpočinout; odpočinuv pak chvíli lelkovat, pak si ještě polenošit, potom se oddat jistému klidu, a teprve potom je schopen sebrat všechny své síly a začít dělat něco zcela zbytečného.

Lidové noviny 27. 3. 1923

## MAZANEC

Já nevím, člověk může být beran, volnomyšlenkář, zednář nebo ateista, skalní realista nebo co chcete, ale o velikonocích chce mít svůj mazanec. A třeba i jidáše s medem. A rozhodně beránka, zejména se salátem. A jelikož to vše letos určitě a důvěřivě čekám, věnuju tuto vzpomínku ohavným letům války, kdy nebylo mazanců, ani jidášů, ani medu, ani beránka, aniž pak salátu; kdy nebylo nic svatého a pobožného; kdy židovské obce dostaly sice pšeničnou mouku na macesy, ale my ostatní, křesťanští nevěřící i věřící, ani špetky mouky na pořádný, zlatý, vysoce vykynutý mazanec, ani hrozinek, ani mandlí, zkrátka ničeho, co by v nás pozvedlo křesťanskou náladu. Proto asi tak hrozně poklesla morálka a náboženský cit ve válečných letech. Tehdy, ba, tehdy nebylo nač se těšit: ani na velikonoce, ani na jaro (byly musterunky), ani na léto (byly ofenzívy), ani na podzim (nebylo uhlí), ani na vánoce (nebylo dárků). Vzpomeňte si na to dnes, s krajícem mazance v ruce, a... bože, vždyť ani dnes není ten krajíc v každé ruce! Mazanec každému! tot' minimální sociální program. Je někdo proti němu?

Lidové noviny 31. 3. 1923

## VLTAVA

Ještě jí nikdo nezhudebnil do poslední její kapky, do jejího posledního skrytého úsměvu; ještě jí nikdo nenakreslil ani nenamaloval, nepopsal ani nezbásnil tak, jak je, když se čist'ouká třpytí v jarním slunci, světlá, zvučná, slavná, oblá a prostá, zcela dívčí v těchto mladých dnech, nebo když za soumraku vplouvá do Prahy, nekonečně modrá a třpytná atlasovými, brokátovými, žehavými odrazy světelné triumfální dráhy rozsvícené Prahy. Podívaná nad všechny podívané, krása krás, nejskvostnější půvab celé Prahy i s jejím nebem, s jejími paláci a zahradami a se vším všudy, co je tu krásy a podívané. A přece, kupodivu... A přece, kupodivu, třebaže vltavské parníčky jsou rok za rokem plnější, třebaže už nestačí v letních dnech návalu výletníků, třebaže výlet parníčkem se mění v nesnesitelnou tlačenicí místo klidného požitku, třebaže všechno roste – byť pomaleji, než by mělo –, vltavská flotila neroste. Ty tři čtyři směšné kafemlejny a dva tři větší kolové parníky, to je vše: jako před patnácti lety. Vltava v létě stala se mraveništem naháčů, hřištěm všech sportů, nejdědnějším průduchem Prahy; ale vltavská flotila dřímá předválečným polospánkem. Načpak něčím hýbat. Nač se namáhat. Když doprava nestačí, tak tam nemusí nikdo jezdit.

Lidové noviny 4. 4. 1923

### JIŽ NIKDY...

Již nikdy nebudeš ostrůvkem čekajících, požehnaným místem schůzek pro ty, kdož se hledají, již nebudeš spásnou palubou, které se zachytí, za níž se zachrání poplašená babička nebo penzista ze tří stran ohrožený zběsilými elektrikami a auty, už nebudeš svítit svým ciferníkem na tři strany, nebudeš oddechem prostřed nejzamotanějšího dopravního uzlu Prahy, nebudeš klidným intervalem na jediné trochu divočejší pražské křižovatce, ó malá refýži, kruhový chodníčku pod hodinami u Můstku. Včera tě rozkopali, vyvrátili; anis jim nestál za to, aby tvé bývalé místo přeoralí a posypali solí, jako ve starověku činívali vyvráceným městům. Znal tě každý, kdo přišel kdy do Prahy: buď se na tobě retoval z vřavy přeukrutné a spěchu vražedného uprostřed labyrintu, či měl někdy rande na tobě, či o tebe klopýtl, či si na tobě odpočinul a rozhlédl se, kam teď. Znal tě každý; a nezbyvá již po tobě než dláždění málem zajizvené. A ani tě, historická refýži, neuloží v městském lapidáriu. Nuže sbohem!

Lidové noviny 5. 4. 1923

## OCHOČENÉ KOLO

Onehdy jsem si toho všiml: mladá maminka vedla na procházku asi čtyřletého prcka, a kluk vedl kolo: kolečko z rákosu, pěkně olepené barevným papírem, s dřevěnou rukovětí, ve které se to kolečko točí; a jak ten malý mužíček běžel, strkal to kolo před sebou, nu, a kolo se tedy točilo, a to bylo vše. Dlouho jsem jaksi nechápal, co a k čemu to je, a najednou jsem si vzpomněl: obruč! To má být obruč!

My kluci jsme totiž za našich časů honivali obruč. Ale to nebylo ochočené kolo sedící v dřevěné rukovětí. To byla – nu zkrátka pravá obruč, divoká, romantická, prapůvodní obruč, železná, rezavá, těžká a neprodejná. Pravá obruč se musila především ukrást. Buď se musila sundat z nějakého sudu doma, či u sousedů, a tyto obruče, na jednu stranu zúžené, měly jankovitou náklonnost běhat dokolečka; věru nebylo snadné přimět je, aby běžely vpřed, a bylo k tomu třeba řádného třískání polínkem, a zejména náramného křiku. Druhý, vznešenější druh obručí se musil ukrást naproti u koláře; to byly těžké ráfy kol, obruče z valníků nebo z pivovarských vozů, jež uháněly drtivě a rovně jako lokomotiva; stěží jsme jim stačili a poháněli je krátkými údery polínka, pokud tento nádherný běh neskončil mezi nohama nic netušícího chodce, na něhož se bojechtivá obruč vrhla tankovým útokem. Obruče ze sudů útočily zcela jinak, úkladně, z boku, se lstivostí nepřekonatelnou; braly to šejdrem, stočily se zničehonic napravo nebo nalevo a vpletly se mezi nohy komukoliv, kdo tudy zrovna šel, ať to byl třeba pan Falta, nebo sám pan Edynek Moravec. Dále tedy patřilo k obručím polínko k pohánění, a posléze sportovní zápal; neboť úkolem obručí bylo nejen drtit překážky, nýbrž konat dostihy. Tehdy ještě nebyly automobilové závody; ale my kluci jsme je anticipovali, jako ostatně téměř vše.

Proti tomu kluci továrníků měli rákosové obruče, koupené i s hůlkou; ale ty nehonili po silnici, nýbrž po pískových cestičkách v parku za mřížemi, a naše obruče proti nim byly jako řeznický pes, takhle Sultán nebo Nyklíčkův Nero, proti znuděnému a třasořitnému chrtu. Byly to zkrátka pravé, podstatné, divoké obruče; těmi rákosovými jsme se sociální i sportovní nelibostí pohrdali. A kdyby nám byl někdo tehdy ukázal ochočené kolo v dřevěné rukovětí,

kolo spoutané, voděné tak říkajíc na provázku, titěrné, hloupé, mírumilovné a polepené cukrovými papírky, byli bychom vyprskli v neslušný smích nad touto pošetilou náhražkou.

Ale tahle spoutaná obruč je dnes univerzální. My kluci jsme se sami právali, předháněli se, poráželi se; dnes necháváme za sebe prát se jiné; a tomu se říká sport; díváme se, jak jiní kopají do míče, běhají, mažou do sebe, strkají se na zem a kdesi cosi. Sport: náhražka vlastní bojovnosti, vlastního závodění, vlastní činné legrace. V Praze není už zábradlí, po kterém by kluci mohli jezdit na zadku: i musí se zřídít stroj na ježdění po zadku, a tomu se říká skluzavka, tobogan nebo čertovo kolo. Stroje na zábavu: toť ochočené kolo ve velkém. Ty všechny edeny, lunaparky a velkozábavní velkopodniky jsou jen ohromnými náhražkami zanedbaného, inhibovaného dětství. Je souzeno od stvoření světa člověku, aby někdy jezdil po zadku; nemohl-li si tuto metafyzickou nutnost vyřídít v dětství, musí to později dohánět na skluzavce.

Je to divný civilizovaný úkaz, že se veškerá zábava musí platit. Dnes se vlastně už nelze bavit z vlastní iniciativy, na vlastní pěst; lze býti jen baven; lze si koupiti přístup k zábavě. Divadlo, kino, eden, sport: kupte si kratochvíli! neboť sami od sebe, mezi nejbližšími bližními, to neumíte, a je to dokonce jaksi nedůstojné, bavit se sám sebou nebo svými bližními. A proto sem se všemi stroji na zábavu, sem s profesionály bavení, sem s průmyslovými velkovýrobnami legrace! Až se budete chtít smát, půjdete do smíchovského velkopodniku; odpočínáte si v odpočinkovém ústavě; snít budete ve výrobně snů; nebudete tancovat před archou nebo v ranní rose, nýbrž nikdy a nikde jinde než v mechanicky otáčivém tanečním velkoústavě. Ať vám to tedy slouží!

Lidové noviny 17. 4. 1923

## ZVONY DOMOVA

Když člověk delší dobu jezdí po cizích rájích, těší se domů jako malé dítě. Když přejede hranice, má strašnou radost z prvního českého finance, z prvního českého konduktéra, vůbec ze všeho. A když se blíží Praze, už ani nevydrží sedět, chtěl by vyskočiti z rychlíku a běžeti napřed. Konečně dojel, hrne se ven a teprve nyní ho pozdraví zvony domova. Je totiž neděle, na to chudák marnotratný syn zapomněl; to znamená, že nemůže jeti domů tramvají, jelikož

nějaký spolek si umínil pořádati po kolejích jubilejní průvod a zastaviti provoz na dvě hodiny. Nemůže jíti pěšky, protože má plné ruce a na každém rohu stojí víceméně ošklivá dobročinná dívka s kasičkou a obírá chodce – jako každé neděle. A nemůže jeti drožkou, protože nikde na světě nejsou drožkáři takoví hrozní raubíři jako v hlavním městě Praze. Tu tedy, shlédna beznadějnou situaci, chopí se svých pěti švestek a nejbližším vlakem prchá za hranice. Neboť Praha, holenkové, je cosi jako tajemná Lhasa: není jaksí možno se do ní dostat. Aspoň v neděli ne.

Lidové noviny 15. 6. 1923

## ETNA

Už víc než před měsícem se psalo, že Etna, čili jak se tam říká, Mongibello, soptí; ale tehdy to nevypadalo nijak zle. Etna, krásný pravidelný chlapík širokých ramen, byla pocukrována sněhem, nahoře to bylo zahaleno šedavým závojem a chvílemi to trochu zabručelo; pak se všechno ztratilo v mracích, hodinku hřmělo, a zase zasvítla v slunci, úbočí pruhovaná sněhem a lávou. Jen v noci docela nahoře to rudě zářilo, pohasínalo a zas se rozřeřavělo, jako když někdo fouká na žhavý uhlík; ale nevypadalo to o nic hrozněji než u nás svatojánské ohně. A přece tehdy psaly noviny, že obyvatelstvo – tenkrát na západním svahu, někde u Bronte – prchá v panice.

Tentokrát to chytlo severní svah, rovnou k Taormině; prý kusy lávy padají až do Giardini, což je taorminské nádraží, moc pěkně uložené na pláži dole pod skalou Taorminy. A zrovna ten severní svah vypadal tak krásně, že ses toho nemohl napást; Etna mezi olivami a kaktusy, Etna mezi piniemi, Etna korunující scénu řeckého divadla – půl Sicílie ovládá Etna pohledově, odevšad je vidět její klidný, rozložitý obrys; člověk by neřekl, že v ní dříme ohnivá náruživost. Říkáme “v ní”; ale Etna je rodu mužského; Pindar ji nazýval otcem sněhu. Na jejích úbočích jsou napsány řeči tří kultur, jež ovládaly Sicílii. Čtete o obci Linguaglossa, kterou pomalu pokrývá a drtí proud lávy. Lingua je latinsky “jazyk”, a glossa je také “jazyk”, ale po řecku. Mongibello je domácí název Etny; “monte” je italsky “hora” a “djebel” je zase hora, ale arabsky. U zničeného Castiglione teče Alcantara, což je po arabsku “řeka”; a obec Bronte upomíná na řecké “brontes” čili Kyklopy a “brontos” čili hrom. A docela pod kráterem je prý římská zříceninka, kterou postavil císař Hadrián, aby se odtud díval na východ slunce.



Tři národy osazovaly boky Etny; každých pět let prý soptila v dějinách Etna, a pokaždé na to padlo několik osad a někdy až dvacet tisíc lidí, ale lidstvo se nepustí této krásné hory. Lidstvo se nedá.

Lidové noviny 23. 6. 1923

### PROČ V NEDĚLI PRŠELO

Pršelo totiž, ač nebyla žádná deprese nad Islandem, a také nebyl u Karlína hlášen příchod grónských ledovců. Příčiny byly tentokrát, jak se zdá, jiné, a sice několikeré: 1. byl v Praze slet hasičů, 2. a v Brně zájezd sokolů, 3. a v Uherském Hradišti nějaký výlet, 4. dále končila se okružní soutěž automobilů s takovým úspěchem, že jim to zahraniční konkurence musila zhoršit, 5. byly plavecké závody a 6. toho dne přinesly Lidové noviny první soukromou povětrnostní předpověď a slibovaly, že nebude pršet; i rozhněval se Perun, neboť už od dob Havlíčkových má na české novináře vztek, a z různých červnových zbytků smetl první červencový dešť. I pršelo, až to byla hanba. Proto v neděli pršelo a bude pršet i nadál.

Lidové noviny 3. 7. 1923

### “RCI, CO JSI UČINIL ZE SVÉHO MLÁDÍ?”

“Učinil jsem ze svého mládí žalář,” prohlásil mladý Šoupal s jakousi pýchou mučedníka. Ano, žalář; ale dříve ještě, než to byl žalář čtyř kamenných stěn, byl to žalář nejtemnější: žalář tří nebo čtyř idejí, vězení fanatismu. Devatenáctiletý hoch “došel přesvědčení”, tj. došel na meze své schopnosti učit se poznávat, ještě dále poznávat a znovu poznávat; zahodit to, co je krásnější než věřit a statečnější než ničit, totiž dívat se denně novými očima, dohlédnout dále než včera, objevit jinou stránku věci než včera a žíznivě pronikat do budoucna. Když člověk překročil třicet až čtyřicet let, může litovat, že zvyky povinnosti a tisícera pouta života ho den po dni zbavují dychtivé schopnosti a volnosti poznávat; ale mladý hoch, který je hotov se svým rozumem a zabeďní se v omezeném dogmatickém “přesvědčení”, je ubožák. “Přesvědčené” mládí už neposune vývoj světa; může jej zabrzdit se zlověstným zakřípnutím,

ale nedá mu nového impulsu. Ach mladý hochu, ať jsi v kterémkoliv táboře a pod praporem jakékoliv víry, rci, co jsi učinil ze svého mládí?

Lidové noviny 6. 7. 1923

## PADLA

Pod mými okny pracují truhláři. Mám rád truhlářinu, je to pěkná práce; často, když píše, chtěl bych být raději truhlářem. Dnes jsem zrovna kousal péro, protože něco mne živou mocí nechtělo napadnout, a zatoulal jsem se očima na dvůr; zrovna tam tovaryš nařízal pilou krásné prkno a teď to mydlil, až se piliny sypaly a pila vjížděla do prkna jako nůž do čerstvého chleba. “Franto, padla,” křikl najednou káravý hlas z dílny; Franta se lekl, že ani nedořízl, a s námahou vyndával pilu z nakrojeného prkna. Tu jsem pochopil, že “padla” je vyšší, přímo metafyzický rozkaz, a že by se stalo něco hrozného, kdyby Franta dořízl; že jsou i v této rozklížené době zákony, jež mají božskou a mystickou platnost, závaznost i autoritu; i nemohl jsem jinak, sklonil jsem se před imperativní mohutností slova “padla” a položil jsem nakousnuté péro i s nakousnutou myšlenkou. Ano, “padla”, to je posvátny zářez ve dni, posvátnější než turecký pátek, židovská sobota a křesťanská neděle. “Neznesvětiš doby nepracovní” nebo tak nějak.

Lidové noviny 7. 7. 1923

## ČESKOSLOVENSKÉ REKORDY V LOUPÁNÍ

Ani nejstarší kroniky nezaznamenávají, ani nejstarší pamětníci nepamatují, aby se tolik lidí a tak příšerně loupalo od slunce jako v těchto požehnaných dnech. Člověk potkává přes tu chvíli případy přímo velkolepé: lidi červené, rudé, purpurové, fialové a měděné, skvrnité, puchýřovité, šupinaté, plástevnaté, rozprýskané, mokvající, oloupané, pokryté záděrami, zaživa se rozpadávající, rozežrané sluneční leprou, lišejníkovité a podebrané, zanícené, kvasící, zapálené, opařené, zpruzené, popálené, zuhelnatělé a zpopelněné, tlustě namazané chladivou mastí bílou nebo žlutou, jelením sádlem, vazelínou, krémem nebo kovolem, zprahlé, obolené, vlekoucí se, celé v ohni, neschopné chodit, stát, sedět či ležet, svlečené z

kůže, sedřené, zoufalé, vysílené, rozviklané, malomocné, uslzené, horečnaté, hnusné a jedním slovem zdravě osmahlé od božího sluníčka. Nikdy jich tolik nebývalo; nejspíš má letos slunce nějakou náramnou účinnost, nebo...

Nebo jsou lidé blázni.

Lidové noviny 14. 7. 1923

## NÁMITKY

Tak jsem se dověděl ve Venkově, že nenávidím stav selský, jelikož jsem se o něj v jednom článku otřel nectně a nenávistně (totiž o těch kroupách, jestli se na to pamatujete); že tudíž také Lidové noviny, jež takové hanebnosti otiskují, nenávidí stav selský; z čehož jasně plyne, že stav selský nemá číst Lidové noviny, kam píše takový nenávistník, nýbrž naopak že má číst (a hlavně abonovat) Venkov nebo Večer, kam píše pan Pachmajer, jenž miluje stav selský.

Ať si to Lidové noviny srovnají se selským stavem, jak mohou; co mne se týče, zpytoval jsem své svědomí a nenašel jsem v něm stínu nenávisť k selskému stavu, z něhož po meči nebo spíš po radlici pocházím; z této strany byli moji předkové máslaři, jako z druhé strany koňari a sekerníci, chcete-li to snad vědět. Z které strany jsem podědil nectnost otírat se o lidi, nevím; ale je známo, že právě chalupníci bývají náramně hubatí. Nicméně nemíním psát o této osobní stránce. Kdybych se dejme tomu otřel o nějakého ministra, myslím, že by v Československé republice nevyšel článek o tom, že nenávidím stav ministerský. Kdyby si někdo dělal švandu z učenců, nebude akademický senát žalovat, že je to flagrantní nenávist k stavu profesorskému. Na konto malířů, doktorů a hvězdářů a jiných cechů se může kdo chce bavit čím chce, a není z toho aféra. Ale dotkni se dělného lidu nebo selského stavu nebo čackého živnostnictva: hned vyletí z rotačky nějaký rozčilený panáček a spustí o urážce celého stavu, o politické nenávisti, o soustavném tažení a kdesi cosi. Nu, je to jeho chleba; ale co mu řeknou o posledním soudě za to, že zbytečně rozčiloval své čtenáře, to se neptejte.

Myslím si – při všem respektu –, že dělník nebo sedlák nebo kdokoliv jiný je taky jen člověk zrovna jako ministr, učenec nebo malíř; a je-li tohle nenávist nebo nespravedlivost, tedy bůh sud', potom nenávidím všechny stavy.

Takzvaná stavovská nenávist je průvodní úkaz stavovského tisku. Nějaký člověk, který nemá co mluvit sám za sebe, stane se zničehonic mluvčím nějakého stavu; aby stav vůbec existoval, musí mít jednak stavovské požadavky, jednak stavovské nepřátele; ty první dělají poslanci, ty druhé pak dělají novináři. Úkolem stavovského tisku je hájit zájmů stavu proti někomu; ten někdo se musí nalézt a předhodit stavovskému čtenáři k zasloužené nenávisti. Tomu se říká udržování stavovského vědomí; neboť věřte mi, žádná organizace nespočívá na vzájemné lásce svých členů, nýbrž na společné nenávisti k někomu, kdo je někde jinde. Proto je nenávist nejlepším agitačním prostředkem, a zejména chlebem novinářů.

Dovolte mi, abych řekl docela upřímně (jak říkává dr. Kramář), co se mi nejvíce líbí na těchto Lidovkách, ve kterých zrovna listujete, abyste našli, co v nich je pěkného. Nuže, co se mi nejvíce líbí, to není ani Ma-Fa, ani A. N., ani W. R., ani K + M + B ani b. l., ani -a, aniž co jiného, co tam dnes zrovna je nebo není, nýbrž to, že si je mohu přečíst od začátku až do konce, aniž by mne zavazovaly, abych někoho nenáviděl, nebo mne vyděsily bezpříkladným zákeřnictvím, jež by vyčíhly v nějakém jiném listě, stavu nebo straně, nebo mi servírovaly hrozná příkoří, úžasnou korupci, caveant consules, nenávistné tažení, bídáckou prolhanost nějaké redakce za rohem, německou provokaci, stavovský útok, konec světa, zkázu republiky a jiné krvavé hrůzy novinářské kuchyně. Myslím si opravdu, že nemají nenávisti k selskému stavu přes ony katastrofální kroupy zvicí holubích vajec.

Hle, učinil jsem svému listu reklamu tím, že jsem jej pochválil. Jiní dělají svému listu reklamu tím, že vynadají druhému listu. To není jen rozdíl taktiky; to je, abych tak řekl, rozdíl ve světovém nazírání.

\* \* \*

Básník Jaroslav Durych, militantní katolík, napsal článek, kterým neposloužil ani sobě, ani svému listu, ani své straně. Dostal za to, co se do něho vešlo; vejde se do něho velmi mnoho, ale je to muž, který dovede nést následky svých činů. Dobrá, o tom není dále co psát, “pro” ani “proti”. Avšak nyní už aspoň podesáté vidím s ošklivostí, že kdekdo jej v novinách tituluje v uvozovkách “básník” Durych nebo “takyspisovatel” Durych a podobně. Pomalu, pánové; ať Jaroslav Durych provedl jakoukoliv nešikovnost nebo chybu sebeneslýchanější, ať se pro mne za mne provinil nejhůře, jak si lze jenom představit, zůstává vedle toho básníkem a

spisovatelem, kdežto vy jste povětšinou písálkové. Odsud'te si ho, jak ostře jen umíte; ale neberte člověku zásluhu, která mu náleží, a boží dar, který je ke cti nám všem.

Lidové noviny 15. 7. 1923

## UKRADENÁ HLAVA

Málo platno, je to ostuda: v Hnězdně ukradli hlavu našeho svatého Vojtěcha. Máme tak málo národních svatých, všeho všudy pět nebo šest (čertvíproč se u nás svatosti odjakživa tak špatně dařilo), o jednom z nich se tvrdí, že vůbec nebyl, a nyní od jednoho nám ještě schází hlava. Je skutečně záhadné, co s tou hlavou hnězdenští zloději podniknou; stříbrný relikviář už nějak prodají, ale lze prodat také hlavu svatého? A přece hlava svatého má jistě nějakou, ne-li praktickou, tedy aspoň antikvitní a sběratelskou cenu, nepochybně daleko větší než celý stříbrný relikviář. Zahodit ji je tedy nejen nepietní, ale také hospodářsky nesmyslné; prodat ji je však velmi těžké, neboť jakpak se pozná pravá hlava svatého? V dřívějších dobách, kdy bylo k nebi blíž, by do takové kriminální věci zasáhla detektivně vyšší moc jednoduše nějakým zázrakem. Dnes jsou doby zlé; v informovaných vrstvách se pochybuje o možnosti nového zázraku, a tak naše křesťanská minulost asi zůstane o hlavu chudší.

Lidové noviny 18. 7. 1923

## PSANCI

Tímto titulem míním nejutlačenější druh lidí, totiž kuřáky. Za to, že dodávají státu největší procento nejlepších vojanských sil, že platí daně přímé i nepřímé a udržují tabákovou režii a vyznačují se všemi ctnostmi správného muže, jsou vyobcováni z tramvají, nesmějí si zakouřit ani v nádražní čekárně a nyní mají být ještě utištěni i tím, že se omezuje počet kuřáckých kupé ve vlacích. Už samo rozdělení na kuřáky a nekuřáky je naprosto nespravedlivé; vlez-li kuřák do nekuřáckého kupé, je nucen, aby nekouřil; ale vlez-li nekuřák do oddělení pro kuřáky, není nucen, aby kouřil; což je očividná nerovnost. Nyní mají mít nekuřáci právě tolik míst jako kuřáci, ba dokonce i více, ačkoliv kuřáků je rozhodně větší počet, a nadto potřebují místo nejen pro sebe, nýbrž i pro svůj kouř. Když je zření k tomu, že takový nekuřák nesnáší

kouř, mělo by být zření také k tomu, že i správný kuřák ledacos nesnáší, například malé děti, novomanžele, a zejména ženské (bez rozdílu pohlaví), dále lidi naříkající na průvan a jiné druhy abstinentů. Dále měla by být oddělená kupé pro pasažéry hovorné a pasažéry mlčenlivé; mne aspoň nikdy tak neotrávil kouř jako lidské řeči. Tedy aspoň jedno oddělení pro tiché! To by bylo daleko lidštější než celá ta sekatura nás kuřáků.

Lidové noviny 18. 7. 1923

## OBJEVY

Archeologie jak známo je krtčí, pozemní i podzemní činnost, jež pracuje motykou, odhrabává hlínu a zavrtává se pod povrch země, aby odkrývala a četla památky starší, než jsou dějiny, jež kope a hrabe skloněna k hlíně a vlézá do jeskyň a pracovává se pořád hlouběji, aby našla střep či kost nebo hrst popelu a dešifrovala v nich stopy člověka. A teď si představte, že věc tak málo archeologická jako aeroplán letí nad nějakými pastvinami a zoranými poli a bere z výše mapovací snímky. Na vyvolaných deskách se pak objeví docela divné linie a sítě, pruhy, čtvercování, klikatiny a ovály, v nichž potom archeolog bezpečně rozezná památky neolitických osad, keltických rolí a římských táborů. Představte si, že tento objev se nestane v nějaké pustině, nýbrž v nejobydenější Anglii, v samém sousedství Winchesteru, na polích po tisíc let křížem krážem obdělávaných, přeoraných a prochozených opravdu na každé pídi. Rád bych vám ukázal snímky, jež o věci vyšly v anglických listech, snímky právem nazvané “strašidla dávných polí”. Jsou to vskutku přízraky, neboť zblízka na zemi samotné jsou prostě neviditelné; kdyby nejdůkladnější archeolog skloněn nad prstí prostudoval fotografovaná pole krok za krokem, nenašel by nic víc než tu a tam pruh vápnitější hlíny, neznatelné zkrabatění půdy nebo ornici trochu kamenitější. Teprve z výše šesti tisíc stop slévají se pruhy a skvrny v hotovou katastrální mapu keltické vesnice. Nelze si představití paradoxnější obrat archeologické heuristiky.

Skutečně bude snad nyní nevyhnutelnou objevovací pomůckou archeologa, aby četl z výše šesti tisíc stop památky, jež zblízka nejsou ničím, rozsáhlé kontexty, jež unikají muži s motykou, a veliké značky napsané na zemi. Bude mu vzlétnouti, aby spatřil naši zemi popsánu minulostí. Práce muže s motykou nebude proto zbytečna; nicméně je velikou událostí

nález, že někdy je nutno dívat se z ohromné dáli či z ohromné výše, abychom viděli a objevovali to, co jest.

Nyní už nemyslím na letadlo a fotografickou komoru s jejich mechanickými možnostmi. Je to jen příklad. Jsou dálky a výše, odkud jenom lidský duch vyhlíží k zemi a objevuje to, co jest. Dílo básníků a filozofů se tuze rádo pokládá za snění; je však objevováním – jistě neméně než práce muže s motykou, schýleného k faktům.

Každému snad se přihází, že často teprve ve vzpomínce pochopí některou událost svého života, uvědomí si její smysl a souvislost i její příčiny, i její užitek; neboť také vzpomínka je pohled z dáli a někdy snad i z výše usmířené a nelitující. Náš vlastní život není něco hotového a odbytého; má se teprve objevit v širších kontextech a významu zblízka neviditelném; ale i zde je třeba nějakých šesti tisíc stop duševní výše. I tento den, jež právě skončuji, je dosud neobjeven; a tento rok je neprozkoumaná džungle, a celá přítomnost je neznámá pevnina, nad níž se dosud nevznesl pozorovatel, aby odhalil její rysy z výše aspoň šesti tisíc stop.

Šest tisíc stop, nic víc! Byl by to užitečný pohled, kdybychom místo parlamentních prázdnin, reparací, tepelné vlny a příprav k obecním volbám viděli někdy takhle mapu přítomnosti z výšky šesti tisíc stop. Jaké by to byly nálezy, jaké podivuhodné objevy, jaká nečekaná orientace! Přisahám, že bychom se v téhle podívané naprosto nevyznali. Zmizelo by skoro vše, co robíme a tropíme tak důležitě; ale zjevily by se stopy ohromných a neviditelných prací neodhadnutelně dávných a pošetile přeoraných, a nová veliká znamení, která zdola není vidět, a nepovědomé souvislosti, a plány tak veliké, že tam dole nám nepřehledně splývaly, a ohromující úkoly pro muže s motykou a nevím, co ještě. Jen mít šest tisíc stop výše!

Krásné a dobré je pracovat na zemi, ať už děláte cokoliv užitečného; ale je jedna věc stejně dobrá a krásná, a to je pozorovat. Pozorovat, vidět, objevovat, to jest veliké a tvůrčí dílo; ale je k tomu třeba vzletu, a kdo se neumí vznést, nevidí to, co jest.

Lidové noviny 20. 7. 1923

## HLAS NEVLASTENECKÝ

Ano, tyto řádky jsou nevlastenecké, a snad dokonce velezrádné, a zraní nás na místě nejcitlivějším. I v boxu jsou zakázány rány do žaludku; nuže, mířím na něj přímo pěstí, a dokonce s tvrdou bandáží. Žaluji totiž na českou kuchyni.

Chvalte si ji s pošetilou samolibostí, vrazte do ní ještě jednou tolik vajíček a vepřového a másla a čeho chcete: je neosvícená, těžkopádná a bezmyslenkovitá. A centová. A středověká. Dnes není výjimečný den; považte, že mi ve velmi vážené restauraci předhodili toto menu: hovězí polévka s játry; hovězí maso s koprovou omáčkou; uzené maso s knedlíkem a “zélím”; navrch flíčky se šunkou. Odpuťte, to není kuchyně, to je krmení Diomédových koní, kteří jak známo žrali maso. Ti, kdo to snědli, vstávali od jídla jaksi zavalití, lesklí a ovlhlí, a až do večera nebyli schopni žádného idealismu. A tuhle řezničinu ve víceméně fádních variacích bych našel ve všech českých hospodách od Václavského náměstí až po Dolní Václavice a ještě dál; je to právě takzvaná vydatná česká strava.

Rádi mluvíme o kultuře, propagandě, mezinárodním významu, úrovni a jiných hloupostech. Nu dobrá: cizinec, který se podívá do Prahy, nepůjde nejprve do Technologického muzea nebo do slavnostního zasedání České akademie, nýbrž do hospody; nemyslete si, že – vstane-li vůbec – vstane od našeho stolu pln citů uznalosti a obdivu. “Toujours les cnedliqui, toujours les cnedliqui,” bědoval mi jeden Francouz, rva si poslední zbytky vlasů, a dva mladí angličtí manželé se mi ostýchavě přiznali, že si raději vaří doma na lihu vajíčka. Je to trochu silný svéráz; nevaříme sice pro cizince, nýbrž pro sebe, ale to snad nevyklučuje, abychom i my dostali oběd ve formě poněkud evropské.

Ano, Evropa: to je to slovo, které jsem právě hledal. Ani mě nenapadá doporučovat kuchyni francouzskou nebo anglickou nebo italskou; míním jenom jistou mezinárodní úroveň a vybranost, kterou snad požehnaný český žaludek také snese. Myslím, dejme tomu, na talířek zeleniny a hrst ovoce, což se (aspoň v Evropě) samozřejmě předloží hosti i v té nejprimitivnější hospůdce. Nemluvíme o langustách, o sauce Henry IV. nebo smažených panenských prsech, jedí-li se snad někde; mluvíme o misce svěžího salátu, který jistě není nic drahého a může přijít pokaždé na stůl. Rád jsem se vždycky díval na obědvajícího dělníka v takové pařížské krčmě, jak chutě si sám strojil salát, míse olej, ocet a hořčici s vážností laboranta; nebo na šupáka v neapolské trattorii, s jakou elegancí loupe svůj poslední



pomeranč. O Čechách se říká, že jsou celé ovocným sadem a zelinářskou zahradou; patrně je to stejný omyl jako s tou holubičí povahou. Chceš-li jíst ovoce, musíš si koupit na rohu kilo třešní, abys házel pecky po zemi; buď z toho dostaneš průjem, nebo si někdo na tvých peckách zlomí nohu, ale na stůl ti hrst třešní nedají. Je v tom... přinejmenším jistý nedostatek vkusu, nebo nedostatek poetického smyslu pro kouzlo stolničení a odpočinku, nebo zkrátka nižší životní úroveň.

U nás jsme zůstali, pokud se jídla týče, ve stadiu mladšího bronzového věku, asi tak v homérské době, kdy "kvetoucí tuk stékal po vousech hrdin". Vousy i hrdinství pominuly, jenom ten tuk stéká dál. Jsem stejně vzdálen vegetariánství jako pacifismu, abstinence, eugeniky, volné myši a jiných kulturních pověr; ale to výlučné masožravectví našich hospod, ten nedostatek invence, ta vepřová a hovězí masívnost mne skličují. Po takovém obědě mne přepadá melancholie přežraného hroznýše; mám vidiny, blouzním o misce brunátně zeleného špenátu, o kadeřavé světlosti salátových hlaviček, o jemných silicích šťavnatých plodů, o plynoucí vodě, oblacích na nebi, vánku vonném a svěžím, tak jako sní vězeň o svobodě. Nejednáte-li nápravu, budete všichni tuční, špekovití, těžcí, napití jako houba, politicky nesnášliví, bezbožní, bez radosti, oškliví a hrubí; mimoto smrtelní, naduřelí a beztvaří, a zejména nudní. Braňte se, pobijte nejprve všechny hostinské a sněžte je na cibulce, ř la Madeira, dušené ve vlastním tuku a k tomu ještě s knedlíkem a "zélím"; ale pak, po odstranění těchto úhlavních nepřátel šťastného, kyprého a svobodného stolu, zahajte lepší, osvícený věk; pro obětího beránka nezapomeňte na plody země, a zejména ne na plody ducha, jenž volí, třídí a zjemňuje a tvoří rozmanitost; neboť ještě spíš vám předloží v české hospodě řízek ananasu než nějaký plod vlastního ducha.

Lidové noviny 27. 7. 1923

## RADOSTI LÉTA

Když člověk jde na letní byt:

Však už to nebylo v městě k vydržení: horko, špatná kuchyně, není kam se vrhnout, na ulici to smrdí, otrava, dusno, nuda, člověk plave v potu, žádný zefýrek, mrtvo, k umření, jedním slovem peklo.

Když se z letního bytu vrací:

Však už to nebylo venku k vydržení: horko, špatná kuchyně, není kam se vrhnout, smrdí to, prší, člověku roste vlhkem v podpaží houba, otrava, mrtvo, nuda, k umření, jedním slovem peklo.

Příštího roku bis.

Lidové noviny 27. 7. 1923

### CHVĚJÍCÍ SE SVĚT

V tuto chvíli nevíme dopodrobna, co se událo tisíce mil daleko od nás, v Japonsku; nedošla dosud přesná čísla mrtvých a nevíme, naskočí-li ještě o tisíce nebo statisíce. Přijímáme cifry a jména, a stěží dovedeme pochopit, že ty cifry a jména znamenají lidi, kulturu, národ. Seizmograf, který je v nás, zaznamenává otřes velmi, velmi daleký; a nic víc?

Když roku 1755 sesul se Lisabon zemětřesením, pocítila tento otřes celá evropská vzdělanost; procitla z pohodlného optimismu a zachvěla se tváří v tvář neznámé hrůze bytí; otázky, jež klade člověk sobě a společnosti, byly náhle položeny prudčeji a naléhavěji; a člověk osmnáctého století položil otázku Bohu: Jsi-li, jak můžeš dopustit tolik zla?

Otřes, jenž roztříštil Tokio a zaplavil Jokohamu, zapálil Fukagawu a Sendžu a Jocosuku, rozbil Asakusu, rozmetal Kandu a Gotembu a Setagaju, vyhladil Hakone a pohltit Enošimu, není tak daleko od nás, jak povídají tato cizokrajná jména; je blízko, je na dosah našich srdcí a snad, snad i na dosah pomocné ruky; ale rozhodně dosti blízko, aby otřásl našim mozkiem a probudil jej z letargie. Člověk dvacátého století nepoloží tváří v tvář této hrůze otázku Bohu, zda je, či není; ale položí otázku lidstvu, zda je, či není; a to je otázka, jež teď, a zvláště teď po světové válce, je hroznější a osudnější, než kdy byla jaká otázka po Bohu. Není to otázka humanity, nýbrž civilizace.

“Křižník ten a ten vyplul do Jokohamy, aby se tam účastnil zachraňovacích prací.” Je to dobře; ale kdyby všechny křižníky světa vypluly k Jokohamě plnou parou svých obrovitých kotlů, nestačilo by to a nebylo by tím učiněno dosti svědomí světa; kdyby všechny vlády světa poslaly sbírky a kondolence, telegramy a léky, není to dosti; kdyby zvonily všechny umíráčky a všechny vlajky světa byly spuštěny dopolou stěžně, je to málo a nic.

Zahynulo pět nebo šest set tisíc lidí zasutím, ohněm či vodou; zbořena jsou města jemné kultury a neúnavné práce; snad je to málo po strašlivé katastrofě světové války, a je to nadto tak daleko; a postihlo to národ jiné barvy, jemuž nerozumíme a s nímž prakticky nemáme málem co činit. Ach ne, není to daleko; ve chvíli, kdy se zachvěla země v Japonsku, netřásla se půda pod nohama cizího národa; to praskala a třásla se naše planeta. Bambusové trámy a krovy se neřítily na rodiny žlutých a usměvavých lidiček, nýbrž na hlavy lidstva. Bylo by hrozné a cynické, kdyby této vlně v kůře zemské neodpověděla jediná vlna lidských srdcí na celém světě: vlna solidarity.

Naše soustrast by byla pokryteckou sentimentalitou, kdyby nebyla provázena jasným a zrovna oslepujícím vědomím, že my, všichni lidé a národy země, jsme jedno, nazvěte to, jak chcete: rodina, bratří, sousedé nebo bližní. My i Němci i Francouzové, my bílí a černí, odění a nazí, my od pólu a my od rovníka, my lidé, spolulidé, spoludělníci této praskající, ohnivé a chvějící se planety. Uhodilo daleko od nás; ale je to tragický široký blesk za šera, v jehož záři musíme náhle jinak, docela jinak zhlédnout vztah od člověka k člověku, od národa k národu a od pevniny k pevnině. Je možno, že po tomto strašném zablesknutí se něco ve světě nezmění a neočistí? Je možno, že tato vteřina, jež nás vyděsila, v nás nenechá prudké a vyřeštěné vědomí, že se nám bleskově zjevily širší, bezhraničné obzory, o jakých jsme už ani nevěděli?

Lidé, slyšte, stalo se na obzoru velké neštěstí: je nutno podniknout sbírku. Ale ne sbírku haléřů a milosrdenství. Je nutno sesbírat v lidstvu vše, co pojí nás, veškeré děti této chvějící se nebeské koule: solidaritu, bratrství, prosté a jasné vědomí jednoty všech se všemi; je nutno sbírat kapitál vládné a neohraňované společné práce nás pozemských lidí, abychom snad podávající si ruce – ukuli pevnější řetěz kolem naší společné, nepodmaněné a praskající planety. Tento blesk v mučivém šeru dnešní civilizace by zaplál a uhodil nadarmo, kdyby jeho šílená záře nevrhla tragické a poplašné světlo nejen na naše bratry z Dalekého východu, ale na naše bratry v kterémkoliv zeměpisném směru.

Lidové noviny 6. 9. 1923

## VOLBY

Jděte, spěšte, běžte, volte,  
dejte hlasy, bijte, palte,  
křičte, mažte, tlucte, skolte,  
když dnes obecní jsou volby.

Volby, to je velká chvíle,  
velký křik o velkém díle,  
řeči v nadživotní síle  
a též velká odpovědnost.

Okamžik buď vážně chápán,  
lide, zájem tvůj byl šlapán,  
proč by nás měl svrbět Japan,  
vše se změní po těch volbách.

V tento velký, vážný čas,  
nemůže nic poutat nás  
nežli volby, volby, volby,

každý odevzdej svůj hlas,

když jsou volby, volby, volby,

volby jen a volby zas.

Chválabohu, že je po nich.

Lidové noviny 16. 9. 1923

## OBŘAD

Míním volební obřad. Nejdřív se musí chvíli čekat před volební místností; a strážník odpočítá dvanáct kusů (tady je zas člověk jednou kusem, jako u odvodů), a hodí ten tucet do volební mašiny. Pokud čeká volič na chodbě, je mu hej; ale najednou je odpočítán, hrkne v něm a vejde dovnitř. Tam sedí v lavicích nějakých deset přísných tváří a zkoumá ho; volič se nejdříve lekne, že snad nemá kravatu a pak že snad zapomněl doma legitimaci či co; zkrátka něco asi není v pořádku. Horlivý mladík, který se točí před osudím, ho chytne za knoflík a drží, snad aby neutekl nebo nepřekotil osudí. Volič nemá sice nic takového v úmyslu, ale přece je zmaten. Někdo mu vezme z ruky legitimaci, někdo jiný ho strká napravo a zas jiný nalevo; tlustý pán za katedrou přečte jeho jméno, volič křikne “zde”, ale nikdo se ho na to neptá. “Jděte tamhle,” strká ho horlivý mladík za jakousi zástěnu; nejspíš je to záchodek či co. Ne, je to tam jen koš na volební lístky a jiný koš s obálkami. Volič se chutě zbaví všech kandidátek; teprve v poslední chvíli si vzpomene, že jednu musí strčit do obálky. Ouha, lístek tam nechce vlézt, obálka je nějak tento, slepená. “Nezalepujte to,” křičí někdo od stolu, volič se úzkostí zapotí, namačká lístek jakžtakž do obálky a – Hotovo! Záře vyletí volič na chodbu. Velká povinnost je splněna.

Lidové noviny 28. 9. 1923

## PRONOBIS

Za jediný týden Reden a Redding, dva uhelné doly, oheň a voda, výbuch a zátopa, tři sta mrtvých a šedesát mrtvých; zas dvě prohrané bitvy z těch, jež svádí člověk s přírodou a jež odnáší vždycky chudák s motykou v ruce. Zas o kus zkrváceného uhlí víc; stroje světa se proto nezastaví; nikdo nevzdá smeknutím klobouku čest neznámému padlému ve věčné bitvě práce. Reden a Redding, šachta v Polsku a ve Skotsku, dvě nová jména v předlouhé rubrice prohraných srážek.

Noviny psaly, že při požáru v dole Reden třikrát sfáral jeden havíř, aby zachraňoval zasuté kamarády; dvakrát byl vytažen v bezvědomí; potřetí byl vytažen mrtev. Ten člověk se podivnou náhodou jmenoval jménem, jehož symboličnost je otřásající: jmenoval se Pronobis; jmenoval se Za nás.

“Za nás” potřikrát sestoupil do hořícího důlu; a zahynul “Za nás”; “Za nás” nesl pomoc zasypaným lidem. Nedočteme se, jaký to byl člověk; snad byl, jako havíři bývají, trochu bledý a hubený, šlašitý, těžké chůze a šikmých ramen; snad byl podoben komukoliv jinému, ale jméno, jež nesl, jeho trojí cesta a smrt za kamarády z něho činí věčnou a symbolickou postavu. Sám Kristus by se mohl korunovat jeho jménem.

Když tonul Titanic, setrval lodní telegrafista ve své komůrce, aby vrhal do světa volání tonoucích: SOS. Setrval, zatímco odrážely záchranné čluny od klesající lodi, a utonul na ní. Vzpomeňte si na telegrafistu z nedávné katastrofy japonské. Skoro vždy, když osud drtí lidi a jejich dílo, potká vás nějaký Pronobis: zjeví se na okamžik lidská tvář, ozářená tragickým zábleskem chvíle, a zmizí opět ve tmě; ale tento okamžik stačí, aby člověk začal bezhraničně milovat lidstvo.

Jistě nikde ve světě nemají zlatou knihu hrdinů, kde by byly zapsány všechny skutky statečné pomoci, vytrvalosti a nasazení života; neboť dějepis se nestará o lidi. Kdo ještě vyloví ve své paměti jméno telegrafisty z Titanicu? Kdo kdy napíše acta sanctorum et martyrum činného lidského života? Každý poslanec, každý literát a ministr a nevímkdo má své místo v tom, čemu se říká “dějiny”. Pronobis nevstoupí do žádných dějin, neboť je věčný; neznamená pranic ve vývoji lidstva; on jenom... udržuje nejvyšší hodnotu lidstva, a to je skutek tak nadčasový, že se na něj nejspíše zapomíná. Pronobis neudělal nic nového; jistě byl nějaký

Pronobis už v hořící Sodomě a Gomoře a nestál Abrahámovi ani za záchránění, neboť byl to obyčejný hříšník; ale v hodině nejvyšší nouze učinil nebo se pokusil učinit víc než deset spravedlivých. Jistě takový Pronobis pomáhal lidem při potopě světa, a Noe jej nevzal do archy jako zvláštní druh zvířete, stejně jako my jej nebereme do dějin nebo na titulní list novin; bože, to je tak samozřejmé, že se při každé katastrofě najde Pronobis!

Vypadá to jako slovní hříčka, ale nelze se vymknout její podivné mravní logice; co učinil Pronobis, učinil za nás. Za jednoho každého z nás sfáral do hořící jámy, abychom se nemusili hrozit, že člověčenstvo se střemhlav nevrhlo na pomoc hynoucím; za jednoho každého z nás nasadil život, aby byla udržena hodnota lidské obětavosti; vykoupil nás svou smrtí z můry bezmocné soustrasti. PRO NOBIS! Kolik vůdců lidu, básníků, velkých tohoto světa by mohlo naplnití smysl toho zvláštního jména? Spíše to učinili zapomenutí hrdinové katastrof už zapomenutých.

ORA PRO NOBIS, oroduj za nás, povídá se v litaních ke všem svatým. Svatí a mučedníci tohoto světa za nás neorodují v žádném nebi, nýbrž na zemi; orodují v našich srdcích za lidstvo, abychom v ně neztratili víru. MORERE PRO NOBIS, zemři, Pronobis, zemři za nás, až bude opět třeba dát svrchovaný příklad lásky a statečnosti uprostřed všeho toho zla, jež otřásá lidstvem. REVIVE PRO NOBIS, vracej se věčně mezi nás; neboť ještě je nám souzeno mnoho trpět a mnohokrát zvedat oči k ozářené tváři člověka.

Lidové noviny 30. 9. 1923

\* \* \*

MAŽTE BAXU,

protože mezi jinými podepsal prohlášení k novým sbírkám, aby byla dokončena výstavba dómu sv. Víta; neboť – podle úsudku zaručeně pokrokových živlů – tím dr. Baxa spáchal klerikalismus, reakcionářství a jiné zločiny. Spíš by asi měl dr. Baxa, starosta nejenom Velké, ale také prastaré Prahy, podepsat prohlášení, aby byl Sv. Vít demolován. Pisatel těchto řádků si o sobě (snad je to neskromnost) myslí, že je stejně špatný katolík jako třeba dr. Bartošek nebo kdo jiný; ale kdyby byl pražským starostou, podepsal by to prohlášení také, a když jím

není, podepisuje je svým F., třeba je k tomu nezván: předně proto, že sv. Vít za nic nemůže, za druhé proto, že dílo Mockerovo a Hilbertovo konečně zasluhuje, aby bylo doděláno, a posléze proto, že definitivní dostavba dómu není věcí katolictví, nýbrž věcí – byť romanticky pojaté – ochrany starých památek a věcí piety ke kusému dosud dílu staršího národního entuziasmu. Katolictví se obejde bez nové lodi dómu; ale město Praha už potřebuje, aby staré torzo bylo spojeno s polohotovým dílem velkorysého rozmachu restauračního. Ať dr. Baxa spolkne hořkou pilulku výtek: učinil jen, co by každý slušný člověk udělal na jeho místě.

Lidové noviny 30. 9. 1923

## POŠŤÁCI

Abych to řekl rovnou, člověk z nich měl radost, když je viděl v neděli v průvodu: bylo jich hrůza tisíc a každý byl podoben zrovna tomu, který vám nosí psaní netrpělivě očekávané nebo náhlé jako blesk z modrého nebe. Nic platno: přes tisícera zklamání čekáš ve věčném doufání, že ti jednou listonoš přinese tak krásnou novinu, že až do konce života nevyjdeš z plesání. A proto vidíš rád pošťáka, a když jich táhne síla – tisíce –, je ti, jako bys viděl nebesa otevřena a průvody božích posílů s muzikami. Těch muzik bylo tolik, že na Purkyňově náměstí hrály tři najednou a každá jiný marš; a to vám bylo tak veselé, že to vypadalo, jako by pošťákům vyhrávaly samy čtyři světové strany. Pak tam šel průvod, historický průvod; nebyl tam sice maratónský posel, neboť bylo asi trochu chladno, ani expresanděl Zvěstování, ale byli tam jezdcí a středověcí poslové v gaťatech přilehlých, pak ukrutní vousáči ze XVI. století a poslové valdštejnští, rokokoví poštovští panáčkové, rakouská pošta, a pak se valily poštovské karosky, takový kočárek s napudrovanými paničkami, poštovní archa ze Žamberka, mnohé pražské vozíky, poštovní automobily, autobusy a autovlaky, až oči přecházely. Tu jsi mohl pozorovati zvláštní historický úkaz, že každá dějinná doba měla jiné vousy: některá rezavé a děsné, jiná jen takové kozy, XVIII. století pandurské kníry a staré Rakousko kotlety. Dnešní pošťáci pak mají většinou přistřižený knírek, zakroucený tak, aby se pod ním co nejlépe řeklo: “Tak, Pepičko, tady vám nesu psaní!” – Bravo, pošťáci! A zítra mi přineste to pravé, věčně čekané psaní.

Lidové noviny 1. 10. 1923



## NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA

Jedna mladá maminka mně vypravovala, že tedy neví, co má dělat: posílá svou holčičku ve škole do náboženství, ježto sama je tak pozadu, že ještě v to a ono věří; že pan páter povídá dětem o Kristu Pánu, o nebi, o pekle a ostatním, ale že pak slečna učitelka přijde a říká, že to, co povídá pan páter, není pravda a že mu děti nemají věřit, a že bude moc pěkný školní výlet, ale že ty děti, co chodí do náboženství, na výlet nepůjdou. A tak prý už její holčička nechce do náboženství chodit.

Neznám tu slečnu učitelku; možná že je jinak docela hezká a hodná; myslím však a doufám, že takových je hodně málo a že zrovna naši učitelé zakroutí hlavou nad její pedagogickou horlivostí; je to poprvé, co slyším takový případ. Myslím dokonce, že se tohoto kuriózního případu chytí lidovci a budou z něho vytloukat kapitál pro konfesijní školu; ale pak snad i ta slečna pochopí, že vlastně žene vodu na mlýn té části křesťanstva, které se právem říká klerikálové.

S každou vírou je to taková divná a křehoučká věc; jistě lepší a osvícenější je věřit moudře než věřit slepě; ale troufá si někdo říci, že je osvícenější nevěřit vůbec nežli věřit? První možný náboženský pokrok je tolerance, totiž úcta a pozornost ke každé náboženské víře; bezkonfesijní škola je tu proto, aby vychovávala děti v toleranci, ale ne v nevěře; a netolerance bezkonfesijních je stejně neosvícená jako netolerance kteréhokoliv konfesijního popa.

Bezkonfesijní škola v dobrém, tj. velmi taktním a neutrálním plnění smyslu slova, by mohla a měla mít jednu přednost, o které se v diskusích neuvažuje, totiž ryze náboženskou; a je mi divné, že se jí církev nechopí s jistou ctižádostí. Není pochyby, že náboženské představy většiny věřících jsou docela dětské, vštípené obecnou školou, a že náboženství v lidu zůstává na úrovni asi tak desetiletého mozku. Náboženská nauka, která by chtěla k sobě obrátit dospělé lidi, musela by se podávat daleko méně primitivně, méně formálně a dogmaticky, méně mechanicky; musela by počítat se složitější psychologii kritického rozumu, životní praxe a živé vnitřní účelnosti. Síť víry, jež by chtěla loviti dospělé duše, musela by být tkána pevněji a uměleji; bylo by tu místo pro náboženský pokrok a prohloubení. Náboženství by se muselo pustit do života a verbovat lidské duše – tak jako je trochu hrubě a nešikovně verbuje Armáda spásy. Bylo by méně zatemnělých a mechanických věřících, než tomu je dosud; ale

náboženská potřeba nových věřících by byla přesvědčenější a zralejší. Snad by to dokonce byla jistá náboženská obnova, nový věk kázání evangelia (kteréhokoliv) mezi pohany. Že se katolická církev tak tuze ohání proti bezkonfesijní škole a proti volné soutěži ve věcech víry, to jí dává vlastně špatné vysvědčení; necítí se už patrně dosti prvokřesťanská, aby dobývala duši za duši mocí slova, morálky a životní účelnosti.

\* \* \*

Co tedy je s křikem po konfesijní škole? Upřímně řečeno: nárok na konfesijní školu by byl oprávněn jen tehdy, kdyby takzvaná škola bezkonfesijní vystupovala jako protikonfesijní, ať jde o církev kteroukoliv. Je neoprávněn, pokud škola úmyslně nekříží náboženskou výchovu rodiny a soukromého života. Na škole nemá padnout jediné křivé a nenávislné slovo proti bližnímu, ať je to v ohledu náboženství, národnosti nebo politiky. Škola nevychovává pokrokaře nebo klerikály nebo komunisty či já nevím co, nýbrž jenom lidi. Učitel, který vede děti v té či oné nesnášlivé a plytké lidské víře, jedná s nimi jako s potměnci, kteří by vůbec nebyli s to jednou si na svůj vlastní rozum a vlastní zkušenost získat své životní názory. Hrst elementárních znalostí a rozumná životní etika, podávaná slovem i příkladem, to je vše, čeho lze žádat na škole; a přidá-li se k tomu ještě zdraví a radost, zaplat' pánbůh: je toho dost pro největší pýchu vychovatelů.

Lidové noviny 2. 10. 1923

## ORIENT

Stane se vám, že jste vyhráli velký los nebo jste se oženili nebo na vás přišla touha mít doma něco pěkného: zkrátka rozhodli jste se koupit si perský kobereček. Už takový obchod s perskými koberci je senzace pro sebe: především musíte při koupi kouřit, neboť to patří k tomu orientálnímu ovzduší; za druhé musíte šlapat po hromadách drahocenných koberců s tváří člověka, který jakživ do ničeho jiného nešlápl; musíte se tvářit jako odborník, který každý koberec ohmatá a promne navrchu i vespod a něco nesrozumitelně bručí; je tu celá řada zvláštních obřadů od speciální perské hantýrky až po vášnivé turecké smlouvání, při němž uvedete obchodníka doslovně v pláč, že vám to musí z náhlé náklonnosti k vám dát tak lacino, se ztrátou a jednoduše darem; pravím, je tu celá řada senzací, ale jste teprve na prahu Orientu.

Konečně jste si vybral nejlacinější kazaček a upalujete domů pln růžových vyhlídek, jak se bude vyjímat před vaší postelí. První koberec, to je zkrátka trochu jako první láska.

Druhého dne někdo zazvoní u vašich dveří; je to slušný a čilý človíček, který před sebou strká nemluvného pána a spustí hned ve dveřích: že k vám jde jako k vynikajícímu, báječnému znalci perských koberců; že k vám vede tady svého obchodního přítele, který právě včera přijel z... z..., no, z Konstantinopole s koberci, které jsou, panečku, jen pro odborníky; a že ho vede nejdřív k vám, abyste se jen podíval, nic víc než podíval na jeho zboží, jen pro tu radost. A už otevře dveře a volá: “Václave, pojd’ sem!”, a přijde sluha a má na zádech obrovskou hromadu koberců. Ten pán z Konstantinopole má opravdu takovou jakousi perskou tvář, ale neříká nic; a čilý človíček s panem Václavem rozhodí první koberec: “To je kousek, co? Pro vás by stál...” Namítnete, že tenhle kus se vám jaksi netento, nezdá. “To jsem si hned myslel,” prohlásí človíček vítězně. “Vy jste, pane, báječný znalec; ale tady mám šíráz, to je něco zrovna pro vás; to ocení jen odborník.” Ten šíráz se vám zdá ovšem drahý; tu šeptá něco čilý človíček se zamlklým orientálcem v perském nebo tureckém jazyce. “Also meinewegen,” zabručí Peršan, a čilý človíček prohlásí, že jeho přítel vám ten šíráz dá jednoduše darem, úplně zdarma, že jste to vy: jen za čtyři tisíce. Odolali jste pokušení: nepřijali jste darem ani šírván, ani gendže, ani bucháru, ba ani beludžistán, nemluvic o kermanech a senne a všelikých modlácích; ubránili jste se pro tentokrát všemu, načež ochotný mužík vás ujistí, že jste ohromný znalec a že to pravé zboží leží teprve na celnici; až to uvidíte, že budete plakat. Načež odvede Peršana i pana Václava se slibem, že přijde zas. Dobrá.

Za tři hodiny u vás zazvoní pán v cylindru. Podá vizitku a představí se: že je ten a ten, továrník, že se ocitl v okamžité tísní a musí platit směnky; i rozhodl se, že prodá svou soukromou sbírku koberců a... Už volá na chodbu: “Václave, komm her!” A pan Václav nese na zádech novou hromadu koberců. Pán v cylindru diskrétně mluví o rodinném neštěstí; musí to prodat zač za to, zkrátka pod cenou, ale jen znalci, odborníkovi, který si umí krásného koberce vážít; například tenhle antikní hamadan, vzdychne pán v cylindru, nebo tuhleten báječný mosul... Kupodivu má na těch rodinných kobercích inventární čísla a čerstvé celní plomby. Unikl jste zarmoucenému pánovi. Den nato se k vám dostaví hubený člověk a chce s vámi mluvit mezi čtyřma očima; pak ze sebe vypraví, že má... že má perské koberce... hotové muzejní kusy... získané za zvláštních okolností; nejspíš je osobně ukradl přímo v cařihradském serailu a propašoval až do Prahy, ale prosím vás, nemluvte o tom; zkrátka jsou

to unikáty pro znalce a ohromně pod cenou. A už je tu zase pan Václav s nákladem koberců; jsou na nich zase plomby a inventární čísla; a jestli jste nevyužili této jedinečné nákupní příležitosti..., tak si z. toho nic nedělejte; neboť zítra k vám přijdou ruští manželé, běženci vznešeného původu, kteří si na útěku s sebou nevezali nic než vzácné perské koberce, a jsou nyní z naprosté bídy nuceni se od nich odloučit; pan Václav už čeká na chodbě, a zas jsou na nich inventární čísla. Potom přijde skvostný levantský žid; má sice obchod s koberci tam a tam, ale tuhle má několik kusů, které nikomu neukazuje; to je jen pro znalce. Pak přijde mladý štvanec; nemá sice s sebou pana Václava, ale ví o jednom báječném perském koberci, který by byl pro znalce na prodej. Dále k vám zavítá zástupce z Vídně, vdova v tísní, Řek, který nemá čím zaplatit clo, a tedy prodá pod cenou skvostné koberce, ovšem jen odborníkovi.

Zkrátka máte-li tak trochu otevřené oči a uši, rozlišujete tak trochu za týden vázání, materiál, stáří a pravost barev i čistotu vzoru; poznáte taškáře, znalce, lidské originály, geniální kramáře i malé zlodějíčky; udělali jste jakousi cestu do Orientu, a nadto jste si udělali známost s podivným, starosvětsky novověce mazaným způsobem obchodu, jaký se snad už v jiné branži nenajde; a i to stojí za to.

Lidové noviny 6. 10. 1923

## JEŠTĚ K TĚ NÁBOŽENSKÉ VÝCHOVĚ

Obyčejně neodpovídám na různé polemiky, zejména pokud nejsou podepsány; je z toho málo prospěchu pro obě strany. Ale tuhle odpovídali v Rovnosti na můj článek způsobem, že jsem se podivil a zasmál. Někdo nepodepsaný tam nemůže pochopit, co prý rozumím pod pojmem “rozumná životní etika”, a poučuje mne takto: “Podstatou etiky přece je činiti rozdíl mezi dobrem a zlem. A zde se názory právě rozcházejí. Každé náboženství, každý světový názor má svou etiku, své vlastní pojmy o tom, co je dobré a co špatné. Pokrokový učitel bez vyznání nemůže jinak, nežli označiti za dobro a zlo pravý opak toho, co vychvaluje nebo zamítá pan páter.” Nunu, pomalu: někdy člověku ujede jazyk, že? Káže-li takový pan páter “milovati budeš bližního svého”, “milovati budeš otce svého a matku svou”, “nepokradeš”, “nesesmilníš” a “nezabiješ”, nebude sebepokrokovější učitel bez vyznání učiti pravý opak toho; já myslím, že to ani v Rovnosti tak nemysleli; to jen v zápalu své horlivosti ztratili

kontrolu nad tím, co povídají. Že mi k tomu ještě vynadali chameleónů, je vedlejší; nepodepsaný pisatel má totiž své vlastní pojmy o tom, co je dobré a co špatné, a “zde se názory právě rozcházejí”.

Kdyby vskutku každé náboženství, každý světový názor měl svou vlastní etiku, jež by kázala “pravý opak” toho, co káže víra druhá, vypadalo by to na světě ještě hůře než doposud; pak by nezůstalo než nenávisť a mordování a vyhlazovací válka. Naštěstí přes úsilí novin a politiků zůstávají lidé ještě lidmi; dejme tomu špatně si rozumíme s Rovností, ale věřím, že bych se docela dobře srozměl s každým čtenářem Rovnosti o jakés takés “rozumné životní etice”, se kterou by se i leckterý pan páter jakžtakž smířil. Při troše dobré vůle by se nažrali všichni vlci a etická koza by zůstala celá. Čestnost, pravdomluvnost, blahovůle k bližnímu, ochrana slabého – nu, chválabohu, je toho ještě dost, v čem bychom se všichni mohli v zásadě srozmět: a nejsou to maličké mravní hodnoty.

Než dobrá, řekněme s Rovností, že každý světový názor má svou etiku. Které se má potom učit ve škole? Má-li “pokrokový učitel bez vyznání” hlásat pravý opak toho, co pan páter, pak by mohl nepokrokový učitel s vyznáním učit pravý opak toho, co jeho pokrokový kolega; lidi, to přece nejde! Buď bychom museli mít v každé farnosti tolik škol, kolik tam pobíhá světových názorů, nebo se musíme nějak srozmět. Něco o tom povím v článku o mravní výchově, kde myslím hlavně na střední školu; pokud se týče maličkých, tu smíme snad spoléhat, že u dobrých pedagogů přes rozdíly v hlavách nejsou tak velké rozdíly v srdcích. Nedělejme zbytečné problémy, kde jich není. Pokud jde o základní životní pravidla nebo elementární mravní instinkty, tu aspoň tyto hodnoty jsou nezávislé na takovém či makovém “světovém názoru”; v mezích jedné rasy a jednoho kulturního prostředí je ta nejprostší mravnost jen jedna. Kdo tu by chtěl rozvracet, zasluhuje, aby žernov osličí byl uvázan na hrdlo jeho. Avšak to nemyslíte, to ani vy nemyslíte, vy, kteří někdy nevíte, co povídate.

Lidové noviny 6. 10. 1923

## OZVĚNA

Sto a jedna rána z děla, hymny, hudba, oslavné řeči, aklamace zástupů, je to daleko od nás, až v Paříži, ale přece se to ozývá v našich srdcích rozjařující ozvěnou. Proč bychom se k tomu

neříznali? Je to nové pro nás; a kdyby nějaký bohem opuštěný skeptik mezi námi v tom nechtěl vidět víc než obvyklou pompu mezistátní reprezentace, co na tom? Poprvé ve vší formě se našemu státu prokazuje taková pompézní pocta; a i když si odmyslíme mimořádnou vsutku úctu, jíž požívá náš prezident, dělá nám to vsutku dobře u srdce: vždyť je to poprvé a všichni jsme tak trochu při tom, a nás všech se týkají ty oslavy a prapory. A tu nás to až bodne: vždyť, bože, my sami doma, mezi sebou, na to obyčejně pranic nemyslíme, jaká to je slavná a veliká věc, býti státem; ani nás nenapadlo, že jsme takoví páni, a jaksi se v nás dosud nevkorenili chovati se podle toho k sobě i ke státu a pořád si s hrdostí uvědomovat, že to je něco náramného, co máme a co jsme. Sláva koneckonců není polní tráva; slavnostní obřad, z něhož se poprvé těšíme, přidal jaksi coul k naší postavě, vidíte? Jednou nám to vše bude samozřejmé; ale dnes, když je to poprvé, má to pro nás lahodu zcela mimořádnou: budí to v nás samých úctu k našemu státu, jehož důstojnost se nám připomíná způsobem tak okázalým. A tak na to nikdy nezapomínejme. Zejména doma ne!

Lidové noviny 18. 10. 1923

## MRAVNÍ VÝCHOVA

Prosím vás, okřikněte mne: píšu o tomto důležitém tématě a ani nevím, jsou-li už nějaké cvičebnice mravnosti pro střední školy. Možná že jsou; že jsou pěkně rozděleny na hlavy a paragrafy a že tam není jediná věta, která by nebyla mravná a ušlechtilá; je tam jistě citován Komenský a Konfucius, Tolstoj a Masaryk, Mill a Buddha. Nepídil jsem se po té knížce jen proto, že bych ji asi stěží přečetl.

Povídá-li se o tom, že se má na střední škole přednášet mravouka, napadají mne dvě nemilé otázky: 1. Čí mravouka? Ona totiž není jen jedna; je jich nejmín veletucet. Z toho veletuctu se buď dá udělat citátová koperdeka, nebo tedy takový výtazek, takový bakterií prostý zdravotní a posilující destilát, který má všechny možné přednosti, jenom žádnou chuť. Nebo se vybere jedna určitá mravouka, ale pak nevím čí a proč zrovna ta. 2. A jak se bude ta mravouka přednášet? Zajisté v mnohých případech s tou náramnou zajímavostí, jako se přednáší latina nebo krystalografie: “Tedy, hoši, pozor, dnes přistoupíme k hlavě čtrnácté, tedy povinnosti k bližnímu,” a tak dále, až na konec: “Naučíte se to od odstavce prvního ‚Povinnosti k bližnímu rozdělujeme‘ až po slova ‚poskytnouti vzájemné pomoci.‘” Vyučování je často jen řemeslo;

školní přednáška je někdy jen rozbrebтанý výklad nějaké knížky vydané ve školním knihoskladu, a to tedy je takzvaná vyučovací osnova.

Nejsem proboha reformátor; ve svém životě jsem učil jediného žáka, a stal-li se z něho, kloučka zeleného, boxér polotěžké váhy, není to jistě zásluha mé pedagogické metody. Ale představuji si okresní město, kde je nová obecná škola, staré gymnázium, na náměstí podloubí a mnoho jiných věcí. Ať je to sebe ospalejší a tišší městečko, jsem dosti nenapravitelný optimista co do hodnoty praktického lidského života, abych věřil, že by se tam bez námahy našel obchodník, který by jednou za rok – řekněme v takových nedělních kursech mravouky – povídal větším i menším žákům o etice hospodářství, o praktické a mravní hodnotě solidnosti, o důvěře a opatrnosti, riziku a poctivosti, přesnosti a ztrátě; nebo občan, který by jim pohovořil o etice veřejné správy, o jejich těžkostech, o odpovědnosti, o poctivosti a šetrnosti v hospodaření veřejnými penězi; státní úředník, doktor, soudce, fabrikant, lesník, dělník, sedlák, já nevím kdo všechno. Věřím, že každý by dovedl něco říci z okruhu své zkušenosti, neboť každý životní okruh a každý úkol má své užití základních etických pravd – užití, jež je důležitější než sama mravní zásada. Možná že by to koktal všelijak a vytahoval ze sebe slova stejně těžko jako své peníze; možná že by se kluci zprvu – z nezvyku – posmívali novému kazateli, ale brzo by přešly rozpaky na jedné i na druhé straně. Předpokládám, že by to byli mužové dosti loajální a taktní, aby se drželi svého kopyta a nezneužili své exhorty k tomu, aby před dětmi polemizovali s jinými osobami nebo vážnými náhledy.

Myslím, že to je jediná konkrétní laická a občanská mravouka, která by měla skutečný, životní a docela nepapírový smysl výchovný. Dávno už nejsem žáček; ale kdykoliv mluvím s nehlopým člověkem kteréhokoliv oboru práce, vždycky odcházím poučen – prakticky i eticky. Nezáleží na slovech, nýbrž na příkladu zkušenosti, který by se rozvinul žákům před očima. Byly by to prarůzné okruhy příkladů; etika ženy vždy by se nesla k životu rodinnému, etika dobrého lékaře by nerozlučně srůstala s hygienou, etika hospodářského člověka by se starala o podnikání a peníze, etika komunálního pracovníka o veřejné otázky a etika soudce by mluvila o zákonech; a kdyby se nadto našel rozumný a jemný učitel, který by dovedl žákům krátce zrekapitulovat a zařadit smysl vypravovaných zkušeností a zásad, bylo by to už to nejkrásnější, co lze dospívajícím lidem v okruhu mravouky podat.

Páni pedagogové, nikdo z nás nenapiše takovou mravoučnou knížku, která by všemu rozuměla a dovedla jakžtakž spojit křížící se etické zájmy tohoto světa. Mravní poučení, jehož

by se dětem a žákům takto dostalo z různých úst, by jistě nebylo stejnorodé a jednosměrné; ale něco by z toho v mladých hlavách zůstalo, a táta doma, učitel ve třídě, život na ulici by to pomalu doplňoval a vyjasňoval; ani maličký člověk se neučí z jediného slabikáře, přes všechny výchovné osnovy. Ano, je a má a musí být jedna základní etika pro všechny lidi stejná; ale tuto základní etiku neskládá žádný filantrop, nýbrž všichni lidé dohromady svým denním a pracovním životem. A aby ta byla podána konkrétně, názorným vyučováním, příkladem, a ne poučkami, to by bylo tak dobře, že to ani nedovedu vřejeji říci.

Lidové noviny 26. 10. 1923

## KYTKA

Jakže, psát úvodník? To neudělám. Oslavme tento mimořádný den tím, že tam, kde bývá jindy rozumný úvodník, položíme něco jiného. Třeba jen kytičku. Kytku bílou, červenou a modrou, jako jsou dnes ty prapory na ulicích. A kdyby si z ní každý utrhl jeden kvítek do knoflíkové dírky či do živůtku, bylo by to to nejhezčí.

První kvítek buď podán panu prezidentovi. Holčičko v bílých šatech, učiň to za nás; nemusíš říkat nic, beztoho bys to spletla; pokloň se jen a podej mu pět kvítků a koukni se na toho velikého, bělovlasého dědečka modrýma kukadly; on už bude vědět, co to znamená, a pohladí tě, protože nemůže pohladit nás všechny.

Po kvítku pánům ministrům: panu Švehlovi, aby byl zdravý, a panu Benešovi takový, který nevadne, když jezdí po světě, a ke kterému si může přivonět, když bude mít radost, že se mu to povedlo, a po kvítku všem ostatním za to, co udělali nebo odvrátili, a za to, že to chválabohu není horší. Po kvítku pánům poslancům: těm, kteří si ho zaslouží, za to, co dělali, a těm, kteří jim to kazili, za to, že se jim to nepovedlo. Dnes nezáleží na nějakém tom kvítku; jen berte.

A vám, vojáci, každému kvítek za čepici. Copak je to za vojáka, který nemá kytky? Říkají, že máme dobré a pěkné vojáky, kteří se mají k světu v manévrech i jinak. Tak je to dobře. Nastoupit! Každý si vezme jeden kvítek! Rozchod!



Po kvítku všem úředníkům republiky. Nejsou obyčejně honorováni květinami; bože, na něco se nadávat musí, a něco už musejí snést, ale jednou za rok si na ně vzpomeňme s uznáním a kytičkou v ruce.

A horníkům po kvítku za to, že slevili pro nás všechny, a kvítek do každé ruky, jež pracuje, a sedlákům květ za boží úrodu a lidské přičinění. Nebudiž hořkosti mezi námi. Pro cibuličku almužny přišla hříšná duše do nebe; a kdo udělal něco málo prospěšného pro všechny, kdo třeba jen odhodil větvičku z lidské cesty, nebude sice pochován v národním panteonu, ale dostane kvítek radosti a vděčnosti. Po kvítku za všechny bezejmenné zásluhy, za vše, co bylo dobře a poctivě uděláno, a za každou dobrou myšlenku.

\* \* \*

Nechci říkat, že je u nás všechno v pořádku; ani byste tomu nevěřili. Ale kdybych měl vypočítat všecko, co je u nás krásné a dobré, schopné a povedené, bylo by toho aspoň deset sloupců, a ještě bych jistě na mnoho zapomněl. Ani na to nejlepší nestačím.

Krásná a dobrá je země, kterou máme; je mírná a hojná, obestřená výrazem tisícovým; rozšafná, hospodárná, zamyšlená a vážná. Má bílé silnice a cesty plné překvapení, plecíte řeky a černé říčky, svatá oka rybníků a čist'ouké obce, lesy a hedvábné louky, voní obilím a mlékem, vlní se, aby dala víc plochy pro lidské ruce, a je taková, bože, jako by naschvál, s trpělivým úsměvem se přistrojila a přizpůsobila, aby dala člověku byt a užitek. Krásné země jsem viděl, ale žádnou tak jemnou a sličnou v tom, jak se poddala člověku.

Krásné a dobré je potkávat muže, kteří si vědí rady a mají se k dílu: schopné a pilné, obratné, houževnaté, zaryté do své práce, chutě se vrhající na své úkoly; to je tak krásné, že sám Bůh se naklání z nebes, aby se díval, jak jim to jde od ruky. Ať ohýbají železo nebo lidi, ať dělají stroje nebo řepu, nebo se sklánějí nad kusem kůže či nad knihou ještě nedopsanou: každá práce, která se daří, je veliký a krásný úspěch, jenž povzbuzuje veškeren život k naději a statečnosti.

A když už mluvím o mužích, jak bych mohl zapomenouti na ženy? Ženy a dívky, o vás se nepíše úvodníky; nikdy se na vás nezapěje chvalozpěv v čele novin, ačkoliv myslet na ženy je pro muže ještě důležitější než uvažovat o vývozních clech nebo následcích voleb. Napravme tento nedostatek aspoň jednou v roce; vzdejme veřejné díkyčinění a zanotujme oslavnou píseň

dívčkám za to, že jsou tak pěkné, a paním za to, že jsou krásné a pilné, a matkám za to, že rozmnožily život. To vše, i krása i plodnost i domácí ctnosti, je veliká veřejná zásluha a národní služba a bohulibé dílo pro dobro světa. Skloňme se hluboce a radostně před těmito kvetoucími zásluhami.

A když už jsme u věci nejkrásnějších, jak bylo by možno nemluvit o tobě, řeči česká? Ty, jež jsi mírná, bohatě zvlněná, úrodná a nevypráhlá tak jako země, na níž žijeme; činná, přímá a obratná, jadrná a energická jako dílo mužů; milostná a rozkvetlá, rozjařující a pěkná jako záhon žen; ty, jež nás omotáváš a vážeš vlákny nejpevnějšími, osnovo jazyka, jež zachycuješ a vížeš k sobě tolik ubíhajících životů. Zapomeňme na všechno zlé, co jsme si řekli; kdybychom při svém lání a zlořečení jen jednou vzpomněli na to, že tuto všem společnou řeč činíme jazykem nenávisti, já nevím: snad bychom se aspoň před ní zastyděli.

Občané, morousové, nespokojenci ze semene Kóre, Dátana i Abirona, reptáci na poušti Sin, kteráž jest mezi Elim a Sinaj: o všem lze pochybovat na věčném tažení lidstva do země zaslíbené, a každý den má své dobré i zlé; každý zákon může být v něčem nespravedlivý a každý úkol těžký. Ale nelze pochybovat o tom, co je nejkrásnější: o mužích a ženách, o zemi a jazyce; není dost a není to více než to, nač zlořečíte a proti čemu reptáte?

Je toho pro všechny dost, aby jednou do roka byla v každém srdci modlitba díkyčinění.

Lidové noviny 28. 10. 1923

## PŘEDTUCHY

Jsem nejspíš tvor vysloveně pozemský; nemám ani prorocké sny, ani nedovedu číst myšlenky, nejsou-li příliš hloupé; rovněž jasnozření se mi jakživo nepovedlo, a ačkoliv v mém bytě jsou tři pavouci (malý pavouček pod postelí, sekáč za kamny a jeden, takový černý a zádumčivý, na stropě), nenašel jsem dosud, jaké mají spojení s mým osudem. Přes tuto svou transcendentální neschopnost věřím v jistotu předtuchu. To je tak. Často si něco pomyslím nebo i řeknu, nebo pojmu nějaký plán, který chci provést. A zničehožnic ve mně vyvstane nelibý, nespokojený cit, který beze slov a bez důkazů, beze smyslu a bez kritiky jaksi povídá, že to, co jsem řekl nebo zamýšlel, není all right a že to zanic nestojí; že to je hloupé a nicotné

a ještě ke všemu špatné a že to, jak se říká, má ránu. Živou mocí pak nemohu nalézt, v čem je chyba; obracím celou věc, přezkoumám ji, nic; žádný důkaz. Já myslím, že tenhle nespokojený a nesmyslný hlas zná každý z vás.

Dobrá, tu tedy člověk se obrátí k předtuše zády a provede svůj úmysl nebo setrvá na svém. Ukáže se, že předtucha se nemýlila; ta věc měla skutečně ránu a tak nebo onak se člověku nevyplatila. Nebo, a to je velmi často, začne se člověk hájit proti své předtuše: s velikou silou a výmluvností dokazuje sám sobě a jiným, že má pravdu a má a má a u všech všudy just má pravdu. Ničeho člověk nehájí horlivěji a usilovněji než pochybné pravdy, nejspíš aby přehlušil tu nespokojenou a trýznivou předtuchu, že to má ránu. Na ničem člověk netrvá tak houževnatě jako na věcech, o kterých v nitru není přesvědčen. Poctivé, samozřejmé pravdy jsou v člověku jako štítná žláza nebo ledviny: ani o nich člověk neví, ale fungují tiše a ustavičně. Člověk nehájí svých ledvin; kdyby někdo na ně dělal atentát, hájí člověk svého života, a ne svých ledvin. Věřící člověk nebojuje za svou pravdu, nýbrž za svůj život. Ale vrazí-li člověk do svého bytí nějakou myšlenku, která s ním nesouvisí tak spolehlivě jako štítná žláza nebo ledviny, brání se tomu sám organismus nespokojeným a odmítavým citem. Nedá se to jinak říci: je to zrovna tělesná reakce na špatně fungující myšlenky.

Potlouká se na světě mnoho myšlenek, jejichž platnost leží celá v náramném, ohnivém, veledůmyslném nebo rozčileném dokazování. Kristus Pán nic nedokazoval; řekl “Amen amen pravím vám,” a bylo to. Přesvědčení, jež se musí “podepřít důkazy”, je jako sloup, který se musí podepřít trámy; kdyby se totiž nepodepřel, svalil by se. Lidské nitro však má rádo jednoduché a spolehlivé stavitelství: co stojí, musí stát jako poctivý sloup, bez trámů a bez důkazů a hlavně bez řečí. Nejlepší pravdy jsou ty nejtišší.

\*

Je ještě jeden druh předtuchy; má tak špatnou pověst, že se stydím jej pojmenovat; říká se mu “předsudek”. Já vím, že je mnoho špatných, zbytečných, nebo dokonce škodných předsudků; ale je mnoho předsudků, které jsou stejně užitečné a dobré jako kterékoliv jiné poznání. Obyčejný pes štěká z předsudku na kdekterého tuláka; ale na jednom zámku jsem znal foxteriéra, který k roztrhání štěkal na arcibiskupa Huyna a světská knížata, kdežto tuláky radostnými poskoky vedl rovnou do kuchyně. Lidské předsudky jsou neméně rozmanité.

“Předsudek” nebo “podjaté mínění” může člověk mít jen vůči něčemu relativně novému nebo málo poznanému, s čím dosud neměl blíže co dělat, například k řízku na oleji nebo k elektronové teorii; z povahy věci plyne, že předsudek je obyčejně záporný, nedůvěřivý, odmítavý a plný antipatie. Je docela přirozené, že člověk nedůvěřuje nepoznané věci; neboť v neznámu se tají stejně mnoho špatných jako dobrých možností. Kde nás opouští zkušenost, máme po ruce předsudek; raději něco nežli nic.

Špatné na předsudku je, že jej obyčejně formulujeme jako sebevědomý náhled. Místo abychom řekli, že si netroufáme jíst řízek na oleji, prohlásíme kategorickou formou, že řízek na oleji není k žrádlu. Správný, filozofický a poznávací předsudek má říkat jen tolik: “Nelíbí se mi to, protože to ještě neznám.”

Lidové noviny 4. 11. 1923

#### NEŠŤASTNÉ PÍSMENO

Jen jsem vzal do ruky noviny, a už mi padlo do očí jméno “prof. Nikolan”. Rozumí se, že míněn je profesor Nikolau; stejně jako vždy, je-li v novinách tištěno “Landa”, jde o malíře Laudu, a je-li tištěno dejme tomu Bandyš, předpokládám předem, že má státi Baudyš. Je jednou ze záhad světa, proč se vždycky písmena n a u tisknou zrovna obráceně; jelikož od vyhnání z ráje mysl člověka “je obrácena spíše ke zlému než k dobrému”, je obrácena také k tomu, aby každé rukopisné n četla jako u a vice versa. Je to část kletby, jež padla na Adama, a proto nezbývá než smířiti se s ní. Jediná ochrana zbývá člověku v tomto moři nevyhnutelného omylu: aby apriorně, zásadně, z přesvědčení a v horlivém hledání pravdy četl každé tištěné n jako u nebo obráceně; i zjeví se mu vše v novém světle správnosti.

Lidové noviny 6. 11. 1923

#### HRANIČÁŘI A KOLONISTÉ

To musíte jet tramvají tak daleko, že už si řidič dál netroufá, a proto obrací, tedy až na konečnou stanici; pak se pustíte rovnou po silnici; obyčejně na jedné straně silnice není nic a

na druhé je ohrada, a pak ještě nějaká továrnička a fotbalové hřiště, a snad ještě poslední mezník civilizace: tabáční budka. Pak se pustíte přes pole, přes bláto, přes rumisko, a jste tam: v kolonii družstva Domov nebo Svépomoc nebo Vlastní silou nebo Lišky, dobrou noc. Kdybyste šli ještě dál, objevili byste svah s kozami, a pak půdu, na kterou ještě nevkročila lidská noha, asi ze strachu, aby do něčeho nešlápla, a pak je konec světa, nic, prázdnota a neznámo. To tedy je kraj, kam vetkli svou motyku kolonisté a pionýři Velké Prahy.

Stateční dobyvatelé, ztekli jste útokem výšiny kolem Prahy, nechali jste za sebou poslední stanice, ba i poslední zahradní hospodu, a zastavili jste se až v pustinách, za nimiž jsou končiny dosud neprozkoumané. Hic sunt leones. Zde jsou pardálové. Za deset dvacet let potáhnou se řádky nových domů od vaší kolonizační výspy až k Praze. Dnes však se zachycujete na samotářské půdě jako první živoucí křovisko na písečné poušti. Za vámi se pomalu potáhne celá vegetace města; vy však jste byli první a razili jste cestu.

Jsou kolonie, které se docela zařídily pro sebe: taková Vořechovka, celé městečko vil s vlastním biografem a kavárnou. Kdybych byl občanem Vořechovky, prohlásil bych ji za svobodné město a volil bych za starostu pana předsedu Tomáška, který tam bydlí. Je odtamtud krásná vyhlídka na Bohnice a vltavské údolí; a v pěkné, trochu těsné dispozici vyrostlo tam hračkové městečko kolem svého vlastního náměstí, vilky tlačí se po svahu nahoru a pokojní vilníci na svých vilnostech ošetřují letošní zahrádky, zatímco padesát kroků dále zuří stavební činnost. Taková hotová kolonie je také na vršovickém svahu pod Vinohrady; ale tam jsou domky zavalitější a přilepené na kopci jako Betlém, a v zahrádkách pěstují mnoho kanadských smrků.

Daleko romantičtější jsou kolonie na Hřebenkách a na Santošce, jež se rozběhly po nejvyšších výspách nad Košíři a samotaří tváří v tvář Pánu Bohu. Bývá odtamtud krásný výhled na rozsvícenou Prahu, a zejména na Velkého medvěda, k němuž je odtud z celé Prahy nejblíž.

Na Floře, mezi remízou a Stromkou, kope své tábořiště kolonie žurnalistů a podobných lidí, kteří se honosí zvláště tím, že mají jižní svah a vyhlídku na Eden. Zatím však nemají nic než dezolátní staveniště v různém stavu rovnosti a pokročilosti; někteří tvrdí, že tam bude jednou i kanalizace, ale jisté to není. Musíte vidět takovou rozestavěnou kolonii, abyste pochopili šílenou kuráž bytových pionýrů. – Odtamtud je vidět ještě nějakou kolonii až ve Strašnicích; ale tak daleko se doposud nikdo nedostal.

Na Žižkově pak je kolonie Domov, to je na konci světa; na protějším svahu je také nějaká kolonie; jeden konduktér říkal, že se jmenuje Pánbůh s námi nebo jak, a druhý tvrdil, že Vlastní silou; tak nevím; ale jsou to takové velké ponuré kostky. Domov pak má domečky velmi malinké a na zahrádkách moc pěkné jiriny. Za jasných dnů je prý odtud vidět i rozhlednu na Petříně. Kraj kolem je nevyzpytatelný a podivný; časem ujíždí po silnici nákladní auto, ale nevidíte je vracet se; nějaká továrna dole dělá pukpukpukpuk a kvečeru je slyšet křik hráčů Viktorky.

Říkám vám, jsou to zvláštní a dojímavé končiny; ty domky jsou někdy stavěny všelijak a někdy pěkně; ale vždycky mají já nevím co vábného a tklivého: trochu odříkání, tichou radost, kytičku na zahrádce a dech samotářství; dívají se na město zdálky a na nebesa zblízka, a země jim rodí zaživa hrst pěkné travičky. Je tam jaksi smutno, ale když se vrátíte do ulic, je v nich daleko a krutě smutněji.

Lidové noviny 7. 11. 1923

## ODBORNÁ VÝCHOVA

Na nedávném mezinárodním sjezdu se hodně rokovalo o tom, má-li být středoškolský profesor hlavně pedagog či hlavně odborník. Chápu-li se v této věci slova, činím tak pro své zvláštní zkušenosti; provandroval jsem totiž zamlada tři gymnázia, a tedy poznal jsem na vlastní kůži tolik kantorů jako málokdo.

A tedy tvrdím, že nejlepšími pedagogy byli skoro bez výjimky ti, kteří byli nejlepšími odborníky. Už jednou jsem myslím uváděl skvělého klasického filologa Steinmanna v Hradci Králové a ušlechtilého, hlubokého brněnského přírodopisce Oldřicha Kramáře; připomínám ještě zesnulého moravského suplenta, nadšeného matematika Oharka, a mohl bych jmenovat velmi mnohé jiné, ale ti jsou ještě živi. Bez výjimky pak mohu říci, že nejmizernějšími pedagogy jsou jednak odborní hnidopiši zarajtovaní (jak se říká) do užoučkého okruhu tesmanovského vědátorství, ale těch je pořídka; jednak – a čteněji školští řemeslníci, kteří taktak ovládají svou látku a drží se učebné knížky, aby desetkrát za hodinu nešlápli vedle; lidé, kteří kdysi odříkali své nevyhnutelné státnice a pak tedy šli učit tomu, co už zapomněli,

ačkoliv by stejně dobře mohli přijímat dopisy u poštovního okénka nebo být oficiálně zádušního úřadu. Jejich vyučování záleží v tom, že tabule musí být čistě umyta, žáci tiši jako kameny a jednou za čas musejí dostat pumu, kuli, pecku nebo jak se tomu dnes říká, ne ve jménu vědy, ale ve jménu školní kázně. Kéž vám huby zdřevěnejší, špatní učitelé! Co jste se nás naotravovali, jaká nuda a lhostejnost z vás čišela, a po všem trápení jste nás ničemu nenaučili; dnes, kdy jiní mají děti a zakládají na sádlo, musím se znovu chápat učených knížek, neboť se stydím za svou nevědomost a doháním, čemu jste mne nenaučili.

Je to smutné, ale je to pravda: člověk s maturitou bývá méně než polovzdělanec, měl-li neštěstí v učitelích; po osm let ho učili letopočtům místo dějinám, slovíčkům místo kulturám a vzorcům místo přírodě, a to vše s nejdůkladnějším opomenutím vědecké metody. Mnoho viny jest (nebo bylo) na hodně pošetilých učebních metodách; ale více viny je na lhostejném vyučovacím řemesle mnohých učitelů, kteří, nemajíce osobního poměru k své látce, vtlokají žákům do hlavy právě to nejmechaničtější na věci, co jim dá nejméně práce a vysvětlování: tedy letopočty, definice, slovíčka a vzorce. Profesor odborník v dobrém slova smyslu, ten, který svou látku miluje a sám si ji stále myšlenkově zpracovává a rozšiřuje, který si své hodiny pečlivě připravuje, který svou nauku považuje za tak krásnou a životu potřebnou, že poctivě a horoucně hledí žákům z ní podat to nejvzácnější a ideově nejvyšší, je dobrý a dokonalý pedagog, i kdyby koktal a byl prchlý jako švec; a pravím, žáci ho budou milovat a poslouchat jako božího slova. Odborník, který hnidopiší na malé, slovíčkářské a titěrné vědičce, bude svými žáky pohrdat jako ignoranty neschopnými proniknout v hlubokost jeho odbornictví, odmele spatra své lekce, neboť tyto školácké povšečnosti ho nemohou bavit, a nepodá žákům o jota víc než vyučovací živnostník, který při hodině myslí na své trávení, na postup a na poslední mrzutost s ředitelem.

Jak se má tedy reformovat střední škola? Zřídte si nejlepší osnovy a učebnice; bude-li se podle nich učit ležérně nebo suše, nebude z toho mnoho zisku. Nechte přednášet filozofii nebo co chcete; bude to někdy stejná nezáživná nuda jako časování “deiknymi, zatímco v některých ústech bude geometrie okřídlenou a vzrušující básní. Je to příliš stará pravda, že ve vyučování osobnost je vše; ale té se nelze učit v pedagogických kursech.

Mnoho by v tomhle směru mohla učinit univerzita; ale to je zas takové vysoké gymnázium, kde se občas vyskytnou zas ti školometi a přednáškoví živnostníci, – proboha, nezlobte se, že to říkám; ale bývají tam tuze divní patroni. Tedy chci říci, že univerzita, jež si konečně může

vybírat, by mohla být opravdu sborem osobností, tvůrčích a plodných odborníků a filozofů, z nichž by linulo světlo pořádného vědění a poznávací radosti až do poslední venkovské primy. Ta pravá pedagogika se začíná docela nahoře, na katedrách univerzitních profesorů. Jen ji nezbyrokratizovat! Aktivovat ji tvořivě, vědeckou úrovní našich univerzit. Chcete-li lepší střední školu, musíte začít s lepší a nejlepší univerzitou.

V naší literární a vědecké historii můžete nalézt tu a tam pěkný rys; vědecký regionalism. Svého času zářilo elitní Akademické gymnázium v Praze, svůj slavný věk mělo gymnázium v Litomyšli a Hradci Králové a nevímkde ještě; byly to malé, ctižádostivé a pyšné koleje, které si na sobě dávaly náramně záležet. Kdyby i dnes každá střední škola jako celek závodila o své vavříny, mělo by to větší pedagogický a kulturní význam než všechny ministerské ankety. Takto ctižádostivější a odbornější učitel prchá z venkovských ústavů do hlavních měst; a nemůže-li, je otráven a poklesá na mysli. Podle toho vypadá střední škola na venkově; žák je rád, že jí ukáže záda, a učitel je rád, že jednou umře. Učitel se fakticky dostane do nebe a žák na univerzitu, aby z ní vylezl zase rád, že už to má jednou provždycky odbyto. A to je normální curriculum vzdělání, a to nespraví ani ministerstvo, ani pan profesor Chlup.

Lidové noviny 7. 11. 1923

## PODZIMNÍ

“Za onoho času řekl Pán Ježíš učedníkům svým.” Ale jaký byl zrovna tehdy čas, která hodina denní a která roční doba, o tom bible nepovídá nic: a přece by člověk rád věděl, jak to “za onoho času” aspoň jednou opravdicky vypadalo.

“Za onoho času” byl třeba zrovna takový šedivý listopadový den jako dnes; bylo chladno, tři nad nulou, a mlha zalézala až za kůži. Je možno si představit, že Šimon Zelotes měl hrozný katar; i odkašlával mrzutě a myslel na to, že by raději tento, ležel někde u kamen. Ale Rabbóni šel zamyšleně v čele apoštolů a neříkal nic; chvílemi zrychlil krok, aby byli dříve v hospodě, ale pak se zase zahloubal a zapomněl na všecko.

Rovněž tak možno si představit, že Jan kopal před sebou kaštan, kaštan v ježaté skořápce, z níž puklinou vykukovalo veselé a hladké jádro. Nemyslel celkem na nic než na to, aby se mu



ten kaštan neztratil. Petr myslel na svou ženu, na děti a na to, že tam doma je jistě zatopeno a že by si snad mohl vzít na týden dovolenou. Když si vzpomněl na praskající oheň, zamnul zkřehlýma rukama tak silně, že to svištělo.

“Mládenci,” ozval se Bartoloměj tlumeně, “víte, co bych dnes rád? Skopové na marjánce. Já nevím, to tak nějak ohřeje –”

“Ale nesmí být tlusté,” poznamenal Marek.

“Ne,” děl Bartoloměj. “Tlusté je lepší pečené. To se musí udělat prudký oheň –”

“A dát trochu česneku,” vpadl Ondřej.

“Asi tři stroužky,” pravil Tomáš. “Můj dědeček říkal, že česnek vyhání devět nemocí. Ale já tomu nevěřím.”

“To když je člověk nachlazen,” vykládal Ondřej. “Uvařit česnečku, zapotit se, a je to.”

“Nebo víno se skořicí,” řekl Marek. “Hodně horké víno, a trochu medu. To si dej udělat, Šimone.”

Šimon něco zabručel; bylo mu prabídně.

“Takhle pečená skopová kýta,” pokračoval Bartoloměj polohlasně.

“– třeba s hrachem, nebo s kapustou,” řekl Filip. “Hodně teplá zelenina, to já rád.”

“Hrachová polévka,” ozval se Matouš jako ze sna. Všichni umkli.

“Já bych měl chuť na jahelník,” rozesnil se Petr. “Když se do toho dají sušené švestky – a trochu to připéct, víte? To vám je moc dobré. A zalévat mlékem. Má žena to dělala, no, jistě jednou týdně.”

“Já nejraději husu,” hlásil se Jidáš.

“Krmnou?” ptal se Juda se zájmem.

“Ne. Takovou... menší, víte? Já nerad husu po židovsku. Ale jen ji tak opéct na pekáči... hodně dohněda...”

“Pamatujete se,” ozval se Jakub Alfeův, “jak jsme měli... na té svatbě... v Káni Galilejské... toho krocana? Lidi, takovou nádivku jsem jakživ nejedl.”

“Ta byla z kaštanů,” řekl Filip. “Ale musí se dát hodně vajíček.”

“Nebo takhle... uzený jazyk... se špenátem,” zasníl Matouš.

“Toho se člověk nenají,” odporoval Juda. “Ale husí drůbky... nebo šoule... musí se hodně omastit... šoule... husím sádlem.”

Rozhostilo se přemítavé ticho. Rabbóni nějak přidal do kroku, spěchal do sychravé mlhy, a dvanáct apoštolů za ním. Bylo šero, jako by se už stmívalo; a chladno, kruci! Šimon Zelotes se rozkašlal.

“Když jsem byl malý,” ozval se měkce Jakub, bratr Ondřejův, “tak mně... maminka... dělala poplamenice. Víte, co to je? To se strčí placka... z chlebového těsta... do pece, když už se chleby vytáhly, a trochu se opeče, a vyndá se celá horká...”

“... a dá se na ni hezký kus másla,” dodával Ondřej vzdychaje; tu se Mistr zastavil a obrátil k apoštolům.

“A špetička kmínu,” řekl zamyšleně. “S kmínem je to ještě lepší. Taky mně to maminka dělala.”

To řekl za onoho času, obrátil se a spěchal – vykoupit svět.

Já bídný hříšník věřím, že tak nějak to za onoho času bylo.

Lidové noviny 15. 11. 1923

## NA TRAMVAJI

Řekli byste, že na tramvaji jsou všechna místa stejná a stejnorodá, ale není tomu tak. Především je – aspoň v Praze náramný rozdíl mezi “hlavním” vozem a vlečňákem. Vlečňák je demokratičtější; noblejší publikum se mu jaksi s nedůvěrou vyhýbá; má v něm převahu mužský živel, zedníci a lidé, kteří jedou z práce. Patrně tu působí tradice z dob, kdy se ve vlečňácích kouřil válečný tabák. V předním voze jezdí většinou ženské, a to uvnitř vozu. Ženská, tvor slabý, chce hlavně sedět. Plošiny jsou vyhrazeny spíše rodu mužskému. Na zadní plošině se mačkají staří páni, kapesní zloději, lepší pardálové a hlavně venkovani, kteří chtějí být stůj co stůj u dveří, protože vystupují už na třetí stanici. Pravá a lidová mužština, odborní električtí jezdci, dále policajti, četníci a vojáci od rotmistra dolů jezdí jen na přední plošině. Tam se mluví o politice, o ženských a jiných odborných věcech. Vleze-li tam ženská, měří ji pasažéři přední plošiny s nelibostí; je-li hezká nebo aspoň veselá, nedají jí to tak tuze znát. Na přední plošině vlečňáku pak jezdívají se zvláštní oblibou výrostci, a na zadní plošině páni, kteří přitom čtou noviny. Jak vidět, není místo jako místo.

Lidové noviny 16. 11. 1923

## VINA A TREST

Verdikt poroty ve věci Nikolova je událost, jež zaráží snad každého z nás. Někdo z politických důvodů zastřelí úkladně a s rozvahou člověka; přizná se k činu a očekává trest; porota s ženskou většinou jej prohlásí za nevinna. “Je Atanas Nikolov vinen, že střeliv na Rajko Daskalova v úmyslu, aby jej usmrtil, zavinil tak smrt Rajko Daskalova?” Na tuto otázku odpovídá osm lidí z dvanácti “ne”. Není vinen, nestřelil, neměl úmyslu, nezavinil smrt. Udělal to, ale neudělal to. Zastřelil, ale je nevinen.

V okamžiku, kdy Atanas Nikolov spáchal svůj čin, vrhl se na něho “lid” a chtěl jej ubít. To bylo 26. srpna. 14. listopadu týž “lid” jej zprošťuje viny. Je to vskutku týž lid, protože stejně nesmyslná náhoda zvolila ty, kdo šli 26. srpna Holečkovou ulicí, jako ty, kdo 14. listopadu

seděli na lavici porotců. Málo scházelo, aby se 26. srpna stala druhá sprostá vražda ve jménu soudce Lyncha; zato 14. listopadu nikdo nezabránil “lidu” soudit... podle svých právních pojmů; ovšem “lid” z 14. listopadu měl vyšší kvalifikaci: bylť tažen losem.

Apage, Atanas; nejsem opravdu žízniv tvé krve, Šoupale jiného národa a jiné strany; ale nejsem také žízniv krve Daskalovů. I já jsem jeden z lidu a je mi líto tvého mladého života. Avšak jak mohu dojít k tomu, aby mně byl ničím život toho druhého, který padl provrtán třemi kulemi? Kdybych viděl viníka v soudní síni, mučil by mne asi hrozný soucit s ním. Avšak osm lidí z dvanácti nemělo soucitu s mrtvým, který nemohl před ně předstoupit, aby hájil svého práva na život. Osm lidí shledalo, že zabít ho nebylo vinou. Můj bože, což je vůbec třeba rozšlapávat tento bolestný případ? Což není jasno vám, kteří jste osvobodili Nikolova, že jste tím dodatečně odsoudili k smrti Daskalova? Na vašich milosrdných rukou lpí krev, soudcové z lidu: krev zabitého.

Snad právníci najdou tisíceré důvody a kličky, aby vysvětlili výtečnost porot. Ale po tomto 14. listopadu by se mělo správně státi jen to, že by se sešel sám lid, nespočetný a veliký lid, a táhl k parlamentu, padl na kolena a prosil ty, kteří za něj rozhodují: “Zbavte, proboha, zbavte nás toho břemene! Zprost’te nás úkolu, na který nestačíme a který plní zmatkem naše svědomí! A je-li tak tuze třeba, aby o vině a trestu rozhodovalo cosi jiného než rozum a zákon, nechte, ať raději bílá myš tahá lístky o vině nebo nevině; nebo ať se hází hlava orel nebo cokoliv jiného; jen neponižujte lid tím, že jej nutíte vykonávat nesmyslnou funkci neodpovědného božího soudu!” A zejména ženy by měly sbírat podpisy na velikou prosebnou petici, aby byly zbaveny úkolu, jenž navěky se protiví jejich srdci; už ve jménu své důstojnosti, neboť je zlehčováním vystavovat ženské milosrdenství zkoušce, v níž se obrací v mravní slabost.

Myslím a doufám, že není smyslem trestu jen to, aby byla pomstěna vina; trest je vyrovnání jistého mravního debet, poctivá cena, kterou člověk platí za svou vinu, aby ji odčinil. Každá netrestaná vina porušuje mravní rovnováhu světa; jako je ztráta a utrpení na vážce poškozeného, budiž ztráta a utrpení také na vážce provinilého, abychom zřídili rovnost mezi oběma. Viník je hoden trestu, aby byl hoden soucitu. Proč se díváme na trest mermomocí, jako by byl zneuctěním provinilce? Jen vina zneuct’uje; trest je návrat, očistění a vyrovnání. Osm lidí zprostilo Nikolova trestu, ale nezprostilo ho viny před očima světa. Přes verdikt pražské poroty cítí každé slušné svědomí, že nejen tato vražda, ale i politický fanatism, který

k ní vedl, a zákeřnost tajné organizace, která ji prý nařídila, je hrubý a strašný zločin. Ať už to byla náhoda, únava nebo mravní slabost, co přimělo těch osm k podivnému verdiktu, je jisto, že se octli v rozporu nejen se zákonem, ale i se svědomím většiny z nás, se svědomím mužů alespoň. Atanas Nikolov byl tak dalece mužem, že přijímal poctivě odpovědnost za svůj čin. Porota však... nebyla tak dalece mužem, aby měla v úctě jeho odpovědnost.

Myslím, že mnoho lidí – a ne krutých nebo fanatických mělo 14. listopadu neodbytný pocit hanby.

Lidové noviny 18. 11. 1923

## RABŠTEJN

Toto málo známé jméno proběhlo v posledních dnech novinami; stala se tam loupež v zámku Lažanských, nějací banditi přepadli a postřelili jediného komorníka, usekli mu prst, váleli se v lenoškách, kouřili, pak sebrali, co mohli, a upláchli. Myslím, že málokdo ví o Rabštejně něco víc. Ale přijela do Čech Francouzka a sháněla se po dotyčném Rabštejně: že prý se učila doma v penzionátě, že Rabštejn v Čechách je nejmenší město v Evropě, tak jako Paříž je největší město naší pevniny. Ta Francouzka si nedala pokoje, dokud Rabštejn neviděla; jede se do něho jednou z nejkrásnějších alejí staletých lip, jakou jsem kdy viděl. Sám Rabštejn je takové směšné, čist'ouneké německé hnízdečko, stěsnané zrovna na dlani, na příkrém ostrohu v kličce Střely. Má všehovšudy asi tři sta obyvatel, ale je to město, dokonce velmi staré město s historickým městským statutem. Nevím, je-li to opravdu nejmenší město v Evropě, ale jistě je to kuriózum málokomu známé a snad vedle Prahy jediné české město, o kterém se dovídají francouzské školačky.

Lidové noviny 20. 11. 1923

## NA PRAHU ZÁHAD

Jsou lidé, kteří nevěří v nic, dokonce ani v to, že blecha na ruce znamená dopis; ale i tito nejzatvrzelejší nevěrci věří v Osud.

Newton sice objevil, že každá věc padá kolmo k zemi, ale není to pravda; například je každému známo, že knoflíček od límce nikdy nepadá kolmo k zemi, nýbrž tak jaksi šejdrem, že se vždycky ocitne pod postelí nebo pod prádelníkem. Žádná fyzika ani gravitační teorie dosud nevysvětlila tento fatální úkaz; je to nesporně zjev metafyzický, prostý a tajemný zákon osudu.

Takových zákonů je spousta. Uvádím například tisícovým pozorováním potvrzený zákon schválnosti. To, čeho nepotřebujete, se vám pořád válí na očích; jakmile to potřebujete, je to pryč. Hledáte to metodicky po všech skříních a zásuvkách; není to nikde. Konečně se dožerete a nějak se obejdete bez toho. V té chvíli se hledaná věc objeví buď na místě, kde leží odjakživa, nebo na místě, kam vůbec nepatří, a bude vás dráždit tak dlouho, až ji zas budete potřebovat; pak s úžasnou dochvilností zmizí. Někteří lidé tvrdí, že čekají-li na tramvaj, jedou vždycky jen vozy opačným směrem. Jeden z nich, můj známý, hleděl tedy obelstít osud tím, že schválně chodil čekat k opačné trati, než kterou mínil jet. Avšak osud je neúprosný: vytáhl se z kličky tím, že vždycky způsobil poruchu na elektrice, i nejezdila žádná linka. Podobných případů je bezpočtu. Je to prostě zákon.

Jiný takový úkaz je zákon něčeho třetího. Obyčejně čekáme, že věc dopadne buď tak, nebo onak; a hle, nakonec to nedopadne ani tak, ani onak, nýbrž ještě jinak, způsobem, který se vůbec nedal předvídat. Dejme tomu, člověk soudí: Buď budu mít peníze, a pak si koupím šaty, nebo je nebudu mít, a pak si je nekoupím. V takovém případě však 1. buď člověk opravdu má peníze, ale šaty si nekoupí, nýbrž musí dát spravit kamna nebo zaplatit činži; nebo 2. nemá peníze, a přece si koupí šaty, a ještě ke všemu se napálí. Zaručeně. Není vyhnutí. Myslím si: Buď se ta a ta věc stane, a pak je dobře; nebo se nestane, a je zle, bůh se mnou! Nuže, v takovém případě se ta věc stane, a je zle, bůh se mnou! Prostě osud.

Ještě jiný z osudových zákonů je zákon sérií. Po celý rok nepotkáte pana X, ale jednoho dne, hrom do něho, potkáte ho sedmkrát. Po celý rok nepřijdeš na Senovážné náměstí, ale jednou, dělej co dělej, octneš se tam denně třikrát za sebou. Nikdy ti nikdo nedaruje zajíce; ale zničehonic dostaneš najednou čtyři zajíce ze čtyř stran světa. Události mají zvláštní a abych tak řekl – nepříjemnou náklonnost sdružovat se. Vždycky musíte platit několik účtů najednou. Osud má máni opakovat se. Když máte nejvíc práce, dostanete sedm návštěv, jednu po druhé. Po celý život můžete hledat zlaté kapradí; a jednou, když na ně nejmiň myslíte, najdete všude

zlatého kapradí, jako by se zbláznilo: až vás to mrzí, že ho je tolik. Prý je na celém světě jenom šest modrých známek z ostrova Mauritius; vsázím se, že se jich jednou najdou hnedle tři tisíce, a ke všemu budou falešné. To je zákon sérií.

Je tedy lidský život ovládán vyššími zákony, jež se vymykají přírodnímu řádu i vědeckému vysvětlení. Například proč zrovna dnes se mi třikrát přetrhla tkanička u boty? Proč jsem musel potkat čtyři lidi, kterým jsem cosi slíbil a dosud to nesplnil? Proč jsem zuře a klna půl hodiny hledal kravatu, kterou jsem pak, když jsem si vzal jinou, našel pokojně ležící na prádelníku? Věřte, že i nejmenší malér je obestřen tajemstvím osudovosti; proto je slušno podrobit se mu oddaně a s chvěním. Jsou lidé, kteří v podobných případech věří ve skřítky. Zním jednu paní, která má, dejme tomu, v ruce nůžky, a najednou jsou nůžky pryč; po zoufalém dvoudenním hledání je najde tím, že si na ně sedne. V tom pak vidí zlomyslné dílo. Myslím, že se dopouští modlářství, a nadto přehlíží pravidelnost těchto úkazů. Jsou to zákony. Nevysvětlitelné a neodvratné zákony osudu.

Lidové noviny 23. 11. 1923

## RADOSTNÁ POVINNOST

Pokojný a pořádkumilovný občan šel trochu později v noci domů a viděl, jak z nějaké kůlničky vyletují jiskry. Dobrá, pokojný občan šel hlásit na nejbližší policejní strážnici, že jako kdesi vyletují jiskry. Na policejní strážnici mu řekli: aby se šel podívat na roh té a té ulice, že zrovna v tuhle minutu tamtudy půjde patrole. Pořádný občan tedy šel na dotyčný roh, a opravdu, na minutu přesně tam šel strážník. Už tato přesnost občana potěšila. Hlásil tedy, že tam a tam vyletují jiskry.

“To je dobře,” zaradoval se strážník.

“???”

“No, člověk má dlouhou chvíli, když nemá za celou noc žádný případ.”

“???”

“A taky mu je zima, když jen tak musí chodit.”

“???”

“Víte, tady je takový rajón, hanba mluvit. Žádné případy.”

“???”

“Jistě, když tu našinec potká ožralého, tak sem jen zabloudil z jiného rajónu. Žádná práce tu není. Tak pojd'te!”

S potěšeným zájmem se nechal strážník vést k slibným jiskrám. Ještě než tam došel, zamnul rukama: “Ale to budou mít hasiči vztek!”

“???”

“Víte, oni jsou rádi, když hoří. Aspoň mají práci. A když jim to uhasíme my, tak mají vztek. Pojd'te honem!”

Jak vidíte, jsou v republice lidé, kteří jsou upřímně šťastni, když mají práci.

Lidové noviny 27. 11. 1923

#### KDO JE VESELEJŠÍ?

Kdo je veselejší, muž, nebo žena? Jsme zvyklí si představovat, že muž je něco strašně vážného, kdežto žena je bytost usměvavá a laškovná. Ve skutečnosti je žena většinou tvor strašně vážný, kdežto muž je nádoba vši švandy a laškovnosti. Toto nedorozumění vzniklo asi z toho, že muž obstarává v životě většinu věcí vážných a pochmurných, jako je politika, univerzitní přednášky, psaní úvodníků, vyšší účetnictví, strojuvůdcovství a jiné. To je ovšem pravda, ale z vážnosti zaměstnání neplyne vážnost povahy.



Dále zdá se opravdu, že žena se raději baví, totiž nechává se raději bavit nežli muž. To je pravda; ale což ukazuje-li tato potřeba zábavy právě na nedostatek vlastní a osobní veselosti? Proti tomu bych vás mohl zahrnout důkazy, jak je málo ženských humoristů a komiků; může se říci, že humor je stejně výhradně mužskou výsadou jako filozofie, válečnictví a svobodné zednářství. Ať to vykládají psychologové ab ovo nebo ab ovario: faktum je, že mužská nátura je šprýmovnější, dováděivější a bujnější nežli ženská.

Kdekoliv je pár mužů pohromadě, vzniká švanda. Muži mají zvláštní náklonnost ztropit nějakou legraci, nejspíš z vrozené piety k svému otci, panu klukovi; neboť kluk je otcem muže. Nebyl jsem dosud ministrem a doufám, že se jím nestanu; ale v hloubi duše jsem přesvědčen, že si páni ministři v ministerské radě navzájem přivazují šosy k židlím, posílají přes stůl motáky, a když někdo na chvíli odejde, že mu do jeho ministerských aktů vpašují milostné psaní nebo papír od šunky nebo žaludskou desítku; a nedělají-li to, stojí je to jistě hrozné přemáhání. Poškádlit někoho, sehrát něco, nastrojít nějaké alotrium, to je jedna z nejnáruživějších mužských vášní.

Proti tomu žena je snad vděčnějším divákem při každé švandě, ale bůh uchovej, aby byla jejím strůjcem a pachatelem! Předně sama se náramně nerada stane obětí nějakého šprýmu; jí zcela schází široký a dobromyslný úsměv, jímž potrefený kvituje špás, který se po něm svezl. Dále – u čerta, jak to přijde? – dělá-li si už žena z někoho, jak se říká, šoufky, nabude to jaksi nepříjemného a osobního zahrocení, dělej co dělej. A za třetí je jí to vůbec cizí, neleží jí to, nedovede to jaksi; nemá té dobromyslné útočnosti nebo té srdečnosti nebo jak to říci, zkrátka té překypující a účinné veselosti.

Směje se ráda, ale nedůvěřuje smíchu jiných; vyhýbá se tomu, aby sama dobrovolně a iniciativně podnítila smích; bojí se patrně, že by jí to ohrozilo na respektu, což je její věčnou slabou stránkou. Člověk, který se bojí být směšný, nemůže být nikdy až do poslední nitky veselý. Co žena dovede, je parodovat a karikovat někoho jiného; ale absolutní legrace, šaškovina, která už je jen pro sebe samu, výstřednictví, naprosté sebeobětování bohům smíchu, to pro ni není.

Dále je to snad vzájemná solidarita nebo nedůvěra; jsou-li ženy mezi sebou, neprovádějí si navzájem žádné šprýmovné kousky. Provede-li žena nějaké skutkové taškářství, je to vždy na vrub muže; pošle-li někoho aprílem, je to muž. (Z čehož je také zjevno, že se žena víc bojí žen

nežli mužů.) Ale i to dělá jenom tehdy, když napodobuje nás chlapy. V provozu života jsou to muži, kdo udržují smích.

Ne, že na není veselá; a jde-li životem “s úsměvem na rtech”, je to přetvářka: ten tvor je vážný jako smrt. My, právě my druzí, my bradatí a kosmatí, zarputilí a oškliví, jsme smíchem života; važme si toho, a při svých vážných zaměstnáních, při svých strojích a filozofiích, katedrách a pluzích pamatujme na to, že pod svou koží máme zašity kostky Věčného Šaška, kterého si Pán Bůh stvořil, aby bylo na světě hravě a legračně. Neboť i to byla a jest jeho moudrá vůle.

Lidové noviny 30. 11. 1923

## LOUČENÍ

My, pražská redakce Lidových, se dnes loučíme se starými místnostmi v Lucerně. Byly malé, bože, byly tak malé, že se nedostávalo židlí pro všechny členy redakce, kteří večer přicházeli udělat svou práci. Pražská redakce rostla bezmála každým měsícem, jenom místnosti nerostly; měnilo se sousedství, o dvě patra doleji místo shimmy zní teď písně metodistické církve, naproti u Primasů nám v létě vyhrávala muzika, bývalo tam hlučno, až bůh brání; do toho řinčel brněnský telefon, stenograf odsekával své věčné “Kabinet Stresemannův před pádem, bod, z Berlína se sděluje, čárka, že, čárka, zachová-li střed své stanovisko, čárka, je pád kabinetu neodvratný, bod.” Do toho bublal druhý telefon kursy, nějaká návštěva seděla na stole, na rukopise ještě mokrém, a povídala nejnovější anekdoty, jiná návštěva se domlouvala stran kopané, někdo horečně psal referát, zacpává si uši kouskem novin, telefonista z boudy křičel, že Brno chce úvodník, někdo psal na koleně, někdo cvakal nůžkami, někdo v zoufalství nadával: a bože dobrý, co práce se při tom nadělalo. Proto my, pražská redakce, se trochu s lítostí loučíme se starými místnostmi: lpí na nich pěkná památka práce nesnadné, ale vždycky veselé, a od zítřka budeme dělat svůj díl práce v Jindřišské číslo 13. Budiž nám ta třináctka šťastná!

Lidové noviny 30. 11. 1923

## NASTĚHOVÁNÍ

Doposud všechno páchne klihem a já nevím, čím ještě, takovou syrovou novostí, v Jindřišské 13; čtyři silní chlapíci tahají psací stoly po schodech a pokojích, a již na nich – totiž na stolech – píšeme; neboť byste nám, namouduši, ani dnes neodpustili parlament, burzu, zmotaný případ Houžvičkův a tisíc jiných věcí... “Haló! V Porúří je úplný klid, čárka, četné doly a koksárny obnovily práci, bod. Počet nezaměstnaných...” “dvacet miliard –” “Ježišmarjá, buďte přece tiše!” Návštěvy se potácejí mezi troskami navršenými na podlaze, ale to nevadí. Našlo se jedno péro a dva kalamáře, jedna židle již stojí, jedna lampička se zasune do spínače, a může to jít. Novinám nesmí zítra scházet ani čárka. I kdyby nastal konec světa, musely by nejbližšího rána noviny vyjít; i stálo by tam, že následkem konce světa je otázka reparací hladce likvidována, že při rozpadnutí naší planety se zřítily veškeré kursy a devizy a všechno to ostatní, co náleží k vaší ranní stravě. Jen na jednu hodinu se zastavila práce a nyní se opět roztáčí; kolečka a péra ještě skřípají, ale už to běží – chválabohu!

Lidové noviny 1. 12. 1923

## JUSTICE

“Jest obžalovaný vinen, že se dopustil vraždy?”

Dvanácti hlasy: “Ano.”

Tedy odsouzen k smrti provazem.

A přece nebylo jediného striktního důkazu, že obžalovaný se skutečně dopustil vraždy, pro niž byl souzen a odsouzen. Hlavní svědkyně byla nepochybně duševně méněcenná. Ostatní svědkové nemohli podati jediného usvědčujícího důkazu. Jen četné indicie ukazovaly žalobným prstem na viníka. Ti, kdo osobně sledovali proces, ti, kdo pozorně čtli akta soudu v novinách, všichni byli přesvědčeni, že obžalovaný se činu dopustil. I já jsem tomu věřil a jsem o tom přesvědčen; ale když jsem četl “dvanácti hlasy ano”, zachvěla mnou hrůza. Nebylo tu přece jediného důkazu!

Kdybych byl proti své vůli jedním z těch dvanácti porotců, co bych byl učinil, jak bych se zachoval, co bych byl řekl na tu strašnou otázku, je-li obžalovaný vinen? Jsem přesvědčen, že jest; všechno se zdá tomu nasvědčovat; lhal bych proti svému přesvědčení, kdybych řekl “ne”.

Tedy odsouzen k smrti provazem.

Počkejte probůh, zadržte! Jsem sice přesvědčen, že je vinen, ale nemohu na to přísahat; je možno, že se mýlím. Jakže zní otázka? Je-li vinen? Myslím, že ano; nemohu přece říci, že ne! Vždyť i všichni ostatní si to myslí –

Tedy odsouzen k smrti provazem.

Páni soudcové, mějte trpělivost se mnou; jsem laik a musím si to vše nějak srovnat v hlavě; je mi jaksi těžko ve svědomí, neboť hledíte, není to maličkost, odsoudit člověka k smrti, i když uznávám, že těžká vina musí být těžce odpykána. Proboha vás prosím, položte mi ještě jednou tu hroznou otázku. Jak je to?

“Je obžalovaný vinen, že se dopustil vraždy?”

Slavný soude, rač mi nejprve vyložit, co toto znamená. Ptáte se mne, zda je objektivně dokázáno, že je obžalovaný vinen? Na tuto otázku bych musel říci “ne”. Nebo se ptáte, zda jsem subjektivně přesvědčen, že je obžalovaný vinen? Na tuhle otázku vám s čistým svědomím odpovím, že ano. Jakže, mezi tou dvojí otázkou nečiní zákon rozdíl? Odpusťte mně, laikovi, že pak tedy nechci soudit.

Zajisté, zůstává mně možnost, abych pro nedostatek důkazů prohlásil, že obžalovaný není vinen. Ale jak bych mohl toto srovnat se svým svědomím? Neboť mám za to, že vinen jest; ale bylo by hrozné, aby zločin byl beztrestný proto, že pachatel měl tolik štěstí nebo obratnosti, že proti němu neschází striktní důkazy. Dobrá, chcete mi v této nejistotě uleviti; položíte mi eventuální otázku... dejme tomu na zabití místo na vraždu. Proč mne nutíte, abych nazýval zabitím čin, který před svým svědomím považuji za vraždu? Nene, tato klička je nedůstojná. Pomozte mi jinak; pomozte mi –

Pomozte mi z mučivého strachu před justiční vraždou třeba tím, že mi položíte dvojí otázku:

“Je dokázáno, že je obžalovaný vinen vraždou?”

“Jsou v opačném případě vážné důvody, aby byl uznán za vinna vraždou?” Nebo tuto otázku formulujte jinak, právníčtěji a odborněji; vyjádřete v ní noetický rozdíl mezi důkazem viny a důvodným přesvědčením o vině. A stanovte, že nedokázaná vina nemůže být trestána smrtí a podléhá jiné stupnici trestů. Ovšem zločin je stejně hoden trestu, ať je dokázán nebo nedokázán; vina není lehčí tím, že není podle všech pravidel dokázána. Ale není tu jen odpovědnost za zločin, nýbrž i mravní odpovědnost za rozsudek. Odsoudit k smrti pro nedokázaný zločin je justiční vražda. Uznat za nevinna člověka, o jehož vině jsem přesvědčen, je justiční amorálnost.

“Je dokázáno, že obžalovaný je vinen vraždou?”

Nikoliv.

“Jsou vážné důvody, aby byl uznán za vinna vraždou?”

Ano.

Tedy je odsouzen na čtyři nebo šest nebo kolik let vězení; budiž souzen, ale nebudiž zavražděn. Spáchal-li čin, budiž tímto potrestán; ale je-li přes veškeré důvody naše přesvědčení o jeho vině mylné, nebudiž náš omyl těžší, než jak může snést naše svědomí. Amen, staniž se!

Lidové noviny 12. 12. 1923

## ZLATÁ NEDĚLE V PRAZE

Zlatá neděle se tvářila nejdříve nadýchaně v čerstvých pápěrkách sněhu, ale nakonec to dopadlo černě, jako celý tento černý prosinec. Vy, ó nejmladší z čtenářů, pamatujte si dobře tento nejčernější a nejucouranější ze všech prosinců, abyste jednou za padesát nebo ještě více let byli nejstaršími pamětníky nejzablácenějšího prosince, který kdy byl a bude. Tedy “zlatá

neděle” předvánočního trhu dopadla tak utahaně; ani nebyly opravdu všechny obchody otevřeny – například kdo by chtěl někomu k ježíšku koupit parní soustruh nebo nákladní automobil, našel by příslušné obchody uzavřené. Lidí na ulicích velká síla. Koupěchtivost slabá. Celkem nálada stísněná; poměrně větší obraty jen v pečených kaštanech. Zato Armáda spásy hrála jaksí úspěšněji než jindy, zejména druhá trumpeta se častěji než jindy strejovala s melodií; ti pak, kteří nenesli pod paží žádného koupeného ježíška, houfně poslouchali, a tak aspoň obrátili svou mysl zadarmo k Věčnému Dárci. Načež začalo zase trochu pršet.

Lidové noviny 17. 12. 1923

### JEHO VELIČENSTVO PAN PORTÝR

Stalo se to onehdy na Masarykově nádraží v Praze: Za pět minut měl odjet vlak na Kladno; ale pan portýr v čekárně III. třídy hlídal zavřené dveře, patrně aby na něj netáhlo. Pasažérů je jako včel: “Prosím vás, pusťte nás do vlaku!” “Dost času,” konejší je pan portýr a hlídá dál zavřené dveře. “Krucinál,” ozval se jeden netrpělivější pasažér, “vždyť už jsou dvě hodiny třicet, a vlak má jet ve dvě dvacet tři!” Pan portýr se podíval na hodinky, vzdychl a začal vyvolávat: “Hostivice, Kladno, Lužná-Lišany, nastupovat!” Pasažéři se hrnou na perón; vlak je už tentam, už dojel do Buben. Teď teprve se telefonuje: Zadržte vlak v Brusce! Nadávající pasažéry nacpou do vagónu, seženou posunovací lokomotivu a stíhají uprchlý vlak; v Brusce jej dohoní, pasažéři přestoupí a s půlhodinným opožděním se jede dál. – A tak byl jednou striktně splněn předpis: nempouštět pasažéry do vlaku předčasně. Raději pozdě než předčasně.

Lidové noviny 29. 12. 1923

1924

### JEHO VELIČENSTVO PAN ŘIDIČ

Pan řidič u pražské tramvaje je nemenší suverén než nádražní vrátný. Je sice vázán jakousi konstitucí nebo jízdním řádem, ale jinak dává všemožně najevo, že mu zhora nic není po misera plebs, která by se chtěla svézt v jeho dvorním voze. Především pan řidič jezdí nerad

sám. Mají-li dvě trati společný kus cesty, řekněme taková 10 a 11, honí se vozy obou tratí, jen aby nebyl mezi nimi interval. Vždycky jede 10 a 11, pak dlouho nic, pak zase najednou 10 a 11 a k tomu vsunutá 10 a vsunutá 11, a pak půl hodiny nic; načež opět defiluje celá skupina desítek a jedenáctek. Jak řidiči tenhle kousek provádějí, není mi jasno; ale patří to zřejmě k jejich zábavě. Jinou zábavou pana řidiče je ujet s prázdným vozem, když na něj kývá hlouček lidí na “stanici podle potřeby”. Není opět jasno, proč se tomu raději neříká “stanice podle rozmaru” a proč není na tabulce psáno, že “vůz zastaví jen, když se řidiči chce a když mu není zima na ruce”. Jak vidíte, má pan řidič moc velikou; pročež važte si ho a buďte mu vděční, podaří-li se vám vůbec někdy jet tramvají.

Lidové noviny 2. 1. 1924

#### KAZI ULAYA

Doktor Hauer vypravuje ve svých vzpomínkách z Východní Afriky tohle: Černoši jsou tuze zvědaví. Vidí-li v ruku Evropana něco, co naprosto nemohou pochopit, dejme tomu dalekohled, kompas, gramofon nebo pro mne a za mne tenisovou raketu, usednou na bobek a náramně živě roklují, co to je a jak se to dělá, co v tom vězí a jak to vůbec přijde. A když už si nejvíc namáhali mozek, řeknou: “Kazi ulaya.” “To je evropská práce.” A tím je vše rozřešeno a každá další otázka je zbytečná; černoši se s úlevou zvednou a už na tu divnou věc dál nemyslí; je “kazi ulaya”, je to evropská práce; to vysvětluje vše.

A my, bwani ulaya, páni Evropané, nejsme o nic lepší: na konci všech svých otázek máme své “kazi ulaya” nějakou všemohoucí příčinu, která nás rázem uspokojí a zbaví další potíže myšlení. Ať se to jmenuje gravitace, elektřina, energie nebo kauzalita, je to zase jen kazi ulaya. Vstaneme spokojeni: vše je vysvětleno, neboť je to pojmenováno. Vysvětliti něco znamená nahraditi bezejmennou neznámou neznámou pojmenovanou.

Černoši od Kilimandžára mají celkem stejnou vědeckou metodu jako nejbělejší učenec. Protože nevíme, dejme tomu, o magnetismu víc nežli černocho o evropské práci, neobjasňujeme kompas v jádře o nic důkladněji než negr se svým “kazi ulaya”; a jsme stejně spokojeni se svým výkladem jako on. Proč se kompas točí na sever? Inu, to je evropská práce, chci říci, to je účinek zemského magnetismu. Je to zkratka kazi ulaya, a teď už víte vše.

A jiný cestovatel, Detzner, zase líčí, jak v Západní Africe, tam, co je Kamerun a Kongo, se černoši takových neznámých věcí bojí. Elektrická lampička, to je kouzlo, to je dju-dju; je to démonická síla. A gramofon a teodolit a jiné podivné kejkle jsou také dju-dju, a nikdo na ně nesmí sáhnout, nebo se stane něco strašného. Dju-dju nevysvětluje věc co do jejích příčin, nýbrž dohaduje se její skryté podstaty. Kazi ulaya je kauzální výklad; dju-dju je metafyzický výklad. Kazi ulaya a dju-dju jsou dvě základní a obecné kategorie lidského myšlení.

Myslím, že by se teorie lidského poznání velmi zjednodušila, kdyby se do ní zavedly tyto názvy. Veškeré vědecké poznání, pokud je zváno empirickým a pozitivním, patří do třídy kazi ulaya. Všecko metafyzické poznání, veškero náboženství a mysticismus spadají do třídy dju-dju. Rovněž poezie a umění je většinou dju-dju, kdežto technická vynalézavost je kazi ulaya.

Jsou dále četná, namnoze velmi bizarní spojení typu kazi ulaya a typu dju-dju: například filozofie, justice, a zejména politika. Kazi ulaya je značka pokroku; dju-dju je spíše konzervativní a prohibitivní. Kazi ulaya se zvědavě těší z nových věcí, jež může pojmenovat a s nimiž si může pohrát; dju-dju v mystické hrůze před neznámými věcmi je prohlašuje za démonické a zakazuje styk s nimi. Celý život je prostoupen samými kazi ulaya a dju-dju. Vše, co přijímáme, protože tomu nerozumíme, je kazi ulaya; vše, co odmítáme, protože tomu nerozumíme, je dju-dju. Tím je okruh možného myšlení rozdělen.

Pro kazi ulaya je dju-dju tmářství, pověra a slepá zaostalost; pro dju-dju je kazi ulaya bezbožnost, hřích a rouhání bohům. Ale koneckonců kazi ulaya i dju-dju jsou stejně černošské; chci říci stejně všelidské.

Lidové noviny 4. 1. 1924

## VZPOMÍNKA

Je tomu rok, co v Žitné ulici v Praze třeskla rána a klesl nevelký, sporý muž s orlíma očima a mušketýrskou bradou. Vlast se zachvěla při jeho pádu; byl to jeden z jejích nejstatečnějších synů. Kdo byl zvyklý vidět jeho neústupnou, chytrou velkou hlavu, do smrti se nezbaví toho podivného obrazu: jak padal rázem ochromen, ale nepustil z úst svůj věčně hořící doutník,



zatímco se k němu skláněly rozčilené tváře a v nedalekém průjezdu ztřeštěný vrah zvedal ruce, aby se dal zatknout. Člověk vzpomíná na jinou postavu, která se stala už pohádkou, na Janošíka, jenž vise na šibenici nepustil z úst svou zbojnickou faječku. Něco hrdinně zbojnického měl dr. Rašín v očích i ve svém statečném životě; jenže mu bylo dáno státi se z odbojníka stavitelem, největším a nejpozitivnějším dělníkem státu. Ve strašné hodině, kdy ho zasáhla smrt, vrátilo se mu nechtíc zbojnické gesto. Sál ze svého doutníku, přemáhaje bolest jako ten nádherný horský chlapec na pošlapaném Slovensku. Je to detail, ano, je to maličký rys z tragického pádu hrdiny; ale v hrdinném životě se i maličkost stává symbolem.

Lidové noviny 5. 1. 1924

### OPATRNE MLÁDÍ

Na přední plošině elektrik jezdí sice většinou samé mužstvo, my chlapi, strejci, vojanská krev a lid politizující; ale někdy se tam přimíchá také nějaká ženština, zpravidla známá pana řidiče, která mu pak krátí cestu povídáním. Tuhle jedna maminka tam s pýchou vykládala o svém synu, jenž podle všeho patří k ročníku poválečnému. Posuďte sami: “Můj hoch, to je moc hodný chlapec. Nikam nechodí, jen doma sedí, a v osm hodin chodí spát, a tak vám bedlivě spí, že to jakživ nikdo neviděl. A on se vám učí šest řečí a říká mně: Víš, maminko, to já proto, aby, až zas bude válka, mě potřebovali jako tlumočníka a abych nemusil do zákopů.” Opravdu, to je moc nadějný chlapec, pravý poválečný; jak pečlivě pamatuje na to, aby naší vlasti nescházelo... tlumočnicků!

Lidové noviny 9. 1. 1924

### MAPA

Jsou lidé, kteří sbírají poštovní známky, a jiní, kteří si schovávají všechny pohlednice, které kdy dostali; a někdy se v nich probírají; hleďme, tohle je Boulevard de la poissonniere, a tady je Trajánův sloup v Římě, tady pohlednice z Václavic, jak ta se sem dostala? A tady je Tarascon, tuhle před hradbou pořád stojí ten človíček a brejlí do aparátu; kdo to asi je? Chtěl

bych tam být; podíval bych se, stojí-li tam ten člověk doposud. Brno, Norimberk, Tábor, a tadyhle pohled až z Alexandrie...

Jsou pak jiní, kteří si schovávají staré jízdni řády; a přijde-li jim, že jim je smutno a nevědí už čeho se chopit, hledají spojení do Police nebo do Lisabonu; proč zrovna do Police nebo do Lisabonu, nevím, ale je jim úlevou, že tam je nebo bylo spojení a že je nebo bylo možno nechat vše za sebou a ujet, ujet co nejdále, do Police nebo do Lisabonu.

Ale nadevše, lepší než pohlednice a než jízdni řády, jsou mapy. Ovšem ne ty strakaté, kde jsou jen červené, žluté a zelené státy a černé železnice; ale ty mapy, kde nížina je malována zeleně jako nejkrásnější louka, v níž se člověk brouzdá očima, a kopečky jsou natřeny takovou žitnou, plavou barvou, která se podobá vyschlé hlíně a úrodě doběla uzralé; a pak vyšší hory jsou hnědé, hnědé jako skály, rezavé jako mech, a ještě vyšší hory jsou posupně temné, to už je holý kámen, a docela nejvýš jsou bílé tečky a plošky: věčný sníh. A pak tu jsou modré žilky, to jsou řeky, a klikatí se tak, že je člověk musí sledovat; a blankytná jezera, natřená nebeskou barvou, zrcadélka, ve kterých se neobráží ani jeden mráček; modře čárkované bažiny a moře věčně modré, a dokonce tečkovaná poušť, podobná hromádce písku, na které sis hrával, když jsi byl docela maličký.

A tu tedy hmatáš očima po mapě, jako bys jel rukou po celém povrchu země. Tady se zarývá zelený jazýček nížiny do brunátně hnědých hor. Jak krásná procházka, má duše, po zelené louce mezi skalami! I roste tam asi náprstník a verbena, slzičky Panny Marie a hnědá mateřídouška; dole však na louce jsou pomněnky a olše a třepetají se tam drobní modrásci, opojení vlhkem. Avšak přejdi sem, na tyto rusé, zvlněné vršky, jež se vsunují do zelených nížin jako záplava klasů; tu putuješ plavými stezkami, slunce tě hřeje v týle a žlutý otakárek klouže plachtovým letem nad světlými osinami úrody. I vidíš červené střechy vesnic, neboť města sestupují až do údolí a přilepují se jako vyboulená očka na modré žilky řek. Putuješ od města k městu; najdeš městečka zastrčená jako nějaká památka až docela vzadu v zásuvce; čteš jména, která nikdy nejsou v novinách, neboť pod nimi se žije tiše a beze změny; najdeš jména, která tě lákají, jako by tě tam čekalo něco krásného a podivného. Zastavíš se u mračné hradby hor; sonduješ v údolích a díváš se nahoru, kam se vyšplhaly vrcholky jako divoké kozy; objevuješ údolí plná samoty, kde není už cest a kudy by ses chtěl prodírat, neboť kdožví, nenašel-li bys tam to nejkrásnější místo na světě? Hledáš svou cestu mezi horami a

lidmi; hledáš samotu, jež není opuštěna od Boha, ale od lidí, nebo daleké expresní trati, které by tě ve vřavě všech jazyků světa nesly do jiného života: ach, moci začít znova!

Pravím, krásné jsou mapy zemí a plné tajemných značek. Chtěl bys být všude; chtěl bys žít všemi životy na světě; chtěl bys vše znát a všude se zastavit, nasycen únavou a věděním. Ale nestačíš ani prožít mapu světa a přečíst všechna její znamení. Jen někdy na ní podstoupíš mlčelivou cestu očima; i vidíš mnoho, tak jako poutník, který nemá cíle, ale neputuje nadarmo.

Lidové noviny 11. 1. 1924

## OBCHODY V COSTA NEGŘE

Pozorní čtenáři tohoto listu se dočetli řady podrobností o politice a politických osobnostech slavné americké republiky Costa Negry. Z důvodů jen jemu známých nepojednal autor o osobnostech hospodářských; domníval se patrně, že bankovní magnáti, knížata burzy a import-exportní ředitelové, správní radové, podnikatelé a prezidenti družstev jsou všude na světě stejní; nebo si myslel, že na to nemá dost místa; zkrátka zcela opominul tuto stránku costanegerského národopisu.

Bylo by vskutku nutno napsati tlustý foliant o národních zvycích v costanegerském hospodářství a k němu připojiti svazek poutavých životopisů největších pracovníků na tomto výnosném poli. Bohužel, zde se musíme omezit na zcela maličký výsek, na jediné specimen: na tajemnou živnost, která se jmenuje “míti styky”. Takový činitel nemá v costanegerském jazyce jména; není obchodníkem, ani agentem, ani koncesovaným komisionářem; je to prostě Ten, který má styky. Vy ostatní, kteří se z nedostatku důvtipu živíte poctivou prací, považujete takzvané “styky” za kratochvíli nebo za obtíž, za společenskou povinnost, za projev družnosti, za otravu nebo já nevím zač; nuže, mýlíte se: “styky” jsou obchodní artikl, provozovací kapitál a výrobní prostředek. “Styky” jsou velkoživnost. “Styky” se prodávají a kupují, půjčují a najímají. “Styky” se především platí. Některý “styk” má cenu jen padesát korun, jiný žádnou, jiný je pro bratra za sto tisíc; ba některý “styk” má cenu miliónovou. Cena za “styk” se v obchodním nářečí jmenuje provize; tudíž mohl by se Ten, který má styky,

jmenovati Provizionářem; nabízím vám toto slovo zadarmo: je jako šito na mnoho mohutných zad, jež unesou jakýkoli náklad miliónů i ostudy.

Ten, který má styky, pracuje obyčejně takto: Především vstoupí do některé strany; dále hledí prokázat nějakou službu straně nebo jejím matadorům; dále umí hrát v karty, chová se pohostinně, platí za někoho útratu, sveze někoho autem a vůbec navazuje Styky. K tomu všemu není nikterak třeba vybraného chování; kterýkoliv sprost'ák může ještě imponovat v mladé republice costanegerské, kde se společenské otázky neváží na zlatých vážkách. Tyto styky směřují hlavně k poslancům až po ministry, k vyšším úřadům, k významným korporacím, k bankovním pohlavárům a k Těm, kteří mají styky; pro dekoraci se přibírá nějaký zahraniční vyslanec nebo cizí tenorista.

Nu, a to je všechno; víc není z činnosti Toho, jenž má styky, vůbec vidět. Zatím se dějiny republiky utěšeně vyvíjejí; nějaké ministerstvo koupí dům a přeplatí jej o pět miliónů; nějaký cizí obchodník odjíždí z Costa Negry s podivným dojmem, jací tam jsou damned vlivní mužové, kteří mu pomohli uzavřít obchod; ten nebo onen vyšší úředník si v soukromí postěžuje, že za ním leze takový jakýsi agent, ale že toho chlapa nemůže shodit ze schodů, protože má vizitku od moc velké osobnosti. A jednoho dne propukne v Costa Negře skandál, noviny obviní některou stranu, že přijala jakési divné a záhadné peníze, ve vzájemné tahačce se trochu potrhá rouška transakce a za ní, hle, se zjeví mlčenlivá tvář, pan Provizionář: všudypřítomný, vševědoucí a všemohoucí Ten, který má styky.

V Costa Negře taková aféra dlouho netrvá; straně, která ji rozvířila, se dokáže, že její skladník ukradl v konzumu libru kafe, a je vyrovnáno, remis, jak se říká v šachu. Pan Provizionář sice zkompromitoval stranu, ale zato mlčel; je to přece jen chlapík. Víte, že zítra je u něho večeře? Bude tam pan ten a ten, a prezident od tentononc, a tak dále; ostatně víte-li, že stát musí koupit velkobudovu pro patentní úřad? Prý by byl na prodej jeden dům na Příkopech. Dále prý se mají prodat Hradčany a koupit místo nich dům na Václaváku. Ach, vy neznáte pana Provizionáře? Holenku, toho byste měl znát, ten má Veliké Styky; třeba vás sveze autem. Cože, vy že mu nechcete podat ruku? Člověče, vy jste blázen!

A slyšel jste, že si pan Provizionář už koupil dvanácté auto? Ten si to může dovolit, milý zlatý, když má takové Styky.

Lidové noviny 16. 1. 1924

## OD NÁS NE

Jediná věc je příjemnější než libovat si, totiž nadávat. Protože s rozkoší nadáváme na všechno, na poměry i na politiku, na umění i na počasí, nadáváme také na české divadlo; čteme mu levity, shledáváme, že je v krizi, že nic nedělá, nebo že dělá extravagance a tak dále. Nu dobře. Je to také k něčemu zdravé. Nedělá-li to dobře divadlu, dělá to dobře aspoň našim srdcím. V zápalu chronické divadelní krize jsme si však zapomněli všimnout, že se zatím Praha stala jedním z evropských “divadelních měst”. Na mou čest, už jsem potkal dobrý tučet mladých Američanů, kteří přijeli do Prahy... studovat divadlo, okukovat režii, divadelní výpravnictví a podobné krámy. A libují si, shledávají, že je to “very interesting”, mrkají na naše produkce Shakespeara, zatímco jeden český kritik se ohání heslem “dosti Shakespeara”. Přicházejí sem z Paříže, z Berlína, z Moskvy a nejsou zklamáni. Já proboha nechci tvrdit, že tučet zvědavých Američanů znamená víc než tučet našich domorodých kritiků; ale kde se vzal za hranicemi ten kredit? Od nás samotných jistě ne.

Lidové noviny 18. 1. 1924

## ZÁHADNÝ PŘÍPAD

Abych vyložil situaci, v níž se před mýma očima udál tajemný případ, o kterém jest mi mluvit, tedy: Má okna se dívají na samé střechy; těch střech je přesně počítáno devatenáct a každá je jiná, jiného sklonu, různé krytiny a rozličné podstaty. Zrovna ta prostřední patří k nějaké kůlně, je nízká, mírně skloněná a krytá dehtovaným papírem. Dobrá, už to vidíte.

Když jsem se dnes ráno podíval oknem, abych zjistil, že příroda už odložila svůj bílý háv (“háv je také jedno takové vymřelé slovo; nikdy nenapíše Ma-Fa, že se letos nosí gabardinové hávy; jen konzervativní příroda setrvává neochvějně při hávu bílém nebo zeleném), tedy když se člověk na Malé Straně podívá z okna na střechy, může viděti ledacos, zejména kočku, kočku strakatou, nebo černou, nebo mourovatou, dále vrabce s ocasem nebo bez ocasu (nevím, jsou-li ti bezocasí zvláštní druh, nebo zda přišli o péra z bídy či při rvačce), za

měsíčních nocí náměsíčníka a v zimě, kdy na střechách leží bílý háv, také karlštejského havrana, který sem zalétá snad proto, aby dělal reklamu pro souborné vydání spisů Václava Beneše Třebízského; to vše jsou běžné úkazy na malostranských střechách. Ale co jsem to tam viděl dnes, překvapilo mne více, než kdybych na dotyčné dehtované střeše spatřil paní Pavlu Moudrou nebo České kvarteto nebo pasoucí se stádo zeber. Byl tam totiž půllitr dopola naplněný pivem.

Nedopitý půllitr není ovšem nic zvláštního, a když mi v první chvíli padl do oka, nevykřikl jsem úžasem; teprve když jsem se na něj minutku díval, počal jsem se divit: Co má dělat za zimního rána nedopitý půllitr na dehtované střeše? Především není u něho človíčka; dále střecha je asi čtyři metry nad zemí; posléze není v ní ani otvor, ani vikýř, ani komín, ani okénko, nic: hladká střecha. Vylučuju, že by někdo donesl pivo na střechu pro ptáčky. Kdo jej tam dal, mohl jej donést jen po žebříčku; ale žádný žebříček vidět není. Že by si donesl někdo pivo na střechu, aby mu nezteplalo, je výklad trochu šroubovaný. Dobrá, snad tedy byl na té střeše pokrývač a zapomněl tam půllitr. Jistě se pro něj vrátí: dám pozor.

Dával jsem tedy pozor; nemůžete si představit, jak divně vypadá takový osamělý půllitr piva na střeše; chtěl jsem vyčíhat pokrývače, abych měl od té protivné sklenice pokoj. Když už mně to dlouho trvalo, šel jsem si pro cigaretu; a když jsem se hned nato vrátil k oknu, byl půllitr vypitý, ale stál na svém místě; a nebyl tam ani pokrývač, ani žebříček, nic, jen holá střecha a na ní prázdný půllitr.

Teď tam stojí, tlustý a zavalitý, a na jeho stěnách se sráží pivní pěna. Je to praobyčejná sklenice; ale na střeše vypadá zrána urážlivě zvláště. Kdo u čerta by měl výstřední zálibu pít pivo na střeše? Kdyby si chtěl své pivo schovat, má na dvoře plno skrýší; ostatně vždyť je ten půllitr odevšad vidět, a je ke všemu ještě prázdný. Nesmyslnost celé věci je nesnesitelná: je to proti všemu rozumu; snad si někdo dělá ze mne legraci nebo co. Ostatně není nikoho na dvoře vidět. Tak co?

Vtom zazvonil listonoš. Šel jsem mu otevřít, a když jsem se vrátil k oknu, byl půllitr pryč. Neskutálel se ze střechy, ale také tam nebyl ani žebříček, ani živá duše. Půllitr prostě zmizel.

To je celý ten tajemný případ, a neříkám nic víc, než co jsem viděl na vlastní oči. Já vím, že půllitr piva nestojí za starou belu; ale rozum, lidi, rozum za to stojí, rozum člověk nosí pořád s

sebou jako kluk kudlu a zkouší jej, kde může, stejně jako kluk kudlu. A já jsem rozhořčen na tu sklenici na střeše, neboť se vzpříčila mému rozumu. Chtěl bych ji rozbít, ale je tatam; střecha je prázdná a tváří se jakoby nic; prostě posmívá se mně. Myslím, že každý z vás má ve své vzpomínce takové půllitry na střeše, nesmyslné a nevysvětlené věci, hloupé jako prázdná sklenice a tajemné jako Buddhovo zrození. Ale řekněte, proboha, proč ji tam kdo dával?

Lidové noviny 25. 1. 1924

### O ZÁZRAČNOSTI KŘESŤANSTVÍ

Z křesťanských zázraků by se mohlo citovat mnoho, například zázračné rozmnožení chlebů a rybiček, zázračné obrácení Šavla v Pavla a podobné. Jenže tyto zázraky jsou časově hodně odlehlé a bohužel se v dnešní době neopakují, ač není nadbytek chlebů a Šavlů neobracených běhá po světě množství. Ale jeden křesťanský zázrak můžete zkusit sami; já aspoň jsem nevěřil mým očím, když mne to dnes potkalo. Tak jsem si vám umínil koupit si bibli – proč, to je vedlejší. U knihkupců ji neměli, museli ji shánět; dnes mi ji donesli: pěkně v plátně vázaná, krásný tenoučký papír, tištěna 1922, text Kralické bible, vydání Britské a zahraniční biblické společnosti, má to přes tisíc jedno sto stránek droboučké a pečlivé sazby, a stojí to – Prostě nemohu tomu věřit, je to div, zázrak či co, ale už to tak je: stojí deset kaček. Vázaná, nová, přes tisíc stránek tlustá. Nejlacinější literatura na světě. Už nikdy nebudu mluvit o drahotě knih; až se někdy dopálím na drahotu, půjdu a koupím si zase bibli. Až si budu zařizovat knihovnu, koupím si prostě sto bibli. Taková oáza láce člověka přece jen osvěží.

Lidové noviny 26. 1. 1924

### SLABÝ HLAS

Nemám sice orgán jako pan Matějovský, ale to, co říkám, říkám obyčejně docela nahlas. Přesto můj hlas je příliš slabý, než aby doletěl až do Belgie, – neboť tam tuším má sídlo Société internationale des wagons-restaurants. Dokonce ani nedoletí do našeho ministerstva železnic, které by snad mohlo do věci mluvit, jež by snad mohlo slavnou Société upozornit, že jeho ceník je tak drobátko anachronismus, který se do roku 1924 opravdu nehodí. Dvacet osm

korun za oběd (beze všeho) nebo za večeři (beze všeho) je hodně v nepoměru k běžným cenám domácím; a hledí-li kuchaři ve vozech Société k domácí kuchyni té které země, vaří-li v Itálii makaróny a ve Francii karfiól a u nás knedlíky, mohl by u všech všudy někdo v kanceláři Société vzít tužku do ruky a ohlédnout se také na kuchyňské ceny té které země. Jistě cena osmadvaceti kaček (beze všeho) je u nás jen pro zlost; to si raději každý nechá upéci půl kuřete a olizuje si v kupé prsty, zatímco... zatímco skvělý wagon-restaurant jede skoro prázdný nebo nabitý třemi nebo čtyřmi cizinci, kteří takto získávají příležitost bavit se o děsné drahotě v Československu. A prý se jídelní vozy u nás nevyplácejí; čemuž se nedivím. Říkám to nahlas, ale marně, tak jako marně nadávají cizinci v jídelních vozech u nás. Do Belgie je patrně strašně daleko. Tolik lidí už o tom mluvilo, ale jejich hlas také nikam nedolehl. To už se nezmění nikdy.

Lidové noviny 7. 2. 1924

## VYNÁLEZ

Mám rád všelike technické vynálezy, ne proto, že by mi připadaly samozřejmé, ale proto, že nad nimi nadmíru žasnu. Nemám je rád v tom smyslu, jako je má rád praktik, Amerikán nebo pan inženýr Veselý; mám je rád jako primitiv; mám je rád jako podivuhodné, tajemné a nepochopitelné věci. Mám rád telefon, protože poskytuje člověku plno příhod, dejme tomu, když vás centrála spojí s někým jiným a vy ho přátelsky oslovíte “poslouchej, ty vole” nebo tak nějak podobně; mám rád tramvaj, protože je nevypočitatelná, kdežto jít pěšky je naprosto vypočitatelné a nedobrodružné. Pořídil jsem si americká kamna, protože vyžadují tolik pozornosti a stálého osobního styku, jako kdybych měl doma indického slona nebo australského klokana. Nyní jsem si tedy pořídil švédský vysávač prachu. Nevím, neměl-li bych říci, že si švédský vysávač prachu pořídil mne.

Ten pán, co mi jej přinesl, mi říkal, že uvnitř v tom válci je motor; má asi pravdu, protože když to spustí, dělá to rámus jako větší továrna. Dále k tomu patří drát a všelijaké trubičky a nástavce, asi deset kusů; můžete si s tím hrát jako s kotvovými stavebnicemi. Ten drát se strčí do vypínače a druhým koncem se jezdí po zemi nebo po čem chcete; přitom válec vyje jako parní soustruh a samým vytím se zahřeje. Jak vidíte, je to ohromně jednoduché. A pak, aha, byl bych přece jen zapomněl na to hlavní: v tom válci je takový pytlíček a ten se pak vytáhne



a vyklopí na kus novin; a pak už člověk říká jen “pro Kristovy rány”, a “to by člověk nevěřil” a “to jsem blázen”, a svolává celý dům, aby se šel podívat, co v tom pytlíčku je prachu. Ujišťuji vás, že údiv přítomných je tím hlavním požitkem při pěstění vysávače prachu a poskytne vám denně nezaplatitelné uspokojení.

Doposud jsem věřil v celou řadu věcí: v Pána Boha, v morální zákony světa, v atomovou teorii a jiné věci víceméně nepřístupné lidskému rozumu. Nyní jsem nucen věřit ve švédský vysávač prachu. Jsem dokonce nucen věřit v jakousi metafyzickou všudypřítomnou a neobyčejnou existenci prachu. Věřím nyní, že prach jsem a v prach se obrátím, ba dokonce že se neustále obracím v prach. Myslím, že trousím prach, kdekoliv kráčím nebo sedím. Myslím, že zatímco to píši, vzniká pode mnou na lenošce hromádka prachu. Mé myšlenky se snášejí na podlahu v podobě šedivého tučného prachu. Mluvím-li, práší se mi jistě od huby, ač mluvím svatosvatou pravdu. Vše se v prach obrací. Jinak nelze vůbec vysvětlit přítomnost, množství a výtečnou konzistenci prachu v mém vysávači. V tom čarovném pytlíčku totiž.

Každá víra a každá modla vyžaduje jistých rituálních obřadů. Od té doby, co sloužím Vysávači, koná se u mne každého rána obřad rituálního Vysypávání Pytlíku. Vypadá to hodně tak, jako když salónní kouzelník vysype z rukávu tucet skleniček nebo z cylindru králíka, kupu papíru a živou holku; je to zkrátka kouzelné. Zatřepete pytlíkem jistým formálním způsobem a s napětím jej zvednete; ukáže se hromádka prachu; jak říkám, je to čirá magie. Prach z Vysávače není obyčejný špinavý prach; je hustý, stejnoměrný, těžký a tajemný; je nějak vyčarovaný, neboť jakživi nepochopíte, kde se tu nabralo tolik prachu.

Stane-li se, že hromádka prachu je jaksi neveliká, jste hnedle znepokojeni; tak asi jsou znepokojeni pohani, když jejich modla nežere. Je pro vás věci víry a jakési ctižádosti, aby hromádka prachu byla děsně veliká. Hledáte nějaký zapomenutý kout, kde ještě je nevyužité a tajemné ložisko prachu. Kdybyste se nestyděli, šli byste vysát prach na ulici, abyste svou modlu uctili. Když jste někde na návštěvě, závidíte lidem, co tam mají krásného, nevysátého prachu. Myslím, že začnu tajně nosit prach domů, až doma vyždímám poslední špetku.

Jak říkám, mám užaslou úctu k technickým vynálezům. Kdybych měl dost peněz, koupil bych si ještě třífázový motor a parní mlátičku, a snad i válec na válcování skla. Nebo ten stroj, co dělá škatulky na sirky. Zatím mám jen americká kamna a švédský vysávač; ale i těm dvěma

modlám sloužím se stálým podivem. Onehdy mi hořela americká kamna celých čtrnáct dní, a včera, to jste měli vidět, co bylo prachu v pytlíku. Bylo to nádherné.

Lidové noviny 13. 2. 1924

## MAŠKARY

Jedeš k večeři a myslíš jen na to teplé sousto nebo na MacDonalda; a najednou se lekneš: tlačí se na tebe valdštejský mušketýr, a když se mu uhýbáš, pomačkáš krejzlík namoučenému pierotovi; ustoupíš, a šlápneš na kuří oko mahárádžovi; v rozpacích se ohlídněš, a chichtají se ti dvě veselé oči za černou maskou, takové nějaké Toniččiny nebo Mářiny oči, ale čert jim věř, když to má na nose masku. Solidní a chvalně známá skutečnost je najednou protřena vpádem všech věků a zemí. Zpod zimáku vyčuhují omrzlé nohy v homérských holeních, podle Národního ubíhá Turek a vráží do počestného občana v buřince; a najednou se ti zdá, že i ten občan v buřince je přestrojen, že je přestrojen policajt na křižovatce a děda výhybkář s fajfkou a železnou tyčkou; že náš svět, naše skutečnost, naše Praha už dávno vymřela a že se jen pro tenhle večer lidé převlékli za nás samotné pro jakousi ohromnou a obecnou merendu.

Lidové noviny 14. 2. 1924

## ŠKATULKA SIREK

Jsou lidé, kteří nemají peněz; jsou jiní, kteří nevěří v duši lidskou, a jiní, kteří se po celý život obejdou bez politického přesvědčení. Avšak podivnější je, že jsou lidé, kteří nemají v kapse sirek. Znáám kuřáky, kteří jakživi nemají v kalhotách škatulky sirek. Jsou mužové, kteří se obejdou bez morální a povzbuzující přítomnosti sirek.

Nenapadá mě velebit praktickou důležitost sirek; ale jsou věci, jako například kapesní nůž, sirky, kousek tužky a notes, bez nichž si nedovedu vůbec představit člověka mužského rodu. Jsou věci, jež jsou člověku podstatně nepostrádatelné, ne proto, že jsou naprosto praktické, ale proto, že jsou naprosto poetické a dobrodružné. Od té doby, co kluk začíná chápat epičnost života, shledává, že se nemůže obejít bez jistých podstatných a mužských předmětů. Jsou to

sirky, nůž, špaček, tužky a notes. A kousek provázku. My dospělí místo provázku nosíme kapesník, jehož hlubším účelem není smrkání, nýbrž svazování věcí. Pro opravdového kluka je oděv jen pouzdrem pro těchto nepostrádatelných pět švestek. Oděv je jenom soubor kapes, jež slouží k uchovávání čtyř nebo pěti hlavních věcí života.

Nemusím vám říkat, co všechno je kapesní nůž: zbraň, umělecky nástroj, pila, pačidlo, dláto, lanceta i nebozez: vše, co činí z člověka řemeslníka, sochaře, válečníka a technika; hotový všenástroj, celý arzenál i dílna o třech želízkách. Tužka slouží činnosti umělecké a vědecké; hodí se k pokrývání čerstvě nabílených stěn nápisy a freskami; je svědectvím, že vynález a vymoženost písma provází člověka všude. Vskutku špaček tužky v klukově kapse definuje člověka jakožto tvora písma. Svůdnost notesu nepojí se tak k jeho skutečnému obsahu – u kluka je notes obvykle popsán jen epickou špínou a chemicky neprozkoumanými stopami osobních zážitků –, nýbrž k podivuhodné a nekonečné možnosti, co všechno by v něm mohlo být napsáno, zaznamenáno a nakresleno. Notes je nejkrásnější kniha na světě, neboť je to kronika, jež není a nikdy nebude napsána; je to přenosná zeď, kterou kluk nosí v kapse, ale z roztržitosti se nedostane k tomu, aby ji počmáral. Nicméně pouhá možnost, že by se tam někdy mohlo napsat něco strašně důležitého a historického, dává notesu cenu tajemnou a nepostrádatelnou. Význam provázku je jasný; je možno jím spoutat nepřítele nebo přivázat plachtu na tonoucí lodi; případně také vytvořit bič, nástroj hudební a praktický zároveň. Co se týče hudby, správný kluk dovede pískat na hubu nebo mezi prsty (všimněte si, že muži, kteří vůbec nedovedou pískat, jsou i jinak k ničemu a jaksi zvrácení); nemusí tedy mít v kapse polnici mezi ostatními hlavními věcmi života.

A posléze sirky, předmět z nejkrásnějších a nejdůležitějších. Mohl bych vás odkázat k Prométheovi, ohni vestálek, věčným lampám a náboženskému kultu ohně; myslím, že i tyto kultické a rituální motivy rozhodují o klukově a mužově kapse. Avšak vzpomeňte si, co bylo největším pokladem Cyra Smitha a Gedeona Spilleta, když přistáli s balónem na Tajemném ostrově? Škatulka sirek. Škatulka sirek je podnes pokladem na Tajemném ostrově, na němž žije kluk. Škatulka sirek znamená možnost upéci si na rožni divoké pekari, zapálit si dýmku míru, zapudit šelmy, rozžehnout oheň na pusté výspě a tisíc jiných romantických možností. Nemám-li v kapse krabičku sirek, cítím se strašně nejistý; nemohu čelit ohněm a světlem hrozným nebezpečím, jež na mne číhají. V cizině mi plná škatulka sirek znamenala stejnou morální posilu jako hodinky, které jdou. Myslím, že mnoho lidí kouří jen proto, že jim jsou sirky radostí a povzbuzením.

Ne, s těmi, kdo nenesí sirek, to není jaksi v pořádku; zpronevěřili se ideálům svého mládí; jsou to lidé bez loveckých a dobrodružných instinktů. Ženským se něco takového odpustí; ale muž, který nenesí sirek, jistě má úžasný nedostatek fantazie; a tradice. Je to tisíckrát hnusnější, než kdyby s sebou nenesl kapesník. A až mne zas někdo na ulici požádá o oheň, řeknu mu něco děsného; ať mne pak třeba zavrou.

Lidové noviny 26. 2. 1924

### OTAZNÍK

Tuhle vyšla o mně pošetilá lokálka ve Venkově; poslal jsem k ní několik poznámek k rukám šéfredaktorovým se žádostí, aby je otiskl. Otiskl z toho dvě věty a k jedné připojil v závorce otazník, patrně aby dal najevo, že mi nevěří a že jsem si snad zalhal. Věc, o kterou šlo, byla celkem maličkost; ale ten otazník není maličkost; ten otazník patří mezi symptomy naší... nu, řekněme naší společenské výchovy. Nemám té cti znát osobně dotyčného pána, ani on nezná mne, ale to mu nikterak nebrání udělat otazníkovou grimasu tam, kde jsem považoval za slušno jemu a veřejnosti něco vysvětlit. Což je u nás tak málo slušných lidí, že je dovoleno zčistajasna veřejně pochybovat o tom, co někdo sám o sobě a za svou osobu poví? Lže se u nás tak strašlivě, že otazník pana šéfredaktora je zcela pochopitelný a ani já aniž kdo jiný se nemá nad čím pozastavit? Anebo, když už se chce někdo na někom svézt, musí to učinit s porušením veškeré osobní vážnosti? Bůhví, můj případ je zcela nepatrný a dále mne nezaměstnává; ale nenacházíte tu jistý, velmi obecný symptom?

Lidové noviny 27. 2. 1924

### KLIKA

Přišel jsem onehdy potmě do světnice, ve které mi bylo kdysi strávití mnoho let. S neklamnou jistotou jsem se vyhnul potmě své někdejší posteli, přesně a jasnozřivě jsem obešel svůj někdejší stůl a jediným neomylným vztažením ruky jsem nahmátl vypínač a rozsvítil. Jenže nebyla tam ani má někdejší postel, ani můj bývalý stůl, nýbrž jiný stůl na jiném místě a jiná

postel v docela opačném rohu. Nemohu vám říci, jak jsem se lekl. Bylo v tom něco příšerného.

“Cítit se někde doma” je cit náramně složitý a nelze ani vypočítat, co v něm všechno vězí: morální důvěra a tělesné pohodlí, poetické zkušenosti i praktické motivy, zvyk i nějaký pohanský mysticismus; ale ve zkratce bych řekl, že “cítit se někde doma” znamená naléztí potmě kliku na první hmátnutí. Nemyslím tu jen na různé fyzické a prostorové výhody, že si například přitom nerozbijete koleno o židli, neporazíte sloupkové hodiny a nenaběhnete čelem na roh skříně; myslím na slepou a mystickou důvěru, že klika je tam, kde je, že je dokonce tam, kde má být; že je na svém místě a ve zvláště příznivém směru; že není ani příliš vysoko, ani příliš nízko; že je právě tam, kam vztáhnete dlaň; že na vás zrovna čeká a horlivě vám podává ruku; že vás bezpečně vede a nenechá vás tápat v propasti nejistot; že se neoctnete náhle v kosmické prázdnotě, kde na vás číhá nekonečno a nepoznatelno a jiná strašidla temnot. Je to zkrátka dobrá a spolehlivá klika, klika oddaná a neselehávající, jedinečná klika domácích.

Jsem, tak jako staří Galové, přítelem novot; ale ani nejzuřivější Gal a novotář by si nepřál, aby jeho kliky a řekněme jeho postel a pět nebo šest jiných základních věcí života měnily denně z vlastní iniciativy nebo ďábelské zvůle místo. Něco takového se asi děje v pekle a patří to k nejtěžším mukám. Jsme všichni strašně konzervativní v ohledu klik a několika jiných věcí, jež jaksi nevyhnutelně patří k nám. Pokoj, ve kterém se vyznám potmě, je stejně tak obsažen ve mně, jako jsem já obsažen v něm; ale při všech bozích, snazší je přemístit židli nežli přemístit představu židle v mozk; židle se totiž příliš nebrání, ale mozek se brání. Mozek chce mít židli na jejím starém místě, předně proto, že je na to zvyklý, a za druhé proto, že se chce zabývat něčím jiným než židli nebo klikou. Věci fungují hladčeji a úsporněji, jsou-li na svém místě. Po jisté stránce je snadnější chtít přeměnit společenský systém nebo světový řád nežli pokusit se přeměnit pořádek nebo nepořádek na svém psacím stole. Co se mne týče, raději bych reorganizoval Svaz národů, o němž nemám ponětí, než obsah svých zásuvek, o němž mám ponětí jenom nejasné. A musím se přiznat, kdekoli jsem ve světě byl, že jsem vždy potmě hledal kliku svého domova; hmátl jsem navlas přesně, ale nebyla tam, jako tam nebylo mnoho jiných dobrých věcí.

Tedy člověk se cítí doma, je-li obklopen věcmi, jež jsou ve zvláště podstatném smyslu, zažraně a ustáleně na svém místě; nebo mám-li to říci jinak, idea domova je nevyhnutelně a

nenapravitelně konzervativní. Troufám si dokonce tvrdit, že bez jisté konzervativnosti není vůbec domova; nejste doma tam, kde vám nic nestojí za to, aby to zůstalo na svém místě. Tvrdím dále, že všichni lidé jsou koneckonců v jádře vlastenečtí, poněvadž jsou v jádře konzervativní, poněvadž dejme tomu nehlásají, že Vltava není na svém místě a že Prašná brána se musí přestěhovat tam, co je žižkovský viadukt; neboť teprve tyto strašné názory by rozvrátily ideu domova. Myslím, že v jistých konzervativních představách by se mohli všichni lidé náramně dobře srozumět a sblížit. Budou se jistě na nůž hádat, pokud si budou vyměňovat názory, co má být v budoucnosti nového; ale kdyby se pokusili formulovat, co v budoucnosti zůstane starého a dnešního, mám za to, že by si během řeči zapálili dýmku míru, aby se jim lépe mluvilo.

Ale především by bylo třeba, aby se každý člověk cítil co možná doma tam, kde je: aby se mu aspoň některé nevyhnutelné věci života zdály být na svém místě. Cely vtip politických tendencí, jimž se říká podvratné, je ten, že pořád a pořád opakují, že nic, ale zhora nic není na svém místě. Což je jediné opravdu podvratné a nemorální tvrzení na tomto světě.

Lidové noviny 9. 3. 1924

## VRAŽEDNICE

Případ Hildy Hanikové odpoutal veškeru pozornost od verdiktu, který byl vynesena 22. února v Olomouci. Toho dne soudila porota dívku, jež zabila své novorozeně, a osvobodila ji. Téhož dne táž porota soudila služebné děvče Marii Töglovou, jež zabila své desetidenní dítě, a odsoudila ji k smrti provazem; neboť nelze prý osvobozovat všechny vražedné matky.

Marie Töglová opustila 3. října olomouckou porodnici s osmidenním děckem a čtyřmi korunami v kapse. Hledala místo u paní, jež jí před slehnutím slíbila službu, avšak nyní ji odmítla, neboť v barácích, kde bydlela, policie zakázala přechovávat cizí osoby. Chtěla se vrátit domů, do Mohelnice; ale peníze jí nestačí, dojde jen do Litovle a putuje domů pěšky. Hledá přístřeší dům od domu; je s děckem odbývána. Nejedla po celý den a přenocuje v lese; hladoví i druhý den, zatímco dítě křičí po prsu. K páté hodině odpoledne utopí dítě v řece.

Byla sirotkem odmalička; od čtrnácti let služkou; třikrát trestána, jednou pro krádež dvaceti korun – z bídy; podruhé pro krádež čtyřiceti korun – z bídy; potřetí pro potulku, neboť byla bez místa a šla sama na policii. První její nemanželské dítě zemřelo, na druhé platí; otec třetího, zabitého, sedí na Mírově. “Ubožáčka hranatých ramen, hluboké smutné oči, škaredá postava a neforemné nohy.” Na třetí dítě se přes všechnu tu špinavou bídu těší, kupuje mu předem prádélko za poslední peníze, hledá místo, kde bude přijata i s děckem; ale pak vyšla z porodnice, dva dny bloudí o hladu... “Já jsem nevěděla, co dělám.” To bylo jediné, nač se před soudem zmohla; jinak mlčí na všechny otázky, zpitomělá vším, co je kolem ní, vyděšena přísností, se kterou se na ni mluví. – Viděli jste chycenou myš, kterou chtějí utopit? táže se olomoucký zpravodaj Lidových novin (23. února). “Taková myš má oči ne ulekané, ani vyděšené, ale plné nekonečné, nekonečné hrůzy. A takové oči měla dnes Marie Tögllová.” Ano, neboť měla být také tak bez milosti utopena. Jedenácti hlasy ano, vinna zločinem prosté vraždy; tedy smrt provazem.

To je celý případ. Jak vidíte, není ani trochu romantický, ba je velmi škaredý, a stěží se mnoho paniček tlačilo, aby se podívaly na ubohého tvora, jenž měl být utracen.

\* \* \*

Říká se, že hlubší smysl poroty je, aby rozsudek byl uveden ve shodu s mravním citem lidu. Avšak nejsem s to uvěřit, že by si mravní cit lidu žádal smrt Marie Tögllové, vražednice. Není čím zkrášlovati její čin; je to více než strašné, je to bezútěšné, ubohé, chudácké a tak bezradně smutné jako ošklivý podzimní den. Co tady omlouvat, co omývat, co osvětlovat světlem hlubšího pochopení? Chtěl bych jen stále opakovat: čtyři koruny, dva dny hladu, žádné přístřeší, žádné smilování, žádná pomocná ruka; hlad, zase hlad, noc někde k lese nebo ve stohu, tvrdí lidé, hladové dítě na rukou a nic, nic, nic jiného než říjnová zima. Ještě snad někdo nechápe, ještě to není dosti jasno? Tedy považte, čtyři koruny, a ani ty už ne, dva dny bez sousta, všechny dveře zavřeny... Bez konce bych mohl opakovat ta blátivě šedá a surová fakta; nic více se z nich nevyždímá než šedivost, bída a jakási nevýslovná, surová beznadějnost.

Jedenácti hlasy vinna; neboť dopustila se beznaděje; tedy budiž oběšena. Bůhví co je s těmi porotami: někdy jsou tak blahovolné, že by je člověk bil; ale Marie Tögllová má být popravena. Páni porotci, Marie Tögllová není myš, nýbrž člověk; bude-li pověšena, neodstraníte tím ze světa bídu, bezradnost chudáků, otupělost, hlad a zoufalství matek, jež

nemají kam složit hlavy; vina na smrti jejího dítěte nebude potrestána ani odčiněna. Tentokrát jste soudili špatně; neptali jste se, kdo je vinen, že Marie Tögllová měla jen čtyři koruny v kapse, že neměla co jíst, neměla kde spát, neměla mléka v prsou ani lidské duše, jež by jí poradila. Soudili jste oběť; a odsoudili jste ji k smrti za to, že neměla síly nésti, co nikdo z vás nezakusil, že neudělala – co vlastně? To je strašné, že na to není odpovědi. Maminky, co měla udělat Marie Tögllová, jež dva dny nejedla a byla vyhnána od lidských prahů? Snad měla umřít se svým dítětem; budiž tedy odsouzena na smrt za to, že sama neskočila do řeky.

Nikdy nepotkám Marii Tögllovou; ale můžete-li někdo, řekněte jí v její cele, co jí vzkazují za jiné: že lidé nejsou tak zlí, a že bylo mnoho těch, kteří cítili strašnou lítost a stud, když četli o jejím ubohém případě.

\* \* \*

Případ Marie Tögllové není senzací; není odhalením temných sil lidské duše; odhaluje-li něco, tož je to jen to, že lidská spravedlnost je někdy stejně ošklivá, brutální a šedivá jako fakta, jako nejsmutnější příhody chudáků.

Lidové noviny 16. 3. 1924

CO NEUDĚLAL JOSEF

Co neudělal? Inu, neprosekával svou širočinou ledy, ačkoliv to i nejzapeklitější nevěrec v hloubi duše od něho očekával. Už po čtrnáct dní napřed se pražský lid těšil, že to Josef udělá, že je to jaksi jeho historické povolání; nestalo se nic; bylo pět pod nulou, jako by bylo svatého Severína nebo svatých Jul. a Bas. (já nevím, co je to za svaté, ale kalendář je klade na 9. leden). Ani jarní rovnodenní tím nehnulo; ale hnuli tím rackové. Najednou jich začalo takové pěkné hejno kroužit nad Vltavou a dělat osmičky, loopinky, kristiánie a jiné sportovní cviky tak hladce, že se i slunce nad tím rozehrálo. Led na řece se tvářil, že se ho to jako netýká; ale týká se ho to, uvnitř puká vztekem, a bude-li se to opakovat, zvedne se na znamení protestu a odejde. Teď už lze s jistými výhradami prorokovat, že “přijde jaro, přijde”. Ovšem docela jisté to není.



## OHEŇ

Před několika dny vypukl v noci požár zrovna proti naší pražské redakci. Nad střechami se udělala červená záplava, služky s pivem zůstaly koukat, za chvíli tu byla stříkačka a houf lidí, a pak už bylo po všem. Ale ta chvílka stačila, aby člověk na dně svého temného srdce pocítil zvedat se starý a nadšený pud uctívání ohně.

Nic platno, nosíme v sobě odvěčného pohana, jeskynního pračlověka; jsme okouzleni ohněm. Kdo se nikdy za zimních večerů nedíval do řeřavějících kamen, kdo nikdy nepálil staré papíry, sedě na bobku u kamen v kultické pozici divocha, kdo nikdy v životě nedělal na poli ohníčky a neskákal přes ně, ten se snad ani nenarodil ze starého Adama, nýbrž já nevím z čeho; snad se jeho předkové vylíhli z žabích jiker nebo spadli s deštěm, tak jako předkové vegetariánů, abstinentů a jiných nadpřirozených bytostí. A kdo nikdy neopisoval čarovné ohnivě osmičky ohořelou sirkou, ten také nepocítí strašné a zločinné nadšení, když se lidský oheň utrhne z řetězu a zrodí červeného kohouta.

Lidé, je to v nás: veliký oheň v nás budí hrůzu i podiv, divné rozjaření, divokou náruživost ohně. Zapomínáme na noc a spánek; chtěli bychom tábořit kolem ohně a povídat si v náhle propukající jeskynní družnosti; a když to hasiči uhasí, rozcházíme se neochotně a s jistým zklamáním, že už je po tom a že to nebylo větší. Vzpomínáme na požáry, které jsme kdy zažili a viděli, jako na veliké a slavné události svého života. Závidíme hasičům a strážníkům a policejnímu prezidentovi, že smějí k ohni tak blízko jako kněz k oltáři, zatímco my se musíme tlačit za kordónem jako věřící před presbyteriem; ach, kdyby nám dovolili aspoň hadici držet, abychom měli svůj podíl na dobrodružství Ohně! Jako kluk jsem měl veliký hrdinský ideál: chtěl jsem být hasičem, stát na žebříku a chrlit vodu do šlehajících plamenů; krovky se hroutí, ohnivý sloup tryská k nočnímu nebi, ale já stojím v dešti jisker a neustoupím ani o příčku.

Jsme zbožňovatelé Ohně v temnotě svých pudů; je to dokonce vidět na našich metaforách. Mluvíme o “požáru vášně”, abychom nějak básnicky pojmenovali fatální pletku se ženskou; kdybychom mluvili o průtrži vášně nebo živelní pohromě vášně, neznělo by to tak neodolatelně. Se stejnou svůdností mluvíme o “požáru revoluce”; kdybychom slibovali “povodeň revoluce”, nemyslím, že bychom na to nachytali mnoho horlivců. Podobně člověk

“vzplane ve spravedlivém hněvu”, ačkoliv se spravedlivým hněvem obyčejně strašně rozžvaní. A tak dále. Jak vidíte, je kult ohně hluboko zakořeněn v naší fantazii.

“Po patnácti minutách byl oheň potlačen staroměstskými a vinohradskými hasiči.” Tak, to je všechno; víc se člověk v novinách nedočte. Jako by jim měla upadnout ruka, kdyby napsali, že “ze šlehajících plamenů bylo slyšeti zoufalý křik žen a dítek”, že “bylo viděti nešťastné oběti, jak pobíhají lomíce rukama”; tu však “nadhasič Rudolf Holub rychle rozhodnut vrhl se do plamenů a s nasazením vlastního života vynesl dvě děti, načež se skácel v mdlobách”. Není to sice pravda; ale copak se má v novinách lhát jen o politice? Když se může vymýšlet něco špatného o nepřátelské straně, proč by se nemohlo vymyslet něco krásného o nadhasiči Rudolfu Holubovi, proč by se nemohl vymyslet celý Rudolf Holub, vynášející děti hnedle po tuctech? Kdybych byl skutečným novinářem (neboť hasičem jsem se pohřichu nestal), nepustil bych sebemenší požárek z ruky, pokud bych z něho nevyždímal vysoko šlehající plameny, zoufalý křik o pomoc a nasazení vlastního života; neboť to vše patří k posvátnému kultu ohně. Neumíme si udělat ohnivý svátek z požáru kůlny; a přece je to fantastičtější událost než demise ministerského předsedy; je to dokonce živelnější než debata v parlamentě. Kdyby nastal konec světa, otiskly by o tom noviny policejní raport s poznámkou, že “škoda je z valné části kryta pojištěním”; ale o vysoko šlehajících plamenech a zoufalém křiku o pomoc by tam zase nic nebylo.

Lidové noviny 30. 3. 1924

## PROČ MÁTE RÁD SVÉ POVOLÁNÍ

Odpusťte, že začnu s něčím docela jiným, a to s klukovskými lety. Kluk velkoměstský je arcikluk, rozený skeptik a pán ulice; a je zcela přirozeno, že hrozně pohrdá takřečenými křeny, balšány, balíky, křupany nebo saláty, čili zkrátka kluky z venkova. Kluk vesnický bezmezně a právem pohrdá kluky městskými; neboť je pánem polí a lesů, vyzná se v koních a hovadech, dovede práskat bičem a má ve své moci všechny poklady světa od vrbových prutů až po zralé makovice. Avšak ani kluk maloměstský nikoliv není nejmenší mezi knížaty světa; neboť obzírá ve svém okruhu víc než jiný pozemský tvor; vidí do rukou všem lidským řemeslům.

Když jsem tedy byl klukem na malém městě, viděl jsem doma řemeslo doktora a u dědečka řemeslo mlynáře a pekaře, které je nesmírně zábavné a krásné, a u strejce řemeslo sedláka; jářku, o tom bych musil povídat příliš mnoho, jak jsem se tomu učil a co všechno jsem poznal. Ale nejbližší soused byl malíř pokojů, a to je úžasně zajímavé povolání; někdy mi dovolil, abych mu míchal v hrníčkách barvy, a jednou jsem dokonce, necítě se pýchou, směl namáznout štětkou jednu patronu; vyšlo to nakřivo, ale jinak úspěšně. Nikdy nezapomenu, jak ten malíř chodil po štaflích a zpíval, překrásně kropenatý všemi barvami, a maloval takové zázračně rovné čáry a někdy i něco od ruky, řekněme podivuhodně boubelaté růže na stropě v barvě starých jater; nicméně bylo to pro mne první zjevení umění malířského, a od té doby jsem propadl lásce k němu. A pak jsem se chodil denně dívat na řemeslo hostinského, jak si valí do sklepa sudy, jak stáčí pivo a odfukuje pěnu a moudře povídá se strejci, kteří si hřbetem ruky stírají z fousů pěnu. Denně jsem šel dohlédnout na souseda ševce a mlčky jsem přihlížel, jak krájí kůži a přitlouká ji na kopyto a potom nasazuje podrážku a já už nevím co všechno; neboť je to umění složité a jemné, a kdo neviděl kůži v rukou ševce, neví o ní nic, i kdyby nosil botky z kůže rajčí nebo kordofánské. Pak byl soused flašinetář, pan Hanousek, a i k němu jsem chodil, když byl doma, a divil jsem se, že si doma nehraje na flašinet, nýbrž sedí a dívá se do kouta, až mi z toho bylo úzko. Potom byl smutný kameník, ten tesal na zápraží kříže a takové jakési krátké a zavalité anděly; ťukal celý den a nepromluvil, a já jsem se díval třeba hodinu, jak vytukává slepé oko plačícího anděla. A pak, aha, pak tam byl kolář se svým krásným jadrným dřívím a dvorem plným kol, běhutých kol, jak říká Homér; takové kolo, lidí, to je div pro sebe. A potom kovář v černé kovárně; pukal jsem pýchou, když jsem mu někdy směl zatahat za měchy, zatímco on, černý Kyklop, rozžhavoval železnou tyč a tloukl do ní, až to stříkalo jiskrami; a když nasazoval koni podkovu, zasmrádlo to spálenou rohovinou a kůň se obrátil po kováři moudrým okem, jako by chtěl říci: “Jen dělej, já držím.”

Kus dál pak bydlila Tonča, prostitutka; jejímu řemeslu jsem dobře nerozuměl a míjel jsem její domek s hrdlem trochu staženým; jen jednou jsem k ní nahlédl okénkem, ale bylo tam prázdko, pruhované peřiny a nad postelí svěcené kočičky. Díval jsem se na řemeslo továrníků, jak běhají po písárně, a sbíral jsem cizokrajné známky z jejich košů; a díval jsem se na dělníky, na přadláky plné koudele, na tkalce u tajemných žakartových strojů; vnikal jsem do žhavého pekla jutových sušáren a pekl jsem se s topiči u kotlů, žasna nad jejich dlouhými lopatami, které jsem stěží uzvedl. Navštěvoval jsem řezníka v krámě, s napětím koukaje, jestli si neusekne prst; okukoval jsem u kramářů, jak měří a váží, stál u klempíře a chodil k truhlářovi na dvůr, kde to svištělo a bouchalo samou horlivostí; chodil jsem do chudobince

dívat se na řemeslo chudých a provázel jsem je na jejich páteční pouti městečkem, abych viděl, jak se dělá žebrání.

Nyní i já mám své řemeslo a dělám je po celý boží den. Ale i kdybych si s ním sedl na zápraží, myslím, že by se nezastavil kluk a nedíval by se mi do prstů – stoje na jedné bosé noze a druhou si hladě její lýtko –, aby viděl, jak se dělá spisování. Neříkám, že je to špatné a neužitečné řemeslo; ale není to už ta přepěkná podívaná, a hmota, se kterou pracuji, je taková divná, ani ji vidět není; ale chtěl bych, aby v ní bylo všechno, co jsem kdy viděl, hlaholné kování kovářovo a barvy zpívajícího malíře, trpělivost krejčího a opatrný úder kameníkův, čilost pekařova, pokora chudých a všechna brunátná síla a dovednost, kterou velcí lidé vkládali do své práce před užaslýma a okouzlenýma očima dítěte.

Lidové noviny 6. 4. 1924

## ZÁHADY SVĚTA

Jsem dalek toho, abych chtěl všemu rozumět; ale jsou záhady, které nedají člověku pokoj, jako například to, proč berní úřad... Ale musím to vyložit po pořádku. Jsem totiž vzorný poplatník, a když přišel čas, abych zjevil pravdu o svých pozemských příjmech, zjevil jsem ji a očekával jsem hrdinně výměr daní. Avšak místo výměru jsem dostal důrazný rozkaz, abych pod tresty časnými i věčnými (podle § 43) ještě podal přihlášení k dani z pracovních výkonů. Tak. Vypočítal jsem sice všechny své výkony, které mohou nějak bavit berní úřad, už v přiznání k dani z příjmu; a kdyby si ten pán od úřadu vzal do ruky tužku a podíval se do mého přiznání, mohl by to mít spočítané dřív, než by řekl švec. Nebo kdyby k tomu přiznání k dani z příjmu hned přiložili aršíček s nápisem, jaké výkony nebo co se tam má zapsat, udělal by to člověk při jedné práci. Místo toho mi však posílají rekomando dopis se strašnými hrozbami, a já nevím, chtějí-li, abych jim napsal zrovna to, co už jsem fatoval, nebo mám-li si vymyslet něco jiného, aby je to víc bavilo; zkrátka musím jít na berní úřad, budu se motat po chodbách a kancelářích, budu kdekoho otravovat otázkami a nakonec jim napíšu všechny své pracovní výkony, například i ten, že jsem jednou přečetl za den tři tisíce stránek, ať už to zdaní, jak chtějí. Ale jakživ nepochopím, proč to všechno musí být tak složité a proč musí člověk berním ouřadům krom tuze mnoha peněz platit také strašně drahým časem.

Lidové noviny 11. 4. 1924

## OUŘADY

Jsou úřady, jež se netěší lásce občanské, jako berní úřady, politické úřady, vojenské úřady a jiné. Jsou úřady, jež občan mlčky trpí a jichž někdy i potřebuje, jako například poštovní úřady. Obecenstvo má dokonce jistou náklonnost k poště; bohužel nelze říci, že by poštovní úředníci měli náklonnost k obecenstvu. Dejme tomu, že vy (nebo já, to je jedno) podáváte panu poštovnímu úředníkovi nezalepený dopis a pravíte: “To je tiskopis prosím.” Pán v okénku na vás (nebo na mne) vrhne strašně podezřivý pohled a – vytáhne obsah obálky, aby se podíval, je-li to opravdu tiskopis. Snad máte vy (nebo já) těkavý pohled podvodníka, který chce ošidit erár o nějaký šesták; rozhodně je to poněkud nepříjemné, že má pán za okénkem o vás (nebo o mně) tak špatné mínění. Člověk trochu prošlý světem konstatuje, že tohle se nikde nedělá a že by to jinde platilo patrně za hrubost; u nás je to snad služební horlivost nebo co... Copak se medle u nás opravdu tak moc šidí, že se tohle musí dělat? Snad by byl jakýsi kousek občanské výchovy právě v tom, kdyby pánové za úředními okénky trochu víc dali najevo: Já ti, člověče, důvěřuji...

Lidové noviny 27. 8. 1924

## NESLÝCHANÝ ÚTOK NA PRAŽSKÝ MAGISTRÁT

Ten neslýchaný útok chci spáchat já, Ficus, z nejvážnějších příčin. Stavíte snad? Není to nemožno, neboť mnoho lidí se dalo zlákat státní stavební podporou a jinými ďábelskými svody k tomu, že se rozhodli postavit si takzvanou vlastní střechu nad hlavou. Jaké útrapy jsou spojeny s tímto podnikáním, o tom se nebudu šířit; je to příliš dlouhé a hrozné. Avšak koneckonců člověk, jenž si staví střechu nad hlavou, přechká jakžtakž stávku zedníků, stávku havířů, stávku tesařů, stávku pokrývačů, stávku stavitelů, stávku malířů a jiné stávky; po uplynutí dvou let to konečně stojí – není to ani velechrám, ani pyramida, nýbrž domeček, který se za méně pokročilých dob postavil za dva měsíce. A kolem stojí celá kolonie podobných domečků, je jich padesát nebo sto, a tu v počítání chvíle se nadýmáte radostí, že

jste přispěl novou hřivnou k rozšíření Prahy, a že už máte svou střechu nad hlavou. V té chvíli jste ochoten zapomenout trampoty a starosti dvou let.

Nastěhujete se do toho, a teprve nyní se ukáže, sakra, vždyť tu není vodovod. A co se toho a onoho týče, není tu také kanalizace. A není tu světlo ani plyn. A cesty tu také nejsou. Není tu ani pěšinka. Není tu ani lucerna. Není tu nic než divoká pustina a nové domečky.

Z vrozené skromnosti a loajálnosti čekáte: no, teď se sem vrhne sto chlapíků, radost se na ně podívat, a začnou kopat a klást roury a rovnat cesty a všechno možné.

Jenže sto chlapíků se sem naprosto nevrhá, třebaže uplývají měsíce.

Začínáte se ve vši slušnosti divit: vždyť jsem, abych neklel, klopil tolik a tolik tisíc na investice, na kanalizaci a cesty a všechno ostatní; nikoho to nestojí ani brk, magistrát má jen udat kóty a vypsát soutěž na ty práce, a je to.

A není to. Magistrátní úřad totiž kóty neudává. Mají se odkopávat cesty, ale stavební úřad se halí v odborné tajemství jak a kde. Stavební úřad totiž nevzal za dvě léta na vědomí, že si sto lidí v Praze staví sto domků s naivním předpokladem, že kde rostou domky, rostou také cesty.

Konečně stavební úřad udá kóty ve vhodném okamžiku, kdy právě vypukla stávka odkopávačů.

Deset metrů od kolonie je starý vodovod; věříte pevně, že sem přijde dvacet mužů, aby položili do země trubičky, a bude voda.

Kdepak, nebude. Vodovod se totiž nesmí klást, pokud není kanalizace; a kanalizace se nedělá, protože – Proč vlastně? Protože magistrát teprve vypisuje soutěž na kanalizaci, kterou si platíte vy sami. Až tu práci zadá, vypukne stávka kanalizačních dělníků.

Protože starý sběrač je dobrých dvě stě metrů od kolonie, potrvá kladení stok prý pět měsíců. A protože se v zimě nepracuje...

To byl stav před měsícem. Od té doby se dostavili k odkopávce tři mužové, odplivli si s opovržením na načatou odkopávku a šli domů.

Mezi čekateli jednoho sta domků kolují poplašné pověsti. Prý zase magistrát nepovolil skládku odkopané hlíny; prý stavební úřad odvolal udané kóty a vyhrazuje si určit nové; prý se starý vodovod zavře, protože prý se bude jednou klást doleji. Jsou to falešné pověsti; pravda naopak je, že se nic takového nedělá, neboť se nedělá vůbec nic.

Zatím se kolonie jednoho sta domků ponenáhlu rozpadá.

A zatím jsou (ovšem za mořem) města, kde městské úřady kladou po kilometry a desítky kilometrů od městského okraje stoky, vodovody a plynové roury přes pastviny a lesy; jednou, za pár let, se tu bude stavět; dobrá, stavěj si, kdo chceš, vše je pro tebe připraveno.

Slavná pražská radnice, tohle nejde; domky bez vody a kanalizace, dvoumetrové zákopy a rumišťe uprostřed cest, to se zrovna cynicky přičítá všem zdravotním a bezpečnostním předpisům. Učiň radikální nápravu, hodnou moderního velkoměsta: Zakaž prostě lidem, kteří si postavili střechu nad hlavou, aby tam bydleli; naříd' jim, aby vyklidili domky...

... postavené za státní pomoci pro řešení bytové krize.

Lidové noviny 30. 8. 1924

## Z TĚCHTO DNŮ

“Včera se pokusil dostat se někam do útulny, ale všude bylo přeplněno. K 17. hodině přišel s rodinou na roh Charvátské a Letohradské ulice, kde všichni usedli na chodník. Muž položil vedle sebe naplněný batoh, žena malou příruční kabelku... Muž se zvedl a vykřikl na ženu: ‚Tak co?‘ V příštím okamžiku střelil svého synka, kterého nesl na rukou, ranou do spánku a zkrvácené dítě odhodil ke zdi. Pak se podíval šíleně na ženu, která zavřela oči a přikryla si je rukama. Padly dvě rány, jeden projektil vnikl ženě do úst, druhý do levého spánku. Pak přiložil sám smrtící zbraň ke spánku, ale tu již mimojdoucí F. L. se snažil mu zbraň vyrvat. Neznámý mu však podrazil nohy a střelil se do pravého spánku.” Tento neznámý se jmenuje

Raimund Thöndel, zedník, bude prý zachráněn, a udává, že tak učinil z bídy, že byl bez zaměstnání a bytu. Případ se vyšetřuje atd. Toť vše.

Patrně prochodili celý den s uzlíčky své bídy: usedli na okraj chodníku, protože už opravdu nemohli dále; na kraji chodníku usedá jen člověk, kterého nohy nenesou. Pak se radili, udělají-li to; zdá se, že ženě bylo strašně těžko odhodlat se. “Muž se zvedl a vykřikl na ženu: ,Tak co?’” Co tedy? Co jiného, když ne tohle? Už nebylo pokdy odpovědět. “Zavřela oči a přikryla si je rukama.” Padly čtyři rány: dva mrtví a jeden, který snad zůstane naživu.

Raimund Thöndel, zedník, nemohl najít zaměstnání. Ptal jsem se na to stavitele; řekl mi, že není možno sehnat dost dělníků na odkop, dost nádeníků na stavby, dost lidí na všechny možné práce, a že ten člověk musel být pitomý, když si nenašel práci. Ano, ale lidské neštěstí je opravdu pitomé; je především strašně bezradné a příliš snadno ztrácí odvahu; nešťastný člověk je nesmírně tupý. Velmi lehko se pak řekne, že mohl udělat to nebo ono a že by se byl vytáhl z kritické chvíle. Můj bože, ano, měl třeba tisíc možností, ale nemohl je nalézt, protože byl nešťastný, protože na dvou nebo na třech místech nepochodil, protože ztratil hlavu, protože se mu zdálo, že by nepochodil už nikde a že je marno hledat ještě dál. I já jsem kdysi hledal místo, abych se uživil; a vím ještě příliš dobře, jak mi kleslo srdce, když jsem marně zaklepal na třech místech, a pak už jsem jen složil ruce do klína: bylo by marno zaťukat na čtvrtém místě. Nesmíte měřit odvahu nešťastného člověka svou vlastní energií.

Případ Raimunda Thöndla ukazuje, že u nás není postaráno o nešťastné lidi? Ale ano, je plno institucí, jež pečují o nezaměstnané, ztracené a potřebné; ale ano, snad jsou i výtečně organizovány, avšak hleďte, bída je bezhlavá a zpitomuje člověka; každý strážník se ujme zabloudilého dítěte, ale ztracený zedník se toulá po ulicích, neví kudy kam a pak se zastřelí; denně se někdo zabíjí z bezradnosti, nevěda, kam se vrhnout. Snad by proboha bylo možno závazně soustředit všechny poptávky po pracovních silách na jedno místo, vystavit veřejně lístkové katalogy všech prací: firma ta a ta přijme deset zedníků, ten a ten podnikatel deset kopáčů; každý pracovní obor by měl svůj katalog, a byly by tam papírky s tužkou, aby si lidé mohli hned napsat adresy; a protože bída je pitomá, byly by všude, na ulicích a na nádražích a v novinách, nápisy, kde to je, aby si to každý mohl přečíst i skrze slzy. Já nevím, snad si to představuji hloupě; ale věřím, že chytrí lidé mohou najít chytřejší způsob, aby nebylo tak těžko hledat práci a tak lehko ztrácet odvahu. Myslete na to, prosím vás za všechny Raimundy Thöndly.



\*

Byla patnáctiletá, nechtěla ho a smála se mu; hrozil jí, že se zastřelí; smála se i tomu, a tedy ji zastřelil a sebe střílil dvakrát do spánku; naneštěstí ho lékaři uzdravili. “Je to selský synek, stále pláče. Praví, že ví, že je vinen, ale zabít ji nechtěl. Nějak popleteně mluvil. Nemohl ani udat, kde posledně sloužil... Je z osmi dětí, polovina z nich je nevlastních. Neví, kolik vlastních a kolik nevlastních jich je... V pláči říká, že to byla již třetí dívka, která ho nechtěla.” Je mu třiadvacet let. Porota rozhodla o jeho vině jedenácti hlasy, tedy odsouzen k smrti provazem.

Přece jen je to zarážející rozsudek. Provedl ovšem strašně divoký a surový nesmysl; zastřelil patnáctileté smějící se dítě; ale znáte přec, jak potřeštěného mladíka zraní dívčí smích; nevěřila mu, že to udělá, smála se, že ji zastřelí rohlíkem... Ošklivé je, že se ji pokoušel předtím znásilnit; patrně mladík podléhající prchlivým návalům. Není možno ho omlouvat; ale zdá se, že se v trestu sáhlo mnohem dále, než by normální svědomí čekalo... a než může bez námitek spolknout. Ti lidé v porotě se nějak nedovedli vžít do osudné hlouposti mládí; hloupost se musí trestat, ale ten hoch se trestal sám dvěma kulemi... Nestačily by ty dvě rány do spánku a řada let vězení, aby byla splacena krev děvčete?

Víte, je to příliš mučivý pocit, ztrácíte-li citový souhlas s vykonávanou spravedlností.

Lidové noviny 17. 9. 1924

#### CHCI SI SEDNOUT

Považte si, jedna paní mi napsala, že by chtěla, abych ještě něco povídal o Anglii. Nu budiž, musí-li to být; ale dříve mi dovoluňte, abych si sedl; má-li člověk psát nebo povídat, musí sedět. Dobře, tedy v Anglii –

Odpusťte, tahle židle je příliš vysoká; špatně se na ní sedí. Má-li člověk dobře povídat a dobře myslet, musí dobře sedět. Hned začnu, jen co si přisednu. Nuž vezte, že Angličané –

U všech všudy, jak mám na tomhle sedět? Vždyť tadyten lenoch řeže člověka do zad, a je to tvrdé, a tady to má hranu, a tohleto je tu snad proto, aby si člověk otlačil lopatky, že ano? Dovolíte-li budu raději stát. Co jsem chtěl říci? Ano, vězte tedy, že Angličané jsou národ, který dovede nejlépe a nejpohodlněji sedět. V tom je podstatný kus jejich kultury. Snad proto tak dobře píší, že se jim při tom dobře sedí. Jejich rozšafnost, pohostinnost, počestnost a jiné výtečné vlastnosti jsou rozhodně vaseděny. Když se najedí, jdou si teprve jaksepatří sednout; mají na to sitting-roomy čili sedací pokoje, a lounge čili pokoje na lelkování a tlučení špačků. Jsou usedlé povahy, ježto se jim dobře sedí; mají takové nízké, široké, proseděné lenošky, dosti ošoupané, ale neskonale ochotné; každá část vašeho těla se v nich uvelebí jako v dlani, nohy natáhnete před sebe, hlavu opřete o lenoch a ruce položíte tadyhle na opěradlo, a teď, panebože, sedíte a jste si vědom, že jste v bezpečí a že vám nic nevrází nějakou zákeřnou hranu do žeber; i oddáváte se mírným a shovívavým myšlenkám a občas dokonce něco povíte, něco, co je klidné a vycpané nepohoršujícím smyslem jako dobrý starý fotel, něco, co nikoho nerýpne do žeber ani neposadí na jehly. Kdepak, to nejsou kožené klubovky, ani architektonické trůny, žádné okázalé a monumentální sarkofágy, žádná vyřezávaná křesla, ani sofa, ani mauzoleum, ani salónní plyšové kanape; nýbrž je to takový pelíšek zrovna pro jednoho člověka, který se trochu roztahuje všemi směry; má to formu sedění a sloh zad, krátké nožičky a vysoký lenoch, přes nějž se naklánějí dobří duchové pohody, fantazie a inspirace. A je to i v nejhudší domácnosti; patrně je to zároveň odznak a emblém Anglie.

Naproti tomu člověk, který je nucen snést se na vysokou, hrotitou, hranatou, nevlídnou a zkrátka středoevropskou židli, stává se popudlivým, nespokojeným, vydrážděným, kverulantským, rozčileným a netrpělivým Středoevropanem; nemůže psát dobré a moudré romány, neboť romány musejí být dobře vaseděny; nemůže dospět k urovnaným názorům ani k důvěřivosti, nýbrž naopak k zatrpklému a vzteklému smýšlení.

Proti tomu zase v Itálii samo podnebí nabádá člověka, aby buď ležel na zádech, nebo se oflakoval a provětrával stoje na svých nohou. Proto tam kvetla poezie a hlavně výtvarné umění, které se vyrábí vesele. Angličané nikdy nebyvali velkými výtvarníky, protože vsedě u krbu nelze dobře malovat ani tesat sochy; ale zato romány, parlamentarismus, filozofie a dějiny se dělají povětšinou vesele; musí tu však být dobré posedění.

V Itálii a Francii se mimoto může sedět na chrámových schodech, na zápraží nebo na podstavcích soch; nebo se tam sedí v kavárnách, na chodníku, ale tam člověk nesedí, aby

absolutně seděl, nýbrž aby se díval a bavil se, koukal po holkách a vůbec užíval života. Skutečné, podstatné, hluboké, naprosté a dokonalé sedění se vyvinulo jenom v Anglii.

A tedy bych si chvílemi chtěl sednout; ale bůhví, u nás na to nejsme jaksi zařízeni; nemáme dost úcty a pozornosti k sedění, protože nemáme dost úcty a pozornosti k věcem, které se konají vsedě. Vsedě se mlčí, přemýšlí nebo promlouvá nemnoho a nerozčileně; kdo chce nadávat a lamentovat, stojí nebo běhá po pokoji. Vsedě vyvíjí člověk v sobě konzervativní a společenské ctnosti; a rovněž tradice žijí, pohodlně sedíce doma; rodinný život pak je prostě pospolitě sedění.

Ještě se najde sem tam nějaká stará lenoška, v níž je sladko posedět; ale co provádějí naši bytoví architekti a truhláři, je jim vnuknuto patrně nějakou skrytou nenávistí k pokojným a usedlým hodnotám života; prostě na tom nelze sedět. Chceme-li si odpočinout, musíme se jít vyspat; ale není nám souzeno, abychom odpočívali s knížkou v ruce nebo v hovoru s bližními. Ba věru, život je k nám tvrdý, až po to posedění.

Lidové noviny 23. 9. 1924

## BYT ČI NEBYT

Praví se, že v příštím stěhovacím termínu bude v Praze nuceně vystěhováno a bez bytu 1 200 rodin. Kdyby měla na každého obyvatele Velké Prahy připadnout jedna místnost, bylo by už dnes třeba 35 000 nových bytů, nikoliv jen místností. To je jen několik číslic na ukázkou.

Obec pražská vydává provolání k těm, kdo bydlí, aby dobrovolně přispěli k vybudování levných barákových staveb pro ty, kdo nebydlí. Opatření jediné obytné místnosti vyžádá si prý nákladu asi 12 000 Kčs.

Bojím se, že výsledek této akce bude zahanbující. Nezdá se ani, že by byla založena dosti široce a účinně; jediná formální výzva v novinách je příliš málo. Jinde ve světě by vyvěsili plakáty, poslali do ulic a biografů pětiminutové řečníky, zkrátka zbubnovali něco, že by všem lidem hučelo v hlavě; zapřáhli by všechny spolky a korporace, zavázali si všechny noviny a politické strany, uspořádali by celý měsíc bytové akce, přímé dobročinné štvance a

náruživého humánního závodění. Pražský národ je prašpatný, ale chvílemi je schopen entuziasmu. Dejte mu do ruky obrázky, jak bude vypadat pěkná baráková kolonie, řekněte mu, kde bude stát, aby ji mohl jít okukovat, hlásejte mu: Lide pražský, právě jsi vykopal základy, právě stavíš zdi, zítra budeš zasazovat okna. Vyžádejte si osobní a technické příspěvní všech podnikatelů, povozníků, stavebních firem, výrobců stavebních hmot; byl by v tom d'as, aby každý z nich nepustil chlup. Nesbírejte “na stavební akci”; to slovo je abstraktní a nemluví k fantazii; vypočítejte, co stojí jedna zeď, jedno okno, jedny dveře, jedna taška na střeše; člověk dá raději (v penězích) sto tašek nebo jedno okno než nějakou stovku “na stavební akci”. Je tisíc cest k lidskému srdci a lidské kapse – jenom vezměte ten úkol pořádně do rukou; ale ať ty ruce jsou přitom hřejivé a ať vás svrbí samou chutí postavit něco pěkného.

Spoléhat ve všem na stát a úřady je těžkopádný a do jisté míry slabošský názor; nás je třeba vychovávat k vědomí, co všechno lze pořídit soukromou čilostí a srdečností. Tady je k tomu jednou velická a naléhavá příležitost.

\* \* \*

Avšak zatímco je publikována výzva ve prospěch nebydlících, jakési jiné – čert sám ví čím – ruce tropí něco, co důkladně znechutí bytovou dobročinnost právě těm, kdo by nejspíše mohli přispěti. Zase totiž běhají po domácnostech jacísi lidé, aby vyšetřili, kolik kdo má místností, a že prý mu tam bude nastěhován někdo nebydlící. Dovedete si představit, jak tohle podporuje apel pražské obce k šťastným bydlícím. Dokonce i na čekatele rodinných domků má přijít toto nadělení; nejprve jsou všeho druhu slibováním svedeni k tomu, aby si postavili domeček rodinného typu, a najednou jim budou vnučováni podnájemníci přímo do rodiny... Je to absurdní; bůhví, nejsem stvořen k tomu, abych hájil nějaký rozvalený přepych, ale tohle je tak hrubé a nesnesitelné zasahování do soukromého života, že není omluvitelno ani svým nouzovým rázem. Domov je domov; musíme uvažovat, aby jej měl každý, a nikoliv aby jej neměl nikdo; to je už ta nejhorší cesta k nápravě. Avšak hledat pomoc u těch, “kdo přepychově a i jen dobře bydlí”, a zároveň jim ohrozit jejich vlastní bydlení, to je, propána, tak bezhlavé, že...

.... že patrně se to s tou soukromou pomocí ani nemyslí vážně.

Je třeba 35 000 nových bytů. Dobrá. Zatím je několik set nových bytů prázdných, protože se obec pražská nepostarala o příchod k nim, o vodu, kanalizaci a světlo. A zatím – ano, nezapomeňme na jinou instituci: na Stavební Ruch, jemuž je patrně uloženo, aby vši mocí bránil intenzivnímu využití obytných ploch. Jistě za to nemohou úředníci, nýbrž předpisy; ale což, při všech svatých, nejsou předpisy k tomu, aby se zlepšovaly a přizpůsobovaly potřebě?

Povím vám několik historek. Svého času bránil Stavební Ruch tomu, aby si umělci ve státně subvencovaných rodinných domcích směli postavit na svůj náklad ateliér. Patrně si měli najmout ateliér v nějakém starém domě a ubírat tak místo jiným. Špás, že ano? Jeden malíř si chtěl zřídit ateliér; nebylo mu to povoleno. Zadal si tedy o dílnu jakožto řemeslný grafik; byl odmítnut. Konečně si vzpomněl, že jeho žena je švadlena; a hle, dostal posléze povolení – na krejčovskou dílnu. Dnes konečně už malíři smějí mít v podkroví ateliér; ale spisovatel by marně žádal, aby si na svůj náklad směl zařídit tichou pracovnu v podkroví; prý pracovna spisovatele nebo žurnalisty není ateliér, nýbrž obytná místnost, a ježto obytná plocha nesmí překročit tolik a tolik kvadrátních metrů... A tak stát, který se dosud nepostaral o právní ochranu autorů, jim ani nepovoluje mít svou pracovnu. Špás, že ano? Obytná plocha je vyměřena stejně úředníkovi, který má svou kancelář ve městě, jako spisovateli, jehož dílna je nevyhnutelně doma; prosím, jsou na to předpisy, a úředník, který nahlíží pitomost věci, jen s lítostí krčí rameny.

V Praze je nedostatek hotelů a z velké části jsou, mezi námi, pod evropskou úrovní. Měli byste slyšet cizince, kteří v Praze vůbec nedostali pokoj, nebo ty, kteří jej dostali... Kdybyste na svůj náklad chtěl, pokud můžete, pomoci v tomto palčivém nedostatku a zařídit hostinský pokoj, nesmíte prostě. Pohostit někoho je patrně přepych. Bodlo mne v Anglii, když jsem shledal, že řada anglických spisovatelů a publicistů byla v Praze hosty výhradně německých domácností. Nemohu vám ani říci, co to v daných případech znamenalo; je to palčivě bolestné... Platíme si draze a někdy hodně hloupě zahraniční propagandu; ale několik nesmyslně strnulých bytových předpisů znemožňuje osobní propagandu pohostinství a společenského styku, která nestojí stát nic a je – ujišťuji vás – daleko cennější.

Mohl bych vypravovat ještě jiné historky, například o člověku, který si pro svou vlastní rodinu musil postavit dvě kuchyně a dvě koupelny, ač potřebuje ovšem jen jedné kuchyně a jedné koupelny. Státní podpora stavební činnosti se nesmí zvrhnout ve státní sekaturu; možno přece úřadům nechat volnost v pružnější interpretaci předpisů; vždyť je paradoxní, když právě

úřad pro podporu stavebního ruchu se vyčerpává zakazováním toho, aby obyvatelné plochy v Praze nepříbylo na soukromý účet. Do čeho se takto stát plete, je neuvěřitelné. Protože jsme dosud strašně daleko od rozřešení bytové krize, není ještě pozdě přizpůsobit předpisy, jež se neosvědčily, životní praxi.

Lidové noviny 28. 9. 1924

## NA HLAVNÍ POŠTĚ

Píšete někdy dopisy? Vystříhejte se toho, pokud možno, především proto, že u nás v Čechách lidé nepovažují za nutno na ně odpovídat, i když přiložíte známku na odpověď, a za druhé, protože vůbec jsou s tím lečjaké nepříjemnosti. Říkám vám, raději nepište; a když už napíšete dopis, který se dejme tomu musí zvážít a rekomandovat, raději si zajděte na nějakou postranní poštu; ale hlavní poště v Praze se rozhodně vyhněte. Chcete rekomandovat dopis; u všech okének stojí fronta, tedy čekáte a myslíte na něco pěkného. Konečně se dočkáte, slečna za okénkem vezme váš dopis, zváží jej, vrací vám jej a řekne třeba: “Tři koruny padesát.” Vytahujete honem peníze, ale slečna v okénku řekne: “To musíte tamhle, co prodávají známky.” Dobrá, jdete k prodejně; stojí tam fronta lidí, i čekáte a myslíte už na něco méně pěkného. Konečně si koupíte známky za tři padesát, nalepíte je a jdete zase k podatelně dopisů; jenže tam už se nastavěla nová fronta, i čekáte potřetí a myslíte si už něco nadobro surového. Když se dočkáte, vezme slečna váš dopis podruhé, zváží jej a vrátí vám jej se slovy: “Tři koruny sedmdesát pět...”

Lidové noviny 2. 10. 1924

## NAŠI HOSTÉ A MY

Dotkl jsem se zde minule faktu, že Angličané i Američané přicházející do Prahy – a mezi nimi mnozí, na kterých nám velmi záleží – se v Praze skoro bez výjimky ocitají v německé společnosti a jsou hosty bohatých Němců; tento fakt leckoho zarazil. Povím vám nyní dále; povím vám například, že v Anglii najdete prazvláštní sympatii k Maďarům, protože... “vždyť to jsou tak milí lidé!” Povím vám, že cizinci usedlí v Praze odtud přímo utíkají, neboť se tu

cítí společensky izolováni. Korespondenti cizích novin jsou prostě zoufalí: “Nemáme s kým mluvit.” A naše veřejnost vždycky rozhořčeně vyletí, když se v zahraničních novinách octne informace nám nepříznivá; hned se křičí, co prý dělají naše zahraniční a propagační úřady a kdesi cosi. Odpusťte, nechte úřady stranou: je to naše vina.

Jsem dosti znám jako nespolečenský člověk, abych směl bez osobních nároků říci: co nám nejvíce škodí, je naše společenská nezpůsobilost. Na prvním místě míním naši společenskou nezpůsobilost vůči sobě samým. Bůhví, ne že by nám chyběla družnost; od hospodských kroužků až po univerzity, literární kotérie a politické strany máme podivuhodnou náklonnost sdružovat se... řekněme ve skupiny, abych neřekl drsnější slovo; ale zato nám naprosto chybí platforma společenskosti. Vůbec jaksi nechápeme, že jsou okamžiky – ne slavnostní, ale docela všední –, kdy se odkládají zbraně a kdy pod černým kabátem naprosto mizejí válečné barvy skupiny nebo strany; ostatně jde to i bez černého kabátu, ale nemůže to jít bez vzájemné loajálnosti. Naše polemiky a takzvané ideové spory jsou strašně osobní a – zpráva řečeno – sprosté: protože nepočítáme s tím, že se jednou sejdeme na neutrální půdě a potřeseme si rukama; protože u nás prostě není společnosti, prostředí loajálního a neinteresovaného, kde se nepracuje pěstmi a lokty. Býti společenským člověkem naprosto neznamená být členem pěti spolků a běhat po čajích, nýbrž prostě nenabírat člověka na rohy z jediného důvodu, že není hovadem téhož stádečka.

Ale jsme nespolečenšší i vůči svým hostům. Není od nás hezké, že necháváme, aby jediným hostitelem cizinců byl pan prezident; má dost jiných věcí na starosti. Tak trochu hostitelem se má cítit už portýr v hotelu, sklepník v hospodě a konduktér na dráze; proč musí člověk za hranicemi pořád slyšet stížnosti na tyto osobnosti, jež pohříchu hlavně oživují obraz, který si cizinec odnáší o naší zemi! Ale také jen za hranicemi ocení člověk plně velikost osobního a společenského prestiže prezidenta Masaryka; o tom nemají lidé u nás ani ponětí; říkám vám, tato služba je převeliká. – Na druhé straně dáme-li se do hostění, utaháme cizince jako kočku a vlečeme ho oficiálně po radnicích, banketech a já nevím po čem ještě. Pohostit někoho znamená poskytnout mu pohodlí, obklopit ho něčím příjemným a nedělat národní a státní propagandu ničím jiným než svou osobní vlídností; neboť není horší propagandy než ta, která se vnucuje.

Mimoto chybějí nám v Praze společenské platformy, na něž by bylo možno uvést hosty a seznámit je s lidmi, aby mohli s nimi navázat styky podle svých sympatií a zájmů. Mohl bych

vám povídat o anglickém klubu spisovatelů, který se jmenuje PEN klub a který existuje jen proto, aby cizí spisovatel, který přijede do Londýna, se prostě při večeři seznámil s literáty anglickými. Pokud vím, i jiná povolání tam mají podobná, čistě společenská střediska. Jak vidíte, ve velké a inzulární Anglii se příkládá značná váha mezinárodním stykům; u nás je důvodů k tomu víc a jsou naléhavější.

Organizujeme se stavovsky, ale neorganizujeme se společensky. Ještě nejsme přesvědčeni, že společnost není přepych, nýbrž životní podmínka pro nás samotné – a zároveň ve velmi širokých mezích naléhavá potřeba na mezinárodním poli. Každou chvíli někdo spustí o nutnosti vědeckých, uměleckých a jiných styků s cizinou; ale nikdo nezačne tím, co je přímo podlahou pro takové styky, to jest zvýšením své vlastní a veřejné společenské úrovně. A nemyslím hmotné úrovně – po té stránce můžeme se klidně a bez ostychu přiznat k svým maličkým prostředkům; nýbrž etické úrovně společenství, tedy prostého a vlidného pohostinství, vzájemné loajálnosti... a trochy té zdvořilé formy.

Lidové noviny 7. 10. 1924

## JEDNOOKÝ

Přisahám vám, že to, co zde napíši, nevyplývalo ze studia dokumentů, ze žádné historické heuristiky, kritiky, analýzy pramenů ani jiných učených vynálezů, nýbrž jen z několika historických tragédií a učených pojednání, která jsem ve svém hříšném laictví přečetl, a jak se mi nyní zdá, velmi nepozorně.

Z řečených pramenů se dovídám, že Jan Žižka z Trocnova byl nejen velmi křesťanský, spravedlivý, lidský a politický muž, což vše zvyšuje můj podiv k němu, nýbrž i to, že vedl války, zvítězil a byl hrdinou jen z vyšších a vážných důvodů, jež učení vykladači rozdělují na důvody národní, státnické, náboženské a sociální. Dávají si dokonce velmi záležet na tom, aby dokázali, že tyto vážné důvody byly to jediné, co přimělo Jana Žižku, aby vzal do ruky palcát a dělal velké skutky; a že ty důvody byly dostatečně veliké a zralé, aby se Jan Žižka chtěl nechtě rozhodl státi se vůdcem, vojákem a hrdinou.



A tady se počíná něco ve mně brániti; je to laická a historicky nevzdělaná víra v Jana Žižku, která se tím cítí dotčena. Rád bych totiž věřil, že Jan Žižka se narodil, nemaje k tomu vážných sociálních a jiných důvodů, a že stal se hrdinou prostě proto, že nemohl dobře být ničím jiným; bylo to zkrátka v něm. Rád bych věřil, že nejsilnější pohnutkou k Žižkovu hrdinství nebyly národní a jiné důvody, nýbrž jeho náramně osobní hrdinnost a schopnost znamenitě vojevodit. Jistě mu křivdil Eneáš Silvius neb kdokoli, kdo ho považoval za vůdce lupičů; ale nebude ukřivděno Janu Žižkovi, řeknu-li, že by byl statečný a skvělý, i kdyby byl vůdcem lupičů. Nevěřím, že Žižka se musil teprve nutiti k vojenskému hrdinství pod nátlakem vyšších důvodů; nýbrž věřím, že dal svou nezkrotnou hrdinnost ve služby vyšším důvodům, což není totéž.

Jsme divný národ; myslíme si, že musíme národní hrdiny jaksí omlouvat, že jejich statečnost nebyla jen tak, od Pána Boha neb od chlapského srdce, nýbrž že byla motivována vyššími důvody. Kdyby Homér byl českým poetou, nenapsal by, že Achilles sáhl po meči z vnitřního puzení, nýbrž že sáhl po něm jen proto, jelikož Trója ohrožovala dejme tomu sociální postavení spartského pasáka neb náboženskou víru v nějakou Diovu paternitu. Líčíme své hrdiny jako beránky, kteří se mění ve lvy teprve pod nátlakem utrpeného bezpráví neb ve jménu nového politického programu; ale snad by nebylo po mnoha stránkách špatné, kdybychom je líčili jako lvy, kteří se nadmíru musí přemáhat, aby byli tak trochu beránky práva, politického programu neb nějakých kompaktátů. Můžeme si myslet, že by Žižka mohl být stejně hrozným hrdinou ve vojště Zikmundově neb papežově; avšak on se hrdinně rozhodl pro tu druhou, selskou a českou vojnu a sloužil jí; což je krásnější podívaná, než kdybychom si ho byli představovali jako mírumilovný vzor občanských ctností, který se jen po zralé, tak říkajíc rádlovské úvaze rozhodl pro brachiální provádění jistého programu.

Jsme tak rádi, když najdeme motivaci hrdiny, že ani nevíme, že tím ztrácíme hrdinské epos. Stejně jako se Žižkou nakládáme s tažením legií, s dobrodružným dílem Masarykovým a s romantičností našeho převratu; domníváme se, že nejvíc uctíváme velké události tím, že z nich činíme strašně rozumově a ideově zdůvodněné podniky. Styděli bychom se doznat, že na historických událostech není to nejkrásnější program, nýbrž osobní zdatnost a odvaha pustiti se do toho; a že Žižka nám dává živější příklad tím, že rytířsky bojoval, než tím, že byl náruživým kališníkem. Nejsme nehrdinský národ; ale máme jakousi náklonnost omlouvat se pokorně za to, že jsme si tu a tam dovolili být mužsky stateční.

Lidové noviny 12. 10. 1924

### TEPRVE ŠEST LET

Podívejte se honem do všech možných novin; jistě tam najdete v nějaké variaci, že “už je tomu šest let”. Snad tam bude i úvaha, že se za těch šest let sice mnoho vykonalo, ale že by toho mělo být víc, že by to mělo vypadat jinak nebo něco podobného. Budiž, to si můžete mysliti každého všedního dne; ale jednou za rok, třeba zrovna dnes, si můžeme uvědomiti, že je tomu teprve šest let. Za šedesát let bude už státi za to, měřiti krok dějin; za šest set let bude se moci mluvíti o dějinném výročí. Šest let není doba revize, nýbrž výhledu; šest let, to je pěkná příležitost těšiti se na budoucnost a cítiti na dlaních svrbění příští práce. Šest let, to je, jako když má jíti holčička do školy; teď se ukáže, čemu se naučí. Šest let je číslo, které slibuje vážné radosti pokroku. Je to teprve šest let; nemysleme si, že jsme udělali dějiny; jsou teprve před námi, a to je to nejkrásnější na prvním šestiletí.

Lidové noviny 28. 10. 1924

### ZA MALOU PRAHU

Myslím, že tohle heslo se nebude nikomu líbit; my Pražáci příliš rádi vidíme “velkoměstský ruch” tam, kde je jen špatná komunikační křižovatka, těšíme se z “velkoměstských paláců”, kde je postaven jenom nějaký zbytečně náročný dům, a zkrátka radujeme se ze všeho, co trochu připomíná “velkoměsto”, tak jako se chlapec raduje z prvních dlouhých kalhot, jež mu symbolizují hodnost muže. Žijeme v předpokladu, že hlavní město je eo ipso a musí být velkoměstem; domníváme se, že by to byla jakási národní hanba, kdyby se jím horempádem nestalo, naše hruď se dme lokální hrdostí, když na ulici potkáme našpuleného Japonce nebo mezinárodní nevěstku. “Nyní jsme velkoměsto,” šeptáme si nadšeně.

Ve skutečnosti nemusíme jít daleko pro poznání, že Praha je nejenom – kvantitativně vzato – větší maloměsto, ale nadto ještě maloměsto, jež ve srovnání s jinými půlmiliónovými městy je špatně vybaveno komunikačně, obchodně, bytově, technicky a tak dále. My Pražáci máme právem nezakrotnou patriotickou radost z každé nové tramvajové linky, z každé větší

novostavby nebo třeba dalekosáhlého plánu, že se Lützowova ulice pokusně vydláždí asfaltem; ale to všechno ještě není nic velkoměstského a zdaleka nestačí ani na to, aby Praha jen zpola vyhovovala svému půlmiliónovému poslání. V tom směru zbývá ještě chválabohu práce habaděj, a každý malý pokrok po té stránce pozdravme hlaholením zvonů; ale proto si ještě nenalhávejme do kapsy “velkoměsto”.

Jiná a závažnější je otázka, je-li ideál skutečného kvantitativního “velkoměsta” zdravý a rozumný a je-li vůbec moderní; a za druhé je-li speciálně něčím žádoucím pro pražské poměry. Co se druhé otázky týče, nevěřím, že by se kdy někdo odvážil zregulovat Prahu tak, aby mohla pojmout frekvenci dejme tomu dvoumiliónovou; musil by prostě celou dnešní Prahu zbourat tak důkladně, že by pravděpodobně bylo lacinější a pohodlnější začít ji stavět zbrusu novou někde na kolínských rovinách. Už dnes je Praha na hlavních tepnách přelidněna ne snad vehikly, ale prostě chodci; už pro dnešní stav bylo by třeba zajet krumpáčem Praze do jejích starých žeber tak hluboce, že bychom se přes své velkoměstské choutky zajikli. Nemohu to sice doložit diagramy, ale jistě nechybím, řeknu-li, že při dvojnásobné velikosti města není třeba dvojnásobného množství dopravních prostředků, nýbrž dejme tomu aspoň čtyřnásobného, neboť s počtem obyvatel rostou komunikační vzdálenosti. A protože zlato vždycky padá na dno pytle, bude to vždycky centrum města, které se svými velkoobchody, bankami, divadly a kavárnami potáhne všechnu tuto cirkulaci lidí a vozidel do několika ulic, aniž tím vlastně uleví okrajům. V Praze doposud tato horečka peněz soustředit se v centru města stoupá přímo děsivě.

Ale to zdaleka není to nejvážnější. Je otázka, je-li velkoměsto vůbec rozumný a moderní útvar. Táži se, není-li velkoměstský systém historickým přežitkem dob, které neměly a nemohly mít tušení o tom, co jednou vznikne z barbarského nakupení lidí. V Novém Yorku prý nelze dnes cirkulovat rychleji než 4 km za hodinu, ať vezmete kterýkoli vehikl. Ve středu Londýna denně trčí provoz po několik hodin, protože jej sto metrů široké ulice už nemohou pojmout. A to jsme teprve na prahu automobilismu. Za třicet let svého bytí prokázal automobil absurdnost dosavadních velkoměst; co dokáže za dalších třicet let, je nepředstavitelné, ale můžete si myslet něco katastrofálního. Průměrný Londýňan, jde-li za svou prací, projedí dvě hodiny denně, má-li ovšem zvláštní štěstí; ty hodiny jsou ukradeny jeho životu. Chtěl bych vědět, kolik projedí za sto let, bude-li ovšem ještě nějaký Londýn. Za patnáct let vzrostl Londýn z pěti miliónů na sedm; nelze si představit, že se tento růst jednou přirozeně a sám od sebe zastaví, protože průmysl se táhne za svými konzumenty, za

průmyslem se táhne nový maloobchod, to oboje tvoří zas nové konzumenty a tak dále donekonečna. Padesátimiliónové velkoměsto je sice nepředstavitelné, ale jak se zdá, nezadržitelné, nezabrdí-li se včas nějakou násilnou cestou.

K těmto technickým potížím připočtete stíny hygienické, sociální a nevím jaké ještě; pauperismus je jistě problémem hlavně velkoměstským; velkoměsto je hlavní dějiště sociálních protiv a tak dále. Zdá se vskutku, že velkoměsto je koště čarodějova učně; je celkem snadno uvést je v pohyb, ale pak není možno ten děsný běh věcí zastavit. Jsem pevně přesvědčen, že problém velkoměst je jedním z nejtěžších úkolů, jež lidstvo čekají.

Bud' bohu díky, že Praha je ještě tak vzdálena těchto starostí, ale přesto není předčasné myslet na příští věci; doposud jsme rádi, že Praha roste, ale povážlivé je, že rychleji roste, než se technicky zdokonaluje. Kdyby po dvacet let nepřibylo v Praze ani o človíčka, nebudeme ještě hotovi se slušným vybavením města pro jeho dosavadní obyvatelstvo. Myslím, že dosud největším štěstím hlavního města je rostoucí Brno, vzrůstající se Hradec Králové a tak dále; je to jistá úleva v rostoucím překrvení malé Prahy. Pravda, nemůže se uměle zastavit přirozená gravitace jednotlivců z celého státu do hlavního města; věru, i jen z těchto pramínek poroste Praha rychleji, než je jí zdrávo. Ale co lze skutečně brzdit, je umělé a překotné překrvení hlavního města všemi úřady, školami a zejména průmyslem. Jsem přesvědčen, že moderní urbanismus bude postupovat cestou dalekosáhlé decentralizace, že zdravý a rozumně řízený vývoj bude mířit od babylónských velkoměst k rozvinutým a specializovaným menším ústředím, jež mohou růst daleko nestísněněji a technicky pružněji než příliš masívní a zašmodrchaný útvar velkoměsta.

Jen tak by se mohla Praha věnovat vydatně úkolu být dobře vybaveným a moderním městem, neb chcete-li, dokonalým malým velkoměstem, jež by se neřítilo příliš rychle přes cifru jednoho miliónu. Nikoli z důvodů poezie, starosvětskosti a intimity, ale z důvodů moderního urbanismu přeji Praze, jsa náruživým lokálním patriotem, horoucně, aby se nestala opravdovým velkoměstem.

Lidové noviny 5. 11. 1924

## O ČESKÉ KUCHYNI

Milý pane redaktore,

přál jste si, abych Vám něco napsal o české kuchyni; zapomněl jste, že následkem toho ti, kdo mne považují za pouhého skeptika, mne budou nadto pokládat za břichopáska, což je fatální spojení. Abych si aspoň uhájil pověst filozofa i v takovéto otázce, dovolím si rozlišit několikéré hledisko, jež se mi zdá jaksi zpřeházeno ve Vaší diskusi o české kuchyni; neboť nutno tu lišit:

1. otázku vaření,

2. otázku výživy a

3. vlastní problém kulinární.

1. Pokud se týče vaření čili kuchyňské práce, myslím vskutku, že naše hospodyně jsou až dosud příliš zatíženy kuchyňským nevolnictvím. Pravda je, že dejme tomu v Anglii je žena v obyčejné domácnosti daleko více osvobozena od této piplavé práce; avšak i to má svůj stín, a dokonce velmi důkladný. Pro ženu je jistě velká úspora práce, když v poslední půlhodinu napolo ohřeje týden starou kýtu, nasype z konzervy vyschlého zeleného hrášku a hostinu dovrší hotově koupenými tarts politými hotově koupenou ovocnou břečkou. Avšak myslím, že něco se při tom ztrácí, hlavně drobní domácí bohové, kteří milují zápalné oběti; co mne se týče, jím krom sušených tresek všechno na světě, ale velmi bych se rozpakoval hlasovat pro tento západnický standard rychlého a snadného krmení. – Naše kuchyně je příliš pracná snad především proto, že naše hospodyně musí se vším začínat naprosto od začátku; vaří-li brambory, musí je nejdříve zbavit hlíny země a tak dále, zatímco v Paříži koupí hospodyně brambory už uvařené a oloupané u nejbližšího hokynáře. Předpokladem ovšem je, že toto nejbližší hokynářství je čisté jako lékárna nebo velkoobchod s hedvábím a že řečené uvařené brambory ve vás nebudí ani stín nedůvěry, pokud se týče čistoty. Podobně se prodává vařený špenát, vařené zelí, vařená čočka a tak dále; ujišťuji vás z vlastní zkušenosti, že vařiti z těchto polohotových věcíček je práce velmi chutná. Neříkejte, že byste nemohli zásadně důvěřovat dejme tomu zelí, které by vaše hospodyně nenesla domů v celé hlávce, kdyžtě sami důvěřujete zelí nakládanému; a za druhé důvěřujeme-li pekařům, proč bychom se měli hrozit

prodavačů hotové zeleniny? Vše záleží na tom, jak a kdy náš potravinářský obchod vyrostе z dosavadní hrubé a nečisté primitivnosti; že už by se k tomu měl míti, je ovšem pravda; ale tady je těžko reformovat na papíře. – Dále jsme nesporně zaostalí v kuchyňské technice; naše plynárny a elektrárny nevedou rozumnou hospodářskou politiku, nestarají se o zvýšení odběru a znemožňují svými cenami moderní vybavení kuchyně. – Nuže, odečtete-li náš velmi nedokonalý obchod a stejně nedokonalou výstroj našich kuchyní, zbývá ještě ledacos, čím lze snížit kuchyňské nevolnictví. Je řada jídel, jež vyžadují přípravy příliš složité; je tu neobratnost v sestavování jídelního lístku; je tu záliba v těžkých a pracných moučných výtvořech, které jsme podědili z dob, kdy lidé měli patrně víc pokdy. Čtete si někdy v Magdaleně Dobromile Rettigové; je to přímo mytické; divím se, že lidé tehdy nejedli řezané kameje, perletí vykládané skřínky a jiné podobně pracné věci. Kdo jezdil po světě, poznal třicet nebo padesát krmí, jež jsou velmi jednoduché, tak říkajíc hotové kuchyňské prvky; říkám vám, můžete jíst jako bohové, aniž byste zapřáhli nějakého lidského tvora v kuchyni do pětihodinné honičky. Je sice pravda, že každá reforma se musí začít v duších a srdcích, ale reforma kuchyně se musí začít také v kuchyni. Tady je vina myslím více na ženách než na mužích; muž je rád, předhodíte-li mu něco dobrého, ale obyčejně neví, co vlastně jí. Přiznám se, že čítám recepty, jež “naše hospodyňky” sdělují v novinách se svými družkami; je to strašlivé; takový recept má patnáct nebo dvacet řádků, kdežto recept na rýžovou kaši se vejde na tři řádky. Dobrý recept je jako dobré drama: čím méně řečí, tím lepší jádro. Za “jemnou kuchyni” považují ženy vaření složitých jídel; je to ideál minulých století, jenž se přežívá slepou a nemyslivou konzervativností, jaké jsou schopny jen ženy. Rozhodně je nutno trochu osvobodit ženu; co s ní potom budete dělat, je ovšem jiná otázka.

2. Pokud se týče výživy, tu myslím není sporu o naši tukové, masové a moučné obžernosti; žijeme v soustavné nadvýživě, a procento tlustých je u nás proti cizině na první pohled přímo drtivé. Proti tomu náš konzum sýrů, zeleniny a ovoce je hříšně nepatrný; nadto naše celní politika provedla ten prapodivný kousek, že zatěžuje mořské ryby a cizí ovoce luxusními poplatky. S homérskými reky máme jen to společné, že nám “po vousech stéká kvetoucí tuk”; s Angličany se sdílíme o nadbytek masa, ale lišíme se od nich tím, že se navrch ještě doděláváme tučnými moučníky, kdežto Angličan si jen zalepí žaludek klišovým pudingem. Po mém soudu nejzdravější kuchyně je italská, jež spojuje podivuhodnou střídmost a prostotu s jistým rozkošnictvím. Říkám, že naše kuchyně dělá z nás lidi těžkopádné a ospalé; myslím však, že nikoli těžkopádnost a ospalost, nýbrž naopak jakási podrážděná a nespokojená letora je naší nejnápadnější národní vadou; je-li to následek knedlíkového režimu, netroufám si říci,

spíše to souvisí s tím, že vůbec skoro neznáme lehkých a oblažujících rozkoší. Žijeme germánštěji, než vůbec víme; slovanství našich knedlíků není patrně dosti vydatné, aby překonalo naše středoevropské zatížení. Nechci zlehčovat českou kuchyni; chtěl bych ji jen udělat lehčí. A to ještě nemluvím o stránce hygienické, o kaloriích; ať doktoři jedí kalorie nebo vitamíny, já toužím po požitcích subtilnějších a tak říkajíc přímo duchovních.

3. Po stránce kulinární, budiž: povím vám čistou pravdu. U nás se proti jiným zemím nepěkně jí; především se nepěkně servíruje. Ušetřte si polovičku práce s přípravou oběda, ale přidejte si aspoň čtvrtinu práce s úpravou stolu. Není třeba si k večeři zrovna oblékat smoking, ale také není třeba si k večeři zout boty a vyhrnout rukávy, jako by se měl v potu tváře kydat hnůj. U nás se z jídla nestala denní společenská událost rodiny; ale opět myslím, že tady není tak vinen muž, který se prostě vrhá na předhozené jídlo, jako hospodyně, která si nedá práci se slavnostní úpravou stolu; co platno, tuhle válku o vyšší životní úroveň českého člověka může vyhrát jen regiment ženy. U nás se nepěkně jí, protože se udržuje ideál překypujícího koryta; donese se na stůl celá husa, a teď ji, obře, požer. Stůl je opulentní a přitom strašně jednotvárný; naber si jednoho jídla, místo aby sis pohrál s několika miskami; naci se, místo abys po troškách mlsal. Můžeš mít k večeři čtvereční stopu roštěné s knedlíkem, ale za ty peníze a snad laciněji bys mohl mít jednu sardinku, třikrát do úst kotletky, kousek sýra a hrst ořechů nebo čeho; nuže vsad' se, že česká hospodyně tě raději umlčí tou roštěnkou, vedena k tomu nevímkou kletbou, snad strachem z umývání talířů. Nemohu si pomoci: velké množství jídla na míse je něco, co mi jaksi zvedá žaludek; množstvím každé jídlo hrubne.

4. Po té stránce by se mělo ještě mnoho říci, ale spěchám ještě k jednomu zjištění: Musí se dělat rozdíl, pokud diskutujeme o české kuchyni, mezi stravou domácí a stravou hospodskou; a mluví-li se o kulinárních pocitech cizinců, pramení tyto většinou nelibé dojmy v hotelových kuchyních. Tam prosím už nemluvte o české kuchyni; má-li česká kuchyně nějakou národní poezii, v hospodách ji nenajdete vůbec, ledaže byste nevíte z jakého historického omylu považovali roštěnku, mysliveckou pečení, guláš a podobné něčím polité hověziny za výron domácí tradice. Nikdy mi v hospodě nepředložili kyselo, ani hladkou kučku, ani jidáše, ani jiná malebná národní jídla. V hospodách se neohánějme žádnou českostí, nýbrž domáhejme se slušné evropské úrovně. Rozumný cizinec si nestěžuje v Itálii na existenci makarónů, nýbrž na tvrdou slepici, ani v Anglii na ovesnou kaši, nýbrž na příliš tuhou kýtu; a krom toho, má-li k tomu důvod, na špatnou obsluhu a tak dále. Ale myslím, že toto velmi závažné téma

vybočuje z otázky, kterou jste mi, pane redaktore, položil, a proto pravím, co jsem měl říci ve svém zájmu už dávno, totiž že končím.

Váš Karel Čapek

Přítomnost 6. 11. 1924

### ZBYTEČNÁ OSTUDA

Prezídium města Prahy vydalo provolání “Bydlící nebydlícím”, aby se “dobrovolnými příspěvky přispělo na stavbu ubikací pro zoufalé a nešťastné lidi, kteří nemají kam složit hlavy”. Byla ovšem otázka, lze-li krizi tak těžkou a rozsáhlou, jako je právě krize bytová, vůbec řešit dobrovolnou sbírkou; každý rozvážný člověk by o tom předem pochyboval. Ale když už se prezídium města Prahy neptalo rozvážných lidí, bylo povinno vynaložit všechny své prostředky k rozvinutí akce široce organizované. Místo toho se jednou jedinkrát vyplivla v novinách neslaná a nemastná výzva k veřejnosti, a prezídium města Prahy se nestaralo dál o ničí součinnost, o žádný akční plán, o žádnou bytovou kampaň, zkrátka o nic rozumného. Důsledek byl podle toho; sebralo se všeho všudy čtyřicet tisíc korun. To je něco horšího než neúspěch, to je blamáž prezídia hlavního města, k níž nemělo dojít stůj co stůj. Vydá-li jednou správa hlavního města nerozvážnou výzvu, má potom napnouti všechny síly, aby nemusila vystoupit na veřejnost s porážkou tak nedůstojnou. Bylo věcí rozumu neriskovat nezdár; stalo-li se, bylo věcí cti napravit jej aspoň potud, aby jediný činžáček mohl nést jméno oficiální akce. Směšný výsledek výzvy ukazuje, že kromě první výzvy se vůbec nehnulo prstem. Místo dobročinné akce zbývá ostuda hlavního města. Takhle se věci nesmějí dělat; takhle se nesmí zahazovat ani dobročinnost, ani jméno hlavního města. Nezdár města Prahy nejen byl zbytečný, nýbrž je neomluvitelný.

Lidové noviny 12. 11. 1924



## ROGER BACON ČILI OTÁZKA UNIVERZITNÍ

Jeden Američan mi nedávno s nemalou horlivostí vykládal, že prý v Americe našli jakýsi rukopis, který prý tam přišel koupit z Prahy, a ten rukopis že je dokázaně psán rukou Rogera Bacona; a k němu je připojeno pojednání psané řecky tajným písmem, ale toutéž Baconovou rukou. Nuže, co byste řekli? Jeden americký učenec (jehož jméno jsem ovšem okamžitě zapomněl) to tajné písmo rozluštil a shledal prý, že v pojednání je obsažen výklad oběhu a složení krve. Tak a tak dlouho před vynálezem mikroskopu a objevem Harveyovým. – Nejsem dosti obeznámen s americkými poměry a nevím tedy, co takový Roger Bacon v Americe dovede; avšak bylo by úžasně neodborné, kdyby objev o oběhu krve udělal před Harveyem a před mikroskopem. Bylo by to prostě pohoršující.

Mysleme si raději, že Roger Bacon nic takového neobjevil, jsa si jakožto oxfordský profesor vědom povinnosti a mezí, jež člověku ukládá striktní vědecké odbornictví. Usmál by se dokonce, kdyby se ho na to ptali, a řekl by asi toto:

“Ale můj milý, co vás to napadá? Já, a objevit oběh krve! Jak si to představujete za našich malých britských poměrů? Já, a zkonstruovat první mikroskop! Drahý pane, musil bych vám ukázat své laboratoře; nevěřil byste, že jsme již v roce 1291 po Kristu. Je to přímo středověké, pane; prostě neuvěřitelné v dnešní době. Styděl bych se vám říci, kolik dostávám ročně na příruční knihovnu. Dotace na nástroje je přímo směšná. Dokud nebudeme mít ústavy dokonale moderně vybavené, ani nás nenapadne objevovat oběh krve. Ponechme to některému příštím století s jeho velkolepými vědeckými institucemi.

Mimoto, jak jsem vám již řekl: ty malé britské poměry! Víte, tady se dusí všecken rozmach. Kdepak objevovat oběh krve! Tady je člověk rád, že učí na oxfordské univerzitě a že ji tak trochu organizuje. Vědecká práce, pane, to jsou především organizační starosti. Co si myslíte, oběh krve! Vidíte přece, že nemáme žádný ústav pro oběh krve. Konstatuji prostě, že takhle nelze nic dělat.

Je sice pravda, že staří Řekové tu a tam něco našli; ale to byly řecké poměry, a nikoli britské. Mluvím jako odborník, pane; za nynějších poměrů můžeme být rádi, že si klademe některé malé úkoly. Kdepak oběh krve! Můj milý, to je idea pro nějakého Řeka, a nikoliv pro Brita.

Jako odborník jsem se naučil především skromnosti; nesmíme být fantasty, staroušku, chceme-li být oxfordskými odborníky.

Pardon, vím, co chcete říci; nu ano, na některých místech mne považují za novotáře. Ano, jsou dokonce lidé, kteří v mém díle vidí mezník moderního myšlení. Přepínají, pane, naprosto přepínají; ostatně jsou to moji nepřátelé. Kdepak oběh krve! Snad se tak trochu zabývám přírodou, ale celkem jen soukromě, pane; jako odborník se zabývám astrologií a zčásti počtářstvím. V malých britských poměrech není žádná příroda, která by se mohla řádně pozorovat. V malých britských poměrech není žádná velká příležitost něco si myslet.

Kdepak krevní oběh! To je sprostý podvrh, pane, připisuje-li se mi něco takového; nerad bych vůbec, aby se o tom dověděli moji kolegové. Především to vůbec není můj učební obor, a za druhé... nu, jaksi by to nebylo solidární. My všichni trpíme malými poměry. Je to sice strašně zajímavá myšlenka, s tím oběhem krve; jinde by se z toho mohlo něco udělat, ale –

Odpusťte, pane; ale teď musím běžet do astrologického semináře.”

Přítomnost 27. 11. 1924

## PROSBA O MILOST

Píše mi mladý právní zástupce. “Vladimír R., 26letý člověk, úplně zachovalý, obchodník, sloužil jako voják za Rakouska a byl ve válce; od té doby v něm rostlo přesvědčení, že první jeho povinností je bojovat proti válce a že musí začít u sebe. Když byl povolán k činné vojenské službě, zdráhal se vzít do rukou zbraň, neuposlechl rozkazu představeného důstojníka, zůstal pevný i před soudem; dostal 15 měsíců žaláře. Nejhorší jest, že – jak mi řekl jeho zdejší soudce – po odpykání trestu bude odsouzen znovu a ještě přísněji, setrvá-li při svém odporu. Přál bych si, aby v jeho věci byl veřejně slyšán jeden lidský hlas...”

Dobrá; nevím skutečně, je-li můj hlas zvláště lidský, ale ručím za to, že je zcela laický. Nuže, kdyby před mé laické svědomí přivedli toho muže, abych ho soudil, myslím, že bych ho objal a políbil a potom bych ho odsoudil. Řekl bych “vinen”, ale zároveň bych hledal s úzkostí, je-li v zákoně nějaké slabší a hebké místo, něco polehčujícího, kudy by proklouzl s menším

nákladem trestu. Řekl bych, hleďte, snad je trochu šílený; my všichni, kdo jsme přežili válku, jsme trochu šílení, neboť šílenství je myslit na příští války a šílenství je nemyslet na příští války; obojí je proti rozumu i proti nejlidštějším citům. Ale copak se odstraní válka, složí-li voják Vladimír zbraň? Čeká snad celý svět na to, až voják Vladimír hodí pušku na zem, aby milióny lidí si oddychli a zapěli píseň věčného míru? I vidíte, jak je pošetilá myšlenka vojáka Vladimíra; páni přisedící, vezměte v úvahu tuto nerozvážnost, tento naivní konflikt rozumu a srdce; trestá-li se pošetilost, trestá se s otcovskou dobrotou.

Řekl bych: Vojáku Vladimíre, máte pravdu, že špatné a strašné je zabíjet. Ale špatné a strašné je vydat vlast vepší silnějším nebo ozbrojeným. Špatné je odzbrojovat svým příkladem vojáka Václava, Metuda nebo Jána; jděte raději a zkuste holýma rukama přemoci muže s puškou a bajonetem kdekoliv za hranicemi. Pravíte, že člověk musí začít sám u sebe; dobrá, začněte s tímto experimentem, nastavte své dobré holé ruce člověku s nožem nebo bodákem; jste-li muž, ukáže se hned, po čem se budete ohlížet. U našich nohou je puška, kterou jste odložil.

Vojáku Vladimíre, my všichni v životě trpíme těžkými konflikty. Špatné je zabíjet. Špatné je nebránit vlasti. V takovém konfliktu, Vladimíre, volíme tu stranu, na níž je zákon, neboť lidský rozum je příliš krátký a slabý, aby sám rozřešil, kde je poslední a nejvyšší pravda. Podrobit se autoritě, toť pokora rozumu v případech, kde se rozum zastavuje. Zákon je nejvyšší důvod v konfliktu důvodů. Neposlechnout zákona je mravní vina ne pro to, co zákon nařizuje nebo zapovídá, nýbrž proto, že je to zákon. Je nutno poslouchat zákonů a zlepšovat je. Chtěl jste bojovat proti válce; zatím však bojujete proti zákonu. Porušit zákon je mravně dovoleno jen ve jménu vyššího a ušlechtilějšího zákona. Který je vyšší zákon, o nějž se zasazujete? Ano: nezabíjet.

Je však ještě vyšší zákon: položit život “za to, co větší je než já”. Vojáku Vladimíre, to větší je národ. Neodsuzuji vás proto, že nechcete zabíjet – kdo by mohl odsuzovat vůli tak ušlechtilou? –, ale proto, že nechcete položit život za něco, co je větší než vy. Jste vinen, že jste nepomyslel na tuto hodnotu. Celé pasívní hrdinství vaší oběti se nevyrovná aktivnímu hrdinství obyčejného vojáka, který přijímá riziko své povinnosti. Není doba pro zbytečné mučednictví; prosté věci, jako poslušnost, jsou dnes vážnější lidskou obětí.

Pane Vladimíre R., váš zástupce mne žádá, abych veřejně poprosil o milost pro vás. Činím to, ale prosím o milost také vás: pokořte se; nedělejte nám těžkou hlavu a těžké srdce svou

zbytečnou obětí. Nedělejte nám život těžší, než je; přineste ještě jednu oběť a zřekněte se úkolu být mučedníkem. I to je, příteli, mravní povinnost k lidem, kteří jsou vaši bližní. Je to šedivá a velmi neefektní povinnost, sklonit hlavu a být jako jiní. Tvrdíte, že jednáte “pro spásu své duše”. Budiž, ale svou duši nejlépe spasíte, když nebudete myslit na svou duši, nýbrž na dobré věci, které můžete udělat, nebudete-li patnáct nebo více měsíců naprosto zbytečně ve vězení. Buďte zdrav a vraťte se brzo mezi lidi, kteří vás mají rádi; tam je vaše místo.

Lidové noviny 28. 11. 1924

### PŘÍBĚH NAD KOŠÍŘI

Šel tamtudy starý pán na procházku a potká staříka z Košíř. Stařík si dýmá z faječky a dohlíží na vnouče. Vnouče, dvouletý kluk, leží rozvalen v laciném kočárku a spí jako dudek.

“Dědo,” povídá starý pán, “máte vnouče jako buk; ale měl byste je přikrýt, je trochu chladno.”

“A načpak,” bručí stařík. “Šak at’ si zvyká. Dyt’ z něj beztoho bude proletář. Bude žebrák jako my, tak co.”

Starý pán se trochu rozčilil. “A proč by z něho musil být proletář? Jak to můžete říkat? Třeba z něho bude prezident. Náš prezident je taky jen syn dělníka.”

Stařík se zmátl. “Jo,” vrčel polichocen, “kdepak náš kluk!” Nicméně šel a pečlivě přikryl dvouletého příštího prezidenta.

Lidové noviny 29. 11. 1924

### PROČ NEJSEM KOMUNISTOU

Tato otázka se zčistajasna vynořila mezi několika lidmi, kteří byli nakloněni čemukoli spíše než tomu, aby se bavili politikou. Je jisto, že by nikdo z přítomných nepoložil otázku “proč nejsem agráříkem” nebo “proč nejsem národním demokratem”. Nebýti agráříkem

neznamená ještě žádný určitý názor nebo životní víru; avšak nebýti komunistou znamená býti nekomunistou; nebýti komunistou není pouhý zápor, nýbrž jisté krédo.

Pro mne osobně je ta otázka úlevou; neboť tuze mi bylo třeba nikoli polemizovat s komunismem, nýbrž hájit se sám před sebou z toho, že nejsem komunistou a proč jím nemohu být. Bylo by mi lehčeji, kdybych jím byl. Žil bych v domnění, že přispívám co nejřízněji k nápravě světa; domníval bych se, že stojím na straně chudých proti bohatým, na straně hladových proti žokům peněz; věděl bych, jak o čem smýšlet, co nenávidět, čeho nedbat. Místo toho jsem jako nahý v trní: s holýma rukama, nekryt žádnou doktrínou, cítě svou bezmoc pomoci světu a nevěda často, jak chránit své svědomí. Je-li mé srdce na straně chudých, proč u všech všudy nejsem komunistou?

Protože mé srdce je na straně chudých.

\* \* \*

Viděl jsem bídu tak palčivou a nevýslovnou, že mi zhořklo vše, čím jsem. Kdekoli jsem byl, běžel jsem od paláců a muzeí podívat se na život chudých v ponižující roli bezradného diváka. Nestačí dívat se a nestačí soucítit; měl bych žít jejich životem, ale bojím se smrti. Tato všivá, nelidská bída není nesena na štítě žádné strany; do těch strašných pelechů, kde není ani hřebík na oběšení, ani špinavý hadr na podestlání, křičí komunismus z opatrné dálky: tím je vinen společenský řád; za dva roky, za dvacet let zavlaje prapor revoluce, a pak –

Jakže, za dva roky, za dvacet let? Což můžete tak lhostejně připustit, že se má takhle žít ještě dva měsíce zimy, ještě dva týdny, ještě dva dny? Buržoazie, která zde nedovede nebo nechce pomoci, je mi cizí; ale stejně cizí je mi komunismus, který místo pomoci přináší prapor revoluce. Poslední slovo komunismu je vládnout, a nikoli zachraňovat; jeho velikým heslem je moc, a nikoli pomoc. Chudoba, hlad, nezaměstnanost nejsou mu nesnesitelnou bolestí a hanbou, nýbrž vítanou rezervou temných sil, kvasící hromadou zuřivosti a odporu. “Tím je vinen společenský řád.” Ne, tím jsme vinni všichni, ať stojíme nad lidskou bídou s rukama v kapsách, nebo s praporem revoluce v rukou.

Chudí lidé nejsou třída, nýbrž právě vytřídění, vyřazení a neorganizovaní; ti nebudou nikdy na stupních trůnu, ať na něm sedí kdokoliv. Hladoví nechtějí vládnout, nýbrž jíst; vzhledem k bídě je lhostejno, kdo vládne; záleží jen na tom, jak my lidé cítíme. Bída není instituce nebo

třída, nýbrž neštěstí; ohlížeje se po výzvě k bezprostřední lidské pomoci, nalézám studenou doktrínu třídní vlády. Nemohu býti komunistou, protože jeho morálka není morálka pomoci. Protože káže odstranění společenského řádu, a nikoli odstranění společenského zlořádu, jímž je bída. Protože chce-li vůbec pomoci chudým, činí to podmíněčně: nejprve musíme vládnout, a pak (snad) na vás dojde. Pohříchu ani tato podmíněčná spása není textově zaručena.

\*

Chudí lidé nejsou masa. Tisíc dělníků může pomoci jednomu dělníkovi v jeho existenčním boji; ale tisíc chudáků nemůže pomoci jednomu chudákovi ani ke kusu chleba. Chudý, hladový, bezradný člověk je naprosto osamělý. Jeho život je historie pro sebe, neslučitelná s jinými; je to individuální případ, neboť je to neštěstí, i když se podobá jiným případům jako ošlapek ošlapku. Převraťte společnost čímkoli navrch; chudí padnou zase ke dnu a nanejvýše k nim přibudou jiní.

Nejsem ani za mák aristokrat, ale nevěřím v hodnotu mas. Ostatně nikdo snad vážně netvrdí, že masy budou vládnout; jsou jenom hmotným nástrojem k dosažení jistých cílů; jsou prostě politickým materiálem v daleko tvrdším a bezohlednějším smyslu než straníci jiných barev. Je třeba stlačit člověka do jakési fazóny, aby se stal hromadným materiálem; je třeba dát mu uniformu z určitého sukna nebo z určitých idejí; pohříchu uniforma z idejí se obyčejně nemůže po půldruhém roce svléknout. Začal bych si komunismu hluboce vážit, kdyby přišel k dělníkovi a řekl mu počestně: “Žádám od tebe něco, ale nic ti neslibuji; žádám, abys byl u mne kusem, jednotkou, materiálem, tak jako jsi kusem a materiálem v továrně; budeš poslouchat a mlčet, jako posloucháš a mlčíš v továrně. Za to jednou, až se vše změní, zůstaneš, čím jsi; povede se ti hůře nebo lépe, což nemohu zaručit; řád světa nebude k tobě štědrější ani líbeznější, ale bude spravedlivější.” – Myslím, že by se většina dělníků velmi rozmyslela před touto nabídkou; a přece by byla svrchovaně poctivá, a kdožví, zda by nebyla z vysoce mravních důvodů přijatelnější než všechny dosavadní oferty.

Živit chudého člověka sliby je okrádání chudého. Snad se mu žije lehčeji, malují-li se mu tučné husy na vrbě; ale prakticky je i dnes tak jako před sto lety lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše vládní budovy, a lepší je oheň ve sporáku než červený kohout na krovech paláců, kterých ostatně je u nás značně méně, než jak by věřil člověk, jemuž místo jeho očí vnucují třídní vědomí; neboť až na málo výjimek jsme co do životní míry celkem nezámožný

lid, což se zpravidla zapomíná konstatovat. Obyčejně se říká, že chudý nemá co riskovat; naopak, děj se co děj, chudý riskuje nejvíc, neboť ztratí-li něco, ztratí poslední kůrku chleba; s kůrkou chudého se neexperimentuje. Žádná revoluce se neodehraje na zádech malého počtu lidí, nýbrž na zádech největšího počtu; ať je válka nebo valutní krize nebo cokoliv, je to chudák, který si to odnáší nejdřív a nejtíže; není prostě mezi a dna bídy. To nejzpuštěnější na světě není krov bohatých, nýbrž krov chudých; zatřeste světem, a pak se jdete podívat, koho to zasypalo.

Co tedy činit? Pokud mne se týče, neutěšuji se příliš slovem “vývoj”; myslím, že bída je jediná věc na světě, která se nevyvíjí, ale jen chaoticky roste. Avšak není možno odkládat otázku chudých do nějakého příštího řádu; má-li se jim vůbec kdy pomoci, musí se začít už dnes. Je ovšem otázka, má-li k tomu dnešní svět dosti mravních prostředků; komunismus praví, že nikoliv; nuže, je to právě tento zápor, v čem se rozcházíme. Nechci sice tvrdit, že jest dost dokonale spravedlivých v této sociální Sodomě; ale v každém z nás Sodomských je kousek spravedlivého, a já věřím, že bychom se mohli po delší námaze a mnohém mávání rukama dohovorit na zcela slušné spravedlnosti. Komunismus však praví, že se dohovorit nemůžeme; patrně vůbec pochybuje o lidské hodnotě většiny lidí, avšak o této věci bude mi mluvit dále. Dnešní společnost se nesesypala, když provedla jakous takous ochranu nezaměstnaných, zestárlých a nemocných; neříkám, že to stačí, avšak důležité je pro chudé i pro mne, že aspoň tolik bylo možno provésti dnes, hned na místě, bez rozčileného čekání na slavnou chvíli, kdy zavlaže prapor revoluce.

Věřit, že problém chudých je úkolem dnešního, a ne teprve příštího řádu, to znamená ovšem nebytí komunistou. Věřit, že důležitější je kus chleba a teplo v kamnech dnes nežli revoluce za dvacet let, to znamená velmi nekomunistický temperament.

\* \* \*

Nejdivnější a nejnelidštější na komunismu je jeho zvláštní pochmurnost. Čím hůře, tím lépe; porazí-li cyklista hluchou babičku, je to důkaz zpuchřelosti dnešního řádu; strčí-li dělník prst do koleček stroje, nerozmačkají mu jeho ubohý prst kolečka, nýbrž měšťáci, a k tomu ještě s krvežíznivou rozkoší. Srdce všech lidí, kteří z těch či oněch osobních příčin nejsou komunisty, jsou zhovadilá a hnusná jako vřed; není dobrého chlupu na celém dnešním řádu; co je, je špatné.

V jedné baladě praví Jiří Wolker: “Nejhloběji v tvém srdci, chudý, vidím nenávist.” Je to strašlivé slovo, ale zvláštní je, že je docela nesprávné. Na dně srdcí chudých lidí je spíše podivuhodná a překrásná veselost. Dělník u stroje si daleko chutěji zašprýmuje nežli fabrikant nebo ředitel továrny; zedníci na stavbě užijí víc legrace než stavitel nebo domácí pán, a zpívá-li někdo v domácnosti, je to rozhodně spíše služka drhnoucí podlahu nežli její paní. Takzvaný proletář je od přírody nakloněn téměř radostnému a dětskému pojmání života; komunistický pesimismus a zasmušilá nenávist jsou do něho uměle pumpovány, a k tomu ještě nečistými troubami. Tento import zoufalé pochmurnosti se nazývá “výchova mas k revolučnosti” nebo “posilování třídního vědomí”. Chudému, který má tak málo, berou ještě jeho primitivní radost ze života; to je první splátka na budoucí lepší svět.

Nehostinné a nelidské je klima komunismu; není střední teploty mezi mrazivou buržoazií a revolučním ohněm; není nic, čemu by se proletář směl s požitkem a nerušeně oddat. Není na světě oběd nebo večeře; buď je to plesnivá kůrka chudého, nebo žranice pánů. Není už láska, nýbrž buď perverze bohatých, nebo proletářské plození dětí. Buržoa vydechuje svou vlastní hnilobu a dělník souchotiny; tím jaksi vymizel vzduch. Nevím, zda se žurnalisté a spisovatelé vmluvili v tento nesmyslný obraz světa, nebo zda vědomě lhají; vím jenom, že naivní a nezkušený člověk, jímž je většinou proletář, žije ve strašlivě zkresleném světě, který mu skutečně nestojí za nic jiného, než aby byl z kořene vyvrácen. Avšak ježto takový svět je jenom fikce, bylo by velmi načase z kořene vyvrátit tuto ponuru fikci, třeba nějakým revolučním činem; v tom případě jsem nadšeně při věci. Není pochyby, že v našem slzavém údolí je příliš mnoho nevýslovného neštěstí, přemíra strádání, poměrně málo blahobytu a nejméně radosti; pokud mne se týče, nemyslím, že bych měl ve zvyku líčit svět nějak zvlášť růžově, ale kdykoli zakopnu o nelidskou zápornost a tragičnost komunismu, chtěl bych křičet v rozhořčeném protestu, že to není pravda a že to přese vše takhle nevypadá. Poznal jsem velmi málo lidí, kteří by si nevysloužili cibulíčkou drobet spásy; velmi málo těch, na které by jen trochu střízlivý a rozšafný Hospodin mohl dštít oheň a síru. Je daleko více omezenosti než skutečné špatnosti ve světě; ale je tu přece jen víc sympatie a důvěry, přívětivosti a dobré vůle, než aby bylo možno lámat hůl nad světem lidí. Nevěřím v dokonalost dnešního ani příštího člověka; svět se nestane rájem po dobrém ani revolucí, ba ani vyhubením lidského plemene. Ale kdybychom mohli nějakým způsobem sebrat všechno to dobré, co vězí koneckonců v každém z nás hříšných lidských tvorů, věřím, že by se dal na tom konstituovat svět přece jen daleko vlídnější, než je ten dosavadní. Snad řeknete, že je to slaboduchá filantropie; ano, patřím k idiotům, kteří mají člověka rádi, protože je to člověk.



Velmi lehkou dejme tomu se řekne, že les je černý; ale žádný strom v lese není černý, nýbrž je červený a zelený, poněvadž je to obyčejná borovice nebo smrk. Velmi lehkou se řekne, že společnost je špatná; ale běžte tam hledat zásadně špatné lidi. Pokuste se soudit svět bez brutálních generalizací; za chvíli vám nezůstane z vašich zásad ani šňupka. Předpokladem komunismu je umělá nebo úmyslná neznalost světa. Právě-li někdo, že nenávidí Němce, rád bych mu řekl, aby šel mezi ně žít; za měsíc bych se ho zeptal, nenávidí-li svou německou bytnou, má-li chuť podřezat germánského prodáváče ředkviček nebo zaškrtnit teutonskou babičku, která mu prodává sirky. Jeden z nejnemorálnějších darů lidského ducha je dar generalizace; místo aby shrnoval zkušenosti, hledí je prostě nahradit. V komunistických novinách se nedočtete o světě nic, než že je naskrze mizerný; pro člověka, kterému není omezenost vrcholem poznání, je to trochu málo.

Nenávist, neznalost, zásadní nedůvěra, to je psychický svět komunismu; lékařská diagnóza by řekla, že je to patologický negativismus. Stane-li se člověk masou, snad je snáze přístupem této nákazy; ale v privátním životě s tím nelze vyjít. Postavte se na chvíli vedle žebráka na rohu ulice; všimněte si, kdo z chodců nejspíš vyšpulí z kapsy ten šestáček; jsou to v sedmi případech z desíti lidé, kteří sami se pohybují na mezi chudoby; ostatní tři případy jsou ženské. Z tohoto faktu by komunista pravděpodobně vysoudil, že buržoa má tvrdé srdce; já však z toho vysuzuji něco krásnějšího, totiž že proletář má většinou měkké srdce a je v gruntu nakloněn vlídnosti, lásce a obětavosti. Komunismus se svou třídní nenávistí a vzteklostí chce z tohoto člověka učiniti canaille; takového ponížení si chudý člověk nezasluhuje.

\* \* \*

Dnešnímu světu není třeba nenávisti, nýbrž dobré vůle, ochoty, shody a spolupráce; je mu třeba vlídnějšího morálního klimatu; myslím, že by se s trochou obyčejné lásky a srdečnosti daly ještě dělat zázraky. Zastávám se dnešního světa, ne proto, že by to byl svět bohatých, ale protože to je zároveň svět chudých a pak těch prostředních, těch drcených mezi žernovy kapitálu a třídního proletariátu, kteří dnes jakžtakž udržují a zachraňují největší část lidských hodnot. Neznám celkem oněch deset tisíc bohatých, a nemohu je tedy soudit; avšak soudil jsem třídu, jež se nazývá buržoazie, takže mi byl vytýkán špinavý pesimismus. Říkám to proto, abych měl tím větší právo zastati se do jisté míry těch, k jichž vadám a vinám jistě nejsem slepý. Proletariát nemůže tuto třídu nahradit, ale může do ní vejít. Není proletářské kultury přes všechny programové švindly; není dnes celkem ani národopisné kultury, ani

aristokratické kultury, ani náboženské kultury; co zbývá na kulturních hodnotách, spočívá na houževnaté, konzervativní a přitom silně individualizované vrstvě buržoazní. Kdyby se proletariát hlásil o svůj podíl na této tradici, kdyby řekl: Dobrá, převezmu dnešní svět a budu na něm hospodařit se všemi hodnotami, které v něm jsou, snad bychom si mohli na zkoušku plácnout; ale hrne-li se komunismus vpřed nejprv tím, že šmahem odmítá jako nepotřebný brak všecko, čemu říká buržoazní kultura, pak sbohem; pak trochu odpovědný člověk začíná brát v počet, co by se takhle zmařilo.

\* \* \*

Už jsem řekl, že skutečná chudoba není instituce, nýbrž neštěstí. Můžete převrátit všechny řády, ale nezabráníte tomu, aby člověka nepotkávalo neštěstí, aby nebyl nemocen, netrpěl hladem a zimou, nepotřeboval pomocné ruky. Dělejte co dělejte, neštěstí ukládá člověku úkol morální, a nikoli sociální. Tvrdá je řeč komunismu; nemluví o hodnotách soucitu, ochoty, pomoci a lidské solidarity; praví sebevědomě, že není sentimentální. Ale právě to je mi to nejhorší, že není sentimentální, neboť já jsem sentimentální jako kterákoliv služka, jako každý hlupák, jako každý slušný člověk; jen rošťák a demagog není sentimentální. Bez sentimentálních důvodů nepodáš bližnímu sklenici vody; rozumové důvody tě nepřivedou ani k tomu, abys pomohl na nohy člověku, který sklouzl.

\* \* \*

Pak je tu otázka násilí. Nejsem stará panna, abych se křižoval při slově “násilí”; přiznávám se, že bych někdy s chutí natloukl člověku, který říká špatné důvody nebo lže; pohříchu to nejde, protože buď jsem já slabý na něj, nebo on je příliš slabý, než aby se mohl bránit. Jak vidíte, nejsem zrovna statečný; ale kdyby měšťáci začali provolávat, že půjdou vyvraždit chudé lidi, sebral bych se jistě a běžel bych pomoci chudým lidem. Slušný člověk nemůže být s tím, kdo vyhrožuje; i boj je fair play, a agitátor, který křičí po ozbrojení proletariátu, aniž by se stejně horlivě přimlouval za ozbrojení měšťáků od hokynáře po bankovního ředitele, rozvrací lidskou společnost nikoli násilím, nýbrž porušováním přirozené a prosté čestnosti.

\* \* \*

Říká se mi “relativista” pro zvláštní a patrně dosti těžkou intelektuální vinu, že se snažím všemu porozumět; páram se ve všech naukách a ve všech literaturách až po černošské povídky a objevuji s mystickou radostí, že při troše trpělivosti a prostoty se lze jakžtakž srozuměti se všemi lidmi jakékoliv kůže nebo víry. Je tu patrně jakási společná lidská logika a

zásoba společných lidských hodnot, jako je láska, humor, chuť k jídlu, optimismus a mnohé jiné věci, bez kterých se nedá žít. A tu mne někdy jímá hrůza, že se nemohu srozumět s komunismem. Chápu jeho ideály, ale nemohu pochopit jeho metodu. Někdy mi je, jako by mluvil cizí řečí a jako by jeho myšlení podléhalo jiným zákonům. Věří-li jeden národ, že se mají lidé navzájem snášet, a jiný, že se mají navzájem sníst, je to diference sice velmi malebná, ale nikoli naprosto zásadní; avšak věří-li komunismus, že zastřelit člověka odzadu není zločin, pak je tu něco, čemu nemohu rozumět, třeba se mi to říká po česku; mám hrozný dojem chaosu a skutečnou úzkost, že takhle se nikdy nesmluvíme.

Věřím až podnes, že je jistých mravních a rozumových pět švestek, po nichž člověk poznává člověka. Metoda komunismu je široce založený pokus o mezinárodní nedorozumění; je to pokus roztříštit lidský svět na kusy, které k sobě nepatří a nemají si co říci. Co je dobré na jedné straně, nemůže a nesmí být dobré na druhé straně; jako by nebyli tady i tam lidé fyziologicky a morálně tíž. Pošlete na mne nejortodoxnějšího komunistu; neskolí-li mne na místě, doufám, že se s ním osobně shodnu ve spoustě věcí, pokud se ovšem netýkají komunismu. Avšak komunismus se zásadně neshodne s těmi druhými ani v tom, co se netýká komunismu; mluvíte s ním o funkci sleziny, a on řekne, že je to měšťácká věda; podobně existuje měšťácká poezie, měšťácký romantismus, měšťácká humanita, a tak dále. Síla přesvědčení, jakou najdete u komunistů v každé maličkosti, je téměř nadlidská: ne proto, že by to přesvědčení bylo tak povznášející, nýbrž proto, že se jim posléze nepřejí. Nebo snad to není síla přesvědčení, nýbrž jakýsi rituální předpis nebo koneckonců řemeslo.

Ale čeho je mi zvláště líto, jsou právě proletáři, kteří jsou takto přímo vyříznuti z ostatního vzdělaného světa, aniž by se jim to nahradilo něčím jiným než luznou vyhlídkou na rozkoše revoluce. Komunismus uzavírá kordon mezi nimi a světem; a jste to vy, komunisté intelektuálové, kdo stojí s pestře pomalovanými štíty mezi nimi a vším tím, co je připraveno pro ně jako podíl pro nově příchozí. Ale ještě je místo pro holubice míru, ne-li mezi vámi, tedy nad vašimi hlavami, nebo přímo shůry.

Je mi lehčeji, když jsem řekl aspoň tolik, třebaže to není vše; je mi, jako bych se vyzpovídal. Nestojím v žádném houfu, a moje pře s komunismem není pře zásad, nýbrž osobního svědomí. A kdybych se mohl přít se svědomími, a nikoli se zásadami, věřím, že by nebylo nemožno aspoň si rozumět; a už to by bylo mnoho.

Přítomnost 4. 12. 1924

## LÉČENÍ ANTIMILITARISMU

K případu Vladimíra R. nám vypravuje důstojník:

V jedné československé posádce (kterou nejmenujeme, neboť nechceme, aby její moudrý velitel dostal nos) narukovali rezervisté, mezi nimi vážný, tichý, zamyšlený tatík. Tento dobrý muž cvičil vše, co se na něm žádalo; ale když se rozdělily pušky, prohlásil pevně a rozhodně, že jeho přesvědčení mu nedovoluje vzít do ruky zbraň a užívat jí. Neposlechl šikovatele, neposlechl poručíka, neposlechl kapitána; věc tedy šla k veliteli pluku.

Velitel pluku předvolal vážného záložníka a řekl mu hrozně zachmuřen: “Vy tedy, N. N., nechcete cvičit s puškou?”

“Hlásím, pane plukovníku, že nemohu.”

“Cvičil byste s nějakou jinou zbraní?”

“Hlásím, pane plukovníku, že nemohu cvičit se žádnou zbraní.”

“Ale s holí nebo s tyčkou byste mohl cvičit?”

Záložník zaváhal. “S holí,” řekl nejistě, “bych snad mohl.”

“Můžete jít.”

Příštího rána dostal záložník místo pušky koště; a nyní s koštětem: k noze zbraň, pozor, pochod, mířit, palte a tak dále; pochody městem s koštětem v ruce, všechno, co ostatní vojáci dělají s puškami.

Za čtrnáct dní se přihlásil záložník u velitele pluku: “Hlásím, pane plukovníku, že prosím o pušku.”

Lidové noviny 4. 12. 1924

## VAŠEK POPLATNÍKEM

Vašek, jak už jeho jméno ukazuje, byl takový budižkničemu; někdy pásł ovce, někdy oblaka a někdy ani to ne. Všichni říkali, že z něho jakživo nic nebude. Ale ježto, jak známo, když Pámbu dopustí, i motyka spustí, spustil jednoho krásného dne i Vašek a napsal takovou jakousi knížku; od té doby se mu říkalo poeta, a za tu knížku dostal jedenáct tisíc osm set devadesát čtyři koruny šedesát haléřů. Vašek skákal radostí a potom se zamyslí; uvažoval, má-li si za ty peníze koupit nové šaty nebo párek labutí, ačkoliv toužil také po novém kapesním noži, po princezně Florisandě a po plnicím peru krom nesčetných jiných věcí. Avšak nakonec si nekoupil to ani to, nýbrž udělal něco mnohem krásnějšího.

Vašek totiž, jak už jeho jméno ukazuje, byl povahy loajální a vlastenecké; a když zvažil všechny požitky, jež mu slibovala neočekávaná držba tolika peněz, pocítil zvláštní nadšení i sedl a napsal toto:

Slavný berní úřade, ježto mi poetická činnost právě vynesla jedenáct tisíc osm set devadesát čtyři Kč 60 h, prosím, aby mi byla vyměřena patřičná daň.

V hluboké úctě

Vašek

Učiniv tento příkladný skutek, podle něhož se máte všichni řídit, vy neplatové a hanební škudlilové, čekal Vašek, že dostane do týdne takové nějaké vyřízení a že pak splní svou platební povinnost. Avšak nedostal nic a jaksi na věc pozapomněl.

Za rok dostal přísný, ale poněkud nečitelný dopis, z něhož vyrozuměl tolik, že “jelikož nepodal přiznání k dani z příjmu za uplynulých deset let podle §§ těch a těch, toho nebo onoho zákona z toho a toho dne, vyzývá se, aby tak učinil nejdéle do osmi dnů”, jinak že mu ve smyslu citovaného zákona bude uložena pořádková pokuta. Zhroziv se tohoto dopisu

pořídil si Vašek formuláře pro přiznání daně z příjmu a během osmi dnů je vyplnil ve všech rubrikách; byla to nejtěžší práce, kterou kdy konal.

Za čtvrt roku nato dostal přísný dopis, že doposud nepodal přiznání k dani z příjmu za právě uplynulý rok ve smyslu paragrafů zákona a tak dále. I učinil to.

Za měsíc dostal přísný dopis, že dosud nepodal přiznání k dani z majetku ve smyslu paragrafů zákona a tak dále.

Když to učinil, dostal důtklivý dopis, že dosud nepodal přiznání k dani z obratu a pracovního výkonu za předminulý rok. I odebral se Vašek k advokátovi, aby se ho zeptal, co znamená ten obrat a pracovní výkon. Advokát mu vysvětlil, že to je zkrátka totéž jako příjem. I přihlásil se Vašek k poetickému výkonu ve výši jedenácti tisíc osmi set devadesáti čtyř Kč 60 h.

Vzápětí dostal přísný dopis, že doposud nepodal přiznání k dani z obratu a pracovního výkonu za rok právě uplynulý. Když to učinil, dostal přísný dopis, že nepodal přiznání k dani z obratu a pracovního výkonu za uplynulých deset let. Vašek si tedy najal písáčku a podával ve smyslu paragrafů zákona přiznání, jen to svištělo.

Když to vše učinil, dostal přísný dopis, že dosud nepodal přiznání k obecné dani výdělkové za provozování živnosti poetické ve smyslu paragrafů zákona a tak dále, pod trestem pořádkové pokuty. I běžel k advokátovi, aby se ho zeptal, co je to vlastně ta výdělková daň. Advokát mu obšírně vyložil, že výdělek je vlastně přesně totéž jako příjem a jako pracovní obrat. Vašek si přibral tedy druhou písáčku a podával přihlášení k výdělkové dani za posledních jedenáct let, zevrubně vyplňuje všech třiadvacet rubrik formuláře, ač byly tam otázky velmi nesnadné, jako například “jméno předchůdce v provozování živnosti poetické”, “doba, ve které se poetická živnost provozuje, zda po celý rok či toliko za jistého času ročního”, “zevrubnější údaje o způsobu, jakým živnost poetická se provozuje”, a tak dále.

Ještě než byl do osmi dnů ve smyslu paragrafů zákona hotov, dostal přísný dopis, že doposud neposlal přiznání k dani z příjmu za rok právě se končící.

Nyní již Vašek dávno neprovozuje živnost poetickou; sedí jen a opisuje berní fase, očekává, že vzhledem k jeho někdejšímu výdělku mu bude ještě vyměřena:

daň z výtěžku,

daň z výnosu,

daň z pracovní odměny,

daň z provozu,

daň z držby živnostenského podniku,

daň z pracovního zisku,

daň z honorovaného výkonu,

daň ze živnostenské dodávky,

daň ze skutečné těžby,

daň z pracovního důchodu,

daň z výdělečného povolání,

daň z vykonávání placené práce,

daň z úplatné činnosti,

daň ze splacených pohledávek za dodanou práci,

daň z vyhotovení předmětů spotřeby,

daň z vybírání úplaty za předměty spotřeby a tak dále; neboť Vašek, jsa nadán živou obrazností, dovede si vymyslet mnohem víc různých názvů, jež by umožnily zdaniti týž výdělek ještě třeba dvacetkrát.

V této horečné činnosti jej utěšuje, že zaměstnává dostatečným způsobem aspoň tři berní úředníky, což je na jednoho Vaška výkon jistě úctyhodný. Následkem toho doufá s jistou hrdostí, že mu bude vyměřena daň z živnosti poplatnické a poplatnického výkonu, dále daň z práce přesčas na vyplňování berních formulářů, daň z provozování poplatnictví a tak dále, vše ve smyslu paragrafů zákona toho a toho do 8 dnů pod pořádkovou pokutou 50 Kč; a abyste věděli, zvláštní právní prostředek proti tomuto vybídnutí nebude přípustný. Tak.

Lidové noviny 7. 12. 1924

## KOMU SLOUŽITI

Jistě se pamatujete na Vladimíra R., o kterém jsem tu psal nedávno; je to ten voják, co odepřel vzít do rukou zbraň a nyní sedí ve vojenském vězení. Když jsem psal svůj článek, nevěděl jsem ještě, že Vladimír R. se ve světové válce “nesčetněkrát vydal v nebezpečí smrti tím, že fotografoval rakouské zákopy pro své bratry, pro legionáře, že nesčetněkrát tím ukázal svou pohotovost zemřít pro svůj národ”. Cituji to z dopisu jeho dobrovolného advokáta, aby se Vladimíru R. dostalo vši cti, ale také vši lidské vlídnosti, jíž zasluhuje. Jemu samotnému však chci ještě jednou odpovědět, a to na jeho námitku, kterou řekl, když četl můj článek: “Pan Čapek je dobrý člověk, ale chce sloužit dvěma pánům; a to nejde.”

Toho dobrého člověka nechme až k poslednímu soudu; rád bych mluvil jen o těch dvou pánech. Vladimír R. má docela pravdu, až na to, že sloužit jenom dvěma pánům je ještě příliš málo, a že to jde. Prosím nebesa, abych nikdy v životě nemusil sloužit jenom jednomu pánovi a abych měl síly sloužit velmi mnohým pánům; a na mou duši nemusí to být ani tuze velcí páni, jen když tu je nějaká službička k vykonání. Co mne se týče, byl bych vždy raději listonošem, který slouží já nevím kolika stům pánů, než lokajem, který slouží jenom jednomu. Je to snad větší dřina, ale na to se člověk nesmí ohlížet, má-li sloužit.

Prísloví praví, že “dvěma pánům nelze sloužit”. To záleží ovšem na povaze dotyčných pánů a na služebním poměru. Jsou páni, kteří se tváří jako malý Hospodin: Jen já jsem; v jednoho Boha budeš věřit; jednomu pánu budeš sloužit, to se rozumí, že mně; každé tvé dechnutí a mrknutí patří mně, a nikomu jinému neposloužíš. Budeš stát za mnou, hledět na mne a myslit



jen na mne; učiníš-li pro mne to nebo ono, jsou to sice hlouposti, kterých není tak tuze zapotřebí, ale děláš je pro velikou věc čili ve veliké službě. Ját' jsem jediný, a basta.

Je věru potřeba udělat si moc velikého pána, aby člověk sloužil jenom jemu. Ale jednou si člověk kacířsky a neslužebně řekne, že jeho pán není Hospodin a že vůbec není tak velikých pánů na světě; že domnělý pán je něco v mnohém ohledu dobrého, ale postaveného na slabých lidských nožičkách, něco, co si žádá spíše pomoci než modloslužby. I pomáhat znamená sloužit; ale už nesloužíš proto, že Pán je velik, nýbrž proto, že je slab a potřebuje pomoci. Jen ve slavnostních chvílích může člověk říci, že “vlast velí”; v obyčejném a poněkud těžkém životě spíše trpělivě čeká, že člověk udělá, co může, aby se stalo, čeho je tuze třeba. Jen v abstraktní oblasti “myšlenka káže”; v konkrétní sféře prosí, aby se na ni v mezích možnosti vzal praktický ohled. Jen v Písmě Bůh káže “nezabíjet”; ve skutečném a tvrdém životě se o to přimlouvá tisícerým tichým a něžným hlasem. Stojíme mezi nesčíslnými výzvami, žádostmi a voláním o pomoc; a já nemohu věřit, že je mravním posláním člověka, aby si zacpal uši a sloužil jednomu pánu.

Jen zákon káže, ale může přikazovat jenom jisté zevní věci, jako je vyhybat se vozem vlevo nebo sloužit na vojně. Zákon nekáže, abys myslel to a to, nýbrž jen abys to a to udělal; tak to honem udělej, abys mohl běžet sloužit jinam, kde na tebe čekají. Chceš sloužit mravnímu příkazu “nezabíjet”? Dobrá, je to znamenitá myšlenka; ale chceš-li se jí chopit prakticky, účinně a kladně, pak nestačí jenom nezabíjet, nýbrž pomáhat jiným lidem žít; a tady je velmi mnoho místa pro nejrůznější služby. “Nezabíjet”, to v dané chvíli znamená dejme tomu starat se, aby lidé nehynuli hladem a špatným bydlením; i když po té stránce nespasíš celý svět, můžeš udělat aspoň něco a pomoci Vaškovi nebo Maškovi. Avšak nepomůžeš jim, sloužíš-li mučednický jednomu pánu, protože Vašek a Mašek jsou páni dva; a máš-li ještě větší žízeň sloužit, rozkrájej se třeba a služ deseti tisícům pánů, ale tak, aby z toho opravdu něco měli.

Je možno, je nutno sloužiti mnohým pánům. Je možno sloužiti vlasti a i věčnému míru; je možno sloužiti zítřku i chrániti dnešek nebo včerejšek; na všech stranách se nás dovolává něco, co potřebuje a zasluhuje pomoci. Není možno sloužiti jako voják dvěma vévodům, kteří spolu bojují; ale snad jednou uděláme objev, že už to nejsou bojující vévodové, nýbrž bezmocní a vysílení lidé, z nichž jeden potřebuje sklenici vody a druhý obkladek na hlavu. A potom bude velmi snadno sloužiti dvěma pánům.

Lidové noviny 14. 12. 1924

## HAARMANN

Podle žaloby zakousl dvacet sedm mladých mužů, které byl vlákal na své lože; k některým vraždám se hannoverský vrah přiznal, jiné popírá, ale “o jednoho víc nebo míň, na tom už nezáleží”, jak sám říká. Ostatně se nechoval před soudem nijak cynicky; některé jeho výpovědi jsou dětsky naivní a upřímné. Šaty zavražděných chlapců prodával, mrtvolky po částech spaloval nebo zahazoval do řeky, zčásti prý zpeněžil lidem jako koňské maso. Druhý obžalovaný, Grans, hezký mladík, vodil prý chlapce k Haarmannovi a druhého dne pak prodával jejich šaty. Zdá se, že Grans eroticky naprosto ovládal zatíženého Haarmanna; avšak chvílemi Haarmann, rozlícen jeho zapíráním, usvědčoval svého miláčka, že věděl o všem a pomáhal mu... Tato část příběhu není a nikdy už asi nebude dále osvětlena; neboť Haarmann i Grans byli už odsouzeni k smrti stětím. “Chci být o vánocích u maminky v nebi,” říkal Haarmann přes soudem.

Není pochyby, že Haarmann je patologický případ; bude-li s'at, nebude tím potrestán, nýbrž prostě utracen, a myslím, že tentokrát ani největší odpůrce trestu smrti se příliš nepozastaví nad tímto rasovským odklizením. Jinak je tomu s Gransem; je-li vskutku vinen tak, jak jej obviňoval jeho milenec, pak je cynismus tohoto duševně patrně zdravého mladíka opravdu děsivý, a je těžko říci, co je v tomto případě strašlivější: zda nevýslovná bestialita, jež propuká v zatíženém člověku, nebo chladná otrlost, s níž si zkažený mladík pomáhá k pohodlnému živobytí. Haarmann je temná hlubina na pokraji šílenství; Grans stojí za rohem normálního života, jako tam stojí prostituce, všelijaké pokoutní kšefty a oflakovačství. Podívejte se do hlubin nebo jenom za roh; průhled, který se otvírá, je stejně hrůzný, a nekončí se ojedinělými podrobnostmi hannoverského případu.

Znám Hannover jenom letmo; je to čistotné a střízlivé nordické město, kde se všechno zdá zrovna prosyceno průměrnou moderní civilizací. Haarmann nepřebýval v nějakém tajemném zákoutí, nýbrž v obyčejném činžáku, kde soused slyší suseda kašlat a naříkat na mizerný život. Haarmann, ačkoli už byl v blázinci, nebyl dosti špatný, aby hannoverská policie neužívala jeho služeb; byl jejím důvěrným agentem a susedstvo mu říkalo s úctou Herr

Kriminal. Několikrát se šušovalo, že to s ním není v pořádku, došla i nějaká udání, ale policie buď nevěřila, nebo z jiných příčin věc umlčela. A najednou se stal Hannover městem hrůzy.

Může se to stát kdekoliv; civilizace není přece jen nic víc nežli fasáda, která jakžtakž maskuje starou divočinu života. Vymetené ulice, pořádek, čistota, strážník v bílých rukavicích na každém rohu, to vše není nejmenší zárukou, že za nejbližší obílenou zdí se neděje něco, čemu z nedostatku lidské terminologie říkáme zvířecí zvrhlost. Nespolehejme příliš na civilizační povrch, na zevní a hmotnou organizaci evropského života; temné síly, jež jsou v člověku, se hýbou pod tímto povlakem snad divěji než mezi kanibaly. Případ Haarmannův, byť byl sebejedinečnejší, ukazuje v trochu příšerném záblesku, jak slabá je kulturní půda, po níž si vykračujeme s takovou sebejistotou.

\* \* \*

Haarmannův případ snad leckoho přiměje, aby se znovu zamyslel nad dosavadním zákonodárstvím o homosexualitě. Na jedné straně zdá se nepochybně, že příkře trestající a difamující poměr dnešního zákonodárství k pohlavním úchylným valně přispívá k zločinnosti, jež tak nápadně často provází sexuální abnormality; pohlavně úchylný člověk stojí ipso facto mimo zákon, na šikmé půdě zločinu, vydán na milost a nemilost takovým Gransům; je to psanec vyvržený společenským řádem, a případ Haarmannův, byť sebeabnormnější, podtrhává hodně rudě toto společenské zatracení úchylných jedinců.

Na druhé straně i kdyby Haarmann nevráždil, zhrozili bychom se počtu mladých mužů, které zavlék do své ložnice. Lidská společnost má zdravou nedůvěru nebo spíše ošklivost k abnormitám; je-li tu úchylnost, je těžko předvídat, jak daleko se odchýlí a kam až se dojde. Hannoverská policie prý věděla o sexuální nepřírozenosti svého tajného agenta; v tom případě je spoluodpovědná za onen strašlivý masakr mladých mužů, kteří patrně... nebyli úchylní; tady by myslím i nejliberálnější přímluvce za reformu trestního práva přisvědčil, že policie se měla zbavit pomáhače tak stigmatizovaného. Avšak někoho se sociálně zbavit znamená koneckonců zavřít ho; a tak stojíme zase před problémem, jak dalece má být psychologická úchylnost trestána. Já ten problém nerozřeším, jako snad nikdo; je ovšem nelidské trestat lidi proto, že jsou zrozeni s patologickou úchylností, – ale co si tedy máme s nimi počít? To je jedno z beznadějných dilemat moderního svědomí.

\* \* \*

Stačí slabá vrozená abnormita, a člověk jinak dobrosrdečný se stává běsem; stačí trochu válečné zvlčilosti, a syn hodných lidí se stane chladným ničemou, jako je Grans. Je strašno myslet, jak tenká přehrada nervová nebo mravní dělí člověka od nejbezuzdnější zločinnosti. Člověk má příšerně blízko k něčemu horšímu než bestie; je tu jen křehký předěl tělesné, mravní nebo sociální rovnováhy; poruší-li se, otvírá se propast pandémonia. Rádi si z kulturní korupce, z romantismu nebo senzacechtivosti pohráváme na kraji tohoto předělu; rádi ironizujeme umravněnou, plochou a měšťáckou normálnost. Případ Haarmannův je náhlý pohled... na tu druhou stranu až téměř po její mez; tento úděs je snad dosti silný, abychom počali jinak a hlouběji vážiti vše, co člověka omezuje, ať se to jmenuje zákon, morálka, kázeň nebo zvyk, vše, co konstituuje a posiluje onen průměrně lidský předěl mezi dobrem a zlem, normou a úchytkou, morálním zdravím a morálním rozvratem. Bylo by načase trochu se zbavit sentimentality k tomu, co omlouváme jako patologické, místo abychom se toho děsili jako pekelné moci.

Lidové noviny 23. 12. 1924

## BETLÉM

Snad také stával o vánocích Betlém v kostele vašeho dětství; i byli tam tři králové, Jezule, pastevci s ovečkami a kravami, takové malé domečky těch pastevců, kudrnaté stromy a všechno, co si kdo může představit; a vy jste na té kráse mohli oči nechat. Vzpomínám-li nyní, co se nám na věci tak líbilo, myslím, že to hlavně byla kouzelná okolnost, že to všechno bylo tak maličké. Tajemná poezie Betlému je v tom, že je drobný; jeho pohádková krása je ve zmenšení všech rozměrů. Představte si, že by byl Betlém udělán z pětimetrových panáků; myslím, že by budil spíše hrůzu než nadšení.

Často tvrdíme, že jsou u nás malé poměry; jsme nepochybně malá země s malými prostředky, ale to se nám kupodivu nezdá být ničím kouzelně krásným a poetickým. Vrací-li se člověk z ciziny, shledává najednou, že se Stvořitel u nás příliš nerozmáchl a nevyhrnul si rukávy do práce; spíše pracoval v drobném, trpělivě robě chlupy a rovinky, mírné řeky a zavřené obzory; a že člověk, který po něm přišel, se rovněž nerozmáchl a neprovolal s velikým gestem “toto všechno je mé”, nýbrž rozkrájel zemi na drobné čtverečky polí a místo tvrzí si postavil

domečky mezi drobnými jablučkami a slívami; a tu člověk, který vrací se domů vidí toto vše, vydechne s nadšením, že je to jako Betlém.

Ano, je tomu tak; jsme malá země, ale nejsme okouzleni tím, že jsme malá země. Jsou u nás malé poměry, ale všemožně se zdráháme vidět v tom poetickou přednost, hodnou zvláštní chvály a lásky. Naše prostředky jsou skromné a maličké, ale nám se nezdá být pohádkovým úkolem zařídit z nich maličký a čistý Betlém; spíše si myslíme, že se musíme rozmáchnout a zařídit nejprve pětimetrové nebo stomiliónové Centrální nebo Reprezentační Úřady, Ústavy, Instituce a Veřejné Budovy. Všem, co jsme začali nebo projektovali od památného dne, kdy jsme se stali nezávislým Betlémem, snažíme se vtisknout ráz pětimetrové nebo stomiliónové ohromnosti; čeho jsme tím dosáhli, není velikost, nýbrž jakýsi zmatek; shledáváme najednou, že Betlém je příliš malý.

Chce-li Čech něco pomilovat slovem a myšlenkou, nazve to zdobnělinou; milované ženě neřekne Obryně ani Veležena, nýbrž spíše holčička, hlupáček nebo nějak podobně; má-li rád svou zahradu, nazve ji zahrádkou, a má-li rád svou sklenici, řekne jí sklenička. Chce-li Angličan něco pomazlit slovem, řekne, že je to “dear old”, že je to staré; proto jsou v Anglii staré věci ve vážnosti. My polaskáme věc tím, že řekneme, že je malá; kdybychom chtěli polaskat ministerstvo, nazvali bychom je něžně a nadšeně “naše ministerstvíčko”, a kdybychom mu chtěli tuto lásku projevit důvěrně a co nejsrdečněji, zřídili bychom pro ně domeček se dvěma okny a stolečkem, jako pro panenku. Ale ježto náš poměr k úřadům je pochmurný a nelibý, projektujeme pro ně budovy ponuré a strašné velikosti. Jelikož nemáme srdečně rádi Prahu s jejími obyvateli, mluvíme pořád o Velké Praze. Jelikož nemáme dost něžně rádi svou zem, nemluvíme o chudé drahé zemičce, nýbrž o prestiži, reprezentaci před cizinou a jiných nejméně pětimetrových veličinách.

I Betlém se reprezentuje před cizinou; ale reprezentuje se tím, že je malý, ač “nikoli nejmenší mezi knížaty judskými”; dokonce nerepresentuje se nějakou novou radnicí, nýbrž starým chlévem. Nerepresentuje se před cizinou nějakou padesátičlennou vítací delegací, placenou z peněz chudých ovčáků, nýbrž padesáti chudými ovčáky, kteří zadarmo projevují svou radost a účast s událostí ve chlévě. Reprezentuje se vhodně tím, že tam na novorozeně dýchá vůl a osel, zvířata skromná a užitečná, místo aby na to dítě dýchali dva slavnostní řečníci. Je to zkrátka Betlém spokojený s tím, že je malý, a pravící světu: Pojd'te se podívat, jak je to hezké, když dovedeme býti malí a chudí. A svět se dívá a může na tom oči nechat.

Zařizujeme se špatně ve velkém, místo abychom se zařizovali dobře v malém. Zařizujeme-li se ve velkém, říkáme, že to děláme pro budoucnost. Což víme, zda zrovna budoucnost nepřinese zjednodušení... zejména zjednodušení státního provozu? Tím, že široce a velce mácháme rukama, nenarostou rozměry kolem nás; kolem velkého baráku nenaroste velké pole. Nebudeme tak velcí jako Velká Británie, pošleme-li na nějaký kongres právě tolik delegátů jako Anglie; není to velký čin, nýbrž jen velké vyhazování peněz. A tak dále; ale dnes vám nechci kazit náladu dalšími příklady.

Chci jenom říci, že není těžko žít jako chudí a malí, přiznáme-li si upřímně, že jsme chudí a malí; dobrá, nejsme-li Babylónem, buďme chutě a hrdě Betlémem. Někáký ten spasitel se narodí i dnes spíše ve chlévě než v mramorovém paláci nějaké velkopojišťovny; pohřích pro samé paláce se nemůžeme dostat k stavění betlémských chlévů.

A netlačíž nás, že Betlém je snad příliš malý pro nějaké ty tři krále od Východu; horší je, je-li malý pro betlémské pastevce tím, že pro ně nemá krovu ani výživy.

A tu jasnou hvězdu nahoře nikdy nezažehnete na státní útraty.

Lidové noviny 25. 12. 1924

**1925**

INTELEKTUÁLOVÉ V POLITICE

Milý pane redaktore,

dovolte mi dvě poznámky k článku p. Ferdinanda Kahánka Intelektuálové v politice, kde se praví: Intelektuálové ukázali se v politice příliš školskými a málo životními. Vynikají spíše tím, co chtějí, a méně tím, co dovedou. Předpokládáme-li, že podstatným znakem politika jest dávka rozvahy a u státníka rys potřebné odvážnosti, nenacházíme obojího dostatek u politického intelektuála. Schopný tajemník u politické strany znamená v politice více než univerzitní profesor. Atd.

Nemohu soudit, jaké zkušenosti udělala politická strana p. Kahánkova se svými intelektuály; ale troufám si tvrdit, že český národ učinil se svými intelektuály přece jen méně špatné zkušenosti než s profesionálními politiky. Tradice Manifestu českých spisovatelů není tak promlčena, jak naznačuje p. Kahánek, ale není také promlčeno, co tehdy dělali politikové z profese. Táži se, kde tehdy bylo pozorovati dávku politické rozvahy a státnický rys potřebné odvahy. Věřím rád, že dnešní politické strany potřebují spíše schopných tajemníků než intelektuálů; ale je otázka, není-li to tak trochu špatným vysvědčením pro politické strany. Věřím rád, že intelektuálové jsou dosti špatnými straníky; ale je otázka, není-li to dobře, že se po té stránce nevyrovnejí schopným tajemníkům. Z velmi vážných důvodů bych si nepřál, aby čeští spisovatelé byli schopnými tajemníky stran; snad jich bude zase jednou třeba k něčemu naléhavějšímu. Jsouce pramizernými politiky, mohou v případě potřeby politiku schopných tajemníků trochu korigovat.

Druhá poznámka se týká ankety Přítomnosti. Pan Kahánek na ní vidí tu vadu, že přišla pozdě a že se neobjevila před čtyřmi roky. Dobrá, snad přišla pozdě, ale aspoň nepřišla na nepravém místě. Před čtyřmi roky by mohli intelektuálové vykládat tyhle své názory (na něž se jich ostatně tehdy nikdo nezeptal) jen v politických listech; neboť nebylo nezávislého tisku. Že právě tyto své názory nechtěli a nemohou intelektuálové vyslovovat na platformě hotových politických programů, to už prosím patří k samé podstatě věci; a snad i k její hodnotě.

Přítomnost 15. 1. 1925

## PAMÁTNÝ DEN

24. leden 1925 zůstane v českých dějinách stejně památný jako datum zrušení nevolnictví. Je to den zrušení mostného na pražských mostech. Zmizí natažená ruka, jež vybírala krejcary, aniž by za to náhradou současně hrála na flašinet. Člověk přejde přes Vltavu nejen suchou nohou, nýbrž také (smím-li tak říci) nevynadán za to, že nemá drobné. Je to patrně také den, kdy se prakticky skončí existence dvouhalců; nebylo jich už nikde zapotřebí než na pražském mostě. Žebrák by se cítil právem uražen, kdybys mu strkal dvouhalč; matička Praha, skromný chudáček, se tím necítla uražena, naopak pan výběrčí se cítil osobně uražen, podával-lis mu korunu. “Bodejt’!” zavrčel v takovém případě, “to každéj dělá, jako by neměl

drobný, aby se dostal přes most zadarmo.” Vyhyne také mladí šampióni v běhu a skoku, kteří utíkali kryti tramvají, aby unikli výběřčímu. Vyhyne hledání zkřehlými prsty v tobolce, aby vylovily přec jen nějaký ten tvrdošíjně se ukrývající krejcárek. To vše vyhyne, jen věčné bručení výběřčích bude strašit na pražských mostech; nebo se spíše přestěhuje do nějakého jiného veřejného úřadu.

Lidové noviny 24. 1. 1925

## PENÍZE A JEJICH FUNKCE

Když je člověk ještě dítětem, řešívá někdy fantastickou otázku, co by dělal, kdyby měl “strašně mnoho” peněz. Bylo by sice dosti zajímavě vypočítat věci, které by si dítě koupilo; jsou to většinou věci podivuhodné a téměř zázračné, jako skutečný vlak, biograf, kůň a jiné divy. Zde však míním jen naivní národohospodářskou koncepci, kterou má dítě o penězích: pro dítě peníze jsou prostředek, jímž lze pořídit nebo přímo vykouzlit množství překvapujících a velkolepých věcí. Dítě nikdy nepochopí, že “strašně mnoho peněz” neslouží už pořizování věcí, nýbrž vydělávání peněz, že “strašně mnoho peněz” se jmenuje kapitál a že účelem velkých peněz jsou zas peníze, a ne zázračné věci, které lze za ně pořídit.

Myslím, že je nás většina, kdo zůstáváme na národohospodářském stanovisku dítěte a představujeme si, že smysl peněz je v tom, co se za ně pořídí. Proto se nám (hospodářským primitivům) zdá být neskonale v pořádku, že – dejme tomu – Vinohradská spořitelna, majíc “strašně mnoho peněz”, za ně pořídí tisíc domků u Štěrbohol; nebo že Pražská městská pojišťovna postaví městu a lidem pěknou velkou knihovnu, že Zemská banka postaví pár velkých domů, aby lidé měli kde bydlet, že Pražská městská spořitelna také má něco pěkného za lubem, o čem se ještě nemluví; zdá se nám to v pořádku, neboť pro nás jako pro malé dítě peníze mají fantastické poslání vykouzlit něco podivuhodného. Líbí se nám nesmírně, že jsou tam někde nahoře nad pancéřovými komorami lidé, kteří si patrně uchovali dětskou představivost týkající se peněz a pro které představa strašně mnoha peněz je spojena s představou strašně krásných a velikých věcí. Líbí se nám to tak, že uvažujeme v skrytu duše, co bychom dělali, kdybychom byli – dejme tomu – Živnobanka nebo Nemocenská pokladna nebo jiný držitel “strašně mnoha peněz”; představujeme si nové nemocnice, nové tisíce



domků se zahrádkou a s tramvají hned za rohem, nové divadlo, nějaké vědecké nadace a bůhvíco ještě.

Ovšem hospodářští odborníci nám tvrdí, že naše finanční ústavy neoplývají nadbytkem peněz, že proto je tak drahý úvěr a kdesi cosi. Odpusťte, tomu většina z nás nerozumí; většina z nás má za to, že vede-li se špatně svíčkařům, nerozmnožuje se počet svíčkařů, nýbrž že někteří zavrou krámy a jdou raději vařit mýdlo. Nám laikům se zdá, že snad proto naše banky mají příliš málo peněz, že naše peníze mají příliš mnoho bank. Nikde na světě jsem neviděl tolik různých bankovních ústavů jako v Praze; domnívám se (když už jsem mluvil o svíčkařích), že máme i nějakou svíčkařskou banku; zajisté však máme i sýrařskou banku i banku pro průmysl cínových vojáčků. Je velmi smutné, že naše banky mají málo peněz; jen to nás může utěšit, že mají dost peněz na žulové a mramorové fasády, jež jásavě reprezentují fantastické představy správních rad o sociální funkci peněz. Takový bankovní palác názorně připomene laickým očím, že například v Praze je zapotřebí dvou tisíc lůžek, aby nebylo nutno vyhazovat nemocné lidi z nemocnic na ulici. Takové žulové obložení jiné peněžní katedrály nutí člověka počítat, kolik poctivých prahů by se mohlo vytesat z toho všeho kamene. Cizí pojišťovna si postaví v Praze monument z mramoru s cimbuřími; kdyby místo toho postavila dvacet dětských hřišť, vydělala by na tom, protože by její pojištěnci byli jednou zdravější. Kdybych byl architektem, rozebral bych se pravítkem na každého, kdo by ode mne chtěl mramorový portikus. Kdybych byl prezidentem Živnobanky, zajímal by mne více stav lůžek ve Všeobecné nemocnici než návrh na tantiémy správní radě. Kdybych měl strašně mnoho peněz, zešedivěl bych samým uvažováním, co se za ně může pořídit.

Peníze mají krom jiného kursu také ještě valutu mravní. Sto korun představuje dejme tomu pečeného bažanta, ale sto miliónů korun nepředstavuje milión pečených bažantů, nýbrž novou nemocnici a řadu jiných věcí; zdá se, že po té stránce je obrazivost našeho kapitálu neobyčejně vyprahlá. Přál bych všem správním radám a jiným finančním kůrům, aby byli zachvácení překypující imaginací, co se může pořídit za mnoho peněz. Přál bych jim, aby byli trochu dětinštější ve svém poměru k penězům: aby za nimi viděli neobyčejné a zázračné věci, které lze vyčarovat ze strašně mnoha peněz.

Lidové noviny 25. 1. 1925

## POŠTA

Lidská povaha je plna rozporů; tak například většina lidí nesmírně ráda dostává dopisy a nesmírně nerada píše dopisy, ačkoliv oboje je v jakési příčinné a nutné souvislosti. Vyskytují se sice lidé, kteří píšou dopisy nezřízeně rádi, jako například osoby zamilované a lidé, kteří s podpisem “Jeden z mnohých” nebo “Váš čtenář” vynadají novinám za nějaký včerejší článek; ale to jsou celkem podivní, tak jako jsou lidé, kteří k smrti rádi poslouchají přednášky, nebo jiní, kteří po celou noc vydrží honit jakýsi chrapot a praskot ve sluchátku rádia, nebo jiní, kteří dokonce rádi časně vstávají. Avšak většinový člověk nerad vstává, nerad nechává mluvit jiné a zejména nerad odpovídá na dopisy. Co se toho posledního týče, lze předpokládat, že obyčejný člověk píše dopis jen tehdy, chce-li na něj dostat odpověď; kterážto pohnutka pravidelně mizí, dostane-li sám nějaký dopis. Nechuť psát dopisy plyne asi z obecné lidské lenosti; záliba dostávat dopisy má však, jak se zdá, kořeny hlubší a tajemnější.

Tisíckrát jsi při ranním zaznění zvonku zajásal: “Aá, to je pošta!”, a tisíckrát jsi nedočkavou rukou přijal nějaký tiskopis, účet a snad ještě rekomando z berního úřadu; nicméně zítra zas budeš v určitou hodinu s tlukoucím srdcem čekat na zaznění zvonku a zvoláš radostně: “Aá, to je pošta!” Ne že bys snad očekával něco určitého, něco, na čem ti zrovna záleží, co máš “rozděláno” nebo nač se ti má snad dostat odpovědi. Ve skrytu srdce čekáš, že ti ranní pošta přinese jednou něco nepředvídaného a netušeného; nevíš vůbec, co by to mohlo být; snad to bude dopis z nebe nebo jmenování generálem jízdy v portugalské armádě, nebo sdělení, že se ti dostalo ceny ctnosti; odněkud něco přijde poštou, co změní tvůj osud, odmění tvé zásluhy, otevře ti nečekané možnosti anebo splní tvá nepřiznaná přání.

“Odněkud něco přijde”: to je mystická a bezhraničná možnost, jež se přes všechny zkušenosti otevírá každodenním zazvoněním pošty. Šel-li starodávný člověk – dejme tomu do lesa pro dříví, otvíraly se před ním tajemné možnosti na každém kroku: mohl nalézt poklad skřítků, potkat tři sudičky, uvidět zlaté kapradí nebo spatřit tančící víly. Ubírám-li se do Jindřišské ulice, opravdu nečekám, že bych v rozkopené dlažbě objevil poklad skřítků, potkal v tramvaji tři sudičky rokující zrovna o tom, co je mi souzeno, nebo spatřil na Jungmannově náměstí tančící víly. Okruh neznámých a netušených možností je v obyčejném životě dnešního člověka nápadně úzký a nevydatný. Nikdo se vstávaje nedomnívá, že snad toho dne zničehonic sám vykoná něco netušeného a překvapujícího; a přece na dně jeho srdce se tetelí

ustavičné očekávání, že se dnes stane něco nevypočitatelného a velikého, že odněkud něco přijde –

Počkejte, teď zazněl zvonek; aá, to je pošta. Člověk, který přijímá svou poštu, se tváří poněkud nedbale (věc cti: potlačit své tajné rozechvění) a chladně (jsem ostatně na vše připraven); obrací každý dopis v ruce a nepospíchá, tak jako by nepospíchal člověk, který by otvíral dvířka do třinácté komnaty zakletého zámku. Konečně po jistém otálení, nabitém důležitostí chvíle, otvírá svou poštu; je zvláštní, jak špatně, s jak nedůstojným chvatem se otvírají dopisy na divadle nebo ve filmu; tam roztrhnou obálku, než bys řekl švec, a ani si k tomu pevně nesesdnu; tak se to nedělá. Člověk, jenž přijímá dopis, nejprve usedne; rozřezává obálku činí to zvolna a odhodlaně, jako by nedůvěřivě zvedal čarovné skříňky: nyní se vše rozhodne. – Kupodivu, tentokrát zvláštní náhodou nepřišlo zas nic nepředvídaného; je to účet od knihkupce a jakési psaní, čert to vem: abych na to zas odpovídal. Dvířka neomezených možností jsou pro dnešek zase zavřena. Neznámá velká událost je vyhrazena zítřkům.

A nejzvláštnější je, že v tomto stavu věčného očekávání bývají i lidé, kteří celkem nemají nač čekat; nemají strýčka v Americe, netouží po tom, aby odněkud něco přišlo, co by zasáhlo v jejich život, a děsili by se, kdyby měli přijmout nějaké nové určení; a přece při zazvonění pošty zachvěje se v nich slaboučká úzkost nebo naděje, že snad... kdožví... něco přijde z toho velkého, cizího světa... Chválabohu, je to jen tiskopis, nabídka na dodávku uhlí ve fůrách nebo pytlích; ale věčné lidské očekávání něčeho netušeného a zázračného není nikdy definitivně a neodvolatelně zklamáno.

Lidové noviny 5. 2. 1925

## DEMONSTRACE

Je to zvláštní, jak vzdáleně působí demonstrace, jste-li od ní ne více než dvě stě metrů daleko; je to, jako by se odehrával pod vodou nějaký horečný děj a vy jste stáli na břehu marně odhadující, co se tam děje. Sestupoval jsem z hoření polovičky Václavského náměstí, nejsa si jist, není-li ten shluk lidí dole Armáda spásy nebo něco, co by stálo za podívanou. Lidé chodili nahoru a dolů, jako by se nechumelilo (ostatně se skutečně nechumelilo), a tři strážníci

lelkovali uprostřed náměstí čekající, až “to” přijde nahoru. Připojil jsem se k hloučku lidí, neboť hloučky lidí vždycky znamenají, že se něco děje; ale ve středu zástupu se všehovšudy dva lidé roztrpčeně hádali o tom, kdo tu drahotu způsobuje; rozuměl-li jsem jejich argumentům, obviňoval jeden z nich židy a druhý vládu, kdežto lid zachovával neutralitu nadávaje jenom povšechně. Tím jsem ztratil jednu nebo dvě minuty; zatím se o nějakých dvě stě nebo tři sta metrů níže střílelo, byla řež a nescházelo mnoho, aby to dopadlo tragičtěji.

Ale ani potom se mnoho nezměnilo; lidé, kteří dosud chodili, se zastavili a koukali udiveně dolů; někdo volal na řidiče tramvaje, že se dole střílí, načež řidič povídal, že pojedě, jak daleko to půjde, a jel dál. Jeden drobný mužik, který ztratil na bojišti klobouk, šel nahoru provolávaje s odporem: “Tohle je nějaká republika?” Panička táhne svého muže: “Pojd’ se tam podívat,” kdežto muž rozvážně odporoval: “Ještě chvílku počkáme.” Z okna kavárny civějí lidé jako ryby ze zářícího akvária. Okno kavárny bylo prostřeleno, ale nikdo, jak se zdá, to nebral příliš vážně. Před Assicurazioni generali shluk lidí jako včel u česna; teprve později jsem se dověděl, že prý tam bylo odneseno několik raněných; nicméně na rohu se řehtá děvče se dvěma mládenci. Na chodnících je plno střepin, ale služby jdou pro pivo jako jindy. Jinak je téměř ticho a nikdo nespíchá. Strážníci odvádějí jednoho, dva, tři zatčené. O sto metrů níže se ještě něco děje, ale nikdo neví co. Tramvaje cinkají a mládenci z obchodů stahují žaluzie a špásují.

\* \* \*

Po každé poněkud krvavé demonstraci se diskutuje, mají-li strážníci střílet, nebo ne; většina lidí je proti střílení, protože je to rozčiluje a protože sami nemají pistoli v kapse svých kalhot. Pokud mne se týče, jsem rozhodně proti střílení, ale také proti cihlám a latím. Mám za to, že by střílení dopadlo ještě hůře, kdyby se – dejme tomu – tisíc strážníků s cihlami a latěmi hrnulo útokem na šedesát civilů ozbrojených revolvery. Domnívám se, že střílející strážníci nehájili drahoty, nýbrž sebe samých. Nedovedu pochopit představu, že rvačka s kordónem strážníků je boj o lepší zítřek pracujícího lidu. Kdo je spoluvinen z toho surového nesmyslu, zasloužil by ránu do tváře za každou kapku krve a každý oděrek, ježž si odnáší civilní i uniformovaný lid.

Demonstrace ovšem není divadelní představení a nepodléhá kritice. Nicméně je poněkud zvláštní, co přinesly některé noviny: že policejní pohotovost byla zčásti umístěna v postranních ulicích a pasážích a “vyrazila”, když se zdálo, že by demonstranti mohli vyběhnout

Schillerův obchod; načež nastal zmatek, úprk a mela před kordónem, na nějž se tlačil prchající dav. Nejsem stratég, ale vsadím se s kýmkoliv, že kdyby policejní hotovost stála přímo na Můstku a na Příkopech v plné síle, nebyl by ohrožen žádný obchod a nemusilo dojít k žádnému zmatku; nešlo přece o bitvu, která se má vyhrát zálohami, o nichž nepřítel neví, nýbrž o pořádek a bezpečnost na ulici. Dopravní strážník není ukryt v průjezdě, aby vyrazil proti splašenému autu, nýbrž stojí uprostřed cesty, aby bylo vidět, že tu je. Snad by se ušetřila leckterá kapka krve, kdyby policie více hlídala a méně manévrovala. Úkolem policie není rozhánět demonstrace, ale předem jim zabránit. Není zcela jasno, bylo-li tomu tak úterního večera.

\* \* \*

Koneckonců je známo, že to v demonstracích vždycky a neomylně vyhraje policie. Žádný osnovatel demonstrací není tak nezkušený, aby se domníval, že snad civilové zůstanou pány bojiště. Pořádají-li se přesto demonstrace, je zřejmo, že se nepořádají proto, aby to lid vyhrál, nýbrž proto, aby to prohrál; čímž se účinně vzpruží jeho nenávisť. Krev lidí je velmi laciná pro jejich vůdce.

Tolik a tolik lidí bylo raněno nebo zatčeno za úterních kraválů. Bylo by pravděpodobně velmi poučno, kdyby se napsalo, jak byli staří, kolik jich bylo ženato a kolika dětmi požehnáno: aby bylo jasno, jaký palčivý zájem měli na drahotě, kterou šli potírat na Václavské náměstí. Díval jsem se na tváře dam; hledal jsem bradaté, zedřené, staré a ustarané strejce; avšak viděl jsem obličejy docela jiné. Kdyby ti bradatí a starostliví šli protestovat proti drahotě, snad by si to neodnesla ani jediná okenní tabulka; ale aspoň by bylo možno psát dnes o hříšné drahotě, a ne o hříšné a nesvědomitě prolitých krůpějích krve.

Lidové noviny 13. 2. 1925

## PARÁDA

Ráz dva, ráz dva, nápadně rychlým pochodem defiluje pěchota ve čtyřech proudech; ty přilby vypadají zdálky jako trsy václavek nebo openěk, jako kloboučky hub, jako skafandry; je na nich něco nelidského, a hoši, kteří je mají na hlavách, zdají se podivně malí, krátkí, sražení, zavalitě nahrbení chlupatými telaty; jsou jako nějaká drobnější, ale plecítá rasa, jako bojovní

mravenci táhnoucí v hustém šiku, ráz dva, ráz dva. Těžší a větší, strojově přesní nastupují četníci; ráz dva, ráz dva, jdou stejným tempem, ale po spěchu mladého vojska je to pádný krok mužů. Dráha je nyní prázdná, jen prezidentova vlajka pleská v prudkém větru.

Řinčivě najíždějí děla, kovová tíha masívně poskakující po cvičišti; není už slyšet hudbu, ale tragické nárazy kovu, rachot, řehtání kovu. A za drtivou hmotou děl lehkým poklusem letí jízda, nesčetné tančící nožky koní, dojem snadnosti, lehkosti, okřídleného pohybu.

Jakže, již je po všem? Divák na tribuně by chtěl vidět ještě jednou tolik uspořádané síly. Neboť tato podívaná je krásná.

\* \* \*

Ale přesto se obracíme stále tam, kde stojí prezident, velmi štíhlý ve svém černém kožíšku. Před chvílí projel před tribunami na své hnědce, mírně schýlen v ramenu, ale pružný a lehký jezdec. Jeho jízda není jízda vojáka, poněkud tvrdá a tuhá; jede lehce a měkce, vzdávaje čest praporům; za ním generalita a ministr Udržal, statný na koni jako kozácký hetman. Myslím, že málokterá republika světa vidí prezidenta a ministra vojenství cválat na koních před frontou vojska. Dává to chvilku zapomenout, že jsme republika po čertech civilistická; je to okamžik, kdy se všichni cítíme trochu vojáky, – tak jako se jím jistě cítí pětasedmdesátiletý běloučský pán, klusající na koni před pěkným mladým vojskem.

Lidové noviny 8. 3. 1925

## O CÍRKVI BOJUJÍCÍ

Jsou různé známky, které ukazují na vojnu; je tu list slovenských biskupů, je tu projev biskupa Vojtaššáka a za hranicemi manifest kardinálů francouzských, je tu příliv bojovného katolicismu ve světě a u nás vyhlídka na volby. Je docela možno, že se to semele, dřív než se nadějeme: politikové už říkají, že se musíme připravit na protiklerikální boj; říkají mi “kulturní boj”, ale já v něm nic kulturního nevidím. Blýská to na obou stranách; hledají se záminky a uzavírají pochybné kompromisy; dnes nebo zítra můžeme všichni stát víceméně ve zbrani na té nebo oné straně.

Pokud mne se týče, mám za to, že jsem velmi protiklerikální povahy. Nejsem například s to brát do ruky “Čecha”, aniž bych se předem usmíval srdečnou nadějí, že tam najdu něco pošetilého. Dal bych se raději upálit na hranici, než bych políbil ruku pátera Hlinky. Nemohl bych být členem katolické mládeže, i kdyby mne to stálo církevní exkomunikaci. Po té stránce jsem zatvrzelý a přímo fanatický jak muslim. Ale tato má protiklerikální zavislost mne nezabavuje přesvědčení, že český národ je a zůstane převahou katolický. Je-li u nás nějaká lidová kultura, je katolická. Jsou-li u nás ještě nepochybné lidové tradice, jsou katolické. Katolicismus příliš srostl s formami života, než aby mohl býti vyvrácen. Je dokonce otázka, může-li být něčím nahrazen.

A nyní: vypovídá-li se boj klerikalismu, činí se to tím, že se vypovídá boj katolicismu. To je sice velmi důsledné, ale také velmi nepraktické. Je to tak drtivě důsledné, jako kdyby svaz abstinentů, chtěje vykořenit požívání žitné kořalky, hlásal, že se musí zamezit pěstování žita. Je ovšem pravda, že se z žita dělá žitná kořalka a že žitná kořalka je škodlivá; ale z žita se dělá také černý chléb. Je sice pravda, že se z katolicismu dělá klerikalism; ale užívá se ho také k jiným věcem, jimž nelze upřít jisté hodnoty. Boj s klerikalismem se nerozhodne tím, porazí-li se na rozcestí kříž; boj s klerikalismem je předem prohrán, má-li se utvářiti jako boj s náboženstvím. Vyvracet klerikalismus tím, že se vyvrací náboženství, je trochu jako vyplenit mnišku tím, že by se vykácely všechny lesy. Není ovšem pochyby, že by nebylo mnišek, kdyby nebylo lesů; ale je otázka, je-li si to přáti, aby nebylo lesů.

Tím nechci říci, že by se měl katolický lid ponechat politice bojovných páterů. Naopak, není jim co věřit; a zejména nemají se jim přímo cpát do rukou trumfy. Kdybych byl papežským nunciem, doporučil bych, aby slečna Fráňa Zemínová dostala řád Pro ecclesia et pontifice a aby za každou poraženou mariánskou sochu byla sloužena děkovná mše. Boj s Římem nesmí být bojem s věřícími, tak jako boj s komunismem nesmí být bojem s dělníky. Vyslovenou protikatolickou agitací můžete získat deset tisíc dušiček, jež osvítíte, ale zároveň milión hlasujících babek, jež půjdou k urnám za svými pátery. Republika, která dala hlasovací právo analfabetům a tetkám, si nemůže dovolit luxus “kulturního boje”.

Boj s klerikalismem by se mohl rozhodnout spíše na půdě samotného katolicismu nežli na frontě vysloveně protikatolické. Sám klérus není tak těsně semknutou mocí, jak si někdy myslíme; zejména vysoký klérus se nedrží zrovna důvěrně za ruce s nízkým klérem. Náboženská temperatura českého lidu (nemluvím o slovenském) je dosti vlažná; při plné

náboženské toleranci by nebylo zrovna snadno jej fanatizovat. S každou novou, vzdělanější generací se politická moc kléru přece jenom oslabí; jsou ještě kraje, kde církev je jedinou kolektivní organizací, ale časem se budou lidé spíše organizovat podle svých názorů na cenu obilí nebo výši mzdy než podle nedělního kázání.

Ale je ještě jedna možná forma boje proti klerikalismu; a to je boj proti duchu netolerance a fanatismu. Mluvíme s oprávněným rozhořčením o klerikální provokaci, přikáží-li slovenští biskupové, že žádný katolík nesmí být členem jiné politické strany; ale přitom víme dobře, že, dejme tomu, žádný člen té a té odborové organizace nesmí být věřícím jiné politické barvy. Nesnášíme jaksi klerikalizaci soudnictví, ale přitom určité obory státního provozu jsou s veřejným vědomím prebendou té neb oné politické partaje. Někde musíš být sociálním demokratem a někde agráříkem; každá politická strana stejně jako římská církev usiluje o vládu nad dušemi. Říká-li se v zápalu boje, že žádný Čech nesmí být katolíkem, nedivme se, říká-li se v černých končinách, že žádný katolík nesmí být Čechem. Odsuzujeme církevní netoleranci klerikalismu, ačkoliv není o mnoho horší než církevní netolerance politických stran. Cenzurní případ Nového Mesiáše má pozoruhodný protějšek v případě Nového majestátu. Slečna Zemínová provolala, že po pádu Vídně musí padnout Řím; představte si, že by monsignore Šrámek v odvetu prohlásil, že z Prahy nesmí zůstat kámen na kameni. A tak dále. Kdyby klerikální strana byla jediná fanatická, nesnášlivá, církevnická a divoká mezi všemi pozeňnanými stranami naší vlasti, troufal bych si prorokovat, že se neudrží a že lidé půjdou pomalu, ale jistě za větší svobodou a civilizovanější formou politického života. Mám velmi za zlé klerikalismu, že mu pod rouškou jistých populárních ideálů jde o otázku moci; pohřichu však jiným politickým stranám jde také o otázku moci pod rouškou jistých populárních ideálů. Nejošklivější na klerikalismu je, že se chová stejně jako jiné politické strany. Ale je těžko násilím jej nutit, aby se choval lépe.

Není pochyby, že klerikalism je vláda tmy; myslím však, že by bylo snáze o tom národ přesvědčit, kdyby ostatní politický život byl vláda osvícenosti. Je možno, že kdybychom měli osvícený a tolerantní politický život, měli bychom i osvícený a tolerantní klerikalism. Což by stálo za praktickou zkoušku; neboť to by byl "kulturní boj" v pravém a pozeňnaném smyslu slova.

Přítomnost 2. 4. 1925



## ABY SE TO NEPLETLO

### I

Drahý K. H. Hilar psal zde nedávno o mé touze býti hasičem. Dobrá, býti hasičem není špatné povolání; řekl bych dokonce, že je epičtější než býti uctívačem ohně. Avšak býti hasičem někdy zavazuje například hasit, co tě nepálí; z toho důvodu chtěl bych dnes polít velmi malý a bledě červený, spíše jaksí narůžovělý ohýnek, který mne naprosto nepálí, neboť se týká jiné farnosti než mé; soudím-li správně, týká se patrně redaktora tohoto listu, jeho lulky a některých jeho jiných názorů, o nichž psal nějaký pan V. Kovář v Národním osvobození. Nenapadá mne, abych se ujímal redaktora tohoto listu proti mínění, že je “pán poněkud starší, rozhodně přes třicet”, že “jeho obličej kromě trochu povýšenecké blazeovanosti k snahám a bojům obyčejných lidí charakterizuje dýmka, která se drží v koutku úst”, že prý “obdivuje své bábovky”, že je “laudator temporis acti”, ne-li dokonce reakcionář, že “má na mysli člověka minulosti” a že je zkratka “měšťáček mezinárodní ražby, kryjící své sklony k minulosti a k duševnímu pohodlí leskle duchaplnými frázemi”. Jak patrně, cituji to vše se špatně skrývanou přátelskou škodolibostí, a ponechávám potrefeného jeho dýmce a jeho duševnímu pohodlí; avšak rád bych za touto zábavnou podobiznou objevil rysy jejího autora, pana V. Kováře, mně osobně dosud neznámého; jsou to rysy jaksí až tuze typické a zdomácnělé. Citovaný článek o něm nepovídá mnoho pozitivního, ledaže podle něho “otázka dneška je boj dvou světů, starého a mladého, bohatých a chudých”, a že svou sympatií “je muž dneška, usilující o lepší zítřek”; troufám si soudit, že se velmi temperamentně hlásí k světu mladému, ku korouhvi socialistické, a jedním slovem holduje zásadnímu, tak říkajíc rádlovskému pokrokářství. To vše je velmi pěkné a nemíním tyto ideály podrývat; ale zaráží mne jen jedna okolnost: je to nestoudný nárok na hodnost “muže dneška, jenž usiluje o lepší zítřek”, – nárok založený prostě na tom, že si někdo vypůjčí pokrokové zásady a veze se na nich zadarmo k lepšímu zítřku. Opravdu, takhle je velmi pohodlné být “mužem dneška”; je velmi pohodlné nebýt měšťáčkem: stačí odpřísáhnout několik obecných vět, a hle, jsi v prvním šiku, jsi vývojový, jsi dnešní, jsi zítřejší, jsi mladý, jsi výbojný; a v téže chvíli se můžeš se svrchovaným opovržením a odporem ohlédnout na ubohé měšťácké, zabeďněné, pohodlné dušičky, které jistým zneužitím své mozkové funkce došly k názorům poněkud odlišným a méně hromadným.

Znám poněkud některé náruživé reakcionáře, jako je dejme tomu Belloc nebo Chesterton; nemohu se zbavit dojmu, že to jsou “mužové dneška, usilující o lepší zítřek”. Znám naopak náruživé pokrokaře, jako je Wells nebo Shaw, a dal bych ruku do ohně za to, že to jsou mužové dneška, usilující o lepší zítřek. Není mi dobře známo, jakých politických názorů je stařeček Edison nebo pan Niels Bohr; ale mám silně za to, že to jsou mužové dneška, usilující o lepší zítřek. Snad i pan V. Kovář je muž dneška, usilující o lepší zítřek; ale bude mu ještě velmi mnoho pracovat a myslet méně heslovitě, než to bude jasno. V tomto užití slova je opravdu značně těžké být mužem dneška a usilovat o lepší zítřek: znamená to především něco vykonat, něco vymyslet, nějak zvýšit úroveň života, ať je to na kterékoli straně. Na špici vývoje jsou pořád ještě lidé, kteří něco podávají a realizují ve výkonu, a nikoli lidé, kteří jen žvaní o novém světě a lepším zítřku. Pan V. Kovář je z těch nejmenších u nás, kdo si tyto věci plete a kdo se vývojově legitimuje pokrokovostí svých obecných hesel. Je-li pokrok něco více než jalové slovo – a tomu chci věřit, pak v jeho prvních řadách nejsou lidé s nějakým mot d'ordre v ústech, nýbrž mužové s nástroji práce v rukou a s nějakým vykonaným dílem za sebou. Nový svět není ten, o kterém se chlapecky horuje, ale ten, který se bez ustání dělá. Muž zítřka je člověk, kterého dnešek zastihuje skloněného nad dílem; nad dílem, kterým se něco činně dobývá nebo zvyšuje. Muž zítřka studuje historii nebo experimentuje s morčaty nebo organizuje výrobu bot nebo dláždí ulici lépe, než se dláždila včera, nebo dělá cokoli jiného určitě pojmenovatelného; býti mužem, natož býti mužem zítřka, není věcí programu nebo názoru, nýbrž jisté schopnosti. Aby se to tedy nepletlo.

## II

A nyní jest mi zalíti ohýnek, který jsem rozžehl sám; nerad bych totiž, aby si na něm ohříval svůj hrnček někdo, na jehož polévce mám pramalý zájem. Poněkud jsem se podivil, když jsem v neděli našel v Lidových listech tučný titul Karla Čapka chvála katolicismu. Byl jsem zvědav, ocituje-li tam pan dr. Josef Doležal mé soukromé náhledy o politické neřesti klerikalismu; opomenul to učiniti, ale zato neopomenul se zabývatí prapodstatou mé kulturní duše. Učinil v ní týž objev, jako učinili například komunisté: že je to duše typicky buržoazní. Jsem tedy tvor zatuchle měšťácký, protože z jistých důvodů nejsem komunistou; a zároveň jsem “bard české buržoazie”, protože nejsem klerikálem. Jistým právem může mne také selský lid prohlásit za měšťáckou duši, protože nejsem jaksí agráříkem. Stanovisko ostatních politických stran k prapodstatě mé duše není ještě zcela vyhraněno.

Ale abych se vrátil k své chvále katolicismu, musím podotknout, že nikterak není chválou československé strany lidové. Pan dr. Doležal se domnívá, že si cením na katolicismu “jeho řád autority státní a sociální” a že jej uznávám “jako hráz proti státní, sociální a kulturní anarchii”. Promiňte, tak hloupý nejsem; na katolicismu si cením, že je u nás lidovým náboženstvím, neboť mám velmi silné sympatie jednak k náboženství vůbec a jednak k lidu vůbec a našemu zvláště. Uznávám katolicism za tradiční a vžitý náboženství většiny národa; tak dalece nemám proti němu námitek, jako nemám námitek proti skutečnosti, že žijeme v Praze na útvaru břidlovém nebo že jsem své mládí strávil na útvaru tuším permském. Uznávám katolicism za jisté posvěcení života, jež je nám z tradičních důvodů bližší a přirozenější než dejme tomu posvěcení buddhistické. Nemám velké důvěry v náboženskou aktivitu našeho lidu; nemyslím, že by náš lid získal na náboženské intenzitě, kdyby z politických důvodů přestupoval do kterýchkoliv jiných církví. Kdyby se z veliké náboženské horoucnosti přestupovalo třeba k mormonství nebo k novokřtěncům, nepokládal bych to za žádné neštěstí; jen když by se tím někde a někomu prohloubil a posvětil život.

Ale jinak velmi se bráním proti domnění, že si cením na katolicismu “jeho řád autority státní a sociální”. Hrází proti státní anarchii je státní pořádek, a nikoliv církev svatá; ochranou proti sociální anarchii je postupný sociální přerod, který se odehrává ze zcela jiných pohnutek než katolických. Bylo by velmi krásné, kdyby se český katolicism začal “prokopávat k zasypaným studnám pramenů náboženských”. Jen ať se k nim proboha neprokopává v základech ministerstva spravedlnosti nebo v hlinkovském “řádu autority státní a sociální”.

“Jde o novou duchovní strukturu českého člověka a státu a všichni dnes cítí, že se tu v boji srážejí dvě moci: katolictví se socialismem. Mezi nimi stojí Karel Čapek.” Nevím, je-li tím míněno, že stojím mezi těmi, kdo to cítí, nebo mezi těmi dvěma frontami; přičemž druhá pozice je strategicky zřejmě nevýhodná, kdežto první je jaksí pošetilá. Nevím, kdo by si mohl vážně zjednodušit dnešní stav věcí ve válku mezi katolictvím a socialismem. Byl by to boj velmi špatný. Socialism nemůže nahradit náboženství a náboženství dnes už nemůže vést v sociálním boji. Tohle si uvědomit není relativism, nýbrž kousek smyslu pro skutečnost. Je sice tuze efektní rozdělit lidský svět na stranu levou a stranu pravou se všemi důsledky a žádat ve jménu programu, aby se každý rozhodl pro ten nebo onen ovčinec; je velmi pohodlné nadmout se potom svou levostí nebo svou pravostí. Avšak člověk nepřemýšlí proto, aby se nadmul; hledat pravdu je něco jiného než vézt se na vehiklu nějakého programu. Než

odpusťte, zdá se mi, že se opakují. Je skutečně zvláštní, jak si je podobno, mluví-li člověk k levici nebo k pravici. Mohl by si je málem splést.

Přítomnost 9. 4. 1925

## DOMOV

Vytvořit si svůj pěkný a zdravý domov: nevím, mám-li to jmenovat spíše štěstí nebo umění nebo ctnost; pohříchu dnes ještě pro příliš mnoho lidí je to nedosažitelným štěstím, a nelze bez jistých rozpaků mluvit o kultuře a hygieně bydlení v době, kdy tolik lidí, tolik rodin, tolik dětí žije v nevýslovné špíně a pustotě takového Šavlínova domu v Košířích, sklepních bytů na Žižkově nebo nelidských pelechů a cihelen pražského periféria. Má-li se mluvit o lidských příbytcích, tedy prvním slovem budiž palčivá připomínka, že ještě v tolika případech syn člověka nemá, kde by hlavy složil. Jsou jiní, kteří trpí nedostatečným bytem, a jiní, kdo žalují na nevládnost a nehygieničnost většiny městských příbytků; ale všechny tyto stesky musejí na chvíli zmlknout před brutálním faktem, že blízko nás, skoro mezi námi, skoro na dosah ruky žijí lidské bytosti za podmínek, které nelze nazvat ani středověkými; neboť nevěřím, že by ve středověku žili lidé tak naprosto mimo pomoc lidskou i božskou. Sluší se, aby v Den míru bylo na prvním místě vzpomenuo jich a jejich dětí. Otevřená rána je něco víc než otevřená otázka.

\* \* \*

Kdybych věděl, že každý z nás lidí má svůj kout, svůj strop nad hlavou a svou podušku pod hlavou, své vlastní okénko k slunci a své čtyři zdi, jež ohraničují domov, šel bych dále a mluvil bych o umění nebo ctnosti zařídit si svůj dokonalý domov, i kdyby opravdu neměl mítí více než čtyři zdi a okno k nebi. Žil jsem po léta v takovém pokoji s přivěšenou kuchyňkou jako dlaň, se selsky důkladným nábytkem z dubových fošen, s malovanými skříněmi, s gerániemi a mořskou cibulí v okně a s “božím požehnáním” na stěně. Starý svět našich babiček, svět, který už vymřel, uměl osídlit své byty pietně a důstojně; bylo to čisté jako kaple a důkladně sroubené jako pluh; podlaha nebyla vystlána než svou čistotou a tvrdé dřevo židlí bylo označeno vyřezávaným srdcem jako znamením něžnosti. Dnes se bydlí hůře; především nebydlí se tak ctnostně. Nejsme obklopeni prostými věcmi, jsme-li chudí; ale jsme obklopeni věcmi fórovými. V životě našich dědů nebylo zbytečných a falešných věcí, nebylo

laciného a sprostého luxu, protože vůbec nebylo luxu, nebylo náhražkových hmot, protože nebylo úmyslu něco předstírat. Mluvíme-li o hygienickém a kulturním pokroku v bydlení, měli bychom se především ohlédnout nazpět; mnohé, co se nám dnes zdá hygienickou vymožeností moderního standardu života, jako čistota, jednoduchost, prostá užitečnost věcí kolem nás, bývalo morální vymožeností starosvětského standardu života. Domov v posvěceném smyslu nemůže vyniknout bez národní tradice; skoro všichni pocházíme v několikáté generaci ze sedláků a chalupníků; tradice, na kterou se můžeme odvolávat, je tradice prostoty, jadrné služebnosti a důkladnosti věcí, se kterými žijeme a ze kterých zakládáme svůj domov.

Ovšem otázka účelného zařizování bytu je především otázka výroby; a tu budiž žalováno, že bytový a užitkový průmysl tohoto dílu Evropy se nezařídil na produkování prostých a dokonalých věcí počínaje od nejjednodušších hrnčků a konče samotným průmyslem stavebním. Může nám býti lhostejno, jsou-li drahé věci nevkusné; kdo neví, co s penězi, ať si zaneřádí byt zaprášenými plyši, vyřezáváním, těžkými lambrekýny a ostatním dusným přepychem měšťácké reprezentace. Avšak nemůže nám býti lhostejno, jsou-li laciné věci nevkusné. Právě laciné věci mají míti prostou a pokornou líbeznost, mají býti bezvadné, neboť se na nich nežádá a nemá žádati nic, než aby dobře a pečlivě sloužily lidskému životu. Standardizace užitkového průmyslu, navazující na prostotu a materiální dokonalost naší lidové výrobní tradice, je nám především dlužna nejprostší a nejlacinější užitkové předměty denního života.

Řekl jsem úmyslně “bytový a užitkový průmysl tohoto dílu Evropy”, neboť nemohl jsem říci “naš průmysl”. Velkovýroba typického středoevropského nevkusy je téměř bez výjimky nečeská. Co nás dusí v bytech českých lidí, je vídeňské galanterní zboží, německý náhražkový průmysl a židovské textilie. – Neúčelný a nehygienický nevkus našich domácností je navlas týž jako nevkus průměrných domácností u všech našich sousedů; je to životně beztvará, formálně nevytříbená středoevropština. Tady je před námi kus naší výrobní emancipace, tady je možnost národního svérázu, jenž by už nezáležel v aplikaci lidových ornamentů a forem, nýbrž v užití a vytříbení lidových hmot, lidové jednoduchosti a věčnosti. Zde záleží na výrobě, ale také na kupcích. Jednoduché a zdravé bydlení je také důstojné bydlení. Otázka dokonalého bytu není koneckonců jen otázkou vkusu nebo hygieny, nýbrž také otázkou morální hodnoty domova.

Nejprve je však nutno mysliti na to, aby všichni lidé vskutku bydlili.

\* \* \*

Letošní Mír Československého červeného kříže je zasvěcen také úkolu uchovat dědinný ráz Slovenska; uchovat to, co slovenská vesnice stvořila ve své domácí výrobě, ve své architektonické kultuře, ve svém formálním a duchovním svérázu. To je ovšem téma veliké a nesnadné; není pochyby, že slovenský venkov stojí před touž změnou životních podmínek, jakou už prodělal náš venkov, a že sociální přeměnou zemědělské výroby a stále širě prosakující urbanizací se vytratí až příliš mnoho z tvořivých tradic slovenského lidu. Zde nestačí pietní úchova toho, co tu už je; je nutno se pokusit, aby aspoň konstruktivní rysy dědinné kultury přešly v život budoucího modernizovaného venkova. Anglický venkov dovedl docela moderně využít každého regionálního svérázu staré Anglie, prostě tím, že budoval své domovy z týchž lokálních hmot a ve stejném konstruktivním duchu jako minulé věky. To není konzervace, nýbrž zcela praktické a živé užití. Stejný proces vidíme v alpských zemích, v severských zemích, v Holandsku a jinde. Tady je na Slovácích samotných, nejenom na lidu, nýbrž na moderně smýšlející inteligenci, na produktivních umělcích, aby dovedli včas zachytiti, co z dědinného svérázu může bez folkloristického zatížení přejít v moderní životní praxi. Zde je pěkný úkol tvořivé a vývojové autonomie slovenské; je to kus domácí kulturní politiky, která s jistými změnami se ukládá i nám, kteří už nemůžeme plnými dlaněmi nabírat z pramenů domova.

Lidové noviny 11. 4. 1925

#### K PROCESU HLASIVCOVU

Nepatřím jaksí do rodu zvědavců; netlačím se do porotních síní, abych se pásl na úzkosti obžalovaného, na souboji advokáta a státního zástupce ani na intimitách přelíčení. Ale čtu někdy se zatajeným dechem – průběh líčení; někdy je mi, jako bych soudil s sebou; někdy prožívám nejistoty porotců a sdílím se s nimi o úlevu, padne-li verdikt jasný a nesporný. Hlas poroty mně není jen rozhodnutím osudu obžalovaného; je mi indexem právního a rozumového stavu našeho lidu. Každý dobrý verdikt je mi kulturním úspěchem; ale špatný verdikt, který je proti rozumu i právnímu citu, mne hněte více než nějaká státní aféra nebo špatný zákon, neboť otrásá důvěrou v lidové instinkty a v sám základ demokracie.

Mladý cizinec zastřelil na pražské ulici politického odpůrce; a porota pronesla výrok, že se nedopustil ani vraždy, ani zabití, ani ublížení na těle; porota popřela prostě samu dokázanou a doznanou skutečnost krvavého činu. Uštvaná žena, jež jako zvíře nocovala s novorozencem v lese a v hrůze bídy chtěla zabít hladové dítě i sebe samu, byla odsouzena olomouckou porotou k smrti. A nyní se stal nový případ, k němuž není možno mlčeti. I když byl výrok poroty z nějakých důvodů zrušen, přece zůstává fakt, že osm laiků z dvanácti se považovalo za oprávněné rozhodovat nejen o vině a nevině obžalovaného, nýbrž o lékařské diagnóze. Míním tu verdikt nad mladým Hlasivcem.

Nechci rozšlapávat divné a strašlivé okolnosti činu a rodinných poměrů, jež mu předcházely; je to typický, byť neobyčejně extrémní příklad rodového rozkladu, jenž děsivě často se vyskytuje v prostředí naší buržoazie; nesporně opakuje se tu chmurný problém třetí generace, problém závažnější, než jsme zvyklí myslet. Stačilo sledovat akta procesu, aby každý čtenář odhadl naprostou degenerovanost mravně chatrného otcovraha; avšak, není-liž pravda, my všichni jsme laici; nuže, dva soudní znalci vypověděli, že obžalovaný je na hranici přičetnosti a že, jak mohou prohlásit, dopustil se činu v přechodném pomnutí smyslů; posléze že by se slušelo odevzdat jej ústavu pro choromyslné. Byli to dva lékaři, a nadto nikoli noví lidé před tribunálem. A nato osm laiků odhlasuje, že to jaksi vědí lépe než soudní znalci a že se obžalovaný nedopustil činu v pomnutí smyslů. Není a nebude známo, kdo bylo těch osm pánů, kteří se tak autoritativně vyznají v psychiatrii. Není známo, jakého jsou povolání; ale troufám si předpokládat, že by jim byla cizí myšlenka, aby doktor rozhodoval o nějaké odborné otázce jejich povolání. Jsou to zajisté slušní lidé, které by v občanském životě ani nenapadlo přít se s lékařem o diagnózu paranoie nebo cirkulární mánie. Ale seberte jich dvanáct a řekněte jim lichotivě, že záleží jen na jejich váženém mínění, a oni budou zcela vážně hlasovat o tom, trpí-li obžalovaný chronickým zánětem ledvin nebo telurickou gravitací.

Nechci přeceňovat jistotu dnešního lékařství, zejména ne v otázce přičetnosti; hranice přičetnosti je i pro filozofa těžko definovatelná; ale čím nesnazší je tato oblast, tím větší ostych má rozumný laik, aby v ní rozhodoval po své nevědomosti. Otázka přičetnosti se klade soudcům-laikům jistě jako eventuální polehčující moment, ale ne jako příležitost dělat diagnózu na svou pěst. Není-li dobrozdání znalců přesvědčující, může žaloba nebo obhajoba

žádat o vyslechnutí dalších znalců, ale nemá exponovat porotu tím, že jí dává právo na nejhrubší inkompetenci. Porota je snad soud svědomí, ale nikoli soud relativní nevědomosti.

Rudé právo poznamenalo k tomuto verdiktu, že prý nezáleží tolik na životě jedné lidské vší. – Uznávat jakýsi rozdíl mezi vší a člověkem je ovšem věc politického přesvědčení; ale v podstatě nejde tu o jednoho obžalovaného, ač otázka života a smrti není v žádném případě lhostejná, nýbrž jde o samo právní vědomí, o hodnotu spravedlnosti. Ztrácet v tomto ohledu citlivost znamená rozviklávat sám mravní základ světa. Pokud mne se týče, nebál bych se žádného teroristy, pokud by byl nadán velmi živou právní citlivostí. – Stane-li se nějaký zvláště strašný zločin, mluvíme rádi o úpadku společnosti; ale měli bychom spíše mluvit o úpadku společnosti, přihodí-li se zvláště špatný verdikt. Zločinec a jeho čin je koneckonců vždy abnormita; ale dvanáct solidních lidí, kterým je dáno dost času k rozvaze, je nebo má být sám normál, sám matematický průměr právního vědomí. Sebevadnější abnormita není tak povážlivá jako nějaká vada v průměru. Rostoucí řada sporných porotních výroků je skutečnost, jež by měla zaměstnávat zákonodárce... i nás ostatní.

Přítomnost 16. 4. 1925

## NA RAFANDĚ

Myslím, že to není oficiální jméno nové pražské čtvrti, jež zrovna roste nad vršovickým seřadovacím nádražím a nad Edenem; avšak okolní lidrazil jméno Rafandy patrně na znamení rodinných a sousedských poměrů v tomto zbrusu novém městečku, jež vybujelo takřikajíc od zimy s rychlostí na naše stavební poměry zázračnou.

Nejprve je tam řada městských baráků, kde bydlí elita Rafandy. Jsou to nízké, dlouhé zděné šupny, každé domovní dveře vedou rovnou do jediné místnosti, jež je celým bytem; platí se za to prý 700 Kč činže ročně, a jde-li tudy člověk v neděli, slyší několik gramofonů, spoustu dětí a skřivany na modré obloze. Teprve přes ulici je vlastní, samodílná, moderní Rafanda.

Rafanda je dílo lidu; každý si staví sám svůj domek z materiálu, který se mu podaří sehnat: z beden, z latí, ze staré bouračky nebo z papíru. A protože celá tato čtvrť je teprve ve stadiu konstrukce, protože se tam ostošest zedníků, tesařů, bednářů, pokrývá, kamnařů a zahradníků na



každém domečku, můžete okukovat způsob práce, dokonalost provedení, technické vymoženosti a lásku k věci.

Nejdříve se zvolený pozemek obežene rezavým drátem nebo starými obručemi; pak se staví buď rovnou na zemi, nebo na maličké podezdívce z bouračky. Zarazí se do země pár trámů tlustých jako paže (ale nesmí to být moc silná paže), pobije se to prkny a je to; teď zjara ještě moc nevadí, svítí-li slunce všemi spárami prken. Šťastný majitel sedí na střeše a pokrývá ji prkénky, domácí paní pověsí na okénko záclonu, a lidský pár bydlí za pár dní ve vlastním hnízdě.

Jsou na Rafandě příbytky ještě jednodušší: koupí se starý komediantský vůz, sundají se mu kola nebo se prostě zahrabou do hlíny, a domov je hotov. Je tam jeden takový vozík, bůhvíčemu sloužil; je něco přes metr široký a asi půldruhého metru dlouhý; nahlédni dveřmi, a vidíš nějaké kufry a bedničky a ženu, která se strojí; v tomto domku bydlí pět lidí, ačkoliv si nedovedeš představit, jak bys je tam vedle sebe složil. To už starý železniční vagón je jinačí dům; polovina oken se zabední, na ventilační komínky se přiklopí staré plechovky a “je tam dost teplo”. A je takový vůz drahý? “Je, musí se za něj dát sedm set, ale zato se nemůže mezi prkny prostrčit ruka jako tamhle u těch,” praví pyšná obyvatelka, ukazujíc hlavou na své tesařící sousedy. “A copak až to ohodím,” povídá děda obyvatel.

Ostatní domky jsou vlastní výtvar svých obyvatelů; některé jsou stlučeny ze starých beden, vrazí se do toho plechová roura, sebraná na smetišti, seženou se staré dveře, a zbývá-li ještě nějaká díra, zalepí se papírem; je to přístřeší, do jakého by chalupník kozu nedal. Ale jsou jiné domky, na které se díváš s radostí v srdci, s jakou láskou a důmyslem jsou sroubeny. Je to jen z latí a prken, ale stěny jsou dvojité, se vzduchovou izolací, standardní okna, přede dveřmi verandička; vnitřní stěny z cihel, dobrá podezdívka, vystlaná škvárou, dobrý cihelný komín; až se to omítne nebo polije dehtovanou lepenkou, bude to skutečný dům. Jeden starý pán si sám a sám uplácává domek ze škvárového betonu; jiný doma dělaný betonový dům už stojí, černý a pyšný mezi svými prkénkovými sousedy. Kdosi si sroubil dokonce jednopatrový barák, celý pokrytý dehtovanou lepenkou; jeden klempířský dělník si postavil dům se čtyřmi místnostmi, a nyní s rukama v kapsách se blaženě nadýmá na své příští zahrádce. Ve všech oknech záclonky, na stěnách obrázky, čisto a příjemno; kolem stolů s červeným ubrusem pijí lidé z květovaných hrnčků, neboť v neděli je na Rafandě den návštěv; hosté přicházejí pozávidět a poctit nové domovy. Zahrádky jsou jako dlaň, ale čist'ounce připravené, aby nesly

květiny a nějakou tu cibuli pro domácnost. Čtyři až pět tisíc prý stojí materiál na tyhle hezké domky; vlastní práce je zadarmo, říkají majitelé s jistou pýchou.

Je to tak trochu americké napohled; tak asi rostly domky zlatokopů kolem nových dolů. Vidíte tu bystré, odhodlané, obratné lidi, kteří si vědí rady a dovedou si pomoci; muže, kteří si chutě hrají na zedníky, tesaře a techniky, hrdí na to, že to dovedou; ženy, jež i prkennou boudu vystylají čistotou a domácí libostí. Rafanda se nestará příliš o hygienu – jen lepší z domků mají na zahrádce záchodky; ale má svou čistotu. Nemá vodu; a jedinou studni na nádraží prý jim chtí zavřít. Ale Rafanda neuhne, zřídila se sama a poroste dál na svazích Bohdalce. Dejte jim vodu a odved'te splašky; neboť roste tu kus budoucího města. Mnoho zdaru, muži se skutečnými kladivy v rukou a ženy, jež jste rozvěsily záclonky domova, kde před týdnem byl úhor!

Lidové noviny 19. 4. 1925

ABY SE TO NEPLETLO

III

Tedy ještě jednou “Karla Čapka chvála katolicismu”, a ještě jednou jest mi odpovídati, nikoli za sebe, nýbrž za jisté věci, na jejichž vyjasnění mi záleží. Pan dr. Doležal se mnou v Lidových listech nesouhlasí velmi slušně, a dokonce mne krmí cukrátky; jen jednu poznámku si mohl ušetřiti, a sice tu, že svou první odpověď jsem prý napsal, zaleknut jaksí útokem (nebo jak to nazval) pana Sk. v Českém slově. Jenže úvodník p. Sk. vyšel tuším 8. dubna a moje odpověď byla vysázena už 7. dubna. Mám už takový zvyk, že kdybych chtěl odpovídat panu Sk., odpovídal bych mu přímo; mimoto není třeba říkat, že se “omlouvám do řad, z nichž bylo po mně hozeno nadávkou pomocníka klerikalismu”. Tomu se říká insinuace a není nutno takových prostředků užívat. To mimochodem, a nyní k věci.

“K.Č. se tu přiznává, že jeho chvála katolicismu plyne z důvodů kulturních a osobně-citově-estetických, nikoli náboženských... Pochválil líbezný barokový katolictví z důvodů estetické záliby...” Ale kdež! k tomu se K.Č. nikterak nehodlá přiznat; a jeho důvody jsou podstatně jiné. Z důvodů estetické záliby bych mohl velebit spíše indické chrámové tanečnice, a po

stránce malebnosti bych dal snad přednost maskám kouzelníků v Oceánii před misí S. J. Ani nevelebím katolicismus jako náboženství morálně dobré pro mého krejčího; co se mého krejčího týče, je možno, že je děsný nevěrec; ale zdá se mi, že to jaksi nemá vlivu na morální stránku jeho šití. Ani nezkoumám v tomto případě, je-li katolicismus “pravdivý nebo lživý”. Takovou otázku bych zkoumal, kdybych se cítil vyvolen a povolán hlásat nějakou novou nebo starou náboženskou víru. V daném případě, tj. v článku O církvi bojující, mi šlo o něco poněkud jiného: o chystaný kulturní boj, o konflikt klerikalismu a protiklerikalismu. Poněvadž nestojím mezi těmito frontami ani nad nimi, nýbrž své místo nalézám přirozeně na straně protiklerikální, projevil jsem svůj zájem o věc a zároveň obavu, aby se protiklerikální obrana nezvrhla v planý boj protináboženský nebo protikatolický. Nekladl jsem si otázku, je-li katolicismus správný světový názor, nýbrž je-li účelné a dobré jej podvracet, když už jednou je vžitou životní formou většiny národa nebo jeho lidové části. Mínil jsem, že je lépe nechat náboženství stranou a vypořádat se s duchem netolerance, církevní demagogie a znásilňující politiky, jež zneužívá jisté duševní závislosti svých věřících té či oné strany k stranickému zápasu o moc. Pronášeje toto mínění upadl jsem v silné podezření u pana Sk., že jsem “pomocník klerikalismu”, a u pana dr. Doležala, že takto projevuji “kulturně škodlivý rub tolerance” a “kulturní relativismus. Znamená-li relativismus nechuť k politickému nátlaku na duše a jistou nedůvěru k vnitřnímu konfesionálnímu boji, dobrá, ať tedy jsem relativista nebo Černý Petr nebo zaostalec nebo cokoli chcete; ale nejsem spokojen s názorovým kontrabandem, který se mi pod tímto titulem nakládá na hřbet.

“K.Č. není vyznavačem žádné životní pravdy..., která je opakem vybírání hrozin z kultur stvořených dodneška. On je proti každému přehánění, ať už se jmenuje komunismem nebo katolicismem..., a spokojen, že žije na útvaru kulturní hojnosti...” – Pokud mohu soudit, jsem naopak vyznavačem velmi mnoha životních pravd, počínajíc životní pravdou, že člověk je tvor hodný zájmu přes své různé životní pravdy. Jsem zajisté proti každému přehánění, záleželi toto přehánění například v popravování jinak smýšlejících, jako v případě komunismu, nebo v politických pastýřských listech, jako v případě katolicismu; jsem proti každému přehánění, děje-li se na útraty jiných lidí nebo jejich morální svobody. Pokud se týče vybírání kulturních hrozin, plete si mne pan dr. Doležal snad s někým jiným; požívám vše, co mi skutečnost přináší, aniž bych si vybíral estetické nebo jiné hrozinky z kultur dodneška stvořených; pro mou radost i bolest mi stačí zrovna přítomnost se svým dobrým i zlým, s klerikály, komunisty a jinými, kteří zajisté nejsou hrozkami v nějakém sladkém mazanci. Pročež také nejsem “spokojen, že žijí na útvaru kulturní hojnosti”; není mi zrovna “dobře v duši z mnohosti

životních forem” ani nežiji “na kulturní pohovce, trávě z přebytku radosti ze života”; nejsem schopen takového rajskeho zázraku v této poněkud pochroumané době, v níž by se stěžil kde našel přebytek radosti ze života. Ale nejvášnivěji protestuji proti tvrzení, že prý “všichni, kdo se naléhavě... ptají, jakou cestou má národ jít, jsou udiveni urputností, s jakou se pro to [K. Č.] na ně osopuje: Nesmí to být úzká a kamenitá cesta.”

Myslím, že se už po léta na lidi, i na ty, kteří se mne na nic neptají, urputně osopuji, že jde-li o nějaký vzestup, nemají jít širokou a ušlapanou cestou stáda, nýbrž svou vlastní úzkou stezkou, kterou si sami kus po kuse proklestí a promyslí v “mnohosti životních forem”. Urputně se na ně sápu, že je sice pohodlnější vézt se na vehiklu hromadného programu, ale jaksí bohumilejší je jít po svých vlastních a koukat vlastníma očima. Utrhuji se na kdekoho, že žádná sebevětší přijatá pravda nenahradí droby zkušeností, ze kterých se skládá skutečný morální svět pro skutečného morálního člověka. S pěnou zuřivosti na rtech prohlašuji, že cesta osobního poznání a osobní odpovědnosti je sice namáhavá, ale stojí za to; a že i člověk stojí za to, aby jí prošel. Ať jsem cokoli na světě chválil, ať jsem velebil odpočinek nebo umění nebo kolotoče, nikdy jsem nechválil pohodlnost ani snadnost ani vychozenost; přátelé, stala se mně veliká křivda; upřeli mně nos mezi očima. Nehoním prý lidi holí po pouštích do zemí zaslíbených; ne, ale kdybych mohl, hnal bych je s holí v ruce do země skutečné a lidské, jež se může stát pouští. Jde-li jen o tu hůl...

\* \* \*

Opakuji: nejde tu o mne, ale o jisté věci, na nichž záleží. Jsou jisté známky, že se v lidech probouzí schopnost vidět věci tak, jak jsou a k čemu se hodí; podívat se na ně novým pohledem a nespokojit se žádným ustáleným obecným rčením; užívat rozumu i srdce s náruživou chutí jako dobrých nástrojů k řešení skutečných a odpovědných úkolů. Je to chuť ke kulturnímu i sociálnímu aktivismu; je to odborný zájem na plné skutečnosti; je to vznik all round člověka. Přátelé, jste-li tací, jsem tu, abych vám byl k něčemu užitečný, i kdyby jen k tomu, abych vám pomohl nésti vaše nářadí. Věřím, že jest vám objevovati skutečnost; mám za to, že na vaší straně je maximum zájmu a účasti a pozornosti ke všem věcem světa. Jste to vy, na které ideologové zprava i zleva pokřikují, že jste indiferentní a zaostalí, utažení, polovičatí a nevímjací mrzci; kostelníci všech model, nevolníci hesel, lidé liter se nadouvají svým laciným přesvědčením a troufají si vás zakřikovat; žijeme uprostřed těžko snesitelného fouňovství zásad. Dobrá, tady bude nutno učiniti jasno, aby se to nepletlo. Aby se aspoň nepletlo mezi slovy a lidmi.

Přítomnost 23. 4. 1925

#### PODLE ZDI

Sedí jich dvacet nebo třicet, opřeni hřbety o zed'; hledají práci, ale nejspíše žádná není, i nezbyvá než čekat, že snad někdo přijde a řekne: Není tu silný chlapík, který hledá práci? – Pěkný je pohled na četv v pochodu; vidíš těla ve funkci, souhru sil, krásný řád pohybu. Pěkný je pohled na četv odpočívajících dělníků; sedí široce, aby spočinuli na nejširší základně, uloženi podle zákona klidu. Ale pohled na četv nezaměstnaných je jeden z nejtrpčích a nejošklivějších, jaký kdy vidíš. Tato těla neodpočívají, nýbrž jsou jakoby pohozena podle zdi, a nikdo je nepřijde zvednout. Třicet mužských, to už je nějaká síla; mohla by vyzvánět motykami, lámat skály, halasit bušením, skřípáním a lomozem tvrdé práce; potězkáváš pohledem chlapské ruce a nohy těch, kteří tu jsou pohozeni podle zdi, jako bys nalézal sochy na smetišti. Krásná je síla mužských těl, ale je nejohavněji ponížena, je-li takto složena podle zdi jako věc nikomu nepotřebná a k ničemu dobrá, vyvržená na okraj chodníku, aby nepřekážela chodcům. Třicet jich tu sedí v tupém čekání; ale zdá se, že tento svět nepotřebuje lidí; je jimi přesycen a odkládá je podle zdi, věc, jíž nikdo nezvedne.

Lidové noviny 9. 5. 1925

#### TEN, JEJŽ STĚHUJÍ

Poznáte jej podle pohmožděných rukou, různých modřin a boulí a podle okázalé únavy člověka, který vykonal nejtěžší práci svého života. Včera vybíhal rozčileně před dům a zase do domu, vyhlížeje vůz se svým nábytkem; ale vůz není nikde. Ten, jež stěhují, letí k telefonu a volá špeditéra: Haló, vůz ještě nepřišel. – Nojo, odpovídá telefon, naši lidé teď asi snídají.

Ve dvanáct hodin: Haló, vůz ještě nepřišel.

Nojo, praví telefon, naši lidé teď zrovna obědvají.

Ve tři hodiny se vůz konečně přivalí. Ten, jež stěhují, pro samé čekání ještě neobědval; nyní běží posté před dům, aby pozdravil první kus nábytku. Ale u vozu není nikdo. Naši lidé šli svačit.

Posléze se jich na scénu přihrne šest, jsou silní jako lvi a do práce jako kati: “Tak co, máme to vyndat?” – První, co vyndají, je ulomená noha od stolu. “To je nějaká noha,” praví stěhovací odborník klidně. Ze sousedních oken vykouknou lidé, aby se podívali, co je to za novou partaj. Ach, myslí si ten, jež stěhují, kéž by teď vynesli mou krásnou knihovnu, aby sousedé viděli, kdo jsem! Ale místo toho stěhovací odborníci vynášejí všelijaké necky, staré haraburdí a podivné krámy, které se nahromadily někde na půdě starého bytu a o kterých už majitel ani nevěděl. “To patří na půdu,” povídá honem, ale odborníci jako navzdory vykuchávají z vozu pruhované peřiny, staré škatule, roztlučené bedny a ostatní veteš, jež užívá této výjimečné příležitosti, aby se rozvalila na slunci, než zase zmizí na půdě nebo ve sklepě.

Zatím se sousedé nasytili této cikánské podívané a zmizeli z oken, zřejmě uspokojeni zvážením nového souseda. Teprve nyní přichází řada na ten pravý nábytek; odborníci supají pod tíží knihoven a skříní, jež jsou obyčejně vyšší nežli dveře, širší nežli schody a delší nežli zatáčky schodiště nebo chodeb. Každý kus nábytku se někde vzpříčí a nejde nahoru ani dolů; a stěhovaný se děsí podvacáté:

“Dostanete to tam?”

“Franto, zdvíhej!”

“Podej to na mě!”

“Počkej, já povolím popruh.”

“Tak nahoru! Vejš!”

“To se musí postavit.”

“To se musí položit.”

“To se musí rozšroubovat.”

“To se musí vodundat ta noha.”

Nakonec se nějakým divem vše povede, aniž by se nábytek musel rozštípat sekerou nebo dům zbourat a znovu postavit; vše, co je, je na svém místě jakýmsi zázrakem. “Fuj,” oddychují odborníci, když konečně postaví vzpurný kus nábytku na jeho místo; a ten, jež stěhují, strká nyní do bezmocné skříně, aby ji ještě drobátko posunul, zpocen rozčilením a polámán, jako by celou tu nepoddajnou věc vynesl na vlastních bedrech.

To bylo včera; dnes nábytek už stojí u stěn, a ten, jež stěhují, leze po žebříku a zatlouká do zdí skoby pro obrazy. Vždycky po třech kovových ranách kladiva je jeden hluchý úder; ten, jež stěhují, se trefil do palce. Posléze se odloupne koláč omítky a skoba řinčivě vypadne. Po úplné devastaci všech zdí povolá stěhovaný stavitel, aby protestoval proti nestydaté tvrdosti cihel.

“To jste měl vzít americké skoby,” míní stavitel suše; ale to se ví, předem to neřekl. Potom se stěhovaný pokouší zatlouci záclony do betonových travers nebo přibíjeje zrcadlo rozbourá rabicovou příčku. Když se mu povedlo byt úplně zpusošit, zasadit si kladivem ránu do hlavy a polámat žebříček, odhodlá se konečně přivolat odborníky. Teď mu tam pracuje elektrikář, instalatér, zámečnick, truhlář, čalouník, natěrač, zedník a zástupci všech ostatních živností; ten, jež stěhují, překáží všem, hledí potají něco udělat sám a pokaziv to provinile se vytratí jinam. Celý dům řinčí bušením, ťukáním, přitloukáním, řezáním a voláním; myslím, že ťukající duchové není nic jiného než strašidlo někdejších stěhování.

Když nastává tichý soumrak, zhrouť se ten, jež stěhují, vyčerpán do lenošky: Tak, teď si rozsvítím a podívám se, jak to tu vypadá. Cvakne vypínačem, nic; běhá po celém bytě a cvaká vypínači, ale marně. Letí pro nejbližšího elektrikáře a přivleče jej na místo neštěstí; ale elektrikář jen mrkne na takové prkénko v předsíni a povídá: “Nojo, jak vám to má svítit, když ještě nemáte elektroměr?”

Potmě, nemaje svíček, plíží se ten, jež stěhují, na své lože. Bůh mu pomoz, zítra bude vydávat z beden knihy.

Lidové noviny 10. 5. 1925

## DÍVKY V BIRMĚ

Jednu privilej mají birmanské dívky proti našim děvčatům: že už od dětství, kdy ještě nijaké šaty nekryjí jejich nahoty, běhají s ohromným hořícím cigárem v ústech. V době zralosti čeká je velká operace: propíchnutí uší, což se děje za velkého křiku a hlučné hudby; nenosí-li pak v uších nijaké šperky, nosí v nich nedopalky doutníků. Na znamení dospělosti otevře si birmanské děvče krátek v bazaru, kde prodává, nač si kdo vzpomene, kromě léků; bohatší prodávají hlavně hedvábí. Styk s publikem bystří obchodní smysl birmanského děvčete, zvyšuje její soudnost a dává znalosti, jež z ní dělají chytřejší polovičku v manželství. Kromě toho tam lehko pozná mladé muže, žvatlá s nimi a odbývá velkopanským kývnutím jejich poklony. Na trhu se neflirtuje; za určitých večerů shromáždí se mužská mládež kolem svého vůdce a projde pochodem celou obcí; u každého domku, kde mají dceru, oddělí se jeden mládenec z průvodu a zahraje pod okny své vyvolené na flétnu nebo tleská do dlaní. Je záhy vpuštěn; rodiče jsou zpravidla přítomni, ale po chvíli se vytratí pod záminkou, že si jdou lehnout. Mohou to učinit bez obav, neboť políbit se, ba dokonce podat si ruku před sňatkem platí mezi birmanskými milenci za svrchovaně neslušné. Zato se žádá, aby birmanský mladík vyznával své city ve formě co nejpoctivější, jíž se učí zejména v divadle. Birmanské děvče je ve volbě svého ženicha naprosto volné; rodiče se do ničeho nepletou, jen inkasují "odstupné", které jim ženich musí vyplatit. Nemá-li mládenec ani vindry, unese svou znejmilejší, aniž by se pro to birmanští rodiče zvláště rozčilovali. Sňatek je zcela prostý; astrolog vypočítá vhodnou dobu, snoubenci přiloží k sobě ruce dlaní a strčí si do úst navzájem pár zrněk rýže z jedné mísy. Potom se – jako na celém světě – důkladně hoduje.

Lidové noviny 13. 5. 1925

\* \* \*

POHŘEBNÍ ZVYKY U PŘÍRODNÍCH NÁRODŮ JSOU NĚKDY velmi podivné. V Queenslandu je padlý bojovník od svých soukmenovců upečen a sněden a jeho kůže



vydělána, což platí za pohřeb zvláště čestný. V Austrálii v končinách, kde není stromů, bývá zesnulý zabalen do hovězích koží a strčen vsedě do díry v zemi. Jiné australské kmeny suší mrtvého nad slabým, ale silně dýmajícím ohněm, a pohřbí ho teprve, když je dokonale vysušen. Jinde, jako ve Viktorii, pochovávají mrtvého kromě kousku těla, kosti nebo uříznuté ruky, kterou usuší a nosí pověšenu na krku; ta ruka prý popadne a štípne každého nepřítele. Na severu Austrálie pochovávají mrtvé na stromech a zahrabou teprve jejich kosti. Vdovy po zesnulých mají vykázanu pro sebe zvláštní chýši, kde nesmějí po několik měsíců promluvit ani slova. Truchlíci natírají si tělo vápnem, neboť v Austrálii barva smutku je bílá. Doba smutku, a tedy i natírání vápnem, trvá po celý rok. Často se spálí chýše, kde zemřel člověk, nebo celá vesnice se odstěhuje na jiné místo. Zvláštní zvyk je také při pohřbu na Filipínách; tam jsou mužští návštěvníci pořádně zbičováni, aby "cítili stejnou bolest jako pozůstalá rodina".

Lidové noviny 14. 5. 1925

## JAK SE VAŘÍ V POLYNÉSII

Polynésané neznají našich hrnců a pekáčů; pekou-li nebo vaří-li něco, vykopou do země dolík, vyplní palivem, na to nakladou kameny a dříví zapálí. Když se kameny rozžhaví doruda, smete se z nich popel a položí se na ně jídlo zabalené v aromatických listech; pak se to přikryje rohožemi a hlinou a nechá hodinu péci. Takto upečené maso prý chutná znamenitě. Má-li se jídlo jen vařit, nalije se voda na svazky listů, dříve než se "kamna" zasypou; pak se vaří parou. – Pohodlnější vaření mají na Novém Zélandě, kde jdou prostě k nejbližšímu horkému prameni nebo tryskající sopečné páře. – Méně se doporučuje k následování melanéský recept na přípravu lidského masa. Na ostrově Logea (u Nové Guineje) zabalí tělo zabitého nepřítele do kokosových listů a pověsí za provaz na strom. Pod viselcem se roznítí oheň, jenž opéká mrtvé tělo; když provaz prohoří a mrtvola padne na zem, vrhnou se účastníci za radostného řevu na polozuhelnatělou mrtvolu a vyřezávají nožem kusy masa. V jiných krajinách se tělo před pečením odborně rozkrájí a kusy se pekou v ohni, zabaleny v listy. Obyčejně se nejprve jedl mozek, potom stehna a pak ostatní části těla.

Lidové noviny 15. 5. 1925

## VESTÁLKY NA POLYNÉSKÝCH OSTROVECH

Na ostrově Samoa a jiných polynéských ostrovech udržel se zvyk “vesnických panen”. Obyčejně je k tomuto čestnému úřadu vybrána jedna z dcer pohlavárových a odmalička vyučována ve společenských talentech, zdvořilosti, obřadném tanci a podobně; velká váha se klade na její krásu, a proto je zproštěna vší hrubé práce. Stále ji provázejí dvě dvorní dámy, aby bděly nad její dobrou pověstí. Jakmile vypěje, nastoupí svůj vysoce vážený úřad jakožto “taupou”; je hostitelkou, přijde-li do obce vzácný host, zahajuje tance (na Samoa se většinou tančí vsedě, jen rukama a trupem) a konečně při slavnostních příležitostech připravuje opojný nápoj zvaný “kava” způsobem poněkud zvláštním. Omyje si totiž ruce a vypláchne ústa, načež žvýká kořeny opojného pepře (*Piper methysticum* For.) a po deseti minutách vyplivne sliny, které se jí přitom v ústech sebraly, do zvláštní nádoby. Tento produkt se potom zředí vodou a kokosovým mlékem a podává přítomným podle jejich společenského pořadí, přičemž obyčejná chudina je z tohoto požitku vyloučena. Jakmile se taková “taupou” provdá, ztrácí ovšem svůj úřad.

Lidové noviny 19. 5. 1925

## SLAVNÁ POROTA

Už abych se styděl, že se potolikáté vracím k otázce soudců a sudic z lidu; bude to tentokrát zase tak málo platno jako doposud. Psal jsem nedávno na jiném místě o případu otcovraha, jež lékař prohlásil za nepřičetného, ale o němž porotci odhlasovali, že je přičetný. Budiž, tento případ byl snad věcně sporný. Ale v téže době jiný porotní sbor odhlasoval přičetnost a vinu ženy vražednice, jež před svým činem byla dvakrát chována v blázinci. Jiná porota osvobodila v těchto dnech muže, který nepochybně upálil svou slabomyslnou, ale na život vysoko pojištěnou ženu; a zase jiný sbor soudců z lidu odsoudil právě nyní k pokutě pěti korun mladíka, který zastřelil děvče proto, že se od něho nechtělo nechat nakazit kapavkou. Tohoto mládence prohlásili páni porotci z neznámých pohnutek a proti dobrému zdání lékařů za nepřičetného. Tady je snůška případů, nad nimiž “zůstává rozum stát”. Na jedné straně vidíte podivnou mánii blahovůle, jež pouští na svobodu vrahy; na druhé straně dopadne trest na lidského tvora, jež alespoň v případě ženy vražednice patří do azylu, a ne na Bory. Tím se

psychologie porot divně zamotává. Problém byl by snazší, kdyby byl jednostrannější. Obyčejně se říká, že slabostí porot je pouštět zločince na svobodu; tu zkušenost s porotami udělali skoro všude na světě; tak například Maxwell upozorňuje, že ve Francii si vyšetřovaní provinilci šmahem co možná přitěžují, jen aby se dostali před jury, a nikoliv před soudce. Ale tyto tak blahovolné poroty odsoudí na smrt Marii Töglovou, hlasují pro smrt těžce zatíženého člověka a posílají do káznice chovanku blázince. A teď se v tom někdo vyznejte.

Je to zvláštní: četník, jak známo, musí prostudovat celou spoustu příruček, aby měl jakési ponětí o právním a trestním řádu a aby věděl, co je a co není delikt. Porotce nemusí prostudovat nic, a přece je mu dáno zasahovat do právního řádu, rozhodovat, co je vražda nebo co je zabití, co je nebo co není přičetnost, co je nebo co není hodno trestu. Velmi bychom se poděkovali, kdyby kdokoliv, kdo jde po ulici, směl dělat čteníka a zatknout, koho by chtěl; ale přitom svěřujeme muži z ulice, aby rozhodoval o životě a smrti lidí. Jsme velmi úzkostlivi na kompetenci čteníka; ale všechna úzkostlivost nás opouští, jde-li o kompetenci hrdelních soudců. Středověk se nám zdá být středověkem, protože tam kdejaký hradní pán byl soudcem nad lidmi jen z toho důvodu, že se narodil hradním pánem. Novověk pokročil až k tomu, že kdokoli může být soudcem nad lidmi jen z toho důvodu, že byl vytažen jeho los. Stejně dobře by mohli být pověřeni soudní funkcí lidé, kteří v posledním tahu vyhráli los třídní loterie nebo kteří náhodou mají toho dne narozeniny. Divím se, proč nechovají u soudů bílou myš, která by vytahovala jména porotců. Nebo proč nestojí na rohu soudní sluha a nepošle každého stého chodce, aby šel rozhodovat o beztrestnosti muže, který upálil svou ženu.

Myslím, že jednou bude lidstvo stejně žasnout nad institucí porot, jako my žasneme nad středověkou institucí ordálií. Mohlo se docela dobře přihodit, že tu a tam bývala při “božím soudu” vina potrestána, tak jako se tu a tam stane i na porotách, že je vina potrestána; ale bohužel v obojím případě je to jaksi ponecháno náhodě. Je něco moc krásného v myšlence, že viníka má soudit mravní cit lidu; ale už snad se získalo dosti důkazů, že s mravním citem lidu nelze počítat jako s hodnotou bezpečnou, neměnnou a odpovědnou. Jedna porota odsoudila Marii Töglovou k smrti a druhá ji se slzami v očích obdarovala penězi; je to velmi dojemné, ale zároveň to ukazuje přímo strašlivou iracionálnost porot. Na mnoha stranách se soudí, že by poroty měly být prostě zrušeny; snad by stálo za zkoušku, aby byly dříve reformovány. Snad by stálo za to, aby ten, kdo má být porotcem, složil dříve zkoušku z jistých právních a mravních pojmů a norem, z jakéhosi občanského a trestního katechismu; nemá-li času a chuti

se na takovou zkoušku připravit, pak ho nevyrušujeme z jeho občanského života; nemá-li dosti schopnosti a vzdělání, aby takovou zkoušku složil, pak nemá patrně ani dosti schopnosti a vzdělání, aby soudil o deliktech lidí. Ještě jsme nezkusili, zda by poučený lid nesoudil lépe než lid nepoučený. Býti soudcem laikem nemusí ještě znamenat být laikem zmateným a bezradným, který po verdiktu sám žasne, co to provedl. Dnešní stav porot je vlastně neúcta k lidu; je to zbytečné kompromitování laictví; je to někdy jako úmyslné uvádění porotní soustavy ad absurdum. Ale s tím se uvádí ad absurdum i sama spravedlnost, i sama mravní jistota společnosti.

Lidové noviny 24. 5. 1925

### PTAČÍ OSTROVY V PERU

Skalnaté ostrovy na pobřeží Peru jsou, jak známo, nalezištěm celých dolů guána, ptačího trusu, jenž je nejlepším hnojivem. Ptáci, kteří ukládají tyto vrstvy guána, jsou různé druhy kormoránů, racků a pelikánů, hnízdící na peruánských skalách v úžasném množství. Robert Cushman Murphy se pokouší vysvětlit záhadu, proč se právě na těchto ostrovech shromažďuje tak nepředstavitelné množství vodního ptactva. Příčinou je studený Humboldtův proud, přicházející od jižních polárních končin. Studené a poměrně málo slané mořské proudy jsou totiž neobyčejně bohaty na mořské organismy, zejména na ančovičky, jež jsou speciální potravou guánových kormoránů. Někdy pronikne až k Peru teplejší mořský proud od severu; tu umírají ptáci po myriádách a moře se zakalí rozkladem zahynuvších rybek – tomu se říká “nemocná voda”. Hnízdící ptactvo je nyní chráněno peruánskou vládou, aby nebylo vybíjeno; ale následkem toho se rozmohli také supi, kteří vážně ohrožují peruánskou guánovou industrii.

Lidové noviny 26. 5. 1925

### PRAHA V ČÍSLICÍCH

Statistická kancelář města Prahy vydala sešit, v němž se můžete dočíst množství zajímavých cifer, jako například že Jaroslav Vrchlický napsal úhrnem 899 sonetů, 237 rondó, 115 gazelů

a podobně. Ale nejtajemnější a nevyzpytatelná jsou čísla porodnosti podle pražských čtvrtí. Za leden 1925 se narodilo 429 kluků a 412 holek – podle starého zákona, že po válkách se rodí víc kluků. Vnitřní město má zdrcující převahu úmrtí nad porody: na Starém Městě umírá 45 osob a rodí se 29, na Novém Městě umírá 94 a rodí se 54, na Žižkově umírá 90 a rodí se 90, v Josefově rodí se 5 a umírá 6, na Vyšehradě umírá 6 a rodí se 4, ale zato v Nuslích rodí se 40 a umírá 31, ve Vršovicích umírá 20 a rodí se 42, v Holešovicích-Bubnech vítězí život 72:44, v Libni 48:33, v Hrdlořezích 7:3, v Michli 28:9, v Krči 7:3, v Bráníku 6:2, v Bubenči 19:15, v Dejvicích 18:13, ve Střešovicích 6:2 a tak dále. Na Novém Městě při 87 329 obyvatelích rodí se 54 živé děti, ale na Žižkově se 71 766 obyvateli 90 dětí, v Nuslích s 34 160 obyvateli 40 dětí, tedy poměrně jednou tolik co na Novém Městě, v Michli 28 dětí na 9 172 obyvatel, tedy asi čtyři a půlkrát tolik co na Starém Městě a asi čtyřikrát tolik co na Vinohradech. Košíře na 11 630 obyvatel plodí 24 živých dětí, kdežto stejně veliké Hradčany to přivedly jenom na tucet dětí. Žižkov se 71 766 lidmi to dotáhl na 90 živých přírůstků, kdežto Staré Město s polovičkou obyvatel má jen třetinu porodnosti. Hrdlořezy na 1 806 osob plodí za leden 7 dětí, kdežto třikrát tak obydlený Vyšehrad vykazuje jen 4 děti. Dokonce Chuchle na 602 obyvatel má za leden 3 děti; kdyby celá Praha tak horlivě rodila, musela by mít za měsíc 3 372 novorozeňat k světu se majících; ve skutečnosti jich má za leden jenom 695.

Lidové noviny 28. 5. 1925

## ZE ZAJÍMAVOSTÍ NOVÉHO YORKU

Američan Konrad Bercovici vydal knihu Kolem světa v Novém Yorku, výtěžek patnáctiletého studia největšího města na světě. Autor popisuje přistěhovalecké čtvrti a ulice Nového Yorku a život imigrace; objevuje například, že topografie cizineckých čtvrtí odpovídá poněkud národopisné mapě staré Evropy: španělská čtvrť je na jih od čtvrti francouzské, již se dotýká čtvrť německá, sousedící s rakouskou, a tak dále. Líčí čtvrť čínskou, kde jsou “kuřáci opia” placeni od hodiny, aby předváděli návštěvníkům z West Endu hrůzy “opiových brlohů”. Bercovici shledal, že veškerý perleťářský průmysl v Novém Yorku je v rukou Čechů, zatímco světlotisk je z neznámých důvodů specialitou přistěhovalých Arménů.

Lidové noviny 1. 6. 1925

## DUCH A HMOTA

V paní Curie pozdravujeme jednu z prvních tvůrčích inteligencí, jež krok za krokem dobývaly poznání struktury hmoty: poznání z nejkrásnějších, jakých kdy lidský duch dosáhl. Bylo nutno, aby profesor a paní Curie s Becquerelem objevili radioaktivitu nejtěžších prvků, než mohl Rutherford “rozbiti atom” a Niels Bohr s jinými konstruovati “modely atomů”. Onen první krok moderní fyziky, na němž paní Curie měla takový podíl, hrozil rozvrátit všechny naše bezpečné pojmy o hmotě; stalo se jinak; z podivného nálezu, že jakýsi nový prvek vysílá neznámou energii, aniž by se zdánlivě vyčerpával, vyrostl úžasný kosmos nové atomistiky, netušený početní řád hmoty, pořádek čistotný a dokonalý, přísná a ladná skladebnost matérie, kterou jsme považovali za mrtvou a nízkou, ale v níž se nám nyní odhaluje rovnocenný protějšek hvězdářského nebe.

Ach, nemohu vás vésti do složité a krásné stavbičky atomu; sám bych potřeboval vedení, abych došel dále než k laickému úžasu nad podivuhodným řádem, jehož jemnosti mi unikají. Rád bych vložil čtenáři do rukou aspoň Abecedu atomů od Bertranda Russella; myslím, že by po padesáti stránkách přestal údivem rozumět, jako se stalo mně. Kde člověk přestane rozumět, může ještě dlouho věřit; kde mi unikaly fyzické zákony, neunikl mi alespoň přísný a veliký zákon lidské inteligence: tvořit pořádek a jednoduchost, sepnout fakta kázní teorie, učinit svět souvislejším a ladnějším. Po té stránce myslím je moderní atomism největším až dosud triumfem lidského intelektu. Nevím sice, proč vlastně atom kryptonu musí mít osmnáct elektronů ve třetím prstenci a osm ve čtvrtém; ale věřím a jsem ochoten odpřisáhnout, že tyto výpočty přesně vyjadřují skutečnou a náruživou potřebu lidského rozumu zachytit přírodu v termínech čísla, kázně a pořádku.

Atomová teorie změnila hmotu v nebe hvězdářských čísel a matematických drah; učinila z ní, abych tak řekl, rejdiště absolutního počtářství. Už není “materia iners”, líná a tupá hmota; místo ní je inteligentní systém kvant a měr, racionální architektura, ohňostroj letících energií; ale žádným slovem nelze vystihnout tančící geometrii atomů. Můžeš mít estetickou rozkoš z hmoty fyziků; je to vysoký duchový požitek, je to zjevení hlubokého, neúchylného řádu, jenž je základem a podstatou všeho. Je to idealizace hmoty. Hmota už není hrubá, tíživá, beztvará a brutální; hmota je sám pořádek; hmota je bezúhonná, jemná a přesná.

Kdyby se dnes měl zrodit nový materialismus, musel by být filozofií vysoké a inteligentní kázně; byl by okřídlen rozkoší energie a pořádku; vyjadřoval by svět slovy uctivými a skoro zbožnými. Není dosud takové filozofie; naše myšlení se neorientuje dnes na tomto nejvyšším výkvětu lidského ducha. Starý materialismus býval protivou k povznášejícímu a jemnému idealismu; nuže, starý idealismus těžil své povznesení a svou jemnost z čiré oblasti ducha, odvrácen od hrubé a špinavé hmoty; chtěl-li Leibnitz idealizovat hmotu, prohlásil ji za duchové monády; všechn vyšší řád a smysl byl povahy duchové. A nyní si vezměte moderní psychologii s jejím freudovským podvědomím, s jejími temnými komplexy, s jejím chaotickým a hysterickým erotismem; vezměte si tu poplašenou, potřísněnou, sebeobelhávající lidskou duši, nepořádnou, zmatenou, chtíčnou, skrývající se před sebou samotnou; i považte, jak divná a strašná filozofie by se vztyčila nad duší člověka! Bude nám dlouho stonati, než se vystůněm z tohoto pokoření duše a než z duše člověka budeme dobývatí důvody k povznesení a úctě, k pořádku a kázni...

Zatím je tu řád hmoty, aby nás zachránil pro příští filozofii.

Lidové noviny 14. 6. 1925

### OBÁLKA, KTERÁ NELEPÍ

Nu ano, je to maličkost; napíšeš dopis, olížeš naklíženou ořízku, a je to. Za půl minuty se začne cípek ořízky odchlipovat a zvedat; koukejme, nechce to držet. Zabručíš něco, navlhčíš ořízku znova a zatížíš dopis biblí nebo Herzerovým slovníkem; tak teď to musí držet. Za hodinu ten slovník zvedneš; a ta obálka se zřejmou úlevou slabounce vzdychne a rozlepí se po celé ořízce. Teď hledej arabskou gumu nebo lžiči mouky nebo sakra něco, čím bys ten zlořečený dopis zalepil; co přitom pronášíš, to se nedá napsat, ale je to strašné. Proč, u všech všudy, z desíti obálek jich devět nelepí?

Jak povídám, je to maličkost; ale opravdu, proč u nás obálky nelepí? Nic jiného nemají na práci; nic na nich nežádáš, než aby, u čerta, lepily. Když jsi je kupoval, řekl jsi: “Dejte mně obálky, ale takové, které lepí.” “Prosím,” řekli ti, “to je zaručeně výtečná kvalita, vašnosti, to je prima zboží.” Ale ani tato zaručeně výtečná kvalita, vašnosti, z jakýchsi tajemných příčin

nelepí; snad lpí na našich obálkách nějaká stará kletba; jen to mne dožírá, že jsem ještě nenašel papírníka, který by mi řekl: “Vašnosti, kdepak, u nás přece obálky vůbec nelepí; ale kupte si tadyhle lahvičku lepidla, zaručeně výtečná kvalita, vašnosti; uděláte líp, když nebudete spoléhat na naše obálky a naklížíte si je sám.” Ale z nějakých orientálních důvodů mi dosud žádný papírník neřekl pravdu; a přece, vidíte, mohl by přitom vydělat na lepidle.

Jsou země, kde kvetou oranže, a země, kde je věčné jaro; jsou dokonce země, kde obálky lepí; sám jsem tam byl a sám jsem to zkusil. Snad je to neuvěřitelné, ale je to tak: jsou končiny, kde fabrikant má za to, že obálka, která nelepí, je jako hodinky, které nejdou, nebo jako kráva, která nedojí; kde se domnívá, že pro pár mizerných šilinků výdělku nemusí denně dopalovat sto tisíc lidí, kteří olizují obálky. Nejspíš má ten fabrikant jakousi něžnost k lidstvu a hledí mu láskyplně pomazat obálky nejlepším lepidlem; nebo věří v Boha a bojí se věčných trestů; nebo věří v lidi a přeje si, aby lidé věřili v něho; nebo je optimista a svým způsobem hledí dokázat, že není všechno na světě šmíra a svízel a nepohodlí. Snad je to pro něho věc ctižádosti, aby jeho obálky lepily; nebo to považuje za zvláštní mravní příkaz; nebo to je v jeho zemi prostě obchodní uzance. Obchodní uzance nebo životní názor: je to potřeba kvality. Můžete posuzovat země podle jejich básníků a filozofů; ale můžete je posuzovat také podle jejich sirek, obálek a motouzů. Země, kde obálky nelepí a motouzy se trhají, má něco nedobrého; život je tam jaksi svízelný, plný malých nezdarů, zlosti a lapálií; lidé jsou nakvašení a nespokojení, proto že denně se potýkají se životní smůlou a nesolidností; nemohou důvěřovat ničemu, neboť svět je většinou šmízo, náhražka a zatracený šmejda.

Být denně připravován o důvěru a trpělivost, to je životní šmíra; člověk může s nadšením slepovat rozbitou popelnici, ale nemůže s nadšením slepovat obálku, která nelepí; dokonce ani nemůže s nadšením psát dopisy nebo posílat do tisku básně. Ano, je to maličkost; ale svět by byl lepší, kdyby všechny obálky lepily; nebyl by lepší jen o ty obálky, ale o pocit důvěry a solidnosti. Solidnost má jakýsi společný kořen se solidaritou; je to vzájemnost výrobce a konzumenta; je to index společenské úrovně. Člověče, povídá dobré zboží, koukej, můj výrobce jedná s tebou jako s džentlmenem; bere na tebe ohled, váží si tě a nedělá si z tebe šoufky; vždyť vidíš na mně, jak si tě cení.

Zdá se, že střední Evropa, která mívala svůj trh skoro výhradně v zemích civilizačně zaostalejších, nemusila si ve svých výrobcích klást přísný požadavek kvality; víme, čemu se říká “exportní zboží”. Je otázka, není-li tenhle export trochu vinen tím, že se u nás v mnohém



ohledu plně nevyvinula pravá morálka výroby, to jest kvalita. A je další otázka, jak daleko a jak hluboko zasahuje problém kvality náš národní život.

Ale to už je věc obsahu, a ne obálky.

Lidové noviny 23. 6. 1925

## ČISTÁ PRÁCE

Nemohu si zrovna vzpomenout, čím se provinil proti bohům Sysifos, že byl odsouzen, aby v Tartaru věčně válel do kopce balvan; a když s ním byl skoro nahoře, kámen mu vyklouzl z rukou a skutálel se dolů a Sysifos musil jej strkat znovu nahoru. Jistě provedl něco hrozného, že mu bohové uložili takovou – abych tak řekl – sviňskou práci. Kdyby byl odsouzen, aby dovalil do kopce deset tisíc balvanů, a kdyby pokaždé teprve po deseti tisících pokusech se mu povedlo dostat jeden takový balvan nahoru, aniž by se mu zase skutálel, byla by to, jak uznáte, ukrutná dřina; ale nebyl by to pekelný trest. Pekelný trest nebyl totiž v tom, že Sysifos musil dělat těžkou práci, nýbrž v tom, že musil dělat zbytečnou a nesolidní práci. (Ostatně nevěřím, že si to nechal dlouho líbit; mám za to, že jednoho dne nechal kámen kamenem, odebral se k bohům a prohlásil, že takhle nehraje, že bude raději tlouci štěrk nebo stavět silnice nebo dělat cokoli, z čeho něco kouká. Což mu bohové povolili, a od té doby Sysifos postavil silnice ve Francii a v Anglii a ledaskde jinde, ale u nás ne. To jen mimochodem.)

Když mám v ruce nějaký mizerný výrobek, nějaké takové chatrné šmízo špatně udělané ze špatné hmoty, špatně sloužící a záhy končící špatně jako všechny špatné věci, myslím si, jak teskno a pusto musilo býti dělníkovi, kterému bylo uloženo takovou věc udělat. Byl špatně placen a špatně naladěný; nepískal si při práci, nýbrž bručel a nadával, neříkal své práci práce, nýbrž zatracená dřina, nezašpásoval si při ní, ale odbýval ji, jak jen to šlo, a když padla, praštil svými nástroji a šel, ani se neohlédl; a ještě doma cítil cosi jako útlak, nevolnictví a celou nespravedlivost světa.

Chápu velmi dobře, že dělník žádá lepší mzdu za svou práci; ale někdy se divím, že nežádá kromě lepší mzdy také lepší práci. Rád bych si představil například tento dramatický sociální

výstup: Kancelář továrny, fabrikant nebo ředitel nervózně hryže cigáro, neboť ve vzduchu je něco tragického jako před stávkou. Zaklepání, a vejde závodní výbor, nasupený a hrozivý.

“Posadte se, pánové,” vítá je muž s cigárem se zdvořilostí poněkud nepřírozenou. “Co si zas přejete?”

Závodní výbor si však nesesedne, nýbrž vytlačí ze svého středu nejzachmuřenějšího muže v blůze. “Teda my jsme přišli,” začíná muž v blůze, “protože teda, žejo, že kamarádi řekli, že takhle my nebudeme dělat, a je to.”

Dav za mluvčím souhlasně zabručí.

“A jak že nebudete dělat?” táže se muž s cigárem, jaksi se nutě do nedbalého tónu.

“Takový neřád že nebudeme dělat,” prohlašuje muž v blůze. “To není, pane, žádná čistá práce. Tuhle kamarádi říkají, že už si to nedají líbit, aby musili dělat takovou rachotu. Vždyť to je šmejd a zlodějna, co nám jde z fabriky; vždyť je to taková chamradina, že kdo to koupí, tak se napálí, žejo. Materiál nestojí zanic, a práce je taky nijaká, a je to všecko jen pro švindl, aby to mnoho nestálo a aby se na tom hodně vydělalo. Tak jsme se usnesli, že takovéhle hejble my neděláme. Jestli to nebude lepší, tak kamarádi řekli, že nehrajem, a je to.”  
(Souhlas.)

“Ale pánové,” vyletí muž s cigárem, “tohle je neslýchané! Já myslel, že chcete jen vyšší mzdu, a ne nějaké nemožnosti! Dovolte, předně naše továrna nevyrábí žádnou zlodějnu, nýbrž levné a běžné zboží; a za druhé vám po tom nic není, protože za kvalitu našeho zboží ručím já. Tak!”

“A to zas prr,” praví muž v blůze. “Nám, pane, je po tom tuze moc, protože takováhle práce nás nebaví. To nás, pane, votravuje, dělat horší věci, než dovedeme. Dělník, který na sebe drží, chce dělat pořádnou práci, a ne takovouhle padrt', pane; vždyť je to pro člověka vostuda. My chceme, aby nás práce taky mohla těšit a aby to byla naše pejcha; to, pane, člověk se jinak cítí, když má v rukou pořádný materiál a může z něho udělat prima kus. A na to máme, pane, sociální nárok.”

“Jaký nárok?” křičí muž s cigárem.

Ach, kdybych mohl napovídat mluvčímu v blůze, pošeptal bych mu honem na tomto místě: “Sociální nárok na to, být džentlmeny.” Ale není tu ani muž s cigárem, ani muž v blůze, a i jinak je dost málo vyhlídek, že by se mohl odehrávat tento dramatický výstup sociálního boje.

Lidové noviny 4. 7. 1925

## ISLAND A MY

S pohnutím radosti jsme se dočetli, že naše vláda ujednala obchodní smlouvu s Islandem; nevím sice, co se z Islandu dováží (snad sledí, atmosférické poruchy a lišejník islandský), ani co dováží náš průmysl na Island, ale přesto mne blaží, že jsme navázali legální styk se zemí tak sympatickou. Mimoto roste v nás naděje, že až se vyčerpají všechny země a ostrovy včetně s Ohnivou zemí, Nepálem, Libérií a Grónskem, zbude naší vládě chvilinka, aby ujednala jakousi smlouvičku s jinou zemí: se Spojenými státy americkými. Jde tu jen o podpis jistého formuláře; jde tu totiž jen o smlouvu o vzájemné ochraně autorských práv. Zatím americká autorská práva jsou u nás dostatečně chráněna říšskoněmeckými agenty; ale naše literární díla jsou klidně a bez ochrany přetiskována nebo překládána v Americe. Věc nespěchá, protože, jak vidíte, nejde tu o zájem obchodníků, nýbrž jenom spisovatelů; a těm se u nás nevede tak skvěle, aby museli být chráněni. Vysoký úředník z ministerstva osvěty prohlásil, že tato smlouva by nebyla pro nás výhodná, ježto prý bychom pak musili víc platit do Ameriky, nežli bychom z ní dostali. Jenže je tu dvojí háček: bezsmluvním stavem snad získávají nakladatelé, ale ztrácejí autoři; a není známo, proč ministerstvu osvěty záleží víc na ochraně nakladatelů nežli na ochraně autorů. Za druhé slušní nakladatelé u nás bez výjimky platí autorská práva amerických autorů; z bezsmluvního stavu těží nanejvýše pirátské firmy, jejichž zájem nemá co činit s literaturou, ale s knižním kšeftem. Zdá se však, že autorská ochrana je stejně cizí našemu zahraničnímu úřadu jako autorský zákon našemu parlamentu.

Lidové noviny 10. 7. 1925

## NĚCO NOVÉHO

Říká se, že na rozdíl od dospělého člověka je dítě neposedné a vrtkavé, že chce pořád něco nového a tak dále. To je sice pravda, ale také je pravda, že na rozdíl od dítěte je dospělý člověk neposedný a vrtkavý, že chce pořád něco nového a tak dále. Dítě může být neposedné jako blecha; ale přijde-li na vás, abyste mu povídali pohádku, chce, abyste mu říkali tu, kterou jste mu vypravovali už včera a předevčirem a dvacetkrát předtím; víte, třeba tu o těch zajících, co dělali hup, hup, hopsasa, nebo tu o pejskovi, který šel na procházku a potkal tam čiču a co z toho dále pošlo. Střeďte se, abyste tyto klasické látky neporušili nějakými přídávky a změnami; dítě chce slyšet zrovna to, co se mu líbilo včera a předevčirem, a cítilo by se ošizen, kdyby pejsek nepotkal čiču a všechno nebylo tak, jak to má po pořádku být. Pak, když si odposlouchá svou oblíbenou pohádku, sebere se a běží hledat něco nového v písku nebo v truhlíku na uhlí.

Tedy na rozdíl od dítěte je to zrovna dospělý člověk, kdo si neposedně žádá, aby se mu povídalo pořád něco nového a pořád o něčem jiném. Bylo by docela pěkné, kdybych vám mohl každého týdne slovo za slovem opakovat nějaký svůj článek, ve kterém se vám zalíbilo (teď nevím, který by to mohl být); kdybych si řekněme každého pátku sedl, potěšeně zamnul rukama a jal se znovu psát sloupek, který by už předtím vyšel aspoň dvacetkrát a dvacetkrát se u vás setkal s úspěchem; sem tam bych snad něco zlepšil, užil jiného slova nebo drobet předělal větu, ale tak, abyste toho ani nepozorovali. A vy byste se už od pátku těšili na mé říkání a přečetli si je pak s živým dostiučiněním, že je pořád stejné a stejně pěkné jako bylo minule; a pak, nu, pak byste se sebrali a šli hledat něco nového v nejbližších věcech svého vlastního života.

Dospělý člověk je nepříjemně vrtkavý; denně chce jiný sloupek, jiný úvodník, jinou soudní síň, jiné romány; myslel by si, že je o něco ošizen, kdyby se mu každého dne nepovídalo něco jiného. Buď se mu musí vypravovat stále totéž pořád jinými slovy; nebo pořád něco jiného stále týmiž slovy. Den co den si přečte se zájmem, že někomu ukradli svrchník; ale včera jej ukradli ve Slávii a dnes v Unionce. Dítě je důslednější a stálejší; kdybyste mu třicetkrát vypravovali pohádku o ukradeném svrchníku, musí se to přihodit třicetkrát ve Slávii a nikde jinde. My velcí chceme denně číst nové výsledky nových zápasů; ale dítě ve své přísné důvěře v neměnný řád věcí přijalo jednou provždycky výsledek zápasu Honza versus drak a žádá právem, aby se tento výsledek přesně dodržoval; kdyby to mělo dopadnout denně jinak nebo

kdyby měl Honza zápasit denně s někým jiným, byl by to konec pohádky. Neboť na rozdíl od skutečnosti říše pohádek není nikterak neodpovědná a libovolná, nýbrž naopak velmi důsledná, solidní a zázračně pravidelná. Proto se pohádka může bez konce opakovat; je to oblast neměnných platností. Pravá pohádka musí se začínat pokaždé stejně, tak jako nebožtík Homér musel vždy začínat slovy “Ménin aeide, thea”; kdyby byl někdy spustil jinak, přišel by o všechnu reputaci. Vám se zdá, že dítěti pohádku jenom opakuje; ale pro dítě se pohádka neopakuje, nýbrž prostě trvá; proto se nesmí měnit. Jsou věci, které musí být pořád stejné, jako například modlitba; její tajemná moc je ta, že se člověk se stejnými slovy vrací do stejného stavu mysli; je to nejspíš jakýsi zvláštní pocit jistoty. Píseň se nesmí zpívat, jak by se kdy komu zachtělo; kdo ji zpívá, přijímá její neměnný melodický i slovní pořádek; kdyby chtěl zpívat pořád něco jiného, zpíval by podle všeho velmi falešně. Proto neprávem vytýkáme, že jeden slavný politik zpívá pořád stejnou písničku; kdyby zpíval pokaždé jinak, přestalo by to vůbec být písničkou jemu i jeho posluchačům. Chceme-li opravdu zpívat písničku nebo povídat pohádky, musíme se odhodlat k jisté neměnnosti; kdyby chom denně chtěli říkat něco nového, začali bychom to říkat špatně.

Klasická literatura je ta literatura, od které už nečekáme, že nám bude povídat něco nového. Proto si jí tak vysoce vážíme; a proto ji také nečteme. Naproti tomu moderní literaturu čteme jako noviny; chceme, aby nám řekla, co je nového, a jakmile to řekla, zahodíme ji jako včerejší noviny. Kdybychom si to nechali vypravovat třikrát, snad bychom našli, co je v tom neměnného; ale to je požitek, který přenecháváme dětem.

Lidové noviny 12. 7. 1925

## VÝHODY ČÍNSKÉHO PÍSMÁ

Čínské písmo, jak známo, není abecední, nýbrž ideogramatické, to je každé slovo má zvláštní značku, které je nutno se zvláště učit. Je lehké si představit, jaké práce je k tomu třeba, a vskutku moderní Číňané (i Japonci) hledí nahradit své staré písmo abecedními značkami evropskými. Jenže ideogramatické písmo má své neocenitelné výhody. V ohromné Číně je celá spousta různých dialektů nebo správněji řečeno řečí; ale protože pro pojem dejme tomu “strom” je jediná značka, rozumí jí každý Číňan z kterékoliv provincie, ačkoli má pro pojem “strom” docela jiné slovo než Číňan z jiného města. Nebo dnešní Číňan může klidně čísti

texty staré dva tisíce let, ačkoli se dnešní čínština liší od staré jistě neméně než francouzština od latiny. Tedy čínské písmo je cosi jako grafické esperanto; je to jediný univerzální jazyk mnohojazyčné říše středu. Je to trochu jako naše číslovky; číslici 5 rozumí celý svět stejně, třebaže ji jeden čte “pět”, druhý “five”, třetí “cinq”, čtvrtý “fünf” a tak dále. K tomu je čínské písmo pěkné napohled; není to dosti předností?

Lidové noviny 13. 7. 1925

### ČÍNSKÁ VZDĚLANOST

Čína je jediná země, která odpradáвна obsazovala všechna úřednická místa ne podle rodu, protekce, politického klíče a jiných zřetelů, nýbrž podle literárních zkoušek. Kdo složil jisté examen učenosti, stal se mandarínem a měl otevřenou cestu ke všem úřadům říše. Už za dynastie Tchang (618–907 po Kr.) se čítalo na Císařské akademii nauk na osm tisíc studentů, z nichž byli nejučenější a nejctnostnější voleni provinciálními volbami za úředníky. Za dynastie Sung byly však volby zrušeny a zavedeny veřejné zkoušky, z nichž nejlepší konkurující kandidáti byli povoláváni do úřadů. Učilo se hlavně etice; systém vyučování a zejména zkoušek byl definitivně stanoven za císaře Hong-vu (1368–1398) a trval beze změny až do roku 1905. Byla to zkouška poněkud kuriózní, zvaná “osminožka”, poněvadž kandidát musel určené téma zpracovat ve čtyřech paragrafech, z nichž každý měl dva oddíly. Každý oddíl musel býti složen ze stejného počtu vět, a dokonce ze stejného počtu slov, vše podle pevných formálních pravidel. Dále kandidát nesměl v této stati uvést žádné vlastní mínění nebo odchýliti se v čemkoliv od toho, čemu učili klasikové. Vše, co se na něm žádalo, bylo, aby užil ve své úloze určitého počtu Konfuciových slov. – Je to ovšem absurdní a dokonale zkosnatělý systém zkoušek; nicméně udržel se jím v Číně hluboký respekt k učenosti, nikdy nevníkla do úřadů a hodností dědičná šlechta, mandaríni prokázali těmito zkouškami aspoň schopnost jisté píle a konečně čínská civilizace se konzervativně uchovala přes všechny vpády barbarů. Nyní ovšem se čínské vysoké školy kvapem modernizují podle evropských a amerických univerzit.

Lidové noviny 16. 7. 1925

## ČÍNSKÁ MORÁLKA

Čínské náboženství, konfucianismus, není vlastně žádným náboženstvím, protože se nestará příliš o boha: je to daleko spíše bohatě vypracovaný systém morálky a jisté životní etikety. Čínská morálka je založena na rodině; synovská úcta a láska k příbuzným jsou nejsvětější předpisy Číňanova života. Je zvláštní, že tyto jistě dobré a krásné předpisy zavinily úpadek Číny. Dostane-li se Číňan k nějakému úřadu, je jeho nejvyšší mravní povinností, aby se postaral co nejvíce o svou rodinu a své příbuzné. Odtud úžasná korupce čínských úřadů; proto se vybírají daně a cla, ale nedostanou se do ruky ústřední vlády, nýbrž do kapes hladových příbuzných. Proto není drah, ani škol, ani vojska, ani pošt v říši středu; rodinná láska konfuciánské morálky sežrala čínský stát a dala jej v plen cizím bankéřům. A dobrák Číňan se tomu nediví a neumí se bránit jinak než občasným pobíjením cizinců.

Lidové noviny 17. 7. 1925

## STARÝ HRABĚ

Vladimír Lažanský, le comte Wladi, jak se mu říkalo, nyní zemřel, když tolik let s námahou vlekl životem své choré tělo; a málokdo ví, že v něm odešel jeden z nejtvrděších českých nacionalistů. Byl to případ dosti zvláštní: chudák hrabě se nikdy nenaučil dobře česky; velmi vzdělaný a podivínský, psal potají ladné německé básničky o teskné rezignaci. Ale to mu nevadilo, aby se nepovažoval za Čecha se všemi důsledky, až do vášnivé nenávisti ke všemu německému, a zejména k habsburské dynastii. Byl kdysi předsedou výkonného výboru Národopisné výstavy; to byla největší pýcha jeho života a jediná veřejná činnost, na kterou se tento veliký neurastenik zmohl. Ale zato projevoval své nesmlouvavé češství, kde mohl; své statky na Žluticku a Podbořansku osadil českým personálem a vytvořil, zcela sám, českou diasporu v území švábských kolonistů; v jeho domácnosti se – krom něho samotného – smělo mluvit jen česky. V Salcburku na nádraží si kdysi poroučel lístek do Vídně česky a zvedl strašlivý křik, když mu slečinka u pokladny nechtěla rozumět; byl tehdy dokonce zatčen, ale nějak se to vzhledem k jeho titulu urovnalo. Horší bylo, když na začátku války v kterémsi předním hotelu zahrála hudba pro přítomné říšskoněmecké oficíry Wacht am Rhein; tehdy se ochromený pán přede všemi vztyčil, tloukl do stolu a křičel, že v české Praze se Wacht am Rhein hrát nesmí a nebude. Tenkrát stálo Thuna dost práce, aby se tato příhoda aplanovala.

“Le comte Russophile” říkalo se mu za války; nijak se netajil svou náruživou sympatií k Dohodě; a nejvíce mu dodalo, když v Brně vzali náměstí jeho otci a dali je Hindenburgovi. Den po převratu došel od něho dopis, v kterém nabízel dvacet tisíc korun jako základ pro příští všeslovanskou národopisnou výstavu v Praze; ale tehdy byly jiné starosti a dr. Lažanskému se na tento dopis nedostalo odpovědi. S republikou se starý aristokrat nedovedl plně ztotožnit; byl to, tak říkajíc, korunní Čech, věrný kavalír koruny svatováclavské. Liberální v názorech, žil ve formách starého feudála; tykal svým poddaným a živil je dlaní vždycky otevřenou. Byl příliš šlechticem, než aby mohl být jeden z nás; ale zasluhuje čestnou vzpomínku jako jeden z neoriginálnějších Čechů.

Lidové noviny 30. 7. 1925

## KOUSEK ZEMĚ

Pěkný oblý vršek a na něm kulatý zámeček nebo spíše věž s půlměsícem nahoře a starým hájem dokola; ten zámeček je vidět na míle cesty, a dole je staré dřevěné městečko se spícím náměstím a těžkým kostelem – nu, jste už doma? Vždyť je to Sobotka a ten zámeček je Humprecht, kde žila ta “paní, co ovčáčka milovala”, – což se ostatně zpívá o každém hradu a zámku českém; patrně ovčáctví bylo za starých časů velmi rozšířeno. Na hřbitově leží básník Šolc a na břehu Žehrovky Fráňa Šrámek, který se tam chodí koupat a tvrdí, že to je nejkrásnější místo na světě; a kolem je tichý a sladký kraj, kde začal zeleně a modře malovat Václav Špála. Zeleně, modře a žlutě, neboť nesmíme zapomenout na pěknou úrodu klasů; pak přijdou černé lesy, černé Trosky a černá hora Mužský, a tam docela vzadu, to je Bezděz a Ještěd a modrý Kozákov a ještě mnoho jiných kopců, které vám nemohu pojmenovat. Ale pak jsou tu ještě zelená údolí mezi skalami; ty skály nejsou divoké ani pochmurné, nýbrž mírné a romantické a putujete mezi nimi se zvláště lehkým srdcem, až přijdete k hradu Kostí, kde také žila “paní, co ovčáčka milovala”; chodila s ním asi do údolí Plakánek, kde podnes je vzduch milostný a vlahý. Ovšem profesor Pekař, který je také z tohoto kraje a pravý vlastenec od Kostí, uvádí o té paní verzi poněkud jinou. Byl bych vám nakreslil Kost; ale je to hrad velmi krásný a veliký, který by se mi nevešel na papír. Nakreslil jsem aspoň pana profesora Pekaře, jak si to rázuje po kraji, v němž se mu dobře zalíbilo.



Je to končina trochu od ruky; proto je tak hezká a důvěrná; psi ve vsích na nás ani nezaštekají – nikde na světě jsem neviděl tak hodné psy. V podvečer myriády malých žabiček vylézají z příkopů a putují přes silnici směrem na východ; Semtínská lípa se dívá přes dozrálá žita na Trosky a Trosky na Semtínskou lípu, neboť není známo, kdo z obou je starší. A když se setmí, dřevěné městečko ševců pod Humprechtem honem usíná; čtverečné náměstí si přetáhne peřinu tmy až přes hlavu, neboť, to víte, když svítí hvězdy, nemusejí svítit lampy, a když hvězdy nesvítí, mají jít lidé spat. Jenom před mnoha a mnoha lety ta paní, co ovčáčka milovala, nemohla usnout tak brzo jako Sobotka; vykradla se v noci z vysokého zámku a šla s tlukoucím srdcem za svým ovčáčkem, ale ani jediný pes ze vsi za ní nezaštekával, jen pohnul oháňkou a nechal ji tiše jít cestami, jež mírně vedly nahoru a dolů, nahoru a dolů jako dnes. To všechno vám ovšem nemohu nakreslit; ale zato jsem vám nakreslil Fráňu Šrámka, který se tu na tom náměstí narodil. On sice tvrdí, že tak nevypadá, ale není to pravda; když má žízeň, vypadá docela tak, jenomže je brunátný a dívá se blankytně modře a špička nosu mu pořád jede po všech vůních a výparech plodné země.

A tady ve studeném potoce na palčivých cestách žňových polední, rozběhaný, rozdívaný, křepký a žízňivý všemi smysly, zapomíná nadobro na veliké a hořké trápení, které se jmenuje literatura.

Je tu na jednom kopci místo, odkud je vidět všecko, nebe i zemi; a na tom místě stojí jeho zámek v povětří. Nemusel by to ani být zámek; mohla by to být jen pastouška pro modrookého lyrického ovčáčka...

Lidové noviny 1. 8. 1925

## STRAŠIDLA

Vždycky to musí být prastarý zámek nebo starobylý, pokud možno patricijský dům; jsou tam točité schody vedoucí na věž nebo do podzemí, divná zákoutí chodeb a temné komnaty opatřené krbem, čalouny, starými podobiznami a červotočivým ložem s nebesy; jen v takovýchto věkovitých a poněkud zchátralých lokalitách jsou zaznamenána strašidla vzdychající, vrzající o půlnoci dveřmi, řinčící řetězy, pohybující záclonami nebo postrkující nábytek, pokud se neprojevují nějakým ještě děsivějším způsobem. Je to zvláštní úkaz, že lidé

cítí jakousi temnou hrůzu ze starých věcí; je to předsudek a hrubá pověřivost. Ve skutečnosti ve starých domech nestraší; pokud vím, straší jenom v nových.

Mám to vyzkoušeno od té doby, co mám nad hlavou střechu docela nového domu. Říkám vám, že někdo nebo něco o půlnoci chodí na půdě; nemám ponětí, co tam hledá, ale za chvíli toho nechá a těžce funě se prodírá komínem a zkouší mřížky u všech kamen. Když jimi chvíli drnčel, hraje si v koupelně s vodovodem a vypouští z něho duchovou vodu; duchová voda, jak známo, nezurčí ani nepleská, nýbrž jaksí suše chrčí a syčí. Načež dotyčně strašidlo se pokouší otevřít knihovnu, jež varovně zapraská; zavádí o to či ono, ťuká prsty do oken a haraší žaluziemi; zdá se, že se nesmírně nudí. Pak ještě otevře a přibouchne několik dveří, vyzkouší pár klik, vrže dřevěnými schody a ponenáhlu se uklidní. Celkem jsem si na ně zvykl; už nevyskočím z postele a neběžím se podívat na půdu, není-li tam zloděj. Zdá se, že i řečené strašidlo začíná být syto nočního morousování a chrastění; patrně nový dům si na mne už zvyká, a až to bude starý dům, bude dýchat stejným tempem se starým člověkem, který v něm bude spát. Ve starých domech snad už nestraší.

To je to: lidé se děsí duchů, ale neděsí se věcí. Vzpomenou si třeba se zachvěním, že někdo žil nebo zemřel na starém místě, kde oni usínají; ale neznepokojí je pomyšlení, že – dejme tomu – ještě nikdo před nimi jaksepatří nevyzkoušel a neochočil nové věci, mezi nimiž usínají. Stará zřícenina nám připadá neobyčejně tajemná a romantická, ale zhora nic fantastického nevidíme na rozestavěném činžáku. Vzruší nás, že se podařilo vykopat – dejme tomu – základy paláce krále Ječmínka, ale nenaplní nás mrazením údivu, že se podařilo vykopat třeba základy příští univerzity. Obyčejně zapomínáme, že dnešní věci jsou budoucí památky; nebo že nosíme boty, jež jednou se budou lidem zdát divné a primitivní jako středověké krpce; nebo že žijeme v době, která za pár set let bude zastřena tajemností a dobrodružností jako pro nás doba stěhování národů. Jsme schopni si představit, že ve starém opatství straší dávno mrtvý kapucín; ale neumíme si představit, že by strašilo v ministerstvu národní obrany nebo v budově nemocenské pokladny. Jenom velmi staré věci mají právo nás vyděsit; ale právě proto nejsme s to zhrozit se někdy věcí docela nedávných a nových. Nové věci jsou pro nás jenom věci; nemají jaksí duše. Je velmi možno, že jim tím křivdíme; snad jenom z hříšné nedbalosti ignorujeme tajemství nových domů nebo historickou cenu svých vlastních botek.

Známa a dávno již popsaná strašidla se zdržují se zálibou ve “zpuštěných a dávno už neobývaných domech”. Ale já vám říkám, že nejvíc a nejtemněji straší v nových a ještě

neobývaných domech. Mám jeden takový zrovna před okny; je to děsné. Dívám se na něj někdy v noci; je slepý a němý; není to dům, je to přízrak domu. Kdyby se v něm pohnula záclona nebo zaplálo červené či zelené světlo, ulevilo by se mi; kdyby v něm o půlnoci řinčely řetězy nebo nařikal neklidný duch, nebylo by mi sice volno, ale s tím bych se smířil. Nejprotivnější je strašidlo, které mlčí. Strašidlo, které žije, má už tím něco sympatického. Strašidlo, které se projevuje, se jaksi dorozumívá. Dům v noci mluví. A dá-li člověk pozor, i nové a dnešní věci mluví.

Lidové noviny 2. 8. 1925

### NENÍ JEŠTĚ JINÁ POLITIKA?

Kdybychom dali na to, co se o politice říká a píše, bylo by možno ji definovat asi takhle: Politika je to, co dělají politikové nebo ti, kdo se jimi chtějí stát; politikové pak jsou zvláště k tomu účelu se přihlásivší osoby, jež jsou placeny za to, že dělají politiku;

vlastním účelem politiky je poskytnout těmto osobám stále zaměstnání nebo ukojení jisté ctižádosti;

my ostatní pak na to platíme.

Politická činnost provozuje se toliko v parlamentě, klubovnách a na veřejných i důvěrných schůzích.

Provozování politické činnosti je vázáno na koncesi, kterou udělují politická grémia zvaná Strany.

Mimo Strany není žádné politiky.

– To asi je představa, kterou má o politice průměrný nespokojený občan naší republiky; neříkám, že ta představa je bezdůvodná, ale je trochu neúplná. Nikdo z nás si neklade otázku, je-li nebo může-li vedle toho být ještě nějaká jiná politika v daleko širším a obecnějším smyslu, politika, na které máme nebo můžeme mít jakýsi podíl všichni; není-li například

něco, co bych nazval soukromý osobní politický život a osobní politická iniciativa. Jsme velmi sytě nespokojeni s politikou politiků; reptáme plni hořkosti, ale to se rozumí, máme tím asi tolik vlivu na běh politiky, jako bychom měli na směr větru. Přejeme si novou, spanilejší stranu, které bychom odevzdali své hlasy, – a tím si zase na jedno parlamentní období rázem odbyli svou vlastní politickou činnost. To vše může být v pořádku, ale je to trochu málo. Pro svou osobu naprosto netoužím dělat politiku, ale silně bych si přál politicky žít. Nemyslím, že k tomu stačí politické krédo, byť se našlo sebeandělštější; i kdybych byl nadšeným stoupencem politické strany Cherubů, není toto nadšení ještě pražádný politický život. Říká se, že u nás je veřejný život přepolitizován; patrně ano, ale náš osobní život není ještě vůbec zpolitizován; ještě jsme neobjevili, že naše vlastní neplacená životní praxe jest nebo může být realizováním jistých politických úkolů. Býti občanem, už to jest nebo může být jakási politická aktivnost; záleží jen na tom, jakými jsme občany. Mluvíme-li o politice, myslíme tím vždycky jen poslance a politické profesionality; nikdy to slovo nevztahujeme na sebe samy. Řekl bych, že při vši kritice nesmírně přeceňujeme politiky a velmi podceňujeme svou vlastní politickou funkci.

Každá užitečná práce je politická. Šije-li švec boty, které nás tlačí, zhoršuje tím makavě poměry beztoho dosti dezolátní; a šije-li k tomu příliš draho, zhoršuje je dvojnásob. Politicky smysl každé práce je dělat ji tak, aby tím pokud možno získal život těch ostatních. Kdybychom řekli, že politika je péče o veřejné blaho, tedy švec pečuje o veřejné blaho především dobrými botami a řezník dobrým masem; jejich politické ideály jsou pro veřejné blaho jaksi méně důležité. Já nevím, čím vy jste; ale jste-li odsouzen dělat takovou práci, že pro veřejné blaho je zcela lhostejno, dělá-li se dobře nebo špatně, ochotně nebo neochotně, nebo nedělá-li se vůbec, pak vás, pane, lituju; musí to být otrava. Ale je-li vaše práce taková, že jí můžete rozmnožit úhrn statků nebo zvýšit úroveň života ku prospěchu hodně mnoha lidí, pak, pane, jste politicky velmi aktivní. Řekl bych, že ideál demokracie je součinnost odborníků. Dnes sice ještě platí moudré slovo, že demokracie, toť diskuse; ale diskusi pěstujeme obyčejně jenom tehdy, když nevíme docela přesně, co se má dělat. Diskutují-li lékaři, má-li nebo nemá-li se řezat určitý případ apendicity, svědčí to o tom, že jejich lékařská jistota není ještě úplná. Nepřáli bychom si, aby zedníci diskutovali, spadne-li náš dům; ve věcech života je nám milejší nesporná jistota. Zatím však rozumíme demokracii v tom smyslu, že, mám-li to tak říci, zedníci diskutují, má-li se řezat slepé střevo. Až získáme ve velmi četných oborech života rozsáhlejší zkušenosti a nesporné jistoty, ztenčí se podstatně oblast možných diskusí a tím i melhubovské politiky; ale jediná cesta k tomu je právě získávat

zkušenosti a pokoušet se o potřebné jistoty. Avšak takové věci leží ve směru všeho druhu užitečných prací, a nedají se objevit diskusí ani hlasováním.

Loajálnost, to je jiný politický úkol, který ještě není dostatečně objeven. Jakkpak bych vám to řekl? Například v Anglii (teď řeknete, že jsem anglofil, ale to nevadí) mne nejvíc překvapilo, že tam na železnicích nemají žádné strážní domečky; patrně tam mlčky předpokládají, že nikoho nenapadne položit na koleje dynamitovou patronu nebo odšroubovat kolejnice. U nás ve všech našich institucích a řádech spíše mlčky předpokládáme, že v každém člověku je víceméně vyvinuta náklonnost odšroubovat kolejnice nebo klást dynamitové patrony tam, kam nepatří. Chodíme po zuby ozbrojeni jakousi nedůvěrou a nepřátelstvím ke všemu, co má dvě nohy, a také se podle toho chováme. Loajálnost se nezačíná poměrem k státu, nýbrž poměrem k člověku; to je sám základ vší politiky a důležitější vyhlášení lidských práv než sebelepší ústava. Ovšem je jakýmsi zvykem odkazovat veškeru žádoucí změnu mravů příštím generacím. To se rozumí, nikdo z nás nemůže změnit svět, ale může aspoň trochu změnit sebe sama. Všechny velké politické ideály, ať je to demokracie nebo socialism nebo co jiného, nejsou jenom věci přesvědčení, nýbrž také (a hlavně) věci mravů. Máme víceméně všichni plnou hubu demokracie, ale myslím, že bychom byli ve značných rozpacích, kdybychom měli kteréhokoliv večera říci, co jsme toho dne udělali zřetelně demokratického. Většina politických ideálů vyjadřuje naše očekávání toho, co má kdesi nahoře udělat vláda nebo parlament, ale celkem velmi slabou představu toho, co máme tady dole dělat my. Mluvíme o zájmech společnosti, o společenském řádu, o veřejnosti a jiných takových věcech; ale společnost není něco mimo nás, společnost je především styk lidí; společnost je jméno pro všechny hodnoty, které máme společné s ostatními lidmi. Každá politika, ať je jakékoli její jméno, má se ověřit především tím, že zvyšuje a rozmnožuje společenské hodnoty. Možná že se neshodneme v tom, co společnost má být; ale shodneme se dosti snadno v tom, co není společenské, – dejme tomu otravovat studně nebo pošlapat člověku jeho kapustu. Ale ať si představujeme společnost jakkoliv, předpokládáme, že to má být jakýsi pořádek mezi lidmi; dobrá, získat osobní pořádek ve styku s lidmi, to je loajálnost. Prostě loajálnost je politický styk člověka s člověkem; a víc už o ní neřeknu.

Socialism, to je také politika, která se nedělá jenom v parlamentě nebo v organizacích. Nedovedu si dobře srovnat v hlavě, jak je možno kázat o socialismu a boji proti kapitálu a neuložit si přitom jistou dobrovolnou – neřeknu chudobu, ale kázeň spotřeby. Rovněž se mi nerýmuje houževnaté trvání pauperismu vedle tak tuze akcentovaného sociálního vědomí.

Myslíme-li to doopravdy s jakoukoliv sociální teorií, máme nebo měli bychom z ní dost co uskutečňovat ve svém osobním hospodářském životě, – pokud nejsme z těch, kteří skutečně nemohou dávat nebo si odpírat, protože už nemají z čeho.

Nemůže se o nás sice říkat, že náruživě uctíváme stát; ale přesto jsme fanatičtí etatisti; všechno čekáme jenom od státu, všechno mu ukládáme a div se nedomáháme toho, aby nás přišel podrbat soudní sluha, kousne-li nás blecha. Jeden z našich národních rysů je silná nechť k úřadům; ale stejně výrazným rysem naší národní povahy je mystická důvěra, že úřady se mají o všechno postarat a mají k tomu plno prostředků. Kdyby na nás letěla kometa, budeme křičet po povolaných úřadech; kdyby nějaký drak na nás žádal denně tři panny a tři mládence k sežrání, nevstane mezi námi hrdina, který by s drakem bojoval, nýbrž obrátíme se na četnickou stanici. Nechť povolané kruhy zakročí, umírá-li žebračka v příkopě hladem; nechť vláda podnikne energické kroky proti řádění myši v naší pšenici; nechť ministerstvo veřejných prací neprodleně odstraní suchou větev, která překáží na erární silnici mezi Vysokým Mýtem a Domažlicemi. Odkopnout řečenou větev do příkopu, to by byl osobní politický čin, jenž se přičí našemu zažranému etatismu. A přece každá povinnost, o kterou státu ulehčíme, je politický pokrok; vzestup demokracie je myslitelný jen ve formě občanské autonomie. Nikde není tak naze vidět nepolitičnost našeho života jako v úpadku samosprávy.

A v našem centralismu, ano; ale to dvoje jde nejspíše nějak dohromady. Byl jsem nedávno na jednom malém městečku; měli tam zrovna na náměstí veřejnou schůzi o papežském nunciovi; ale pokud vím, neměli tam dosud na náměstí tábor lidu o místním vodovodu. Dělat na malém městě politiku, to, jak se zdá, znamená převářet parlamentní polévky; to znamená přísahat na koalici místo na lepší budoucnost okresní silnice; to znamená volat po Třetí internacionále místo po druhé stříkačce. Každá konkrétní politika je především lokální; zdá se však, že stojíme na kraji velmi povážlivého stavu, totiž duševního odumírání venkova. Takzvaný probudilý člověk na venkově je člověk, který běduje na malé poměry a stůně touhou dostat se do Prahy. Bylo by jinou věcí polemizovat s pověrou, že Praha je velkoměsto; bohudík není to tak zlé. Ale zlé je, že tato pověra ochromuje regionální ctižádost. Žít na menším městě, to už není žít plně a sytě; tady se duchový život jaksi vytrácí v písku. Zastavte se u knihkupeckého výkladu na malém městě; je to svrchovaně poučné. Zdá se skutečně, že duševní stav venkova je velmi špatný; ale je otázka, není-li mu pomoci. Abych tak řekl, mne méně znepokojují akutní pitomosti Prahy než chronická tupost malého města – prostě proto, že na malých městech a v jejich farnostech žije dvacetkrát víc národa než v celé Praze i s Hostivaří a

Kobylisy. Máme-li vůbec myslet na nějaký pokrok, je ho víc a šíře třeba v maličkých centrech s podloubím a baňatou věží než v Rudolfinu a okolí. A tady zvýšit úroveň života – nu, není-li tohle dost rozsáhlý úkol pro lidi, jimž politika není jen věcí papírové legitimace, nýbrž osobní aktivity a osobního prožití, pak ať jsem nejzbytečnější z ševců, kteří se kdy spustili svého kopyta.

Přítomnost 6. 8. 1925

## VĚK TECHNIKY

Zapalme svíčku géniům inženýrství, přesných výpočtů a technické dovednosti, jež přemáhá všechny překážky a buduje pomníky trvalejší nad pyramidy a tak dále. Učinivše tak, potěšme se milými pokroky, jež génius inženýrství zaznamenává na místě tak významném, jako jsou úřady města Prahy. Vězte, že byla v Praze založena nová čtvrť, řekněme na východní straně; nebyla jen založena, nýbrž i postavena. Když už byla postavena, přispěchal stavební úřad města Prahy s výpočty, jak vysoko mají být vedeny ulice; i ukázalo se pohříchu, že domy jsou postaveny na zemi a že země je bohužel o něco výše než vykótovaná úroveň příštích ulic; ale to se dá napravit, země se odkope, k domům se postaví schůdky, a je to. Ale pak je tu ještě kanalizační úřad, a poněvadž v něm jsou také inženýři, vypočítali, jak vysoko nebo hluboko se má vést kanalizace. Dobrá, tedy položili a zasypali kanalizaci, a jiní dělníci přikročili k nivelizování ulic; a tu se ukázalo, že kanálové výstupy se octly půldruhého metru nad úrovní ulic. Totiž stavební úřad a kanalizační úřad se nějak rozešly ve svých výpočtech; a nyní z ulic čouhají pěkné kanálové roury s pěknými železnými poklopy, a městské úřady se dosud nerozhodly, mají-li zase vykopat kanály a položit je hlouběji, nebo mají-li vykopanou ulici zase zasypat o půldruhého metru výše, nebo mají-li na řečené kanálové poklopy postavit sochy primátorů, nebo posléze nebylo-li by pro budoucnost nejlépe vést kanálové potrubí ve vzduchu, jako římské vodovody. Ale dosavadní výsledek spolupráce pražských stavebních úřadů je technicky nesporně zajímavý.

Lidové noviny 8. 8. 1925

## PERIFÉRIE

Občané, vlastenci a Pražáci, máte-li zálibu v dalekých a poněkud divokých cestách, pokuste se prostudovat okraj Prahy; budete nuceni zlézat hromady rumu a šotoliny, budete se brodit blátem i prachem, budete klopýtat bez mapy i kompasu nevýslovnými bezcestími, ale objevíte dvě věci; předně že Praha roste, a za druhé že roste trochu divně. Shledáte-li, v jakých dalekých končinách zarazili noví Pražáci svá sídla, naplní se vaše srdce divou radostí, že tam nebydlíte vy; poznáte, že bydlet ve zdravém vzduchu periferie není jen záviděníhodný blahobyt, nýbrž i kozácký heroism. Za druhé však poznáte, že vzrůst Prahy je řízen jakýmisi zvláštními a osudnými zákony: zdá se, že nová a budoucí Praha bude stejně neprostupná a nesouvislá jako stará Praha.

Praha totiž roste jako vesnice: rozlézá se chapadlovitě podle cest; má tvrdošijnou náklonnost růst podle silnic. Počkejte, za sto let vysune Praha jednu ulici třeba až do Plzně a jednu do Kolína, zatímco se na Žižkově nebo ve středu Vršovic bude ještě sklízet oves. Příčina je asi ta, že v Praze a kolem Prahy se sice stavějí nové domy, ale nestavějí se nové cesty; domy rostou horem pádem kolem starých “výpadových” silnic, ale mezi silnicemi ve všech příčných směrech zůstávají pustiny a lada a mrtvá země. Člověk si staví svůj příbytek u cesty; udělejte mu cestu, a on si u ní postaví dům. Má-li se kdy vůbec vzrůst Prahy rozumně regulovat, musí se konečně jednou začít především se stavěním cest.

Druhá příčina je, že až dosud veškerá komunikace je dirigována radiálně do středu města; a jak je vidět, ani dnes se prakticky neděje větší pokus o zlepšení komunikací obvodových. Karlín nemá přímého spojení se Žižkovem; Žižkov s Vinohrady; Vinohrady s Vršovicemi; Vršovice s Nuslemi, a tak dále. Každá pražská čtvrť visí jednou komunikační tepnou na pupku středního města; ale s nejbližší čtvrtí po svém boku není spojena dohromady ničím. Všimněte si, jaká jsou stavební vakua mezi těsně sousedícími čtvrtěmi. Každá pražská čtvrť má dokola svou vlastní periferii, svůj Divoký východ a západ. Já nevím, snad se projektují nějaké skvělé obvodové komunikace mezi Hostivaří a Hloubětínem; ale pro nějakých mizerných tři sta příštích let by bylo jaksi víc po ruce postavit komunikaci mezi Vršovicemi a Žižkovem. Možná že za sto let budeme bydlet na Malých Tatrách a létat do úřadu nebo do továrny aeroplánem; ale z Vršovic do Nuslí nebudeme létat aeroplánem, nýbrž pravděpodobně chodit pěšky, bude-li tam ovšem do té doby ulice. Zdá se, že v minulých desetiletích každá pražská čtvrť rostla nejenom na svou vlastní pěst, nýbrž se zřejmou hlubokou nechutí k sousedním čtvrtím; rozhodně se snažila, aby se co možná nepřístupně ohradila proti divokým



domorodcům sousedního katastru. Všechn život v Praze protéká radiálními kanály vedoucími do středu města; v příčných směrech je pusto, prázdno a teskno; jen obecně prospěšná družstva, jež sdružují zoufalé nebydlící, si tu a tam troufají načínat příčné ulice bytovými kasárnami melancholicky holých stěn. Rád bych věděl, kolik tisíc bytů by se v Praze získalo, kdyby se zastavěla vakua v postranních ulicích. Zatím je nápadné faktum, že se jim život přímo vyhýbá.

Třetí příčina, proč Praha tak nesouvisle a neúsporně roste, je v kuriózním pražském centralismu. Obchod, peníze, kavárny i publikum, všechno má neodolatelnou tendenci kutálet se do nejniže položených ulic Prahy, ohraničených asi tak Hyberskou, Jindřišskou a Vodičkovou ulicí. O metr výše už přestává obchodní život. Není v Praze velkoobchodu, který by se udržel v drsné výši deseti metrů nad úroveň Můstku. Nové pražské čtvrti, celá nová města rostou v obchodním závětrí, kde nedostanete koupit ani tkaničku do bot. Jen řezník, holič a majitel garáže se odváží rozbít svůj stan v melancholické čistotě nových čtvrtí; ale když se obyvateli tohoto okraje utrhne u kalhot knoflík, musí si pro nový zajet na Václavské náměstí. Kdyby se předem pamatovalo na to, že každá nová čtvrť bude potřebovat svého lokálního ústředí, své satelitní malé city, nevyvíjel by se pražský život tak dostředivě; a Praha by rostla čtvrtěmi seskupenými kolem jader místo chapadly protaženými podle silnic. Bylo by možno představit si celý kruh lokálních jader nebo náměstí spojených obvodovou komunikací; tím by se Praha uzavřela a slila ve skutečné město. Zatím však roste, jak se Pánu Bohu zlíbí, ba ani to ne; tohle by se nemohlo ani jemu líbit.

Lidové noviny 9. 8. 1925

## POUTNÍK V ČESKOSLOVENSKU

A Wayfarer in Czecho-Slovakia je titul knihy, kterou napsal E. J. Robson a vydal právě Methuen v Londýně, kde současně vyšla G. A. Birminghamova kniha Poutník v Uhrách. Pan Robson shledal, že Československo je “tam, kde bývalo odjakživa, dokud se jmenovalo Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko a Ruthenia”. Shledává, že lid u nás “je klidný a pokojný; poslušný zákonů a ukázněný. Diví se, že lidé u nás “odhazují papíry, do nichž balí své salámy a tvrdě vypadající hrušky, do schránek k tomu zřízených, což nám, kteří postýláme celý svět útržky papíru, připadá trochu zbabělé. Ale jsou zřejmě šťastni, třeba trochu unaveni, protože

všichni jsou dělníci.” Jak zřejmo, neudělal tento poutník ani veliké, ani zrovna spolehlivé objevy; ale přece jen hledí spravedlivě psáti o nás i o naší minulosti, což nelze zrovna říci o autoru Poutníka v Uhrách, který si nechal nakukati u našich sousedů leckteré nesmysly na náš vrub, jako historku, jakou náhodou prý nám připadla Bratislava, atd. Mnohé stránky této knihy se zdají dokonce špatně skrývanou maďarofilskou propagandou, jíž je na Západě více, než tušíme.

Lidové noviny 11. 8. 1925

### LETNÍ BÍDA

Na rozdíl od hovad polních a veškeré havěti, kteráž se hýbe na zemi i ve vodě, má většina lidských institucí svou dobu květu a žíru v mlhách podzimu a zimních plískanicích, zatímco v létě chřadnou a žijí ze zásob tuku nashromážděných i v zimě. K těmto zimním tvorům náleží divadlo, žurnalistika, politika a aféry. Uznejte, že v zimě by taková Marmaggiho aféra nevyschla za mizerných čtrnáct dní; po měsíce bychom se živili jejím tukem a morkem. V zimě by aféra Houserova vydala pořádnou politickou pečeni; ale v těchto letních dnech zapáchla velmi rychle a nikdo se už k této drůbeži nechce hlásit. Volební oprava usnula následkem nedostatku zájmu. O volbách mluvíme jen jako o kynoucí rozkoši podzimu; nikoho ani nenapadne, že by vůbec mohly být v létě. Jen válka jakožto zjev velmi starodávný a téměř přírodní má v létě jakés takés existenční vyhlídky. Ale co je taková válka v Maroku letnímu čtenáři? My, kdož trpíme v redakcích, bychom si třeba zobáky rozdírali prsa jako pelikáni, abychom své čtenáře živili vlastní krví; ale běda, v těchto psích dnech by z nás místo krve vyprýštilo jen trochu hustého a polozaschlého inkoustu, jímž ani při nejlepší vůli nelze nic napsat. Není co. Není do čeho kousnout. Nastaly černé dny letní bídy.

Lidové noviny 12. 8. 1925

### LÁSKA U HOTENTOTŮ

Prapodivný zvyk, který by se stěží ujal ve společnosti našich mládenců a dívek, zachovávají milenci u Hotentotů. Chce-li se mládenec dozvědět, je-li mu nakloněna dívka jeho volby, podá jí hůlku. Vidí-li ho černá nebo spíše hnědá kráska ráda, zlomí hůlku, kterou oba drží

každý za jiný konec, a potom si oba hodí ulomený kus hůlky na prsa. Tím je navzájem vyznána a slíbena láska – a od tohoto okamžiku nesmějí milenci na sebe promluvit ani slovo a nesmějí si nic podat. Chtí-li si něco říci nebo dáti, musejí tak činit prostřednictvím třetí osoby; prohřeší-li se proti tomu, musejí platit pokutu. To trvá měsíce, rok nebo i několik let. Když už nápadník má toho čekání a mlčení dost, sundá si opánek a hodí jej své vyvolené pod nohy. Nezvedne-li jej krasavice, je konec známosti; hodí-li jej zpátky, dává tím svému ženichovi svolení k bližšímu styku. Pak už svatba je jen věcí dohody rodičů. Tak to líčí Schulze ve své knize o zemi Noma a Kalahari.

Lidové noviny 13. 8. 1925

### VRCH SV. KŘÍŽE

Spíše se na něj doptáte pod profánním jménem Židovských pecí; ale nejsou tam ani pece, ani kříž, ba ani židé; je tam jen nevalná tráva, vykotlané a rozežrané svahy, a hlavně žižkovský lid. Je to nahý, zedraný a příkrý hřbítek, tak trochu lomy, trochu dětské hřiště a v pozdních hodinách ledacos jiného; na jedné straně uzavírají obzor Olšanské hřbitovy, jež se svými topoly a cypřiši a kupolemi hrobek a věžičkami vypadají hodně jižně a poeticky; pod nimi zapomenutý Olšanský rybníček, zátoka slizu s vodou zelenou jako horské pleso a hustou jako smetana. Dokola dole Žižkov, černý, očadlý a loupající se; daleko na obzoru Hradčany, odtud opravdu drobet neskutečné a jen tak symbolicky nadechnuté; a tuhle na druhé straně temného údolí zelený Vítkov, masivní hranice žižkovské nádrže. A vzadu uzavírá kopec tajemně zazděná zahrada kapslovny, odkud třaskají rány jako ve věčně válečném pásmu.

Ve dne jsou tu děti s draky, děti s luky z deštníkových drátů a děti s kartami; výrostci ležící na břiše a mastící karty; mládenci s hlavou položenou na klíně své milé a tváří zakrytou čepicí; milá sebou ani nepohne v tichém uznávání mužské svrchovanosti. Matky ze Žižkova spravují prádlo nebo suší houby; mladí tátové zdola vynášejí na loktech své haranty; staří strejci si sem vylezou se svou fajfkou a sedí nehnutě nad široce rozlezlou čadící Prahou. Vyčouhlý hoch hraje na harmoniku tak koncertně, že by se mohl ukazovat; kolem něho kruh mládenců na břiše, huby opřeny o pěst, se nehnutě oddává divému a vzlykavému vrkání, jímž koncertující mládenec opřádá tenoučkou melodií. Veliká, ohromně těhotná žena stojí nehybně proti nebi jako barbarský monolit.

Na rozrytých a vylámaných svazích, na terasách šutru a neřádu, na výspách z plechovek a sutek rostou dřevěné baráčky stlučené z latí a prkének a starého plechu a papíru: nové lidské příbytky, typ 1924, snad ještě o něco bídnější než jinde, protože tu není ani dlaň půdy, na které by se vypracoval záhonek. Domácí páni kutí něco kolem svých budek a navázejí na kolečkách kamennou drť v marném úsilí zarovnat drobící se svah. Červené a modré peřiny v oknech, mnoho dětí a ječivý ženský křik. Jen docela na temeni se udržel lidový park: úhor bez jediného stromečku, sporá a tuhá tráva mezi rezavým pískem; ale ještě dost, aby tu se soumrakem polodětští milenci zdola usedali, jak se říká, na zelený lajntuch. A v noci, v noci tu člověk nemá co dělat; je to místo poněkud špatné pověsti.

Tam dál, až za kapslovnu, jsou za drátěným plotem zahrádky železničních zřízenců; každá je jako dlaň, ale je tam dost místa pro kapustu a slunečnice, ohnivé řeřichy a begónie a jiriny a takovou jakousi bednu s okýnkem, z níž čouhá plechová roura; nu ano, v těch bednách se patrně bydlí. A kde je trochu vylámán svah, postaví se z prken bouda a natře se růžově nebo bledě modře, a je to; zas jedna rodina má střechu nad hlavou. A ještě dál, na posledním výběžku hřbetu, je skutečná, dlouhá a smutná kolonie, a za ní písečná končina, podobná povrchu Měsíce, rozrytá maličkými horstvy a krátery, na jichž dně zahrávají zelené rybníčky. Tady už opravdu je sám kraj města; na kost obnažená a zraněná půda městských terénů přechází náhle ve sličnou a mírnou oblast obdělávaných polí.

Lidé, kteří jdou ještě dále nežli sem, do některé z těch samot rozdrobených podle cest, jsou tiší a umdlení; trusí se po jednom s uzlíčky, ve kterých si ráno nesli do práce oběd, a ztrácejí se v polích dál a pořád dál, až tam, kam nedohlédneš a nikdy snad nedojdeš.

A musíš jít moc dlouho zpátky, aby ti zase zacinkala červená tramvaj periférie.

Lidové noviny 15. 8. 1925

#### JAKUBOVA SLUŽBA U KORJAKŮ

Tak jako si patriarcha Jákob vysloužil Ráchel u Lábara, činí podnes Korjakové, přírodní kmen v nejzazším severovýchodě Asie. Mladý muž, který si vybral dívku své záliby, neřekne

a ani b, a jednoho dne se mlčky dostaví do domu jejích rodičů, a bez dlouhých řečí začne konat všechny hrubé služby. Příští tchán přijímá tyto služby se stejným mlčením, je-li totiž ochoten vyhovět mládencově ucházení; korjacká etiketa však žádá, aby s ním hodně špatně nakládal a dřel ho bez slitování. Tato ženišská služba trvá půl roku až tři leta. Zdálo by se, že ženich si za svou práci nevěstu jaksi kupuje; ale není tomu tak, neboť i bohatý ženich si musí nevěstu doslova vysloužit, a za druhé nevěsta pak dostane věno vyplacené v sobech, jehož hodnota je daleko větší než hodnota vykonaných služeb. Spíše je to zkouška lásky ženichovy. Je-li důstojný korjacký otec se službami nápadníka spokojen, řekne mu jen slovo, a mladý muž si odvádí nevěstu do své jurty bez jakékoliv další ceremonie.

Lidové noviny 17. 8. 1925

## LEGÁLNÍ NEVĚRA

Zvláštní manželské zařízení mají u většiny domorodých kmenů australských. Mladé děvče je beze všech formalit, bez jakékoliv sympatie a bez ohledu na rozdíl věku dáno za ženu muži jisté sociální vážnosti. U něho je hospodyní a vlastně ho živí, sbírajíc po lese, co jedlého najde. Muž vyššího sociálního významu může mít i více takových hospodyní. Ale vedle tohoto rodinného manželství může mít každý muž i každá žena jakési manželství z lásky; toto se uzavírá jistými sňatkovými obřady, které platí jen dočasně a čas od času se obnovují. Je to omezeno jen tím, že tento druhý muž nebo případně druhá žena musí patřit téže pokrevní skupině (zvané “pirauru”) jako legální manžel; a že tito “manželé z lásky” se mohou stýkat jen za jistých svátků nebo za nepřítomnosti legální manželské polovičky. – Podobný zvyk je též u některých kast indických. U Toiliyanů je dokonce muži zakázáno vejít do svého domu, najde-li dveře zavřené a před nimi pantofel svého příbuzného. – U afrických Nandů je žena manželkou nejenom svému legálnímu muži, nýbrž i členům jeho skupiny zvané “mat”. Zastihne-li muž u své ženy někoho, kdo nepatří k jeho “matu”, spráská ho bez milosti. Cestuje-li Nandi, hledá si nocleh u člena svého “matu”; je-li takový ve vsi a jsou-li oba mužové ženatí, přenechá hostitel svému hosti dům i se ženou a jde se vyspat jinam. Zato však jde – se stejnými nároky – po čase navštívit svého někdejšího hosta. Neženatý cestující nebo člen jiného “matu” (věkové skupiny) nemá ovšem práva na takovéto pohoštění a jde se vyspat do “chyše bojovníků”.

Lidové noviny 19. 8. 1925

## MNOHOMUŽSTVÍ

Mnohomužství je tibetský a indický protějšek k mohamedánskému mnohoženství. Zdá se, že příčinou této instituce alespoň v Tibetě – je chudoba; žena, jež je manželkou více mužů, obyčejně veskrze členů rodiny, nepřivede na svět přece jen tolik dětí, kolik by se jich rodilo, kdyby se každý člen rodiny ženil na vlastní pěst. Proto v takových krajinách je nadbytek žen; přebytečné dívky buď jdou do kláštera, nebo se prodávají, nebo se (u kmene Toda) prostě zabíjejí. – U Tibeťanů žena se vdává za všechny bratry v rodině; otcovství je potom rozděleno tak, že za otce prvního dítěte se považuje nejstarší bratr, za otce druhého mladší a tak dále. V kastě Santalů si nejen bere za muže všechny bratry svého manžela, nýbrž také muž považuje za své ženy všechny sestry své manželky. I v Kašmíru si přivádí manželka svou mladší sestru jako věno. U kmene Toda mohou býti členy mnohomužského manželství i nepřibuzní, pokud patří k stejné věkové třídě. Za otce dítěte jsou považováni všichni – smíme-li tak říci – podílníci takové rodiny; ale často si dítě volí z nich “pravého” otce, a sice ovšem podle jeho sociálních a majetkových poměrů. Tedy u kmene Toda nemá platnosti rčení, že si člověk své rodiče sám nezvolil.

Lidové noviny 25. 8. 1925

## TAJEMSTVÍ TCHYNÍ

Úkol pro srovnávací národopis a literární dějiny:

Zjistit, vyskytují-li se vtipy o tchyních u všech národů, ve všech kulturách, v šerém dávnověku a na všech kontinentech. Jsou-li nějaké vtipy na tchyně ve védách, v bibli, u Hesioda, v Eddách a na náhrobních nápisech egyptských. Speciální otázka, vhodná pro disertaci: Slované a tchyně. Vtipy o tchyních jsou totiž úkazem tak hojným a pravidelným, že je dlužno považovat je za jev sociologický. A jestli jednou nějaký Němec z toho nevytluče foliant o CLXXVI + 729 stranách, ať jsem ignorant, který nemá ponětí o vědách.

Já ten foliant napsat nehodlám; rád bych jen upozornil na zvláštní okolnost: V přírodním stavu se vyskytují dva druhy tchyní, a to tchyně ze strany mužovy a tchyně ze strany ženiny. V anekdotách se však vyskytuje pouze a bez výjimky jediný druh tchyně, a to tchyně mužova. Všechny příslušné vtipy se týkají vztahu tchyně a zetě; nikdy, pravím, a nikde ve vesmíru se nevztahují k poměru tchyně a snachy. Ještě jsem nečetl anekdotu, v které by snacha vyjadřovala své zvláštní pocity nad návštěvou své tchyně nebo svůj lidožroutský podiv nad jejím tuhým životem. To je jaksi privilegiem zeťů. Ženská rovnoprávnost ještě nedošla k tomu, aby se vyskytly vtipy o tchyních ze stanoviska snach. Stejně zvláštní je, že se vyskytuje tolik vtipů o mužích pod pantoflem, ale žádné šprýmy o sekatuře manželů vůči manželkám. Vzdálený divák by z toho usoudil, že v našem společenském řádu je muž v rodině osobou jednak divoce se bránící proti osudové zlobě své tchyně, jednak trpělivě podrobenou teroru své životní družky. Snad je to zčásti pravda; ale vysvětlení těchto anekdotických projevů je jinde. Vtipy o tchyních, stejně jako vtipy o manželích pod pantoflem, vznikají z toho, že anekdoty dělají muži, a nikoliv ženy. Vtip je mužský projev. Anekdota je tvůrčí oblast typicky mužská. Vtipy, toť jedna z mužných výsad, které jsme si ještě udrželi.

Mám za to, že vtipy vůbec se zrodily v pradávných dobách; proto také většina vtipů je prastará. Zrodily se z obcování mužů; vznikly v dobách, kdy mužové ještě měli svá shromáždění, kam byl přístup ženám nábožensky zakázán. Ještě dnes mají mužové své mužské domy a mužské spolky, kam nesmí žena vkročit pod trestem zabití; zde se konají mužská mystéria a sdělují se veliká tajemství, jichž nesmí slyšet ucho ženy; není pochyby, že zde, mezi námi chlapy, se odjakživa povídaly a zde předhistoricky vznikly anekdoty o tchyních a o mužích pod pantoflem. Zde také vznikly hrdinské básně, ale to už je jiná literatura. Proto podnes vtipy a anekdoty se povídají v mužských hospodách, a ne na čajových dýcháncích. Je to mužská záležitost, tak jako klepy jsou předmětem ženských mystérií. Muži mezi sebou si tropí šprýmy; ženy, jsou-li mezi sebou, mluví neskonale vážně. Povídá-li ženská anekdotu, je to hrubý maskulinismus. Zrození anekdot je posvátné, neboť událo se na půdě tajných mužských obřadů. Rovněž zrození klepů je sakrální; je to památka tajemných rituálních schůzek, na něž mívaly přístup jenom ženy. U čerchmana, rád bych věděl, co si mezi sebou říkaly vestálky.

Dobrá, tedy prastarý a zasvěceně mužský důvod vtipů vysvětluje, proč se podnes udržují v takové převaze anekdoty o tchyních a o mužích pod pantoflem. Tyto poslední jsou patrně památka matriarchálního řádu společnosti; je to přežitek mužského odboje, který se někdy v

pravěku udál proti kmenové vládě žen. Než se prvotní matriarchální řád zvrátil v patriarchální, scházeli se mužové v ústraní a povídali si ze vzdoru anekdoty o mužích pod pantoflem a jistě i o tchyních. U mnoha primitivních kmenů je podnes tchyně tabu, je hrůzně posvátná; muž nesmí svou tchyni oslovit a nikdy nesmí říci její jméno; nesmí na ni pohlédnout, ba potká-li ji, ustoupí daleko z cesty. Vtipy na tchyně jsou docela zřejmě předhistorickou reakcí proti tomuto kultickému tabu; je to, abych tak řekl, rozkoš z rouhání.

Mezi jinými běžnými vtipy jsou nápadné ty, jež vyjadřují nelibost, že strýc nebo teta nechťi umřít. Nikdy se nedělají anekdoty na téma, že by měl zemřít dejme tomu konkurent nebo představený v úřadě; zdálo by se nám to jaksi surové. Vtipy na kýženou smrt strýce nebo tety se nám nezdají surové, patrně proto, že jsou předhistorické. Je to asi zbytek pravěkého utracování, případně i pojídání příliš starých členů kmene. Předvěký kanibal vtipkoval stejně laškovně o upečení strýce, který zapomněl včas umřít, jako dnešní anekdotář vtipkuje o smrti strýce, na jehož dědictví čeká netrpělivě rodina. Říkám vám, je to archaický pozůstatek prostého a legálního rodinného kanibalismu.

A ještě taková atavická památka jsou vtipy o svátečních lovcích a o rybářích. Nedělají se anekdoty o smůle zahradnické, nýbrž o smůle lovecké; nelaškuje se o nezdaru při operaci slepého střeva nebo při stavění domu, nýbrž o nezdaru při lovu. Je to patrně proto, že lov je nejstarší a čistě mužská záležitost; smějeme se se zálibou tomu, čemu se smál už jeskynní člověk. Pračlověk se chytal za břicho, když jeho spolulovec netrefil mamuta. Z instinktu pralovce udržujeme anekdoty o svátečních střelcích a mysliveckou latinu, ačkoli většina z nás nehonila nikdy leda švába nebo myš. Naše nejběžnější vtipy bují na hlubokém a tajemném rumišti věků. Naše anekdoty jsou velebné jako střepy popelnic.

Lidové noviny 29. 8. 1925

## FILEMON ČILI O ZAHRADNICTVÍ

### Kapusta

Měl jsem z ní radost; byla plná, trochu ojíňená a tak kudrnatá jako František Langer, když byl mladší; ale najednou se bůhví odkud vzaly housenky běláška zelného, který, jak ukazuje



jméno, by měl žrát zelí u Strašnic a nechat mou kapustu s pokojem; a sežraly všechno krom pěkně rozvětvených žeber.

Před touto pohromou jsem byl nakloněn opravit tabuli hodnot a považovat kapustu za královnu květin. Nuže, není to pravda; královnou květin je pořád ještě růže, zřejmě proto, že není k žrádlu.

Patrně i člověk musel být velmi nejdělý, aby se stal králem tvorstva.

### Sukulenty

Nemyslete si, že jich mám sbírku; mám toho jen čtyři hrnčičky a něco netřesku; ale přece mne tato vegetace uvádí v úžas.

Jeden kaktusek vypadá, jako by si to umínil pučet kousek syrového skopového masa; je to červené, trochu nafialovělé, tlusté a velmi podobné jakýmsi znetvořeným pracičkám; tento div přírody je, upřímně řečeno, poněkud ohavný.

Druhý kaktus si usmyslil přijmout podobu, jako by vyšel z fantazie nějakého klempíře. Dělá to jistě naschvál; tváří se jako umělý výrobek.

Třetí, to jsou pěkné tučné fialové a zelené šavle se zřejmou vůlí k stylizaci; ale všechno je osypáno jakousi tropickou vyrážkou v podobě hustých bílých a plesnivých bradaviček. Zdá se, že to není nakažlivé.

Čtvrtý netvor se musí vidět růst. Nejdříve vylezou chlupy, z těch se udělá hvězdička, a pod hvězdičkou se ukáže zelená bambulka. Nakonec je z toho taková rohatá koule, hustě osázená pichlavými hvězdičkami. Nedovedu si představit, co z toho vznikne dál.

Ale nejpodivnější je obyčejný netřesk; nasázel jsem jej a dále jsem se o něj nestaral; ať ukáže, co umí. Nuže, umí něco zvláštního: kdekoli se mu zachce, v podpaždí, na zádech, na hlavě vyžene jakousi zelenou lupenitou hlavičku, ta se ulomí, skutálí se do hlíny, zapustí kořínek a roste jako blázen.

Co bych si počal, kdyby mně v podpaždí nebo na prsou nebo vzadu na šíji začalo pučet dítě. Některé netřesky mají na sobě dvacet mladých; je to jako osutina plodnosti; je to rozpoutané mateřství.

### Plevel

Učinil jsem objev: každá bylina má nejen jiný list a květ, nýbrž i jiný kořen. Vy, kdo se nepatláte v půdě, abyste vyplenili bejlí, nemáte ponětí o skrytém bohatství kořenů. Jsou kořeny kypré, dužnaté, chorobně bledé; nebo tuhé, rozvětvené, bohaté jako čupřina; plazivé, dřevnaté, naběhlé, hlízovité, úporné i křehké, pevné jako ovčí struna, hluboké i mělce rozlezlé, tučné i hladově vychrtlé, růžové jako živé nervy i černé jako hniloba, kosmaté i lysé; říkám vám, pod zemí je to stejně bohaté jako nad zemí.

### Hlína

Mluvil jsem o hlíně, a jeden zahradník se na mne urazil. Zahradní půda, řekl, to není žádná hlína; to je prst', humus, ušlechtilá a živá hmota, kdežto hlína je, víme, mrtvina, jíl a jalovina. Trochu jsem se zastyděl; zahradník má pravdu. Ale proč tedy Hospodin stvořil člověka z hlíny země, a ne z prsti? Není psáno, že by Adam byl stvořen z humusu. Není řečeno, že by jej Stvořitel byl udělal z jemné listovky. Patrně šetřil humus a listovku na Zahradu Ráje. My zahradníci přece nevymrháme nejlepší prst' na nějaké pochybné pokusy.

### Jak se pěstují oblaka

Stojí to dosti práce; je nutno velmi pečlivě plevat, vyhazovat z prsti neřád a kamínky, klečat na zemi, shýbat se, rýt se v půdě, zalévat, sbírat housenky, hubit mšice, kypřit půdu a sloužit zemi; když pak tě už bolí od toho záda a ty se narovnáš a podíváš se k nebi, máš nejkrásnější oblaka. Probatum est.

Lidové noviny 6. 9. 1925

KOMPROMIS

Slovíčko “kompromis” je jedna z nejdůležitějších politických rekvizit. Užívá se ho ve dvojnásobně podstatně různém smyslu:

1. Lidé nadaní velmi rozhodnými politickými zásadami říkají “kompromis” všemu, co nespĺňuje jejich řečené rozhodné zásady, i když o ně v daném případě nešlo. Jsou lidé, kteří nazývají šedivé šaty kompromisem mezi bílými a černými šaty, i když by se bílé nebo černé šaty v dané situaci vůbec nehodily. Pro některé lidi je nota d kompromis mezi notou c nebo e; zanic na světě by nepřipustili, že je to nota stejně samostatná a čistá jako c nebo e. Politický střed je pro ně kompromisem mezi divým revolucionářstvím a středověkou reakcí. Jitro není prostě jitro, nýbrž kompromis mezi půlnocí a polednem. Suchý fakt je kompromis mezi vodou a ohněm, a tak dále. V tomto smyslu užívá se slova “kompromis” s krajním pohrdáním; označuje se jím mrzká polovičatost, slabošství, bezzásadovost a zkrátka zbabělý kompromis.

2. Naopak zase lidé, kteří zrovna přicházejí z činného politického kolbiště, mluví o kompromisu s tváří lidí, kteří poznali tvrdost života a přinesli jakousi oběť. V politice, říkají, nutno dělat kompromisy; zásady jsou sice krásná věc, ale musí se z nich slevit, aby se našel střed mezi různorodými zájmy. Dosáhli jsme části svého programu; dojítí celého, to bohužel nešlo, a museli jsme přinést jistou oběť. V zásadě by to mělo dopadnout lépe, ale prakticky to mohlo dopadnout ještě hůře, zkrátka my jsme to vyhráli za cenu jistých ústupků.

Kdyby mne v tuto chvíli přepadl nějaký můj věřitel a chtěl na mně tisíc korun, nedošel by plného uspokojení, prostě proto, že náhodou tisíc korun v kapse nemám; kdybych mu dal sto dvacet korun, dal bych mu všechno, co mám. To tedy není kompromis, neboť jsem dal všecko, co mám. Kdybych to s ním usmlouval na pětadvacet korun, byl by to kompromis; mohlo by se to usmlouvat také na dvacet nebo na padesát neboť to právě je podstata kompromisu, že není přesně limitován; záleží na tom, kolik se usmlouvá. Kompromis neznamená učinit tolik, co mohu, nýbrž učinit co možná méně, než bych mohl. Kompromis znamená, že to mohlo dopadnout ještě všelijak jinak. Kompromis není přesná výslednice sil; kompromis není “zlatý střed”, neboť pohybuje se v širokém poli možností.

Vede-li inženýr dráhu, nevede ji přes vrchol hory, nýbrž oklikou po jejím úpatí. Tato oklika není kompromis mezi přímostí tratě a výškou hory; je to prostě velmi přesné počítání se skutečnými fakty. V politice se však nepracuje inženýrsky; udělá se projekt a čeká se, s jakými překážkami se setká, a teprve potom se handluje o nějakou tu okliku. Řeší-li se

všechno kompromisem, znamená to, že nejsou předem váženy okolnosti, s nimiž bude nutno dále prakticky počítat; tomu se ovšem říká fušerská práce. Kompromis je zející rozdíl mezi zásadou a praxí; ale kupodivu se pak neřekne, že je-li tento rozdíl nutný, jsou patrně zásady špatné, ježto se nehodí na skutečné poměry. Chce-li někdo vydojit z hubené krávy sto litrů mléka a nakonec prohlásí, že se prozatím spokojí s těmi třemi litry, co z ní vyždímal, je to politický kompromis; chcete-li se zbavit kompromisu, odhadněte předem stav krávy a vyhrňte si rukávy s jasným vědomím, že toho nebude víc než tři litry. Politický kompromis je stín politické demagogie; udává velikost rozdílu mezi volebními sliby a skutečnými poměry. Kompromis není choroba kompromisních politiků, nýbrž právě nekompromisních programů. Politika kompromisů je možná opatrná; ale není přesná; je jako obchod, ve kterém se smlouvá. Je to nevěcnost programu; a je to nejistota v praxi.

Národní práce 16. 9. 1925

## PODLE VLTAVY

### Český Krumlov

Já nevím, kolikrát se tady Vltava kroutí; nežli projdeš městem drže se co možná přímo, překročíš ji asi pětkrát a pokaždé se divíš, že je tak zlatohnědá a že má tak naspěch. Kolik má Krumlov obyvatel, to také nevím, ale hospod má čtyřiatřicet, tři kostely, jeden zámek, ale zato veliký, dvě brány a velikou sílu památek; vlastně celé město je jediná historická památka, což trochu připomíná Sienu nebo Stirling nebo jiná slavná místa. Tak tedy jsou tu staré štíty, arkýře, vikýře, podloubí, oblouky, ochozy, cimbuří, sgrafita, fresky, schody, nahoru a dolů, balustrády, kašny, sloupy, patníky, kouty, trámy, mázhauzy, podjezdy, historické dláždění, klikaté ulice, betlémy, vysoké střechy, gotický kostel, minoriti a všude červené rožmberské růže; kam se vrtneš, vidíš samou malebnost a starodávnost a historickou slávu, ale ve starých předměstích to už jsou jenom nízké domečky, rukou dosáhneš na střechu, v oknech geránie a nade dveřmi nápis; tady ještě žijí stará řemesla jako v patnáctém století.

Nade vším tady vévodí (opravdu vévodí, a to po vévodech Eggenberských) tamhle nahoře zámek a hlavně věž, jedna z nejvěžovatějších věží, jaké jsem kdy viděl; řekl bych, že věže jsou česká specialita, protože nikde nemají takové divné bání, bachraté cibule, makovice,

lucerny, přilepené věžičky a galerie a špičky jako u nás; každé staré české město má svou zvláštní věž, podle které se pozná, že tohle je Hradec a tohle Brno a tohle Budějovice a tohle Český Krumlov.

Co se zámku týče, je celý pomalovaný a potažený freskami vnitř i zevně; ale ze všeho nejlepší je barokní knížecí divadélko, ve kterém ještě visí staré dekorace; mohla by tam v tu chvíli strašit nějaká taliánská opera z osmnáctého století, ale nestraší, protože se tu nesmí z bezpečnostních důvodů hrát. Pak tam je letohrádek Bellaria s takovými žertovnými schody na prsou, a spousta jiných barokních věcí; za tři koruny je toho ažaž.

Pak tedy brousíš nahoru a dolů po městečku; má starý německý ráz, ale česká jména nad krámkou a dílnami; němčina je tu jakási bavorácká. Na jednom pobožném sloupku nějaká Marttha Slinnin z roku 1651 oznamuje, že "Mit Ein Pfert Gefarlih Gefoln GOTTlob One Schodn Osgelofen". Ale už to není tak pevné s němečtím Krumlova; i ono je jen historickou památkou po českých Rožmbercích. Kraj je chudý a následkem toho velmi pěkný; hejna kvíchal frčí na korálové kytice jeřabin, černožlatá Vltava šumí hluboce zaříznutým údolím, ve kterém pan Spiro proměňuje šumavské lesy v rotační papír, a gotické kostýlky na výspách kopců, boží muka i křížové cesty ještě zesilují tesknou samotu tohoto velmi starého kraje.

#### Vyšší Brod a Rožmberk

Vlastně by se tam mělo jet formanským vozem; člověk by podle cesty sbíral houby, a když to nahoře u Nesselbachu příliš fičí, vlezl by pod plachtu a díval by se na vážné, nespěchající zadky koní, jež zachovaly svou starosvětskou formu jako celý ten starý kraj. Cesta by trvala skoro celý den, ale nakonec by se přece jen ukázal bílý klášter vyšebrodských cisterciáků, pěkný a mírný, uzavřený jako městečko, kde je vše: lékárna i pivovar i knihovna i muzeum i kravín a hlavně ticho, ticho, které už je samo o sobě jakási pobožnost, člověče bezbožný. A v té knihovně je snad padesát tisíc svazků v bílé kůži sviňské a hnědé usní hovězí; knihy trochu obstarožné, většinou latina, samé osmnácté století, jako celý ten klášter s rokokovými dvory a freskami. A v obrazárně mají největší poklad, tajemné obrazy Vyšebrodského mistra, podivný výkvět české gotiky, kterému se říká jihočeská škola a který se svou zádumčivou a čistotnou urozeností je trochu zázrakem v naší těžké a selské zemi. Bůh sám ví, kde se tohle vzalo; ale i to je zázrak, že se to zachovalo v bezúhonné neporušenosti u nás, v zemi tolikého zničení. Ještě gotická křížová chodba a kapitulní síň jsou kousek staré slávy vyšebrodské, a jihočeská

Madona v klauzuře kostela; ale ty obrazy mluví o duchu, který mnoho viděl a pak se snad uzavřel v teskné a přísné čistotě: člověk příliš jemný a osamělý.

Lid se tu živí dřívím, samým dřívím a senem; řídké vesnice a stará městečka, jako třeba Rožmberk s rožmberským hradem a bukvojským zámečkem. Na hradě je mnoho starých řezaných skříní a stolů a seslí, zbroje a popravčí meče, dubové stropy a spousta starých portrétů; je tu i bílá paní s usazenými očima a dlouhým nosem, o níž kastelán říká, že tu strašivá; na Jindřichově Hradci straší také, rovněž v Třeboni a na Krumlově; na svůj věk je to zřejmě dosti pohyblivá dáma. Mimoto jsou tu i mučidla, džbány, staré zámky a památky bujného poreformačního katolicismu, jako třeba karty v podobě breviáře a krucifixy a mnoho jiných starých věcí. A pak pořád dál a dál Vltava, úzké a klikaté údolí se silnou zlatou a černou řekou.

Lidové noviny 20. 9. 1925

## POLITIKUM

Snad to, co chci říci, říkám za řadu jiných: za mnohé z těch, kteří nejsou politiky, nýbrž jenom občany; kteří snad jsou nebo byli dosti špatnými straníky, protože se snaží být co možná dobrými občany. Je nás dosti, kdo necháváme politiku jiným, protože děláme něco jiného; děláme svou práci a věříme, že to nejlepší, co můžeme, vydáváme všem právě ve svém povolání. Není to politická netečnost; říkáme-li, že chceme míti pokoj od politiky, znamená to něco velmi vážného: že chceme, aby politika byla v pořádku; aby nás neotravovala nad našimi pracovními stoly; aby nás neponižovala. Rádi bychom považovali politiku za určitou práci, která se koná stejně pozorně a věcně, jako my konáme svou a jakou žádáme od svého krejčího nebo zámečnicka; rádi bychom důvěřovali politikům tak, jako důvěřujeme železnici, že nás poveze tam, kam jsme si koupili lístek. Nepleteme se zámečnickovi do jeho práce ani strojuvůdci do jeho řízení; předpokládáme prostě, že rozumí své věci a že si z nás nedělá blázny. Náš život by byl neobyčejně trpký, kdybychom k nim nemohli mít této důvěry. Nuže, náš politický život je v tomto smyslu velmi trpký. Máme ponižující vědomí, že s námi političtí lidé dělají, co jim je libo. Jsme jim dobří jen k tomu, abychom jim odevzdali hlas; vše další, co nám demokracie dává, je politická bezmoc. Sneseš takovou bezmoc, pokud je

demokracie v pořádku; ale dusíš se jí, jakmile si uvědomuješ, že demokracie jde špatnými cestami.

Když šlo o novelu tiskového zákona, varovala od ní celá veřejnost; vy politikové však nedbáte toho, co na vás voláme. Ponižili jste nás a dali jste najevo, že vám nezáleží na ničem. Strojíte ponižující volební reformu, která z nás občanů učiní državu stran. Jakou zbraní se máme bránit my, kteří jsme jednotlivci, proti vám, kteří jste strany? Co vám je po nás? Nejste mandatáři naši, nýbrž mandatáři stran; neptáte se nás, nýbrž výkonných výborů stran; nejste odpovědni nám. Mezi námi, kteří jsme jenom občany, a vámi, kteří jste zaměstnanci stran, není nic společného; parlament není tribunou naší, nýbrž zbytečným a nedůstojným předstíráním veřejné kontroly nad politickým handlem. Nemluvíte za nás; jen se o nás dohoduujete. Mezi námi a vámi zeje propast, která se nenaplní řečmi na schůzích stran ani předem napsanými a domluvenými rezolucemi.

Ponižuje nás, že volíme poslance, kteří nejsou našimi poslanci; že svěřujeme všechnu moc ve státě parlamentu, jenž není již parlamentem; že naším jménem jsou dělány zákony a reformy, jež nejsou dobrými zákony a reformami. Pro nás, kdo nejsme politiky, je demokracie jistý systém kreditu; volíte tu nebo onu stranu svěřujeme jí svůj morální souhlas; ponižuje nás, je-li ho zneužito k věcem nedobrým. I mým hlasem bude přijímána nemravná volební reforma; i můj hlas byl spoluscítán, když byla svoboda tisku uražena tiskovou novelou. Stydím se za to, jako bych byl spoluviníkem; to jest to politické ponížení, ve kterém žiji.

Ponižuje nás nedůstojnost parlamentu, který i státní nezbytnosti vyřizuje stranickým handlem; ponižuje nás parlamentní systém, v němž bez hrubé a honorované majority by potřeby státu nebyly uhájeny. Ponižuje a skličuje nás přizemnost politického jednání; co jde vysoko nad domácí zájmy stran, je politickým exponentům tak lhostejno jako chalupníkovi aviatika. Ponižuje nás samozřejmost, se kterou političtí machři přijímají fakt, že stát je odevzdán stranám k exploataci. Ponižuje nás osobní úroveň mnohých, z nichž strany učinily vladaře nad věcmi národa. Ponižuje nás forma i duch politiky, jež vládne pomocí nečistých kompromisů mezi bezohlednými zájmy.

Jsme velmi bezmocni; ale je nás mnoho. Nemáme nic než ten svůj hlas, pokud i ten nám koaliční demokracie nevezme; avšak i ten bezmocný hlas znamená mnoho, neboť jím dáváme mravní souhlas, aby věci zůstaly při starém nebo aby se přese vše zkusilo změnit je. Je to věc

kreditu; my, kdož jsme jenom občané, uvěřujeme jistou mravní hodnotu lidem, kteří s ní mají hospodařit. Naše politika (mluvím stále o nás, kdo necháváme politiku jiným) je prostě otázka důvěry; naše politická činnost je omezena na akt, jímž svěřujeme jiným plnou moc, aby jednali za nás. Skutečný kredit může být jenom osobní; ale náš volební řád ho nepřipouští. Svěřiti svůj souhlas nové straně je jisté riziko; můžeme býti zklamáni; ale bez nějakého rizika se v tomto světě nepodaří nic.

Jsmeli nespokojeni, volá se na nás: Pracujte ve stranách! Ne; je-li nám čeho třeba, tedy je to pracovat proti stranám; proti vládě stran; proti hlasovací mašinérii; proti inkompetenci; proti politice za zavřenými dveřmi; proti všemohoucnosti výkonných výborů; proti našemu ponížení; proti úpadku demokracie. My, pouzí občané, nechceme vládnout; my chceme jen důvěřovat. My můžeme znovu a znovu zkoušet, než se najde politický systém hodný naší důvěry; ta jediná možnost a to právo nám ještě zbývá; a bylo by politickou letargií, kdybychom toho práva neměli užít v této neslavné době.

Lidové noviny 21. 9. 1925

## NA DRÁZE

Příjezd korunního prince není věc tak jednoduchá, jak byste si mysleli. Tuhle jsem jel tratí Praha-Brno téhož rána, kdy opačným směrem jel rumunský korunní princ; ale já o tom nevěděl. Počínajíc od Prahy každých sto kroků stojí strážník u kolejí; za obvodem Prahy každých sto kroků četník; a jak rychlík uhaní, je to hotový nepřetržitý špalír žandarmerie. Teprve u Kolína to zaburácí po druhé koleji, jako blesk přeletí černě lakovaný salónní vlak, a podívaná je odbyta; nejbližší četník už dělá čelem vzad a běží se nasnídat domů; a všichni další jako by se v tu ránu propadli do země – není po nich ani památky.

\* \* \*

Žně asi nedopadly špatně: jen se podívejte, co se po nákladních vlacích rozváží hospodářských strojů. Jsou krásně nabarveny na modro a červeno, zeleno a žluto; je to prudká barevná symfonie úrodného podzimku.

\* \* \*



Ano, naše dráhy vědí, komu patří. Tuhle byla kdesi přerušena trať, ale jeden pasažér o tom nevěděl. “Člověče,” užasl pan kontrolór, “copak nečtete České slovo? Tam to přece bylo oznámeno!”

Lidové noviny 24. 9. 1925

## PODLE VLTAVY

### Zastávka

Prostě napadne tě to zčistajasna, a ty vyskočíš z hekajícího vláčku ve staničce, kterou jsi jakživ neslyšel jmenovat; není tu nic, jen pruh louky mezi lesy, řečená stanička a kousek dál bílý dům; a jelikož na Šumavě v každém domě je hospoda, ukáže se, že ten dům je ovšem hospoda. Pak tam teče Vltava, nevím, zda Teplá nebo Studená; sáhl jsem si na ni, zdála se spíše studená. Teď tu stojíš a nevíš co; pustíš se přes louky, a louka ti mlaská pod nohama a houpe se skoro podezřele; zachráníš se mocnými skoky do lesa, a prvním krokem se proboříš po kolena do mechu, zatímco hůl ti až po rukověť vjede do trouchnivého pně, o který ses chtěl opřít. Já neříkám, že je to prales; ale je to nějak hluboké; a hub je tu, že to je až strašné: fialové, třešňově červené, bílé, barvy šafránu, ledově průsvitné, ohromné, mokvající, černě rozpadlé, hlízovité, podobné kravským žaludkům, kachním nožkám, palicím a všemu na světě; a co se mechu týče, ten se vyžívá ve všech odstínech zeleně, od modré až po oranžovou a rašelinově černou, když už nemluvíme o jeho podivuhodné něžnosti, tloušťce a hustotě; nakonec však to, co jsi považoval za pěšinu, ti naprosto nevysvětlitelně zmizí pod nohama, a ty stojíš po kolena v mechu, který je vlastně ležící strom, nevíš kudy kam, a najednou si uvědomíš, že široce, nesmírně dunivě hučí hory a lesy (kam jste se poděly, kam jste se poděly, moje mladé časy), že jsi sám, nevěda kde, a že se tady vůbec neozve ptáček. Slyšíš šumět hory a zurčet podzemní vody, ale nedoslechneš ptáka ani mušky; pozor, lidský živočichu, vešel jsi v panství vegetace. A tu na tebe přijde ukrutně krásná hrůza, která tě nápadně rychle vyhodí na kraj lesa; na poli pracují lidé a plnou hubou převalují těžkou horáckou němčinu, mají ohromné dřeváky a v pravém uchu mosazný cvoček. Ale teprve na tvrdé silnici mezi břízami a jeřáby si plně uvědomíš podstatnou lidskou libost: z tvrdých a pevných věcí pod nohama.

\* \* \*

Od té doby jsem viděl pravý prales, ten pod Boubínem. Je to jen kousek rezervace, takový, jak se říká, přírodní park; člověk by skoro čekal, že tu budou tabulky s nápisy “Netrhejte stromů” nebo “Nešlapej po padlých velikánech, cítí jako ty”. Tedy takový prales se skládá hlavně ze stromů víceméně vyvrácených; je tam mokro, teče to jako houba a leží tam pně ve všech stupních rozkladu, takže nemůžeš vpřed ani vzad. Je to necháno na ukázkou, jaký děsný nepořádek nadělá příroda, je-li nechána sama sobě. Člověk sice nad tím žasne, ale pak je rád, když putuje na Lenoru pořádnými lesy; cítí s nimi jaksi víc solidarity. Körbrův Průvodce sice praví, že tam za těmi větvemi “spí Šípková Růženka svůj sen staletý”, ale já ji tam nezastihl; buď bylo na ni příliš chladno, nebo má v pondělí volno.

### Na Zlaté stezce

Prachatice jsou nesporně chátrající město; od té doby, co se po Zlaté stezce přestala vozit z Pasova sůl, nemohou se jaksi vzpamatovat. Máte-li dosti odhodlanosti a trpělivosti, jedte tam vlakem; jinak je lépe jít tam odněkud pěšky. Tedy je to tu staré a ošumělé, ale kdysi to bylo celé pomalované sgrafity a freskami; i tady bylo panství Rožmberků, kteří si patrně libovali v polychromii. Staří prachatičtí měšťané pokryli celou radnici malbami a nápisy; zrovna uprostřed fronty je chlap, má v hubě větev a meč, na prsou lví hlavu, jednu tlapu medvědí a z dlaně sype peníze; nikdo neví, co to znamená. Pak tam jsou malovány všelijaké soudní scény; Prachatičtí zřejmě si potrpěli na vykonávání spravedlnosti, a proto tu jsou zobrazeny výkony Šalomounovy a pro zvláštní uspokojení počestných lidí výjev, jak jsou dva provinilci zaživa stahováni z kůže. Latinské nápisy velebí občanské ctnosti a správu obce, a jeden český nápis se končí klasickým dvojverším:

Práwo pawuczynie se przyownáwá,

gijż brauk prorazý, musska wnij zůstáwá.

Pak je pomalován i starý pivovar a řada jiných ctihodných domů; mnoho maleb už zašlo, a zašel i tajemný nápis na kostele: “Quam cito transit tumana loje”. Ano, lidská sláva polní tráva. Na kostelních vratech je viděti rány husitských seker a kopí, a je tam v levé lodi i příšerná kobka, v níž prý husité upálili pětáosmdesát prachatických katolíků; ti chtěli utéci oknem, ale jenom ohnuli mříže, kteréžto jsou tam doposud. Já tam vlezl; byl tam kaplan,

kostelník a všelijaké kostelní haraburdí. Vedle kostela je prastará škola, do které prý chodil Jan Hus, a dokonce i Žižka. Městečko je dosud uzavřeno hradbami jako tehdy; a jako tehdy svážejí se soumrakem krásy seno prachatických sedlačících měšťanů, zatímco soumarský zvon oplakává bývalou slávu Zlaté stezky.

Nyní místo soumarů jezdí údolím Volyňky volarská dráha o jediném vagónku a s lokomotivou, která na každé stanici nabírá vodu a uhlí, aby dojela do druhé. Posléze dojde i do Volar; to je podivné město, kam kdysi nasadili Tyroláky, a ti si postavili tyrolské dřevěné město s tyrolskými nízkými střechami a kameny na nich a alpskými lukami dokola a s volarským jazykem, který se někdy podobá němčině. Pohříchu část Volar kdysi vyhořela; ale i tak Volaráci zůstaly Volaráky, jako by žili na ostrově, a Volaračky se nikdy nevyvdají z Volar, aby neroznesly volarské jmění z hnoje a dříví do světa. Volary neměly zastoupení na mírové konferenci; Volary by měly být volarským státem.

Kterákoli vesnice

Vesnice na Šumavě se povšechně vyznačují neobyčejnou délkou; řekněme tak mezi dvěma a dvaceti kilometry. Myslím, že tam jsou vesnice, které ještě nikdo nikdy celé neprošel.

Hnůj je před domem místo zahrádky; u každé chalupy vydlabaný kmen, kterým teče pramenitá voda; na každém zápraží řada dřeváků, od těch velikých tahavých po dojemné dřeváčky dětské. Na neděli se takový dřevák nejspíš čerstvě ohobluje a klape se v něm do kostela. Řeč je tu silná a zvláštní; nerozuměl jsem ani slovu; na krásy se volá “uot uot iowa”. A když přec jen z neznámé příčiny je vesnice u konce, můžeš jít hodiny po cestě mezi břízami a jeřabinami a hodiny lesem a nepotkáš človíčka; jen zdálky před tebou uhne do lesa pašerák, který nese z Bavor šest zelených kloboučků na hlavě a ranec soli na zádech. Potkáš-li se po kraji těch smutných a krásných lesů s nějakým člověkem, bude to houbař – každý houbař ví, že na kraji lesa najde nejlepší hříby, takové tlusté a do černa osmahlé; pořád překračuješ takové stružky a mokřiny a třesavá rašeliniska – ty hory jsou samá voda, to jsem blázen, odkud to všechno teče. Za vlnou kopce nová vlna, samý les, samý dlouhý a hluboký les; tady je všechno stavěno do nekonečné délky, hory i vesnice i lesy i čas, čas dlouhý a šumící.

Lidové noviny 27. 9. 1925

## PROTI TRÍŠTĚNÍ

Nejprve něco mimochodem; nechceme-li se beznadějně tříštit, neopouštějme půdu obecného rozumu a společné logiky. Napsal jsem tu onehdy, že my občané nechceme vládnout, nýbrž ponecháváme politiku osobám, jimž svěřujeme svou důvěru. Za to se na mne rozkřikl nepodepsaný pisatel ve Večeru, že to je jaksi hanba a že “my chceme vládnout”, abychom hájili vlast a kdesi cosi. Táži se, pokud možno zdvořile, dotyčného pisatele, jakým význačným způsobem se účastní vlády nad tímto státem on sám; přece snad zajisté ničím jiným, nežli že volí s důvěrou pana Švehlu a uznává jeho panování. Věci jsou takové, že jenom pět pánů v republice může právem provolat, že “my chceme vládnout”; a prohlašuje-li republikánský úvodníkář, že i on chce vládnout, připomíná silně onoho školníka, který říkal, že “my máme konferenci”. Ve skutečnosti nám, kteří jsme jenom občané, je vzata veškerá ingerence na správu věcí; veřejné mínění nebylo nikdy tak svrchovaně přehlíženo ani tak sešněrováno jako od dnešních držitelů moci; z naší možnosti svěřovat své politické plnomocenství osobám, jimž bychom důvěřovali, je učiněn paskvil. Člověče z Večera, kdybychom my měli křičet, že konečně “chceme vládnout”, byl by to jakýsi pokus o převrat politických zvyků; což byste nám měl asi velmi za zlé. Tedy my nechceme vládnout, pokud doufáme, že i do dnešních politických forem lze ještě investovat náš občanský kredit. Nechceme-li si vůbec rozumět, nebudeme se moci nikdy po česku smluvit; a tomu já říkám zbytečné tříštění. To tedy předem a mimochodem.

Vždycky před volbami se mluví proti politickému tříštění, tak jako se před výročním trhem hubuje na cizí konkurenci. Nicméně je pravda, že u nás je politických stran příliš a zbytečně mnoho; a že už tak, jak věci dnes stojí, jsme důkladně roztříšteni. Co tedy dělat?

Kdyby parlamentu opravdu nešlo než o vyřizování státních záležitostí, byly by tam v každém konkrétním případě možny dvě nebo vlastně tři strany: jedna, která je pro věc, druhá, která ji odmítá, a třetí, která ji obstruuje, protože zásadně popírá první i druhou stranu. Jsou státy, které vystačily pár set let méně než s tímhle. Další strany jsou možny vlastně jenom tím, že bylo vymyšleno cosi mezi “pro” a “proti”, totiž politický handl. Budu pro tvou věc, budeš-li ty pro mou; budu hlasovat pro tuhle státní nezbytnost, budeš-li ty hlasovat pro zavedení cla z ponožek nebo pro státní úhradu družstevních deficitů. Je to skutečný obchod; té a té věci se dává souhlas, protože se chce získat nějaká jiná výhoda. Hlasy, které má ta která strana k

dispozici, jsou velmi cenné, neboť jsou, abychom tak řekli, trhovým zbožím; dá se za ně něco trhnout. Tahle strana nese na trh kopu hlasů a tahle jenom mandel; kdyby dodala o jeden hlas méně – kdyby například měl některý poslanec o věci odlišné mínění a podle toho hlasoval –, bylo by to porušení obchodní morálky; chci říci, bylo by to tříštění. My, kteří nejsme politiky, přitom nechápeme jenom to, proč se k tomuto handlu aranžují hlasovací komedie a parlamentní živé obrazy; stačilo by přece, aby vůdcové stran měli místo poslanců v kapse prostě odpovídající počet hracích známek (mohly by být různých barev) a v danou chvíli je vyklopili na zelené sukno. Bylo by to lacinější a jaksi věcnější.

Máme příliš mnoho stran, protože naše strany jsou příliš stranami. Náš parlament a senát není složen z nějakých čtyř set padesáti odpovědných lidí, nýbrž z nějakého tuctu konkurujících partají. Je-li na náměstí deset tisíc hlav, není to tříštění; ale uděláte-li z nich dvě strany, které si leží ve vlasech, konáte dílo tříštění. Není tak velkým tříštěním, odtrhne-li se třeba chalupník Nováček od agrárníků; je horším tříštěním, jsou-li agrárníci příliš agrárníky: jsou-li národem pro sebe. Není osudným tříštěním, že vznikají nové strany; fatální roztříštění je, že máme staré strany a staré stranicví. Každá strana prohlašuje, že mluví jménem národa; bohužel má pravdu; mluví jménem svého národa, neboť máme-li tucet stran, máme tucet různých národů, z nichž každý mluví jinou řečí a jež se dohodují jenom svými diplomatickými zástupci; tomu se říká systém Pětky. Vytvořili jste nové Rakousko, v němž místo korunních zemí se hemží korunní strany; máme-li ocenit takový výkon, tedy povedlo se nám dílo roztříštění, jak náleží. Je pravda, máme příliš mnoho stran na dělení státu.

Stát není už organizace nás občanů, nýbrž organizace politických organizací. Kolik máme stran, tolikrát je národ rozdělen; a aby bylo tohle dílo ještě důkladnější, organizují se už i dorosty a děti podle svého politického příslušenství. Buďte tak laskavi a nežvaňte potom aspoň o národu; neříkejte, že Československá republika je osídlena tolika a tolika milióny Čechů, nýbrž kmenem agrárním, kmenem národně sociálním a tak dále, ovšem s příslušnými ciframi. Je nutno roztříštit strany, nemá-li být roztříštěn národ. Není nám třeba třinácté či kolikáté partaje; je nám třeba klínu, který by rozrážel stranicví. Raději dvacet nových stran nežli pět politických církví. Raději vřavu čtyř set padesáti nezávislých mužů nežli dveře zavřené za tichým handlem pěti diplomatů. Chceme viděti poslance, a nikoli vůdce stran. Nechceme-li vládnout, chceme aspoň vidět a slyšet; na tomhle kousku demokracie nám přece jen záleží. Rádi bychom viděli v parlamentě řešení věcí, a nikoliv řešení mocenských poměrů. Potřebuje-li kterákoli věc v parlamentě, aby se pro ni předem vyhandlovala majorita, pak buď

je ta věc špatná, nebo je špatný parlament. Zdá se, že je třeba udělat z poslanců nevolníky, aby byla sněmovna dělná; nuže, pak ještě zbývá jiná možnost, a sice zkusiti to s jinými poslanci. Každý pokus o nápravu je ovšem tříštění; je to tříštění špatného stavu věcí. To je také tříštění, tahá-li doktor zkažený zub, zejména ze stanoviska zkaženého zubu. Pokazit mašinu je tříštění; ale rozebrat ji a hledat, kde je chyba, je také tříštění. Záleží ovšem na tom, co se s tím chce; pro rozkoš z destrukce se to nedělá. Dá-li se montér do spravování chybného stroje, je trochu předčasné křičet na něho, ať toho nechá, nebo že ten chatrný stroj rozbije. Je potřeba především nechat mu pokdy.

Lidové noviny 2. 10. 1925

## NĚKOLIK ZASTÁVEK

Třebíč

Byl jsem tam jen tak půl hodiny; nemohu podrobně popsat toto město zapadlých ševců, ale učiňme aspoň jednu zastávku: v kostele svatého Prokopa, který je veliký a starý a nese se jako koráb na vlně zámeckého vršku. Ano, krásný je portikus na sloupkách rané gotiky; ale divná a tklivá je bílá loď s obílenými žebry a pilíři, temný gotický kámen oděný studeným vápnem. Je to čisté a chladivé jako nedělní košile; loď, jež se mohla kamenně a vznešeně tyčit, pokorně klečí v nedělní pobožnosti a její proplétané žebrovní, ostění, polosloupky a pilířky přestaly jaksí být architekturou, aby se staly nažehlenými záhyby, varhánky a krejzlíky starosvětského a čistého nedělního roucha. Zevně je to starý chrám; uvnitř to je mimo čas.

Náměstí v Třebíči je dlouhé a protáhlé jako ve většině našich měst; je to silnice, která se rozšiřuje v jakousi kapsu. Čtvercová náměstí vznikla nejspíše z římského vojenského tábora; ale většina českých náměstí vznikala jako zátoka vedle cesty; je to místo stvořené k tomu, aby vůz zajel stranou a kočí vypřáhl koně: ano, zde je nám dobře si odpočinout.

Jenže já musím dále.

Stará Říše

Je to jenom ves se suchou návší a bílým kostýlkem; ale dohromady to působí tak intenzívním dojmem bělosti jako máloco. Domek vedle domku bezúhonně bílý: snad právě uprostřed této pronikavé bělosti se musela zrodit mánie vydávat bezúhonné knížky.

O kus dál je Nová Říše s premonstrátským klášterem; mají tam dva výtečné Brueghely v obrazárně, krásné staré pokoje s vykládaným nábytkem a mnoho něžně uchovaných věcí; ještě k tomu patří bílí mnichové na bílých chodbách, folianty v bílých vepřových kožích a jakýsi bílý, ničím nesvrásčený čas – je-li v kláštorech vůbec to, čemu říkáme čas.

### Telč

Chtěl bych se vsázet, že nikde u nás není náměstí krásnějšího nežli v Telči. Je velmi dlouhé, zavřené branami a dokola vroubené podloubím; každý domek má vysoký štít s pěkným obrysem a štukem a je natřen růžově nebo modře nebo bíle, a je to všechno starodávně čistotné a pokojné; nějakým zázrakem se stalo, že tam není žádná nová radnice nebo škola, nýbrž samé takové důstojné sousedské domky a uprostřed náměstí kašna a kudrnatý sloup a potom v koutě zámek, nevím, komu patří, ale mají tam ve dvoře překrásné arkády a sochu Adama a Evy, kteří jsou velmi hubení a cudní, a velkolepý smrk nebo co to je; ale to náměstí, dlážděné kočičími hlavami, je ze všeho nejkrásnější. Mužové telčtí, nedejte na ně dopustit!

### Moravské Budějovice

Zdá se, že v každém moravském městečku je nějaký zámek; tady je také. Pak je tu kostel s věží dosti podivnou, jak už u nás věže bývají; a posléze tu žil nebožtík páter Kosmák v té pěkné faře s vysokým štítem. Kostel je však zavřen – kam má jít cizinec nejdříve, ne-li do kostela? Zavřený kostel je jako zavřená hospoda; je to odepření azylu. Protože mi nebylo přáno pohlížet na věci posvátné, díval jsem se na husy; neboť vězte, že toto moravské město není pouze město, nýbrž také vesnice s návší i husami. Ty husy se koupají s malé kašničky, kam se vejdou jenom tři, zatímco ostatní jim to závidí a dělají různé poznámky. A tu některá husa, která by se chtěla koupat, spustí z ničeho nic strašný křik a dá se na splašený útěk. Ostatní husy se polekají, i ty, co jsou ve vodě, a prchají v divé panice kejhajíce a mávajíce křídly, načež lstivá husa, která je takto napálila, honem vklouzne do uprázdněné kašničky. Obyčejně však se sama poleká křikem ostatních a letí s nimi, načisto zapomínajíc na svou vlastní lest. Jak vidět, i v Moravských Budějovicích je čím si krátit čas.

## U Otokara Březiny

Jaroměřice, to je tiché městečko s velkým vrbnovským zámekem na náměstí a velkým kostelem, v němž prý jsou pamětihodné fresky; ale já je neviděl, protože kostel je většinou zavřen, nejspíš aby v něm lidé nemařili čas. Kraj kolem je mírný a rovný; jen tu a tam vyrývá potok něžná a poněkud zádumčivá údolíčka, a jimi chodívá drobný pán s brejličkami, bílou bradičkou a velikou, silně klenutou hlavou. Je to Otokar Březina.

Jde se k němu po příkrých schodech; jeho pokoj je vybělený jako cela, vystlaný knihami všech jazyků a veškerého poznání, jinak až podivně střízlivý nebo přísný; neboť člověk, který tu žije, není nikterak přísný, nýbrž velmi něžný a velmi antický. Chtěl bych, aby mu kolem oken rostla réva se sladkými hrozný a v zahradě zurčela živá voda a zrálo zlaté ovoce; neboť křesťanská askeze je jen část Otokara Březiny; musíte ji doplnit antickým rozkošnictvím ducha, řeckou ironií, klasickou láskou ke krásě slova, bujnou svobodou ducha, širokou univerzálností platonika a jakousi sokratovskou podšitostí; k tomu přistupuje milostná a bezstarostná pokora Františka z Assisi, bezbřehá moudrost orientálce a k tomu ještě velmi jasný, reálný a spravedlivý rozum ve věcech tohoto života; ano, je to velmi složitý a překrásný případ.

Hovoří rád a hovoří dokonale, v bohatě rozvětvených odbočkách a ještě bohatěji provedených obrazech; zdá se, že vše již promyslel, neboť nikdy mu není tápati po myšlence nebo se ohlížet po přesném slově. V jeho harmonické moudrosti někdy bleskne rozkošný cynismus člověka příliš moudrého. Řekne: “Ti, kdo usilují o spravedlnost, rozbíjejí řád světa.” Řekne na omluvu bohatství: “K užívání bohatství, stejně jako k užívání hříchu, musí být jistá tělesná zdatnost.” Hájí ženu, jež není dobrou manželkou: “Aspoň činí život složitější.” Je nadevše třeba lásky; ale “k lásce je třeba klamu; to dvoje je nutně spojeno”. Nikdy nemluví o sobě; velebí složitost a polyfonii života; nejvyšší hodnoty života jsou láska, hrdinství a svatost. Načež se stejnou harmonickou vírou v nekonečnost života mluví o české politice; jeho trpělivost je nadlidská.

Nezná netrpělivosti; nezná ošklivosti. K čemu popohánět vývoj? “Film života se chce ještě dlouho roztáčet.” Je něco zlého ve světě? “I toho je třeba jako jednoho hlasu v té polyfonii.” Je to stoicism? Já nevím; když to říká, směje se tak trochu pod vousy. Je to vznošená a velmi



vysoká rovnováha; ale dotírejte, jak chcete, nepohnete jí. Přitom je to umělec opojený formou a okouzlený mnohostí života, podivuhodně usmířený i s démony lidského nitra. Při vši své luciditě a své antické i katolické rozkoši z řádu nezná zjednodušování; přítomnost nese v sobě odkazy věků a je prozářena sliby budoucnosti. “Život je složitý.” Je však přímo nelidské, že tím sám nikterak není zmaten. Ano, pro něho je to jednoduché, že je život složitý; ale běda nám, jež tato složitost drtí.

Dává se vám ženerózně, přímo plýtvá sám sebou, ale vždy vám uniká; nevniknete do něho, jako by byl z dýmánu. Pokusil jsem se vám ukázat jeho tvář; ale je to velmi těžké, neboť nemluví jenom ústy, nýbrž čelem i očima; jeho gesta jsou drobná a nikdy se nedotýkají věcí. Je nekonečně mírný a jemný, že vám je až teskno; bůhví čím to vše musel zaplatit; jeho ruce jsou skoro nehmotné utrpením.

A to městečko kolem něho je malé a daleko od světa, ale je stejně ve vesmíru jako města plná slávy a složitosti. “Nemáme moře,” povídá mistr radosti, “ale máme otevřenou cestu nahoru.”

Lidové noviny 4. 10. 1925

## ZÁZRAČNÝ RYBOLOV

Už jsem viděl rybníky zastřené jitřní mlhou i zanícené slunce západem; stříbrné rybníky podzimních chladů i černé tůně v hlubině noci; viděl jsem moře i kalužiny, ale ještě jsem neviděl, jak se vypouští a vylovuje rybník. Rybník, o kterém nyní mluvím, se jmenuje Staňkovský a je tam dole, za Třeboní, v zemi rožmberských rybníkářů; je velmi veliký a má prý konec až někde u Rakous, ale toho studeného a šedivého rána z něho zbývala jen kalužina vroubená bahnem na dně ohromného a křivolakého písečného kaňonu. V té blátivé kaluži se to tedy odehrávalo.

Jsem takto z hor a nikdy jsem neviděl opravdový rybolov; jenom z biblické dějepavy jsem znal obrázek zázračného rybolovu, a proto jsem si představoval rybolov tak, jak to tam bylo zpodobeno: že dvanáct apoštolů tahá z vody síť, jež se trhají tíhou nesčíslných tučných a nahých kaprů a stříbrných candátů a na metr dlouhých štik; že těch dvanáct svatých rybáků si s tou zázračnou úrodou ani neví rady, že to tahají ze sítě rukama, čeřeny i lopatami, že po tom

šlapou, že naskákají do vody a vlekou tu síť hojnosti na břeh, zatímco Kristus Pán praví: “Pozor, mládenci, tamhle vám ta síť povolí!” Představte si můj úžas, když jsem stál na hrázi Staňkovského rybníka: je to opravdu tak, jako to bylo v biblické dějepravě.

Především bylo jich skutečně dvanáct, těch rybáků; třináctý byl asi jejich pán a mistr, neboť jim velmi nadával. Neměli však řasnaté apoštolské tuniky, nýbrž jakýsi kožený oblek, o němž přesně nevím, jsou-li to vysoké boty sahající až po krk, nebo spíš nesmírná kožená vesta opatřená dole botami, nebo konečně mohutné kožené kalhoty končící dole shrnovačkami a nahoře takovými kšandičkami jako ženská košile; zkrátka je to od podrážky až po krk z jednoho kusu volské kůže a kouká z toho jen vousatá hlava a pár rukou. Nyní opravuji svou představu zázračného rybolovu: apoštolové neměli na sobě tuniky a řízy, nýbrž vězeli až po krk v těchto monumentálních rybníkářských nohavicích a nahoře byli zakončeni šišatými plst'áčky. Co se uředníků týče, ti měli obyčejné štruksové kalhoty a placaté čepice s nehtem, pomáhali jenom na břehu a netěšili se výsadě brodit se vodou a bořit se po pás do bahna. Ženské pak nosily v mokrých plachtách úlovek zázračného rybolovu na vozy, zatímco místní lid a školní mládež přihlíželi na hrázi.

Zázračný rybolov sám se odehrával takto: Nejdřív tam byla jen hladina vodní a na ní jako by plulo husto divného lupení, jež chvílemi se čeří větrem. Kdepak, člověče, to není lupení, to jsou samé rybí ocásky a ploutve, jež čouhají nad vodou. Dvanáct mužů vězících v kůži smutečným pochodem táhne po břehu síť; potom vlezou do vody a tlukou do ní holemi; snad chtějí zahnat ryby nebo to je nějaký obřad. Potom roztáhnou síť po celé šířce rybníka, a když se třináctý dlouho pro cosi zlobil, počnou ji vléci velmi pomalu a těžce. Uředníci a ženské na břehu dostanou konec provazu a táhnou s sebou. V síti to začíná šumět prudce a vířivě. Jsou to ryby.

Čím dál, tím to jde pomaleji; už to není síť, je to masa, je to hemžící se a hučící náklad ryb. Dvanáct kožených rybáků se stěží prodírá tou hustou a rozvířenou rybí hmotou. Tak, teď je síť přitazena k hrázi; teď ji pomalu rozhrnují; a nyní se zjeví zázračný úlovek. Nabírá se to plnými čeřeny, jako byste nabírali sběračkou boby; rychle se to rozhodí do kádí, sem kapři, sem štiky a tamhle nějaký ten sumec; nikdo neříká, že “tohle je chlapík” a “tohle bude jikrnáč”; to menší spadne mezi kádě a rozšlape se to – kdo by se pro to shýbal? “Dvacet dva, dvacet tři, dvacet čtyři,” počítá apoštol u železné váhy a vysype ženským mrskající sebou

masu do plachty. Rybáci nabírají těžké čeřeny v husté omáčce bahna. “Sedm, osm, devět,” počítá apoštol u vahadla. Nebere to konce; je úžasné, kde se toho v té síti nabere.

Díváš se na vylovenou hladinu dna. Jaké to tam plove divné husté lupení? Člověče, to jsou zase rybí ocásky; a dvanáct kožených mužů zas pohřebním krokem vleče po břehu síť k novému zátahu. Až do večera budou takhle vybírat tu blátivou kalužinu, jež po šest nebo kolik let byla krásným hladkým rybníkem třpytícím se mezi lesy; a zase, až se do jara naplní vodou, bude po leta hladkým a sličným rybníkem, aby opět jednoho dne vydal tuhle starodávnou podívanou na zázračný rybolov.

Lidové noviny 18. 10. 1925

## DOBRÝ STROJ

“To je dobrý stroj,” řekl šofér, když jsem si do toho sedal. “Tak jedem,” děl jsem nato, a muž v kožené přílbě chytil za kliku napřed a zatočil jí. Dobrý stroj trochu odkašlal a rozšířil jakýsi zápach, načež zůstal tiše sedět. Muž v kožené přílbě něco zasyčel a začal nevlídně cloumat řečenou klikou; byl to dobrý vůz: nechal si to pokojně líbit. Například kuň by si jistě nedal líbit, kdyby ho kočí popadl za nohu a začal, jak se říká, kurblovat. Je to přece jen pokrok, takový dobrý stroj.

Vyzkoušev takto jeho trpělivost, svlékl si šofér kabát, zvedl ten plechový plášť, co jsou pod ním hlavní vnitřnosti stroje, a vstrčil do nich hlavu i ramena; čekal jsem napjatě, vlezeli tam celý i s nohama a vysouká-li se potom výfukem ven a vyzve mne, abych ten kousek udělal po něm. Zatím však po nějaké čtvrthodince se vynořil zpod pláště a řekl, že “už to je”. Načež zatočil klikou, a bylo skutečně všecko v pořádku: dobrý stroj stál stejně tiše jako předtím; ale zato to začalo mocně pracovat v šoferovi.

“Já vám to natočím,” řekl jsem šlechetně, vylezl z vozu a popadl kliku. To je zvláštní, vůbec jsem jí nemohl hnout; pověsil jsem se na ni, nic; tlačil jsem hrudí, nic; vzpíral jsem ji ramenem, nic. “To musí dostat švunk,” děl šofér, zatímco jsem si stíral pot, a jednou rukou tím zatočil; byl to nádherný výkon, ale přesto motor nezabral. “Vždycky zabere,” ujišťoval šofér, “ale já nevím, co zrovna dnes –” Strčil ruce do kapes a díval se s opovržením na dobrý

stroj; pak ještě jednou vzal za kliku a trhl jí. A zničehonic to ve stroji začalo rachotit. “Tak vidíte,” řekl šofér, skočil do vozu a jal se tahat za nějaké páky. Vůz se rozjel. Je to skvělý okamžik.

Musí se ovšem umět jezdit. Kdo jede autem, nemá se dívat napravo ani nalevo, jako by mu záleželo na tom, co tomu lidé říkají, nýbrž hledí přímo k cíli, trochu položen nazad, a nemluví; jen tak jednou za půl hodiny prohodí, že vůz dobře pěruje nebo že vzal pěkně tenhle kopec. Kromě kopců bere vůz také zatáčky; kilometry však nebere, nýbrž dělá. Také o špatné cestě je možno mluvit; ale zato se nemá radit šoferovi. Kdo radí šoferovi, dokazuje tím, že sedí v autě poprvé.

Šofér je vždycky mladý muž. Ještě mnoho vody uplyne, než budeme číst v nějaké povídce: “Starý věrný šofér uchopil chvějící se rukou volant”, nebo “Oddaný šofér Petr, při svých letech stále ještě statný, si uvázal kolem krku svůj sváteční květovaný šátek, aby vezl mladý párek k oltáři”. Jednou se bude psát o “širokém dědovském autu”, tak jako se psávalo o starosvětských kočárech, a o starých, ošlehaných šoférech, jako se druhy vyskytovali staří, ošlehaní formani. Vždycky si představujeme, že budoucnost bude plna nových věcí; ale zatím bude neméně plna starých a zestárlých věcí. Chcete nahlédnout do budoucnosti? Tedy například: “Staříčkový kolovrátkář hrál dětem na staříčkový ochraptělý radioaparát, opatřený ještě anodovými lampami—”

Ano, ale kde jsem zůstal s naším dobrým strojem? Už vím: nejdříve na jednom kopci, protože “to v motoru řinčelo”; pak na jiném kopci, protože motor něco vynechával; potom někde na návsi, protože praskla duše. K této podívané se seběhla celá vesnice. Zdá se, že šofér je ve svém živlu, když praskne duše. “Františku, podrž to,” káže jednomu mladému obyvateli vesnice, a František, zruměniv tímto vyznamenáním, drží. “Františku, podej mě tohle,” káže šofér druhému. “A ty Františku, mně skoč pro športky. Pojd’ sem, Františku, a pumpuj.” Tucet mladých Františků se činí kolem šoféra; toho využije jeden a zmáčkne houkačku, načež uteče. Za nějakou čtvrt hodinku opouští dobrý stroj vesnici ochotných Františků.

Horší je, zastaví-li se dobrý stroj na náměstí nějakého městečka. Tady se vůz těší rozsáhlému zájmu a hledí ho využít: prostě odepře zabrat. Nyní jej obklopí veškeré mužské obyvatelstvo “našeho starodávneho a pokročilého města”; ženské se do toho vůbec nepletou; takhle vozit se, to by chtěly, ale jinak nemají hlubšího zájmu o stroj. Zato je tu asi osm starců, kteří využijí

příležitosti, aby nadávali “na ty blázny, co jezdí v autech”; dále větší počet mládenců, kteří rádi šoferovi a říkají, že je to špatný stroj, užívající různých odborných termínů; dále celé mračno školní mládeže čili Františků, kteří mlčky žasnou; konečně místní pan učitel a strážník, kteří udržují Františky v uctivé vzdálenosti pro případ, že by se stroj najednou rozjel. Ale je to dobrý stroj: nerozjede se. Šoferovi koukají zpod kapotu jenom nohy; to, co je z nitra stroje slyšet, není motor, nýbrž šoferovo nadávání na magnet nebo na co. Konečně padesát Františků s válečným křikem tlačí dobrý stroj přes celé náměstí do stínu. Dav ponenáhu roste. Je to veliká a slavná chvíle. Nevím, proč se tak šofér zlobí, když mu stroj nechce zabrat.

Bohužel po hodině zástup se začne vytrácet; starci jdou hubovat do hospody, mládenci, když už jsou tak pohromadě, jdou někam hrát v kuželky, a Františkové se rozletí jako vrabci. Jenom dvě ženy stojí a povídají u kašny, jako tam stály před hodinou a snad už před věky. A když takto dobrý stroj učinil vše, co mohl, pro rozptýlení městečka, začne to v něm hrčēt a je ochoten jet dál. Poslední František s podolkem vzadu za ním běží a křičí: “Nazdáár!”

Ale nejkrásnější je, když se dobrý stroj zastaví v noci někde na polní cestě nebo uprostřed lesa a nemůže dál, zatímco jej střídavě tlačíte a díváte se na velebné hvězdy; to jsou chvíle kosmické krásy. Říkám vám, jet na koni nebo vézt se formanským vozem, putovat pěšky nebo v palankýnu není a nikdy nebylo tak romantické a dobrodružné jako jet autem. Musí to ovšem být dobrý stroj.

Lidové noviny 21. 10. 1925

## TANEČNÍ ŠÍLENSTVÍ VE STŘEDOVĚKU

Těm, kdo lají na taneční mánii našich časů, budiž útěchou, že ve středověku bývalo ještě hůře. Tam se totiž tanec vyskytoval jako těžká epidemie. Tak například Limburská kronika líčí, že v létě 1374 bylo v rýnských a moselských krajích mnoho lidí zachváčeno “zuřivostí a tancováním”, takže vysílením padali; pomohlo jim prý jenom, když se po nich šlapalo. Jen v Kolíně bylo pět set takto posedlých tanečníků, a trvalo to šestnáct neděl... Roku 1354 byla podobná epidemie v Anglii a roku 1375 v Brabantsku a Dolním Německu; zachváčeni nejprve padali na zem v bezvědomí a s pěnou u úst; když pak povstali, museli tančit až do úpadu. Takto posedlí prchali ze svých domů, sdružovali se v tančící houfy a běhali skoro nazí, jen

ověnění květinami; tančili zejména u kostelů, až padli s tak naběhlým tělem, že se jim muselo celé obvázat. Kdo se na ně pozorně díval, byl popaden stejným šílenstvím; jen rány a kopance prý mohly takto zachvácené uzdravit. Ještě roku 1520 byla v Basileji žena tancem posedlá; s ní tančili červeně odění muži, placení od vrchnosti, tak dlouho, až vyčerpáním padla; což se podařilo teprve za měsíc. Ještě koncem šestnáctého století byly ženy – prý každoročně na den sv. Víta – popadány tanečním běsem; i sbíhaly se k jakési kapli v Ulmu, kdež tančily do vyčerpání, a pak opět po celý rok dělaly dobrotu. – U nás a v dnešních dobách propuká ovšem taneční šílenství spíše v zimě.

Lidové noviny 24. 10. 1925

#### MACDONALD

Vysoký muž těžkých a trochu schýlených ramen, s širokými dlaněmi, z nichž dosud je cítit ruce dělníka; skotská tvář prokvetlá žilkami, tmavé a smutné oči, bohatá prošedlá kštice a silný knír. Vypadá jako prostý venkovský muž v nedělních, ale hodně nošených šatech; neřekli byste, že je to nedávný premiér nejsilnější říše světa. Nevyjadřuje se lehce; je v něm něco neskonale unaveného a vážného, skoro až k těžkopádnému smutku. Snad potřebuje mít před sebou dav, aby se napřímil a zajiskřil ohnivostí vůdce lidu; v soukromí se zdá být zamyšleným, nemluvným člověkem, kterému by bylo lépe v milovaném rodném Elginu, v teskném severním Skotsku. “Tam je krásně,” říká tiše a chraptivě, “pořád se tam vracím, aspoň na několik neděl.” Nyní ožívuje, neboť mluví o socialismu; ale i přitom má smutné oči člověka, který myslí na rodnou končinu. Je hořký a zřejmě dobrý; cítíte z něho víc člověka než muže a vůdce. Připomíná člověka, který nesl příliš těžké břemeno a dosud cítí jeho tíhu.

Lidové noviny 25. 10. 1925

#### NA NĚKOLIK STRAN

Nemá se člověk přiznávat k nevědomosti. Jenom jsem řekl, že politice rozumím asi tolik jako kterýkoliv jiný daně platící občan, a už na mne prší poučování ze všech možných stran. Napsal-li jsem, že koalice zneužívala své moci, odpovídá se mi poučně, že koalice je nutná.

Tvrdil-li jsem (což zajisté není žádný objev), že stranictví u nás vybuchlo přece jen trochu nestoudně, poučují mne, že nemůže být politiky a parlamentu beze stran. Mínil-li jsem, že vládnoucí majorita si vzala republiku do pachtu jako statek, vykládají mně, že není možná vláda bez majority, a tak dále. Vypadá to tak, jako kdybych vytkl řekněme ševci, že mně ušil boty ze špatné kůže, a on mi rozhorleně namítl, že mám naivní názory, neboť boty se prostě musejí šít z kůže. Lidi, to přece víme; nejsme tak hloupí, abychom nevěděli, že musí být nějaká majorita; jde však o to, že tato majorita nemusí vládnout pochybnými prostředky. Víme, že musejí být strany; ale z toho ještě neplyne, že se musí uznávat jejich řádění. Nereptáme proti tomu, že existuje koalice, nýbrž proti tomu, že existuje koalice navzájem se napalující. Je možno tvrdit, že koalice byla nutná; ale při nejlepší vůli nelze tvrdit, že byla dobrá. Nechceme, aby švec nám šil boty ze skla nebo z batistu; žádáme, aby je šil z poctivé kůže. Spor je o prostředky; nebo chcete-li, o některé mravní principy. A to už nám politickým laikům odpusťte, že na politiku stále ještě klademe jistá mravní měřítká, jež platí ve styku normálních lidí. To znamená, že posuzujeme politiku také podle toho, jak byla dělána. Uznáváme, že koalice často hlasovala pro státní nezbytnosti; ale nezdá se nám státní nezbytností, aby takové hlasování bylo placeno například subvencováním nějakého družstva. Není třeba nás poučovat; stačilo by nám čestné slovo, že žádná strana v koalici stát nevruclovala (promiňte technický termín) za své sladké “ano”. Pokud se nám takového ujištění nedostane, budeme považovat za státní nezbytnost prvního řádu, aby byla koalice kontrolována.

\* \* \*

Je kupodivu, že možnost loajální opozice budí takovou nelibost mezi takzvanými státotvornými stranami. Když už opozice, tak ať je protistátní, ať je to bolševik nebo Němec; ale že by se český a se státem velmi dobře smýšlející občan měl dívat vládě a většině na prsty, to je představa nápadně nemilá, soudíme-li podle toho, co o tom píše noviny pěti stran a orgány k nim přiřazené. Najednou se mluví o pouhé negaci, o pouhé kritice a podobně. Co se pouhé kritiky týče, tedy měl jsem s ní ve svém povolání mnoho co dělat; leckdy se mi zdálo, že není dobrá; ale nedovedu si představit tu hrůzu, že by nebyla vůbec žádná. Povážlivější však je, prohlašuje-li se kontrola za činnost negativní. Nevěřil bych pokladníkovi, který by pokládal kontrolu účtů za negativní výkon, jenž porušuje harmonii cifer. Kontrola je negativní, najde-li v účtech chybu; opozice je negativní, najde-li chybu v nějakém výkonu vlády. Nad vládní většinou není kontroly; není vyšší instance, která by na ni dozírala; a tady se počíná poslání opozice, aby tak říkajíc zatraceně pásla po tom, kde a v čem se věci státu

špatně dirigují, co se, jak se dovídáme, tu a tam děje. Prosím vás, tohle posláni bychom neradi jen tak nechali panu páteru Hlinkovi a jiným. Je totiž příliš důležité pro stát. Skoro tak důležité jako vládnout.

\* \* \*

Ale tohle je jiná kapitola. Poučují nás pořád, že má-li se vůbec vládnout, musí být majorita, a má-li být kontrola, že se nesmíme tříštit na nějakou opozici. Tedy tomu my jaksi nerozumíme. Věříme tvrdohlavě, že má-li se vůbec vládnout, musí se vládnout dobře; a že má-li se dobře vládnout, je potřeba pást po tom, aby se nevládlo špatně, jako se tu a tam dělo. Bohužel zdá se, že k zajištění státních nezbytností nestačí jenom pevná většina, nýbrž také dobrá vůle; jsou totiž případy, že věci velmi potřebné pro stát nebyly pochovány z nedostatku pevné pracovní většiny, nýbrž právě uvnitř pevné pracovní většiny. Stává se, že v koalici padnou návrhy, které by snad prošly v plénu; přihází se, že nikoliv opozice, nýbrž majorita obstruuje státní a veřejné zájmy. Nebyla to žádná opozice, jež zavřela parlament; byla to koalice. Žádná mimokoaliční opozice nezmařila zákon o stavebním ruchu; to prosím provedla pevná většina. Item státně zaměstnanecké osnovy. Item autorský zákon a tak dále. Zdá se, že je velmi třeba stříci státních nezbytností proti této pracovní většině. Pět silných chlapů má ovšem víc síly nežli jeden; ale drží-li se těch pět silných chlapů navzájem za nohy, je jejich pracovní schopnost povážlivě omezena. Není třeba se bát o vládní většinu; koalice má neobyčejně dobrý žaludek, a bude-li nutno, přistaví k jednomu stolu šestou židli, a hotovo; nepochybně se najde obětavá část těla, která se na ni uvelebí, aby tak říkajíc doplnila živou váhu pevné majority. Ale je třeba bát se vládní většiny, která by nebyla nucena počítat s kritickou a vlasteneckou opozicí; a která by tak svrchovaně jako dosud přezírala veřejné mínění; a která by tak nedůstojně přisluhovala svým stranám a honorovala jejich státotvornou ochotu. Nejde o to, aby většina byla ohrožena; jde o to, aby byla hlídána. Promiňte, k tomu nás nevede žádný rozvratný pud, nýbrž velmi určité zkušenosti. Stačí ostatně číst, čím se nyní navzájem častují zkoalované orgány; říkám vám, lidé, čtěte jejich noviny: to je dostatečná výchova k opozici.

\* \* \*

Ale v jedné nebo dvou věcech by mělo být jasno. Dr. Kramář jezdí po světě s fixní myšlenkou, že tato opozice vyrostla na vrub jeho strany a jen proto, aby ji ničila. Zatím spíše chce dr. Kramář zničit opozici tím, že ji vyhlašuje za útok proti jediné straně, a sice, jak pravil Viktor Dyk, “proti straně početně slabší, a proto méně vlivné než ostatní koalované strany”.



Tedy kdyby šlo jenom o to, bylo by to pro nás trochu málo. Mám za to, že nejde o opozici proti jedné straně, nýbrž proti mnohým věcem: proti špatným zákonům, proti rušené ústavě, proti lihovým fondům, proti zbytkovým statkům, proti subvencovaným družstvům, proti politickému klíči, proti kaženým úřadům, proti útlaku, proti demagogii, proti všemu, co způsobila, co trpěla, co nedovedla stavit koalice. Prosím, tady nejde jen o novou stranu, nýbrž o staré svědomí; o občanské svědomí, které je starší než koalice i starší než republika. Jde o to, že nechceme být vázáni ve svém odporu proti čemukoliv, co považujeme za špatné: žádnými ohledy stranickými, spojeneckými, mocenskými a tak dále. I příští většina bude dosti silná, aby si mohla dovolit jakékoli chyby; i v ní budou slušní lidé, kterým poleze z krku ledacos, co tato většina uvaří; ale budou vázáni koaliční povinnostmi a zůstanou pěkně zticha. Tedy jde o to, aby aspoň někdo nezůstal zticha, nejsou-li věci v pořádku. Nejde o opozici proti žádné straně. Ba ani ne o opozici proti pěti stranám. Jde o odpor proti špatným kouskům, které se podle dostatečných zkušeností dělaly a budou dělat.

A je druhá věc, která by se už neměla plést. Říká se, že máme víc než dost stran a politických programů; že nám není třeba nějaké nové strany; že si lze vybrat mezi dosavadními, a jak se říká, pracovat v nich. Tak počkejte: chcete-li hlídat koalici, nemůžete být v ní; chcete-li se dívat hokynáři na prsty, musíte stát na druhé straně pultu. Nemůžete-li se z těchto závažných důvodů tísnit v žádné z pěti koaličních stran, vyberte si prosím; můžete být buď živnostníkem, nebo komunistou, nebo luďákem, nebo posléze Němcem. Zdá se, že tato volba je pro většinu z nás přece jen příliš těžká. Při nejlepší vůli nemohu být politickým živnostníkem ani Němcem ani Práškovým velkostatkářem nebo čím ještě; ale zároveň při nejlepší vůli se nemohu vzdát odporu proti politickým praktikám, kterým se říká koaliční vláda. Chceme stát na druhé straně pultu, ale nemůžeme být s těmi, kdo hodlají celý krám rozházet; doposud nebylo jiné volby než buď sloužit vládním partajím, nebo se rozčilovat protistátně. Bylo nutno stvořit něco nového. Není to jen nová strana mezi deseti. Je to nová možnost. Je to možnost sloužit státu i proti těm, kdo jej spravují.

Lidové noviny 27. 10. 1925

## MY A ONI

Ještě jednou mějte se mnou strpení, budu-li mluvit o Anglii velebě ji a dávaje ji za příklad; tentokráte nebloudím duchem v dálkách, nýbrž myslím na nás, na tento den a na některé věci, kterým říkáme problémy, protože z nich děláme problémy. Myslím na nás, to jest na Čechy a Slováky, a na ně, to jest na Angličany a Skoty. Stalo se jaksi zvykem srovnávat poměr slovensko-český s poměrem irsko-anglickým; dobrá, mohlo by se jednou zkusit srovnání s poměrem Skotů k Angličanům. Já vím, že každé přirovnání kulhá; ale i kulhavý může někam dojít. Jsou tu ovšem jisté podstatné rozdíly: Češi nepopravili Slovákův žádnou královnu ani jim nevyvraždili celé kmeny v horách; tento rozdíl se ovšem už nedá napravit. Nemíním ostatně srovnávat ani dějiny, ani konstituce, nýbrž jisté lidské poměry.

Několikrát jsem provedl tu nešikovnost, že jsem Skota nazval Angličanem; velmi se urazil a řekl, že není Angličan, nýbrž Skot. Je nedůtklivě hrdý na to, že je Kaledonec; nenosí sice kilt a mluví jenom anglicky jako každý jiný Brit, ale to mu nevadí, aby se nepovažoval za něco jiného, než jsou ti hubení Angličané za říčkou Tweedem. Zdá se, že má na ně svrchu; pohrdá jimi do jisté míry, tak jako mládenec z Horní Lhoty pohrdá mládencem z Dolní Lhoty. Honosí se skotskou literaturou, třeba je psána anglicky; jeho vojáci se nechají rozsekat pro Velkou Británii, ale musí mít své kostkované gatě nebo sukýnky z tartanu a musí jim k tomu hrát skotské dudy. Střehou žárlivě, až do anachronismů, svůj skotský regionalismus; ale praví se, že je nejspolehlivějším a nejtuzším Britem. Angličané na něj lají, že je zrzavý a že má kramářskou duši; nikdy se navzájem neujišťují, že jsou bratři, a nevrhají se při banketech navzájem do náručí; není toho také třeba, neboť Velká Británie, to jsou právě oni, Angličan i Skot, a bylo by těžko říci, kdo z nich je více Britem.

Nuže, abychom se vrátili domů, tedy není zarážející, že Slováci nemilují valně Čechů, – to je přirozené a ve jménu větší rozmanitosti světa i v pořádku, ale zarážející je, že nadávají republice. Není nic zlého na tom, že na nás mají svrchu, třeba proto, že pijeme pivo, neumíme zpívat, nemáme v našich lesích medvědy a jsme vůbec střízliví a neznabožští Číškové; ale je něco zlého na tom, že mají svrchu na stát. Regionalismus obohacuje život; separatismus jej zúžuje. Přes všechn autonomismus a separatismus máme vlastně žalostně málo smyslu pro regionalismus. My Číškové jsme o něj už skoro přišli, protože jsme z lokálního svérázu nedovedli udělat vysoce vybroušenou kulturní lokální formu. Svéráz nevězí v nějaké výšivce nebo premování nebo jiných věcech pro oči, nýbrž v sebevědomí, s nímž se odlišují od jiných;

a v sebevědomí proto, že se odlišuji od jiných. Máme poněkud mánií odstraňovat všechny rozdíly; voják z hradeckého regimentu se už neliší od vojáka domažlického regimentu výložky jiné barvy; výsledkem je jistá bezbarvost. V Anglii by domažlickému regimentu musely hrát dudy a regiment z Karpat by s sebou vodil medvěda jakožto plukovního bůžka. Vytváříme jakési neexistující českoslovenství, místo abychom vytvářeli Čechy, Moravu a Slovensko a teprve nad tím něco velikého a nedotknutelného, totiž říši. Není žádných Angloskotů, nýbrž je Velká Británie; ale je stejně veliká pro Skota jako pro Angličana, a běda tomu, kdo by ji urážel. Horuje se pro to, aby Slovensko bylo autonomní zemí; ale méně usilovně se dbá daleko vážnější otázky, aby Slovensko bylo Slovenskem. Na druhé straně se opět staráme o unifikaci; ale zapomínáme na něco životnějšího, totiž na diverzifikaci. Chybuje se na obou stranách. Člověk nežije v říši, nýbrž ve své vesnici nebo svém kraji; každý lokální patriotismus zvyšuje hodnotu denního života; každý regionální svéráz ji oživuje. Ale znamená-li regionalismus životní plnost, stát znamená velikost; rodný kraj se miluje, státu se slouží. Skot je Skotem pro sebe a pro Angličana; pro svět je Brite. Není žádné neštěstí, chovají-li k nám Slováci jistou křepkou řevnivost; to podněcuje a obohacuje život. Ale neštěstí by bylo, kdyby hranice jejich sebevědomí byly na Malých Karpatech. Jejich hranice jsou u Chebu a Šluknova. Irsko je ostrov. Skotsko jsou hory. Slovensko jsou hory. V horách se lidé neuzavírají, nýbrž sestupují z nich. Highlandři, zkoumejte tento příklad!

Lidové noviny 28. 10. 1925

## CO STÁLY VOLBY VE STARÉM ŘÍMĚ

Tak nachlup nebo spíše na sestercius to ovšem nevíme, stejně jako se nikdy nedozvíme, nač přijdou které straně volby u nás; ale drahé to bývalo už tehdy. Nejenomže kandidát rozdával velké peníze mezi lid, nýbrž vítěz byl mravně povinen, aby z vděčnosti uspořádal římskému lidu skvělé slavnosti; kdyby to neudělal, byl by konec jeho politické kariéry. Roku 61 př. Kr., když se ucházel o konzulát Julius Caesar proti Lucceiovi a Bibulovi, přišel volební boj tak draho a konkurující strany si musily vypůjčovat tolik peněz, že během voleb stoupla úroková míra ze čtyř na osm procent.

Lidové noviny 7. 11. 1925

## NEJSTARŠÍ SPIRITISTICKÝ STOLEČEK

Vypravuje o něm římský dějepisec Ammianus Marcellinus, pokračovatel Tacitův. Za vlády císaře Valense (od r. 364 po Kr.) žili dva občané, Hilarius a Patricius. Ti si udělali z vavřínového dřeva stoleček ve formě třínožky z delfské věštírny, posvětili jej a postavili do plechového kotle, v jehož okraji byla vyryta písmena abecedy. Když pak vykouřili dům arabskými vůněmi a tázali se stolečku na skryté a budoucí věci, odpovídal stoleček tím, že ukazoval na jednotlivá písmena. Nebo muž oděný cele v plátně držel nad řečeným kotlem prsten, jenž byl dlouhou jemnou nití zavěšen na kouzelné haluzi, a na kladené otázky odpovídal tento prsten tím, že se rozhoupal a ťukal do jednotlivých písmen, což dávalo proročké odpovědi ve verších. Jednou se zeptali, kdo bude vládnout po císařovi Valensovi. THEO... začal prsten vyťukávat. "Theodorus," zvolal jeden z přítomných, což se zdálo všem dosti pravděpodobné, a proto se neptali dále. O tom se dozvěděl císař Valens, a dal popravít nejen oba zvědavé římské okultisty, nýbrž i dotyčného Theodora, který žil na jeho dvoře. Avšak kusá věštba se splnila přesto: neboť nástupcem Valensovým na trůně se stal Theodosius Veliký.

Lidové noviny 9. 11. 1925

## O KRÁSÁCH PODZIMU

Mohl bych psát o hýřících barvách jeseň, o tesklivých mlhách, o duších zemřelých a o úkazech na nebi, o posledních astrách a červené růžičce, která se ještě snaží rozkvést; nebo o světélkách v soumraku, vůni hřbitovních svíček, suchém listí a jiných náladových věcech. Ale rád bych vydal svědectví a chválu jiné kráse našeho českého podzimu. Je to prostě řepa.

Žádná úroda země neexistuje tak hromadně jako řepa. Zrní se sváží do stodol a brambory do sklepů; ale řepa se sváží na hromady; shlukuje se v pahorky; vyrůstá v řepná pohoří vedle venkovských staniček. Vůz za vozem sváží bílé bulvy v nekonečném procesí; muži s lopatami od rána do večera vrší vyšší a vyšší hromady a rovnají je pěkně do geometrických pyramid. Každý jiný plod země se jaksi rozutíká všemi cestičkami pod všechny lidské střechy. Řepa se

valí jediným proudem: k nejbližším kolejím vlaku; nebo k nejbližšímu cukrovaru. Je to úroda ve velkém; je to nástup en masse; je to jako přehlídka vojska. Jsou to brigády, divize a armádní sbory, jež nastupují k transportu. Proto jsou srovnány ve vojenském pořádku; geometrie, to je krása masy. Řepaři budují své hromady jako monumentální hranaté stavby; stává se to skoro architekturou. Hromádka bramborů není stavba; ale hromada řepy, to už není kupa, to je budova. Městský člověk nemá zrovna rád řepové kraje; avšak nyní, na podzim, nabývají jakési monumentality. Taková pořádná pyramida řepy má něco uchvacujícího. Je to monument plodné země.

\* \* \*

Ale nechte mne, abych zapěl oslavu nejpovrženější kráse podzimu. Vím, že nemáte pole a nesvázíte řepu na velké hromady; ale mrvili jste už někdy zahrádku? Když toho člověku přivezou plný vůz a vyklopí toho teple dýmající kupu, chodíte kolem toho, potězkáváte to očima a nosem a říkáte uznale: “Pánbůh požehnej, to je pěkná mrva.”

“Pěkná,” pravíte, “ale drobet lehká.”

“Samá sláma,” míníte nespokojeně. “Je v tom málo hnoje.”

Jděte někam, vy, kdo si zacpáváte nos, obcházejíce zdaleka tuto ušlechtilou a kyprou hromadu; nevíte, co je pěkná mrva. A když pak dostanou záhonky, co jim patří, má člověk trochu mystický pocit, že udělal zemi něco dobrého.

\* \* \*

To je pravda, když takový uhelný vůz rachotí po ulici, může se člověk zbláznit. Nic neřinčí a nelomozí tak strašlivě jako uhelné vozy; snad se dělají z nějakých zvukných dřev jako negerské bubny. Polovina městských psychóz pochází jistě z řinčení uhelných vozů. Chodec s vražednou nenávistí měří kočího, který nemá nikterak naspěch, a dvě babky, jež se natřásají nahoře na nákladu uhlí, a hledí uniknout té řinčící potvoře buď napřed, nebo vzadu, nebo za nejbližším rohem, ovšem marně; neboť ať se vrtne kamkoliv, octne se v akčním rádiu jiného uhelného vozu s kočím i babkami.

Tato divoká nenávist však městského člověka rázem opustí, když sám čeká vůz s uhlím na zimu. V tomto případě se mu zdá, že vůz řinčí triumfálně a právem rachotí honose se svou

těžkou naložeností; i babky nahoře poskakují jaksí radostně, jako by je ten drtivý lomoz rozjařoval. A pak ti vůz zastaví u vrat, koně dostanou na huby pytlíky s ovsem a kořenitě páchnou, babky slezou a nastaví své nůše vyčalouněné pytlovinou, kočí si mistrně odplivne a nabere uhlí širokou zvonivou lopatou, a už ti rachotí a bubnuje uhlí do sklepa, čpí to uhelným prachem jako v dolech, ale zaplat' pánbůh, je toho hromada, s tímhle stačím až do jara, a je to uhlí, panečku, černé a lesklé jako smůla.

Ale až půjdeš zítra po ulici, budeš s vražednou nenávistí měřit řinčící uhelné vozy, budeš před nimi prchat sténaje a klna, že se takový lomoz na ulicích trpí a že by se to mělo nějak zakázat, a basta.

Lidové noviny 10. 11. 1925

## ŽENY A POLITIKA

Nemíním nijak generalizovat; vím, že taková paní Pankhurstová nebo slečna Zemínová vydají v politice za pár nás chlapů; ale pokud je mi známo, ženy většinou nemají politiku rády. Považují ji přese vše za mužskou záležitost, ve kterémžto náhledu je smíšen jistý obdiv s jistým opovržením. Myslím, že krom jiných pohlavních pohnutek je tento jejich poměr k politice určen dvěma ženskými motivy: nedostatkem smyslu pro abstrakce a nedostatkem válečnického ducha.

Provozování politiky je sice obyčejně činnost svrchovaně praktická, ale hlásání politiky i víra v politiku předpokládá celou řadu abstrakcí, počínajíc slovem "lid". Dobrá polovina politických zásad je to, čemu se po německu říká "Prinzipienreiterei", kterýžto druh jezdeckví je odjakživa mužskou vášní. Muže můžete rozplamenit, řeknete-li mu, že je demokracie v nebezpečí; kdybyste chtěli rozplamenit ženy, museli byste říci, že je v nebezpečí jejich muž nebo jejich děti. Muž se nechá utlouci třeba pro otázku autonomie čáslavského kraje; žena se nechá umačkat, aby koupila lacinější boty pro své haranty. Klerikální vůdce bojuje za Řím; klerikální babka bojuje, jak se domnívá, za svého Pánaboha. V našich zemích, kde se udržuje pravěká převaha muže, děje se politika ve jménu zásad; v Americe, kde má žena duševní převahu, se politika děje ve jménu zlevnění punčoch nebo potlačení alkoholu. Ženy se velmi málo zajímají o politiku, protože se velmi málo zajímají o abstraktní hesla. Žena se dá zabít z

lásky, ale nedá se zabít ze zásady. Mnoho žen se dalo zabít pro lásku ke Kristovi, ale žádná by se nedala rozčtvrtit pro teologickou otázku svaté Trojice; to je vyhrazeno, jak se zdá, mužům. Vyskytnou se mučednice pro revoluci nebo pro svobodu; ale nevím, že by některá žena obětovala život řekněme pro volební vítězství mladoturků proti staroturkům. Mám poněkud mrazivý pocit, řeční-li nějaká dáma například proti uznání Ruska de jure; přirozenější by se mi zdálo, kdyby stála s obnaženým prsem na nějaké barikádě. Žena pojímá celkem politiku stejně konkrétně jako lásku, rodinu nebo jiné věci života; muž, pokud nevytlouká z politiky přímo hmotný zisk, je s to pojímat ji s dogmatickým fanatismem jako nějakou teologickou otázku. Pokud však se hlásání politiky omezuje z veliké části na pronášení takových obecných idejí, je přirozeno, že ženy nám odpovídají cosi, jako abychom jim dali s politikou svatý pokoj. Jsem přesvědčen, že se dejme tomu revue Parlament nikdy nestane oblíbenou četbou paní a dívek českých. Dokonce jsem nepoznal ani jednu paní nebo dívku, která by se zálibou čtla denně úvodníky v novinách. Mají totiž nepokrytý a zcela správný pocit, že to není pro ně psáno. Nestačí říci, že tomu nerozumějí; správnější je poznat, že je to vůbec nebaví.

Druhý motiv ženské nechuti k politice jsem zatím nazval “nedostatek válečnického ducha”. Nezapírejme si, že mužská potřeba být členem nějaké politické strany odpovídá archaickému mužskému pudu být v nějakém bojovníckém táboře nebo klanu. Vězí v nás hluboko jistý válečnický kolektivismus; vždy se hlásíme k nějaké naší vlajce a vrháme se jaksí do našeho boje za naše vítězství. V politice mluvíme o boji, praporu, štítě, nepřátelském táboře, zbraních, bojišti, vítězstvích a porážkách; celý tento slovník je tak zřejmě militaristický jako Žižkův spis o válečném umění. Nemá-li jiných, hlavně hospodářských pohnutek, přidává se muž k politické straně z téže prosté bojechtivosti, jako se přidal Diomédés, syn Týdeův, k Achajským; dává mu to jistý epický požitek válčení v mužském táboře. Muž vychází ze své rodiny, aby splynul s karavanou, výpravou, mužstvem, táborem, stranou; jeho “já” má náklonnost rozpínat se na širší celky. Slovo “náš” je povětšinou mužské povahy: naše vesnice, naše generace, náš hasičský spolek, naše strana; žena spíše vystačí se slovem “můj”, jako můj muž, má rodina, mé sousedky. Pravý politický straník se začíná tím, že říká “naše strana”; přitom je zvláštní důraz na představě “my”. Muž je člověk davu; zástup žen je vždy poněkud komický; žena velmi ztrácí, existuje-li hromadně. Politická strana je organizace pudu hromadnosti, jenž je prastarým pudem mužským; proto je zcela přirozeno, že ženy vstupují nesrovnatelně méně do politických stran než mužští. Politická strana je význačně mužský útvar; politika stranicí je mužská politika.

Namítnete, že například síla klerikální strany spočívá na ženských. Ale to naprosto neznamená, že ženy jdou s klerikály jakožto s politickou stranou. Spíše si nejsou vůbec vědomy, že by tu šlo o politickou stranu. Neřekne se jim slovo “strana”; řekne se jim něco o Kristu Pánu a svatém náboženství. Řekne se jim, že neznabohové učí jejich děti, aby nectily otce svého a matku svou. Je to sice lež, ale je to lež velmi konkrétní. Mám za to, že i ženský komunismus se týká spíše drahoty a zaopatření dětí než zásad Třetí internacionály. Není pochyby, že ženy se staly materiálem pro politické strany; ale nejsou materiálem stran; zdá se, že jim ani být nemohou. Neboť i smysl, i libost stranictví jsou jim cizí.

\* \* \*

A nyní jsme v paradoxní situaci, že plná a dokonce téměř větší polovina národa má politická práva, aniž by měla skutečný politický zájem. Polovina národa je nucena politicky hlasovat, ačkoliv většinou neví, oč vlastně jde. Není to proto, že by se dobré nebo špatné výsledky politiky netýkaly dobrým nebo špatným způsobem ženských životních a soukromých zájmů. Je to proto, že se politika provozuje metodami jim podstatně cizími a vlastně odpornými. Může se říci, že ženy nemají smyslu pro politiku. Ale stejně se může říci, že politika nemá smyslu pro ženskou polovinu národa. Je možno tvrdit, že ženské mají krátký rozum; ale snad je na místě jiná formulace; že mužská politika má krátký rozum. Je to, jako byste ženským nabízeli mužské kalhoty a pak se divili, že nemají pochopení pro tuto ošacovací akci.

Kdyby měl rozumný člověk hospodu a shledal, že dobrá polovina jeho hostí jsou vegetariáni, počal by jim patrně vařit mrkev a špenát a nenutil by je do roštěnek. Kdyby velmi rozumní politikové si uvědomili překvapující fakt, že dobrá polovina politických občanů jsou ženské, nepředkládali by jim vyloženě mužské krmě, jako je abstraktní fanatism a politické stranictví, a ohlédli by se po něčem přijatelnějším: ne snad po novém programu, nýbrž po změně metody. Politika stran nebude nikdy politika žen; ženy těžko získáte řekněme pro ideu volného obchodu, ale získáte je pro ideu lacinějšího chleba. Získáte je pro řadu konkrétních věcí, které jsou stejně důležité pro muže jako pro ženy; ale stěží je nadchnete pro vymoženosti, kterým se říká “úspěch naší strany”. Ženy nikdy nevědí, kdo je ministrem toho nebo onoho odboru; zdá se, že by jim nevadilo, kdyby jim byl odborník. Nebylo by žádným politickým pokrokem, kdyby polovina poslanců byly ženy; ale bylo by velkým pokrokem, kdyby se politika dělala tak, aby tomu rozuměla ženská polovina národa. Takříkajíc škrtnutím péra jsme přičlenili do politické masy ženy; ale zapomněli jsme, že se tím tato masa poněkud změnila. Není nijak patrné, že by se podle toho změnily i politické metody. Politika zůstala



stejně heslová, stejně bojovně stranická, stejně neurvale mocenská jako předtím. Zůstala politikou mužskou. Získalo-li se něco, tedy krom posílení klerikalismu jenom to, že ženatí muži disponují dvěma hlasy místo jedním.

Přítomnost 12. 11. 1925

## PRVNÍ ADVOKÁTKA NA SVĚTĚ

Bylo to ovšem v Římě a pře, ve které se první ženská advokátka skvěle uplatnila, byla kupodivu neženská: byla to žaloba proti římskému eráru v daňové věci. Totiž roku 42 před Kr. potřebovali triumvirové Antonius, Octavius a Lepidus mnoho peněz na válku proti vrahům Caesarovým, a proto zdanili zvláště těžce bohaté vdovy a vůbec dědičky. Jich se ujala dcera po slavném advokátovi Hortensiovi jménem Hortensie a ve veřejné řeči pobouřila římský lid tak, že erár musel ustoupit; nepopulární dávka z majetku byla zrušena a část daní vrácena těm, kdo ji již zaplatili. Tohle by ovšem na dnešním eráru nevymohla žádná advokátka.

Lidové noviny 12. 11. 1925

## KARIÉRA

Dávno před Kristem byla v maloasijském městě Sinópe směnárnička firmy Hikesias a syn. Sinópe leželo ve staré Paflagonii a Paflagonci byli už tehdy pověstni jako velcí taškáři. Avšak firma Hikesias a syn byla i na paflagonskou obchodní morálku trochu příliš podnikavá, a tak jednoho dne byl starý Hikesias zatčen pro falšování peněz; a jelikož tehdy se při vyšetřování provinilců užívalo poněkud zdraví škodlivých prostředků, zdá se, že starý Hikesias na ně ve vězení zemřel. Jeho syn se zachránil útekem do Atén, ale zde zahájil docela novou kariéru: studoval filozofii, přednášel, bydlel v sudě a je podnes znám celému světu jako chytrý a odvážný filozof životní prostoty a poctivosti, jménem veliký Diogenes.

Lidové noviny 13. 11. 1925

## ODKUD PŘIŠLY BANKY

Ovšemže z Řecka, jako všechny dary civilizace. Proto se ve starém Římě říkalo penězoměncům a finančním agentům prostě Graeci nebo Graeculi, to je Řekové. Zcela tak ve středověku, když bankéři přicházeli do severnějších zemí z Itálie, říkalo se jim Lombardové; podnes známe v bankovníctví lombard a hlavní bankovní ulice v Londýně se ještě dnes jmenuje Lombard Street. A stejně jako dnešní slova banka, bankéř, bankrot připomínají stolec penězoměnců (italsky banca), jmenovali se za starověku bankéři podle řeckého názvu pro stůl (trapeza) trapezitai nebo podle latinského názvu mensa, mensularii. Ale mimoto se nazývali argentarii, nummularii, collybistae, probatores, campsores, cambiatores atd. V jejich krámku byl pult chráněný dřevěnou mřížkou, podobně jako v dnešních směnárnách; své obchody měli zprvu na fóru, ale později, když se ze směnárníků vyšvihli na skutečné bankéře (negotiatores, mercatores), v pyšné burzovní budově Basilica Porcia. Tam měli své grémium (collegium mercatorum) už roku 259 př. Kr., jež vylučovalo z burzy špatné platiče; zde půjčovali peníze, vedli žirové účty, vydávali akreditivy na zámořské banky a filiálky jako dnes (například v egyptském městě Arsinoé bylo nejméně osmačtyřicet bankovních závodů), vystavovali směnky, obchodovali s cennými papíry, přijímali vklady na úroky, eskomptovali, poskytovali pozemkový úvěr, spekulovali na kursovní zisky, znali hausse i kontreprime, znali kontokorent, akcept a dokonce i safes, totiž ohnivzdorné schránky (arcae) půjčované za jistý poplatek. Dále prostředkovali půjčky za jiné, byli přítomni při uzavírání kupních smluv, disponovali svými agenty a senzály (cognitores), prováděli správu konkursních podstat s výborem věřitelů a zakládali akciové a komanditní společnosti jako dnes. Jak zřejmo, není nic na světě nového – starý Řím znal vše, čemu se dnes říká vysoké finance.

Lidové noviny 14. 11. 1925

## MUŽ A ZBRAŇ

Řekněme, že si z nějakého vážného důvodu – buď z hrdinství, nebo ze strachu – koupíte zbraň, nějakou opakovací pistoli nebo jinou bouchačku “pod 18 cm”, jak předpisuje zákon. Už když vstupujete do krámu, vejdete křepce a jaře, aby si snad prodavač nemyslel, že se chcete zastřelit z nešťastné lásky nebo skolit svého soka; potom si vybíráte se znaleckou tváří, potěškáváje každý typ a zkoušeje, jak se vám hodí do dlaně; mluvíte o ráži a průbojnosti tak

odhodlaně, jako byste se přímo odtud ubíral postřílet čtyřicet loupežníků. To všechno patří jaksi k věci.

Když pak vycházíte z krámu s revolverem v kapse, stal jste se novým člověkem; změnil jste se totiž v člověka ozbrojeného. Je vám poněkud jako tehdy, když jste poprvé dostal dlouhé kalhoty. Do této chvíle jste byl bezbranným tvorem, nad kterým bdí společnost; avšak nyní jste celým mužem, který si stačí sám. Jdete po Václavském náměstí rázněji a sebevědoměji než dosud; kdybyste mohl, řinčel byste jako nabitě dělo. Ta maličká věc v kapse není jenom zbraň; je to rytířský kůň, který vás unáší pěším davem. Přehlížíte orlím zrakem náměstí, není-li vás někde třeba. Díváte se na chodce mhouře levé oko, jako byste mířil. Chtěl byste rozpoznat ty, kteří také mají arzenál v kapse, abyste jim mušketýrsky pokynul. Kráčíte, abych tak řekl, s vlajícím chocholem.

Když pak přijdete mezi své známé, přihodí se jaksi samo sebou, že přendáváte zbraň do jiné kapsy. “Co to máte?” vykřiknou lidé. “Ale nic,” odpovíte ledabyly a zastrkujete tu ocelovou věc do kapsy, “jen takovou pistolku.” “Ukažte nám ji,” volají lidé honem, a tu vy ji neochotně vyndáte a ukazujete nejdříve zdálky. Ale v každém přítomném muži v tu ránu propukne prastarý pud Achilleův: vztáhnou ruku po zbrani; dělá jim hrozně dobře potěžkat ji v dlani a zamířit. “Pěkná věc,” řeknou znalecky. “To je dobrá pistole,” odpovíte nato, jako byste už skolil dvanáct Indiánů. Co se žen týče, ty věrny na své straně tradicím dcer Lykomédových vypísknou strachem a za nic na světě by nesáhly ani prstem na tuto strašlivou zbraň; což vás naplní zvláštním, rytířským uspokojením a dovolí vám chvíli se napařovat. Ovšem rozumný a vážný muž, když si prohlíží zaručeně nenabitou pistoli, nevezme na mušku svého bližního a nezvolá “Že tě zastřelím!”; neboť v té chvíli, jak známo, i zaručeně nenabitá pistole spustí, a neštěstí je hotovo. Ale skoro každý člověk si prohlíží revolver tím zvláštním způsobem, že si jej zkusmo přiloží k spánku; zdá se, že v něm dřímá jakási rozkošná sebevražedná představa. Vůbec ukazuje se, že zbraň je pro nás chlapy strašně dráždivou senzací; běda nám, nikdy nebudeme pacifisty.

Dobrá, tento efekt na lidi je tedy uspokojivě vyřízen; ale hlubší je efekt, který má vaše bambitka na vás. Především shledáte, že se stáváte velkodušným; mohl byste beze všeho skolit řidiče tramvaje, která vás kvečeru veze domů, ale vy to neučiníte; jeho život je ve vašich rukou, ale vy ho ušetříte. Ušetříte i známého, který jde tamhle po ulici máchaje rukama. Ale mohly by se stát jiné případy. Mohla by třeba tlupa maskovaných lupičů

přepadnout tuto tramvaj; pak by se, lidičky, ukázalo, k čemu je taková věc dobrá. Nebo by v tamhletem autu mohla volat o pomoc unášená dívka; nebo se stává, že někdo zničehonic zešílí a začne kolem sebe střílet. Jsou okolnosti, kdy možno zahřmít: “Stůj, nebo střelím!” Život bývá dramatický. Tu tedy vyhlížíte odhodlanýma očima, abyste přiskočil na pomoc, vytahuje z kapsy svou hrdinnou zbraň a děláje rukou takhle a takhle: “Ruce vzhůru, padouchu!” Avšak je to jako z udělání: nevynoří se žádná tlupa maskovaných lupičů a žádný chodec na ulici neohrožuje život druhého. Dobrá, myslíte si, ale až tamhle půjdu kolem toho tmavého rohu, vystoupí na mne chlap jako hora; tu já udělám rukou takhle a takhle a řeknu klidně: “Ani krok, krvavý Petře!” Svíraje hlaveň v dlani vejdete rázně do podezřelých temnot; ale nevystoupí na vás nikdo, jen dva milenci se tam na sebe tlačí, divže se navzájem neporazí. Ušetříte jejich života a jdete dál do tmy periférie. Ale tamhle, pozor! jde někdo proti vám; je to chlap jako hora. Bleskem uvažujete, máte-li ho trefit do nohy při jeho prvním hnutí nebo jen tak bouchnout do vzduchu; zatím vysunujete pistoli z kapsy a – a – chlap jako hora vás zatím míjí s hlavou staženou mezi rameny. A tu vy, muž se zbraní, docházíte domů poněkud zklamán: svět se nezměnil přes heroické možnosti, které máte v kapse; nestal se černým lesem, v němž číhají šelmy a bandité; je k vám stejně mírný a všední, jak býval k muži beze zbraně.

Načež teprve shledáte, že jste si zapomněl koupit patrony.

Lidové noviny 15. 11. 1925

## OTEVŘENÝ LIST

redaktorům Národních listů

Praha 17. listopadu

Pánové, váš někdejší kolega vás žádá, abyste mu řekli, zda vy, spolupracovníci Národních listů, za své osoby a své svědomí souhlasíte se lží, kterou přinesl váš list v minulých dnech. Zde nejde o otázku politickou, nýbrž o otázku vzájemné novinářské slušnosti; v ní aspoň, doufám, jste oprávněni mít svůj osobní názor. Nemluvme o politice; mluvm jenom o jisté věci cti.

Váš žurnál našel Lidové noviny, že za války o své ujmě psaly černožlutě, zrazovaly Masaryka a podobně. Nuže, obracím se k vám, kteří jste v roce 1916 pod ohavným nátlakem psali do válečných Národních listů, pane Vincenci Červinko, Heinzi, Tůmo, dr. Fousku, slečno Hedo a ostatní; jste čestní lidé; očekávám od vás, že podáte svědectví, zda Lidové noviny, za něž si osobuji čest vás interpelovat, se v oné pro vás tak ponižující době provinily proti národní cti a cti novinářů. Táži se vás, kteří jste v roce 1917 současně se mnou vstoupili do reorganizovaných Národních listů, vás, dr. Hochu, Rutte, Thone, Viktore Dyku, zda tehdy, v čestných pro nás letech 1917 a 1918, nestály Lidové noviny v téže přední národní linii, na níž nám bylo přáno mít účast. Táži se vás, Viktore Dyku, zda jste psal svého Kozulinova do černožlutých Lidových novin. Lhal-li váš list, lhal na úkor českého novinářství; jest na nás novinářích, abychom nepřipustili ztenčení podílu, jež máme na roce 1918. Věřím předem, že nikdo z vás nenapsal tuto ničemnou nepodepsanou lež; ale i mlčky ji trpět by vás, pánové, nebylo důstojno.

Obracím se k vám, a nikoli k novinářským pacholkům, kteří tuto lež otiskovali ve svých špinavých rubrikách; neboť vás si pamatuji z let, kdy bylo ctí být novinářem. Poctivý bojovník neodepře vydat svědectví tomu, koho viděl bojovat po svém boku. Není mou ani vaší věcí, abychom pokračovali v politických rekriminacích; jde pouze o to, že list, v němž pracujete, urazil redakci, k níž mám čest náležet; jde o věc novinářů a spisovatelů, a nikoli o věc straníků. Je pro vás jen jediná možnost: odvolat.

Ve vašem listě vyšla anonymní a hrůzná lež; kdo za ní stojí? Kdo z vás bude mít odvahu poctivosti, aby řekl, že on aspoň nikoliv? Táži se kolegů, jež znám; věřím, že byste sami nepřipustili, aby někdo vám upíral čest toho, co jste činili v nejtěžších letech. Čekám od vás, že stejně se zachováte k jiným.

Karel Čapek

Lidové noviny 18. 11. 1925

AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI PŘED KRISTEM

Ve starém Římě nebyl ještě velkoprůmysl v našem smyslu, ale byly tam již akciové společnosti, a sice na státní dodávky a státní pachtý. Státní dodávky a veřejné práce byly zadávány ve veřejné soutěži; aby bylo riziko menší a více prostředků, spojovali se tehdejší kapitalisté v podnikatelské společnosti, jež dodávaly obilí pro vojsko nebo pro plebs, podnikaly stavby silnic, vodovodů a přístavů atd. Jiné takové komanditní společnosti pachtovaly jednotlivé provincie na vybírání daní; i to se zadávalo soutěží, a ten, jehož nabídka byla přijata, musel složit záruku nebo mít ručitele, vyplatil státu zálohu a pak vydíral v provinciích daně, jež si najmul. To také prováděly obyčejné akciové společnosti, na nichž měl podíl kdekdo, každý drobný střídal i největší spekulanti. Polybius aspoň tvrdí, že všechen soukromý majetek v Římě byl angažován v těchto vydřidušských akciových společnostech. Ty podíly se jmenovaly partes nebo particulae; jak se zdá, zněly na osobu majitele a byly převoditelné jen jakýmsi druhem žira. Akciové společnosti ve starém Římě měly stejně jako dnes správní radu s tantiémami, jiné jednání na valné hromadě akcionářů a jiné za zavřenými dveřmi správy, a stejně jako dnes dávaly vlivným příznivcům, zejména v úřadech, darem své akcie za prokázanou ochotu; tak Julius Caesar dostal akcie dolů v Bithýnii. Podniky takových společností pak vedli ředitelé (magistri) nebo najaté daně vybírali výběřčí (publicani), nejvíce nenáviděné osobnosti starověku. Mezi čilými akciovými spekulanty starého Říma nalézáme Julia Caesara, Cicerona, Maecenata, Pompeia a jiná neméně slavná jména.

Lidové noviny 19. 11. 1925

## ODPOVĚĎ NA OTEVŘENÝ LIST REDAKTORŮ NÁRODNÍCH LISTŮ

Praha 19. listopadu

Pánové,

na mou přímou otázku, uznáváte-li za lež anonymní výpad vašeho listu z 12. a 13. t. m., odpovídáte jenom otázkami, což jsem bohužel nucen pokládati za uhnutí; tážete se, jaké důsledky jsem učinil z článku, kterým šéfredaktor Lidových novin odpovídal na onu hanebnost, a uzavíráte: “Až nám jasně odpovíte, budeme se považovati v duchu někdejší kolegiality za zavázány rovněž jasně odpověděti.” Dobrá, nenahlížím sice, že by bylo zvykem mluvit pravdu podmíněčně; kdybych následoval vaši taktiky, mohl bych vám opáčit: Ano,

zavazuji se, že odpovím, ale až vy dřív jasně odpovíte. Prosim, nechme těch kliček. Jsem rád, že mi svou otázkou dáváte příležitost jasně odpovědět.

Článek, na který se mne tážete, napsal a plně podepsal šéfredaktor Lidových novin Arnošt Heinrich, z čehož činím tyž důsledek, jaký by činil každý slušný člověk: že za něj odpovídá Arnošt Heinrich, muž, který neuhýbá odpovědnosti. Nízká lež, která vyšla ve vašem listě, nebyla podepsána; její původce zůstal skryt mezi vámi nebo za vámi; uhýbáte-li dopovědi na mou otázku, kryjete ho svým tělem a jménem redakce.

Nedovoluje-li vám vaše závislé postavení, abyste odsoudili onoho anonyma a jeho kousek, nemůže vám nic zabránit, abyste aspoň za své osoby neodmítli odpovědnost za to, co se octlo ve vašem listě. Pánové, nám, kdo jsme zvyklí podpisovat se pode vše, co píšeme, přísluší úkol očistit konečně noviny od anonymů, kteří je otravují. Můžete se z této situace nějak vytočit; můžete jí však užít ke cti českých novinářů. Volba je na vás.

Táží se ještě jednou, vás, které jsem seznal za válečných let: Dělo se s vaším vědomím nebo souhlasem, že anonymní, osobní odpovědnosti se vyhýbající zamaskovaný machr naškl Lidové noviny ze služeb Rakousku a z odsuzování činnosti Masarykovy?

Má býti jmenován, aby se ukázalo, za kým vy, redaktoři starých Národních listů, stojíte a kdo disponuje vaším svědomím a jménem?

Jste ochotni, pokud na vás jest, odmítnout zbabělou anonymitu, která z vás proti vaší vůli činí spoluviníky skrytých a hanebných rukou, jež zneužívají vašich novin?

To jsou jasné otázky novináře k novinářům. Můžete na ně jasně odpovědět. Máte tucet možností vyhnout se jasné odpovědi. To však nebude ani v zájmu vašem, ani v zájmu vašich novin; bude to jen v zájmu toho, kdo se nepodpisuje. Tato situace doufám je jasná.  
Karel Čapek

Lidové noviny 20. 11. 1925

KONEC

Praha 21. listopadu

Redaktoři Národních listů se odhodlali krýt anonyma, který do jejich listu propašoval nízkou lež.

Vytácejí se nedůstojným způsobem, aby nemuseli zaujmout stanovisko k zákeřné anonymitě onoho projevu.

Opominuli se podepsat svými jmény, aby bylo vidět, kdo z nich osobně podporuje další řádění temných anonymů v českém tisku.

Falšují celou situaci; vyprosil bych si, aby srovnávali mé postavení s jejich. Já nekryji žádný anonymní projev; ať se přihlásí jejich redakční anonym, a nikdo nebude volat k osobní odpovědnosti redaktory Národních listů.

Pokud nebudou tomuhle rozumět, přestávám se dovolávat jejich přátelských styků a kolegiality. Karel Čapek

Lidové noviny 22. 11. 1925

## BUĎME REVOLUČNÍ

Naši otcové, zejména naši bezprostřední duševní otcové, se oddávali většinou filozofii vývojové; věřili z mnoha důvodů, že všechno na světě vzniká a děje se pomalým a postupným vývojem; že dejme tomu nálevník se během mnoha miliónů let vyvinul výš a výš až v pivovarského koně; že améba se postupem věků zušlechtila nesčíslnými změnami až na velkoobchodníka nebo univerzitního profesora; že snad podobným procesem se bankovní ředitel za pár tisíc let vypěstí v nadčlověka. Tato vývojová teorie není zatím vyvrácena; stává se jen poněkud složitou a čím dále tím méně si dovedeme představit, jak se to vlastně dělo. Nicméně pojem vývoje vnikl hluboko v naše představy a zvyky; říkáme, že se poměry vyvíjejí, že musíme vyčkat dalšího vývoje věcí, že příští vývoj nám přinese odpověď a tak dále. Slovo “vývoj” se nám stalo jaksi rovnocenným s tajemným slovem “prozřetelnost” nebo



“řízení bohů”. Naproti tomu slovo “převrat” nebo “revoluce” nám většinou připomíná něco protipřírodního, destruktivního a násilného, co v řádu přírody a zdravého rozumu nemá místo.

Dobrá; ale ve skutečném životě se zdá, že slovo vývoj platí jen, abych tak řekl, na dlouhé lokte a pro velmi dlouhé lhůty. Je sice pravda, že muž se vyvine z dítěte nebo pan rada z koncipienta; ale to jen proto, že to trvá tak dlouho. Když se člověk ráno v posteli probudí, neřekneme, že se vyvinul ze stavu spánku ve stav bdělý; je to náhlý převrat, a musí-li vás budít, dokonce převrat násilný. Sytý člověk se nevyvine pomalým evolučním postupem z člověka hladového, nýbrž stane se to revolučním činem, tím, že se honem nají. Spánek není jistý vývojový stupeň bdění; usínáme-li, je to bezmála skok do tmy. Mládenec, který se zamiluje, nevyvine se nescíslnými povlovnými změnami z nedokonalého tvora v dokonalého blázna, nýbrž prodělává to jako náhlou a překotnou revoluci, jež bouřlivě otřásá jeho nitrem. Ve většině případů láska se nevyvíjí, nýbrž propuká. Zapaluje-li si nejpokojnější člověk dýmku míru, hraje si s ohněm. Myšlenka se obvykle nevyvíjí pomalu, nýbrž vyskočí jako čilá blecha. Život od rána do večera se podobá spíš řadě převratů než plynulému vývoji.

Ale ještě horší je, co nám provádí moderní fyzika. Ukazuje se, že všechno dění ve hmotě jsou samé maličké převraty. Nějaký elektron skočí najednou jako blázen do nějaké jiné dráhy; všechny hmotné děje jsou prý vnitřní, tak říkajíc komunální revoluce v atomech. Vše, co se děje, odehrává se ustavičným přeskokováním z jednoho stavu v jiný; ve hmotě není povlovné souvislosti ani plynulých přechodů, nýbrž samé skoky; je to děsné. Inkoust, který schne pod mým perem, schne jakýmsi bouřlivými a překotnými událostmi ve svém černém nitru. Sto tisíc atomů provádí domácí převrat, aby uschlo jedno písmenko. Avšak sám inkoust usychá a černá pomalu; řekl bych, že se vyvíjí.

A právě v tom je divný a hluboký vtíp přírody: že sice poskakují elektrony, ale že lahvička inkoustu nezačne skákat po stole. Atom je strašně revoluční, ale masa je celkem pokojná. Poslední jedinec hmoty se bouřlivě převrací, ale hmota se mění pomalu. Lidský život za den je řada převratů; lidský život za rok je kousek vývoje. Ale je-li nám třeba změnit svět, buďme revoluční aspoň jako atomy; udělejme každý sám v sobě skok kupředu. Svět neudělá skok kupředu; svět je širý a pokojný jako hmota. Je třeba, aby milióny lidí prováděli převrat sami v sobě, aby se národ vyvíjel. Je nutno, aby každý člověk provedl v sobě, co nejvíc umí; pak se i lidstvo trochu pozmění, ovšem neskonale pomalu. V přírodním řádu je dělat milióny revolucí, ale nikoliv udělat jednu revoluci. Toť jediná morálka, jež plyne z revolučního řádu přírody.

Lidové noviny 24. 11. 1925

## ZÁVĚR

Praha 25. listopadu

Redaktoři Národních listů uzavřeli polemiku, kterou jsem proti nim zvedl, slovy, jež mohli říci už dříve: “Naše stanovisko ke každé zákeřné anonymitě, ať vystupuje kdekoliv, bylo a je poctivé a přísné: trváme na tom, aby podstatné věci a obvinění byly podepisovány. My, jichž se dr. Čapek dovolává, uplatňujeme tento názor celou svou novinářskou praxí. Aby naše mínění stalo se však všeobecně závazným, k tomu nedostačí přičinění naší redakce, nýbrž úsilí všeho odpovědného novinářstva.” Děkuji, o to mi šlo; a proto jsem se na jmenované veřejně obrátil v případě, kdy právě toto stanovisko ke každé zákeřné anonymitě bylo zrovna v Národních listech hrubě porušeno. Doufejme, že se tak stalo přes jejich hlavy a že napříště nebude žádnému sebevýše postavenému anonymovi tak snadno, aby naplival na stanovisko členů redakce.

Tím by bylo vyřízeno jedno; jiná věc je, že osm redaktorů Národních listů se podepsalo pod projev, jenž úvodem praví, že je “základně obviňuji”, že “tvrdím zřejmou nepravdu”, že “moje kolegalita ustoupila stranicí” a že mi “nejde o samu věc, nýbrž o akci ve prospěch vlastního listu”. Podepsali se pod to, tedy je to jejich mínění; cituji to jen proto, aby čtenáři Lidových novin nepřišli o žádný z výsledků této krátké kampaně. Oplatím jim to nejčistší zdvořilostí: budu je vždy považovat za slušné a výtečné lidi, pokud ve svých novinách prakticky prosadí své stanovisko k zákeřné anonymitě a korporativně se domohou toho, “aby podstatné věci a obvinění byly podepisovány”. To by mi dalo plné dostiučinění.

Karel Čapek

Lidové noviny 26. 11. 1925

NOVINY VE STARÉM ŘÍMĚ

Vlastně jediné skutečné noviny republikánského a později císařského Říma byl jakýsi úřední věstník, *Acta diurna populi Romani*, jenž přinášel celkem jen zákony a předpisy, personální změny v úřadech a suchou zprávu o událostech v senátě a hromadách lidu. Zdá se tedy, že to byl list smrtelně nudný, tak jako jsou dnešní úřední noviny. Vedle toho existovala jakási obdoba dnešních “tiskových kanceláří”, které rozesílaly hlavně do provincií denní zprávy z Říma, zejména klepy z fóra, divadel a cirků, společenské skandály a jiné zajímavosti. Vydávali je polovzdělaní Řekové, kteří požívali z různých příčin pramalé společenské vážnosti. Tyto “noviny” byly rozmnožovány tak, že nějaký vzdělaný otrok předčítal a celá řada dalších otroků zapisovala jeho diktát v tolika dalších exemplářích, kolik jich bylo objednáno. Politikou se tyto noviny nezabývaly. Teprve Julius Caesar pochopil, že denními novinami lze zpracovávat veřejné mínění, i nechal denně na veliké stěně na fóru psát nejdůležitější zprávy dne.

Lidové noviny 27. 11. 1925

## OBJEV TMY

Vždycky mě poněkud překvapovalo, když jsem četl dejme tomu, že “baba Jaga byla ošklivá jako noc”. Nijak jsem sice nepochyboval o zvláštní ošklivosti baby Jagy, ale nebyl jsem dosti hluboce přesvědčen o zvláštní ošklivosti noci. Naopak, dával jsem noci po mnohých stránkách přednost; považoval jsem ji za mnohem poetičtější nežli třeba třetí hodinu po poledni. Noc je doba hluboká a tajemná; je posetá krásnými světly na zemi i na nebi; má zvláštní kouzlo pro milence, básníky, flamendry, spáče a náměsíčníky. Ani Homér nepraví, že noc je ošklivá jako baba Jaga, nýbrž že je “ambrosié”, že božsky voní. Ale snad to Homér mínil proto, že v nocích popíjel pod olivami temně rudé víno; kdyby se musil v noci ubírat z Atén do Megary, řekl by asi, že noc je ošklivá jako noc. Neboť je pravda, že noc je ošklivá, z toho prostého důvodu, že je temná. Jenže člověk, který se dívá na hvězdičky nebo žije ve městě, neví o tom, že noc je temná.

Rovněž stará představa o věčných trestech praví, že “peklo je temnota zevnitřní”. Dítě se bojí tmy dříve ještě, než něco ví o strašidlech nebo loupežnících. Z toho je zřejmo, že člověk ve svém původním stavu chová v sobě silnou a přirozenou nechuť k temnotě. Proto také mluví o

temné zlobě, černém nevděku a jiných věcech, jež jsou temné, protože jsou ošklivé. Říkáme, že špatnost se štítí světla; nutno tomu rozumět spíše mysticky; nemyslím například, že by se jisté finanční operace prováděly v černé tmě nebo že by některé věci v novinách byly napsány potmě v hlubokém sklepe. Černé skutky nejsou ty, které se rodí ve tmě, nýbrž ty, které se nám obzvlášť silně nelíbí. Je ovšem pravda, že člověk za starých časů míval dosti vážné důvody, aby nedůvěřoval noci; neboť se bál nepřítele a zvířat. Moderní život tento stav věcí obrátil naruby; není pochyby, že daleko víc a výnosněji se krade mezi devátou a čtvrtou hodinou ve dne nežli o půlnoci; nejvíce černých lží je ve večerních novinách, které, jak známo, se píší v poledne, a tak dále. Většina lidských špatností není noční, nýbrž denní, dokonce každodenní. Morální podezírání nočních temnot není obecně důvodné. V jádře noc nemá špatnou pověst proto, že je zločinná, nýbrž proto, že je tmavá.

Objevilo se mi to teprve nyní, kdy bydlím tak trochu za městem; chcete-li najít skutečnou noc, musíte opustit ulice a dát se přes to velké pole napravo, a už jste tam, v samotném středu tmy. Vlastně jen na jeho kraji; vlastní střed tmy je vždycky tak na deset kroků od vás; nemohu říci, je-li to spíše propast nebo černá hmota, protože prostě to není vidět; je jisto jen to, že to je nevýslovně a strašně ošklivé. Otrásáte se, že do toho máte vlézt; vypadá to, jako by se to nedalo ani dýchat; zdá se to být husté jako bláto. Právem se říká o člověku, který putuje tmou, že si razi cestu; je to opravdu, jako by se prodíral džunglí. Každým krokem je to horší; vzadu se to zavírá, napřed je to neznámé a po stranách děsné; a tu člověk, který se ubírá tmou, nenápadně zrychluje krok. Jediné, co mu dává trochu důvěry, je, že slyší své vlastní kročeje; proto silně našlapuje, aby to zrovna zvonilo a aby nebyl tak sám. Zvláštní však je, že v úplné tmě si i nejbujnější člověk přestane hvízdát; snad proto, že na to nevidí. Jinak muž jdoucí temnotou noční se chová statečně a nemá ani za mák strachu; jenom, víte, ta tma je taková nepříjemná, zrovna jako by dusila. Ráz dva, ráz dva, já se nebojím; čím jde člověk rychleji, tím má udatnější myšlenky; ráz dva, ráz dva. Nejde tamhle někdo? Ne; ale kdyby si na mne troufal, já bych mu, panečku, ukázal; ráz dva, ráz dva. Ostatně co by tu někdo v takové tmě hledal? to je nesmysl. Člověk musí jít hodně rázně; a když trochu dupe, zní to, jako by vážil aspoň cent. Ráz dva, ráz dva. Kdyby aspoň nebyla taková tma, aby člověk viděl, jestli někdo – Je to ovšem nesmysl, ale což kdyby – Ostatně bych se nelekl ani dvou, haha! Ráz dva, ráz dva

A když člověk putující tmou dorazí k prvnímu osvětlenému oknu nebo svítící lucerně, zpomalí krok a silně oddychne: To je divné, řekne si, copak jsem tak běžel? Tak vida, jak mně to pěkně uteklo! Nu, chválabohu!

A teprve nyní se ohlédne za sebe. Je tam tma, strašlivá, pustá, ošklivá tma. A ještě něco zůstalo za ním: pralidská a nejstarší hrůza. Fyzická hrůza ze tmy. Neboť jen proto, že se člověk bojí tmy, promítá do ní strašidla, vrahy a zločiny. A proto baba Jaga nebyla ošklivá jako ošklivý den, nýbrž jako noc.

Lidové noviny 29. 11. 1925

## RÝMA

Jednoho rána se člověk probudí nějak divně; trochu ho bolí hlava, trochu hřbet, škrabe ho to vzadu v krku a svědí hluboko v nose, ale nic to není; jenom je člověk po celý den poněkud vydrážděný a nadává na všechno, i když nemusí, a neví vlastně proč. Ale kvečeru zničehonic na něj spadne několikátunová tíha, všechny klouby těla mu změknou, všechno maso citlivě zhadrovatí, pacient asi tucetkrát divoce kýchne, a už je to tady. Se slzavýma očima, zhroucen jako hromádka neštěstí, obklopen mokřými kapesníky, jež suší na všech rozích, sedí tento ponížený a tekoucí tvor v papučích u kamen, frká, popotahuje, sténá, pije nějaké thé, kýchá a kašle, plíží se po pokoji, uhýbá všem lidem, má trochu horečku, místo hlavy těžkou a bolavou kouli, údy jako polámané a u nosu šátek; je to hrozný pohled. Vzdalte se po špičkách všichni, kdo vidíte tohoto nešťastníka; vaše hlučná a spokojená jarost ho trýzní; je mu třeba samoty, zániku a suchých šátků. Chtěl by si sundat hlavu, pověsit ji do komína a sušit ji; chtěl by rozebrat své pohaněné tělo ve všech kloubech a uložit každý kus zvlášť; chtěl by... chtěl by... Ach, kéž by aspoň věděl, co by chtěl! Kéž by bylo něco, co stojí za chtění! Kéž by někde ve vesmíru bylo něco teplého a libého, co by této ubohé a těžké hlavě dalo úlevu či zapomenutí! Spát? ano, kdyby nebylo chaotických a protivných snů! Vykládat si karty? ano, kdyby aspoň vyšly! Číst? ano, ale co? A tu se ta bídná lidská troska zvedne a vratce se potácí k své knihovně.

Knihovno, strakatá knihovno o tisíci hřbetech, chtěl bych si v tobě vybrat knížku, která by mne, proklatce, potěšila. Ne, tebe bych dnes jaksí netento, nesnesl, kniho tlustá a poučná;

neboť můj mozek je tupý a pitomý. Chtěl bych číst něco, co mi nepřipomene mou tupost a nechápavost; něco lehkého, něco zábavného, něco kratochvilného... Fuj, jděte mi z očí, humoresky, nesnesl bych dnes vaši vulgární zlomyslnost, se kterou uvádíte v posměch člověka potrefeného; i já jsem potrefený osudem, a nemohl bych se kochat na tom, že my, ubozí lidé, jsme postihováni směšností a vydáni všanc posměváčkům. Což ty, hrdinný románe, neuvedl bys mne v daleké věky, v časy epické, kdy nebylo rýmy, mezi celé a nádherné muže, kteří skolí ničemného soka v době kratší, než já se vysmrkám? Ale ruka vztažená k hrdinné knize chabě klesá; nemohl bych dnes uvěřit ve velké a skvělé činy; člověk je tvor slabý a maličký, těžce zkušný a mírumilovný... Ne, dejte mi dnes pokoj s hrdinstvím a ctí, velkými vášněmi a laurem slávy; klid'te se mi s milostnými city a opojným polibkem královské krasavice; což na takové věci může myslet člověk s mokrým šátkem u nosu? U všech všudy, to není to, co bych potřeboval; sem s nějakou detektivkou, abych jí propadl; sem s napínavým krvákem, který by mne bez dechu nesl po vzrušujících stopách strašného tajemství. – Ne, to zas není to; dnes nestojím o žádné zločiny a podzemní chodby a zlé lidi; ukažte mi vlídnější tvář života, zjevte mi lidi v jejich všedním a důvěrném životě. – Ale jen žádnou psychologii, pro smilování boží! neměl bych jaksi trpělivost párat se s nějakými city a motivy; čertvíproč, ale psychologie je vždycky tak nějak trýznivá a rozryvná; jako bychom neměli dost vlastního trápení! Proč vlastně se píší knihy?

A tohle, tohle zas je mi příliš skutečné; dnes chci zapomenout na život. Tato kniha je na dně smutná a zklamaná; tamta je krutá k člověku a žádá na něm já nevím jaké sebetrýznění a vykoupění. A tamhleta je lehkomyšlná, načechráná a chytrá – pryč s ní! Tato je příliš vysoká. A ona žlutá je trpká a zjitřená. V každé něco bolí. Proč vlastně píší knihy skoro samí lidé zlí a nešťastní?

Člověk před strakatou knihovnou váhá, třesa se zimou a lítostí. Kde vzít něco... něco prostě dobrého... a přívětivého k nám ubohým... a potěšujícího? Něco, co ničím neraní... co neraní člověka v jeho malosti a ponížení...

A tu sáhne do kouta knihovny a vytáhne knížku, kterou četl snad už tucetkrát, kdy býval tuze sklíčen trápením těla a mysli, schoulí se do své lenošky, vezme si suchý kapesník a vydechne úlevou, dřív než začne číst.

Já nevím, snad je to starý Charles Dickens.

Lidové noviny 8. 12. 1925

## O MALÝCH POMĚRECH

Jeden z bludů, kterými si se zálibou ztrpčujeme život, je blud o malých poměrech. Potkáte-li člověka z Berouna nebo Vysokého Mýta, shledáte záhy, že je otráven malými poměry v Berouně nebo Vysokém Mýtě; naproti tomu člověk pražský je otráven malými poměry v Praze. A protože prý jsou v Berouně nebo v Praze malé poměry, nedá se tu nic pořádného dělat; nebýt jenom těch zatracených malých poměrů, psal by každý český dramatik nanejvýš jako Bernard Shaw a každý politický sekretář by dorostl státnické velikosti řekněme Pitta Staršího; ale to víte, ty malé poměry nás dusí. Vzdělanec na venkově si stýská, že tam musí zakrnět; kdyby byl aspoň v Praze, to byste koukali, jak by se rozvinul. Avšak ani univerzitní profesor se jaksi nemůže rozvinout v nádherný květ učenosti; ovšem kdyby měl tak skvělé dotace a ústavy jako na amerických školách, to by, panečku, udělal díru do světa. A tak dále. Zkrátka co nám schází, to není chuť k práci a takový nějaký dar od Pánaboha, nýbrž poměry.

Jeden ruský režisér řekl, že nejsou velké a malé role, nýbrž jen velcí a malí herci. Podobně jsem v pokušení říci, že nejsou velké a malé poměry, nýbrž jen velcí a malí lidé. Myslím, že když byl Shackleton na jižním pólu, nestěžoval si nikterak, že tam jsou malé poměry, ačkoliv tam byl skoro sám. Když chodil Sokrates po Aténách, nebyly asi Atény o nic větší nežli dnešní Plzeň; přesto však, pokud víme, Sokrates neprohlásil, že v tak malých poměrech on nehraje, a basta. Kolem pořádného a statečného chlapíka nejsou nikdy malé poměry, nýbrž slušně veliké, a dokonce i náramné poměry. Shackleton byl docela spokojen s jižním pólem, protože hledal jižní pól; ale český malkontent by snad spustil hlasitý protest, že jižní pól není Václavské náměstí nebo Velká opera. Neboť stejným způsobem protestuje, že Beroun není Praha nebo Řím. Zavrhuje, že Vysoké Mýto je prostě Vysoké Mýto, a nikoliv něco jinšího. Protestuje proti bezohlednému faktu, že Kroměříž nemá pět miliónů obyvatel nebo že Praha nemá intelektuální atmosféru Paříže. To jsou ovšem poměry zoufalé, ježto se patrně nedají změnit.

Ale když už mluvím o Kroměříži: bylo by sice marno chtít udělat z Kroměříže nebeský Jeruzalém, ale do jisté míry a po nějakou dobu se podařilo z ní udělat aspoň hanácký

Jeruzalém; Litomyšl se nemůže stát Perikleovými Aténami, ale v jisté době byla aspoň východočeskými Aténami. Nemůže-li se Beroun stát Prahou nebo Římem, může se aspoň stát pořádným a jaksi soběstačným Berounem. Je možno dokonce působit, aby byl v nějakém dobrém smyslu co nejberounovatější. Předpokladem toho ovšem je, aby berounským lidem silně a nadšeně záleželo zrovna na Berouně.

Ohlédneme-li se drobet po dějinách, vidíme sice, že bývaly veliké kultury, jež vyrostly z velikých poměrů, jako třeba kultura římská; ale že ještě častěji bývaly veliké kultury, jež vyrostly z malých poměrů, jako třeba kultura řecká. Italská renesance byla regionalistická; Goethovo Německo bylo regionalistické; Anglie podnes je klasickou zemí lokálních patriotismů. Snad se jednou podaří důkaz, že kultury vyrostlé na půdě regionalismu jsou hodně jiné než centrální a říšské kultury; že snad jsou šťavnatější, zemitější a vůbec bujnější. Ale pokud tento důkaz není podán, spokojme se tvrzením, že aspoň pro život v Berouně je důležité, aby toto město s okolím se cítilo být raději krajem nežli provincií. Je důležité pro morální stav Třeboně uvědomit si, že treboňské náměstí není sice tak rušné jako nároží na Můstku, ale že zato je krásnější, zvláště až se trochu líp vydláždí. Bylo by velmi důležité, aby bratr Slovák z Nitry uvažoval více o zvelebení města Nitry než o autonomii bratislavských úředníků. Záleží víc na tom, aby město Čáslav bylo baštou čáslavského kraje, než aby bylo baštou té nebo oné pražské politické strany. Mám skutečně za to, že nyní nám je nadevše třeba bohatě rozvětveného regionalismu.

Praví se, že když jsme si nevládli ve státě, vládli jsme si aspoň v obcích, a to že nás chválabohu udrželo při životě. Zdá se však, že nyní, když si vládneme ve státě, si poněkud méně vládneme v obcích a krajích. Komunální politika většinou rezignovaně odumírá na malé poměry. Lokální ctižádost přestává existovat, tak jako už neexistuje a neroste ivančický chřest. Žít v Olomouci nebo v Kutné Hoře platí za jakési vyhnanství. Ztratili jsme lokální cit, aniž bychom získali cit státní. Malé poměry nevznikají tím, že máme malá města, nýbrž tím, že jsme v nich neradi. Hledá-li člověk romantické dobrodružství, je mu v takovém případě jeho zahrádka ovšem příliš malá; ale chce-li uhrabat cestičky nebo vyplet bejlí, shledá, že je zatraceně veliká, větší, než vůbec tušil. Jak zřejmo, v odhadu velikostí a poměrů záleží na hledisku, které volíme.

Procoural jsem letos řadu malých i okresních měst; zdálo se mi, že chudnou a chátrají, jmenovitě ve srovnání s vesnicemi. Vypadá to, jako by lokální střediska ztrácela svou



přitažlivou sílu; patrně už nestačí venkovu, který vypsěl i zpychl rychleji než venkovská města. Zdá se, že venkov s rostoucí rychlostí gravituje k několika málo hlavním nebo průmyslovým centrům, přeskakuje hierarchickou stupnici farních, okresních a krajských měst. Zdá se, že nyní nejde o nic méně než o jejich život. Nářek na malé poměry není nic jiného než maloměstský defétism; je to reptání bankrotáře, který ztrácí klientelu a nedovede se z toho ničemu naučit. Lidé z provinciálních měst se stávají příliš malými pány; proto začínají mluvit o malých poměrech, místo aby se chytili za hlavu. Není-li už místní farář přitažlivým středem farnosti, musí se to zkusit jinak; každé město i městečko žije ze svého okolí; proto především musí hledět, aby mu stačilo. To není jen problém hospodářský, nýbrž i kulturní a společenský; to je právě to, čemu říkám regionalism.

Vlastní, a přímo existenční úkol každého města je, aby ovládalo své okolí, své "zázemí". Dříve to bylo dáno samo sebou, nedostatkem dálkových komunikací; nadto pomáhala tomu i církev a celý řád života. Dnes tato samozřejmá převaha lokálních středisk strašně poklesá; města jsou stárnoucí honorace s trochu oprýskanou bývalou slávou. Dobrá, bylo by možno nechat je vymřít jako přežitek drobet neschopný; ale je otázka, neztratí-li se tím také kus zdravé a vysoké životní organizace. Je možno představit si, že by nebylo nic jiného než velká průmyslová centra a pak už jenom selský venkov; ale táži se, nebyl-li by tento stav kulturně a společensky poněkud strašný. Je-li tohle moderní urbanism, pak se raději hlásím k středověké organizaci světa.

Regionalism, boj o život a záchranu lokálních ústředí se nevede jenom ve jménu místních kramářů a ševců, ale také ne pod vlajkou folkloristického svérázu; jde o něco víc; jde o organizaci života. Buď se stane venkov fabrikou na zrní, nebo zůstane domovem, ve kterém se žije. Aby byl domovem, musí být omezen; musí se stát krajem pro sebe. Ještě několika nitkami visí na svých lokálních centrech; ale zchátrají-li tato centra a stanou-li se skutečně malými a k smrti nudnými, rozpadne se tato nejstarší organizace našeho světa nadobro. Což bych, pokud mne se týče, považoval za větší pohromu, než je morová rána. Regionalism čeká na své politiky: na lidi nadšené ideou, že Beroun musí být Berounem a Vysoké Mýto Vysokým Mýtem, a ne nějakým bídným a jen dočasně snesitelným místem, ve kterém se trpí malé poměry.

Přítomnost 10. 12. 1925

## CHVÁLA VRTÁKŮ

Někteří lidé jsou postiženi zvláštní zlomyslností osudu; říká se jim nešikovné, jako by oni za to mohli, že věci v jejich rukou jaksi ožívou a projevují svévolný a poněkud ďábelský temperament. Spíše by se mohlo říci, že jsou to kouzelníci, jejichž pouhý dotek vdechne neživým věcem nevypočitatelnou bujnost. Zatloukám-li hřebík do stěny, oživne mi kladívko v ruce tak podivným a nezkrotným životem, že buď rozbije stěnu, nebo můj prst, nebo nějaké okno na druhé straně pokoje. Pokouším-li se zavázat balíček, propukne v provázku úskočnost přímo hadí; svíjí se, vymyká se mi z rukou a nakonec provede svůj oblíbený trik, že si k balíčku pevně přiváže prst. Jeden můj kamarád, který se plete do vysoké politiky tak, že se tomu všichni nahlas diví, si prostě netroufá vyndat z lahve zátku; ví, že v tom okamžiku by mu zůstala zátka v ruce, kdežto láhev by se mu s nečekanou obratností vymrštila z dlaní a skočila by na zem. Lidé jsou hloupí; místo aby uznali tuto zvláštní magii, posmívají se lidem, kteří mají tento oživující vztah k věcem, a považují je za nešiky, budižkničemu, nemotory, vrtáky, nekňuby, pletichy a nemehla.

Ve skutečnosti celý rozdíl je ten, že tito nešikovní lidé jednají s neživými věcmi, jako by byly živé, to jest nezkrotné, nadané vlastní vůlí a vzpurné, kdežto šikovní lidé jednají s neživými věcmi jako se skutečně neživými, se kterými mohou dělat, co chtějí. Takový příručí v obchodě nezachází s provázkem jako s divokým a úskočným hadem, nýbrž jako s poslušným a mrtvým provázkem; jedna dvě, a má to hotovo. Kladívko v ruce zedníka není jankovitý a tvrdohlavý beran beran duc, který trkne, do čeho je mu zrovna libo; je to neživý a pasivní nástroj, který dopadne, kam je mu určeno. Z hlediska nemotorů je ovšem toto zkrocení věcí skutečné čarodějství; ale stejně by měli lidé šikovní uznat, že nešikovnost je magická a tajemná.

Mám například za to, že pohádky o věcech, které mluví, nevymysleli lidé šikovní, nýbrž právě magičtí vrtáci. Myslím, že Andersen někdy spadl ze židle nebo se židli, což mu vnuklo ideu, že židle je občas živá a může mluvit. Hloupý Honza, který pozdravil lávku a přál jí mnoho štěstí, se nepochybně bál, že ho řečená lávka může shodit do potoka; kdyby byl členem Klubu turistů, nemluvil by s ní, neboť by si byl jist, že po ní přejde jakobysmet. Šikovní lidé vnášejí do našeho světa hrdinnou představu neomezených možností; vrtáci však přinášejí a udržují epickou a přímo pohádkovou představu neomezených potíží, příhod,

překážek a odporů. Představa skleněné hory, jež se tyčí za propastmi, černými jezery a neprostupnými pralesy, vyjadřuje živou zkušenost nešiků, že je strašně těžko někam dojít nebo něco udělat a že se člověk přitom může zmáchat nebo potlouci.

Ale pro tuto obrazotvornou přednost nechválím vrtáky; jejich význam je větší; rád bych řekl, co učinili pro vývoj a pokrok světa. Byli to nešikové, kdo způsobili největší vynález lidstva. Byli to vámi opovrhovaní nemehlové, kdo přivedli na svět dělbu práce. Musil se zrodit první hrozný nemotora, aby ho jeho šikovnější spolupračlověk odstrčil od obrábění pazourku nebo vydělávání kůže řka: “Pust’, ty vole, já to udělám za tebe.” Byl to nešika, kdo stvořil specialistu. Kdyby všichni lidé byli stejně obratní, nebylo by dělby práce; následkem toho by nebylo pokroku. Zatímco někteří pralidé uměli otloukat pazourky a jiní zabíjet mamuty nebo soby, byli vzácní a pokrokoví jedinci, kteří neuměli nic. Nebo snad uměli něco, co nebylo k ničemu; jeden z dlouhé chvíle počítal hvězdy; druhý budižkničemu dělal na hubě všelijaké zvuky, kterým se ostatní smáli a které pak začali napodobit; třetí si hrál dejme tomu s barevnou hlinkou a sazemi a načmáral v Altamiře první fresky. Byli to patrně docela bezmocní a podivní vrtáci, kteří nedovedli ani roztlouci morkovou kost. Šikovní lidé objevili, že je možno vyrobit z kamene nůž; nešikovní však učinili další objev, že je možno tuto práci přenechat jiným; stvořili společnost, která se o sebe opírá. Silní a obratní mužové shledali, že je nutno být lovcem a válečníkem, aby byl člověk živ; vrtáci však ukázali, že stačí pár lovců a válečníků, aby byli také jiní lidé živi. Člověk přestával být pouhým lovcem tehdy, když se zrodili jedinci, kteří byli velmi špatnými lovci. Kdyby všichni lidé uměli šít boty, nebylo by ševců. Kdyby nebylo nás nemehlů, nebylo by ani Prométhea, ani Edisona.

Lidové noviny 20. 12. 1925

## DEMOKRACIE A OBŘADY

Chce-li někdo říci o politických stranách v demokracii něco hodně strašného a hanlivého, řekne, že jsou církevní. Po jisté stránce je to pravda: politické strany jsou fanatické, nesnášlivé, omezené, zarputilé, bojovné a pitomé jako církve. Ale po jiné, velmi podstatné stránce jsou docela nepodobny kterékoliv církvi na světě, včetně s církvemi lidožroutskými; nejsou totiž ani za mák slavnostní, obřadné a zkrátka církevní. Neboť podstata církve není jen ta, že ukládá víru v nějaké články věrouky, nýbrž i ta, že tuto víru projevuje a oslavuje

občasným plesáním, hodováním a hudbou. Býti údem církve znamená zároveň býti účastníkem zvláštních a svátečních radovánek. Prostě církev jest pospolitost; a každá živá a upřímná pospolitost se projevuje plesáním a účastí na společném rozjaření. Proti tomu být údem politické strany znamená dostavit se jako jeden muž na schůzi a zachmuřeně poslouchat, co ten pán na pódiu povídá, aniž by pak člověka doma čekala lepší a bohatší večeře na znamení sváteční radosti. Jsou-li politické strany církevní, jsou jenom úpadkem církevnictví.

Ale to konečně je dobře; světu by nebylo pomoheno, kdyby národní socialisté místo pouhého řečnění předváděli na Václavském náměstí tance poslanců nebo zpěvy a seabemrskání senátorů nebo kdyby narozeniny dr. Kramáře byly mezi jeho věřícími oslavovány rituálním pojídáním skopové kýty a okurkového salátu. Nejde mi jen o pitoresknost těchto obřadů. Zaráží mne, že veškeré obřadné zvyky života jsou jen konzervativně udržovány, pokud nejsou pomalu odkládány; a že se vůbec nerodí nové. Kdyby nebylo jisté náboženské tradice, nepojídali bychom na Štědrý večer kapra ani na velikonoce pečeného beránka, ale nejen to: kdyby nebylo řečené tradice, neoslavovali bychom ani zimní slunovrat, ani příchod jara, ani vrchol léta. Myslím tu na církevní svátky, protože jsou pohanské a přírodní. Vánoce nejsou jen oslava božského i lidského dítěte, nýbrž také oslava zimy; je to plesání ve sněhu a svátek domácích kamen. Kdyby nebylo vánoc, měli bychom je stvořit; ale nestvořili bychom jich. Kdyby nebylo velikonoce, měli bychom oslavovat nějaké jiné vzkříšení; ale jak se zdá, nebyli bychom s to něco takového vynalézt. Naštěstí pro jisté stránky života je náš život hlouběji prorostlý pohanstvím nebo sentimentalitou (jmenujte to, jak chcete), než si uvědomujeme. Jsem rád, že dosud žádný pokrokový politik nenavrhl zrušení vánoc; mám za to, že by nedovedl pak vymyslet nějaký osvícený důvod pro pojídání kapra, dávání darů nebo rozsvěcování svíček na vánočním smrčku. Každá pořádná církev od starých Řeků až po Nové Kaledonce pokládala čtvero ročních dob za událost dosti důležitou a obecně zajímavou, aby ji obřadně oslavila. Demokracie však nerozdělila rok na čtvero ročních časův, nýbrž na čtyři platební kvartály.

Stejně tak všechny církve na světě velebyly a světily rytmus lidského života. Narození člověka jest den slavný a památný, jež se sluší počít svátečním a mystickým způsobem. Pohlavní dospělost je veliká a radostná událost, v níž se oslavuje zdatnost nového pokolení obřízkou, hrami, biřmováním a jinými velkými obřady. Sňatek pak je osudný krok do života, což nutno vyjádřiti významným a tajemným rituálním důrazem. Konečně smrt člověka je poslední

příležitost, aby byl nebožtík oslaven a poctěn křikem, muzikou a slavnou hostinou. Tak je celý život člověka jaksi vyvýšen na velkých, mocně oslavených událostech, čímž se vyslovuje fakt, že lidský život je vznešený a posvátný.

Je jakýsi nepsaný a tajemný zákon, podle něhož si demokracie nepotrpí na pompu a obřady; zvláštní však je, že démos čili lid si naopak na pompu a obřady potrpí; dokonce pompa a paráda bylo to jediné opravdu lidové ve starých monarchiích a teokraciích. Ubírával-li se kníže “v nádherném průvodu” po ulicích města, dělal to stěží pro své potěšení, nýbrž pro potěšení lidu; ale týž lid by asi reptal, kdyby se dejme tomu doktor Franke ubíral v nádherném průvodu, za hlaholu zvonů a ve zlatotkaném rouše, po ulicích města. Lid shledával v pořádku, teklo-li při královské korunovaci víno ze všech kašen; ale mručel by asi na vyhazování erárních peněz, kdyby teklo víno při utvoření nového kabinetu. Demokracie jaksi vylučuje okázalost; toliko v monarchiích mají ministři vyšíváné fraky a prsa pokrytá řády. Bylo by nevhodno žádat, aby naši senátoři nosili bílé tógy s nachovým lemem; ale bylo by také marno žádat, aby naši kandidáti poslanectví stáli na nárožích s hlavou na znamení pokory odkrytou, jako stávali kandidáti ve starém Římě. Neboť demokracie neodmítá jenom pompu; nepřijímá také symboliku.

Každý obřad je koneckonců symbolický; a každý pořádný symbol je sociální, neboť je obecný. Kdyby každý z nás kouřil viržinky, byla by snad viržinka symbolem našeho národa. Symbol nevzniká jenom tím, že znamená něco hlubšího, nýbrž tím, že je poznán a uznáván všemi nebo velmi mnoha lidmi. Koruna je symbol království, protože lidé mohli spíše poznat krále podle koruny nežli podle nosu nebo podle moudrosti. Dvořané znali krále po hlase nebo podle nosu; širší lid jej znal jen podle koruny; koruna je zrovna to, co na králích bylo skutečně lidové. Při palácových revolucích býval král zapíchnut v posteli; při lidových revolucích byla králi, jak se říká, sražena koruna.

Každá větší pospolitost si vytváří obřady tímž pochodem, jako si vytváří symboly; symbol není tak tuze obraz nějaké věci, jako spíš obraz a odznak společného smýšlení a chování, a nejen to: je to zároveň oslava. Snubní prsten nemá snad připomínat manželské povinnosti, nýbrž slávu manželství, jež byla udělena prvního dne. Státní prapor nemá připomínat, že jsme poslušni zákonů, nýbrž že jsme připraveni bojovat, a dokonce i zvítězit, když už to musí být. Vánoční stromek nepřipomíná, že jsou vánoce, nýbrž že vánoce jsou slavné nad vše jiné. Kdybych si zdobil doma smrček svíčkami a cukrovím řekněme 19. listopadu nebo 27. února,

bylo by to bláznovství, protože to nedělá toho dne nikdo. Hlubší význam vánočního stromku je v tom, že jej zdobí skoro všichni lidé téhož dne. Kdybych jedl kapra pátého ledna, byla by to má soukromá záležitost; ale budu-li jej jíst na Štědrý večer, bude to jistý obřad, neboť toho dne bude skoro celý svět jíst svého kapra. Bude to svého způsobu obcování lidí. Bude to svátek ne proto, že jím kapra (neboť jím ho nerad), nýbrž proto, že ho jí toho dne skoro celý svět. Jisto je, že republika není tak populární jako vánoce; 28. října nejíme všichni totéž posvátné jídlo, a dokonce neplesáme všichni stejným způsobem, nýbrž na deseti různých politických táborech. Vyhýbáme se obřadnosti jako čert kříži, i když by tato obřadnost znamenala oslavu demokracie. Protože nemáme smyslu pro symboliku státu, nemáme smyslu ani pro skutečnost státu; pokud si nepředstavíme stát jako prapor nebo jako krásnou pannu, nepředstavíme si jej vůbec. O státním svátku se nám říká, abychom přemýšleli, a nikoliv abychom smekli nebo abychom se vzali za ruce a tančili. Nic nesdružuje lidi tak jako symbol; nic je neizoluje tak jako přemýšlení. Vláda lidu bude plnou skutečností teprve tehdy, až pochopíme, že je stejně slavná a hodna obřadů jako vláda císaře Augusta nebo vláda boží na zemi. Není vsutku třeba, aby poslanci měli v rukou žezla nebo ministři bílé koně; ale je třeba, abychom si zvykli uctívat demokracii jistými formálnostmi; aby sama demokracie byla jistý obřad; abychom si vytvořili zvyky. Demokracie bude navěky zajištěna, stane-li se velikým národním obyčejem. Což nepůjde bez symbolů a skutečných svátků a skutečné pospolitě radosti.

Přítomnost 24. 12. 1925

## BOŽÍ DNY

I kdyby byl člověk volnomyšlenkář jako dr. T. Bartošek nebo Turek nebo pohan nebo cokoliv, přece v hloubi srdce považuje vánoční svátky za dny svaté a téměř boží. Snad je to takový zvyk z dětství; ale zrovna to na člověka o vánocích lehne a chtěj nebo nechtěj musí uznat, že jsou to dny posvěcené vši svatostí, která je na dosah člověka. Nejzvláštnější na těchto božích dnech je však to, že jsou mezi všemi ostatními obzvláště lidské, a dokonce lidové; že člověk při nich neopouští všední a intimní život, nýbrž jenom jej prohlubuje a oslavuje. Je to den, kdy se láska neosvědčuje kázáním o lásce, nýbrž darováním nových košil nebo velbloudích papučí. Je to den, jehož sláva není v praporech a průvodech, nýbrž ve slavném sedění doma. Je to nejhmotatější ze všech svátků a slavných dnů; ale jeho jarý

materialismus mu kupodivu nic nebere na jeho obzvláštní svatosti. Naopak je možno, že jiným našim svátkům a oslavám se nedostává skutečné svatosti proto, že jsme si nezvykli je světit hmotně, s kyprým a nadšeným materialismem takových vánočních dnů.

Lidové noviny 25. 12. 1925

## VEŠ V KOŽIŠE

Abych to bral po pořádku, tedy nejdřív jsem se v tramvaji podíval na toho pána, co četl noviny, pak na tu zmrzlou slečinku s kolínky zimou sevřenými, pak tam seděla stará slečna s takovými třaslavými pírkami na klobouku, a malé dítě s maminkou, a potom tam byla dáma v kožiše. Shledav, že není ani stará, ani mladá, nemyslil jsem si nejdřív nic; pak jsem si vzpomněl, že skoro nikdy dámy v kožiše nemají s sebou malé dítě (snad že kožichy nemají mladé); a zničehonic mě napadla strašná myšlenka, koho asi její muž musil odříci, aby ta tlustá ženská měla takový kožich. Vzpomněl jsem si, že od pravěku nebyl kožich jen ochrana proti zimě, nýbrž lovecká trofej; že snad jeskynní král nenosil kožich s ohledem k rýmě a houseru, nýbrž aby se pochlubil, jak veliké a silné zvíře skolil a stáhl z kůže. A tu mi počalo svítat, že i ten kožich na té paní je lovecká trofej a že hlásá, jak veliké zvíře ta paní stáhla z kůže; a že proto tu sedí tak pyšně a přijímá podiv nás lidí. Myslím, že musila položit aspoň bankovního ředitele nebo velkoobchodníka, aby se halila v takovou trofej. Ale možná že bylo nutno odříci z kůže pár set lidí, aby její kořisti narostlo tolik chlupů. To však je jiná otázka.

Jsou věci, ve kterých jsem primitivní a sociálně nevzdělaný jako polní hlídač nebo podavač cihel. Vidím-li ženskou v kožiše, nevynoří se mi myšlenka, že i kožišníci a lovci na Kamčatce chtějí žít, nýbrž že by se za ten kožich mohla jedna rodina u nás žít po celý rok. Je-li košile bližší nežli kabát, je také kabát bližší nežli kožich; za to, co stojí takový kožich, by se mohlo pořídit snad pět set kabátů. Domnívám se, že by se výrobou pěti set kabátů uživilo víc lidí než výrobou jednoho kožichu, a že by se pěti sty kabáty ohřálo víc lidí než jedním kožichem chlupy ven obráceným. Mohlo by se hlásat, že by nikoliv nejbohatší, ale zrovna nejchudší a nejzmrzlejší lidé potřebovali kožich; zatím však nejchudší lidé potřebují aspoň kabát nebo trikovou košili. Je mi vždycky záhadou, zač drahocenného a zasloužilého se taková ženská považuje, že se halí do věci tak vzácné a znamenité, jako jsou kožišiny. Dovedu chápat bláznovství muže, který svou ženu obalí nejdražším kožichem; neboť bláznovství je tragické a

sluší se je chápat. Ale nedovedu pochopit hloupost ženy, která si žádá být balena do nejdražšího kožichu; neboť hloupost se nemá chápat, nýbrž vyvracet. Dovedu se vžít ve stanovisko poustevníka, který se odívá žíněným rouchem a zvířecí koží, protože se patrně považuje za tvora bídného a nedokonalého; ale nedovedu srovnat se svým rozumem stanovisko tlusté ženské, která se odívá hedvábím a zvířecí koží, protože se patrně považuje za tvora zvláště vzácného a dokonalého. Cože! že to činí proto, aby okouzlovala nás, chlapy se strništěm na bradě? Pánové, přátelé, učíňme jednou konec této nestoudné lži; objevme s definitivní platností, že ženy se nevystrojují pro úžas a podiv nás mužů, nýbrž pro úžas a podiv žen. Přiznejme se, že zpravidla vůbec nevíme, jak jsou oblečeny; že nikdo z nás z paměti neřekne, nosí-li se letos výstříh úzký nebo široký, napřed nebo vzadu, nahoře nebo dole. Žádný normální muž se neohlédne za šňůrou perel nebo za kožichem; žádný se do nich po uši nezamiluje. Móda a paráda je ženská záležitost v hrubém a doslovném smyslu slova: odehrává se jen mezi ženskými. Není to boj o přednost nad muži, je to boj o přednost mezi ženami. Není to chochol pýchy pohlavní, nýbrž společenské; není to služba Erótu, nýbrž temnému Plutónovi. Muž se společensky uplatňuje a zařaduje tím, co vydělává; žena tím, co vydává. Mezi mužem, který vydělává milióny, a mužem, který tluče štěrk, je menší sociální nerovnost než mezi ženou, která nosí kožich, a ženou, která nemá na punčochy pro kluka. Muži, který tluče štěrk, můžeme říci, že někdo na světě musí tlouci štěrk; ale ženě, která nemá ani jednu celou sukni, nemůžeme vysvětlit, že musí být někdo na světě, kdo nemá ani jednu celou sukni. Snad ten, kdo řídí banku nebo vyváží chmel, musí být schopnější nežli muž, který tluče štěrk; ale žena muže, který vyváží chmel, nemusí být o nic schopnější než žena muže, který tluče štěrk; má obyčejně jenom větší štěstí. To, co je mezi muži sociální nerovností, stává se mezi ženami ukrutnou sociální nespravedlivostí; avšak naštěstí pro svět ženy nemají kolektivních pudů.

Nechtěl bych, aby kožichy byly zakazovány; chtěl bych jen do nich nasadit veš.